ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם (משיחת י״א שבט תשכ״ח).

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו׳ ועל ידי זה יזכור את ה׳ הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים
לְכָל־חֶפְצֵיהֶם: ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת
וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת
יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד: ב גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יְבֹרָךְ: ג הוֹן־וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים חַנּוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט לְזֵכֶר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק: ז מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה: ח סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו: ט פִּזַּר | נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכָעַס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

המשך ביאור למס' שבת ליום שלישי עמ' א

מדבריו, ומודה לאביי שתנא דבי רבי ישמעאל הראשון סובר שרק צמר ופשתן נטמא בכל הטומאות, וסותר לדברי התנא השני מבית מדרשו של רבי ישמעאל, **והָא** – ומימרא זו שנאמרה בשם רבא, שאין מחלוקת בין שני התנאים, לא רבא אמרה, אלא **רַב פָּפָּא אֲמָרָהּ,** ובלשון אחר אמרה. **(רב)** [**דְּרַב**] **פָּפָּא אָמַר,** מה שאמר תנא דבי רבי ישמעאל הראשון, שכשם ש'בגד' האמור בנגעים פירש לך הכתוב שהיינו דווקא מצמר ופשתן, **'אַף כֹּל'** בגד האמור בתורה כן הוא, אינו בא אלא **לְאָתוּיֵי** [–להביא, כלומר, ללמד לענין] **כִּלְאַיִם,** שנאמר בתורה (ויקרא יט יט) 'וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ', ולא פירשה התורה איזו תערובת נאסרה, ולמדים מנגעים ש'בגד' היינו צמר ופשתן, ואין איסור כלאים אלא בתערובת של צמר ופשתן, ולא בתערובת של שאר שני מינים. אבל לענין 'בגד' האמור בטומאת שרצים אין למדים כלל מנגעים, מפני שהפסוק 'או בגד' האמור בשרצים מלמד שכל המינים מקבלים טומאה מהם, וכדברי תנא דבי רבי ישמעאל השני, ואף בשלש על שלש אצבעות בלבד.

הגמרא תמהה על פירושו של רב פפא בדעת תנא דבי רבי ישמעאל הראשון: והלא איסור **כִּלְאַיִם בְּהֶדְיָא כְּתִיבִי בֵּיהּ** – כתוב מפורש בענייננו במקום אחר (דברים כב יא), **'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז, צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּיו',** ואין צריך ללמוד מנגעים שרק בתערובת שני מינים אלו נאמר האיסור.

מתרצת הגמרא: לולי הלימוד מנגעים, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, **הָנֵי מִילֵּי** שאיסור שעטנז נאמר רק בתערובת צמר ופשתן, היינו דווקא **בְּדֶרֶךְ לְבִישָׁה,** כלשון הפסוק 'לא תִלְבַּשׁ', **אֲבָל בְּהַעֲלָאָה** על גופו שלא בדרך לבישה, שאיסורו מוזכר בפסוק שהובא לעיל (ויקרא יט יט), ובו לא הוזכרו צמר ופשתן, שמא נאמר שכָּל **תְּרֵי מִינֵי** – כל שני מינים המעורבים **אָסוּר** להעלותם עליו. לכן נצרך הלימוד מנגעים שגם בהעלאה האיסור הוא רק בתערובת צמר ופשתן.

שוב תמהה הגמרא: **וְכִי לָאו** קַל **וָחוֹמֶר הוּא, וּמַה לְבִישָׁה דְּקָא מִיתְּהַנֵּי כּוּלֵּי גּוּפֵיהּ** – שנהנה כל גופו **מִכִּלְאַיִם, אָמְרַת צֶמֶר וּפִשְׁתִּים אִין** – יש איסור, **מִידֵּי אַחֲרִינָא** – שני מינים אחרים, **לֹא, הַעֲלָאָה** שאין כל גופו נהנה ממנה, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שלא נאסרו בה אלא תערובת צמר ופשתן בלבד.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא,** מימרא **דְּרַב פָּפָּא** ש'אף כל' בא ללמד על כלאים שלא נאסרה אלא תערובת צמר ופשתן, **בְּדוּתָא** [–טעות] **הִיא,** שדין כלאים מפורש בתורה, ואין צריך ללמוד זאת מנגעים.

הגמרא מביאה דרך נוספת בביאור דברי תנא דבי רבי ישמעאל הראשון, שלא יסתרו דבריו לדברי התנא השני מאותו בית מדרש: **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, 'אַף** כֹּל צמר ופשתים' שאמר התנא ללמוד מנגעים לשאר פרשיות שבתורה, ש'בגד' היינו דווקא מצמר ופשתן,

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיא, קיב..... ג

ג) מאמר ד״ה והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו
ש״פ וירא, כ״ף מרחשון, תשי״ג ..... ה

ד) שיחת ש״פ וירא, ח״י מרחשון ה׳תשמ״ט ..... כב

ה) לקוטי שיחות – פרשת וירא
(בלה״ק) כרך טו ..... כט

ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי
יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לד

ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע״ה
ז״ל שניאורסאהן חוברת טז, תרגום מאידיש ..... לה

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וירא ..... לו

ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת וירא..... לז

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וירא..... סד

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וירא..... סה

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת וירא..... עג

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... עו

שיעורי רמב״ם – מהדורת חזק:

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת וירא ..... עט

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וירא ..... צח

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת וירא ..... קיא

יז) נביאים וכתובים
מלכים א פרק ו, תהלים פרק סז ..... קיב

יח) משניות נזיר
ביאור קהתי ..... קיד

יט) עין יעקב מסכת יומא..... קכא

כ) מסכת שבת עם ביאורים
מדף כה עד דף לא..... קכב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קנא

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קנא

כג) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קנב

כד) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קנב

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קנג

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קנג

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קנד

כח) ספר המאמרים קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנה

כט) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנו

ל) דברי ימי חיי אדמו״ר הזקן
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנו

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנז

לב) חומש לקריאה בציבור..... קנח

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת וירא ..... קסו

לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... קסז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת וירא, כ"ף מרחשון, ה'תשי"ג

(הנחה בלתי מוגה)

וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ[1], וּמְבָאֵר כְּ"ק אַדְמו"ר (מהוֹרַשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן בְּמַאֲמָרוֹ 'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל' זֶה שֶׁאָמְרוּ לִפְנֵי חֲמִשִּׁים שָׁנָה[2], דְּצָרִיךְ לְהָבִין שַׁיָּכוּת הָעִנְיָנִים דַּעֲמִידַת אַבְרָהָם לַאֲכִילַת הַמַּלְאָכִים, שֶׁכַּאֲשֶׁר הוּא הָיָה עוֹמֵד עֲלֵיהֶם, אָז דַּוְקָא וַיֹּאכֵלוּ. וְהִנֵּה, בְּמַה שֶׁכָּתוּב וַיֹּאכֵלוּ יֵשׁ ב' פֵּרוּשִׁים, פֵּרוּשׁ הָא', שֶׁנִּרְאוּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלוּ[3], וְכֵן הוּא בַּמִּדְרָשׁ[4] עָלַת לְקַרְתָּא הַלֵּךְ בְּנִימוּסָהּ כוּ' וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ, וְכִי אוֹכְלִין הָיוּ אֶלָּא נִרְאִין כְּאוֹכְלִין. וּפֵרוּשׁ הַב', שֶׁאָכְלוּ מַמָּשׁ, כְּפִי שֶׁמּוּכָח מִזֹּהַר פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת[5] שֶׁמֵּבִיא שָׁם עִנְיָן הַנַּ"ל דְּעָלַת לְקַרְתָּא כוּ' וְאֵינוֹ מְסַיֵּם שֶׁהָיוּ נִרְאִין כְּאוֹכְלִין, וְהַמַּשְׁמָעוּת שָׁם שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים מַמָּשׁ, דְּמִדַּמֶּה עִנְיָן זֶה לַמַּלְאָךְ שֶׁהָיָה מִתְאַבֵּק עִם יַעֲקֹב[6] שֶׁהָיָה בְּגוּף גַּשְׁמִי מִד' יְסוֹדוֹת גַּשְׁמִיִּים, וְעַל־זֶה מֵבִיא מַה שֶׁאָכְלוּ הַמַּלְאָכִים אֵצֶל אַבְרָהָם, דְּמִזֶּה מַשְׁמַע שֶׁהָיְתָה אֲכִילָה מַמָּשׁ. וְצָרִיךְ לְהָבִין שַׁיָּכוּת הָעִנְיָנִים דַּעֲמִידַת אַבְרָהָם לַאֲכִילַת הַמַּלְאָכִים בְּב' הַפֵּרוּשִׁים שֶׁבָּזֶה. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין כְּלָלוּת הָעִנְיָן דַּאֲכִילַת הַמַּלְאָכִים, דְּמַשְׁמַע שֶׁזּוֹהִי

ביאור בדרך אפשר

1 אודות שלושת המלאכים שבאו לאברהם אבינו והוא הכין להם סעודה נאמר
2 בתורה:
3 **וְהוּא** אברהם אבינו **עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ**[1], **וּמְבָאֵר**
4 **כְּ"ק אַדְמו"ר (מְהוֹרַשַׁ"ב**
5 אדמו"רי חב"ד) **נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן**
6 **בְּמַאֲמָרוֹ 'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל'**
7 **זֶה** הפותח בפסוק זה "והוא
8 עומד עליהם תחת העץ ויאכלו"
9 **שֶׁאָמְרוּ לִפְנֵי חֲמִשִּׁים**
10 **שָׁנָה**[2], בשנת תרס"ג, חמישים
11 שנה לפני אמירת המאמר הנוכחי
12 בשנת תשי"ג, **דְּצָרִיךְ לְהָבִין**
13 **שַׁיָּכוּת** וקשר **הָעִנְיָנִים**
14 בפנימיות הדברים **דַּעֲמִידַת**
15 **אַבְרָהָם לַאֲכִילַת**
16 **הַמַּלְאָכִים, שֶׁכַּאֲשֶׁר הוּא**
17 **הָיָה עוֹמֵד עֲלֵיהֶם, אָז**
18 **דַּוְקָא וַיֹּאכֵלוּ.**
19 **וְהִנֵּה, בְּמַה שֶׁכָּתוּב** כאן
20 בפסוק **וַיֹּאכֵלוּ יֵשׁ ב'**
21 **פֵּרוּשִׁים, פֵּרוּשׁ הָא',**
22 **שֶׁנִּרְאוּ** המלאכים **כְּמוֹ**
23 **שֶׁאָכְלוּ**[3], אבל למעשה לא
24 אכלו **וְכֵן הוּא בַּמִּדְרָשׁ**[4]
25 **עָלַת לְקַרְתָּא הַלֵּךְ**
26 **בְּנִימוּסָהּ כוּ'** נכנסת לעיר,
27 נהג לפי נימוסי ומנהגי העיר
28 **וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת**
29 **הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ, וְכִי אוֹכְלִין**
30 **הָיוּ** והרי מלאכים אינם אוכלים
31 **אֶלָּא נִרְאִין כְּאוֹכְלִין.**

ביאור בדרך אפשר

32 **וּפֵרוּשׁ הַב', שֶׁאָכְלוּ מַמָּשׁ, כְּפִי שֶׁמּוּכָח מִזֹּהַר פָּרָשַׁת**
33 **תּוֹלְדוֹת**[5] **שֶׁמֵּבִיא שָׁם עִנְיָן הַנַּ"ל דְּעָלַת לְקַרְתָּא כוּ'** שהנכנס
34 לעיר צריך לנהוג כמנהגי המקום **וְאֵינוֹ מְסַיֵּם שֶׁהָיוּ נִרְאִין כְּאוֹכְלִין,**
35 **וְהַמַּשְׁמָעוּת שָׁם שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים מַמָּשׁ,** בשונה מפירוש המדרש שרק
36 היו נראים כאוכלים אבל למעשה
37 לא אכלו **דְּמִדַּמֶּה עִנְיָן זֶה**
38 **לַמַּלְאָךְ שֶׁהָיָה מִתְאַבֵּק**
39 **עִם יַעֲקֹב**[6] ולמרות היותו
40 מלאך רוחני, ההאבקות הייתה
41 בגשמיות **שֶׁהָיָה** המלאך
42 (באותה שעה) **בְּגוּף גַּשְׁמִי**
43 המורכב **מִד' יְסוֹדוֹת**
44 **גַּשְׁמִיִּים**, כמו כל הבריאה
45 הגשמית שמורכבת מארבעת
46 היסודות אש, רוח, מים ועפר
47 **וְעַל־זֶה מֵבִיא** הזוהר **מַה**
48 **שֶׁאָכְלוּ הַמַּלְאָכִים אֵצֶל**
49 **אַבְרָהָם, דְּמִזֶּה מַשְׁמַע**
50 **שֶׁהָיְתָה אֲכִילָה מַמָּשׁ.**
51 **וְצָרִיךְ לְהָבִין שַׁיָּכוּת**
52 והקשר הפנימי של שני
53 **הָעִנְיָנִים דַּעֲמִידַת אַבְרָהָם**
54 **לַאֲכִילַת הַמַּלְאָכִים בְּב'**
55 **הַפֵּרוּשִׁים שֶׁבָּזֶה** הן לפי
56 פירוש המדרש שלא אכלו אלא
57 היו נראים כאוכלים, והן לפי
58 פירוש הזוהר שהייתה זו אכילה
59 ממש.
60 **וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין כְּלָלוּת**
61 **הָעִנְיָן דַּאֲכִילַת**
62 **הַמַּלְאָכִים,** כשלעצמה, גם

---

1) פרשתנו יח, ח. 2) בשנת תרס"ג (י"ל בקונטרס בפ"ע בשנה זו (תשי"ג)*, בתוספת מראי מקומות והערות מכ"ק אדמו"ר שליט"א (חלקם נעתקו להלן), ונדפס לאח"ז בסה"מ תרס"ג ע' נ ואילך). 3) פרש"י עה"פ. ב"מ פו, ב. 4) ב"ר פמ"ח, יד. 5) קמד, א. 6) וישלח לב, כה.

---

*) ונשלח לכו"כ — ראה אג"ק ח"ז ע' נו; נז; עד ("מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לא כבר מאת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע אשר בטח יזכה בזה את הרבים ובפרט שהאמור בו מיוסד על מעלת אכילת כהנים שהוא למעלה מאכילת מזבח, כי ממשיך אור חדש שלמעלה מסדר השתלשלות"); עז ("מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לא כבר, מאת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע חמשים שנה לפני זה, אשר חזרתיו בש"ק כו'"). חכ"א ע' קעד.

בהקדמת כ"ק אדמו"ר שליט"א להמאמר כותב: כנראה מיוסד על דרוש כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" הנדפס בספר טעמי המצות שלו מצות אכילת קדשי קדשים לכהנים, אשר מיוסד או עכ"פ שייך למאמר כ"ק אדמו"ר הזקן כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקרואים, שנא' ב"שבת פ' ויחי בסעודת שחרית שנת תקס"ה" [מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע' קסב ואילך]. ויעויין ג"כ לקו"ת ר"פ צו, סידור שער ברהמ"ז ביאור ד"ה והקימותי, תו"א ר"פ חיי שרה, סידור סדר סעודת שבת ד"ה יגלה לן טעמי.

ביאור בדרך אפשר

ללא קשר לעמידת אברהם **דְּמַשְׁמַע** מדברי הפסוק וכן מהפירושים במדרש ובזוהר **שֶׁזּוֹהִי מַעֲלָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּפְעֲלָה אֵצֶל הַמַּלְאָכִים עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם,** דבר שקודם לכן לא היה אצלם, ורק כאשר התעלו לדרגה זו הודות לכך שאברהם היה ׳עומד עליהם׳, היה יכול להיות אצלם "ויאכלו" **וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהִי הַמַּעֲלָה בָּזֶה.?**

ב) וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים[7] **מַה שֶּׁכָּתוּב**[8] בתורה לגבי אכילת קרבן לאחר זמנו ("ביום הקריבו... יאכל וממחרת... והנותר... ביום השלישי באש יישרף. ואם האכל יאכל... ביום השלישי לא יירצה...") ולשון הפסוק הוא **וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[9] שמכפל הלשון "האכל יאכל" מובן כי **בִּשְׁתֵּי אֲכִילוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת אֲכִילַת מִזְבֵּחַ וְאַחַת אֲכִילַת כֹּהֲנִים** וכוונת הפסוק לומר שלאחר הזמן אסור להקריב את בשר הקרבן על גבי המזבח, וכן אסור לכוהנים לאכלו. **וְצָרִיךְ לְהָבִין אֵיךְ מְדַמִּים אֲכִילַת כֹּהֲנִים שֶׁהִיא אֲכִילַת אָדָם, לַאֲכִילַת מִזְבֵּחַ שֶׁהוּא עִנְיַן הַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת** ומזכירים את שניהם יחד בפסוק אחד ובביטויים זהים, והרי אין ספק שה׳אכילה׳ בהקרבה על גבי המזבח היא דבר נעלה לאין שיעור לעומת ה׳אכילה׳ על ידי הכוהנים שהם בני אדם.? **וּבְיוֹתֵר אֵינוֹ מוּבָן,** שלמרות המעלה הגדולה של ׳אכילת מזבח׳ ביחס ל׳אכילת כוהנים׳ **שֶׁמָּצִינוּ שֶׁיֵּשׁ** מצד שני **מַעֲלָה** ויתרון חכמינו זיכרונם לברכה[10] **בַּאֲכִילַת אָדָם עַל אֲכִילַת מִזְבֵּחַ, כְּמַאֲמַר**[10] **כֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִים, וְהַיְנוּ שֶׁאֲכִילַת כֹּהֲנִים שֶׁהִיא אֲכִילַת אָדָם פּוֹעֶלֶת מַה שֶּׁלֹּא פָּעֲלָה אֲכִילַת הַמִּזְבֵּחַ,** שהרי תחילה מקריבים על המזבח את חלקי הקרבן שיש להקריב ורק לאחר מכן הכוהנים אוכלים את חלקם וכיוון שאמרו שכפרת הבעלים נפעלת על ידי אכילת הכוהנים, נמצא שלפחות במובן מסויים יש לכך יתרון לגבי ההקרבה על גבי המזבח **וְאֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהֲרֵי אֲכִילַת מִזְבֵּחַ הוּא עִנְיַן הַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת** לקדוש־ברוך־הוא, **שֶׁעַל־זֶה אָמְרוּ**[11] בזוהר **רָזָא דְּקָרְבְּנָא עוֹלֶה עַד רָזָא דְּאֵין־סוֹף,** סוד הקרבן עולה עד סוד האין סוף, ונמצא שהקרבת הקרבנות, ׳אכילת מזבח׳ היא דבר נעלה מאד **וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁאֲכִילַת אָדָם** אכילת בשר הקרבן על־ידי הכוהנים, **תִּהְיֶה לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת** ותפעל פעולה ("בעלים מתכפרים") שלא נפעלת על ידי ההקרבה על גבי המזבח?

ג) וּבֵאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת הוּא שֶׁהִקְרִיבוּ בְּהֵמָה גַּשְׁמִית עַל־גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְנִכְלֶלֶת בָּאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, בְּחִינַת אַרְיֵה דְּאָכִיל קָרְבָּנִין[12], אריה שאוכל קרבנות - אמרו חכמינו ז"ל שהאש שעל גבי המזבח הייתה "רבוצה כארי" ומבואר על כך בקבלה וחסידות שכאשר הקרבן נשרף ו׳נאכל׳ על גבי המזבח הוא מתעלה ונכלל ב"פני אריה" שבמרכבה העליונה **וְהַיְנוּ שֶׁהַבְּהֵמָה** הקרבן הבא מן הבקר ומן הצאן **נִכְלֶלֶת בִּפְנֵי שׁוֹר,** שהוא השורש הרוחני של הבהמה הגשמית וההתעלות של הגשמיות ברוחניות היא כאשר החיות של הדבר הגשמי נכללת ועולה בשורשה **וְעַל־יְדֵי פְּנֵי שׁוֹר הִיא נִכְלֶלֶת בִּפְנֵי אַרְיֵה, בִּבְחִינַת אַרְיֵה דְּאָכִיל קָרְבָּנִין,** אריה שאוכל קרבנות **שֶׁהוּא** הבחינה הרוחנית שהיא השורש והמקור לנבראים הגשמיים **בִּבְחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת,** הספירה והבחינה האחרונה בעולם האצילות, מידת המלכות, שהיא **מְקוֹר** החיות והשפע של **בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** העולמות שלמטה מהאצילות, **וְהַיְנוּ דְּהַעֲלָאַת הַקָּרְבָּנוֹת** כאשר מקריבים בהמה גשמית לקרבן, מעלים את החיות שלה למעלה, וההעלאה הזו **הוּא בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, מְקוֹר דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** כאמור שההעלאה היא לשורש ומקור הנברא המתעלה.

וְלָכֵן הָיְתָה הַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת מבהמות גשמיות דווקא **עַל מִזְבֵּחַ**

---

7) בהבא לקמן — ראה גם אוה"ת בראשית (כרך ז) תתשפב, א ואילך. סה"מ ה"ש"ת ע׳ סב ואילך. 8) צו ז, יח. 9) זבחים יג, ב. וראה לקו"ת ר"פ צו. 10) פסחים נט, ב. 11) ראה זח"ב רלט, א. זח"ג כו, ב. 12) ראה יומא כא, ב. זח"א ו, ב. זח"ב רעח, א. זח"ג יז, א. לב, ב. ועוד. ולהעיר ג"כ מלקו"ת במדבר ד"ה וארי׳ כבקר. ואכ"מ.

מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁהָיָה בַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן, דְּהִנֵּה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְכֵן בַּמִּשְׁכָּן הָיוּ ג' דְּיוּרִים, קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, אֹהֶל מוֹעֵד (הֵיכָל), וַחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד, כְּנֶגֶד תְּלַת עָלְמִין[13] שֶׁהֵן ג' מַדְרֵגוֹת כְּלָלִיּוֹת, עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף שֶׁלְּפְנֵי הָאֲצִילוּת, עוֹלָם הָאֲצִילוּת וְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה[14]. דְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים מְכַוֵּן נֶגֶד עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף שֶׁלְּפְנֵי הָאֲצִילוּת, וְאֹהֶל מוֹעֵד וְהַהֵיכָל הֵם נֶגֶד עוֹלָם הָאֲצִילוּת, וְהָעֲזָרָה וַחֲצַר הַמִּשְׁכָּן הֵם נֶגֶד עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וְהַקְּרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת הִיא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן בַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן, דְּמִזְבֵּחַ הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת, וּמְקוֹמוֹ בַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן הַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁהוּא מָקוֹר לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וְהַיְינוּ, שֶׁהַעֲלָאַת הַקָּרְבָּן הִיא בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת כְּמוֹ שֶׁהִיא בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה. וְהַסִּדֶר בָּזֶה הוּא שֶׁעַל־יְדֵי הַקְרָבַת הַבְּהֵמָה הַגַּשְׁמִית נִכְלֶלֶת הִיא בִּפְנֵי שׁוֹר שֶׁבְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וְעַל־יְדֵי אֲכִילַת הַחַיּוֹת דִּיצִירָה נַעֲשֵׂית הָעֲלִיָּה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְעַל־יְדֵי הַבֵּרוּר שֶׁבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה נַעֲשֵׂית הָעֲלִיָּה בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, שֹׁרֶשׁ הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים הוּא מִשְׁבִּירַת הַכֵּלִים דְּתֹהוּ, וְיֵשׁ בָּהֶם ב' אוֹפַנֵּי בְּרוּרִים, בְּרוּר שֶׁמִּלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וּבְרוּר שֶׁמִּלְּמַטָּה לְמַעְלָה. הַבְּרוּר שֶׁמִּלְּמַעְלָה לְמַטָּה הוּא בְּאֹפֶן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַשְּׁבִירָה שֶׁנָּפַל הַכֹּל כוּ', הִנֵּה מֵהַמֻּבְחָר נַעֲשָׂה עוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְהַשְּׁאָר נָפַל לְעוֹלָם הַיְצִירָה. וְנִתְבָּרֵר עוֹד, וְנַעֲשָׂה עוֹלָם הַיְצִירָה, וְהַשְּׁאָר נָפַל לָעֲשִׂיָּה. וְנִתְבָּרֵר שֶׁמִּלְּמַעְלָה לְמַטָּה הוּא בְּאֹפֶן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַשְּׁבִירָה שֶׁנָּפַל הַכֹּל כוּ', שכל ה'אורות מרובים' מדרגות שונות שהיו ב'כלים' נפלו למטה הִנֵּה מֵהַמֻּבְחָר והנעלה באותם אורות נַעֲשָׂה עוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְהַשְּׁאָר האורות הפחות נעלים ומובחרים נָפַל לְעוֹלָם הַיְצִירָה. וְנִתְבָּרֵר עוֹד, ניצוצות הקדושה נתבררו בירור נוסף ונתעלו יותר וְנַעֲשָׂה נברא ונהיה עוֹלָם הַיְצִירָה, המורכב מאורות בדרגה נמוכה יותר מאלה שבעולם הבריאה וְהַשְּׁאָר נָפַל לָעֲשִׂיָּה. וְנִתְבָּרֵר עוֹד, ואחר כך היה באורות ש'נפלו' בירור וְנַעֲשָׂה עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה שהאורות שבו הם בדרגה יותר נמוכה מאשר בבריאה וביצירה. וכדי שייווצר עולם בדרגה כזו, האורות היו צריכים לרדת ל'עשיה' ושם להתברר ולהתעלות.

ביאור בדרך אפשר

1 הַחִיצוֹן שֶׁהָיָה בַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן, ולא על המזבח הפנימי שהיה בתוך
2 בית המקדש דְּהִנֵּה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְכֵן בַּמִּשְׁכָּן הָיוּ ג' דְּיוּרִים,
3 שלוש מקומות דירה (מדורים) קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, אֹהֶל מוֹעֵד (הֵיכָל),
4 וַחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד, כְּנֶגֶד תְּלַת עָלְמִין[13] שלוש עולמות שֶׁהֵן ג'
5 מַדְרֵגוֹת כְּלָלִיּוֹת, באור
6 האלוקי שמתגלה ויורד מלמעלה
7 למטה האחת - עוֹלָמוֹת
8 הָאֵין־סוֹף שֶׁלְּפְנֵי
9 הָאֲצִילוּת ולמעלה מעולם
10 האצילות, השנייה - עוֹלָם
11 הָאֲצִילוּת עצמו, והשלישית -
12 וְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־
13 עֲשִׂיָּה[14] שלמטה מעולם
14 האצילות. דְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים
15 מְכַוֵּן נֶגֶד עוֹלָמוֹת הָאֵין־
16 סוֹף שֶׁלְּפְנֵי הָאֲצִילוּת,
17 וְאֹהֶל מוֹעֵד וְהַהֵיכָל הֵם
18 מכוונים נֶגֶד עוֹלָם
19 הָאֲצִילוּת, וְהָעֲזָרָה וַחֲצַר
20 הַמִּשְׁכָּן הֵם מכוונים נֶגֶד
21 עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־
22 עֲשִׂיָּה, וְהַקְּרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת
23 הִיא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן
24 בַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן, דְּמִזְבֵּחַ
25 הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת של
26 עולם האצילות, וּמְקוֹמוֹ
27 בַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן הַיְינוּ כְּמוֹ
28 שֶׁהוּא מָקוֹר לִבְרִיאָה־
29 יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, היינו החלק
30 התחתון והחיצוני שבעניין
31 המלכות שהוא המקור והשורש
32 למה שלמטה ממנו (בהתאם לכך
33 שהעצם והפנימיות של כל דרגה
34 הוא עניינה של אותה דרגה כשלעצמה, והחלק התחתון והחיצוני שלה הוא
35 היותה שורש ומקור למה שלמטה הימנה) וְהַיְינוּ, שֶׁהַעֲלָאַת הַקָּרְבָּן
36 וההתכללות שלו ברוחניות באמצעות ההקרבה על גבי המזבח הִיא
37 בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת כְּמוֹ שֶׁהִיא בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.
38 וְהַסִּדֶר בָּזֶה הוּא שההעלאה של הקרבן הגשמי היא העלאה מלמטה
39 למעלה מדרגה לדרגה שֶׁעַל־יְדֵי הַקְרָבַת הַבְּהֵמָה הַגַּשְׁמִית על
40 המזבח בחצר המשכן שבעולם העשייה נִכְלֶלֶת הִיא בִּפְנֵי שׁוֹר
41 שֶׁבְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וְעַל־יְדֵי אֲכִילַת הַחַיּוֹת דִּיצִירָה היינו שהחיות
42 של הבהמה עולה ונכללת ו'נאכלת' על ידי חיות הקודש כפי שהם בעולם
43 היצירה נַעֲשֵׂית הָעֲלִיָּה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְעַל־יְדֵי הַבֵּרוּר הפרדת

ביאור בדרך אפשר

44 הטוב מן הרע וההתעלאה שלו לקדושה שֶׁבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה נַעֲשֵׂית
45 הָעֲלִיָּה בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה
46 היינו כפי שיורד ונמשך להיות שורש ומקור לעולמות שלמטה ממנו.
47 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, שֹׁרֶשׁ הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים הוּא מִשְׁבִּירַת
48 הַכֵּלִים דְּתֹהוּ, העולמות
49 במתכונתם הנוכחית, עם 'סדר
50 השתלשלות' הדרגתי ומסודר
51 ועשר ספירות שהאורות שלהם
52 מלובשים בתוך כלים ראויים
53 לקליטתם, נקראים 'עולם
54 התיקון'. ול'תיקון' קדם 'עולם
55 התוהו' בו היו אורות מרובים
56 וכלים מועטים, מצב שגרם
57 ל'שבירת הכלים' ו'נפילה' של
58 ניצוצות קדושה ואלוקות
59 לתחומים שמחוץ לגבולות
60 הקדושה. ושורש הדברים
61 הגשמיים הוא משבירת הכלים
62 של עולם התוהו. וְיֵשׁ בָּהֶם
63 בניצוצות הקדושה שנפלו מתוהו
64 (והם שורש הנבראים הגשמיים)
65 ב' אוֹפַנֵּי בְּרוּרִים, שעניינם
66 הפרדת הטוב מהרע והעלאתו
67 לשורשו ומקורו בקדושה, ועניין
68 זה יכול להיות בשני אופנים
69 בְּרוּר שֶׁמִּלְּמַעְלָה לְמַטָּה,
70 על ידי גילוי אור אלוקי שנמשך
71 מלמעלה למטה וּבְרוּר
72 שֶׁמִּלְּמַטָּה לְמַעְלָה על ידי
73 העלאת הגשמיות מלמטה
74 למעלה על ידי עבודת האדם.
75 הַבְּרוּר של הדברים הגשמיים
76 שנפלו ב'שבירת הכלים'

---

13) זח"ג קנט, א. 14) רמ"ז לזח"ג שם.

עוד, וְנַעֲשָׂה עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְהַבְּרוּר שֶׁמִּלְּמַטָּה לְמַעְלָה הוּא שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, נַעֲשָׂה הַבְּרוּר בַּעֲשִׂיָּה, וְהַמֻּבְחָר שֶׁבָּזֶה נַעֲשָׂה עוֹלָם הַיְצִירָה. וְעַל־יְדֵי הַבְּרוּר שֶׁבְּעוֹלָם הַיְצִירָה, הִנֵּה הַמֻּבְחָר שֶׁבָּזֶה נַעֲשָׂה עוֹלָם הַבְּרִיאָה. וְעַל־יְדֵי הַבְּרוּר שֶׁבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, הִנֵּה הַמֻּבְחָר שֶׁבָּזֶה עוֹלֶה בִּבְחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁמִּצַּד הַהִתְהַוּוּת יֶשְׁנוֹ כְּבָר הַבְּרוּר שֶׁמִּלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מַה שֶּׁשַּׁיָּךְ לְכָל עוֹלָם וְעוֹלָם כוּ׳, מִכָּל־מָקוֹם צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם הַבְּרוּר שֶׁמִּלְּמַטָּה לְמַעְלָה, כִּי הַבְּרוּר שֶׁמִּלְּמַעְלָה לְמַטָּה הוּא רַק בִּפְנִימִיּוּת הָעוֹלָמוֹת, אֲבָל הַחִיצוֹנִיּוּת לֹא נִתְבָּרְרָה, וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הַ׳בְּרוּר שֵׁנִי׳ שֶׁמִּלְּמַטָּה לְמַעְלָה כְּדֵי לְבָרֵר גַּם אֶת חִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהַבְּהֵמָה נִכְלֶלֶת בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וְעַל־יְדֵי הַבְּרוּר שֶׁבְּעוֹלָם הַיְצִירָה הִיא נִכְלֶלֶת בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְעַל־יְדֵי הַבְּרוּר שֶׁבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, אַרְיֵה דְּאָכִיל קָרְבָּנִין, הִנֵּה בִּחְינַת הַמַּלְכוּת עוֹלָה לַאֲצִילוּת, וְעַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּמַלְכוּת, נִמְשָׁךְ הַמְשָׁכַת ׳מַיִן דּוּכְרִין׳ דְּ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳. וְלָכֵן נִקְרֵאת עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת אֲכִילַת מִזְבֵּחַ, וְלֹא אֲכִילַת אָדָם, כִּי, אָדָם הוּא בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, וְהָעֲלָיָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת הִיא רַק בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם אֲכִילַת מִזְבֵּחַ, הַיְינוּ, הָאֲכִילָה דִּבְחִינַת מַלְכוּת. וְאַף שֶׁעַל־יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת מְקַבֶּלֶת הַמַּלְכוּת מִבְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, מִכָּל־מָקוֹם, אֵין זֶה עִנְיַן אֲכִילַת אָדָם, כִּי אֲכִילַת אָדָם הַיְינוּ שֶׁעַל־יְדֵי הָאֲכִילָה מִתְוַסֵּף

ביאור בדרך אפשר

וְהַבְּרוּר של ניצוצות הקדושה **שֶׁמִּלְּמַטָּה לְמַעְלָה הוּא שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, נַעֲשָׂה הַבְּרוּר בַּעֲשִׂיָּה, וְהַמֻּבְחָר שֶׁבָּזֶה** הבירור מפריד בין הטוב והרע, והטוב ביותר והמעולה ביותר עולה לדרגה גבוהה יותר וכך מהאורות העולים מעולם העשייה **נַעֲשָׂה עוֹלָם הַיְצִירָה. וְעַל־יְדֵי הַבְּרוּר שֶׁבְּעוֹלָם הַיְצִירָה, הִנֵּה הַמֻּבְחָר** שבו יש אורות נעלים עוד יותר **הִנֵּה הַמֻּבְחָר שֶׁבָּזֶה** האורות המעולים ונעלים יותר **נַעֲשָׂה עוֹלָם הַבְּרִיאָה. וְעַל־יְדֵי הַבְּרוּר שֶׁבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, הִנֵּה הַמֻּבְחָר שֶׁבָּזֶה** החלק הנעלה ביותר מתוך עולם הבריאה **עוֹלֶה בִּבְחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת** שורש ומקור העולמות בריאה־יצירה־עשייה והנבראים.

והולך ומבאר בתוספת ביאור מהו עניין הבירור מלמטה למעלה שכולל גם יצירה והתהוות של העולמות מלמטה למעלה שלכאורה הוא בניגוד למבואר בדרך כלל שסדר בריאת והתהוות העולמות הוא על ידי ירידת והמשכת האור האלוקי מדרגה לדרגה מלמעלה למטה.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁמִּצַּד הַהִתְהַוּוּת מצד עצם הבריאה של הנבראים והעולמות **יֶשְׁנוֹ כְּבָר הַבְּרוּר שֶׁמִּלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מַה שֶּׁשַּׁיָּךְ לְכָל עוֹלָם וְעוֹלָם כוּ׳**, כי בכל עולם יורד ונמשך האור השייך לו לפי דרגתו, כך שבכל עולם ׳מתברר׳ ואחר כך מתגלה האור השייך לאותו עולם (וסדר הדברים הוא שהאור יורד ונמשך מלמעלה למטה) **מִכָּל־מָקוֹם** לאחר שלמעשה כבר נתהוו עולמות ונבראים, עדיין **צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם הַבְּרוּר שֶׁמִּלְּמַטָּה לְמַעְלָה, כִּי הַבְּרוּר שֶׁמִּלְּמַעְלָה לְמַטָּה הוּא רַק בִּפְנִימִיּוּת הָעוֹלָמוֹת**, כאמור שבכל דרגה ובחינה יש פנימיות, היינו עניינה העצמי והפנימי של אותה דרגה. וחיצוניות, החלק השייך להשפעה למטה ממנה. והבירור שמלמעלה למטה קשור בעצמיות ובפנימיות הדרגה **אֲבָל הַחִיצוֹנִיּוּת לֹא נִתְבָּרְרָה** עדיין, **וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הַבְּרוּר שֵׁנִי שֶׁמִּלְּמַטָּה לְמַעְלָה כְּדֵי לְבָרֵר גַּם אֶת חִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהַבְּהֵמָה** שהייתה בעולם העשייה מתבררת ומתעלית ומתבטלת ממציאותה הגשמית והיא **נִכְלֶלֶת בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וְעַל־יְדֵי הַבְּרוּר** הנוסף **שֶׁבְּעוֹלָם הַיְצִירָה הִיא נִכְלֶלֶת** ועולה דרגה נוספת מלמטה למעלה **בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְעַל־יְדֵי הַבְּרוּר שֶׁבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה**, שבו נמצאת המרכבה העליונה ו׳חיות הקודש׳ והקרבן שנשרף על גבי המזבח מתברר על ידי **אַרְיֵה דְּאָכִיל קָרְבָּנִין**, אריה (׳פני אריה׳ שבמרכבה העליונה) ש׳אוכל׳ קרבנות **הִנֵּה בִּחְינַת הַמַּלְכוּת עוֹלָה לַאֲצִילוּת, וְעַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּמַלְכוּת, נִמְשָׁךְ הַמְשָׁכַת ׳מַיִן דּוּכְרִין׳ דְּ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳**

מבואר בקבלה וחסידות שהיחס בין המידות שבספירות העליונות (בחינת ״זעיר אנפין״, פנים זעירות, על שם שיש בהם אור מועט ביחס לדרגות שלמעלה מהן, ובקיצור ז״א) וספירת המלכות, דומה ליחס בין זכר לנקבה במובן זה ש״ז״א״ הוא המשפיע והמלכות היא המקבל, וההשפעה מז״א נקראת ״מַיִן דוכרין״ (מים זכריים), ואילו ההתעוררות של המלכות מצידה לקבל את ההשפעה נקראת ״מַיִן נוקבין״ (נקביים). ובדרך כלל, גם כל התעוררות מלמטה, מצד המקבל, נקראת ״מיין נוקבין״ בעוד שהשפעה מלמעלה נקראת ״מיין דוכרין״. ובענייננו — האור שב׳זעיר אנפין׳, המידות העליונות, יורד ונמשך למטה הודות להתעוררות כתוצאה מעבודת ההעלאה מלמטה למעלה.

וְלָכֵן נִקְרֵאת עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת אֲכִילַת מִזְבֵּחַ, וְלֹא אֲכִילַת אָדָם, אף־על־פי שגם אכילת האדם, הכוהנים, היא עניין נעלה הפועל ש״בעלים מתכפרים״ כמבואר לעיל **כִּי, אָדָם** במובן הרוחני למעלה **הוּא בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין**, המידות העליונות, **וְהָעֲלָיָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת הִיא רַק בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת**, ולא למעלה מזה (כמבואר לעיל בהרחבה שסדר הבירור מלמטה למעלה הוא עליה מעולם העשייה עד מלכות דאצילות) **וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם אֲכִילַת מִזְבֵּחַ, הַיְינוּ, הָאֲכִילָה** ההעלאה והבירור **דִּבְחִינַת מַלְכוּת. וְאַף שֶׁעַל־יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת מְקַבֶּלֶת הַמַּלְכוּת מִבְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין**, כמבואר לעיל שההעלאה מלמטה (מצד המקבל, ״מיין נוקבין״) מעוררת תוספת המשכה והשפעה מלמעלה (מצד המשפיע, ״מיין דכורין״, בחינת ז״א) **מִכָּל־מָקוֹם, אֵין זֶה עִנְיַן אֲכִילַת אָדָם, כִּי אֲכִילַת אָדָם** שבחינת אדם (״ז״א״) שלמעלה ״אוכלת״ ומקבלת לתוכה מניצוצות הקדושה שנתבררו ונתעלו

ביאור בדרך אפשר

הַיְינוּ שֶׁעַל־יְדֵי הָאֲכִילָה מִתְוַסֵּף חַיּוּת בָּאָדָם שלמעלה, **אֲבָל עַל־יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת לֹא נַעֲשֵׂית הַמְּשָׁכָה (תּוֹסֶפֶת חַיּוּת) בִּ'זְעֵיר אַנְפִּין'** עצמו, וממילא אין כאן 'אכילה' והנאה, כביכול, מצד ה'אדם' ("ד"א") **כִּי אִם שֶׁהַמַּלְכוּת מְקַבֶּלֶת מִ'זְעֵיר אַנְפִּין'** ובה אכן יש תוספת אור כי ההעלאה מעוררת המשכה.

ד) וַעֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁהָעֲלִיָּה שֶׁעַל־יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת הִיא רַק בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁהֲרֵי כמובא לעיל מדברי הזוהר **רָזָא דְקָרְבָּנָא עוֹלֶה עַד רָזָא דְאֵין־סוֹף**[11], סוד הקרבן עולה עד סוד האין סוף **הַיְינוּ, שֶׁהָעֲלִיָּה שֶׁעַל־יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת הִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מַלְכוּת, עַד רָזָא דְאֵין־סוֹף שֶׁהוּא** הסוד **לְמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת** לגמרי שהרי 'עולם' הוא מלשון העלם והסתר וגם העולמות הרוחניים העליונים מגבילים את האור האלוקי. ו'אין סוף' פירושו בלי גבול, למעלה ממדידה והגבלה, ולמה נאמר כאן שעבודת הקרבנות פועלת בירור בדברים הגשמיים והעלאתם רק עד מלכות דאצילות ולא יותר?. והשאלה מתחזקת עוד יותר כיוון שעליית הקרבנות עד אין סוף היא עניין מרכזי בעבודת הקרבנות **וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁקָּרְבָּנוֹת מְכַפְּרִים עַל חֵטְא, דְּאַף שֶׁעִנְיַן הַחֵטְא הוּא הֵפֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְתוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא עִנְיָן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר,** ואם כן הכפרה על החטא הייתה צריכה להיות דבר קשה **וּמִכָּל־מָקוֹם מְכַפְּרִים הַקָּרְבָּנוֹת עַל חֵטְא, הַיְינוּ, שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת הֵם לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת,** ולכן אף במקום שמצד תורה ומצוות היה חטא ואין מקום לכפרה, על ידי קרבן החטא מתכפר **וְהוּא לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַהַקְרָבָה** של הבהמה על גבי המזבח **מִתְעַלִּית הַבְּהֵמָה הַגַּשְׁמִית** היינו החיות הרוחנית האלוקית שבכוחה היא קיימת, ועולה **וְנִכְלֶלֶת בְּשָׁרְשָׁהּ** הרוחני **בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַכַּפָּרָה עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, דְּתוֹרָה הִיא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת, וּמִצְוֹת הֵן בְּחִינַת מַקִּיפִין, אֲבָל הֵם מַקִּיפִין שֶׁעַל הַכֵּלִים, הַיְינוּ שֶׁהֵם בְּעֶרֶךְ הַכֵּלִים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ הֵן לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת מַקִּיפִין. וְזֶהוּ שֶׁבַּתֹּהוּ הָיוּ אוֹרוֹת מְרֻבִּים**[15]**, דְּאֵין הַכַּוָּנָה מְרֻבִּים בְּכַמּוּת לְבַד, אֶלָּא מְרֻבִּים גַּם בְּאֵיכוּת**[16]**, הַיְינוּ שֶׁהָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ הֵם בְּאֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ. דְּהִנֵּה גַּם בְּעוֹלָם הַתִּקּוּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל**[17] **שֶׁאוֹר שֶׁנִּבְרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן מַבִּיט בּוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, לֹא הָיָה הָעוֹלָם כְּדַאי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, הַיְינוּ שֶׁהוּא אוֹר שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ אֶל הָעוֹלָם, הָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי,** כנזכר לעיל שעולם התוהו הוא למעלה במדריגה מעולם ה'תיקון' וסדר ההשתלשלות שבו נבראו העולמות והנבראים המוגבלים **וְעַל־יְדֵי־זֶה** הודות לעלייה עד לדרגה שלמעלה מהעולמות **נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַכַּפָּרָה עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, דְּתוֹרָה הִיא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת,** כמובן גם מכך שלימוד התורה הוא באמצעות כוח השכל שהוא כוח פנימי בנפש האדם, וההבנה והשגה חודרת בתוך כלי מוחו של האדם הלומד **וּמִצְוֹת הֵן בְּחִינַת מַקִּיפִין,** שלמעלה מקליטה פנימית וכמבואר בתניא שלכן התורה נמשלה למזון שחודר בתוך האדם, והמצוות נמשלו ללבושים שהם ממעל ומחוץ לאדם עצמו ו'מקיפים' אותו מבחוץ **אֲבָל** מצד שני גם המצוות **הֵם מַקִּיפִין שֶׁעַל הַכֵּלִים, הַיְינוּ שֶׁהֵם בְּעֶרֶךְ הַכֵּלִים,** ויש ל'מקיפים' אלה יחס ושייכות להתלבשות בכלים **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ** שכאמור האירו בתוקף גדול כל כך עד שנהייתה 'שבירת הכלים' **הֵן** אורות ללא כל יחס ושייכות לכלים **לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת מַקִּיפִין** על גבי הכלים. **וְזֶהוּ** עניין זה שהאורות בתוהו נעלים אפילו מלהיות 'מקיפים' הוא ביאור האמור **שֶׁבַּתֹּהוּ הָיוּ אוֹרוֹת מְרֻבִּים**[15]**, דְּאֵין הַכַּוָּנָה מְרֻבִּים בְּכַמּוּת לְבַד,** ואין הכוונה שלא נקלטו בכלים רק משום שהיה זה אור רב מכדי להתלבש ב'כלים מועטים' **אֶלָּא** האורות דתוהו **מְרֻבִּים גַּם בְּאֵיכוּת**[16]**, הַיְינוּ שֶׁהָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ הֵם בְּאֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ** לגבי הכלים ולגבי האורות דתיקון וכל עניין ההתלבשות מופרך לגמרי אצלם. **דְּהִנֵּה גַּם בְּעוֹלָם הַתִּקּוּן** שבו האורות כן מלובשים בכלים ומצומצמים לפי ערך הכלי **אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל**[17] **שֶׁאוֹר שֶׁנִּבְרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן מַבִּיט בּוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, לֹא הָיָה הָעוֹלָם כְּדַאי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ,** והקדוש־ברוך־הוא גנז את האור הזה לעתיד לבוא **הַיְינוּ**

---

15) ראה עץ חיים שער י (שער התיקון) פ"ה. שער יא (שער המלכים) פ"א־ב. ספ"ה. 16) ראה סה"מ תרכ"ו ע' צו. תרצ"ז ס"ע 204 ואילך. וש"נ. 17) ב"ר פ"ג, ו וביפ"ת שם. שמו"ר רפל"ה. ובכ"מ.

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהוּא אוֹר שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ אֶל הָעוֹלָם, כי העולם הוא לשון העלם והסתר והאור הזה הוא בלי גבול עד כדי כך שבאמצעותו אדם הראשון הביט "מסוף העולם ועד סופו" **ומוּבָן שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁהוּא בְּרִבּוּי בְּכַמּוּת** בלבד, **אֶלָּא שֶׁהוּא מַהוּת אַחֶרֶת לְגַמְרֵי** ושונה לחלוטין באיכותו מהאור המוכר לנו כעת, **שֶׁזֶּהוּ הַפֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא הָיָה הָעוֹלָם כְּדַאי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ**[16], כי העולם במתכונתו הנוכחית כעולם מוגבל לא מסוגל להכיל אור בלתי מוגבל. ואם הדברים אמורים גם לגבי אורות דתיקון, שהרי מדובר באור שהאיר בעולם הזה לאחר הבריאה, **וּמִזֶּה יוּבָן בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן** וקל־וחומר **שֶׁהָ'אוֹרוֹת הֵם מְרֻבִּים דְּתֹהוּ'** לא רק בכמות אלא הם מהות אחרת, שונה לחלוטין **בְּאֵיכוּת, הַיְינוּ שֶׁמַּעֲלַת הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ אֵינָהּ כְּמַעֲלַת הָעֵלָּה** הסיבה **עַל הָעָלוּל** התוצאה, כמבואר בקבלה וחסידות שישנם דברים שיצירתם והתהוותם היא בדרך 'עילה' ו'עלול' היינו שקיימת סיבה שהיא השורש והמקור לתוצאה, ולמשל השכל הוא סיבה ועילה ל'הולדת' המידות, וכלל הוא בכל התהוות כזו שהעילה היא למעלה מהעלול וגם שיש יחס וערך ביניהם (בשונה להתהוות 'יש' מ'אין' שה'אין' נעלה שלא בערך לעומת ה'יש') ובענייננו – מעלת האורות דתוהו לגבי האורות דתיקון וכללות העולמות והנבראים והמוגבלים, אינה דומה למעלת העילה על העלול **אֶלָּא שֶׁהֵם בְּסוּג אַחֵר לְגַמְרֵי שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִן הָעוֹלָמוֹת, וְכֵיוָן שֶׁעַל־יְדֵי הַעֲלָאַת הַקָּרְבָּנוֹת** מלמטה למעלה, מעולם העשייה לעולם היצירה וכן הלאה, כמבואר לעיל, **מֵאִיר בְּחִינַת רִבּוּי הָאוֹר דְּתֹהוּ, לָכֵן מִתְמַלְּאִים כָּל הַפְּגָמִים וְהַחֶסְרוֹנוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל־יְדֵי הַחֵטְא** אף שבתוך גדרי העולם ואפילו מצד תורה ומצוות כפי שנתלבשו בענייני העולם זה אכן חסרון ופגם. ואם כן, חוזרת השאלה שבתחילת הקטע: אם כפרת החטא היא בגלל ההעלאה לדרגה שלמעלה מהעולם, מדוע העלייה היא רק עד מלכות דאצילות ולא למעלה מזה, והרי "רזא דקורבנא עולה עד אין סוף"?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁעַל־יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת מַמְשִׁיכִים הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ, ואכן האורות דתוהו נעלים מהעולמות והם מהות אחרת לחלוטין **הֲרֵי** סוף סוף **גַּם הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ** עם כל מעלתם **יֵשׁ לָהֶם אֵיזוֹ שַׁיָּכוּת לְהָעוֹלָמוֹת** כפי שהולך ומבאר. **דְּהִנֵּה, אוֹרוֹת מְרֻבִּים וְכֵלִים מוּעָטִים דְּתֹהוּ הֵם ב' עִנְיָנִים שֶׁתְּלוּיִים זֶה בָּזֶה**, כאמור, הגדרת המהות של עולם התוהו היא "אורות מרובים בכלים מועטים" ומהגדרה זו עצמה אנו למדים שסוף סוף גם בתוהו יש כן יחס וקשר כלשהו בין האורות והכלים עד כדי כך **דְּהָאוֹרוֹת תְּלוּיִים בְּהַכֵּלִים וְהַכֵּלִים בְּהָאוֹרוֹת**, כלומר האורות הם "מרובים" בגלל שהכלים הם "מועטים", והכלים הם "מועטים" בגלל שה"אורות" הם "מרובים". ותוכן הענין הוא **דְּכֵלִים מוּעָטִים הַיְינוּ שֶׁהַכֵּלִים הָיוּ בְּמִעוּט, שֶׁלֹּא הָיָה נִרְגָּשׁ בָּהֶם בְּחִינַת כְּלִי**, שנועד להגביל ולצמצם את האור אלא להיפך, הכלי 'מיעט את עצמו' כלפי האור **כִּי הַכְּלִי הָיָה בְּרָצוֹא**, ברצון להתעלות מגדרי מציאותו ולהיכלל באור **וְלָכֵן הִמְשִׁיכוּ** הכלים **אוֹרוֹת מְרֻבִּים**, כי הרצוא והעלאה מלמטה מגלים וממשיכים תוספת אור מלמעלה (כאמור לעיל לגבי תוספת אור בז"א, המידות העליונות, כתוצאה מהעלאה מלמטה למעלה עד לבחינת מלכות) ו"אורות מרובים" **הַיְינוּ אוֹר שֶׁבִּלְתִּי מִתְיַשֵּׁב בִּכְלִי, דְּהָא בְּהָא תַּלְיָא**, כי הדברים תלויים זה בזה **שֶׁהַכְּלִי פָּעַל עַל הָאוֹר** שיומשך ויתגלה בתוספת וביתר שאת **וְהָאוֹר** פעל **עַל הַכְּלִי** שיהיה "מועט" ולא יגביל, **וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁגַּם הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ יֵשׁ לָהֶם שַׁיָּכוּת אֶל הַכֵּלִים** ולכן יש לאורות השפעה על הכלים ולכלים יש השפעה על האורות.

וְאַף שֶׁהַשַּׁיָּכוּת הִיא בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁהָאוֹרוֹת לֹא הָיוּ בְּהִתְיַשְּׁבוּת בַּכֵּלִים, ואפשר לומר שלפחות במובן מסויים זו שייכות בעלת משמעות שלילית כי אמנם לאורות יש השפעה על הכלים אבל לא זו בלבד שהכלים לא הכילו את האורות והאורות לא נקלטו בהם בפנימיות ו'בהתיישבות' **וְאַדְרַבָּה עַל־יְדֵי הָאוֹרוֹת נַעֲשָׂה שְׁבִירָה בַּכֵּלִים**, ולמעשה הכלים איבדו את כל מציאותם **מִכָּל־מָקוֹם, מִזֶּה גּוּפָא שֶׁנַּעֲשָׂה שְׁבִירָה בַּכֵּלִים** בגלל האורות, **מוּבָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֵיזוֹ שַׁיָּכוּת עִם הַכֵּלִים.**

ביאור בדרך אפשר

וּמוּבָן שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁהוּא בְּרִבּוּי בְּכַמּוּת, אֶלָּא שֶׁהוּא מַהוּת אַחֶרֶת לְגַמְרֵי, שֶׁזֶּהוּ הַפֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא הָיָה הָעוֹלָם כְּדַאי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[16], **וּמִזֶּה יוּבָן בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁהָ'אוֹרוֹת הֵם מְרֻבִּים דְּתֹהוּ' הֵם מְרֻבִּים בְּאֵיכוּת, הַיְינוּ שֶׁמַּעֲלַת הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ אֵינָהּ כְּמַעֲלַת הָעֵלָּה עַל הֶעָלוּל, אֶלָּא שֶׁהֵם בְּסוּג אַחֵר לְגַמְרֵי שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִן הָעוֹלָמוֹת, וְכֵיוָן שֶׁעַל־יְדֵי הַעֲלָאַת הַקָּרְבָּנוֹת מֵאִיר בְּחִינַת רִבּוּי הָאוֹר דְּתֹהוּ, לָכֵן מִתְמַלְּאִים כָּל הַפְּגָמִים וְהַחֶסְרוֹנוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל־יְדֵי הַחֵטְא.**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁעַל־יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת מַמְשִׁיכִים הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ, הֲרֵי גַּם הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ יֵשׁ לָהֶם אֵיזוֹ שַׁיָּכוּת לְהָעוֹלָמוֹת. דְּהִנֵּה, אוֹרוֹת מְרֻבִּים וְכֵלִים מוּעָטִים דְּתֹהוּ הֵם ב' עִנְיָנִים שֶׁתְּלוּיִים זֶה בָּזֶה, דְּהָאוֹרוֹת תְּלוּיִים בְּהַכֵּלִים וְהַכֵּלִים בְּהָאוֹרוֹת, דְּכֵלִים מוּעָטִים הַיְינוּ שֶׁהַכֵּלִים הָיוּ בְּמִעוּט, שֶׁלֹּא הָיָה נִרְגָּשׁ בָּהֶם בְּחִינַת כְּלִי, כִּי הַכְּלִי הָיָה בְּרָצוֹא, וְלָכֵן הִמְשִׁיכוּ אוֹרוֹת מְרֻבִּים, הַיְינוּ אוֹר שֶׁבִּלְתִּי מִתְיַשֵּׁב בִּכְלִי, דְּהָא בְּהָא תַּלְיָא, שֶׁהַכְּלִי פָּעַל עַל הָאוֹר וְהָאוֹר עַל הַכְּלִי, וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁגַּם הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ יֵשׁ לָהֶם שַׁיָּכוּת אֶל הַכֵּלִים. וְאַף שֶׁהַשַּׁיָּכוּת הִיא בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁהָאוֹרוֹת לֹא הָיוּ בְּהִתְיַשְּׁבוּת בַּכֵּלִים, וְאַדְרַבָּה עַל־יְדֵי הָאוֹרוֹת נַעֲשָׂה שְׁבִירָה בַּכֵּלִים, מִכָּל־מָקוֹם, מִזֶּה גּוּפָא שֶׁנַּעֲשָׂה שְׁבִירָה בַּכֵּלִים, מוּבָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֵיזוֹ שַׁיָּכוּת עִם הַכֵּלִים. וְלָכֵן,

ביאור בדרך אפשר

וְלָכֵן, הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת אֵינָהּ הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ, מאור־אין־סוף אלא אור שבסופו של דבר יש לו שייכות (מסוימת) לעולמות **דְּאַף שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת נִמְשָׁךְ הָאוֹר דְּתֹהוּ,** שבאופן כללי נעלה מהאור של 'תיקון' ונחשב אור שלמעלה מהעולמות **מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה אוֹר חָדָשׁ,** שאפשר לומר שמעולם לא נמשך לעולם **לְפִי שֶׁהָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ יֵשׁ לָהֶם שַׁיָּכוּת אֶל הַתִּקּוּן. דְּהִנֵּה** למרות שיש הבדל מהותי בין תוהו ותיקון, בכל זאת **תֹּהוּ וְתִקּוּן יֵשׁ לָהֶם שַׁיָּכוּת זֶה לָזֶה, שֶׁהֲרֵי תֹּהוּ הוּא בִּשְׁבִיל הַתִּקּוּן,** והסיבה לכך שמלכתחילה היה עולם התוהו הוא כדי שלאחר מכן יהיה עולם התיקון **כַּמַּאֲמָר[18] בּוֹנֶה עַל־מְנָת לִסְתּוֹר, וְסוֹתֵר עַל־מְנָת לִבְנוֹת[19],** כמו שמצינו בהלכות שבת שיש בניין שאמנם האדם עושה פעולה של בנייה אבל הכוונה והתכלית היא לסתור ולהרוס ולכן הוא נחשב סתירה והריסה וכן להיפך שיש פעולה של סתירה והריסה שנעשית על מנת לבנות ולכן היא נחשבת בניין, ולענייננו למרות שמצד מהותו ואיכותו עולם התוהו אינו דומה לעולם התיקון, אבל המטרה והתכלית שלו היא התיקון **הַיְינוּ דִּבְנְיַן וּשְׁבִירַת הַתֹּהוּ** הן בריאתו מלכתחילה והן עניין השבירה שהיה בו הכול **הוּא בִּשְׁבִיל הַתִּקּוּן, וְאַף דְּשַׁיָּכוּת זוֹ** בין תוהו ותיקון שמוכיחה על קשר וזיקה ביניהם **הוּא בַּכֵּלִים דְּתֹהוּ, שֶׁהֲרֵי הַשְׁבִירָה הָיְתָה בַּכֵּלִים דְּתֹהוּ שֶׁמֵּהֶם נַעֲשָׂה הַתִּקּוּן, אֲבָל הָאוֹר נִסְתַּלֵּק לְמַעְלָה,** לכאורה היה מקום לשאול על הקביעה שיש קשר בין תוהו לתיקון מכך שהתיקון נעשה מתוהו בעקבות השבירה שהייתה בו והרי השבירה הייתה בכלים שלא יכלו לקלוט ולהכיל בתוכם את האורות, ואילו האורות עצמן לא 'נשברו' ולא התבטלו ממציאותם אלא עלו ונסתלקו למעלה ובסופו של התהליך האור דתוהו נתעלה ונתרחק מהתיקון, ואם כן יש הבדל גדול וריחוק הערך בין תוהו ותיקון, על כך בא המענה - **מִכָּל־מָקוֹם לִהְיוֹת שֶׁהַכֵּלִים דְּתֹהוּ** ש'נשברו' בשביל התיקון **יֵשׁ לָהֶם שַׁיָּכוּת אֶל הַתִּקּוּן,** כי מהם נעשה ונוצר התיקון **וְהָאוֹר דְּתֹהוּ יֵשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת לַכֵּלִים דְּתֹהוּ כַּנַּ"ל,** כמבואר לעיל עד כמה האורות משפיעים על הכלים והכלים משפיעים על האורות **אִם כֵּן הֲרֵי** בסופו של דבר **יֵשׁ שַׁיָּכוּת לְהָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ עִם הַכֵּלִים דְּתִקּוּן,** אף שאין זו שייכות כל כך גלוייה וישירה כמו השייכות של הכלים דתוהו עם התיקון **וְלָכֵן הִנֵּה הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ אֵינָם הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ,** שנפעל רק על ידי הקרבת הקרבנות – "אכילת מזבח" **אֶלָּא הֵם בִּבְחִינַת הַהֶאָרָה הַשַּׁיֶּכֶת לָעוֹלָמוֹת** מלכתחילה, מעצם עניינה ומהותה, **שֶׁכְּלָלוּתָהּ הִיא בְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת** שהיא הבחינה שדרכה האור האלוקי יורד ונמשך מלמעלה למטה לברוא עולמות ונבראים מוגבלים.

לסיכום, עניין 'אכילת מזבח' שבעבודת הקרבנות אכן פועל העלאה של הבהמה מלמטה למעלה, והחיות הרוחנית שלה מתעלה לעולמות עליונים, אבל אף על פי שהעלייה היא עד לשורש ומקור החיות בעולם התוהו, וכן ישנה המשכה של האורות דתוהו מלמעלה למטה, סוף סוף ההעלאה היא רק עד ספירת המלכות שבאצילות, בחינה שמשפיעה וממשיכה חיות לעולמות ונבראים מוגבלים, וההמשכה היא של אורות השייכים לעולם התיקון, הארה השייכת לעולמות ולא למעלה מהעולמות (כמבואר לעיל בהרחבה).

אָמְנָם אֲכִילַת אָדָם שבעבודת הקרבנות, היינו אכילת הקרבנות על ידי הכוהנים, כנזכר לעיל **הוּא הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת,** כפי שהולך ומבאר.

דְּהִנֵּה, אָדָם במשמעותו הרוחנית, באלוקות, **הוּא בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין,** מילולית: פנים זעירות. ובדרך כלל הכוונה למידות העליונות שבעולם האצילות (שביחס לאור האלוקי שבבחינת המוחין, האור שבמידות הוא בבחינת 'קטנות') **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[20] וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא** שבמרכבה העליונה **דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם, שֶׁהוּא בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, וּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין** המידות העליונות (בשונה ממידת המלכות שכל עניינה הוא להשפיע לעולמות ונבראים מוגבלים) **הוּא בִּכְלַל עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב**

ביאור בדרך אפשר

הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת אֵינָהּ הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ, דְּאַף שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת נִמְשָׁךְ הָאוֹר דְּתֹהוּ, מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה אוֹר חָדָשׁ, לְפִי שֶׁהָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ יֵשׁ לָהֶם שַׁיָּכוּת אֶל הַתִּקּוּן. דְּהִנֵּה תֹּהוּ וְתִקּוּן יֵשׁ לָהֶם שַׁיָּכוּת זֶה לָזֶה, שֶׁהֲרֵי תֹּהוּ הוּא בִּשְׁבִיל הַתִּקּוּן, כַּמַּאֲמָר[18] בּוֹנֶה עַל־מְנָת לִסְתּוֹר, וְסוֹתֵר עַל־מְנָת לִבְנוֹת[19], הַיְינוּ דִּבְנְיַן וּשְׁבִירַת הַתֹּהוּ הוּא בִּשְׁבִיל הַתִּקּוּן, וְאַף דְּשַׁיָּכוּת זוֹ הוּא בַּכֵּלִים דְּתֹהוּ, שֶׁהֲרֵי הַשְׁבִירָה הָיְתָה בַּכֵּלִים דְּתֹהוּ שֶׁמֵּהֶם נַעֲשָׂה הַתִּקּוּן, אֲבָל הָאוֹר נִסְתַּלֵּק לְמַעְלָה, מִכָּל־מָקוֹם לִהְיוֹת שֶׁהַכֵּלִים דְּתֹהוּ יֵשׁ לָהֶם שַׁיָּכוּת אֶל הַתִּקּוּן, וְהָאוֹר דְּתֹהוּ יֵשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת לַכֵּלִים דְּתֹהוּ כַּנַּ"ל, אִם כֵּן הֲרֵי יֵשׁ שַׁיָּכוּת לְהָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ עִם הַכֵּלִים דְּתִקּוּן, וְלָכֵן הִנֵּה הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ אֵינָם הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ, אֶלָּא הֵם בִּבְחִינַת הַהֶאָרָה הַשַּׁיֶּכֶת לָעוֹלָמוֹת, שֶׁכְּלָלוּתָהּ הִיא בְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת.

אָמְנָם אֲכִילַת אָדָם הוּא הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת. דְּהִנֵּה, אָדָם הוּא בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[20] וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם, שֶׁהוּא בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, וּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין הוּא בִּכְלַל עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ בְּ'תוֹרָה אוֹר'

---

18) לשון חז"ל — שבת לא, ב. 19) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג ח"ב ע' תשכח. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ב ע' תקפב ואילך. ובכ"מ. 20) יחזקאל א, כו.

ביאור בדרך אפשר

רַבְּנוּ בְּ׳תוֹרָה אוֹר׳ פָּרָשַׁת תְּרוּמָה[21] **עַל פָּסוּק**[22] **כְּרוּב אֶחָד מִקְצָה מִזֶּה וּכְרוּב אֶחָד מִקְצָה מִזֶּה, שֶׁהֵם ב׳ קְצָווֹת,** היינו שבעניין הרוחני הפנימי של הכרובים שהיו במשכן יש חיבור של שני קצוות **מַלְכוּת** שבעולם האצילות, **וְקָצֶה הַב׳ הוּא בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין** המידות העליונות **שֶׁהוּא סוֹף עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף, דְּעִם הֱיוֹתוֹ סוֹף מַדְרֵגוֹת הָאֵין־סוֹף,** והדרגה הכי תחתונה שבהם **מִכָּל־מָקוֹם, הוּא בִּכְלַל הַמַּאֲצִיל** הבורא (שלגבי בריאת עולם האצילות נקרא ׳מאציל׳ כדי להורות שעולם האצילות בטל לגמרי לאלוקות ואין בו שום הרגשה של ׳יש׳ ומציאות, וככתוב בספר התניא שעולם האצילות הוא ״אלוקות ממש״).

וּמִכָּל־מָקוֹם למרות שבחינת ׳זעיר אנפין׳ שהיא בחינת ׳אדם׳ שייכת ל׳אין סוף׳ ולא ל׳נבראים׳ **צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּזֶה הַמְשָׁכַת אוֹר,** ותוספת אורות עליונים יותר ממה שיש בבחינות אלו מצד עצמם **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן אֲכִילַת אָדָם שֶׁנִּתּוֹסֵף חַיּוּת בָּאָדָם,** כשם שבאדם הגשמי, האוכל מוסיף חיות, כך כביכול באדם העליון ה׳אכילה׳ (שעל ידי עבודת הקרבנות למטה) פועלת תוספת חיות ותוספת אור **לְפִי שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ בִּכְלַל עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף,** ולכאורה יש בו אור וחיות ללא הגבלה ואינו זקוק לתוספת אור ותוספת עילוי **מִכָּל־מָקוֹם לִהְיוֹתוֹ סוֹף** וסיום **עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף,** והדרגה הכי תחתונה שבאין סוף **הַיְינוּ שֶׁהוּא בְּגֶדֶר תְּחִלָּה וְסוֹף,** שילוב של ״תחילה״ ו״סוף״ היינו חיבור של אין־סוף עם מה שלמטה מאין־סוף **הוּא הֶאָרָה לְבַד שֶׁאֵינוֹ תּוֹפֵס מָקוֹם כְּלָל,** וחסרה לו חיות ו׳מציאות׳ משלו **וּצְרִיכָה לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה בִּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין מִבְּחִינַת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת** לגמרי, **עַל־יְדֵי אֲכִילַת כֹּהֲנִים** למטה. **וְהַיְינוּ שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי אֲכִילַת אָדָם** אכילת הכוהנים למטה שגורמת תוספת אור וחיות באדם העליון, כביכול, **הִיא**

ביאור בדרך אפשר

הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מֵהָעוֹלָמוֹת, דְּלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ כְּמַעֲלַת הָעֲלָה הסיבה והמקור **עַל הֶעָלוּל** התוצאה, אשר כמבואר לעיל (לענין מעלת האורות דתוהו) כיוון שהיחס בין העילה והעלול הוא קרוב, הרי מעלת העילה על העלול איננה כל־כך בריחוק הערך (בשונה מהתהוות בדרך ׳יש׳ מ׳אין׳ שאין כל ערך ודמיון בין ה׳יש׳ ל׳אין׳, ומעלת ה׳אין׳ היא לאין שיעור) **אֶלָּא שֶׁהוּא** האור שנוסף ב׳אדם העליון׳ על ידי ׳אכילת אדם׳ הוא **אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי** בשונה מהאור שנמשך על־ידי ׳אכילת מזבח׳ שאיננו אור חדש, כמבואר לעיל.

ה) וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת הָיוּ בעבודת הקרבנות בבית המקדש **ב׳ הָעִנְיָנִים דַּאֲכִילַת מִזְבֵּחַ וַאֲכִילַת כֹּהֲנִים, כְּמוֹ כֵן גַּם עַכְשָׁו** בזמן הגלות **יֵשׁ ב׳ אֲכִילוֹת,** היינו שני עניינים רוחניים שונים הנפעלים על־ידי אכילה **אֲכִילַת חֹל וַאֲכִילַת שַׁבָּת, שֶׁהֵם דֶּגְמַת אֲכִילַת מִזְבֵּחַ וַאֲכִילַת כֹּהֲנִים** שלכל אחת מהן יש פעולה רוחנית שונה. **דַּאֲכִילַת חֹל, שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר**[23] **וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסַר,** כלומר שיש עסק עם דברים בלתי רצויים **הוּא עִנְיַן הַבְּרוּרִים,** אכילת מזון גשמי שיש בו תערובת טוב ורע (כי החיות שלו היא מ׳קליפת נוגה׳ שיש בה תערובת טוב ורע, כמבואר בספר התניא) והאדם עושה פעולה של ׳בירור׳ ומפריד את הטוב מהרע ומעלה את הטוב לקדושה **וְהוּא כְּעִנְיַן אֲכִילַת מִזְבֵּחַ** שאף היא מברורת ומעלה את הקרבנות לקדושה, כמבואר לעיל. **וַאֲכִילַת שַׁבָּת, שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר**[23] באותו פסוק **צַדִּיק אוֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ,** אכילה שכל כולה עניין חיובי **הוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת** והתגלות **אוֹר חָדָשׁ** מלמעלה למטה ותוספת אור בקדושה עצמה, **וְהוּא כְּעִנְיַן אֲכִילַת כֹּהֲנִים.**

ומוסיף ומפרט את ההבדל בין אכילת חול (הדומה ל׳אכילת מזבח׳) לאכילת שבת (הדומה ל׳אכילת אדם׳):

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה הָאֲכִילָה דְּחֹל הוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים,

---

21) פא, ב. 22) תרומה כה, יט. 23) משלי יג, כה.

ביאור בדרך אפשר

לְבָרֵר אֶת הַטּוֹב מִן הָרַע, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר[24] לגבי כל אכילה **נַהֲמָא אַפּוּם חַרְבָּא לֵיכוֹל,** שאכילת לחם היא 'לפי חרב' ודומה למלחמה כי 'עבודת הבירורים' היא באמצעות מגע עם הגשמיות **שֶׁהַמַּאֲכָל הַגַּשְׁמִי הוּא מִקְּלִפַּת נֹגַהּ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת רַע, וְהָאָדָם בְּטִבְעוֹ נִמְשָׁךְ לַמַּאֲכָל,** ומתאווה לאכול **וְלָכֵן יָכוֹל** עלול **הַמַּאֲכָל לְהוֹרִיד אֶת הָאָדָם,** למצב רוחני נחות כמבואר בספר התניא (פרק ז) אשר "מי שהוא בזוללי בשר וסובאי יין למלאת תאוות גופו ונפשו הבהמית... הנה על־ידי זה יורד חיות הבשר והיין שבקרבו ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלוש קליפות הטמאות וגופו נעשה להן לבוש ומרכבה לפי שעה, עד אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו" **וְזֶהוּ עִנְיַן הַמִּלְחָמָה** הרוחנית שנדרשת בעת האכילה, **שֶׁצָּרִיךְ** האדם **לִפְעֹל בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַמַּאֲכָל לֹא יוֹרִיד אוֹתוֹ** מדרגתו הרוחנית עד כדי כך שיהיה "לבוש" לקליפות הטמאות, **אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁהוּא יְבָרֵר אֶת הַמַּאֲכָל וְיַעֲלֶה אוֹתוֹ לִקְדֻשָּׁה. וְהִנֵּה, בֵּרוּר זֶה** של הטוב המעורב במזון הגשמי והעלאתו לקדושה **נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הִתְגַּלּוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית דַּוְקָא,** רק בכוח הארה של הנפש האלוקית שבאדם **דְּלְהִיוֹת שֶׁהָאָדָם מִטִּבְעוֹ, מִצַּד נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית** שיש לה תאוות גשמיות בדומה לבהמה **וּמִכָּל־שֶׁכֵּן מִצַּד גּוּפוֹ,** שאינו מהות רוחנית־נפשית אלא מציאות גשמית **נִמְשָׁךְ לַדָּבָר הַגַּשְׁמִי, וּמִשּׁוּם זֶה אֶפְשָׁר** ייתכן שכאשר האדם אוכל מזון גשמי **שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא יִפְעַל בֵּרוּר בַּמַּאֲכָל, אֶלָּא אַדְּרַבָּה שֶׁהַמַּאֲכָל יוֹרִיד אוֹתוֹ,** כמובא לעיל מספר התניא שאכילה ושתייה מתוך כוונה למלא את תאוותו מורידה את האדם למצב רוחני ירוד **לָכֵן הִנֵּה הַבֵּרוּר הוּא עַל־יְדֵי הִתְגַּלּוּת** אור מתוך **נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית דַּוְקָא. וְלָכֵן** כיוון שבירור המזון הגשמי נפעל בכוח התגלות של הנשמה, הנפש האלוקית, **אָסוּר לֶאֱכֹל קֹדֶם הַתְּפִלָּה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[25] **לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם, וְדָרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל**[26] **לֹא תֹאכְלוּ קֹדֶם שֶׁתִּתְפַּלְּלוּ עַל דִּמְכֶם, כִּי דַּוְקָא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה** כאשר האדם מתפלל כנדרש מתוך עבודה רוחנית נפשית פנימית ומתעורר להתקרב לאלוקות ולהתחבר עם הקדוש־ברוך־הוא ולדבוק בו **שֶׁעַל־יָדָהּ פּוֹעֵל בְּעַצְמוֹ הִתְגַּלּוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית**[27], **יְכוֹלָה לִהְיוֹת** לאחר מכן, באכילה שהוא אוכל לאחר התעוררות הנשמה באמצעות עבודת התפילה **עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים** והעלאת המזון לקדושה. **וְהַיְנוּ, שֶׁבִּלֹּא הַקְדָּמַת עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה,** לא ניתן לפעול את בירור המזון הגשמי. וטעם הדבר, **הִנֵּה כֵּיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה** של בירור הטוב מן הרע **הִיא בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה, וְעִנְיַן הַמִּלְחָמָה הוּא שֶׁגַּם הַ'לְּעוּמַת־זֶה'** הצד שכנגד, היינו הקליפות והסטרא־אחרא (הנקרא "לעומת זה" בלשון הפסוק "את זה לעומת זה עשה האלוקים") **מִתְגַּבֵּר** יותר לגבי פעולתו בדרך כלל, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[28] בתורה לגבי יעקב ועשו **וּלְאוֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ,** ובספר התניא משתמש רבנו הזקן בדימוי זה לגבי המלחמה והמאבק הרוחני שקיים באדם בין הנפש הבהמית מצד אחד לנפש האלוקית מצד שני (וזה לשונו בפרק ט: "הנה כתיב ולאום מלאום יאמץ כי הגוף נקרא עיר קטנה וכמו ששני מלכים נלחמים על עיר אחת שכל אחד רוצה לכבשה ולמלוך עליה דהיינו להנהיג יושביה כרצונו... כך שתי הנפשות האלוקית והחיונית הבהמית שמהקליפה נלחמות זו עם זו על הגוף וכל אבריו...) **אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַבֵּרוּר,** וכאשר ה'לעומת זה' מתגבר, האדם לא יכול לבצע את 'עבודת הבירורים' האמורה **וְדַוְקָא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת** עבודת **הַתְּפִלָּה שֶׁפּוֹעֵל בְּעַצְמוֹ הִתְגַּלּוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית,** שתאיר בנפש הבהמית ובגוף הגשמי **הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה בְּכֹחוֹ לְנַצֵּחַ אֶת הַמִּלְחָמָה.**

---

24) ח"ג קפח, ב. 25) קדושים יט, כו. 26) ברכות יו"ד, סע"ב. 27) ראה לקו"ת פינחס עט, ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות ח"ב ע' תשמז. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שב ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תשנו. אוה"ת בראשית (כרך ו) תתרכ, א. סה"מ תרפ"ט ע' 85. וש"נ. 28) תולדות כה, כג. וראה פרש"י שם. פסחים מב, ב. מגילה ו, א. זח"ב רלו, א. לקו"ת צו יא, ב. ואתחנן ד, סע"ד.

לְנַצֵּחַ אֶת הַמִּלְחָמָה. וְהֵינוּ, שֶׁבִּשְׁעַת הַבְּרוּר גּוּפָא אִי־אֶפְשָׁר לִפְעֹל בְּעַצְמוֹ הִתְגַּלּוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁהֲרֵי אַדְּרַבָּה הַמַּאֲכָל מוֹרִידוֹ לְמַטָּה, וּבִטְבְּעוֹ נִמְשָׁךְ לַדָּבָר הַגַּשְׁמִי. וְרַק עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמִּקֹּדֶם לָכֵן פּוֹעֵל בְּעַצְמוֹ הִתְגַּלּוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, אֲזַי יָכוֹל לִפְעֹל הַבְּרוּר בַּדָּבָר הַגַּשְׁמִי. וּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁהָאֲכִילָה דְּחֹל אֵינָהּ הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ, כִּי אִם הַמְשָׁכַת הָאוֹר שֶׁבְּעוֹלָמוֹת, שֶׁמְּגַלֶּה אֶת הָאוֹר עַל־יְדֵי שֶׁמְּבָרֵר אוֹתוֹ מֵהָרַע. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֲכִילַת שַׁבָּת אֵינָהּ עִנְיַן הַבְּרוּרִים, שֶׁהֲרֵי בְּשַׁבָּת בּוֹרֵר אָסוּר. דִּבְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל הִנֵּה תַּנָּא סִדּוּרָא דְּפַת נָקַט, הַחוֹרֵשׁ וְהַזּוֹרֵעַ כּוּ׳ הַבּוֹרֵר[29], אֲבָל בְּשַׁבָּת בּוֹרֵר אָסוּר, מִשּׁוּם דִּבְשַׁבָּת אֵין תַּעֲרוּבוֹת טוֹב־וָרָע, כַּיָּדוּעַ אֲשֶׁר בְּעֶרֶב שַׁבָּת אַחֲרֵי חֲצוֹת נִפְרָד הָרַע מִן הַטּוֹב וּבְשַׁלְהוֹבָא דְּאֶשָּׁא[30], וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳[31] שֶׁשָּׁאַל מֵרַבֵּנוּ הַזָּקֵן אֵיךְ יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁבְּשַׁבָּת אֵין מְבָרְרִים הַטּוֹב מִן הָרַע אֶלָּא מַעֲלִים הַטּוֹב, דְּאִם כֵּן מַה נַּעֲשֶׂה בָּרָע שֶׁהָיָה בַּמַּאֲכָל, וְאִם כֵּן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁמִּתְבָּרֵר כּוּ׳. וְהֵשִׁיב לוֹ, שֶׁזֶּה אֵינוֹ, כִּי בְּשַׁבָּת נִפְרָד הַטּוֹב שֶׁבְּנֹגַהּ מִן הָרַע שֶׁבְּנֹגַהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת וְעוֹלֶה לְמַעְלָה, וְכֵן בְּכָל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים הַנִּמְשָׁכִים מִנֹּגַהּ שֶׁגַּם מֵהֶם מִתְפָּרֵד הָרַע דְּנֹגַהּ וְנִשְׁאָר רַק הַטּוֹב. אֶלָּא שֶׁזֶּה נַעֲשֶׂה בִּפְנִימִיּוּת הַכֹּחַ שֶׁבַּמַּאֲכָל, וּלְפִיכָךְ אֵין נִכָּר מִבַּחוּץ לְעֵין הָרוֹאֶה. וְלָכֵן הִנֵּה בְּשַׁבָּת בּוֹרֵר אָסוּר, וְהָאֲכִילָה דְּשַׁבָּת הִיא הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת. וְהִנֵּה, גַּם הַנִּמְשָׁכִים מִנֹּגַהּ שֶׁגַּם מֵהֶם מִתְפָּרֵד הָרַע דְּנֹגַהּ וְנִשְׁאָר רַק הַטּוֹב וּדבר זה נעשה כבר מערב השבת. אֶלָּא שֶׁזֶּה נַעֲשֶׂה בִּפְנִימִיּוּת הַכֹּחַ והחיות הרוחנית שֶׁבַּמַּאֲכָל, וּלְפִיכָךְ אֵין נִכָּר מִבַּחוּץ לְעֵין הָרוֹאֶה והמביט בעין גשמית פשוטה ורואה רק את חיצוניות המאכל לא רואה שבשבת יש במאכל שינוי כלשהו לעומת ימי החול, אבל האמת הפנימית היא שכבר בערב שבת יש הפרדה ו׳בירור׳ במזון. וְלָכֵן הִנֵּה בְּשַׁבָּת בּוֹרֵר אָסוּר, כי אין בו צורך לאחר שהבירור כבר נעשה מעצמו בערב שבת, וְהָאֲכִילָה דְּשַׁבָּת הִיא הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת שלא היה קיים במאכל מתחילת בריאתו כמזון גשמי.

ביאור בדרך אפשר

וְהֵינוּ, שֶׁבִּשְׁעַת הַבְּרוּר גּוּפָא עצמו, כאשר האדם אוכל את המזון בפועל אִי־אֶפְשָׁר אין לו את היכולת לִפְעֹל בְּעַצְמוֹ הִתְגַּלּוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דבר שיכול להיות דווקא על־ידי התעוררות הנשמה שנפעלת בעת התפילה שֶׁהֲרֵי אַדְּרַבָּה לא זו בלבד שהאוכל איננו מעורר את הנשמה אלא הַמַּאֲכָל מוֹרִידוֹ לְמַטָּה, וגורם לאדם דווקא ירידה רוחנית וּבִטְבְּעוֹ נִמְשָׁךְ האדם ומתאווה לַדָּבָר הַגַּשְׁמִי ולכן הרי זה אך טבעי שהאכילה תגרום לו לשקוע יותר בגשמיות ויהיה לו עוד יותר קשה לעסוק בעבודת הבירורים. וְרַק עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמִּקֹּדֶם לָכֵן לפני האכילה (שהיא דווקא לאחר התפילה, כאמור שאסור לאכול לפני התפילה) פּוֹעֵל בְּעַצְמוֹ הִתְגַּלּוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, אֲזַי יָכוֹל לִפְעֹל הַבְּרוּר בַּדָּבָר הַגַּשְׁמִי. וּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁהָאֲכִילָה דְּחֹל שהיא בדומה ל׳אכילת מזבח׳ כמבואר לעיל אֵינָהּ הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ, ואינסופי כִּי אִם הַמְשָׁכַת הָאוֹר שֶׁבְּעוֹלָמוֹת, שֶׁמְּגַלֶּה אֶת הָאוֹר שקיים כבר בעולמות המוגבלים ומותאם לפי ערכם עַל־יְדֵי שֶׁמְּבָרֵר אוֹתוֹ מֵהָרַע ופועל בו עילוי. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֲכִילַת שַׁבָּת אֵינָהּ עִנְיַן הַבְּרוּרִים של הרע מהטוב, שֶׁהֲרֵי בְּשַׁבָּת בּוֹרֵר אָסוּר אחת מל״ט המלאכות האסורות בשבת היא מלאכת ׳בורר׳ שעניינה הוא הוצאת פסולת (דבר לא רצוי) מתוך אוכל (דבר שמעוניינים בו), וכשם שפעולת ה׳בורר׳ בגשמיות אסורה בשבת, כך ׳עבודת הבירורים׳ הרוחנית שמתקיימת בחול על ידי האכילה, לא מתבצעת בשבת. דִּבְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל הִנֵּה תַּנָּא סִדּוּרָא דְּפַת נָקַט, הַחוֹרֵשׁ וְהַזּוֹרֵעַ כּוּ׳ הַבּוֹרֵר[29], נאמר בגמרא של״ט המלאכות האסורות בשבת מנויות במשנה לפי סדר המלאכות הנחוצות כדי להכין לחם ולכן ההתחלה היא בחרישה וזריעה וכן הלאה ובכלל זה מלאכת בורר שהיא חלק מהכנת החיטים לטחינה וכן ניפוי הקמח אֲבָל בְּשַׁבָּת בּוֹרֵר אָסוּר, כמו כל שאר המלאכות המנויות במשנה

ביאור בדרך אפשר

כתהליך הכנת הלחם. והסיבה לכך שבשבת אין מקום לעבודה הרוחנית של ׳עבודת הבירורים׳ באכילה היא מִשּׁוּם דִּבְשַׁבָּת אֵין תַּעֲרוּבוֹת טוֹב־וָרָע, כַּיָּדוּעַ אֲשֶׁר בְּעֶרֶב שַׁבָּת אַחֲרֵי חֲצוֹת נִפְרָד הָרַע מִן הַטּוֹב מעצמו, שֶׁהָרַע יוֹרֵד ויוצא מהטוב כדברי הזוהר בְּשַׁלְהוֹבָא דְּאֶשָּׁא[30], בשלהבת אש וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳[31] שֶׁשָּׁאַל מֵרַבֵּנוּ הַזָּקֵן אֵיךְ יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁבְּשַׁבָּת אֵין מְבָרְרִים הַטּוֹב מִן הָרַע אֶלָּא מַעֲלִים הַטּוֹב, דְּאִם כֵּן מַה נַּעֲשֶׂה בָּרָע שֶׁהָיָה בַּמַּאֲכָל, וְאִם כֵּן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁמִּתְבָּרֵר כּוּ׳. וְהֵשִׁיב לוֹ, שֶׁזֶּה אֵינוֹ, כִּי בְּשַׁבָּת נִפְרָד הַטּוֹב שֶׁבְּנֹגַהּ מִן הָרַע שֶׁבְּנֹגַהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת וְעוֹלֶה לְמַעְלָה, וְכֵן בְּכָל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים הַנִּמְשָׁכִים מִנֹּגַהּ שֶׁגַּם מֵהֶם מִתְפָּרֵד הָרַע דְּנֹגַהּ וְנִשְׁאָר רַק הַטּוֹב. אֶלָּא שֶׁזֶּה נַעֲשֶׂה בִּפְנִימִיּוּת הַכֹּחַ שֶׁבַּמַּאֲכָל, וּלְפִיכָךְ אֵין נִכָּר מִבַּחוּץ לְעֵין הָרוֹאֶה. וְלָכֵן הִנֵּה בְּשַׁבָּת בּוֹרֵר אָסוּר, וְהָאֲכִילָה דְּשַׁבָּת הִיא הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת.

---

29) שבת עד, ב. 30) ראה זח״ג רג, ב. הוספות לתו״א ס״פ כי תשא. סהמ״צ להצ״צ מצות לא תבערו אש, בסופה (צ, א). 31) סהמ״צ שם.

לְהָאֲכִילָה דְּשַׁבָּת שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ, צְרִיכָה לִהְיוֹת מִקֹּדֶם עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, וְאַדְרַבָּה עוֹד בְּיוֹתֵר מִכְּמוֹ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל, דְּלְכֵן הַתְּפִלָּה דְּשַׁבָּת צְרִיכָה לִהְיוֹת בַּאֲרִיכוּת יְתֵרָה כו'[32].

ו) וְזֶהוּ מַה שֶּׁאוֹמְרִים בְּג' סְעוּדוֹת הַשַּׁבָּת, עַתִּיקָא קַדִּישָׁא אַתְּיָן לְסַעֲדָא בַּהֲדֵיהּ אוֹ בַּהֲדָהּ, דִּבְחִינַת 'עַתִּיקָא קַדִּישָׁא' הוּא אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁגַּם בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל יֵשׁ הַמְשָׁכַת 'עַתִּיקָא קַדִּישָׁא' שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּכָל יוֹם מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית וַיַּרְא אֱלֹקִים כִּי טוֹב (לְבַד מִיּוֹם ב' שֶׁהָיְתָה בּוֹ מַחֲלֹקֶת כו'[33], וְגַם בְּיוֹם ב' שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ כִּי טוֹב, הֲרֵי נִכְפַּל בְּיוֹם ג' ב' פְּעָמִים כִּי טוֹב, לְגְמֹר מְלֶאכֶת יוֹם הַשֵּׁנִי[33]), מִכָּל־מָקוֹם, אֵין זֶה דּוֹמֶה לְהַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג שֶׁבְּשַׁבָּת, דִּבְשֶׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל הַתַּעֲנוּג הוּא מֵרְכָּב בְּאֵיזֶה דָּבָר, וּבְכְלָלוּת הוּא מֵרְכָּב בְּחָכְמָה, דְּאַף שֶׁהַחָכְמָה הִיא

ביאור בדרך אפשר

וְהִנֵּה, גַּם לְהָאֲכִילָה דְּשַׁבָּת שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ, צְרִיכָה לִהְיוֹת מִקֹּדֶם עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, נתבאר לעיל שלפני 'עבודת הבירורים' של האכילה בימות החול צריכה להיות עבודת התפילה שעל־ידה האדם מגלה את נפשו האלוקית ומתגבר על הנטייה הטבעית והמשיכה הטבעית לאוכל. ובמקום לאכול כדי למלא את תאוות נפשו, הוא אוכל בכוונה לברר ולהעלות את המאכל לקדושה, ולפי זה היה אפשר לחשוב שבאכילת שבת, כאשר לא עוסקים בעבודת הבירורים ואין זו אכילה מתוך 'מלחמה' עם היצר, אין צורך בהקדמה והכנה של עבודת התפילה, אך לאמיתו של דבר לא פחות ממה שעבודת התפילה נחוצה בתור הכנה לעבודת הבירורים בימות החול, היא נחוצה לעבודת האכילה בשבת כדי להמשיך אור חדש שלמעלה מהעולמות וְאַדְרַבָּה בשבת עבודת התפילה נחוצה עוֹד בְּיוֹתֵר מִכְּמוֹ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל, כי העבודה של המשכת אור חדש ונעלה היא 'עבודה' יותר 'מאומצת' מאשר עבודת הבירורים דְּלְכֵן הַתְּפִלָּה דְּשַׁבָּת צְרִיכָה לִהְיוֹת בַּאֲרִיכוּת יְתֵרָה כו'[32] בתוספת על האריכות הרגילה הנדרשת בימות החול.

ו) וְזֶהוּ התוכן הפנימי של מַה שֶּׁאוֹמְרִים בְּג' סְעוּדוֹת הַשַּׁבָּת, עַתִּיקָא קַדִּישָׁא אַתְּיָן לְסַעֲדָא בַּהֲדֵיהּ (כנוסח האריז"ל בקידוש ליום השבת) אוֹ בַּהֲדָהּ (כנוסח האריז"ל בקידוש לליל שבת), היינו שבחינת 'עתיק יומין' הנקראת 'עתיקא קדישא' באה, כביכול, להשתתף יחד אתנו בסעודת השבת דִּבְחִינַת 'עַתִּיקָא קַדִּישָׁא' הוּא אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת על בחינת 'עתיק' מבואר בקבלה וחסידות שהיא החלק הנעלה והפנימי של בחינת 'כתר עליון' ונקראת 'עתיק יומין' על שם ש'נעתקה' ונבדלת מבחינת 'יום' וגילוי והיא למעלה מהעולמות, בהיותה בחינה ב'כתר' שלמעלה מעשר הספירות (כשם שהכתר הוא מעל לראש האדם) ונמצא שבאכילת שלושת הסעודות של השבת יש המשכת והתגלות אור אלוקי נעלה שלמעלה מהעולמות, בחינת 'עתיק'.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁגַּם בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל יֵשׁ הַמְשָׁכַת 'עַתִּיקָא קַדִּישָׁא' שהוא אור שלמעלה מהעולמות אל תוך העולמות שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג, כשם שבאדם יש עשר כוחות 'פנימיים' פרטיים שפועלים באברי הגוף בצורה מודעת ומורגשת, והם בעיקר השכל (המוחין – חכמה בינה ודעת) והרגש (המידות – חסד וגבורה וכן הלאה) ויש מעליהם כוחות־נפש 'מקיפים' כלליים שלמעלה מהתלבשות באברים פרטיים של הגוף, והם בעיקר, הרצון והענג, כך כביכול גם למעלה באלוקות עשר הספירות העליונות הם כוחות 'פנימיים' ומעליהם יש רצון ותענוג שהם כוחות 'מקיפים' ומבואר ששתי הבחינות שב'כתר' נקראות 'אריך אנפין' – בחינת הרצון, ו'עתיק יומין' – בחינת התענוג. והתענוג האלוקי בבריאה קיים תמיד, גם בימות החול, ולא רק בשבת וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּכָל יוֹם מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית וַיַּרְא אֱלֹקִים כִּי טוֹב היינו שלקדוש־ברוך־הוא יש הנאה ותענוג, כביכול, מהעולם (לְבַד מִיּוֹם ב' שֶׁהָיְתָה בּוֹ מַחֲלֹקֶת כו'[33], כמבואר במאמרי חכמינו ז"ל על כך שהייתה הבדלה בין מים עליונים ומים תחתונים אך מצד שני וְגַם בְּיוֹם ב' שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ כִּי טוֹב, ולכאורה הדבר מורה על העדר ענג מהבריאה ביום זה הֲרֵי נִכְפַּל בְּיוֹם ג' ב' פְּעָמִים כִּי טוֹב, ביום שלישי נכתב בתורה פעמיים כי טוב והפעם הנוספת היא לְגְמֹר מְלֶאכֶת יוֹם הַשֵּׁנִי[33] ונמצא שבסופו של דבר הענג נמשך גם ליום השני), ואם יש המשכה והתגלות של התענוג העליון בכל ששת ימי המעשה מדוע אומרים ש'עתיקא קדישא' בחינת התענוג שייכת דווקא לסעודות השבת? על כך בא המענה שאמנם יש את עניין התענוג בכל ימות השבוע אך מִכָּל־מָקוֹם, אֵין זֶה דּוֹמֶה לְהַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג שֶׁבְּשַׁבָּת, דִּבְשֶׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל הַתַּעֲנוּג הוּא מֵרְכָּב בְּאֵיזֶה דָּבָר, נקודת ההבדל בין 'תענוג עצמי' ל'תענוג מורכב' כפי שהוא בכוחות הנפש היא שתענוג עצמי הוא עניין הענוג בלי ש'יתלבש' בתענוג שמכוון כלפי מטרה מסוימת והוא תענוג 'פשוט' ללא 'ציור' והגדרה, ואילו 'תענוג המורכב' הוא תענוג מגורם מסויים, כמו הענוג שבשכל או הענוג שבמידות (וראה בלקוטי תורה סוף ספר ויקרא: "התענוג מאכילה ושתייה כו' הם תענוג מדבר שחוץ ממנו... ואין זה כמו מקור התענוגים שאין התענוג מדבר שחוץ ממנו") (ומבאר שלכן בשבת מצווה להתענג במאכל ומשתה, כי "שבת היא המשכת מוחין... והתענוג המתלבש בחכמה הרי הוא על דרך משל התלבשות והרכבת התענוג" אבל ביום הכיפורים צמים "כי הוא גלוי ממקור התענוגים שלמעלה מהחכמה") ועל־דרך־זה למעלה, כביכול, התענוג שבששת ימי החול הוא 'תענוג מורכב' שיש לו 'התלבשות' בעניין מסויים וּבְכְלָלוּת הוּא מֵרְכָּב בְּחָכְמָה, כך ש'התלבשות' האור האלוקי בחכמה גורמת את התענוג ואינו תענוג 'עצמי' ו'פשוט' לגמרי דְּאַף שֶׁהַחָכְמָה הִיא

32) חסר איזה פרטים שנאמרו בענין זה (המו"ל). 33) ב"ר פ"ד, ו.

ביאור בדרך אפשר

רֵאשִׁית הַסְּפִירוֹת, ומאחר שהיא הראש וההתחלה של הספירות היא ספירה נעלית ביותר וקרובה לכתר שהוא בחינת אין סוף ׳פשוט׳ ו׳לא מורכב׳ לעומת הספירות שיש להן ׳ציור׳ והגדרה, בכל זאת **הֲרֵי גַּם הַחָכְמָה הִיא מְצִיאוּת** עם ׳ציור׳ והגדרה. **וּמִזֶּה שֶׁהַתַּעֲנוּג** הנמשך בששת ימי החול **הוּא מֵרְכָּב, הֲרֵי מוּכָן שֶׁהוּא הֶאָרָה לְבַד** רק הארה מועטת **מֵהַתַּעֲנוּג הָעַצְמִי, וְהֵינוּ שֶׁהַתַּעֲנוּג בָּא עַל־יְדֵי צִמְצוּם שֶׁמִּתְצַמְצֵם** ומיעוט האור שקיים בו, כיוון **וּמִתְלַבֵּשׁ בְּחָכְמָה, וְלָכֵן כְּתִיב בֵּיהּ** בבחינת העונג העליון **שֵׁם אֱלֹקִים,** שהוא מידת הגבורה והצמצום **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיַּרָא אֱלֹקִים כִּי טוֹב, וְל״ב פְּעָמִים אֱלֹקִים נֶאֱמַר בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית[34], שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּמִים** הרבים והשונים שנעשו באור האלוקי העליון האינסופי כדי לרדת ולברוא נבראים מוגבלים, **דְּהַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג** האלוקי העליון שלמעלה מהספירות **הוּא** בתחילה **בְּ׳מוֹחָא סְתִימָאָה׳,** באותו חלק של המוחין שהוא סתום ונעלם ואינו בא לידי גילוי **וּמֵחָכְמָה נִמְשָׁךְ לַבִּינָה עַל־יְדֵי ל״ב נְתִיבוֹת חָכְמָה** ל״ב דרכים שונות שבאמצעותן אור התענוג שהתלבש בחכמה יורד לבינה **שֶׁהֵם צִמְצוּמִים, וּמִבִּינָה נִמְשָׁךְ לִ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳** היינו המידות **שֶׁהֵם צִמְצוּמִים** נוספים, **וּמִ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ נִמְשָׁךְ לְמַלְכוּת עַל־יְדֵי צִמְצוּמִים** נוספים.

וְנִמְצָא, שֶׁבְּשִׁשֶּׁת יְמֵי הַחֹל הַתַּעֲנוּג הוּא מְצֻמְצָם בצמצומים רבים, וככל שהולך ונמשך מדרגה לדרגה כך הוא הולך ומתמעט. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּשַׁבָּת דִּכְתִיב בֵּיהּ[35] וַיְכַל** וסיים **אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, הַיְינוּ שֶׁכָּלוּ** ונשלמו והסתיימו **הַצִּמְצוּמִים דְּשֵׁם אֱלֹקִים, אַזַי נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה עַצְמוּת הַתַּעֲנוּג, וְאֵינוֹ בָּא בְּמֵרְכָּב בְּחָכְמָה, אֶלָּא** מאיר כתענוג ׳עצמי׳ **בְּאֹפֶן דִּפְנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק[36],** החכמה והבינה נקראות ׳אבא׳ ו׳אימא׳ כי התהוות ו׳הולדת׳ המידות מהמוחין היא על ידי שנקודת החכמה נמשכת בבינה, שם הרעיון השכלי בא לידי ביטוי בפרטים. ומבואר בקבלה וחסידות שאף כי בדרך כלל החכמה שייכת לספירות המוגדרות ב׳ציור׳ ו׳מציאות׳, ו׳עתיק׳ הוא למעלה מזה, בכל זאת העומק והפנימיות של נקודת החכמה, ״פנימיות אבא״ קשורים בְּעומק ובפנימיות של התענוג שלמעלה מהספירות, ״פנימיות עתיק״ **דְּכַאֲשֶׁר הַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג הוּא בְּחִיצוֹנִיּוּת הַחָכְמָה** בלבד, **הֲרֵי הַחָכְמָה וְהַתַּעֲנוּג הֵם ב׳ דְּבָרִים נִבְדָּלִים זֶה מִזֶּה, הַיְינוּ שֶׁהַתַּעֲנוּג אֵינוֹ מִתְעַצֵּם עִם הַחָכְמָה וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁכַּאֲשֶׁר אָדָם מַמְצִיא שֵׂכֶל חָדָשׁ אַזַי מִתְעַנֵּג עַל הַשֵּׂכֶל,** והעונג מאיר בתוך השכל ויש ביניהם חיבור הדוק **אֲבָל** בחלוף הזמן **כַּאֲשֶׁר הַשֵּׂכֶל נִתְיַשֵּׁן אֶצְלוֹ אֵינוֹ מַרְגִּישׁ בּוֹ תַּעֲנוּג,** והעונג וההנאה שהיו לו בעת המצאת הרעיון נעלמו **וּמִזֶּה מוּכָן שֶׁהַשֵּׂכֶל וְהַתַּעֲנוּג הֵם ב׳ דְּבָרִים** שונים ונבדלים, **כִּי אִלּוּ הָיָה הַשֵּׂכֶל מִתְעַצֵּם עִם הַתַּעֲנוּג לִהְיוֹת דָּבָר אֶחָד, הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַתַּעֲנוּג תָּמִיד כָּל זְמַן שֶׁהַשֵּׂכֶל מִתְקַיֵּם, אֶלָּא** מכאן ראייה **שֶׁהַשֵּׂכֶל וְהַתַּעֲנוּג הֵם ב׳ דְּבָרִים נִבְדָּלִים. וְכָל זֶה הוּא בְּחִיצוֹנִיּוּת הַחָכְמָה,** הרובד החיצוני של המוחין שהוא אכן נפרד ונבדל מהעונג, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּפְנִימִיּוּת הַחָכְמָה, הִנֵּה פְּנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק,** וההתחברות

1 רֵאשִׁית הַסְּפִירוֹת, הֲרֵי גַּם הַחָכְמָה הִיא מְצִיאוּת. וּמִזֶּה
2 שֶׁהַתַּעֲנוּג הוּא מֵרְכָּב, הֲרֵי מוּכָן שֶׁהוּא הֶאָרָה לְבַד
3 מֵהַתַּעֲנוּג הָעַצְמִי, וְהֵינוּ שֶׁהַתַּעֲנוּג בָּא עַל־יְדֵי צִמְצוּם
4 שֶׁמִּתְצַמְצֵם וּמִתְלַבֵּשׁ בְּחָכְמָה, וְלָכֵן כְּתִיב בֵּיהּ שֵׁם
5 אֱלֹקִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיַּרָא אֱלֹקִים כִּי טוֹב, וְל״ב פְּעָמִים
6 אֱלֹקִים נֶאֱמַר בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית[34], שֶׁהוּא עִנְיַן
7 הַצִּמְצוּמִים, דְּהַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג הוּא בְּ׳מוֹחָא סְתִימָאָה׳,
8 וּמֵחָכְמָה נִמְשָׁךְ לַבִּינָה עַל־יְדֵי ל״ב נְתִיבוֹת חָכְמָה שֶׁהֵם
9 צִמְצוּמִים, וּמִבִּינָה נִמְשָׁךְ לִ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ עַל־יְדֵי נו״ן
10 שַׁעֲרֵי בִינָה שֶׁהֵם צִמְצוּמִים, וּמִ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ נִמְשָׁךְ
11 לְמַלְכוּת עַל־יְדֵי צִמְצוּמִים. וְנִמְצָא, שֶׁבְּשִׁשֶּׁת יְמֵי הַחֹל
12 הַתַּעֲנוּג הוּא מְצֻמְצָם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּשַׁבָּת דִּכְתִיב בֵּיהּ[35]
13 וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, הַיְינוּ שֶׁכָּלוּ הַצִּמְצוּמִים דְּשֵׁם
14 אֱלֹקִים, אַזַי נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה עַצְמוּת הַתַּעֲנוּג, וְאֵינוֹ בָּא
15 בְּמֵרְכָּב בְּחָכְמָה, אֶלָּא בְּאֹפֶן דִּפְנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת
16 עַתִּיק[36], דְּכַאֲשֶׁר הַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג הוּא בְּחִיצוֹנִיּוּת
17 הַחָכְמָה, הֲרֵי הַחָכְמָה וְהַתַּעֲנוּג הֵם ב׳ דְּבָרִים נִבְדָּלִים
18 זֶה מִזֶּה, הַיְינוּ שֶׁהַתַּעֲנוּג אֵינוֹ מִתְעַצֵּם עִם הַחָכְמָה, וּכְמוֹ
19 שֶׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁכַּאֲשֶׁר אָדָם מַמְצִיא שֵׂכֶל חָדָשׁ אַזַי
20 מִתְעַנֵּג עַל הַשֵּׂכֶל, אֲבָל כַּאֲשֶׁר הַשֵּׂכֶל נִתְיַשֵּׁן אֶצְלוֹ אֵינוֹ
21 מַרְגִּישׁ בּוֹ תַּעֲנוּג, וּמִזֶּה מוּכָן שֶׁהַשֵּׂכֶל וְהַתַּעֲנוּג הֵם ב׳
22 דְּבָרִים, כִּי אִלּוּ הָיָה הַשֵּׂכֶל מִתְעַצֵּם עִם הַתַּעֲנוּג לִהְיוֹת
23 דָּבָר אֶחָד, הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַתַּעֲנוּג תָּמִיד כָּל זְמַן
24 שֶׁהַשֵּׂכֶל מִתְקַיֵּם, אֶלָּא שֶׁהַשֵּׂכֶל וְהַתַּעֲנוּג הֵם ב׳ דְּבָרִים
25 נִבְדָּלִים. וְכָל זֶה הוּא בְּחִיצוֹנִיּוּת הַחָכְמָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
26 בִּפְנִימִיּוּת הַחָכְמָה, הִנֵּה פְּנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק,

34) ראה זח״ג פא, ב (ברע״מ). זהר חדש צד, ד. צו, ב. ונפרטו שם קיב, ג־ד. פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ״ב. לקו״ת אמור לג, ד. תצא לט, רע״ג. שה״ש לא, ריש ע״ד. לב, ד. ובכ״מ. 35) בראשית ב, ב. וראה לקו״ת בלק עב, א. פינחס עט, ג. שה״ש לב, א. 36) ראה לקו״ת נצבים מט, ד. הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א בסה״מ ה׳ש״ת ע׳ 94. וש״נ.

ביאור בדרך אפשר

וה'התעצמות' של החכמה עם התענוג היא מוחלטת עד כדי כך **שֶׁהַחָכְמָה הִיא עַצְמָהּ תַּעֲנוּג, וְהוּא לְפִי שֶׁאֵין זֶה הֶאָרָה** מועטת **מֵהַתַּעֲנוּג בִּלְבַד, כִּי אִם עַצְמוּת הַתַּעֲנוּג, שֶׁזֶּהוּ פְּנִימִיּוּת עַתִּיק** כי גם ב'עתיק' עצמו, כמו בחכמה, יש גם פנימיות – עצמות התענוג, וגם חיצוניות – הארה מועטת מהתענוג.

וְהַיְנוּ שֶׁבְּשַׁבָּת הוּא הַמְשָׁכַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק, שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת כפי שנתבאר לעיל.

ז) וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בדומה להבדל המבואר לעיל בין אכילת חול לאכילת שבת **הוּא הַהֶפְרֵשׁ** וההבדל **בֵּין אֲכִילַת צַדִּיקִים לַאֲכִילַת בֵּינוֹנִים וְשֶׁלְּמַטָּה מֵהֶם** הסוג שלמטה מבינונים, **הַבֵּינוֹנִים וְשֶׁלְּמַטָּה מֵהֶם הוּא עִנְיָן** האכילה שעליה נאמר בפסוק **וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסָר, וַאֲכִילַת צַדִּיקִים הוּא עִנְיָן** האכילה שעליה נאמר בפסוק **צַדִּיק אוֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,** לפי פנימיות הדברים, **דְּהִנֵּה כְּתִיב**[37] **וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה, דְּנִשְׁמוֹת הַבֵּינוֹנִים וּרְשָׁעִים הוּא זֶרַע בְּהֵמָה, וְנִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים הוּא זֶרַע אָדָם.**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהַחָכְמָה הִיא עַצְמָהּ תַּעֲנוּג, וְהוּא לְפִי שֶׁאֵין זֶה הֶאָרָה מֵהַתַּעֲנוּג בִּלְבַד, כִּי אִם עַצְמוּת הַתַּעֲנוּג, שֶׁזֶּהוּ פְּנִימִיּוּת עַתִּיק. וְהַיְנוּ שֶׁבְּשַׁבָּת הוּא הַמְשָׁכַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק, שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת.

ז) וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא הַהֶפְרֵשׁ בֵּין אֲכִילַת צַדִּיקִים לַאֲכִילַת בֵּינוֹנִים וְשֶׁלְּמַטָּה מֵהֶם, דַּאֲכִילַת הַבֵּינוֹנִים וְשֶׁלְּמַטָּה מֵהֶם הוּא עִנְיָן וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסָר, וַאֲכִילַת צַדִּיקִים הוּא עִנְיָן צַדִּיק אוֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[37] **וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה, דְּנִשְׁמוֹת הַבֵּינוֹנִים וּרְשָׁעִים הוּא זֶרַע בְּהֵמָה, וְנִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים הוּא זֶרַע אָדָם. וְהַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת הַנִּשְׁמוֹת דְּזֶרַע אָדָם לַעֲבוֹדַת הַנִּשְׁמוֹת דְּזֶרַע בְּהֵמָה הוּא, דַּעֲבוֹדַת הַנִּשְׁמוֹת דְּזֶרַע בְּהֵמָה הִיא הָעֲבוֹדָה דְּ'דַעַת תַּחְתּוֹן', וַעֲבוֹדַת הַנִּשְׁמוֹת דְּזֶרַע אָדָם הִיא הָעֲבוֹדָה דְּ'דַעַת עֶלְיוֹן'. וְהִנֵּה, 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' הוּא שֶׁהַהִתְהַוּוּת הִיא מֵאַיִן לְיֵשׁ, דִּלְמַטָּה יֵשׁ וּלְמַעְלָה אַיִן, דְּאַף שֶׁיּוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ אֲשֶׁר הָאַיִן הָאֱלֹקִי הוּא הוּא הַמְחַיֶּה וּמְהַוֶּה אֶת הַיֵּשׁ, וְכָל חִיּוּתוֹ וְקִיּוּמוֹ שֶׁל הַיֵּשׁ הוּא מֵהָאַיִן הָאֱלֹקִי, מִכָּל־מָקוֹם, קוֹרֵא אוֹתוֹ בְּשֵׁם אַיִן, כִּי מַה שֶּׁהַנִּבְרָא אֵינוֹ רוֹאֶה קוֹרְאוֹ בְּשֵׁם אַיִן, וְלָכֵן הַבִּטּוּל שֶׁמִּצַּד 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' הוּא בִּטּוּל הַיֵּשׁ בִּלְבַד, דְּאַף שֶׁהוּא בָּטֵל לְהָאַיִן הָאֱלֹקִי, שֶׁהֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ שֶׁהָאַיִן הָאֱלֹקִי מְהַוֶּה אוֹתוֹ, וּמִשּׁוּם זֶה הוּא בָּטֵל אֵלָיו, מִכָּל־מָקוֹם, הַבִּטּוּל הוּא בִּטּוּל הַיֵּשׁ בִּלְבַד, וְהַיְנוּ שֶׁהַיֵּשׁ נִשְׁאָר**

ביאור בדרך אפשר

הִיא הָעֲבוֹדָה דְּ'דַעַת תַּחְתּוֹן', וַעֲבוֹדַת הַנִּשְׁמוֹת דְּזֶרַע אָדָם הִיא הָעֲבוֹדָה דְּ'דַעַת עֶלְיוֹן'. על הכתוב "א־ל דעות ה'" מבואר בחסידות שיש ביחס לענייני אלוקות שתי דעות – במבט עליון, מצד האלוקות, "דעת עליון", וכפי שהדברים הם מצד הנבראים, "דעת תחתון". והיתרון הגדול של נשמות הצדיקים שהם בבחינת "זרע אדם" הוא שהם עובדים את ה' גם בהיותם נשמה בגוף בעולם הזה ב"דעת עליון", בעוד שהנשמות שהם "זרע בהמה" עובדים את ה' ב"דעת תחתון". **וְהִנֵּה, 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' הוּא** ה'דעה' והמבט **שֶׁהַהִתְהַוּוּת** של העולמות והנבראים מהאור האלוקי **הִיא** התהוות **מֵאַיִן** האלוקות שלא מובנת ומושגת ב'דעת תחתון' נקראת אין – לא־דבר **לְיֵשׁ** נבראים גשמיים שהם יש ומציאות, **דִּלְמַטָּה יֵשׁ וּלְמַעְלָה אַיִן,** כי לפי התפיסה של 'דעת תחתון' המציאות הגשמית היא 'יש' והמציאות הרוחנית היא 'אין' **דְּאַף שֶׁיּוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ אֲשֶׁר הָאַיִן הָאֱלֹקִי הוּא הוּא הַמְחַיֶּה וּמְהַוֶּה אֶת הַיֵּשׁ, וְכָל חִיּוּתוֹ וְקִיּוּמוֹ שֶׁל הַיֵּשׁ הוּא מֵהָאַיִן הָאֱלֹקִי,** גם לפי התפיסה של "דעת תחתון" האדם יודע ואפילו חש שכל קיומו של ה'יש' הגשמי נובע מכך שה'אין' הרוחני מקיים ומחייה אותו כך שהוא בהחלט מודע לקיומו של המקור הרוחני **מִכָּל־מָקוֹם, קוֹרֵא אוֹתוֹ** האדם שעבודתו היא בדרגה של "דעת תחתון" קורא למקור הרוחני **בְּשֵׁם אַיִן, כִּי מַה שֶּׁהַנִּבְרָא אֵינוֹ רוֹאֶה** בעיני בשר **קוֹרְאוֹ בְּשֵׁם אַיִן, וְלָכֵן הַבִּטּוּל** של האדם לאלוקות **שֶׁמִּצַּד 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' הוּא** ביטול ברמה נמוכה יחסית הנקרא **בִּטּוּל הַיֵּשׁ בִּלְבַד,** כלומר שהוא אכן בטל לאלוקות אבל יש מציאות קיימת, "יש", שמתבטלת **דְּאַף שֶׁהוּא בָּטֵל לְהָאַיִן הָאֱלֹקִי, שֶׁהֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ שֶׁהָאַיִן הָאֱלֹקִי מְהַוֶּה אוֹתוֹ, וּמִשּׁוּם זֶה הוּא בָּטֵל אֵלָיו, מִכָּל־מָקוֹם, הַבִּטּוּל הוּא בִּטּוּל הַיֵּשׁ בִּלְבַד, וְהַיְנוּ שֶׁהַיֵּשׁ נִשְׁאָר בְּמְצִיאוּתוֹ וּבְיֵשׁוּתוֹ** והאדם ממשיך לחוש את עצמו כמציאות

שהנשמות הגבוהות ששורשן מבחינת "אדם העליון" (ככתוב במעשה המרכבה "ועל הכסא דמות כמראה אדם") ויש להם ידיעה גדולה באלוקות, כאדם בר־דעת, נקראות "זרע אדם". ושאר הנשמות (אשר כדברי רבנו הזקן ב'תורה אור' "שהם כמעט כל הנשמות שבדורותינו") נקראות "זרע בהמה". והנשמות שהם "זרע אדם" יש להן שאיפה ("רצוא" ותשוקה) להתקרב לאלוקות ונקראות "זרע אדם" ככתוב "רוח האדם העולה היא למעלה" והנשמות שהם בבחינת "זרע בהמה" נמשכות אחר הגוף ועניני העולם הזה ולכן נקראות "בהמה" ככתוב בהמשך הפסוק "רוח הבהמה היורדת היא למטה".

וְהַהֶפְרֵשׁ ההבדל **בֵּין עֲבוֹדַת הַנִּשְׁמוֹת דְּזֶרַע אָדָם לַעֲבוֹדַת הַנִּשְׁמוֹת דְּזֶרַע בְּהֵמָה הוּא, דַּעֲבוֹדַת הַנִּשְׁמוֹת דְּזֶרַע בְּהֵמָה**

37) ירמי' לא, כו. וראה תו"א ר"פ משפטים. מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"א ע' ב. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

אֶלָּא שֶׁהוּא יֵשׁ מִי שֶׁבָּטֵל. הביטוי "יש מי שבטל" דומה לביטוי "יש מי שאוהב" שמשמעו הוא אדם שנמצא בדרגה גבוהה בעבודת ה', ויתכן אפילו שהוא צדיק שיש לו אהבת ה' בדרגה גבוהה, ובכל זאת חסר לו ביטול לאלוקות (ובלשון רבנו הזקן בספר התניא פרק לה: "נשמת האדם אפילו הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים, אף־על־פי־כן אינה בטילה במציאות לגמרי ליבטל וליכלל באור ה' ממש להיות לאחדים ביחוד גמור רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו") **וְאַף שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה יֵשׁ מִי שֶׁבָּטֵל** מי שדרגתו היא "ביטול היש" (ועדיין לא הגיע ל"ביטול במציאות" שהוא ביטול מוחלט) **לְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב,** מי שיש לו אהבת ה' אבל אינו בטל לגמרי והוא "יש" **דְּיֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב הֲרֵי גַּם מִצַּד עֲבוֹדָתוֹ הוּא בְּיֵשׁוּתוֹ**[38], ה"ישות' והמציאות העצמית שלו באה לידי ביטוי אפילו בעבודת ה' עצמה **דְּהָאַהֲבָה הִיא מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה (דָּאס וָואס עֶר וויל),** והיא ביטוי לרצונו האישי **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יֵשׁ מִי שֶׁבָּטֵל הֲרֵי מִצַּד עֲבוֹדָתוֹ הוּא בְּבִטּוּל,** ואם כן גדולה מעלתו של "יש מי שבטל" על מעלתו של "יש מי שאוהב" **מִכָּל־מָקוֹם,** אבל מצד שני ובעומק יותר יש יתרון ב"יש מי שאוהב" על "יש מי שבטל" כי **הֲרֵי הַבִּטּוּל** של ה"יש מי שבטל" **הוּא מִצַּד עֲבוֹדָתוֹ דַּוְקָא, אֲבָל בְּעֶצֶם** מהותו מצד עצמו **הוּא יֵשׁ (אָנְהוֹיְבֶּן הוֹיְבֶּט זִיךְ אָן מִיט יֵשׁ** זה מתחיל עם 'יש'), **שֶׁזֶּהוּ יֵשׁ מִי שֶׁבָּטֵל** היינו שבעצם הוא "יש" ו'מציאות' אלא שמבטל את עצמו. **וְכֵיוָן שֶׁעֲבוֹדַת הַנִּשְׁמוֹת דְּזֵרַע בְּהֵמָה הוּא בִּטּוּל הַיֵּשׁ בִּלְבַד,** ולא 'ביטול במציאות' **לָכֵן שַׁיָּךְ בָּזֶה עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים,** והאכילה של הנמצא בדרגה כזו נועדה לברר את הטוב מהרע **דְּכֵיוָן שֶׁהַיֵּשׁ נִשְׁאָר בִּמְצִיאוּתוֹ** כי גם לאחר שהוא מתבטל אין זה ביטול מוחלט **וְיֶשְׁנוֹ בּוֹ תַּעֲרוּבוֹת טוֹב וָרָע, צָרִיךְ לִבְרֹר הַטּוֹב מִן הָרַע. וְזֶהוּ** התוכן הפנימי של דברי הכתוב **וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסָר,** שמתייחס לאכילתם של הבינונים ואלה שלמטה מהם והכוונה היא **שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵר אֶת הַנִּיצוֹצוֹת דִּקְדֻשָּׁה שֶׁבְּתוֹךְ הַקְּלִפּוֹת וּלְהַעֲלוֹת אוֹתָם.**

אָמְנָם, עֲבוֹדַת הַנִּשְׁמוֹת הגבוהות והנעלות **דְּזֵרַע אָדָם הִיא הָעֲבוֹדָה דְּ'דַעַת עֶלְיוֹן'** התפיסה והגישה **שֶׁלְּמַעְלָה יֵשׁ** המציאות האלוקית הרוחנית היא מציאות אמיתית **וּלְמַטָּה** המציאות הגשמית היא **אַיִן, שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁלְּמַטָּה הֵם אַיִן וָאֶפֶס** וחסרי כל ערך, **וְלָכֵן לֹא שַׁיָּךְ בָּזֶה עִנְיַן הַבְּרוּרִים, כֵּיוָן שֶׁיּוֹצֵא מֵעִנְיַן הַיֵּשׁוּת לְגַמְרֵי,** ואין כל מציאות של רע שצריך לברר ולהפריד **וְהַיְנוּ, שֶׁהֶרְגֵּשׁ זֶה שֶׁיֵּשׁ בְּנַפְשָׁם** ובנשמתם הגבוהה **אֲשֶׁר לְמַעְלָה יֵשׁ וּלְמַטָּה אַיִן, פּוֹעֵל גַּם בְּחֶלְקָם בָּעוֹלָם** כמבואר בחסידות שלכל אדם יש חלק בעולם שדווקא הוא צריך לברר ולהעלות לקדושה, ואצל בעלי הנשמות הגבוהות שרואים את העולם כולו כחסר ערך ורק הרוחניות האלוקית נחשבת בעיניהם ל'מציאות', הגישה שלהם שהיא "דעת עליון" פועלת גם בחלקם בעולם **שֶׁלֹּא יִהְיוּ בּוֹ הַהַגְבָּלוֹת דְּעוֹלָם,** ועולם נעלה כזה אינו זקוק ל'בירורים' **וְכַיָּדוּעַ**[39] **שֶׁהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב ז"ל לֹא הָיָה הַמָּקוֹם מַסְתִּיר אֶצְלוֹ כְּלָל,** אחד הביטויים המרכזיים לעובדה שהעולם מוגבל והמציאות הגשמית מסתירה על האור הרוחני היא מושג המקום וההבדלים המוחשיים בין קרוב ורחוק אבל הבעל־שם־טוב חי בעולם הזה מבלי שהגבלות העולם יהיו בעלות משמעות מבחינתו **וְרָאָה מַה שֶּׁבְּרִחוּק מָקוֹם** בדיוק **כְּמוֹ שֶׁרָאָה בְּקֵרוּב מָקוֹם,** מבלי להבדיל בין קרוב ורחוק **וּמְבֹאָר שֶׁזֶּה לֹא הָיָה בְּדֶרֶךְ נְבוּאָה,** היינו בכוח רוחני נעלה שמופשט מהגשמיות **אֶלָּא בִּרְאִיָּה מוּחָשִׁית מַמָּשׁ, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהַהֶרְגֵּשׁ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ פָּעַל גַּם בְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם שֶׁלֹּא יִהְיוּ בּוֹ הַהַגְבָּלוֹת דְּעוֹלָם, וְלָכֵן** ההכרה שאלוקות היא מציאות אמיתית ("למעלה יש") והמציאות הגשמית היא חסרת־ערך ("למטה אין") שנובעת מנשמתו, תחושה זו ו'הרגש' זה **פָּעַל גַּם בְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם שֶׁלֹּא יִהְיוּ בּוֹ הַהַגְבָּלוֹת דְּעוֹלָם, וְלָכֵן רָאָה**

---

38) ראה תו"א הוספות קיד, ד. ועוד. 39) ראה ספר החקירה להצ"צ סה, סע"א.

ביאור בדרך אפשר

בִּרְחוּק מָקוֹם כְּמוֹ בְּקֵרוּב מָקוֹם, לְפִי שֶׁבְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם לֹא הָיְתָה הַהַגְבָּלָה דְּמָקוֹם, וְרִחוּק מָקוֹם וְקֵרוּב מָקוֹם הָיוּ בְּשָׁוֶה. וְהַיְנוּ, שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם, הִנֵּה הַמָּקוֹם גּוּפָא נַעֲשֶׂה לְמַעְלָה מֵהַגְבָּלַת מָקוֹם. וּכְמוֹ מְקוֹם הָאָרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה[40], דְּאַף שֶׁהָאָרוֹן הָיָה מֻגְבָּל בְּאָרְכּוֹ בְּרָחְבּוֹ וּבְקוֹמָתוֹ, וּכְמוֹ כֵּן מְקוֹם קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים הָיָה מֻגְבָּל בְּאָרְכּוֹ בְּרָחְבּוֹ וּבְקוֹמָתוֹ, מִכָּל־מָקוֹם, מְקוֹם הָאָרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה. וּכְמוֹ כֵּן הָיָה אֵצֶל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב שֶׁהַמָּקוֹם לֹא הָיָה בִּבְחִינַת יֵשׁ כְּלָל, וְכֵן הוּא בְּכָל הַצַּדִּיקִים (דְּאַף שֶׁעִנְיָן זֶה נֶאֱמַר עַל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, הֲרֵי כֵּן הוּא גַּם בְּכָל הַצַּדִּיקִים), שֶׁבְּחֶלְקָם בָּעוֹלָם אֵין הַהַגְבָּלוֹת דְּעוֹלָם. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁבַּצַּדִּיקִים לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל עִנְיַן עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים, וְהָאֲכִילָה דְּצַדִּיקִים הוּא עִנְיַן צַדִּיק אוֹכֵל לְשַׂבַּע נַפְשׁוֹ, וְהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, וְהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא בְּ'זְעִיר אַנְפִּין', וְעַל־יְדֵי הַהַמְשָׁכָה שֶׁבְּ'זְעִיר אַנְפִּין' נִמְשָׁךְ גַּם בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁזֶּהוּ צַדִּיק אוֹכֵל לְשַׂבַּע נַפְשׁוֹ, דְּנֶפֶשׁ הִיא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת.

ח) **וְהִנֵּה** בְּעִנְיָן זֶה הוּא גַּם הַהֶפְרֵשׁ בֵּין נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים, דִּנְשָׁמוֹת יְכוֹלוֹת לְהַמְשִׁיךְ אֶת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מַלְאָכִים, אִם יֻמְשַׁךְ לָהֶם אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶם יִתְבַּטְּלוּ מִמְּצִיאוּתָם, הַיְינוּ הֶפְסֵד הַמְּצִיאוּת, כַּמַּאֲמָר[41] הוֹשִׁיט הַקָּבָ"ה אֶצְבָּעוֹ הַקְּטַנָּה בֵּינֵיהֶם וּשְׂרָפָם, דְּהַמְשָׁכַת הָאוֹר שֶׁבַּמַּלְאָכִים הוּא אוֹר שֶׁלְּפִי עֶרְכָּם דַּוְקָא, וְאִם יֻמְשַׁךְ לָהֶם אוֹר שֶׁלֹּא לְפִי עֶרְכָּם יִתְבַּטְּלוּ מִמְּצִיאוּתָם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנְּשָׁמוֹת, גַּם כְּשֶׁהֵם בִּמְצִיאוּתָם יְכוֹלוֹת לְהַמְשִׁיךְ אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁהַמַּלְאָכִים הֵם נִבְרָאִים, וּבַנִּבְרָאִים אִי־אֶפְשָׁר שֶׁיֻּמְשַׁךְ אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶם, לְפִי שֶׁהֵם בְּחִינַת יֵשׁ וּמְצִיאוּת, וְעַד שֶׁגַּם בְּעֵת שְׁלִיחוּתָם, שֶׁאָז הֵם בְּבִטּוּל לְגַמְרֵי עַד שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם

ביאור בדרך אפשר

לה שייכות לעולמות שֶׁזֶּהוּ צַדִּיק אוֹכֵל לְשַׂבַּע נַפְשׁוֹ, דְּנֶפֶשׁ הִיא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת.

ח) וְהִנֵּה בְּעִנְיָן זֶה בדומה להפרש בין 'אכילת אדם' ו'אכילת מזבח' וכן ההבדל בין אכילת שבת ואכילת חול וכן ההבדל בין אכילת הצדיקים לאכילת הבינונים ומטה הוּא גַּם הַהֶפְרֵשׁ ההבדל בֵּין נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים, דִּנְשָׁמוֹת יְכוֹלוֹת לְהַמְשִׁיךְ מלמעלה למטה אֶת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, ולקלוט אותו ולהכיל אותו בתוכם מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מַלְאָכִים, אִם יֻמְשַׁךְ לָהֶם ויתגלה עליהם אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶם יִתְבַּטְּלוּ מִמְּצִיאוּתָם, הַיְינוּ הֶפְסֵד ואיבוד הַמְּצִיאוּת, כַּמַּאֲמָר[41] הגמרא שכאשר המלאכים טענו לפני הקדוש־ברוך־הוא שלא לברוא את האדם הוֹשִׁיט הַקָּבָ"ה אֶצְבָּעוֹ הַקְּטַנָּה בֵּינֵיהֶם וּשְׂרָפָם, דְּהַמְשָׁכַת הָאוֹר האלוקי שֶׁבַּמַּלְאָכִים הוּא אוֹר שֶׁלְּפִי עֶרְכָּם דַּוְקָא, לפי יכולת הקליטה שלהם וְאִם יֻמְשַׁךְ לָהֶם אוֹר שֶׁלֹּא לְפִי עֶרְכָּם ומעבר למה שהם מסוגלים לקלוט ולהכיל יִתְבַּטְּלוּ מִמְּצִיאוּתָם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנְּשָׁמוֹת, גַּם כְּשֶׁהֵם בִּמְצִיאוּתָם ובתוך הגדרים של המציאות שלהם יְכוֹלוֹת לְהַמְשִׁיךְ אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁהַמַּלְאָכִים הֵם נִבְרָאִים, וּבַנִּבְרָאִים אִי־אֶפְשָׁר לא יתכן שֶׁיֻּמְשַׁךְ אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶם, לְפִי שֶׁהֵם בְּחִינַת יֵשׁ וּמְצִיאוּת, ואם יתגלה בהם אור שלמעלה מגדרי המציאות שלהם יאבדו את מציאותם לחלוטין ויתבטלו וְעַד שֶׁגַּם בְּעֵת שְׁלִיחוּתָם, שֶׁאָז הֵם

---

40) יומא כא, סע"א. וש"נ. 41) סנהדרין לח, ב. וראה סידור הערה לתיקון חצות.

ביאור בדרך אפשר

בְּבִטּוּל לְגַמְרֵי עַד שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם חֲוָיָ׳, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בדברי הגר לגבי המלאך שהתגלה אליה וַתִּקְרָא שֵׁם חֲוָיָ׳ הַדּוֹבֵר אֵלֶיהָ[42], וּבִי נִשְׁבַּעְתִּי נְאוּם חֲוָיָ׳[43], היינו שלפעמים המלאך קורא לעצמו ה׳, וזאת מפני שהם בטלים לאלוקות לחלוטין מִכָּל־מָקוֹם, למרות שמדובר בביטול עצום חֲרֵי זֶה רַק בִּטּוּל הַיֵּשׁ לְבַד, ולא ׳ביטול במציאות׳ הַיְינוּ שֶׁגַּם אָז באותה שעה עצמה שהם בטלים בביטול מוחלט הֵם בִּבְחִינַת מְצִיאוּת, וְלָכֵן אֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל גִּלּוּי אוֹר אֱלֹקִי שלמעלה מהמציאות שלהם כי בעצם לא חל שינוי בגדרי המציאות שלהם בתור נבראים. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן נְשָׁמוֹת שעליהם נאמר שהם ״חלק אלוקה ממעל״ שֶׁעִנְיָנָם הוּא שֶׁהָאֱלִקוּת נַעֲשָׂה נִבְרָא[44], לָכֵן יְכוֹלִים לְקַבֵּל גַּם בְּחִינַת אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶם כי במהותן הן ״בורא״ ולא ״נברא״. אָמְנָם, כָּל זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לַמַּלְאָכִים מִצַּד עַצְמָם, שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל בְּחִינַת אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶם לְפִי שֶׁהֵם בִּבְחִינַת מְצִיאוּת, והתגלות אור הנעלה מהם תגרום לאיבוד מציאותם וְלָכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם עוֹמְדִים, במשמעות של עומדים וניצבים תמיד בדרגה אחת ללא שינוי (ככתוב ״ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה״) לְפִי שֶׁכָּל עֲלִיָּתָם גם כשהם מתעלים מדרגה לדרגה הִיא בְּמַדְרֵגַת הָעוֹלָמוֹת, ובתוך גדרי העולמות וְהֵם בִּבְחִינַת מְצִיאוּת, וכיוון שהעלייה היא לא שינוי מהותי מהמצב הקודם אלא התקדמות מסויימת בתוך גדרי המציאות שלהם עצמה, לכן נקראים המלאכים ׳עומדים׳ אֲבָל עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים, פּוֹעֲלִים גַּם בַּמַּלְאָכִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת והם יוכלו לקלוט אותו ולא להתבטל ממציאותם. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בפסוק שבו נפתח המאמר וְהוּא אברהם אבינו, צדיק עם נשמה, עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ, דְּעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁאַבְרָהָם עָמַד עֲלֵיהֶם והשפיע עליהם אור אלוקי, פָּעַל שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, שאכילתם תפעל המשכת אור עליון שלמעלה מהעולמות וְהַיְינוּ שֶׁמַּלְאָכִים מִצַּד עַצְמָם הֵם בְּמַדְרֵגַת הָעוֹלָמוֹת, ואין להם את היכולת להמשיך אור שלמעלה מהעולמות אֲבָל עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת אַבְרָהָם, פָּעַל עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהוּא הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת בדומה לאכילת שבת ואכילת הצדיקים, כמבואר לעיל.

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, דִּכְשֶׁם שֶׁבִּנְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים, אַף שֶׁמַּלְאָכִים מִצַּד עַצְמָם אֵין שַׁיָּךְ בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, מִכָּל־מָקוֹם, עַל־יְדֵי הַנְּשָׁמוֹת כאשר אברהם ׳עומד עליהם׳ נַעֲשָׂה בָּהֶם גַּם כֵּן אֲכִילַת אָדָם, כְּמוֹ כֵּן הוּא גַּם בִּנְשָׁמוֹת דְּזֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה, שֶׁאַף שֶׁעֲבוֹדַת הַנְּשָׁמוֹת דְּזֶרַע בְּהֵמָה (שֶׁהֵם נִשְׁמוֹת הַבֵּינוֹנִים כו׳) הִיא עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, לְלַחֹם עִם הָרַע כו׳, הִנֵּה זֶהוּ רַק מִצַּד עַצְמָם, אֲבָל עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים נַעֲשָׂה גַּם בִּנְשָׁמוֹת הַבֵּינוֹנִים הָעִנְיָן דַּאֲכִילַת אָדָם, הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת.

---

42) לך לך טז, יג. וראה תניא אגה״ק סו״ס כה. 43) וירא כב, טז. 44) ראה ביאורי הזהר פינחס לאדמו״ר האמצעי קיד, ד ואילך. לאדמו״ר הצ״צ ח״א ע׳ תקמו ואילך. המשך תרס״ו ע׳ תנט. תפט. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי[45], כִּי תִקְנֶה קָאֵי עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁפָּעַל גַּם בַּנְּשָׁמוֹת הנחותות שֶׁבִּבְחִינַת עֶבֶד עִבְרִי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[46] בקריאת שמע שמשה רבנו אומר לבני ישראל שאם ישמעו ויקיימו את המצוות אזי וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וכיוון שנזכר כאן גם השפע לבהמות יש לדייק דְּגַם בַּנְּשָׁמוֹת דְּזֶרַע בְּהֵמָה הִמְשִׁיךְ בְּחִינַת עֵשֶׂב כוּ׳ והשפעה רוחנית עליונה. וְיוּבָן זֶה ההסבר בהשפעת הנשמות הגבוהות של "זרע אדם" על הנשמות של "זרע בהמה" יובן בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן מִזֶּה שֶׁהַנְּשָׁמוֹת פּוֹעֲלוֹת בַּמַּלְאָכִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, שהיא חידוש גדול יותר דְּאִם בַּמַּלְאָכִים שֶׁהֵם נִבְרָאִים, פּוֹעֲלוֹת הַנְּשָׁמוֹת שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ, שלמעלה מעולמות ונבראים כָּל־שֶׁכֵּן בְּנְשָׁמוֹת שֶׁעִנְיָנָם הוּא שֶׁאֱלִקוּת נַעֲשָׂה נִבְרָא (שֶׁעִנְיָן זֶה שֶׁהַנְּשָׁמוֹת הֵם אֱלִקוּת שֶׁנַּעֲשָׂה נִבְרָא הוּא בְּכָל הַנְּשָׁמוֹת, גַּם בַּנְּשָׁמוֹת דְּזֶרַע בְּהֵמָה), הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁעַל־יְדֵי הִתְקַשְּׁרוּתָם לְנִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים, נַעֲשָׂה גַּם בָּהֶם הָעִנְיָן דַּאֲכִילַת אָדָם. וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁמִּצַּד־עַצְמָם עֲבוֹדָתָם הִיא עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים שֶׁלּוֹחֵם עִם הָרַע, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁבַּבֵּינוֹנִים גּוּפָא יֵשׁ גַּם כֵּן רִבּוּי מַדְרֵגוֹת, הֲרֵי גַּם בַּמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה שֶׁבַּבֵּינוֹנִים, עֲבוֹדָתָם הִיא עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, וְכָל הַמִּתְאַבֵּק עִם מְנֻוָּל מִתְנַוֵּל גַּם כֵּן כּוּ׳[47], וּבִפְרָט מִצַּד הָעִנְיָנִים שֶׁיֵּשׁ אֵצֶל כָּל אֶחָד כְּפִי שֶׁיָּדַע אִינְשׁ בְּנַפְשֵׁיהּ, הִנֵּה כָּל זֶה הוּא מִצַּד־עַצְמָם, אֲבָל עַל־יְדֵי הִתְקַשְּׁרוּתָם לְנִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים נַעֲשָׂה גַּם בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, הַיְנוּ הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, אוֹר בְּלִי־גְּבוּל.

וְזֶהוּ וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ, דְּעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם, עֶר שְׁטֵייט אוֹיף זֵיי אוּן צוּגֶעבּוּנְדֶען מִיט זֵיי, פּוֹעֵל שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהַיְנוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל שֶׁיּאִיר גַּם בְּכָל מְקֻשָּׁרָיו שֶׁלְּמַטָּה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה אֶצְלָם תּוֹסֶפֶת חַיּוּת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

ביאור בדרך אפשר

עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים שֶׁלּוֹחֵם עִם הָרַע, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁבַּבֵּינוֹנִים גּוּפָא יֵשׁ גַּם כֵּן רִבּוּי מַדְרֵגוֹת, עד כמה הביטול שלהם לאלוקות עמוק, הֲרֵי גַּם בַּמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה שֶׁבַּבֵּינוֹנִים, עֲבוֹדָתָם הִיא עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, וְכָל הַמִּתְאַבֵּק עִם מְנֻוָּל מִתְנַוֵּל גַּם כֵּן כּוּ׳[47], היינו שעצם המגע עם הגשמיות והחומריות גורם לאדם ירידה נוספת במעמדו ומצבו הרוחני וּבִפְרָט מִצַּד הָעִנְיָנִים הלא רצויים שֶׁיֵּשׁ אֵצֶל כָּל אֶחָד בפרט כְּפִי שֶׁיָּדַע אִינְשׁ בְּנַפְשֵׁיהּ יודע האדם בעצמו אַלִּיבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ, כשהוא בוחן את מצבו בכנות הִנֵּה כָּל זֶה כל הקשיים הרוחניים הללו שיש לבינונים הוּא מִצַּד־עַצְמָם, אֲבָל עַל־יְדֵי הִתְקַשְּׁרוּתָם לְנִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים נַעֲשָׂה גַּם בָּהֶם באכילה שלהם, הפעולה הרוחנית של אֲכִילַת אָדָם, הַיְנוּ הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, אוֹר בְּלִי־גְּבוּל.

וְזֶהוּ וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ, דְּעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהוּא הצדיק עוֹמֵד עֲלֵיהֶם, עֶר שְׁטֵייט אוֹיף זֵיי אוּן צוּגֶעבּוּנְדֶען מִיט זֵיי, עומד וניצב עליהם ומקושר ומחובר איתם פּוֹעֵל שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם אֲכִילַת אָדָם, וְהַיְנוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל שיאיר גם בְּכָל מְקֻשָּׁרָיו שֶׁלְּמַטָּה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה אֶצְלָם אצל המקושרים תּוֹסֶפֶת חַיּוּת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

---

45) משפטים כא, ב. וראה תו"א ר"פ משפטים. 46) עקב יא, טו. 47) ראה תניא ספכ"ח.

בס"ד. שיחת ש"פ וירא, ח"י מרחשון ה'תשמ"ט.

א. דובר כמ"פ שכל סיפורי התורה הם חלק מ"תורה" לשון הוראה[1], הוראה לכאו"א מישראל בחיי היום־יום ובמיוחד בזמן שבו לומדים וקורין פרשה זו בתורה, כפתגם רבינו הזקן[2] ש"צריכים לחיות עם הזמן", כלומר, לחיות עם ההוראות דפרשת השבוע, על מנת להמשיכן במשך כל השנה כולה.

ובנוגע לפרשתנו, פ' וירא, שהתחלתה וראשיתה[3] "וירא אליו ה'" — צריך להבין: מהי ההוראה שכאו"א מישראל יכול וצריך ללמוד מהסיפור ד"וירא אליו ה'", התגלותו של הקב"ה לאברהם אבינו?!

ב. לכאורה יש לבאר הלימוד מ"וירא אליו ה'" — ע"פ מ"ש רש"י[4] "וירא אליו, לבקר את החולה"[5], שמזה למדים החיוב דביקור חולים, כדאיתא בגמרא[6] "אמר רבי חמא ברבי חנינא[7] מאי דכתיב[8] אחרי ה' אלקיכם תלכו, וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה . . אלא הלך אחר מדותיו של הקב"ה . . הקב"ה ביקר חולים, דכתיב וירא אליו ה' באלוני ממרא, אף אתה בקר חולים".

ולימוד נוסף — גודל העילוי דהכנסת אורחים, כדאיתא בגמרא[9] "גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, דכתיב[10] ויאמר אדנ־י אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור וגו'", ש"הניחו (להקב"ה) והלך לקבל האורחים"[11].

אמנם, לימודים הנ"ל הם פרטים נוספים על עצם הענין ד"וירא אליו ה'": (א) המטרה והתכלית שבשבילה "וירא אליו ה'" — "לבקר את החולה", (ב) הנהגתו של אברהם אבינו בעת ש"וירא אליו ה'", ש"הניחו (להקב"ה) והלך לקבל האורחים"; ומכיון שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק, מסתבר לומר, שיש לימוד והוראה גם מעצם הענין ד"וירא אליו ה'", עצם ההתגלות האלקית לאברהם.

ג. ובהקדים — המדובר כמ"פ[12] בפירוש מארז"ל[13] "מעשה אבות סימן לבנים", שלא זו בלבד שמ"מעשה אבות" יודעים מה יהי' אצל הבנים, אלא יתירה מזה, ש"מעשה אבות" הוא הגורם להיות כן אצל הבנים.

ובפרטיות יותר:

ידוע[14] שיש ב' סוגי "סימנים": (א) "סימן" שאינו אלא בירור הדבר, כלומר, הסימן הוא ענין חיצוני שאינו ממהות הדבר, אלא, שבגלל שייכותו החיצונית נעשה על ידו בירור הדבר, (ב) "סימן" שגורם הדבר, להיותו חלק ממהות הדבר.

ויש להביא דוגמא פשוטה — בסימני אבידה, שיכולים להיות בב' אופנים: (א) ה"סימן" שרק מוכיח שחפץ זה שייך לפלוני שהרי יודע סימניו ואפילו אם סימן זה נעשה על ידו (לא רק שמכיר הסימן שהי' בו לפנ"ז), אין זה אלא שהוסיף בו דבר צדדי, (ב) ה"סימן" הוא ממהותו של פלוני, ועד שניכר כח הפועל (האומן שעשאו) בהנפעל, ולכן, אין זה דבר צדדי שמברר השייכות לפלוני, אלא דבר הגורם שייכותו לפלוני[15].

---

1) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית. זח"ג נג, ב. ועוד.

2) "היום יום" ב' חשון. סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

3) וכבכל עניני קדושה — כוללת ההתחלה והראשית את כל ההמשך שלאח"ז, כל פרטי הענינים דהמשך הפרשה, עד לסיומה וחותמה.

4) ריש פרשתנו — מב"מ פו, ב.

5) יש להעיר על ענין הדורש ביאור בפירוש רש"י:
מכיון ש"וירא אליו, לבקר את החולה", כלומר, לא בגלל מעלתו המיוחדת של אברהם, אלא בגלל הענין דביקור חולים* - מדוע לא מצינו בכתוב (גם לא ברמז) שהקב"ה ביקר גם את ישמעאל וכל אנשי ביתו של אברהם שנמולו אתו בעצם היום הזה (כמ"ש בס"פ לך לך), שגם אצלם הי' זה יום השלישי למילתם, ה"ז לכאורה היפך מ"ש (איוב לד, יט — הובא בפרש"י ויקהל לה, לד) "לא ניכר שוע לפני דל"?

ושאלה נוספת בהמשך הענין, "ויתן אל הנער", "זה ישמעאל, לחנכו במצוות" (יח, ז ובפרש"י) — מדוע הטריח את ישמעאל ביום השלישי למילתו, בהיותו במצב של סכנה (ר"ן שבת קלד, ב. רמב"ם הל' מילה פ"ב ה"ח. ועוד), בה בשעה שהי' יכול לצוות לא' השפחות לטרוח עבור האורחים?
ו"תן לחכם ויחכם עוד".

*) ראה שפ"ח ש"פרש"י לבקר את החולה ולא אמר לבקרו, לפי שמכאן למדין מצות ביקור חולים, לכך אמר לבקר את החולה (סתם), ולא להיותו אברהם בלבד".

6) סוטה יד, א.

7) וי"ל שרש"י מרמז זה בהביאו שמו של בעל המאמר — "אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו הי' ובא הקב"ה ושאל בשלומו".

8) פ' ראה יג, ה.

9) שבת קכז, סע"א. וש"נ. וראה רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"ב. — נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ה ע' 70 ואילך.

10) פרשתנו יח, ג.

11) פרש"י שבת שם.

12) ראה לקו"ש ח"ה ע' 61. ועוד.

13) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. לקו"ש חט"ו ע' 76. וש"נ.

14) ראה צפע"נ על הרמב"ם ריש הל' מאכלות אסורות. לקו"ש ח"א ע' 222 ואילך. ח"ב ע' 375 ואילך.

15) אלא שאעפ"כ, סימן זה אינו מכריח שחפץ זה שייך אליו, שהרי, יתכן שמלכתחילה עשה החפץ עבור פלוני (או שמכרו אח"כ), ולכן, הדוגמא המתאימה יותר היא — סימני טהרה בבע"ח, שהסימנים הם הגורמים הטהרה, להיותם מענין הטהרה, תכונות הקשורות לטהרה (ראה בארוכה לקו"ש שבהערה 14). וראה לקמן בפנים בנוגע לסימנים דבנ"י.

ובנדו"ד, "מעשה אבות סימן לבנים" — ה"מעשה אבות" הוא סימן שגורם הדבר[16], כי, להיותו ממהותם של האבות, לכן נמשך ונעשה גם חלק ממהותם של הבנים.

וע"ד הסימנים דבנ"י, "שלשה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנין וגומלי חסדים"[17], ג' המדות של האבות, "מעשה אבות" (החל מגמילות חסדים דאברהם[18], כמ"ש בפרשתנו[19] "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו גו'") — ש"סימנים" אלו הם (לא דבר חיצוני, אלא) ממהותו של יהודי, כלומר, לא רק סימן שמברר שזהו יהדות, אלא ממהותה של היהדות, ובמילא, החסרון בסימנים אלו הוא חסרון ביהדות.

ומזה מובן גם בענינו — שהסיפור ד"וירא אליו ה'" כשלעצמו נעשה "סימן לבנים", סימן הגורם ענין זה אצל הבנים, שנעשה ממהותם של הבנים, היינו שגם אצלם יכול וצריך להיות הענין ד"וירא אליו ה'".

ד. ויש לומר הביאור בזה:

מהמשך הכתוב "וירא אליו ה' . . והוא יושב פתח האוהל גו'", משמע, שהישיבה פתח האוהל "לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו"[20] (שהיתה לפני ש"וירא אליו ה'") גרמה לכך ש"וירא אליו ה'".

[ואין זה סתירה למ"ש בפרש"י "וירא אליו, לבקר את החולה" — כי, גם ביקור חולים קשור עם הכנסת אורחים[21], מכיון ששניהם "בכלל ואהבת[22] לרעך כמוך" (כפס"ד הרמב"ם[23])].

ועפ"ז מובן שהענין ד"וירא אליו ה'" שייך לכאו"א מישראל[24] - שע"י התעסקותו בהכנסת אורחים (וגמילות חסדים בכללותה) זוכה לגילוי ד"וירא אליו ה'".

ויש לומר, ש"וירא אליו ה'" שנעשה ע"י הכנסת אורחים הו"ע נעלה יותר מ"גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה" — להיותו "שכר" על הכנסת אורחים ש"גדולה מהקבלת פני שכינה".

וזוהי ההוראה שלמדים מ"וירא אליו ה'" — "והחי יתן אל לבו"[25] — שבכחו וביכלתו של כל אחד ואחת מישראל (בנו ובתו של אברהם אבינו) לזכות לגילוי ד"וירא אליו ה'", ע"י השתדלותו בהכנסת אורחים, מתחיל הכנות לזה (וגמילות חסדים בכלל).

ומזה מובן עד כמה צריכים להשתדל בהכנסת אורחים וגמילות חסדים — דוגמת הנהגתו של אברהם אבינו שחיפש אחר אורחים, וכשראם, רץ לקראתם כו', והאכילם והשקם דברים משובחים ביותר, כמו "ג' לשונות בחרדל"[26], ועד"ז צריך כאו"א מישראל להשתדל בהכנסת אורחים, מתוך זריזות, ובסבר פנים יפות וכו'.

ה. והנה, כשם שהדברים אמורים בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בנוגע למזון גשמי דהגוף — כן הוא גם (ובמכ"ש וק"ו) בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בנוגע למזון רוחני דהנשמה[27], ע"י הפצת התורה והיהדות, והפצת המעיינות חוצה.

ויש לומר, שבנוגע להכנסת אורחים וגמילות חסדים ברוחניות מודגש יותר הגילוי ד"וירא אליו ה'":

בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בגשמיות — השייכות להגילוי ד"וירא אליו ה'", היא, מצד כללות הענין דגמ"ח, שמכיון שגמל חסד לזולת, זוכה שהקב"ה יגמול לו חסד ויתגלה אליו.

---

16) כדמוכח מהדוגמאות שהובאו ברמב"ן שם ע"ד פעולת הנביאים — "ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות כו'", שמעשה הנביא הוא ממהות תוכן הנבואה, וכן הדוגמא ש"החזיק הקב"ה את אברהם בארץ כו'" — שע"י הפעולה ד"קום התהלך בארץ" נעשה קנין הארץ. וראה ב"ר שם: "אמר הקב"ה לאברהם אבינו צא וכבוש את הדרך לפני בניך".

17) יבמות עט, א. וראה גם ירושלמי קידושין פ"ד ה"א (ובכ"מ במדרז"ל) — נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ל ע' 61 ואילך. וש"נ.

18) כבר"ת "גבר", שהסימן הראשון הוא גומלי חסדים, כסדר האבות מלמעלמ"ט (ראה לקו"ש הנ"ל הערה 49).

19) יח, יט.

20) פרש"י עה"פ.

21) כלומר: פעולתו של הקב"ה "וירא אליו ה', לבקר את החולה", היא כתוצאה — "מדה כנגד מדה" (גמ"ח) — מהשתדלותו של אברהם בהכנסת אורחים* ("והוא יושב פתח האוהל"). וי"ל בעומק יותר — שכולא חד, כי, קיום מצות הכנסת אורחים ע"י אברהם היא באופן דצוותא וחיבור עם הקב"ה, דוגמת פעולתו של הקב"ה; ופעולתו של הקב"ה לבקר את החולה בעולם דלמטה היא כמו פעולתו של אברהם, שהיא פעולת מדת החסד שלמעלה שעומדת ומשמשת למטה (ראה לקו"ש ח"ה ע' 314).

*) וי"ל, שמרומז בשמו של בעל המאמר, "חמא בר חנינא" — שהראי' ("חמא") ד"וירא אליו ה'" היא כתוצאה ("בר") מהפעולה דגמילות חסדים ("חנינא").

22) קדושים יט, יח.

23) הל' אבל רפי"ד. וראה ב"מ ל, ב: "ביקור חולים היינו גמילות חסדים".

24) ועפ"ז יומתק דיוק הלשון "וירא אליו ה'" (ולא "וירא ה' אל אברהם", כמ"ש לפנ"ז (לך לך יז, א)), "אליו" סתם — שאין זה מצד מעלתו המיוחדת של אברהם אבינו דוקא, אלא, ענין השייך גם לכאו"א מישראל (וראה לעיל הערה 5).

25) קהלת ז, ב.

26) ב"מ פו, ב. פרש"י פרשתנו יח, ז.

27) להעיר, שעבודתו של אברהם אבינו בהכנסת אורחים בגשמיות (לתת מאכל ומשתה לכל עובר ושב) היתה בשביל להכניסם תחת כנפי השכינה — "לאחר שאוכלים ושותים אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו . . מי שאמר והי' העולם", שעי"ז "נקרא שמו של הקב"ה אלקה לכל העולם" (פרש"י פרשתנו כא, לג — מסוטה יו"ד, סע"א ואילך).

אבל בהכנסת אורחים וגמילות חסדים ברוחניות — השייכות להגילוי ד"וירא אליו ה'" היא באותו ענין עצמו, שהרי, פעולתו בגמ"ח היא לקרב יהודי להקב"ה, ולכן, זוכה אף הוא להתקרב יותר להקב"ה — "וירא אליו ה'".

ו. ובאותיות פשוטות — בנוגע לפועל ממש:

ישנם יהודים רבים שנמצאים במעמד ומצב של רעב וצמא למזון רוחני, יהדות, תורה ומצוותי', עד לפנימיות התורה, כלשון הכתוב[28] "לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'", ולכן, חובתו וזכותו של כאו"א להשתדל לחפש אחריהם (ובפרט שאין צורך לחפש אחריהם מכיון שפוגשים אותם בכמה מקומות), ולהאכילם ולהשקותם במזון רוחני — תורה, שנקראת לחם[29], וכן מים[30], עד לפנימיות התורה שנמשלה לחלב ודבש[31], שמן ויין[32].

ומובן גודל ההכרח והנחיצות שבדבר — מכיון שזהו"ע של פיקוח־נפשות (ברוחניות[33]), שהרי, לא מדובר אודות יהודים שחסר אצלם רק ענינים של תענוג בלבד (שגם אז צריכים להשתדל לתת להם, כאמור, "ג' לשונות בחרדל"), אלא, אודות יהודים שחסר אצלם המזון הרוחני המוכרח לקיומם, יהודים שאין להם אפילו "לחם[34] צר ומים לחץ"!

ובלשון הרמב"ם — "חיי בעלי חכמה (כאו"א מישראל, "עם חכם ונבון"[35]).. בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין"[36], ולכן, כשפוגשים ברחוב יהודי שהי' צריך להיות ניכר עליו שהוא "חכם" "במעשיו כו' ובדיבורו ובהילוכו וכו'"[37] (עשרה דברים), ובפועל ממש לא ניכרת בו תכונת החכמה (אפילו באחד מעשרה דברים הנ"ל), הרי, מובן ופשוט גודל הרחמנות עליו, להיותו במצב של פיקוח־נפשות ("כמיתה חשובין").

ומכיון שכן, צריך כאו"א להשתדל בהכנסת אורחים וגמילות חסדים ברוחניות — ע"י הפעולה דהפצת התורה והיהדות, עד להפצת המעיינות חוצה.

ז. יכול מישהוא לטעון (וכן הוא באמת) שכבר עסק רבות בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, וכבר קירב יהודים רבים לתומ"צ, ומהו ההכרח כל כך שגם ברגע זה יעסוק בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה?

והמענה על זה — בהנהגתו של אברהם אבינו:

במשך שנותיו של אברהם אבינו (לפני המילה) — עסק רבות בפירסום אלקות בעולם, כמ"ש[38] "הנפש אשר עשו בחרן", "שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים כו'"[39], ובלשון הרמב"ם[40] "התחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלקה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, והי' מהלך ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא כו' עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות כו'".

ואעפ"כ, בהיותו בן תשעים ותשע שנה, ביום השלישי למילתו (לאחרי שזה עתה מל (לא רק את עצמו, אלא גם) את "כל אנשי ביתו יליד בית ומקנת כסף"[41]) — ישב פתח האוהל לראות אם יש עובר ושב שיכניסם בביתו, אולי יעבור עוד אדם אחד שיוכל להאכילו ולהשקותו לפעול עליו לברך למי שאמר והי' העולם[42], ומיד כאשר "וירא והנה שלשה אנשים", אזי "וירץ לקראתם וגו'".

ומזה מובן גם בענינו — שאע"פ שכבר עסק ופעל רבות בהפצת התורה והמעיינות, עליו להמשיך ולהוסיף יותר ויותר, לקרב עוד יהודי ועוד יהודי.

ובפרטיות יותר — המשך הפעולה (לא להסתפק במה שפעל עד עתה) נוגע הן מצד הזולת והן מצדו הוא:

מה שטוען שכבר עסק רבות בהפצת התורה והיהדות, ה"ז בבחינת "אני את נפשי הצלתי", למלא חובתו בהפצת התורה והיהדות; אבל אותו יהודי שנמצא עתה במצב של פקו"נ — לא יוושע מזה שפלוני עסק אתמול בהפצת התורה והיהדות!

ואפילו בנוגע לחובתו לעסוק בהפצת התורה והיהדות — הרי, עצם העובדה שרואה ("וישא עיניו וירא")

28) עמוס ח, יא.
29) ראה ברכות נז, סע"א.
30) ראה תענית ז, סע"א.
31) ראה חגיגה יג, סע"א.
32) ראה לקו"ת שה"ש כד, ד ואילך. ובכ"מ.
33) ומכיון ש"נשמתם עיקר וגופם טפל" (ראה תניא פל"ב), נמצא, שפיקוח־נפשות ברוחניות הו"ע חמור יותר מאשר פיקוח־נפשות בגשמיות. ולהעיר גם מספרי ופרש"י (תצא כג, ט) "המחטיא לאדם קשה לו מן ההורגו". וראה דרך חיים פ"א.
34) ישעי' ל, כ.
35) ואתחנן ד, ו.
36) הל' רוצח ושמירת נפש רפ"ז.
37) הל' דעות רפ"ה.

38) לך לך יב, ה.
39) פרש"י עה"פ.
40) הל' ע"ז ספ"א.
41) ס"פ לך לך.
42) ראה לעיל הערה 27.

יהודי שנמצא במצב של פקו"נ, בהשגחה פרטית (כתורת הבעש"ט הידועה[43]), מהווה הוכחה ברורה שענין זה שייך אליו, היינו, שהפעולה על יהודי זה היא חלק מתפקידו ושליחותו (ובודאי ניתנו לו הכחות הדרושים לכך, שהרי אין הקב"ה מבקש אלא לפי כחו[44]), ולכן, עליו להניח כל עניניו ולרוץ ("וירץ לקראתם") כדי לגמול חסד עם יהודי זה, לקרבו להקב"ה, לתורה ומצוותיו.

ובפרט לאחרי שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו הכריז שתפקיד דורנו — צו השעה — לעסוק בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, כפי שהכריז גם אתמול ושלשום כו', בשנה שעברה, ולפני עשר שנים וכו', וחוזר ומכריז בעצם היום הזה!

ויש להוסיף ולהדגיש שהמדובר אודות הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה שייך לכאו"א מישראל, למגדול ועד קטן האנשים והנשים והטף — שיכולים וצריכים להשפיע על כאו"א מהם, וכאו"א מהם יכול וצריך להשפיע על אחרים (ואם טוען שאינו יודע כו', הרי, בכל מקום ומקום ניתן למצוא מי שילמד אותו, ויוכל להשפיע כו'), גם הקטנים, שכן בימינו אלה נתבהרו גם עניני החסידות באופן המובן גם לקטנים, ובלשון הזהר בפרשתנו[45] "כד יהא קריב ליומי משיחא אפילו רביי דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא כו'" (בבחינת "וירא אליו ה'"[46]).

[ולהעיר, שיכולים וצריכים להתחיל בזה תיכף ומיד, וגם במקום זה, שבודאי נמצאים כאלה שיכולים להוסיף אצלם ידיעות בתורה, הן בנגלה דתורה והן (ועאכו"כ) בתורת החסידות, החל מענינים שהזמן גרמא — עניני שבת כו'].

ח. והוראה נוספת מסיום הפרשה (בשיעור דיום הש"ק) — שגם היא נכללת ב"וירא אליו ה'" (כנ"ל ס"א) — פרשת העקידה:

התוכן דפרשת העקידה הוא — ענין המסירת נפש להקב"ה. וההוראה מזה — שהענין ד"וירא אליו ה'" צריך לחדור וחודר בכל מציאותו, עד למסירת נפש, כולל גם שעבודתו בגמילות חסדים (שעי"ז נעשה הגילוי ד"וירא אליו ה'") נעשית מתוך מסירה ונתינה מוחלטת, עד למס"נ, ע"ד ובדוגמת המס"נ דאברהם אבינו לגלות אלקות בעולם.

ועד לתיבה האחרונה שבפרשה — "מעכה", ר"ת מלך על כל הארץ[47], תכלית הביטול, שהרי, מציאותו של המלך היא המציאות של כל אנשי המדינה, שאין להם מציאות מצ"ע, אלא כל מציאותם היא מציאות המלך[48], וענין זה פועלים בכל העולם כולו — "מלך על כל הארץ".

ומזה באים לפרשת חיי שרה (שמתחילין לקרוא בתפלת מנחה) — "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה"[49], "כולם שוין לטובה"[50], היינו, שאצל כל אחד ואחת מישראל (בנה ובתה של שרה, ראשונה שבאמהות) חודרת נקודת המס"נ ("פרחה נשמתה"[51], שלימות העבודה[52]) בכל שנות החיים — נשמות בגופים, לאורך ימים ושנים טובות, יותר מקכ"ז שנה, עד לחיים נצחיים.

ט. אמנם, עדיין יכולים לשאול על האמור לעיל שאצל כאו"א מישראל יכול להיות הענין ד"וירא אליו ה'" — מדוע לא רואים הגילוי ד"וירא אליו ה'" בפועל ממש?!

והמענה לזה:

א) לכל לראש — העובדה שאינו רואה בעיני בשר, אינה משנה את המציאות בפועל, כידוע המשל דכ"ק מו"ח אדמו"ר[53] מחכמים שנושאים בעגלה רתומה לסוסים ומדברים דברי חכמה שמחשבתם של הסוסים על התבן כו' אינה משנה את מציאותה של החכמה שבה עוסקים החכמים היושבים בעגלה.

---

43) "היום יום" ט' אייר. וראה בארוכה כש"ט הוספות סקי"ט ואילך. וש"נ.

44) ראה תנחומא נשא יא. במדב"ר פי"ב, ג.

45) קיח, א.

46) להעיר גם מהסיפור הידוע אודות כ"ק אדנ"ע (בעל יום ההולדת דכ"ף מרחשון, שמתברך משבת זו, כדלקמן ס"י), שבקטנותו, בהיותו בן ד' או ה', בכה מדוע נראה ה' לאברהם ולנו (לו) אינו נראה ("היום יום" ט' חשון) — שמזה למדים שע"י החינוך כדבעי יכולים לפעול אצל ילד קטן שתהי' לו תשוקה לגילוי אלקות, עד כדי בכי', ולא עוד, אלא, שגם אצלו יהי' הגילוי ד"וירא אליו ה'", ע"י ההנהגה דוגמת אברהם אבינו, כמובן מתוכן המענה של הצ"צ (ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 129 ואילך).

47) ולכן קורין ב(יום ב' ד)ר"ה (לא רק פרשת העקידה, אלא) גם הסיום עד "מעכה" — מכיון שבר"ה מכתירים את הקב"ה להיות "מלך על כל הארץ".

48) שלכן, העובר על ציווי המלך (גם בענין שאינו שייך למלוכה) ענשו היפך החיים (ראה חגיגה ה, ב. לקו"ש ח"ד ע' 1050. ח"ח ע' 25. ועוד).

49) ר"פ חיי שרה.

50) פרש"י עה"פ.

51) פרש"י שם, ג.

52) נוסף לכך שהענין ד"כולן שוין לטובה" אינו שייך בעבודה דכחות פנימיים, שיש בהם התחלקות, כי אם, מצד העבודה דקב"ע שמצד עצם הנשמה (ראה לקו"ש ח"ה ע' 352).

53) ראה סה"מ תרפ"ח בהוספות ס"ע רא. סה"ש תש"א ע' 130.

ב) מצינו בכמה ענינים ש"אע"ג דאיהו לא חזי מזלי' חזי"[54], ועד"ז בנדו"ד, ש"מזלי' חזי" הגילוי ד"וירא אליו ה'", ובמילא, פועל פעולתו גם בחלק הנשמה המלובשת בגוף, עד לפועל ממש.

ג) ועיקר: "וירא אליו ה'" בפועל ובגלוי ממש — יהי' בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, וכל פעולה ופעולה (ובמיוחד בענין דהכנסת אורחים וגמילות חסדים ברוחניות) ממהרת ומזרזת עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהי' "וירא אליו ה'" בפועל ובגלוי ממש.

ומכיון שכן, יש להוסיף בכל הפעולות דהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, ביתר שאת וביתר עוז, וביתר חיות והתלהבות כו', כדי למהר ולזרז את הגאולה האמיתית והשלימה, אשר, אפילו זירוז ברגע אחד בלבד הו"ע גדול ביותר, מכיון שמדובר אודות גאולת כל בנ"י שבכל הדורות, וגאולת השכינה!

וכן תהי' לנו — שתיכף ומיד ממש זוכים לגילוי ד"וירא אליו ה'" בראי' חושית, כפי ש"כבר הי' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה"[55], כולל גם הגילוי בכל העולם כולו (בכל שבע ועשרים ומאה מדינה שעליהם מלכה אסתר בתה של שרה שחייתה שבע ועשרים ומאה שנה[56]), כאמור, "מלך על כל הארץ" — בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, ארץ הקודש, לירושלים עיר הקודש, ולהר הקודש — "הר ה' יראה"[57], תיכף ומיד ממש.

* * *

י. ענין נוסף ביום הש"ק זה — שממנו מתברך[58] יום כ"ף מרחשון, יום הולדת דכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, שחל בשנה זו ביום השני בשבוע (בתוך שלשה ימים מיום הש"ק[59]), כהקביעות דיום ההולדת בפעם הראשונה (בשנת כתר"א[60]) — "ביום השני פרשת חיי שרה בעשרים לחודש מרחשון"[61].

וידוע[62] גודל העילוי דיום ההולדת (ועאכו"כ יום הולדת של צדיקים), ש"מזלו גובר"[63], ובתוספת עילוי והתגברות משנה לשנה[64], ובפרט לאחרי שנשלם מחזור ראשון דקכ"ז שנה (תרכ"א — תשמ"ח) — כלשון הכתוב בפרשת השבוע דיום ההולדת שקורין בתפלת מנחה: "(ויהיו חיי שרה) מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים"[49], שבהם כלולים כל עניני העבודה בכל כחות הנפש, הן כחות המקיפים, רצון ותענוג ("מאה שנה"), והן כחות הפנימיים, מוחין ("עשרים שנה") ומדות ("שבע שנים")[65] — ועומדים בסיומה של השנה הראשונה למחזור השני דקכ"ז שנה, שבהם ניתוסף עילוי שבאין־ערוך בכל פרטי הענינים ד"מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", באופן ד"כפלים[66] לתושי'"[67].

ולכן, יש לנצל כדבעי יום סגולה זה (כולל גם ההכנה בימים שלפניו, וההמשך בימים שלאחריו) להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בהליכה "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נס"ו"[68], היינו, להוסיף בכל ג' הקוין דתורה עבודה (תפלה) וגמ"ח, כפי שמוארים וחדורים בפנימיות התורה, תורת חסידות חב"ד, כולל ובמיוחד — הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה.

יא. וכדי שהפעולה והנתינת־כח דיום ההולדת על כל השנה כולה תהי' בהצלחה יתירה ובתוקף גדול יותר — כדאי ונכון לקשר זה עם ישיבת תומכי תמימים[69]:

מהפעולות הכי עיקריות של בעל יום ההולדת (פעולות רבות וגם נשגבות, שחלקן נמשכות עד עצם היום הזה, נוסף על "פירותיהן ופירי פירותיהן עד

---

54) מגילה ג, סע"א. וש"נ.

55) תניא פל"ו (מו, א).

56) ראה ב"ר פנ"ח, ג. וש"נ.

57) פרשתנו כב, יד. וראה ברכות סב, ב.

58) ראה זח"ב (סג, ב. פח, א): "כל שיתא יומין מתברכאן מיומא שביעאה", כל ימי השבוע, ובמיוחד — ימי סגולה.

59) שנחשבים (בכמה ענינים) למציאות אחת (ולדוגמא: כל פחות משלשה כלבוד דמי (רמב"ם הל' שבת פט"ז ה"ח). הבדלה ושמו"ת עד יום ג' (שו"ע אדה"ז או"ח סרצ"ט ס"ח. סרפ"ה ס"ה). ועוד).

60) כלשון הצ"צ — ראה "היום יום" כ"ף מרחשון. וראה קונטרס "חנוך לנער" ע' 8: "נולד כ' חשון תרכ"א, שיש בזה שני כפי"ן, שהוא רומז לכתרא עילאה".

61) קונטרס "חנוך לנער" בתחלתו (ע' 6).

62) ראה קונטרס משיחות: כ"ה אדר, אחרון של פסח — תשמ"ח. וש"נ.

63) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח, ובקה"ע שם.

64) כיודע שגם לאחרי ההסתלקות ניתוסף במספר השנים (ראה לקו"ש ח"ה ע' 103 ואילך. ח"כ ע' 400 ועוד).

65) ראה לקו"ת ר"פ ברכה. ביאוה"ז תו"ח ואוה"ת ר"פ חיי שרה. ד"ה ויהיו חיי שרה תרמ"ג. תרע"ה. עטר"ת. ובכ"מ.

66) להעיר מהמבואר בדרושי פ' חיי שרה בענין (מערת) המכפלה.

67) לשון הכתוב — איוב יד, ו.

68) לשון אדה"ז — אגה"ק סז"ך.

69) להעיר מהשייכות ד"תמימים" לפרשת השבוע דיום ההולדת (שמתחילין לקרוא במנחת שבת זו) — ע"פ דרשת חז"ל (ב"ר ר"פ חיי שרה) "יודע ה' ימי תמימים . . כשם שהן תמימים כך שנותיו תמימים, בת כ' כבת ז' . . בת ק' כבת כ' כו'" (נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ה ע' 92 ואילך).

ולהעיר גם מהשייכות המיוחדת לשנה זו — שנה תמימה.

עולם[70] בנוגע לכל הפעולות) היא – התייסדות ישיבת תומכי תמימים "בנין עדי עד", בית קבוע ונצחי, שבו עוסקים בלימוד "תורת ה' תורה הנגלית ותורת החסידות תמימה"[71], ועוסקים בעבודת התפלה, ועוסקים בגמילות־חסדים, כולל ובמיוחד גמילות־חסדים, ברוחניות, הפצת התורה (הנגלית) והמעיינות (דפנימיות התורה) חוצה.

ולכן, כדאי ונכון שבין הפעולות המיוחדות שעושים ביום ההולדת דכ"ף מרחשון, יעשו כמה פעולות בתוך בנין של ישיבת תומכי תמימים, בית גשמי ששייך לבעל יום ההולדת – שהרי, מובן ופשוט (ונראה במוחש) שאינה דומה ההתבוננות במחשבה (ואפילו הדיבור) בלבד לגבי ראי' מוחשית ממש[72], ובמילא, כשעושים פעולה מסוימת בקשר לבעל יום ההולדת ובעת מעשה נצב לנגד עיניו בית גשמי השייך לבעל יום ההולדת (בנין הישיבה שלו), ולא עוד, אלא, שעומד בתוך הבית, בין ד' הכתלים הרצפה והגג, באופן שכל מציאותו היא בתוך המקיף[73] דהבית[74], המקיף דתומכי תמימים כו' – אזוי ניתוסף התעוררות יתירה חיות והתלהבות כו' בכל פעולות אלו באופן שבאין־ערוך, וגם השפעתן על כל השנה כולה היא בתוקף גדול יותר.

יב. ובנוגע לפועל:

בכל עיר ועיר שיש בה ישיבת תומכי תמימים (השם שנקרא ע"י מייסד הישיבה בעת ההקפות דשמח"ת לאחרי אמירת "תומך תמימים הושיעה נא"[75]), ישיבה מרכזית או סניף כו', הן הישיבות שבחוץ־לארץ, והן (ועאכו"כ) הישיבות בארצנו הקדושה, שיש בה קדושה יתירה כו' – ישתדל כאו"א מהנמצאים בעיר זו להכנס לבנין הישיבה במשך יום ההולדת כ"ף מרחשון (ומה טוב – גם בימים שלפניו ושלאחריו[76]) ולעשות פעולות טובות בכל ג' הקוין דתורה תפלה וגמ"ח, להתפלל (או לומר מזמור תהלים, כולל ובמיוחד – המזמור המתאים למספר שנותיו[77], מזמור קכ"ט), ללמוד מתורתו של בעל יום ההולדת, ולתת צדקה עבור מוסדותיו של בעל יום ההולדת, המתנהלים ברוחו כו'.

[ובעיר שאין בה ישיבת תומכי תמימים, ואא"פ בקל לילך לעיר אחרת כו' – יכולים לעשות זאת בתוך בנין שהוא מעין ודוגמת ישיבת תומכי תמימים, כמו, בית־חב"ד, בית תורה תפלה וגמ"ח].

ומובן, שע"פ הציווי "ואהבת לרעך כמוך"[78] (כפי שאומרים בהתחלת היום "הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך"), יש להשתדל להשפיע גם על יהודים נוספים, ובלשון המשנה[79] "יתן ויתנו אחרים, חסיד", שגם הם יעשו כהנ"ל ביום ההולדת כ"ף מרחשון.

ועוד ועיקר – שפעולות אלו תיעשנה ברבים, "ברוב עם הדרת מלך"[80], ובפרט ע"פ מ"ש בעל יום ההולדת בקונטרס החלצו הידוע[81], ש"ההסכם אשר עושים שנים או רבים יש לזה חיזוק הרבה יותר מההסכם שעושה בפ"ע כו'".

ויש להוסיף, שכדאי ונכון שבין הענינים שלומדים מתורתו של בעל יום ההולדת ילמדו גם קונטרס החלצו – כידוע ומבואר בשיחותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[82] פרשת קונטרס זה, אמירתו ב' פעמים (בשמח"ת[83] ובש"פ נח), והסיבות שעוררו לאמירת המאמר וכו', כולל גם – הוראתו להדפיס הקונטרס ולהפיצו (ומיני אז נדפס כו"כ פעמים והופץ כו') כדי שילמדו בו מזמן לזמן באופן ד"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"[84], שעי"ז יתוסף באהבת ישראל ואחדות ישראל (ועאכו"כ שלילת ההיפך ח"ו), כמבואר בארוכה בקונטרס החלצו.

ויה"ר שפעולה הנ"ל תוסיף עוד יותר בהענין ד"החלצו מאתכם אנשים לצבא גו'"[85] (כולל גם נשים

70) לשון חז"ל – כתובות רפ"ט. ועוד.

71) שיחת ליל שמח"ת תרנ"ט – סה"מ תרנ"ט בהוספות ע' רכה (ועוד).

72) ולדוגמא: התבוננות במעלת הצדקה במחשבה (או אפילו בדיבור) בלבד – לגבי ההתבוננות בזה כשרואה לנגד עיניו קופת צדקה (נוסף לכך שביכלתו לקיים המצוה בפועל תיכף ומיד, לשלשל כמה מטבעות לתוך הקופה כו').

73) ובפרטיות יותר – מקיף דמקיף, בחינת היחידה (ראה לקו"ת ברכה צד, ד ואילך. ובכ"מ).

74) להעיר שבסוכה (דירת עראי) צ"ל ראשו ורובו (ואפילו שולחנו) בתוך הסוכה (שו"ע או"ח סו"ס תרל"ד), ועאכו"כ "בית", דירת קבע.

75) סה"מ תרנ"ט שם ע' רכו.

76) נוסף לכך שיכולים להשלים ענין זה גם בימים שלאח"ז.

77) ראה לקו"ש שבהערה 64. וש"נ.

78) קדושים יט, יח.

79) אבות פ"ה מי"ג.

80) לשון הכתוב – משלי יד, כח. וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו. וש"נ.

81) סה"מ תרנ"ט ע' סא.

82) סה"מ שם ע' רכא ואילך.

83) דשנת תרנ"ט (לפני תשעים שנה), באותו שמח"ת שבו קרא שמה של הישיבה "תומכי תמימים" (ראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר סה"מ שם ע' רכג).

84) קידושין מ, ב. וש"נ.

85) לשון הכתוב – מטות לא, ג. ובפרש"י שם: "צדיקים, וכן בחר

וטף[86]) — לסיים מלחמת בית דוד, לנצח את אלו "אשר חרפו עקבות משיחך"[87] (כדברי בעל יום ההולדת אודות תלמידי תומכי תמימים[88]), ולהביא בפועל ממש את דוד מלכא משיחא, תיכף ומיד ממש.

יג. ובהמשך להאמור אודות הבנין דתומכי תמימים — כאן המקום להכריז גם אודות בנין בתים, בתי תורה בתי תפלה ובתי גמ"ח, הנחת אבן פינה, וכיו"ב.

וכרגיל בכגון־דא — יעלו עתה אלו שהכינו קנקני משקה עבור מסיבות והתוועדויות בקשר לענינים הנ"ל, ויכריזו פרטי הדברים, ויזמינו את המסובים כו'.

ויה"ר שפעולות אלו ימהרו ויזרזו עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה, ועד שלא יצטרכו ל"זירוז", מכיון ש"מיד הן נגאלין"[89], ו"לא עיכבן כהרף עין"[90], תיכף ומיד ממש.

[לאחרי חלוקת המשקה — התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה". אח"כ צוה להש"ץ שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש". אח"כ התחיל לנגן "ניעט ניעט ניקאַוואָ". ואח"כ צוה לנגן ניגון דכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע.

אח"כ הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

לנו אנשים, וכן אנשים חכמים וידועים" (ולהעיר גם מפרש"י שלח יג, ג: "כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות").

86) להעיר שגם קטן יש לו מעשה (ראה חולין יב, ב ואילך).

87) תהלים פט, נב.

88) שיחת שמח"ת תרס"א — לקו"ד ח"ד תשפז, ב ואילך. סה"ש תש"ב ס"ע 141 ואילך.

89) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

90) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

המשך ביאור למס' שבת ליום חמישי עמ' א

וכיון שבערב יום טוב היו מחוברים לדקל, אסור להסיק בהם ביום טוב משום מוקצה, **מַרְבֶּה** עליהם **עֲצִים מוּכָנִין**, כלומר, מוסיף בתנור עצים שהיו תלושים מערב יום טוב ומוכנים להסקה, עד שהעצים המוכנים יהיו רוב והעצים שנשרו המיעוט, ואזי בטלים העצים המוקצים ברוב, **וּמַסִּיקָן** כולם יחדיו. וכמו כן המסיק בכלים, מרבה עליהם עצים שאינם מוקצים, וכך יכול להפך בכלים גם אחר שנשרפו במקצת ונעשו מוקצים.

לעיל (כח:) הובא ביאורו של רב אדא בר אהבה במחלוקת התנאים במשנה לענין טומאה, ובמחלוקתם לענין נר שבת, ורבא ביאר את מחלקותם לענין הדלקת נר שבת. רב המנונא מבאר בדרך אחרת את מחלוקתם לענין טומאה. שיעור בגד שיש לו חשיבות לעני, הוא שלש על שלש אצבעות, שמשתמש בו לעשות ממנו טלאי לנקב שבבגדו. והשיעור לעשיר הוא שלשה על שלשה טפחים. בגד מקבל טומאה כבר בשלש על שלש, כיון שהוא ראוי לעני. אמנם בגד הראוי לעני ולא לעשיר, שייחדו לתשמיש קל שאינו חשוב, יש אופנים שבטל מחשיבותו ואינו מקבל טומאה, כפי שיתבאר בסמוך. רב המנונא מעמיד את משנתנו באופן זה: **רַב הַמְנוּנָא אָמַר, הָכָא** – כאן במשנתנו, **בְּבֶגֶד פָּחוּת מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים **עָסְקִינַן, וּמַקּוּלֵי מַטְלָנִיּוֹת שָׁנוּ כָּאן**, כלומר, מדובר שעשה הפתילה מסמרטוטים הקלים בעיניו, כגון אלו המיוחדים לפקוק מרחץ וכדלהלן. ובמטלניות אלו סובר רבי אליעזר שמקבלות טומאה, ורבי עקיבא סובר שאינן מקבלות. **וְאָזְדָא** – והלך **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעְמֵיהּ** [–לשיטתו] **וְרַבִּי עֲקִיבָא לְטַעְמֵיהּ** [–לשיטתו], **דִּתְנַן** (כלים פכ"ח מ"ב), אריג **פָּחוּת מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים, **שֶׁהִתְקִינוֹ** – שייחד אותו **לִפְקֹק בּוֹ אֶת הַמֶּרְחָץ** – לסתום בו את הנקבים שהמים באים דרך שם למרחץ, **וְכֵן** אם התקינו **לְנַעַר בּוֹ אֶת הַקְּדֵירָה** – לאחוז על ידו בשולי קדירה חמה לנער האוכל שבה לתמחוי, **וְכֵן** אם התקינו **לְכַנָּחַ בּוֹ אֶת הָרַחַיִם** מהאבק שעליהם שלא יתערב עם הקמח, בכל אלו האופנים שהם תשמישים גרועים, **בֵּין** אם האריג **מִן הַמּוּכָן** – מוכן ומוצנע לתשמיש, כמבואר בסמוך, **וּבֵין שֶׁאֵין מִן הַמּוּכָן**, הרי האריג **טָמֵא** – מקבל טומאה, שאין יחודו לתשמיש שאינו חשוב מבטלו מתורת בגד, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בֵּין מִן הַמּוּכָן, וּבֵין שֶׁלֹּא מִן הַמּוּכָן, טָהוֹר** – אין מקבל טומאה, שביחודו לתשמיש שאינו חשוב נתבטל מתורת בגד. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִן הַמּוּכָן, טָמֵא**, שאז לא נתבטל ממנו שם בגד, **וְשֶׁלֹּא מִן הַמּוּכָן, טָהוֹר**, שנתבטל ממנו שם בגד.

הגמרא מבארת מהו 'מוכן' ו'אינו מוכן' שנזכרו בדברי התנאים, ובמה נחלקו התנאים, ועל פי זה תתבאר המחלוקת במשנתנו: **וְאָמַר עוּלָּא, וְאִיתֵימָא** [–ויש אומרים שאמר זאת] **רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַכֹּל** – כל התנאים **מוֹדִים** שאם **זָרְקוֹ** [–את האריג שיחדו לתשמיש גרוע] **בָּאַשְׁפָּה, דִּבְרֵי הַכֹּל טָהוֹר** מלקבל טומאה, שבזה שזרקו לאשפה ביטל ממנו שם בגד.

המשך ביאור למס' שבת ליום שבת קודש עמ' א

יראת ה' בכל דברים אלו, **אֵין** – יש להם קיום **אִי לֹא, לֹא. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאָמַר לְשָׁלוּחוֹ, הַעֲלֵה לִי כּוֹר חִיטִּין לָעֲלִיָּה**, שישתמרו שם לזמן, **הָלַךְ וְהֶעֱלָה לוֹ, אָמַר** לו בעל הבית, האם **עֵירַבְתָּ לִי בָּהֶן קַב חוֹמְטוֹן** – מין אדמה מלוחה המשמרת התבואה שלא תתליע. **אָמַר** לו השליח, **לָאו. אָמַר** לו בעל הבית, אם כן **מוּטָב אִם לֹא הֶעֱלִיתָה.** כך גם הלומד תורה ומקיים מצוותיה בלא יראת שמים, אינה נשמרת בידו.

אגב הזכרת 'חומטון' מביאה הגמרא דין בעניינו: **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מְעָרֵב אָדָם קַב חוֹמְטוֹן בְּכוֹר שֶׁל תְּבוּאָה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** מפני אונאה, שמוכר הכור כולו במחיר תבואה, אף שהחסיר בה קב מפני החומטון, כיון שבכך היא נשמרת.

מאמר נוסף בחסרונו של הלומד תורה בלא יראת שמים: **אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תּוֹרָה, וְאֵין בּוֹ**

לקוטי שיחות פרשת וירא כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

א.

פירוש רש"י על "ויאמרו אליו", והשאלות על כך

מן הפסוק[1] "ויאמרו אליו איה שרה אשתך..." מצטט רש"י את המילים "ויאמרו אליו" ומפרש: "נקוד על אי"ו שבאליו, ותניא[2] רבי שמעון בן אלעזר אומר כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכו' וכאן הנקודה רבה על הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו איו אברהם. למדנו[3] שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה[4] על האיש" (ולאחר מכן ממשיך רש"י "בבבא מציעא אומרים...", כדלהלן ס"ב).

וצריך להבין בזה:

א) פירוש רש"י הוא, לכאורה, על המילה "אליו" בלבד ("נקוד על אי"ו שבאליו") — מדוע הוא מצטט גם את המילה "ויאמרו"?

ב) רש"י מציין את שם בעל המאמר רק כאשר ציון השם תורם להבנת הענין — מה נוסף בהבנת הענין על־ידי הציון שכלל זה ("כל מקום שהכתב...") נאמר על־ידי רבי שמעון בן אלעזר?

ג) הכלל "כל מקום..." דורש הסבר: לשם מה יש להרבות נקודות עד שיהיה "נקודה רבה על הכתב (ואז) אתה דורש הנקודה" — הרי "כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב", ואם כך, די לנקד את מעט האותיות שאינן נדרשות, ואז ידרשו את אותן האותיות הרבות, שהן כתב, בלתי מנוקדות[5]?

ובענינו: כדי לרמוז שצריך לדרוש את האותית אי"ו, די היה בנקודה אחת על האות למ"ד, ואז היו דורשים את האותיות אי"ו מפני הכלל שכ"שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב" — לשם מה יש צורך בניקוד על שלוש אותיות?

ד) בנוסף על הקשיים שבפירוש רש"י זה, יש כאן גם סתירה לפירוש רש"י מאוחר יותר: על המילים "ולא ידע בשכבה ובקומה"[6] אומר רש"י "ובקומה... נקוד, לומר שבקומה ידע". רואים מכך, שהניקוד בא כדי לעקור את המילה[7], וכיצד מתאימים הדברים לדברי רש"י כאן שכאשר "נקודה רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה"?

ב.

דברי רש"י על הטעמים לשאלת המלאכים, והקשיים עליהם

לאחר מכן ממשיך רש"י, באותו "דיבור המתחיל", ואומר: "בבבא מציעא[8] אומרים, יודעים היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שצנועה היתה, כדי לחבבה על בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס של ברכה".

וצריך להבין:

א) "יודעים היו... כדי לחבבה... כדי לשגר לה..." איננו הסבר על "אי"ו", אלא על "איה שרה אשתך" — ורש"י היה צריך, לכאורה, לכתוב זאת ב"דיבור המתחיל" בפני עצמו, ולא בהמשך לפירושו "נקוד על אי"ו"?

ב) מדוע מציין רש"י ש"יודעים היו..." נאמר בבבא מציעא?

ג) מדוע מזכיר רש"י את שמו של האומר "כדי לשגר..." — אמר רבי יוסי בר חנינא[9]?

ד) מדוע שגרו המלאכים לשרה מכוס של ברכה שלהם — שזהו, לכאורה, היפך הצניעות? הרי אברהם יכול היה לתת לה מכוס של ברכה שלו[10]?

ה) רש"י מציין כאן שלושה טעמים לשאלת המלאכים "איה שרה...": (א) "שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה", (ב) "להודיע שצנועה היתה...", (ג) "כדי לשגר לה...". ולא מובן: לשם מה יש צורך בשלושה טעמים, ואין די באחד?

---

1) פרשתנו יח, ט.

2) ב"ר פמ"ח, טו.

3) מ"ש רש"י "למדנו.. על האיש" — אינו מב"ר, כ"א מב"מ (פז, א): "תני כו' לימדה תורה ד"א שישאל אדם באכסניא שלו", אלא שבב"מ לא נזכר "לאשה על האיש" — ראה תוד"ה למה ב"מ שם. ובארוכה מפרשי רש"י (רא"ם, יריעות שלמה (מהרש"ל), דברי דוד ועוד) כאן.

4) בר א"ם כאן לא גריס תיבות אלו. אבל ראה חדא"ג מהרש"א ב"מ שם. ובארוכה מפרשי רש"י כאן.

5) כקושיית המפרשים (ובנמוק"י ב"מ שם: מקשין העולם).

6) פרשתנו יט, לג.

7) ראה בארוכה לקמן סעיף ה' (ובהערה 24).

8) פז, א.

9) ובפרט שמשמיט שם בעל המאמר ד"לחבבה כו'".

10) ואין להקשות: מנ"ל לרש"י בכלל שנתן להם יין לכש"ב? — כי מכיון שהצטיין אברהם אבינו בהכנסת אורחים, פשוט שהסעודה היתה בשלימות, גם — כוס של ברכה. וע"ד פרש"י לעיל (יח, ז) "ג' פרים כו' ג' לשונות בחרדל" — אף שבכתוב לא נרמז כלל ע"ד חרדל.

ו) יתר־על־כן: רש״י כבר אמר לפני כן[11], שאחת ממטרות שליחותם של המלאכים היתה ״לבשר את שרה״[12], ומובן בפשטות שהשאלה ״איה שרה אשתך״ נועדה כדי לבשר לה את הבשורה[13], כפי שנאמר מיד בהמשך[14] ״ויאמר... והנה בן לשרה אשתך ושרה שומעת...״ מדוע צריך רש״י בכלל לחפש טעמים אחרים לשאלתם ״איה שרה אשתך״?

ז) שלושת הטעמים שמביא רש״י הם שונים, ואין ביניהם קשר. מדוע איפוא מביאם רש״י בהמשך אחד[15], ללא ביטוי כמו ״דבר אחר״ וכדו׳ שיפריד ביניהם?

קושי זה חזק יותר: במסכת בבא מציעא[8] (לפי גירסתנו) נאמר ״כדי לחבבה... רבי יוסי בר חנינא אמר כדי לשגר...״. הביטוי ״רבי יוסי בר חנינא אמר״ (הזכרת שם בעל המאמר לפני מאמרו) מראה[16] שרבי יוסי בר חנינא חולק על הטעם ״כדי לחבבה...״. ורש״י משנה[17] וכותב ״אמר רבי יוסי בר חנינא...״, שביטוי זה (״אמר״ לפני רבי יוסי בר חנינא) מראה[16] ש״כדי לשגר...״ בא בהמשך ל״כדי לחבבה״?

ג.
הניקוד על ״אי״ו״ - פשוטו של מקרא

ההסבר לכל האמור לעיל הוא:

בפירושו על ״ויאמרו אליו״ עונה רש״י לקושי: בפשטות, באה השאלה ״איה שרה אשתך״ בהקשר של כדי ״לבשר את שרה״, כדלעיל, ואם כך קשה: השליחות לבשר לשרה נמסרה למלאך אחד (כפי שמדייק רש״י לפני כן[11] ״אחד לבשר את שרה״. ואשר לכן, כדברי רש״י, כתוב כאן בהמשך ״ויאמר שוב אשוב... והנה בן לשרה אשתך״, ״ויאמר״ – בלשון יחיד), ואם כך, מדוע כתוב כאן ״ויאמרו״ בלשון רבים, שכל שלושת המלאכים שאלו ״איה שרה״?

(בכך מובן מדוע מצטט רש״י גם את המילה ״ויאמרו״, כי רש״י רוצה להסביר מדוע כתוב ״ויאמרו״ בלשון רבים).

ועל כך עונה רש״י ״למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה״, כל המלאכים שאלו ״איה שרה אשתך״ לא כדי ״לבשר את שרה״, אלא משום שצריך לשאול באכסניא לאיש על האשה.

וכיון שמן המילה ״ויאמרו״ (בלשון רבים) לומדים ״שישאל אדם באכסניא״... – שהכוונה היא הן ״לאיש על האשה״ והן ״לאשה על האיש״[18] – ולכן מביאים ״שאף לשרה שאלו איו אברהם״ – אם כך, מדוע לא כתוב זאת בתורה? עונה רש״י, שלפיכך הכרחי להסביר, שכאן קשור הניקוד ״אי״ו״ שב״אליו״ לפשוטו של מקרא[19], למרות שבמספר מקומות[20] אין רש״י מפרש את הניקוד, כי לשיטתו, אין זה חלק הכרחי להבנת פשוטו של מקרא[21].

ד.
כד לחבבה... כדי לשגר

אך עדיין לא מובן: ״שישאל אדם באכסניא״ זהו, בפשטות, ענין של שאלת שלום[22], ומהי החשיבות לדעת היכן נמצאת שרה לצורך שאלה בשלומה, מדוע שאלו המלאכים ״איה שרה״?

לפיכך ממשיך רש״י ואומר ״בבבא מציעא אומרים... כדי לחבבה... כדי לשגר...״ – השימוש בלשון ״איה שרה״ לצורך השאלה בשלומה היה ״כדי לחבבה...״ ו״כדי לשגר...״[23].

ה.
הניקוד על האות - מחליש את משמעות המילה

בכך שרש״י מצטט מבבא מציעא גם ״להודיע שצנועה היתה״ הוא מתרץ שאלה נוספת:

מילה, או אות, שיש עליה ניקוד, מראה שהיא שונה ממילים אחרות. מהו השינוי? אי אפשר לומר (בדרך

---

11) יח, ב.

12) כ״ה בב״מ (פו, סע״ב). אבל בתיב״ע ות״י – ״למבשרא יתי״, ״לבשרא לאבונא אברהם״. וההכרח ע״ד הפשט לפרש ״לבשר את שרה״ (ולא אברהם) – כי אברהם כבר נתבשר ע״י הקב״ה, כמפורש בפ׳ לך (יז, טז־כא).

13) וכ״פ ברד״ק כאן.

14) יח, י.

15) ובפרט שהם בסתירה זל״ז, כי ״אף לשרה שאלו כו׳״, ו״כדי לשגר לה כו׳״ הם לכאורה היפך הצניעות (״להודיע שצנועה היתה״), כנ״ל בפנים.

16) ראה שד״ח כללים (ח״א ע׳ מט וח״ז ע׳ א׳תעה ואילך) וש״נ.

17) ואף שמוכרח לומר שרש״י מצא גירסא זו – עדיין צריך ביאור למה בחר רש״י בגירסא בלתי רגילה?

18) אבל להעיר מפרש״י ב״מ שם ד״ה באכסניא: אשת אושפיזו.

19) היינו, שבהניקוד בא הכתוב לרמז הענין ד״ישאל אדם באכסניא שלו כו׳״, שעי״ז מתורץ מש״נ ״ויאמרו״ לשון רבים.

20) לך טז, ה. ועוד*.

21) ע״ד חסר שבמקרא שרש״י מפרשו רק במקום שנוגע לפשש״מ (פרשתנו יח, א. יט, א. ועוד).

22) כפרש״י ב״מ שם ד״ה על ידי (וכ״ה בשו״ע אה״ע סכ״א ס״ו). ופליג על התוספת שם.

23) וכן פירש בבאר מים חיים (לאחי המהר״ל) כאן.

*) ראה מס׳ סופרים פ״ו ה״ג, אדר״נ פל״ד, ד: עשר נקודות בתורה כו׳.

הפשט[24]) שהניקוד בא כדי למחוק אותה לגמרי, כי אם־כך, מדוע היא כתובה בכלל? הכרחי לומר, שהניקוד מחליש את המנוקד[25], כפי שרש״י אומר על ״וישקהו״[26]: ״נקודה זו כלומר שלא נשקו בכל לבו״. וכך גם הפירוש השני ״נשקו בכל לבו״, שהכוונה איננה לנשיקה רגילה של עשו, כי ״הלכה שעשו שונא ליעקב״.

או יותר מכך: הניקוד עוקר את המילה ממקומה, או, לפחות, מחיבורה כמו ״נעקרה האבן״[27], כפי שאומר רש״י על ״ולא ידע בשכבה ובקומה״[6], שהניקוד על ״ובקומה״ בא לומר ש״בקומה ידע״ – אבל, כדלהלן, המילה אינה נמחקת:

לאחר ״ולא ידע בשכבה ובקומה״ נאמר בתורה[28]: ״ויהי ממחרת... נשקנו יין גם הלילה...״. ואין מובן: אם ״בקומה ידע״ – מה התועלת בעצה ״נשקנו יין״? אלא ההסבר לכך הוא, ש״בקומה ידע״ נאמר רק ביחס ללוט, ואילו בנותיו חשבו שגם בקומה לא ידע, ולכן הן אמרו ״נשקנו יין״ – המילה ״בקומה״ נעקרת מ״ולא ידע״, אך היא קיימת לגבי ״הבכירה״ ו״הצעירה״.

ו.
ההסבר לניקוד על ״אי״ו״ ולביטוי ״אומרים״

מכך מובן בענינו, שהניקוד על האותיות ״אי״ו ״(שב״אליו״) מוכיח, שהשאלה לשרה ״איו (אברהם)״ לא נאמרה בהדגשה כל־כך, כמו שהשאלה ״אליו״, לאברהם.

(מכך מובן מדוע צריך להיות ניקוד על שלוש האותיות שב״אליו״, למרות שאותיות אלו היו נדרשות גם אילו היה ניקוד על האות למ״ד בלבד, שהרי ״כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב״ – מפני שמהניקוד על האותיות אי״ו יודעים, שהשאלה ״איו אברהם״ לא היתה מודגשת[29]).

מדוע לא הובלטה השאלה ״איו אברהם״[30]? התשובה לכך מובנת מכך שרש״י מצטט מבבא מציעא ״להודיע שצנועה היתה״: כיון ששרה היתה צנועה, מחייב ההגיון, שגם את השאלה ״איו אברהם״ לא שאלו אותה המלאכים באופן של פרסום וגילוי, אלא בצניעות[31].

מכך מובן, שציטוט רש״י מבבא מציעא ״להודיע שצנועה היתה״ – לא זו בלבד שאינו מהווה סתירה לפירוש ״שאף לשרה שאלו איו אברהם״, אלא אדרבה:

דוקא על־ידי כך מובן הניקוד של האותיות אי״ו.

ז.
היתרונות שבטעם ״כדי לשגר לה...״

הסיבה לכך שרש״י מקדים לפני פירושו ״יודעים היו... להודיע שצנועה היתה״ ומציין ״בבבא מציעא אומרים״, היא, מפני שהתחלת הדברים (הכלל של רבי שמעון בן אלעזר) כתובה גם ב״בראשית רבה״[32], ולכן מדגיש רש״י שהוא מביא את ההמשך דוקא מבבא מציעא, ושני החלקים באים זה בהמשכו של זה ומשלימים זה את זה.

לפיכך מדגיש רש״י ״בבבא מציעא אומרים״, שענין זה, הכתוב בבבא מציעא – ״להודיע שצנועה היתה״ – הוא ענין של ״אומרים״ סתם: הוא מתאים לכל הדעות, וגם לדעת רבי שמעון בן אלעזר האומר ״ואף לשרה שאלו...״.

ואפילו לדעת רבי יוסי בר חנינא האומר ״כדי לשגר לה...״, כי גם ״לשגר לה״ איננו סותר ל״צנועה היתה״, כדלהלן.

ח.
הסיבה ששאלו המלאכים ״איה שרה״

הפירוש ״להודיע שצנועה היתה...״ איננו מספק, כי: הלא אברהם ידע ששרה צנועה[33], וגם המלאכים ידעו שהוא יודע זאת, ויוצא אפוא ששאלתם היא רק כדי לעורר את חביבותה על בעלה, הקיימת בלאו הכי[34].

לכן מוסיף רש״י, שהיתה למלאכים סיבה נוספת – ״כדי לשגר לה כוס של ברכה״.

אך גם טעם זה אינו מספק כשלעצמו, כי ״יודעים היו... היכן היתה״, ואם כך הם לא היו צריכים לשאול ״איה שרה״ – לפיכך אומר רש״י, שהם האריכו בלשונם

---

24) ע״ד ההלכה ראה – פרש״י פסחים צג, ב ד״ה נקוד. ב״מ שם ד״ה למדה. וראה נמוק״י ב״מ שם. ובארוכה – מפרשי רש״י (גו״א, לבוש, דברי דוד, ס׳ הזכרון ועוד) כאן. ועוד.

25) ראה גם לקו״ש [המתורגם] ח״ח ע׳ 63.

26) וישלח לג, ד.

27) זבחים כד, א.

28) פרשתנו יט, לד.

29) ועד״ז בכ״מ שהנקודה רבה על הכתב.

30) במשכיל לדוד כאן כ׳, שהניקוד מלמד שלא שאלו בפועל, כ״א הוא רק רמז ולימוד ד״א לשאול באכסניא כו׳ (דהאיש צריך לשאול אצל בעה״ב על שלום אשתו ואשה צריכה לשאול אצל אשת בעה״ב בשלום בעלה – ומתרץ עפ״ז קושיית הרא״ם, עיי״ש) – אבל דוחק גדול לומר דמ״ש רש״י ״שאף לשרה שאלו איו אברהם״ הוא לא כפשוטו. וכמדובר כמ״פ שרש״י כתב פירושו בסגנון ברור לבן חמש למקרא.

31) ראה גם הגהת מהר״י כ״ץ בפענח רזא כאן.

32) נסמן לעיל הערה 2. וראה הערה 3.

33) פרש״י לך יב, יא.

34) ראה גם עיון יעקב לע״י ב״מ שם.

ושאלו "איה שרה אשתך", כדי שאברהם יצטרך לענות להם "הנה באהל"[35], ולשים לב לכך "שצנועה היתה".

ט.

עוד יתרון בהטעם "כדי לשגר לה..."

יש יתרון נוסף בטעם "כדי לשגר לה..." על פני הטעם "להודיע שצנועה היתה":

לענין של "צנועה היתה" קשורה השלילה – אי הימצאותה במקום גלוי – ולא החיוב, שהיא נמצאת "באהל" (ב' קמוצה – האהל הידוע). ואילו לפי הטעם "כדי לשגר..." חשוב המקום המדוייק של הימצאותה, כדי לדעת לאן "לשגר לה"[36].

י.

שיגור כוס של ברכה של המלאכים לשרה - אינו נוגד לצניעות

הסיבה לכך שהמלאכים היו צריכים לשגר לשרה מכוס של ברכה שלהם, למרות שלכאורה, יכול היה אברהם לתת לה מכוס של ברכה שלו, מובנת בפשטות[37]:

בהיותו מקיים הכנסת אורחים בשיא השלמות היה אברהם עסוק כל־כולו בשימוש המלאכים – "והוא עומד עליהם ויאכלו"[38] – רק על המלאכים נאמר שאכלו, ולא על אברהם[39], ולא היתה לו כוס של ברכה.

בכך מובן, ששיגור כוס של ברכה שלהם על־ידי המלאכים לשרה לא היה ענין של היפך הצניעות, כי לא היתה דרך אחרת שתהיה לשרה כוס של ברכה, אלא על־ידי שיגור מכוס של ברכה שלהם[40]. ובמיוחד כאשר לא הם עצמם נתנו לה, אלא הם שלחו על־ידי אחרים ("לשגר").

יא.

מאמר ר' יוסי בר חנינא במס' ברכות

אך בן חמש למקרא עשוי לטעון, אם הוא "תלמיד ממולח", שלקיחת כוס של ברכה על־ידי שרה לא היתה בכל זאת צניעות מושלמת. לכן אומר רש"י "אמר רבי יוסי בר חנינא":

רבי יוסי בר חנינא אומר במסכת ברכות[41] "שהאשה מכרת באורחים יותר מן האיש", ולפי זה מובן ששרה הבחינה שהאורחים אינם אנשים פשוטים[42], ולקבל כוס של ברכה מאנשים כאלה (הדומים, לפחות, למלאכים), בודאי איננו נוגד לצניעות.

יב.

לכל מלאך סיבה אחרת

לאחר האמור לעיל עדיין נדרש הסבר: אמנם, שלושת הטעמים אינם סותרים זה לזה (ולכן אפשר לומר שבשאלם "איה שרה" התכוונו המלאכים לכל שלושת הטעמים), אך בכל זאת, הם טעמים שונים, ומדוע מביאם רש"י כענין אחד[43] (שלא כמו במקומות אחרים, כאשר מביא רש"י מספר פירושים – אף אם אינם סותרים זה לזה והם משלימים זה את זה – הוא אומר "דבר אחר" וכדומה)?

ההסבר לכך הוא: רש"י אומר שלוש סיבות בהמשך אחד, כי שאלה זו נשאלה על־ידי שלושה מלאכים – כל אחד בגלל סיבה אחרת (כפי שאומר רש"י בתחילת הפרשה[11], שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות), וכל סיבה קשורה למלאך אחד בלבד[44]:

כדי לשגר כוס של ברכה די במלאך אחד, כבכל כוס של ברכה; "לשאול באכסניא" די שמלאך אחד ישאל בשם כולם, וכן "לחבבה על בעלה".

יג.

רבי שמעון בן אלעזר - ריבוי טפל לאחד

ההסבר לכך, שרש"י מציין שהכלל "כל מקום שהכתב רבה על הנקודה..." נאמר על־ידי רבי שמעון בן אלעזר, הוא:

---

35) ועפ"ז יובן מה שאיתא בב"מ שם "אלא מאי באהל כדי לחבבה כו'" – דלכאורה אינו מובן (וכקושיית הרי"ף לע"י שם. תו"ת כאן סקכ"ח): הרי "באהל" הוא מענה אברהם ולא שאלת המלאכים, ולמה אומר בגמרא "מאי באהל"? והביאור בזה: כוונת הגמרא ב"מאי באהל" היא לזה שהמלאכים האריכו בכדי שאברהם יצטרך לומר "באהל". ועל זה מקשה: מכיון ש"יודעים היו כו' ששרה אמנו באהל היתה" למה הוצרכו שאברהם יאמר להם "באהל"? ומתרץ: "כדי לחבבה כו'" (וראה עד"ז בעץ יוסף לע"י ב"מ שם).

36) ועפ"ז יובן הקשר ד"מאי באהל" (בב"מ שם) גם ל"כדי לשגר כו'" (ראה הערה הקודמת).

37) וראה עוד תירוצים בדברי דוד וש"ח כאן (ובחדא"ג ב"מ שם כ' דקושיא מעיקרא ליתא כי האורח הוא המברך, עיי"ש).

38) לעיל פסוק ח'.

39) להעיר מפרש"י יתרו יח, יב.

40) ופשוט שאברהם לא הי' יכול לשגר לה מכוס של ברכה של המלאכים, כמ"ש בגו"א כאן.

41) י, ב.

42) להעיר מרמב"ן כאן פסוק טו. אבל ראה לקו"ש ח"ה ע' 324 בדעת רש"י.

43) עיקר הקושיא הוא על ב' טעמים האחרונים שהם ב' פירושים שונים שבכ"א קושי' שאין בהשני [משא"כ זה שרש"י מביא "בב"מ אומרים כו'" בהמשך לפירוש הראשון, הוא מפני שהם ב' פרטים בהכתוב, כנ"ל ס"ד וס"ז].

44) ואף שיש לומר שמלאך אחד שאל "אי' גו'" כדי לבשר את שרה – הרי הטעם "כדי לבשר כו'" שייך להפסוק שלאח"ז (ומפורש בו, ולכן לא נזכר בפרש"י כאן), ומ"ויאמרו (ג' מלאכים) אליו (לאברהם)" מוכח שבאמירה זו יש ג' טעמים.

בסגנון אחר: כל הכתוב "ויאמרו.. באהל" מיותר לכאורה (ובפרט שמפורש בכתוב שלאחריו ששרה הייתה בפתח שאחורי המלאך) וע"כ פרש"י שג' אמירות שבו – ה"ה מג' טעמים.

כוונת הכלל, שכאשר הנקודה רבה על הכתב "אתה דורש הנקודה" איננה לשלול את הפירוש הפשוט, במיוחד לפי שיטת רש"י בפירושו על התורה הבנויה על פשוטו של מקרא, אלא שבנוסף לפירוש הפשוט, שבו האותיות הנקודות הן חלק מהמילה, מראה הניקוד שבהן שהן גם כמילה בפני עצמן.

כלומר, לאותיות המנוקדות – ובענייננו: אותיות אי"ו – יש שתי משמעויות: א) הן חלק מהמילה "אליו". מבחינה זו האותיות אי"ו הן טפלות, כי עיקר המילה "אליו" היא האות למ"ד[45]. ב) מילה בפני עצמה – "אי"ו".

שואל בן החמש למקרא, אם הוא "תלמיד ממולח": כיצד ייתכן, שהאותיות המנוקדות (אי"ו), שהן רבה על הכתב, והן גם מילה בפני עצמן, תהיינה טפלות לאות אחת, "למ"ד"?

שאלה זו מתורצת על־ידי כך שרש"י מציין שהכלל נאמר על־ידי רבי שמעון בן אלעזר:

במסכת ביצה[46] אומר רבי שמעון בן אלעזר: "ממלאה אשה כל התנור פת, מפני שהפת נאפת יפה בזמן שהתנור מלא" – למרות שליום־טוב היא זקוקה לפת אחת, בכל זאת מותר לה לאפות תנור מלא, כדי שהפת ליום־טוב תיאפה יפה.

רואים, אפוא, שלפי רבי שמעון בן אלעזר טפל ריבוי הפת לפת האחת, וכך בענייננו: שלוש האותיות אי"ו טפלות לאות למ"ד.

יד.

ההוראה: דברי רשות הופכים לתורה ומצוות

מ"יינה של תורה" שבפירוש רש"י:

כאשר יהודי מהרהר, שהזמן שהוא מתעסק בתורה ובמצוות הוא מועט, וברוב זמנו הוא עסוק באכילה ושתיה, שינה, פרנסה וכדומה – דברי רשות – הוא עלול לחוש מועקה בלבו, בחושבו שיש בו "חלל" גדול, "מקום פנוי" מתורה ומצוות.

על כך באה ההוראה: אם "דברי הרשות" הם לשם שמים הם אינם דברי רשות, אלא הם הופכים להיות חלק מתורה ומצוות, כדוגמא של "ממלאה אשה כל התנור פת..." ביום טוב, למרות שמותר לעבוד רק לצורך יום־טוב, כי מילוי התנור בפת נעשה כדי שהפת שלצורך יום־טוב תיאפה יפה, ולפיכך הופכת כל הפת להיות פת של יום־טוב, וחלל התנור כולו אינו מלא בעניני חול, אלא בעניני יום־טוב.

כאשר יהודי עושה את דברי הרשות לצורך ענינים של תורה ומצוות בכלל, ובמיוחד כדי שה"לחם של תורה" שלו ייאפה יפה – כמבואר ב"לקוטי תורה"[47] על הפסוק[48] "ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד", ש"לחם התורה" "ייאפה" באמצעות "חמימות (תנור) האהבה הבאה מהתבוננות של אחד" – אז הוא נעשה, כלשון הרמב"ם[49], "עובד את ה' תמיד אפילו בשעה שנושא ונותן... ואפילו בשעה שהוא ישן... שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא",

הוא עובד "בכל מעשיך" ו"בכל דרכיך", וגם ב"תחתונים" שבהם,

וזוהי תכלית בריאת העולמות – לעשות לה' יתברך דירה דוקא בתחתונים, כמוסבר בהרחבה ב"המשך רס"ו" של כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע, שבשבת קודש זו יום הולדתו[50] –

וזוהי הכנה לזמן שלא יזדקקו לאפיה, כי "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת"[51], בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ וירא תשל"ו)

---

45) ע"ד דלפני זה (יח, ז): ויתן אל הנער – כמו ויתן להנער.
46) יז, א.
47) בחוקותי מח, ג.
48) בחוקותי כו, כו.
49) הל' דעות ספ"ג.
50) בשנת "כתר"א" (חנוך לנער).
51) שבת ל, ב.

הערות לספר הזהר, פרשת וירא

רַבִּי אַחָא אֲזַל לְכַפַּר טַרְשָׁא... אָמְרוּ לֵיהּ דְּאִית שַׁבְעָה יוֹמִין דְּשָׁאֲרֵי מוֹתָנָא בְּמָאתָא... אָמַר לְהוּ נֵזִיל לְבֵי כְּנִשְׁתָּא וְנִתְבַּע רַחֲמֵי... וְאַחֲלִיפוּ שְׁמָא דְּקַרְתָּא וְקָארוֹן לָהּ מָאתָא מַחְסִיָּא (זהר וירא קא, ב)

(רבי אחא הלך לכפר טרשא... אמרו לו, שכבר שבעה ימים יש מגפה בעיר... אמר להם, נלך לבית הכנסת ונבקש רחמים... והחליפו שם העיר, וקראו אותה מאתא מחסיא).

'כפר' ו'טרשא' רומזים על גבורות ודינים, ומצד זה היתה שם מגיפה ר"ל.

כפר - מספר אלקי"ם במילוי יודי"ן[1]. כפר — פירושו כפר בכ"ף הדמיון, היינו כמו הפ"ר דינין, מנצפ"ך. כפר — מלשון כפור, היינו קרח; מלשון כפיר, היינו אריה; ומלשון שקר, כמו כופר בכל, כפרן, וכדומה. וכל אלו רומזים לגבורות ודינים, כמובן. טרשא — היינו אבן וסלע קשה, שהוא גם כן בחינת גבורה ודין.

והחליפו את השם ל'מאתא מחסיא', הרומז על חסד ורחמים.

מתא — היא עיר גדולה, בחינת חסדים. מתא - אותיות אמת, ומאמת נמשך חיים, ככתוב[2] באור פני מלך חיים. מחסיא — הקב"ה חס עליהם ועצר את המגיפה.

מאתא מחסיא — יש בתיבות אלו התיבות אחא, אמת, מסי. והיינו, שעל ידי רבי אחא, שהוא בחינת תפארת (כי תפארת נקראת אח, כידוע), אמת, נעשה מסי, מלשון רפואה, שנרפאו החולים ולא היו עוד מתים. כי אמת הוא שהא' ממתיקה בחינת מת ונמשך חיים, כי מאמת נמשך חיים.

(לקוטי לוי יצחק, וירא, עמ' סט)

*

יש להוסיף ולבאר את המשמעות של החלפת שם העיר בעבודת האדם.

1) אל"ף, למ"ד, ה"י, יו"ד, מ"ם = 300.
2) משלי טז, טו.

כפר - רז"ל אמרו[3] "אינו דומה בן כפר שרואה את המלך לבן כרך שרואה את המלך", מכיון שבן כרך רגיל יותר בראיית המלך. לכן החליפו את השם למאתא, עיר, היינו שראיית אלקות תהיה אצלם דבר הרגיל.

טרשא — הוא אבן וסלע קשה, מקום שאינו מצמיח ואינו עושה פירות, "מאי פירות מצוות"[4]. ואילו מחסיא הוא לשון מחסה ומגן, כי מצוות הן "כתריס בפני הפורענות"[5], וכן לימוד התורה "מגנא ומצלא"[6].

ויש לומר עוד, דהנה ידוע ענין 'מיתה' ו'תחיית המתים' בעבודה הרוחנית:

מת הוא קר, ואין לך דבר קר כמו השכל. וכאשר השכל משיג השגה אלקית, והמדות שבשכל מתפעלות ומתרגשות מן העונג השכלי — הרי זו 'תחיית המתים' אמיתית[7].

ואף כאן:

'כפר טרשא', שמורה על גבורות ודינים — רומז לשכל, שבו מודגשת תכונת הצמצום, גבורה ודין. ואף שמוחין הוא בגדר הרחבה לגבי מדות[8], הרי, מבחינה מסויימת, עצם הגישה השכלית למדוד ולשקול כל דבר במאזני השכל הוא בחינת צמצום לגבי הרצון, ואף לגבי המדות.

ויש לומר בפרטיות יותר:

טרשא - אבן קשה, הוא ענין "לב האבן"[9], והיינו, שגם כאשר השגת המוח נמשכת ללב מתנהג הלב על פי מדידת וצמצום השכל (אף שהלב מצד עצמו הוא בתנועה של חמימות וחיות).

לכן הוחלף השם ל'מאתא מחסיא', שמורה על חסדים ורחמים, היינו שהשגת השכל פועלת התפעלות והתלהבות הלב (היפך הקרירות וה'מיתה' שבשכל). והוא ענין עבודת התפילה, שעל ידה פועלת ההבנה וההשגה באלקות רגש של אהבה ויראה במדות שבלב.

(תורת מנחם תפארת לוי יצחק, וירא, עמ' צה)

3) חגיגה יג, ב.
4) סוטה מו, סע"א.
5) אבות פ"ד מי"א.
6) סוטה כא, א.
7) היום יום י"א סיון.
8) ראה ספר המאמרים תרנ"ד עמ' כו.
9) יחזקאל יא, יט. לו, כו.

חבילת מזון מידיד

באותה תקופה ניתנה רק לאנשי צבא, אלו שעבדו עבור הצבא או שיצאו למלחמה בפועל, הזכות לשלוח חבילות מזון.

במשך ימות השבוע – עלה בידינו לשרוד איכשהו, מבחינת השגת מזון, באמצעות תחבולות שונות. ואז היה מגיע יום שישי בשבוע, וברשותנו לא היו נרות להדלקה, ולעתים קרובות למדי היה עלינו לעמוד עד שעה מאוחרת בתור כדי לקבל "לחם עוני" לצורך לחם־משנה.

חוויות יום זה היו משפיעות תמיד על מצב רוחו של בעלי. כשהייתי יוצאת כדי לעמוד בתור לקבלת הלחם, היה בעלי אומר לי ברגש רב: "תבלין יפה נתן לנו הקב"ה ושבת שמו"[137], עלינו להכין עצמנו לכבוד שבת!...

אני זוכרת שפעם אחת – היה זה ביום חמישי בשבוע – קיבלנו באמצעות הדואר הודעה מאחד מידידינו[138], ששירת כחייל במלחמה, ובה נאמר שהתקבלה עבורנו חבילת מזון (על שמי, כמובן, שכן עם "חוטא" כמו בעלי היה אסור לחייל לקיים קשר כלשהו).

באותו יום שישי בשבוע הלכתי לאסוף את החבילה, וכל מי שפגש בי כשאני צועדת והחבילה בידי – עצר אותי ושאל כיצד קיבלתי את החבילה. כמה קנאה טמונה היתה בשאלה זו! לא היה זה מרוע לב, אך בעל־כרחם הרהרו הכל בתוכנה של החבילה. אחד ממכריי אף אמר לי שהיה מן הראוי שאסתיר את החבילה כך שלא יוכלו לראותה, בשל הרעב ששרר בכל!

כשפתחנו את החבילה גילינו בה קמח לבן בשיעור מאה אחוז. איש לא יוכל להבין את התחושה שעורר בנו גילוי זה. זה זמן רב ששכחנו את צבעם ואת טעמם של מיני המאפה הנעשים מקמח זה. עוד היו בחבילה: סוכר בגושים קשים, סבון – שתי חתיכות, חולצה וגרבי גברים. יותר מכך לא הותר לשלוח. סבון הרחצה נראה בעינינו כתענוג שאין גדול ממנו בנמצא.

החבילה נשלחה אלינו על־ידי צעיר בן־עירנו, ששירת במלחמה במחלקה האחראית לכך בנ.ק.וו.ד. ולכן היו מוצרים אלו בהישג ידו, והוא אף היה זכאי – לא לעתים קרובות – לשלוח אותם הביתה, לאשתו ולהוריו. לשם כך הפכתי לאם אשתו... (לא יכולתי להיות אמו, מאחר ששמות המשפחה שלנו לא היו זהים).

137) שבת קיט, א: תבלין אחד יש לנו ושבת שמו.

138) להלן מפורש שמו: מענדל רבין (רבינוביץ').

המשך ביאור למס' שבת ליום שבת קודש עמ' ב

הכיבוי עצמה, **וּמַאי שְׁנָא** בחס על הַפְּתִילָה שמחייב, **כִּדְאָמַר רַב הַמְנוּנָא, וְאִיתֵימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, חָכָא** – כאן שמחייב רבי יוסי, **בְּפִתִּילָה שֶׁצָּרִיךְ לְהַבְהֲבָהּ עָסְקִינַן** – מדובר בפתילה חדשה שלא הובהבה עדיין, **דִּבְהַהִיא** – שבאופן זה **אֲפִילּוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹדֵי** שחייב, **דְּקָא מְתַקֵּן מָנָא** – שהרי הוא מתקן בכך כלי, כלומר שמכשיר את הפתילה להדלקה, שעל ידי כך תהא האש נוחה להאחז בה כשידליקה, והרי זה כיבוי הצריך לגופו.

רבא מביא הוכחה לפירושו של רבי יוחנן: **אָמַר רָבָא, דַּיְקָא נַמִּי** – יש לדייק מהמשנה כדברי רבי יוחנן, **דְּקָתָנֵי** – ששנינו בטעמו של רבי יוסי שמחייב בחס על הפתילה, 'מפני **שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֶּחָם**', ומשמע שמתכוין בכיבויו לעשותה עתה פחם, כלומר מהבהבה שתהא נוחה להדלקה, שהיא מלאכה הצריכה לגופה, **וְלֹא קָתָנֵי** – ולא שנינו '**מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית פֶּחָם**', שאז היה משמע שכבר הובהבה ונעשית פחם עוד מקודם שהובערה, והיו דברי רבי יוסי מתפרשים כדלעיל, שהוא בסותר על מנת לבנות במקומו, ומכך שנקט הלשון 'שעושה פחם' **שְׁמַע מִינָּהּ** – יש להוכיח שמדובר בפתילה שעדיין לא הובהבה, וכדברי רבי יוחנן.

משנה

ביון ששנינו דיני נר שבת, המשנה מונה את העבירות שמחמתם מתה אשה בשעה שיולדת, שאחת מהן היא אי זהירות בהדלקת נר שבת: **עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בִּשְׁעַת לֵידָתָן** – בעת שיולדות, **עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בְּאִיסּוּר נִדָּה**, ועל שאינן זהירות **בְּהַפְרָשַׁת חַלָּה** מן העיסה, **וְעַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בְּהַדְלָקַת הַנֵּר** של שבת.

גמרא

הגמרא מבארת טעם עונש מיתה בעת הלידה על שלש עבירות אלו. מבררת הגמרא: 'נִדָּה', **מַאי טַעְמָא** אשה שאינה זהירה בזה מתה בלידתה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, הִיא קִלְקְלָה בְּחַדְרֵי בִטְנָהּ** – אשה זו מרדה בעבירה התלויה במקור דמיה, שהוא בחדרי בטנה, **לְפִיכָךְ תִּלְקֶה בְּחַדְרֵי בִטְנָהּ** – לכן תמות בשעת יציאת הולד מחדרי בטנה.

שואלת הגמרא: **תִּינַח** – התירוץ הזה טוה לענין **נִדָּה, אֶלָּא וְהַדְלָקַת הַנֵּר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר.** משיבה הגמרא: אלא יש לפרש הטעם למיתה מחמת שלשת העבירות **כִּדְרָדַשׁ הַהוּא גְּלִילָאָה** – כפי שדרש אותו חכם בן הגליל, **עֲלֵיהּ** – לפני **דְּרַב חִסְדָּא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רְבִיעִית דָּם נָתַתִּי בָּכֶם** להחיותכם, **עַל עִסְקֵי דָם** נדה **הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם.**

וירא יט, לב – לכה נשקה את אבינו יין ונשכבה עמו ונחיה מאבינו זרע

(תוכן: בנות לוט קבלו מאברהם שקודם משיח יבקעו הרים ויפלו במים)

א. ונחיה מאבינו זרע זה מלך המשיח שקבלו מלוט אביהם ששמע מאברהם קודם משיח יבקעו הרים ויפלו במים והיו סבורים בהפיכת סדום הוא הרים שבקעו ועיירות נטבעו ומתו הרבה.

פירוש הרוקח

(תוכן: אותו זרע זהו מלך המשיח – מואב במלואו בגי' ממנו יוציא משיח, ועוד רמזים בזה)

א. ובמדרש ונחיה מאבינו זרע בן אין כתיב כאן אלא זרע אותו זרע שהוא בא ממקום אחר ואיזה זה מלך המשיח, ולזה ותקרא את שמו מואב במלואו מ"ם וא"ו אל"ף בי"ת בגימ' ממנו יוציא [ה]משיח, וכן גם כן בגימ' התורה, ראויים לקבל התורה, וישמעאל מזרע חם אין ראוי לקבל התורה ולזה קראה שמו מואב בא"ת ב"ש יפת ש' שכוונה ליפת ולשם, והקב"ה לא קפח שכרה ויצא ממנה דוד שחשבה שאבד מין האדם יצא ממנו דוד גלגולו של אדם כאז"ל, והצעירה זכתה גם כן למלכות ב"ד אלא לפי שהבכירה הוא נתנה העצה זכתה לדוד שלא נפסקה ממנו המלכות שנאמר כסאו כשמש נגדי, אבל הצעירה יצא ממנה רחבעם שנחלקה מלכותו.

שפתי כהן

(תוכן: דמיון מעשה בנות לוט ורות, ששניהם בתחלת ימי פסח, ועוד רמזים בזה)

א. לכה נשקה את אבינו יין ונחי' מאבינו זרע, בב"ר (פ' נ"א ח') איתא ר' תנחומא משום רבי ישמעאל ונחי' מאבינו זרע, ונחי' מאבינו בן אין כתיב כאן אלא ונחי' מאבינו זרע אותו זרע שהוא בא ממקום אחר ואי זה זה מלך המשיח.

ורש"י מפרש זה מלך המשיח שבא מיהודה ורות ע"ש. נמצא דכל כוונת בנות לוט הי' לשם שמים, כדי להוציא הניצוץ של משיח שהי' טמון בלוט, וממנו בא רות המואבי' ונשתלשל ממנה מלכות בית דוד עד משיח צדקנו.

והנה המעין יראה דבר פלא מנפלאות התורה, דאותו זמן שבנות לוט אמרו ונחי' מאבינו זרע במערה ונתעברה הבכירה מזה, הנה כמה שנים אח"ז אותו זמן ממש, נתעורר אצל רות המואבי' לבוא בקהל השם, ובאותו זמן נתחדש ההלכה מואבי ולא מואבית ומותרת היא לבוא בקהל.

דהנה מבואר במפרשים (עיין פנים יפות, תפארת יהונתן, וכן בשקלא וטריא במד"ר פ מ"ח י"ב) דבאו המלאכים ערב פסח, וא"כ ויבואו שני המלאכים סדומה בערב הוי זה ליל פסח, ובבוקר ט"ו ניסן כתוב וכמו השחר עלה וגו' ואח"כ השמש יצא וגו' וה' המטיר על סדום גפרית וגו', ועפ"י פשטות לפי"ז בלילה שלאחר החורבן דסדום, נעשה המעשה דלוט ובנותיו, כמבואר במדרש ובמפרשים דאחרי שנחרב סדום אמרו הבנות איש אין בארץ וגו' דחשבו דנחרב כל העולם כמו המבול (עין ב"ר פ' נ"א ח'), וא"כ לפי חשבון זה הבכירה נתעברה מלוט ליל ט"ז לחודש ניסן.

ובאותו ערב של ליל ט"ז באה רות לקהל ה', וכדאיתא במדרש רות פ' ג' ו' ותלכנה שתיהן א"ר שמואל ב"ר סימן אותו היום קציר העומר הי' דתנינן תמן כל העיירות הסמוכות לשם היו מתכנסות כדי שיהא נקצר בעסק גדול, ועיין במפרשים שם (מתנות כהונה, יפה ענף), וקצירת העומר הוי במוצאי יו"ט הראשון דחג הפסח כדאיתא במנחות דף סה. עי"ש.

נמצא דההתעוררות של רות לבוא בקהל, דהיא הפרידה המואבית דיבוא לקהל ה' להתחיל מלכות בית דוד ומשיח הי' בחג הפסח, ובאותו זמן כנ"ל הי' המעשה דבנות לוט, דשניהם לכיוון אחד הלכו ונפלאות הבורא הוא.

ויש להמתיק יותר, דמלחמת אברהם כנגד הד' מלכים להציל לוט הי' בליל פסח יעויין מד"ר פ' מ"ב ח' ויבא הפליט אברם יושב ועוסק במצות עוגות (מצת לפסח), וכן במד"ר פ' מ"ג ג' אביהם יצא בחצי הלילה אף אני אצא בחצי הלילה (במכת בכורות דליל פסח הוה).

ומבואר בזוהר ובאריכות בשל"ה דהד' מלכים רומז להד' מלכיות, ולוט רומז למשיח הטמון בתוכו, וע"כ הד' מלכיות נשבו לוט, ואברהם הלך להציל לוט רומז למשיח שיבוא אחר הד' מלכיות יעו"ש, נמצא מכל הנ"ל דאותו זמן דניצול לוט ע"י אברהם דממנו בא משיח, כן באותו זמן יצא הניצוץ ממנו, ובאותו זמן ממש באה רות לקהל ד' הפלא ופלא.

פרי דוד

(תוכן: ונחי' דרשו על מלך המשיח, שלא יתבטל המות עד ימות המשיח)

א. ונחיה מאבינו זרע. דרשו על מלך המשיח ויראה לפי שלא יתבטל המות עד ימות המשיח, והחיות בזה העולם אינם חיות אמתי, שבכל יום מתמעט כח החיות ומתקרב למיתה, לכן אמר ונחי' מאבינו זרע אמתית שלא יהיה עוד מות בעולם.

מלא העומר

(תוכן: מסיפור בנות לוט תמר ורות – רואים שכשבוא העת למשיח לא יתעכב אפי' רגע)

ב. ואנו רואים כי שורש דוד נכתב ג' פעמים בבנות לוט, בתמר, וברות. וכולם היו על ידי דרכים נפלאים שאם היה עובר במעט רגע לא היה יוצא הדבר אל הפועל. בנות לוט חשבו שהעולם נחרב, ועוד מעט היו יודעות כי רק סדום ועמורה וג' נחרבו. וכן ביהודה המלאך החזירו בדרך. וכן בבועז עוד מעט הי' מת. וזה יסוד באמונת ביאת משיח, שכשבוא הזמן לא יתעכב אפילו רגע מועט.

ילקוט מעם לועז - רות

◆ יום ראשון י"ב מרחשון ◆

יח (א) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם:

א וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּמִשְׁרֵי מַמְרֵא וְהוּא יָתֵב בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא כְּמֵיחַם יוֹמָא:

רש"י◂ **וַיֵּרָא אֵלָיו** • לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה. (בבא מציעא פו) אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הָיָה, וּבָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ. **בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא** • הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ עֵצָה עַל הַמִּילָה, לְפִיכָךְ נִגְלָה עָלָיו בְּחֶלְקוֹ (ב"ר). **יֹשֵׁב** • (ב"ר) יָשַׁב כְּתִיב, בִּקֵּשׁ לַעֲמֹד, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: 'שֵׁב וַאֲנִי אֶעֱמֹד, וְאַתָּה סִימָן לְבָנֶיךָ, שֶׁעָתִיד אֲנִי לְהִתְיַצֵּב בַּעֲדַת הַדַּיָּנִין וְהֵן יוֹשְׁבִין', שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". **פֶּתַח־הָאֹהֶל** • לִרְאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וְשָׁב וְיַכְנִיסֵם בְּבֵיתוֹ. **כְּחֹם הַיּוֹם** • (ב"מ פו) הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַמָּה מִנַּרְתִּיקָהּ, שֶׁלֹּא לְהַטְרִיחוֹ בְּאוֹרְחִים, וּלְפִי שֶׁרָאָהוּ מִצְטַעֵר שֶׁלֹּא הָיוּ אוֹרְחִים בָּאִים, הֵבִיא הַמַּלְאָכִים עָלָיו בִּדְמוּת אֲנָשִׁים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ה, עמוד 77 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רִפּוּי אַבְרָהָם אָבִינוּ עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה

יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הָיָה, וּבָא הַקָּבָּ"ה וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ (יח, א. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין מַדּוּעַ נִשְׁתַּהָה הַקָּבָּ"ה מִלְּבַקֵּר אֶת אַבְרָהָם עַד לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ וְלֹא בָּא לְבַקְּרוֹ קֹדֶם?

וְיוּבָן זֶה עַל־פִּי מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (נדרים לט, ב), שֶׁעַל־יְדֵי בִּקּוּר חוֹלִים מְבִיאִים רְפוּאָה לְחוֹלֶה. וַהֲגַם שֶׁבְּבִקּוּר חוֹלִים נוֹטֵל הַמְּבַקֵּר רַק אֶחָד מִשִּׁשִּׁים מֵחָלְיוֹ, הִנֵּה בְּבִקּוּרוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה אֵצֶל אַבְרָהָם, "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" אוֹמֵר הָרַמְבַּ"ן "שֶׁהָיָה לוֹ בְּמַרְאֵה הַשְּׁכִינָה רִפּוּי לְמַחֲלַת הַמִּילָה" דִּבְפַשְׁטוּת לְשׁוֹנוֹ מַשְׁמַע שֶׁרִפְּאָהוּ לְגַמְרֵי (רַק שֶׁהָרִפּוּאָה נִמְשְׁכָה לְמַטָּה בְּגָלוּי וּבִשְׁלֵמוּת עַל־יְדֵי מַלְאַךְ רְפָאֵל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י בְּפָרָשָׁתֵנוּ).

וְהִנֵּה שְׁלֵמוּת הַמִּצְוָה הִיא, כַּאֲשֶׁר קִיּוּמָהּ הוּא בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע וְלֹא בְּדֶרֶךְ נֵס. וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם בַּהֲכָנוֹת לַמִּצְוָה, וּבִתּוֹצָאוֹת דְּקִיּוּם הַמִּצְוָה שֶׁצְּרִיכוֹת לִהְיוֹת עַל־פִּי טֶבַע וְלֹא בְּדֶרֶךְ נֵס. וְלָכֵן כַּאֲשֶׁר נוֹצְרִים קְשָׁיִים כְּתוֹצָאָה מִקִּיּוּם הַמִּצְוָה, אֵין לְבַטְּלָם (אוֹ לְהַחְלִישָׁם) בְּאֹפֶן בִּלְתִּי טִבְעִי, כִּי אָז חָסֵר בִּשְׁלֵמוּת הַמִּצְוָה, אֶלָּא רַק בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע.

וְלָכֵן, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרִפּוּי ה' אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי עַל־יְדֵי הַמַּלְאָךְ רְפָאֵל הָיָה בְּאֹפֶן טִבְעִי, שֶׁהֵרֵי בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע מֶשֶׁךְ זְמַן רִפּוּי הַמִּילָה הוּא שְׁלוֹשָׁה יָמִים, וְלָכֵן בִּקֵּר ה' אֶת אַבְרָהָם רַק בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְלֹא קֹדֶם לָזֶה, בִּכְדֵי לְרַפְּאוֹתוֹ בְּאֹפֶן טִבְעִי. **אבן עזרא**

(ב) וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה:

ב וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחְזָא וְהָא תְּלָתָא גֻּבְרִין (נ"י גַּבְרִין) קָיְמִין עִלָּוֹהִי וַחְזָא וּרְהַט לְקַדָּמוּתְהוֹן מִתְּרַע מַשְׁכְּנָא וּסְגִיד עַל אַרְעָא:

רש"י◂ **וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים** • אֶחָד לְבַשֵּׂר אֶת שָׂרָה, וְאֶחָד לַהֲפֹךְ אֶת סְדוֹם וְאֶחָד לְרַפְּאוֹת אֶת אַבְרָהָם, שֶׁאֵין מַלְאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחֻיּוֹת (ב"ר). תֵּדַע לְךָ, שֶׁכֵּן כָּל הַפָּרָשָׁה הוּא מַזְכִּירָן בִּלְשׁוֹן רַבִּים: וַיֹּאכְלוּ, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו, וּבַבְּשׁוֹרָה נֶאֱמַר: "וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ", וּבַהֲפֵיכַת סְדוֹם הוּא אוֹמֵר (לקמן יט): "כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר לְבִלְתִּי הָפְכִּי" (ב"ר). וּרְפָאֵל, שֶׁרִפֵּא אֶת אַבְרָהָם, הָלַךְ מִשָּׁם לְהַצִּיל אֶת לוֹט, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן יט) "וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אוֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ", לָמַדְתָּ שֶׁהָאֶחָד הָיָה מַצִּיל. **נִצָּבִים עָלָיו** • לְפָנָיו, כְּמוֹ: (במדבר ב) "וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה", אֲבָל לָשׁוֹן נְקִיָּה הוּא כְּלַפֵּי הַמַּלְאָכִים. **וַיַּרְא** • מַהוּ "וַיַּרְא", "וַיַּרְא" ב' פְּעָמִים? הָרִאשׁוֹן כְּמַשְׁמָעוֹ, וְהַשֵּׁנִי לְשׁוֹן הֲבָנָה, נִסְתַּכֵּל שֶׁהָיוּ נִצָּבִים בְּמָקוֹם אֶחָד, וְהֵבִין שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְהַטְרִיחוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדְעִים הָיוּ שֶׁיֵּצֵא לִקְרָאתָם, עָמְדוּ בִּמְקוֹמָם לִכְבוֹדוֹ, וּלְהַרְאוֹתוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לְהַטְרִיחוֹ, וְקָדַם הוּא וְרָץ לִקְרָאתָם (כך הגרסא ברש"י ישן). (שם) כְּתִיב "נִצָּבִים עָלָיו", וּכְתִיב "וַיָּרָץ לִקְרָאתָם"? כַּד חַזְיוּהוּ דַּהֲוָה שָׂרֵי וַאֲסַר, פֵּרְשׁוּ הֵימֶנּוּ, מִיָּד: "וַיָּרָץ לִקְרָאתָם".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש ב עמ' רכח)

שֶׁאֵין מַלְאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחֻיּוֹת (רש"י יח, ב) בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה (אמור לז, ג) מַבִּיא סְמוּכִין לְכָךְ מִדִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם (הַקְדָּמָה לְפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת): בַּעֲלֵי חַיִּים . . יֵשׁ לָהֶם **פַּעַל אֶחָד** בִּלְבַד אוֹ שְׁנֵי פְּעָלִים. וְקָשֶׁה, שֶׁהֵרֵי הָרַמְבַּ"ם כָּתַב גַּם "**שְׁנֵי** פְּעָלִים". וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א **וַיֵּרָא** הִנֵּה קֶצֶת אָמְרוּ כִּי הַשֵּׁם ג' אֲנָשִׁים הוּא אֶחָד וְהוּא ג' וְלֹא יִתְפָּרְדוּ. וְהִנֵּה שָׁכְחוּ וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה.וּמְפָרְשִׁים אָמְרוּ שֶׁהַשֵּׁם נִרְאָה אֵלָיו בְּמַרְאוֹת נְבוּאָה, וְאַחַר כֵּן נָשָׂא עֵינָיו וְרָאָה ג' מַלְאָכִים. הָאֶחָד בָּא לְבַשֵּׂר שָׂרָה, וְהַשְּׁנַיִם הָלְכוּ לִסְדוֹם. הָאֶחָד לְהַשְׁחִית,

פִּי דִּבְרֵי הַתּוֹסְפוֹת (בָּבָא מְצִיעָא פו, ב), שֶׁרְפוּאַת אַבְרָהָם וְהַצָּלַת לוֹט אֵינָן נֶחְשָׁבוֹת לִשְׁתֵּי שְׁלִיחֵיּוֹת, כִּי "רְפוּאָה וְהַצָּלָה עִנְיָן אֶחָד הוּא". וּלְפִי זֶה נִיחָא, שֶׁמַּלְאָךְ אֶחָד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי שְׁלִיחֵיּוֹת **שְׁאֵינָן מִשְׁתַּנּוֹת**, וְכֵן יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיוּ בְּבַעַל חַי "שְׁנֵי פְּעָלִים" **שְׁאֵינָם מְנֻגָּדִים**.

(ג) וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ׃

ג וַאֲמַר יְיָ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ (נ״י בְּעֵינָיְךָ) לָא כְעַן תְּעַבַּר מֵעַל עַבְדָּךְ׃

רש״י ◄ **וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם נָא וְגוֹ׳** • לַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם אָמַר, וּקְרָאָם כֻּלָּם אֲדוֹנִים. וְלַגָּדוֹל אָמַר: "אַל־נָא תַעֲבֹר", וְכֵיוָן שֶׁלֹּא יַעֲבֹר הוּא, יַעַמְדוּ חֲבֵרָיו עִמּוֹ, וּבְלָשׁוֹן זֶה הוּא חוֹל (שבועות לה). דָּבָר אַחֵר: קוֹדֶשׁ הוּא, וְהָיָה אוֹמֵר לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיָּרוּץ וְיַכְנִיס אֶת הָאוֹרְחִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב אַחַר "וַיָּרָץ לִקְרָאתָם", הָאֲמִירָה קֹדֶם לָכֵן הָיְתָה, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אֵצֶל: "לֹא יָדוֹן רוּחִי בָּאָדָם", שֶׁנִּכְתַּב אַחַר "וַיּוֹלֶד נֹחַ", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, אֶלָּא אִם כֵּן קֹדֶם גְּזֵרַת ק״כ שָׁנָה, וּשְׁתֵּי הַלְּשׁוֹנוֹת בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה.

(ד) יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ׃

ד יִסְּבוּן כְּעַן זְעֵיר מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וְאִסְתְּמִיכוּ תְּחוֹת אִילָנָא׃

רש״י ◄ **יֻקַּח־נָא** • עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁלֵּם לְבָנָיו עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע". **וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם** • כְּסָבוּר שֶׁהֵם עֲרָבִיִּים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם, וְהִקְפִּיד שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְבֵיתוֹ (ב״מ פו), אֲבָל לוֹט שֶׁלֹּא הִקְפִּיד, הִקְדִּים לִינָה לִרְחִיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם". **תַּחַת הָעֵץ** • תַּחַת הָאִילָן.

(ה) וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃

ה וְאֶסַּב פִּתָּא דְלַחְמָא וּסְעִידוּ לִבְכוֹן בָּתַר כֵּן תְּעִבְּרוּ אֲרֵי עַל כֵּן עֲבַרְתּוּן עַל עַבְדְּכוֹן וַאֲמָרוּ כֵּן תַּעְבֵּיד כְּמָא דִּי מַלֵּלְתָּא׃

רש״י ◄ **וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם** • בַּתּוֹרָה, בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים מָצִינוּ דְּפִתָּא סַעְדְּתָא דְּלִבָּא, בַּתּוֹרָה: "וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם", בַּנְּבִיאִים: (שופטים יט ה) "סְעַד לִבְךָ פַּת לֶחֶם", בַּכְּתוּבִים: (תהלים קד) "וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד". אָמַר רַבִּי חָמָא: לְבַבְכֶם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "לִבְּכֶם", מַגִּיד שֶׁאֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט בַּמַּלְאָכִים (ב״ר). **אַחַר תַּעֲבֹרוּ** • אַחַר כֵּן תֵּלְכוּ. **כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם** • כִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם, מֵאַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי לִכְבוֹדִי. **כִּי־עַל־כֵּן** • כְּמוֹ עַל אֲשֶׁר, וְכֵן כָּל 'כִּי עַל כֵּן' שֶׁבַּמִּקְרָא: (לקמן יט) "כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קוֹרָתִי", (לקמן לג) "כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ", (שם לח) "כִּי־עַל־כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ", (במדבר י) "כִּי־עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ". **אבן עזרא**

(ו) וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת׃

ו וְאוֹחִי אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוַת שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחָא תְּלָת סְאִין קְמְחָא דְּסָלְתָּא לוּשִׁי וְעַבִּידִי גְּרִיצָן׃

רש״י ◄ **קֶמַח סֹלֶת** • סֹלֶת לְעוּגוֹת, קֶמַח לַצַּמִּילָן שֶׁל טַבָּחִים לְכַסּוֹת אֶת הַקְּדֵרָה, לִשְׁאֹב אֶת הַזֵּהֲמָה.

(ז) וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ׃

ז וּלְוַת תּוֹרֵי רְהַט אַבְרָהָם וּדְבַר בַּר תּוֹרֵי רַכִּיךְ וְטַב וִיהַב לְעוּלְמָא וְאוֹחִי לְמֶעְבַּד יָתֵהּ׃

רש״י ◄ **בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב** • ג׳ פָּרִים הָיוּ, כְּדֵי לְהַאֲכִילָן ג׳ לְשׁוֹנוֹת בְּחַרְדָּל (ב״מ פז). **אֶל־הַנַּעַר** • זֶה יִשְׁמָעֵאל, לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת (ב״ר).

(ח) וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ׃

ח וּנְסִיב שְׁמַן וַחֲלָב וּבַר תּוֹרֵי דִּי עֲבַד וִיהַב קֳדָמֵיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עִלָּוֵיהוֹן תְּחוֹת אִילָנָא וַאֲכָלוּ׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהַשֵּׁנִי לְהַצִּיל אֶת לוֹט. וּפְרוּשׁ וַיֹּאכְלוּ כִּי גְּאֻכַל הַלֶּחֶם כְּטַעַם אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ. וּפְרוּשׁ כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם כְּדִבְרֵי קַדְמוֹנֵינוּ זַ״ל הוֹאִיל וַעֲבַרְתֶּם. כְּמוֹ כִּי עַל כֵּן בָּאוּ:

ה כֵּן תַּעֲשֶׂה. דֶּרֶךְ מוּסָר שֶׁפַּת לֶחֶם דַּי:

רש"י◄ **וַיִּקַּח חֶמְאָה וְגוֹ'** • וְלֶחֶם לֹא הֵבִיא, לְפִי שֶׁפִּרְסָה שָׂרָה נִדָּה, שֶׁחָזַר לָהּ אֹרַח כַּנָּשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם וְנִטְמֵאת הָעִסָּה (ב"מ שם). **חֶמְאָה** • שֵׁמֶן הֶחָלָב שֶׁקּוֹלְטִין מֵעַל פָּנָיו. **וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה** • אֲשֶׁר תִּקֵּן. קַמָּא קַמָּא שֶׁתִּקֵּן, אַמְטִי וְאַיְתִי קַמַּיְהוּ. **וַיֹּאכֵלוּ** • נִרְאוּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלוּ, מִכָּאן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מִן הַמִּנְהָג (ב"מ שם. ב"ר).

(ט) **וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל:**

ט וַאֲמַרוּ לֵהּ אָן שָׂרָה אִתְּתָךְ וַאֲמַר הָא בְּמַשְׁכְּנָא:

רש"י◄ **וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו** • נָקוּד עַל אי"ו שֶׁבְּ"אֵלָיו", וְתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהַכְּתָב רָבֶה עַל הַנִּקֻּדָּה, אַתָּה דּוֹרֵשׁ הַכְּתָב וְכוּ', וְכָאן הַנִּקֻּדָּה רָבָה עַל הַכְּתָב, אַתָּה דּוֹרֵשׁ הַנִّקֻּדָּה, שֶׁאַף לְשָׂרָה שָׁאֲלוּ: אַיּוֹ אַבְרָהָם? לְמַדְנוּ, שֶׁיִּשְׁאַל אָדָם בְּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ, לְאִישׁ עַל הָאִשָּׁה וְלָאִשָּׁה עַל הָאִישׁ. בְּבָבָא מְצִיעָא (דף פז) אוֹמְרִים: יוֹדְעִים הָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שָׂרָה אִמֵּנוּ הֵיכָן הָיְתָה, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁצְּנוּעָה הָיְתָה, כְּדֵי לְחַבְּבָהּ עַל בַּעְלָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: 'כְּדֵי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה'. **הִנֵּה בָאֹהֶל** • צְנוּעָה הִיא.

(י) **וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו:**

י וַאֲמַר מִתַּב אִתּוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָּמִין וְהָא בַר לְשָׂרָה אִתְּתָךְ וְשָׂרָה שְׁמַעַת בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְהוּא אֲחוֹרוֹהִי:

רש"י◄ **כָּעֵת חַיָּה** • כָּעֵת הַזֹּאת לְשָׁנָה הַבָּאָה, וּפֶסַח הָיָה, וּלְפֶסַח הַבָּא נוֹלַד יִצְחָק, מִדְּלָא קָרִינָן כְּעֵת (בְּשִׁוָּא) אֶלָּא כָּעֵת. **כָּעֵת חַיָּה** • כָּעֵת הַזֹּאת שֶׁתְּהֵא חַיָּה לָכֶם, שֶׁתִּהְיוּ כֻּלְּכֶם שְׁלֵמִים וְקַיָּמִים. **שׁוֹב אָשׁוּב** • לֹא בִּשְׁרוֹ הַמַּלְאָךְ שֶׁיָּשׁוּב אֵלָיו, אֶלָּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם אָמַר לוֹ, כְּמוֹ: "וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ ה' הַרְבָּה אַרְבֶּה", וְהוּא אֵין בְּיָדוֹ לְהַרְבּוֹת אֶלָּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם, אַף כָּאן בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם אָמַר לוֹ כֵּן (בראשית רבה). (אֲלִישָׁע אָמַר לַשּׁוּנַמִּית: "לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חוֹבֶקֶת בֵּן, וַתֹּאמֶר אַל אֲדוֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל תְּכַזֵּב בִּשְׁפָחָתֶךָ", אוֹתָן הַמַּלְאָכִים שֶׁבִּשְׂרוּ אֶת שָׂרָה אָמְרוּ: "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב", אָמַר לָהּ אֱלִישָׁע: 'אוֹתָן הַמַّלְאָכִים שֶׁהֵם חַיִּים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם אָמְרוּ: "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב", אֲבָל אֲנִי בָּשָׂר וָדָם, שֶׁהַיּוֹם חַי וּמָחָר מֵת, בֵּין חַי וּבֵין מֵת: "לַמּוֹעֵד הַזֶּה וְגוֹ'"). **וְהוּא אַחֲרָיו** • הַפֶּתַח הָיָה אַחַר הַמַּלְאָךְ. **אבן עזרא**

(יא) **וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים:**

יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבוּ עַלּוּ בְּיוֹמִין פְּסַק מִלְּמֶהֱוֵי לְשָׂרָה אוֹרַח כְּנִשַׁיָּא:

רש"י◄ **חָדַל לִהְיוֹת** • פָּסַק מִמֶּנָּה. **אֹרַח כַּנָּשִׁים** • אֹרַח נִדּוּת. **אבן עזרא**

(יב) **וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן:**

יב וְחַיְכַת שָׂרָה בִּמְעָהַהּ לְמֵימַר בָּתַר דְּסִיבִית הֲוַת לִי עוּלֵימוּ וְרִבּוֹנִי סִיב:

רש"י◄ **בְּקִרְבָּהּ** • מִסְתַּכֶּלֶת בִּמְעֶיהָ, וְאָמְרָה: 'אֶפְשָׁר הַקְּרָבִים הַלָּלוּ טְעוּנִין וָלָד, הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ שֶׁצָּמְקוּ מוֹשְׁכִין חָלָב'? (תנחומא). **עֶדְנָה** • צִחְצוּחַ בָּשָׂר, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: מֵסִיר אֶת הַשֵּׂעָר וּמְעַדֵּן אֶת הַבָּשָׂר. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן עִדָּן, זְמַן וֶסֶת נִדּוּת. **אבן עזרא**

(יג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֶמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי:**

יג וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לְמָה דְּנָן חַיְכַת שָׂרָה לְמֵימַר הַבְרַם בְּקוּשְׁטָא אוֹלִיד וַאֲנָא סִיבִית:

רש"י◄ **הַאַף אֶמְנָם** • הֲגַם אֶמֶת אֵלֵד? **וַאֲנִי זָקַנְתִּי** • שִׁנָּה הַכָּתוּב מִפְּנֵי הַשָّלוֹם, שֶׁהֲרֵי הִיא אָמְרָה "וַאדֹנִי זָקֵן". **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

י **כָּעֵת חַיָּה.** כָּעֵת הַזֹּאת בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת, וְשָׂרָה חַיָּה.כְּמוֹ כֹּה לֶחָי: **וְהוּא אַחֲרָיו.** זֶה הַמַּלְאָךְ הַמְדַבֵּר עִם אַבְרָהָם הָיָה אַחֲרֵי הָאֹהֶל, וְאַבְרָהָם יוֹשֵׁב בְּפֶתַח הָאֹהֶל וְלֹא רָאָה שָׂרָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים פֶּתַח הָאֹהֶל שֶׁלָּהּ הָיָה אַחֲרֵי אֹהֶל אַבְרָהָם:

יא **בָּאִים בַּיָּמִים.** הִגִּיעוּ לְיָמִים רַבִּים:

יב **הָיְתָה לִי.** כְּמוֹ תִּהְיֶה לִי: עֶדְנָה כְּמוֹ עֵדֶן וְעֹנֶג, וְכֵן וַיִּתְעַדְּנוּ. וְהַטַּעַם אַחֲרֵי שֶׁבִּלּוֹתִי וְזָקַנְתִּי אֵיךְ תִּתְחַדֵּשׁ לִי עֵדֶן וְעֹנֶג הַנַּעַר. וְעוֹד כִּי אֲדוֹנִי זָקֵן. וְטַעַם בְּקִרְבָּהּ, בְּנַפְשָׁהּ. וְהַשֵּׁם גֹּלָּה סוֹדוֹ לַמַּלְאָךְ:

יג **וַאֲנִי זָקַנְתִּי.** פֵּרוּשׁוֹ אַחֲרֵי בִלֹּתִי. וְהַמַּלְאָךְ אָמַר אֱמֶת: וּמ"מ **אָמְנָם.** נוֹסָף כְּמ"מ שִׁלְשֹׁם. וּמְפָרְשִׁים אַחֲרִים אָמְרוּ כִּי אֵלּוּ ג' אֲנָשִׁים נְבִיאִים הָיוּ. וְאִם טָעַן טוֹעֵן וַהֲלֹא אַבְרָהָם נָבִיא הָיָה, וְאֵיךְ בָּא נָבִיא אֶל נָבִיא, רַק אִם הָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בִּנְבוּאָה כְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּתְשׁוּבָתָם שֶׁלֹּא בָּאוּ לְאַבְרָהָם רַק לְשָׂרָה. וְכֵן אָמְרוּ אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ, וְהַשְּׁנַיִם הָלְכוּ אֶל סְדוֹם. וְאַל תִּתְמַהּ עַל מִלַּת כִּי מַשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ, כִּי כֵּן כָּתוּב וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת כָּל הַמּוֹפְתִים. וְהַשֵּׁם עֲשָׂאוּם. וּסְמָכָם אֲלֵיהֶם בַּעֲבוּר שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל יָדָם. וְהִנֵּה יִהְיֶה פֵּרוּשׁ

(יד) הֲיִפָּלֵא מֵיהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵן׃

יד הֲיִתְכַּסֵּי מִן קֳדָם יְיָ פִּתְגָּמָא לִזְמַן אִתּוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָּמִין וּלְשָׂרָה בַּר׃

רש"י◄ הֲיִפָּלֵא • כְּתַרְגּוּמוֹ: הֲיִתְכַּסֵּי, וְכִי שׁוּם דָּבָר מֵפֶלֶא וּמְפֻרָד וּמְכֻסֶּה מִמֶּנִּי מִלַּעֲשׂוֹת כִּרְצוֹנִי?. לַמּוֹעֵד • לְאוֹתוֹ מוֹעֵד הַמְיֻעָד שֶׁקָּבַעְתִּי לְךָ אֶתְמֹל, לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת. **אבן עזרא**

◆ יום שני י"ג מרחשון ◆

(טו) וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה ׀ לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי ׀ יָרֵאָה וַיֹּאמֶר ׀ לֹא כִּי צָחָקְתְּ׃

טו וְכַדִּיבַת שָׂרָה לְמֵימַר לָא חַיֵּכִית אֲרֵי דְּחֵלַת וַאֲמַר לָא בְּרַם חַיָּכְתְּ׃

רש"י◄ כִּי יָרֵאָה וְגוֹ' כִּי צָחָקְתְּ • הָרְאשׁוֹן מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן 'דְּהָא', הוּא שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לַדָּבָר: וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה, לְפִי שֶׁיָּרְאָה. וְהַשֵּׁנִי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֶלָּא': וַיֹּאמֶר לֹא כִּדְבָרֶיךָ הוּא, אֶלָּא צָחַקְתְּ, שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת: אִי, דִּלְמָא, אֶלָּא, דְּהָא.

(טז) וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם׃

טז וְקָמוּ מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא וְאִסְתְּכִיאוּ עַל אַפֵּי סְדוֹם וְאַבְרָהָם אָזֵל עִמְּהוֹן לְאַלְווּאֵיהוֹן׃

רש"י◄ וַיַּשְׁקִפוּ • כָּל הַשְּׁקָפָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְרָעָה, חוּץ מֵ"הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ" (דברים כו), שֶׁגְּדוֹל כֹּחַ מַתְּנוֹת עֲנִיִּים, שֶׁהוֹפֵךְ מִדַּת הָרוֹגֶז לְרַחֲמִים. לְשַׁלְּחָם • לְלַוּוֹתָם, כְּסָבוּר: אוֹרְחִים הֵם.

(יז) וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה׃

יז וַיְיָ אֲמַר הַמְכַסֵּי אֲנָא מֵאַבְרָהָם דִּי אֲנָא עָבֵד׃

רש"י◄ הַמְכַסֶּה אֲנִי • בִּתְמִיהָה. אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה • בִּסְדוֹם. לֹא יָפֶה לִי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. אֲנִי נָתַתִּי לוֹ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, וַחֲמִשָּׁה כְּרָכִין הַלָּלוּ שֶׁלּוֹ הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל י) "גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן וְגוֹ' בֹּאֲכָה סְדוֹמָה וַעֲמוֹרָה וְגוֹ'". קָרָאתִי אוֹתוֹ אַבְרָהָם, אַב הֲמוֹן גּוֹיִם, וְאַשְׁמִיד אֶת הַבָּנִים וְלֹא אוֹדִיעַ לָאָב, שֶׁהוּא אוֹהֲבִי?.

(יח) וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃

יח וְאַבְרָהָם מֵהֲוָה יֶהֱוֵי לְעַם סַגִּי וְתַקִּיף וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילֵהּ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא׃

רש"י◄ וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה • מִדְרַשׁ אַגָּדָה: זֶכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה, הוֹאִיל וְהִזְכִּירוֹ, בֵּרְכוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: 'וְכִי מִמֶּנּוּ אֲנִי מַעְלִים, וַהֲרֵי הוּא חָבִיב לְפָנַי לִהְיוֹת לְגוֹי גָּדוֹל וּלְהִתְבָּרֵךְ בּוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 42)

מִדְרַשׁ אַגָּדָה, הוֹאִיל וְהִזְכִּירוֹ בֵּרְכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר זֶכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה (רש"י יח, יח) וּלְעֵיל רֵישׁ פָּרָשַׁת נֹחַ כְּתַב "הוֹאִיל וְהִזְכִּירוֹ סִפֵּר בְּשִׁבְחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה", וְלֹא צִיֵּן שֶׁזֶּהוּ מִדְרַשׁ אַגָּדָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט שֶׁל "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה" הוּא, שֶׁכַּאֲשֶׁר מַזְכִּירִים צַדִּיק יֵשׁ **לְשַׁבְּחוֹ**; וְלָכֵן נָקַט שָׁם "**שֶׁנֶּאֱמַר** זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה". וְאִלּוּ כָּאן כְּתַב שֶׁכַּאֲשֶׁר מַזְכִּירִים צַדִּיק יֵשׁ **לְבָרְכוֹ**, וּמְקוֹר פֵּרוּשׁ זֶה הוּא בְּמִדְרַשׁ אַגָּדָה. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וַיֹּאכְלוּ כְּמַשְׁמָעוֹ. וּפֵרוּשׁ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם נָא מָצָאתִי חֵן, אֵינֶנּוּ קֹדֶשׁ רַק הוּא כְּמוֹ רַבּוֹתַי. עַל כֵּן פָּתוּחַ הַנּוּ"ן, וְלֹא נִקְמַץ כְּמִשְׁפָּטוֹ. וּבַסְּפָרִים שֶׁהוּא קָמוּץ יִהְיֶה פֵּרוּשׁוֹ נְבִיא הַשֵּׁם. וְטַעַם בְּעֵינֶיךָ. שֶׁדִּבֵּר מִתְּחִלָּה עִם הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם וְאַחַר כֵּן עִם כֻּלָּם. וּמְצָאנוּ שֶׁנִּקְרָא הַנָּבִיא מַלְאָךְ בְּחַגַּי. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי אַבְרָהָם בִּקֵּשׁ רְשׁוּת מֵהַשְּׁכִינָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא מֵקֶדֶם וּמְאֻחָר. וְכֵן הוּא: וַיִּשָּׂא, וּכְבָר נָשָׂא עֵינָיו וְעָשָׂה כָּךְ וָכָךְ, וְאַחַר כָּךְ נִרְאָה אֵלָיו הַשֵּׁם וְאָמַר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם. גַּם זַעֲקַת סְדוֹם: וְאֵלּוּ הַהוֹלְכִים הִגִּיעוּ אֶל סְדוֹם וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עוֹמֵד לִפְנֵי ה'. וְעַל כָּל פָּנִים וַה' אָמַר, עִם אַבְרָהָם יְדַבֵּר אוֹ עִם הַמַּלְאָכִים שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ. רַק וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקַת סְדוֹם, עִם אַבְרָהָם דִּבֵּר. וְאַבְרָהָם נִגַּשׁ וְאָמַר הַאַף תִּסְפֶּה. וְנִכְנַס פָּסוּק וַיַּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים, לְהוֹדִיעַ כִּי בְּעֵת שֶׁבָּאוּ אֶל סְדוֹם, אָז אָמַר ה' לְאַבְרָהָם זַעֲקַת סְדוֹם. וְכֵן אֱמוֹר לַנַּעַר וַיַּעֲבֹר לְפָנֵינוּ וַיַּעֲבֹר וְאַתָּה עֲמֹד כַּיּוֹם. וְאֵין לָנוּ צֹרֶךְ לְתִקּוּן סוֹפְרִים. וְהָעֵד שֶׁאָמַר בָּאַחֲרוֹנָה אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי ה'. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי תִּמְצָאֲנוּ רָמוּז בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת:

יד וּמִלַּת הֲיִפָּלֵא. הַיַּעֲלֵם, וְכֵן עָשָׂה פֶּלֶא. וְיֵשׁ אוֹמֵר אֵינֶנּוּ דְּבַר פֶּלֶא בְּעֵינֵי הַשֵּׁם לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְאִלּוּ הָיָה כֵּן לֹא הָיָה מ"ם דָּבֵק עִם הַשֵּׁם:

יח וְנִבְרְכוּ בוֹ. מִבֵּנָיִן נִפְעַל. וְטַעְמוֹ שֶׁיִּהְיוּ מְבֹרָכִים בִּשְׁבִילוֹ. וּמִלַּת וְהִתְבָּרְכוּ אֵינֶנָּה כֵּן רַק הֵם מִתְבָּרְכִים בּוֹ:

(יט) כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו:

יט אֲרֵי גְּלִי קֳדָמַי (גי׳ רמב״ן יְדַעְתֵּנֵהּ) בְּדִיל דִּי יְפַקֵּד יָת בְּנוֹהִי וְיָת אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ בַּתְרוֹהִי וְיִטְרוּן אָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָם יְיָ לְמֶעְבַּד צְדַקְתָּא וְדִינָא בְּדִיל אַיְתִי יְיָ עַל אַבְרָהָם יָת דְּמַלֵּל עֲלוֹהִי:

רש״י◄ כִּי יְדַעְתִּיו • לְשׁוֹן חִבָּה, כְּמוֹ: "מוֹדַע לְאִישָׁהּ", (שם ג) "הֲלֹא בֹעַז מֹדַעְתָּנוּ", (שמות לג) "וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם". וְאָמְנָם, עִקַּר לְשׁוֹן כֻּלָּם אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן יְדִיעָה, שֶׁהַמְּחַבֵּב אֶת הָאָדָם מְקָרְבוֹ אֶצְלוֹ, וְיוֹדְעוֹ וּמַכִּירוֹ. וְלָמָּה יְדַעְתִּיו? "לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה", לְפִי שֶׁהוּא מְצַוֶּה אֶת בָּנָיו עָלַי לִשְׁמֹר דְּרָכַי. וְאִם תְּפָרְשֵׁהוּ כְּתַרְגּוּמוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי בּוֹ שֶׁיְּצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְגוֹ', אֵין 'לְמַעַן' נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן. יְצַוֶּה • לְשׁוֹן הֹוָה, כְּמוֹ: (איוב א) "כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב", "עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ". לְמַעַן הָבִיא • כָּךְ הוּא מְצַוֶּה לְבָנָיו: 'שִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה', כְּדֵי שֶׁיָּבִיא ה' עַל אַבְרָהָם וְגוֹ'. 'עַל בֵּית אַבְרָהָם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "עַל־אַבְרָהָם", לְמַדְנוּ, כָּל הַמַּעֲמִיד בֵּן צַדִּיק כְּאִלּוּ אֵינוֹ מֵת.

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד:

כ וַאֲמַר יְיָ קְבֵלַת דִּסְדוֹם וַעֲמוֹרָה אֲרֵי סְגִיאַת וְחוֹבָתְהוֹן אֲרֵי תְקִיפַת לַחְדָּא:

רש״י◄ וַיֹּאמֶר ה' • אֶל אַבְרָהָם, שֶׁעָשָׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר, שֶׁלֹּא יְכַסֶּה מִמֶּנּוּ. כִּי־רָבָּה • כָּל רָבָּה שֶׁבַּמִּקְרָא הַטַּעַם לְמַטָּה בַּבֵּי״ת, לְפִי שֶׁהֵן מְתֻרְגָּמִין: גְּדוֹלָה, אוֹ גְּדֻלָּה וְהוֹלֶכֶת, אֲבָל זֶה טַעֲמוֹ לְמַעְלָה בָּרִי״ש, לְפִי שֶׁמְּתֻרְגָּם: גָּדְלָה כְּבָר, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי: (לעיל טו) "וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה", (רות ב) "הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ". **אבן עזרא**

(כא) אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ ׀ כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה:

כא אִתְגְּלִי כְּעַן וְאֶדּוּן הֲכִי קְבִלְתְּהוֹן דְּעַלַת לְקֳדָמַי עֲבָדוּ עִמְּהוֹן גְּמִירָא (אִם לָא תָּיְבִין) וְאִם תָּיְבִין לָא אֶתְפְּרַע:

רש״י◄ אֵרְדָה־נָּא • לִמֵּד לַדַּיָּנִים שֶׁלֹּא יִפְסְקוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת אֶלָּא בִּרְאִיָּה, הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת הַפְּלֻגָּה. דָּבָר אַחֵר: "אֵרְדָה־נָּא לְסוֹף מַעֲשֵׂיהֶם". הַכְּצַעֲקָתָהּ • שֶׁל מְדִינָה. הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ • וְכֵן עוֹמְדִים בְּמִרְדָּם, כָּלָה אֲנִי עוֹשֶׂה בָּהֶם, וְאִם לֹא יַעַמְדוּ בְּמִרְדָּם, אֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה לְהִפָּרַע מֵהֶן בְּיִסּוּרִין, וְלֹא אֲכַלֶּה אוֹתָן. וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מָצִינוּ בְּמָקוֹם אַחֵר: (שמות לג) "וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ", וּלְפִיכָךְ יֵשׁ הֶפְסֵק נְקֻדַּת פָּסֵק, בֵּין עָשׂוּ לְכָלָה, כְּדֵי לְהַפְרִיד תֵּבָה מֵחֲבֶרְתָּהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ "הַכְּצַעֲקָתָהּ", צַעֲקַת רִיבָה אַחַת שֶׁהֲרָגוּהָ מִיתָה מְשֻׁנָּה עַל שֶׁנָּתְנָה מָזוֹן לְעָנִי, כִּמְפֹרָשׁ בְּחֵלֶק. **אבן עזרא**

(כב) וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה:

כב וְאִתְפְּנִיאוּ מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא וַאֲזָלוּ לְסִדּוֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מְשַׁמֵּשׁ בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ:

רש״י◄ וַיִּפְנוּ מִשָּׁם • מִמָּקוֹם שֶׁאַבְרָהָם לוֹן שָׁם. וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי ה' • וַהֲלֹא לֹא הָלַךְ לַעֲמֹד לְפָנָיו, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא אֶצְלוֹ וְאָמַר לוֹ: "זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי רָבָּה", וְהָיָה לוֹ לִכְתֹּב: 'וה' עוֹדֶנּוּ עֹמֵד עַל אַבְרָהָם', אֶלָּא תִּקּוּן סוֹפְרִים הוּא זֶה (ב״ר) (אשר הפכוהו ז״ל לכתוב כן).

(כג) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע:

כג וּקְרֵב אַבְרָהָם וַאֲמַר הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי זַכָּאָה עִם חַיָּבָא:

רש״י◄ וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם • מָצִינוּ הַגָּשָׁה לְמִלְחָמָה: (ש״ב י) "וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וְגוֹ'", הַגָּשָׁה לְפִיּוּס: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", וְהַגָּשָׁה לִתְפִלָּה: (מ״א יח) "וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא", וּלְכָל אֵלּוּ נִכְנַס (ס״א: נִגַּשׁ) אַבְרָהָם: לְדַבֵּר קָשׁוֹת, וּלְפִיּוּס וְלִתְפִלָּה. הַאַף תִּסְפֶּה • הֲגַם תִּסְפֶּה, וּלְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגְּמוֹ לְשׁוֹן רֹגֶז, כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ: הָאַף יַשִּׁיאֲךָ שֶׁתִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כ וּפֵרוּשׁ **זַעֲקַת סְדֹם**. שֶׁדִּבְּרוּ דְּבָרִים כְּנֶגֶד הַשֵּׁם אוֹ זַעֲקַת הֶחָמָס: **וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה**. וְלֹא תְּכִילֻנָה הָאָרֶץ:

כא וְיֵשׁ אוֹמְרִים. **הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה** אֵלַי. אִם כֵּן עָשׂוּ. אֶעֱשֶׂה בָּהֶם **כָּלָה**: **וְאִם לֹא אֵדָעָה**. אֲרַחֵם אוֹתָם.וְכֵן יְפָרְשׁוּ וַיֵּדַע אֱלֹהִים. וְעַל דַּעְתִּי פֵּרוּשׁוֹ, אֶרְאֶה אִם עָשׂוּ כֻּלָּם כָּרָעָה הַזֹּאת. כִּי הָאֱמֶת שֶׁהַכֹּל יָדַע כָּל חֵלֶק. עַל דֶּרֶךְ כֹּל. וְלֹא עַל דֶּרֶךְ חֵלֶק. וְהָעֵד כִּי זֶה הַפֵּרוּשׁ הוּא הָאֱמֶת וְאִם הוּא סוֹד גָּדוֹל שֶׁאָמַר אַבְרָהָם הַאַף תִּסְפֶּה. וְנִפְתַּח הֵ״א הַאַף. וְאִם הוּא לְתִמָּא בַּעֲבוּר הָאֶל״ף שֶׁהוּא מֵהַגְּרוֹן שֶׁמִּשְׁפַּט לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ לְהַרְחִיב אֲשֶׁר לְפָנָיו:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק י, עמוד 55 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַצָּלַת נְפָשׁוֹת אַף שֶׁזֶּה נֶגֶד טִבְעוֹ

וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה

נִכְנַס אַבְרָהָם לְדַבֵּר קָשׁוֹת (יח, כג. ובפירוש רש"י)

יָדוּעַ שֶׁמִּדָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיְתָה – "אַבְרָהָם אוֹהֵבִי" (ישעיה מא, ח), וּבְטִבְעוֹ הָיָה בַּעַל חֶסֶד, וְאִם כֵּן תָּמוּהַּ, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁיְּדַבֵּר אַבְרָהָם קָשׁוֹת, וּבִפְרָט לַהַקָּבָּ"ה?

אֶלָּא שֶׁמִּזֶּה רוֹאִים עַד כַּמָּה צָרִיךְ הָאָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל בְּהַצָּלַת נְפָשׁוֹת, דִּכְשֶׁבָּא עִנְיָן שֶׁל הַצָּלַת נְפָשׁוֹת – הֵן הַצָּלַת אָדָם כִּפְשׁוּטָהּ וְהֵן הַצָּלַת אָדָם בְּרוּחָנִיּוּת – לִידֵי הָאָדָם, אֵין לוֹ "לַחְשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹת", וְלַעֲשׂוֹת רַק מַה שֶּׁהוּא לְפִי כְּבוֹדוֹ לְהַצִּיל, אֶלָּא עָלָיו לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר וּלְנַסּוֹת כָּל הָאֶפְשָׁרוּיוֹת. וַאֲפִילוּ אִם צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁהוּא נֶגֶד טִבְעוֹ, עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת חֲבֵרוֹ מֵרֶדֶת שַׁחַת. **אבן עזרא**

(כד) אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָّקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ׃

כד מָאִים אִית חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי וְלָא תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חַמְשִׁין זַכָּאִין דִּי בְגַוָּהּ׃

רש"י◄ **אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם•** עֲשָׂרָה צַדִּיקִים לְכָל כְּרַךְ וּכְרַךְ, כִּי חֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת יֵשׁ. **אבן עזרא**

(כה) חָלִלָה לְּךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצַّדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָּךְ הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט׃

כה קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ מִלְּמֶעְבַּד כִּפְתְגָמָא הָדֵין לְקַטָלָא זַכָּאָה עִם חַיָּבָא וִיהֵי זַכָּאָה כְּחַיָּבָא קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ דְּדָיְן (נ"י הֲדַיָּן) כָּל אַרְעָא לָא (נ"י בְּרַם) יַעְבֵּד דִּינָא׃

רש"י◄ **חָלִלָה לְּךָ•** וְאִם תֹּאמַר לֹא יַצִּילוּ הַצַּדִּיקִים אֶת הָרְשָׁעִים, לָמָּה תָּמִית הַצַּדִּיקִים?. **חָלִלָה לְּךָ•** חֵלִין הוּא לְךָ, יֹאמְרוּ, כָּךְ הוּא אֻמָּנוּתוֹ: שׁוֹטֵף הַכֹּל, צַדִּיקִים וּרְשָׁעִים. כָּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפַּלָּגָה. **כַּדָּבָר הַזֶּה•** לֹא הוּא וְלֹא כַּיּוֹצֵא בּוֹ. **חָלִלָה לְּךָ•** לְעוֹלָם הַבָּא. **הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ•** נָקוּד בַּחֲטַ"ף פַּתָּ"ח הֵ"א שֶׁל "הֲשֹׁפֵט", לְשׁוֹן תְּמִיהָה, וְכִי מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט, לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפַּט אֱמֶת?. **אבן עזרא**

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיק בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם׃

כו וַאֲמַר יְיָ אִם אַשְׁכַּח בְּסִדּוֹם חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל אַתְרָא בְּדִילְהוֹן׃

רש"י◄ **אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם וְגוֹ' לְכָל־הַמָּקוֹם•** לְכָל הַכְּרַכִּים, לְפִי שֶׁסְּדוֹם הָיְתָה מֶטְרוֹפּוֹלִין וַחֲשׁוּבָה מִכֻּלָּם, תָּלָה בָּהּ הַכָּתוּב. **אבן עזרא**

(כז) וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר׃

כז וַאֲתֵב אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כְעַן שָׁרֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ וַאֲנָא עָפָר וּקְטָם׃

רש"י◄ **וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר•** וּכְבָר הָיִיתִי רָאוּי לִהְיוֹת עָפָר עַל יְדֵי הַמְּלָכִים וְאֵפֶר עַל יְדֵי נִמְרֹד, לוּלֵי רַחֲמֶיךָ אֲשֶׁר עָמְדוּ לִי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עַל־פִּי לקוטי־שיחות חלק כה, עמוד 79 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

וּתוּר לְמַעַן הַזּוּלַת

וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר: (יח, כז)

בְּשָׁכָר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר, זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹת, אֵפֶר פָּרָה וְעֵפֶר סוֹטָה (סוטה יז, א)

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כג תִּסְפֶּה. פֹּעַל יוֹצֵא, וְטַעְמוֹ תְּכַלֶּה. וְכֵן אַסְפֶּה עָלֵימוֹ רָעוֹת. וְאִם הֵם שְׁנֵי בִּנְיָנִים:

כד וְלֹא תִשָּׂא לַמָּקוֹם. כְּטַעַם תִּסְלַח, כְּמוֹ נוֹשֵׂא עָוֹן. וְלַמָּקוֹם הוּא סְדוֹם. כִּי בַּעֲבוּרוֹ נִגַּשׁ אַבְרָהָם לְהַצִּיל אֶת לוֹט:

כה חָלִלָה. דָּבָר שֶׁלֹּא יִתָּכֵן. וְיֵשׁ אוֹמֵר שֶׁהַמִּלָּה כְּטַעַם חָלוּל שֶׁאֵין בּוֹ כְּלוּם: **וְהָיָה כַּצַּדִּיק כָּרָשָׁע.** בַּאֲשֶׁר יִתְחַבְּרוּ שְׁנֵי כְּפִי"ן הִיא דֶּרֶךְ קְצָרָה. וְהַטַּעַם וְהָיָה הַצַּדִּיק כָּרָשָׁע וְהָרָשָׁע כַּצַּדִּיק. וְכֵן כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה. כְּעַמִּי כְעַמֶּךָ. כַּחֲשֹׁכָה כָּאוֹרָה. וְאֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט, מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ:

כו וְטַעַם בְּתוֹךְ הָעִיר. שֶׁהֵם יְרֵאִים אֶת הַשֵּׁם בְּפַרְהֶסְיָא. וְכֵן שׁוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם:

יָדוּעַ שֶׁהַקָּבָּ"ה מְשַׁלֵּם שָׂכָר "מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה" (ראה סוטה ח, ב ואילך), וְאִם־כֵּן יֵשׁ לְעַיֵּן בַּמָּה "אֹפֶר פָּרָה וְעֵפֶר סוֹטָה" הֵם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה לַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה:

מָצִינוּ שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיְתָה בְּאֹפֶן דְּ"מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים" (ראה ראש השנה יז, ריש עמוד ב) בִּפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְעַד שֶׁוִּתֵּר עַל כָּל עִנְיָנָיו וַאֲפִילוּ עַל "קַבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה" בִּשְׁבִיל מִצְוַת "הַכְנָסַת אוֹרְחִים" (ראה שבת קכז, סוף עמוד א), וְאַף שֶׁהָיוּ אוֹרְחִים "עַרְבִיִּים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם" (רש"י פרשתנו יח, ד).

וּבִשְׂכַר זֶה זָכָה לִשְׁתֵּי מִצְוֹת:

"אֵפֶר פָּרָה" – אַף שֶׁ"כָּל הָעוֹסְקִין בְּפָרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף" נִטְמָאִים, מִכָּל־מָקוֹם לֹא הִתְחַשְּׁבוּ הַכֹּהֲנִים בָּזֶה, וּכְשֶׁהָיָה מִישֶׁהוּ שֶׁהָיָה טָמֵא לְמֵת, וּתְרוּ הַכֹּהֲנִים וְנִטְמְאוּ כְּדֵי לְטַהֵר אֶת חֲבֵרָם מִטֻּמְאָתוֹ.

"עֵפֶר סוֹטָה" – אַף שֶׁמְּחִיקַת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, אֵין לְךָ חִלּוּל ה' גָּדוֹל מִזֶּה, הִנֵּה "לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, אָמְרָה תּוֹרָה שְׁמִי שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם" (שבת קטז, א), דְּאַף שֶׁמְּדֻבָּר עַל אִשָּׁה שֶׁלֹּא הִתְנַהֲגָה בִּצְנִיעוּת, מִכָּל־מָקוֹם אָמְרָה תּוֹרָה לִמְחֹק שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה "לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ". **אבן עזרא**

(כח) אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה:

כח מָאִים יַחְסְרוּן חַמְשִׁין זַכָּאִין חַמְשָׁא הַתְחַבֵּל בְּחַמְשָׁא יָת כָּל קַרְתָּא וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא:

רש"י◄ **הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה** • וַהֲלֹא הֵן ט' לְכָל כְּרַךְ, וְאַתָּה, צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם, תִּצְטָרֵף עִמָּהֶם. **אבן עזרא**

(כט) וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים:

כט וְאוֹסִיף עוֹד לְמַלָּלָא קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן אַרְבְּעִין וַאֲמַר לָא אֶעְבֵּד גְּמַרָא בְּדִיל אַרְבְּעִין:

רש"י◄ **אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים** • וְיִמָּלְטוּ ד' הַכְּרַכִּים. וְכֵן שְׁלֹשִׁים יַצִּילוּ ג' מֵהֶם, אוֹ כ' יַצִּילוּ ב' מֵהֶם, אוֹ י' יַצִּילוּ אֶחָד מֵהֶם.

(ל) וַיֹּאמֶר אַל־נָא יֶחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:

ל וַאֲמַר לָא כְּעַן יִתְקַף קֳדָם (נ"י רוּגְזָא) דַּיְיָ וֶאֱמַלֵּל מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן תְּלָתִין וַאֲמַר לָא אֶעְבֵּד גְּמַרָא אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין:

(לא) וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים:

לא וַאֲמַר הָא כְּעַן שָׁרֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עֶשְׂרִין וַאֲמַר לָא אַחַבֵּל בְּדִיל עֶשְׂרִין:

רש"י◄ **הוֹאַלְתִּי** • רָצִיתִי, כְּמוֹ: "וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה".

(לב) וַיֹּאמֶר אַל־נָא יֶחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה:

לב וַאֲמַר לָא כְּעַן יִתְקַף קֳדָם יְיָ וֶאֱמַלֵּל בְּרַם זִמְנָא הָדָא מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עַשְׂרָא וַאֲמַר לָא אַחַבֵּל בְּדִיל עַשְׂרָא:

רש"י◄ **אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה** • עַל פָּחוֹת לֹא בִּקֵּשׁ, אָמַר: דּוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ שְׁמֹנָה, נֹחַ וּבָנָיו וּנְשֵׁיהֶם, וְלֹא הִצִּילוּ עַל דּוֹרָם, וְעַל ט' עַל יְדֵי צֵרוּף כְּבָר בִּקֵּשׁ וְלֹא מָצָא.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כז **וְאֵין מִלַּת הוֹאַלְתִּי** כְּמוֹ הַחִלּוֹתִי, רַק פֵּרוּשוֹ רָצִיתִי. וְכֵן הוֹאִיל מֹשֶׁה. וְכ"ף מִלַּת אָנֹכִי, נוֹסָף. אוֹ הֵם שְׁתֵּי מִלּוֹת וְהַטַּעַם אֶחָד: **וְטַעַם וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר.** כִּי עָפָר הָיִיתִי וָאֵפֶר אָשׁוּב. וְהָעִקָּר עַל יְסוֹד הַגּוּף. וְהֵם הָעֲצָמוֹת:

כח **אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשָּׁה.** וְהַטַּעַם אוּלַי תֶּחְסַר עֲשִׂירִית מֵהַמִּסְפָּר: וְטַעַם **הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה.** בַּעֲבוּר הַחֲמִשָּׁה שֶׁיַּחְסְרוּ אֶת הַכֹּל. וְאַחַר כֵּן אָמַר אוּלַי יַחְסְרוּן הַתְּשִׁיעִית מֵהַמִּסְפָּר אֲשֶׁר אָמַרְתִּי. אִם יִמָּצְאוּן שָׁם לֹא אַשְׁחִיתֵם. וְטַעַם לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים, לֹא אֶעֱשֶׂה הַשְּׁחָתָה. וְשֶׁלֹּא יַאֲרִיךְ חִבּוּר שְׁנֵי הַחֶסְרוֹנִים אַחַר כֵּן. אִם יֶחְסַר הָרְבִיעִית, גַּם הַשְּׁלִישִׁית, גַּם הַחֵצִי. וְיֵשׁ אוֹמֵר לָמָּה לֹא הִפְחִית מֵעֲשָׂרָה, בַּעֲבוּר הֱיוֹת שְׁנַיִם בְּכָל עִיר, כִּי חָמֵשׁ עָרִים הָיוּ. וְזֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר בְּסִדּוֹם לְבַדָּהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁחֲכָמֵינוּ ז"ל הֶעֱתִּיקוּ שֶׁאֵין תְּפִלָּה בְּצִבּוּר פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, גַּם זֶה הַפָּסוּק יַחֲזִיק יְדֵי אֱמוּנָתָנוּ:

(לג) **וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ:**

לג וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַיְיָ כַּד שֵׁצִי לְמַלָּלָא עִם אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תָּב לְאַתְרֵהּ:

רש"י◄ **וַיֵּלֶךְ ה' וְגוֹ'** • כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק הַסָּנֵגוֹר, הָלַךְ לוֹ הַדַּיָּן. **וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ** • נִסְתַּלֵּק הַדַּיָּן, נִסְתַּלֵּק הַסָּנֵגוֹר וְהַקָּטֵגוֹר מְקַטְרֵג, וּלְפִיכָךְ, "וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה" לְהַשְׁחִית: אֶחָד לְהַשְׁחִית אֶת סְדוֹם, וְאֶחָד לְהַצִּיל אֶת לוֹט וְהוּא אוֹתוֹ שֶׁבָּא לְרַפּוֹאוֹת אֶת אַבְרָהָם. וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁבָּא לְבַשֵּׂר אֶת שָׂרָה, כֵּיוָן שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, נִסְתַּלֵּק לוֹ. **אבן עזרא**

◆ יום שלישי י"ד מרחשון ◆

יט (א) **וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה:**

א וְעַלּוּ תְּרֵין מַלְאָכַיָּא לְסִדּוֹם בְּרַמְשָׁא וְלוֹט יָתֵב בְּתַרְעָא (נ"י בִּתְרַע) דִּסְדוֹם וַחֲזָא לוֹט וְקָם לְקַדָּמוּתְהוֹן וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא:

רש"י◄ **הַמַּלְאָכִים** • וּלְהַלָּן קְרָאָם "אֲנָשִׁים", כְּשֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם קְרָאָם "אֲנָשִׁים". דָּבָר אַחֵר: אֵצֶל אַבְרָהָם שֶׁכֹּחוֹ גָּדוֹל, וְהָיוּ הַמַּלְאָכִים תְּדִירִין אֶצְלוֹ כַּאֲנָשִׁים קְרָאָם "אֲנָשִׁים", וְאֵצֶל לוֹט קְרָאָם: "מַלְאָכִים". **בָּעֶרֶב** • וְכִי כָּל כָּךְ שֶׁהוּ הַמַּלְאָכִים מֵחֲבֵרוֹן לִסְדוֹם? אֶלָּא מַלְאֲכֵי רַחֲמִים הָיוּ וּמַמְתִּינִים שֶׁמָּא יוּכַל אַבְרָהָם לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם סָנֵגוֹרְיָא. **וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם** • יָשַׁב כְּתִיב, אוֹתוֹ הַיּוֹם מִנּוּחוּ שׁוֹפֵט עֲלֵיהֶם (בראשית רבה). **וַיַּרְא־לוֹט וְגוֹ'** • מִבֵּית אַבְרָהָם לָמַד לְחַזֵּר עַל הָאוֹרְחִים. **אבן עזרא**

(ב) **וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בָרְחוֹב נָלִין:**

ב וַאֲמַר בְּבָעוּ כְּעַן רִבּוֹנַי זוּרוּ כְּעַן לְבֵית עַבְדְּכוֹן וּבִיתוּ וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וּתְקַדְּמוּן וּתְהָכוּן לְאָרְחֲכוֹן וַאֲמָרוּ לָא אֶלָּהֵן בִּרְחוֹבָא נְבִית:

רש"י◄ **הִנֵּה נָא־אֲדֹנַי** • הִנֵּה נָא אַתֶּם אֲדוֹנִים לִי, אַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי. דָּבָר אַחֵר: הִנֵּה נָא צְרִיכִים אַתֶּם לָתֵת לֵב עַל הָרְשָׁעִים הַלָּלוּ שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בָּכֶם, וְזוֹ הִיא עֵצָה נְכוֹנָה (בראשית רבה). **סוּרוּ נָא** • עַקְּמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְבֵיתִי דֶּרֶךְ עֲקַלְתּוֹן, שֶׁלֹּא יַכִּירוּ שֶׁאַתֶּם נִכְנָסִין שָׁם, לָכֵן נֶאֱמַר "סוּרוּ" (בראשית רבה). **וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם** • וְכִי דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לָלוּן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ לִרְחֹץ? וְעוֹד שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם אָמַר לָהֶם תְּחִלָּה "וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם"? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לוֹט: אִם כְּשֶׁיָּבֹאוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם וְיִרְאוּ שֶׁכְּבָר רָחֲצוּ רַגְלֵיהֶם, יַעֲלִילוּ עָלַי וְיֹאמְרוּ: 'כְּבָר עָבְרוּ שְׁנֵי יָמִים אוֹ שְׁלֹשָׁה, שֶׁבָּאוּ לְבֵיתְךָ וְלֹא הוֹדַעְתָּנוּ', לְפִיכָךְ אָמַר: מוּטָב שֶׁיִּתְעַכְּבוּ כָּאן בַּאֲבַק רַגְלֵיהֶם, שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִין כְּמוֹ שֶׁבָּאוּ עַכְשָׁו. לְפִיכָךְ אָמַר: "לִינוּ" תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ "רַחֲצוּ". **וַיֹּאמְרוּ לֹא** • וּלְאַבְרָהָם אָמְרוּ: "כֵּן תַּעֲשֶׂה", מִכָּאן שֶׁמְּסָרְבִין לַקָּטָן וְאֵין מְסָרְבִין לַגָּדוֹל (בראשית רבה). **כִּי בָרְחוֹב נָלִין** • הֲרֵי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֶלָּא', שֶׁאָמְרוּ: 'לֹא נָסוּר אֶל בֵּיתְךָ, אֶלָּא בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר נָלִין'. **אבן עזרא**

(ג) **וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ:**

ג וְאַתְקֵף בְּהוֹן לַחֲדָא וְזָרוּ לְוָתֵהּ וְעַלּוּ לְבֵיתֵהּ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וּפַטִּיר אֲפָא לְהוֹן וַאֲכָלוּ:

רש"י◄ **וַיָּסֻרוּ אֵלָיו** • עִקְּמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְצַד בֵּיתוֹ. **וּמַצּוֹת אָפָה** • פֶּסַח הָיָה.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לג וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ. אֶל חֶבְרוֹן. וְזֹאת הַמַּרְאָה הָיְתָה בַּמָּקוֹם שֶׁהָלַךְ אַבְרָהָם לִשְׁלֹחַ הַמַּלְאָכִים, וּמִשָּׁם יַשְׁקִיף עַל פְּנֵי סְדוֹם. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּתוּב וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף עַל פְּנֵי סְדוֹם. אַחַר צֵאת הַשֶּׁמֶשׁ הָיָה. כִּי לֹא נֶהֱפְכָה סְדוֹם בַּלַּיְלָה. כִּי כֵּן הֵעִיד הַכָּתוּב:

א וּפָרוּשׁ בָּעֶרֶב. בְּפֶסַח מִצְרַיִם: **אַפַּיִם.** עַד שָׁם אַפָּיו בָּאָרֶץ, וְהֵם הִנְחִירַיִם שֶׁהֵם גְּבוֹהִים עַל הַפָּנִים:

ב הִנֵּה נָא אֲדֹנַי. רַבּוֹתַי. לְשׁוֹן חֹל. וְכַאֲשֶׁר תִּמְצָא מִלַּת סוּר וְאַחֲרֶיהָ מֵ"ם הִיא כְּמַשְׁמָעָהּ. וְאִם אַחֲרֶיהָ אֶל"ף הַפָּתוּחַ בְּפַתָּח קָטָן, טַעֲמָהּ שֶׁיָּסוּר מִמְּקוֹמוֹ וְיֵלֵךְ אֶל הַקּוֹרֵא. אוֹ אֶל הַמָּקוֹם הַנִּקְרָא, כְּמוֹ סוּרָה אֵלַי: **וַיֹּאמְרוּ לֹא.** אִם לֹא תִּפְצַר. וְזֹאת הַמִּלָּה רִבּוּי דְּבָרִים כְּטַעַם פִּיּוּסִים. וְכֵן וְאָנָן וּתְרָפִים הַפְצֵר:

(ד) טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה:

ד עַד לָא שְׁכִיבוּ וַאֲנָשֵׁי קַרְתָּא אֲנָשֵׁי סְדוֹם אַקִּיפוּ עַל בֵּיתָא מֵעוּלֵימָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא מִסּוֹפֵהּ:

רש"י◄ טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם • כָּךְ נִדְרַשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה: "טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר", הָיוּ בְּפִיהֶם שֶׁל מַלְאָכִים, שֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים לְלוֹט: מַה טִּיבָם וּמַעֲשֵׂיהֶם? וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: רַבָּם רְשָׁעִים. עוֹדָם מְדַבְּרִים בָּהֶם, "וְאַנְשֵׁי סְדֹם וְגוֹ'". וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "וְאַנְשֵׁי הָעִיר", אַנְשֵׁי רֶשַׁע, נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת. וְעַל שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים, נִקְרָאִים: "אַנְשֵׁי סְדֹם", כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים". כָּל־הָעָם מִקָּצֶה • מִקְצֵה הָעִיר עַד הַקָּצֶה, שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶם מוֹחֶה בְּיָדָם, שֶׁאֲפִלּוּ צַדִּיק אֶחָד אֵין בָּהֶם. **אבן עזרא**

(ה) וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם:

ה וּקְרוֹ לְלוֹט וַאֲמָרוּ לֵהּ אָן גֻּבְרַיָּא דִּי אֲתוֹ לְוָתָךְ לֵילְיָא אַפֵּקְנוּן לְוָתָנָא וְנִדַּע יָתְהוֹן:

רש"י◄ וְנֵדְעָה אֹתָם • בְּמִשְׁכַּב זָכָר, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ" (בראשית רבה). **אבן עזרא**

(ו) וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו: **אבן עזרא**

ו וּנְפַק לְוָתְהוֹן לוֹט לְתַרְעָא וְדָשָׁא אֲחַד בַּתְרוֹהִי:

(ז) וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ:

ז וַאֲמַר בְּבָעוּ כְּעַן אַחַי לָא תַּבְאִישׁוּן:

(ח) הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי:

ח הָא כְּעַן לִי תַּרְתֵּין בְּנָן דִּי לָא יְדָעִנּוּן גְּבַר אַפֵּק כְּעַן יָתְהֶן לְוָתְכוֹן וְעִיבִידוּ לְהֵן כִּדְתַקֵּן בְּעֵינֵיכוֹן לְחוֹד לְגֻבְרַיָּא הָאִלֵּין לָא תַעְבְּדוּן מִדַּעַם אֲרֵי עַל כֵּן עַלּוּ בִּטְלַל שֵׁרוּתִי:

רש"י◄ הָאֵל • כְּמוֹ הָאֵלֶּה. כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ • כִּי הַטּוֹבָה הַזֹּאת תַּעֲשׂוּ לִכְבוֹדִי, עַל אֲשֶׁר בָּאוּ בְּצֵל קוֹרָתִי, תַּרְגּוּם: בִּטְלַל שֵׁרוּתִי. תַּרְגּוּם שֶׁל קוֹרָה: שֵׁרוּתָא. **אבן עזרא**

(ט) וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת:

ט וַאֲמָרוּ קְרַב לְהַלָּא וַאֲמָרוּ חַד אֲתָא לְאִתּוֹתָבָא וְהָא דַיָּין דִּינָא כְּעַן נַבְאַשׁ לָךְ מִדִּילְהוֹן וּתְקִיפוּ בְּגַבְרָא בְּלוֹט לַחֲדָא וּקְרִיבוּ לְמִתְבַּר דָּשָׁא:

רש"י◄ וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ־הָלְאָה • קְרַב לְהָלְאָה, כְּלוֹמַר: הִתְקָרֵב לַצַּדְּדִין וְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְכֵן כָּל הָלְאָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן רִחוּק, כְּמוֹ: "זְרֵה הָלְאָה", (במדבר יז) "הִנֵּה הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה". (שמואל א כ) "גֶּשׁ־הָלְאָה", הִמָּשֵׁךְ לְהַלָּן, בִּלְשׁוֹן לַעַ"ז טריט"י דנו"ש, וּדְבַר נְזִיפָה הוּא, לוֹמַר: אֵין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לְךָ, וְדוֹמֶה לוֹ: "קְרַב אֵלֶיךָ, אַל־תִּגַּשׁ־בִּי", (ישעיה סה) וְכֵן: "גְּשָׁה־לִּי וְאֵשְׁבָּה", הִמָּשֵׁךְ לַצַּדְּדִין בַּעֲבוּרִי וְאֵשֵׁב אֶצְלְךָ. אַתָּה מֵלִיץ עַל הָאוֹרְחִין, אֵיךְ מְלָאֲךָ לִבְּךָ? עַל שֶׁאָמַר לָהֶם עַל הַבָּנוֹת, אָמְרוּ לוֹ: "גֶּשׁ־הָלְאָה", לְשׁוֹן נַחַת, וְעַל שֶׁהָיָה מֵלִיץ עַל הָאוֹרְחִים, אָמְרוּ: "הָאֶחָד בָּא־לָגוּר", אָדָם נָכְרִי יְחִידִי אַתָּה בֵּינֵינוּ, שֶׁבָּאתָ לָגוּר: "וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט", וְנַעֲשֵׂיתָ מוֹכִיחַ אוֹתָנוּ. הַדָּלֶת • דֶּלֶת הַסּוֹבֶבֶת לִנְעֹל וְלִפְתֹּחַ.

(י) וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֵלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ:

י וְאוֹשִׁיטוּ גֻּבְרַיָּא יָת יְדֵיהוֹן וְאַיְתִיאוּ יָת לוֹט לְוָתְהוֹן לְבֵיתָא וְיָת דָּשָׁא אֲחָדוּ:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ד נָסַבּוּ. מִבִּנְיַן נִפְעַל: כָּל הָעָם מִקָּצֶה. שֶׁלֹּא הָיוּ סְמוּכִים אֶל הַבַּיִת:

ה וְנֵדְעָה אוֹתָם. כִּנּוּי לִשְׁכִיבָה:

ו הַפֶּתְחָה. אֶל הַפֶּתַח. תַּי"ו דֶּלֶת סִימַן נְקֵבָה, וְנִמְצָא חָסֵר:

ח יָדְעוּ אִישׁ. לְשׁוֹן רַבִּים. וְרַבּוֹת בְּפֹעַל שֶׁעָבַר בָּא, אָמַר כֵּן. וְזֶה הַטַּעַם רָחוֹק כִּי גַּם שְׁתֵּי בְּלֹא תּוֹסֶפֶת וָי"ו פָּתוּחַ שָׁוֶה: הָאֵל. כְּמוֹ הָאֵלֶּה. וַיֹּאמֶר הַגָּאוֹן כִּי בַּעֲבוּר הַשְּׁלִישִׁי שֶׁלֹּא

(יא) וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח׃

יא וְיָת גֻּבְרַיָּא דִּי בִתְרַע בֵּיתָא מְחוֹ בְּשַׁבְרִירַיָּא מִזְעֵירָא וְעַד רַבָּא וּלְאִיוּ לְאַשְׁכָּחָא תַרְעָא׃

רש"י◄ פֶּתַח • הוּא הַחָלָל שֶׁבּוֹ נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין. בַּסַּנְוֵרִים • מַכַּת עִוָּרוֹן. מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל • (בראשית רבה) הַקְּטַנִּים הִתְחִילוּ בַּעֲבֵרָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִנַּעַר וְעַד זָקֵן", לְפִיכָךְ הִתְחִילָה הַפֻּרְעָנוּת מֵהֶם. **אבן עזרא**

(יב) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עֹד מִי־לְךָ פֹּה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם׃

יב וַאֲמָרוּ גֻּבְרַיָּא לְלוֹט עוֹד מָן לָךְ הָכָא חַתְנָא וּבְנָךְ וּבְנָתָךְ וְכֹל דִּי לָךְ בְּקַרְתָּא אַפֵּיק מִן אַתְרָא׃

רש"י◄ עֹד מִי־לְךָ פֹּה • פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: מִי לְךָ עוֹד בָּעִיר הַזֹּאת, חוּץ מֵאִשְׁתְּךָ וּבְנוֹתֶיךָ שֶׁבַּבַּיִת?. חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ • אִם יֵשׁ לְךָ חָתָן, אוֹ בָּנִים וּבְנוֹת, הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם!. וּבָנֶיךָ • בְּנֵי בְּנוֹתֶיךָ הַנְּשׂוּאוֹת. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "עוֹד", מֵאַחַר שֶׁעוֹשִׂין נְבָלָה כָּזֹאת, מִי לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְלַמֵּד סָנֵגוֹרְיָא עֲלֵיהֶם. שֶׁכָּל הַלַּיְלָה הָיָה מֵלִיץ עֲלֵיהֶם טוֹבוֹת, קְרֵי בֵּיהּ: 'מִי לְךָ פֶּה'. **אבן עזרא**

(יג) כִּי־מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ׃

יג אֲרֵי מְחַבְּלִין אֲנַחְנָא יָת אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי סְגִיאַת קְבִלְתְּהוֹן קֳדָם יְיָ וְשַׁלְחָנָא יְיָ לְחַבָּלוּתַהּ׃

(יד) וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל־חֲתָנָיו לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִּמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו׃

יד וּנְפַק לוֹט וּמַלִּיל עִם חַתְנוֹהִי עֲתִידֵי בְּנָתֵהּ וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִן אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי מְחַבֵּל יְיָ יָת קַרְתָּא וַהֲוָה כְּמָחֵיךְ בְּעֵינֵי חַתְנוֹהִי׃

רש"י◄ חֲתָנָיו • שְׁתֵּי בָּנוֹת נְשׂוּאוֹת הָיוּ לוֹ בָּעִיר. לֹקְחֵי בְנֹתָיו • שֶׁאוֹתָן שֶׁבַּבַּיִת אֲרוּסוֹת לָהֶם. **אבן עזרא**

(טו) וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר׃

טו וּכְמִסַּק צַפְרָא הֲוָא וּדְחִיקוּ מַלְאָכַיָּא בְּלוֹט לְמֵימַר קוּם דְּבַר יָת אִתְּתָךְ וְיָת תַּרְתֵּין בְּנָתָךְ דְּאִשְׁתְּכַחַן מְהֵימְנָא עִמָּךְ דִּילְמָא תִּלְקֵי בְּחוֹבֵי קַרְתָּא׃

רש"י◄ וַיָּאִיצוּ • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וּדְחִיקוּ', מְהֲרוּהוּ. הַנִּמְצָאֹת • הַמְּזֻמָּנוֹת לְךָ בַּבַּיִת לְהַצִּילָם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ, וְזֶה יְשׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא. תִּסָּפֶה • תִּהְיֶה כָּלָה. עַד תֹּם כָּל הַדּוֹר, מְתֻרְגָּם עַד דְּסַף כָּל דָּרָא. **אבן עזרא**

(טז) וַיִּתְמַהְמָהּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר׃

טז וְאִתְעַכַּב וְאַתְקִיפוּ גֻּבְרַיָּא בִּידֵהּ וּבִידָא דְּאִתְּתֵהּ וּבְיַד תַּרְתֵּין בְּנָתֵהּ כְּרַחֲמֵי (נ"ל כַּד חָס) יְיָ עֲלוֹהִי וְאַפְּקוּהִי וְאַשְׁרוּהִי מִבָּרָא לְקַרְתָּא׃

רש"י◄ וַיִּתְמַהְמָהּ • כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת מָמוֹנוֹ. וַיַּחֲזִיקוּ • (ב"ר) אֶחָד מֵהֶם הָיָה שָׁלִיחַ לְהַצִּילוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַהֲפֹךְ סְדוֹם, לָכֵן נֶאֱמַר: "וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט", וְלֹא נֶאֱמַר: 'וַיֹּאמְרוּ'. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַלְּשׁוֹנוֹת תִּמְצָאֵם בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּית:

יא בַּסַּנְוֵרִים. מִלָּה רִבִּיעִית, וְחֻבָּרָתָהּ בְּמַעֲשֵׂה אֱלִישָׁע. וּפֵרוּשׁוֹ מַחְשָׁךְ הָעַיִן וְהַלֵּב:

יב עוֹד מִי לְךָ פֹּה. אִם יֵשׁ לְךָ חָתָן וּבָנֶיךָ. אוֹ חֲתָנִים שֶׁהֵם כְּבָנֶיךָ וְכִבְנוֹתֶיךָ. וְהִנֵּה פֹּה טָעֲנָה עַל הָאוֹמֵר כִּי הָאֶחָד הָלַךְ לְהַצִּיל אֶת לוֹט. כִּי הִנֵּה שְׁנֵיהֶם דִּבְּרוּ אֵלָיו. וְעוֹד כִּי מַשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ. גַּם הָאֶחָד שֶׁדִּבֵּר לוֹט אַחַר כֵּן עִמּוֹ שֶׁאָמַר לוֹ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ, הוּא אָמַר כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר:

יד לוֹקְחֵי בְנֹתָיו. ב' בְּנוֹת אֲחֵרוֹת הָיוּ לוֹ וּמֵתוּ בִּסְדוֹם. וְהָעֵד הַנִּמְצָאוֹת:

טו וּכְמוֹ. וְאָמַר ר' יוֹנָה הַסְּפָרְדִּי הַמְדַקְדֵּק כִּי לֹא יִתָּכֵן לֵאמֹר. וּכְמוֹ עָלָה הַשַּׁחַר. וְשָׁכַח וְרַבּוּ כְּמוֹ רַבּוּ: **וַיָּאִיצוּ.** כְּמוֹ וַיַּצְּקוּ. כְּמוֹאָצִים לֵאמֹר:

טז וְאָתְמַהּ מֵהַפְּרוּשׁ שֶׁחִבֵּר בֶּן אֶפְרַיִם שֶׁאָמַר כִּי וַיִּתְמַהְמָהּ. מִגְּזֵרַת מַה. וְהִנֵּה שָׁכַח כִּי שְׁנֵי הֵהִי"ן מַפִּיקִין. רַק הוּא לְשׁוֹן עִכּוּב. וְשָׁרְשׁוֹ מְשֻׁלָּשׁ וְהַפֵּ"א כָּפוּל: **וַיַּחֲזִיקוּ.** יְבֹאַר שֶׁפָּחַד וְאֵין בּוֹ כֹּחַ לְבָרֵחַ:

(יז) וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה:

יז וַהֲוָא כַּד אַפִּיקוּ יָתְהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס עַל נַפְשָׁךְ לָא תִסְתְּכִי לַאֲחוֹרָךְ וְלָא תְקוּם בְּכָל מֵישְׁרָא לְטוּרָא אִשְׁתְּזֵב דִּלְמָא תִלְקֵי:

רש"י◄ **הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ•** דַּיֶּךָ לְהַצִּיל נְפָשׁוֹת, אַל תָּחוּס עַל הַמָּמוֹן. **אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ•** אַתָּה הִרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם, וּבִזְכוּת אַבְרָהָם אַתָּה נִצּוֹל, אֵינְךָ כְּדַאי לִרְאוֹת בְּפֵרְעָנוּתָם וְאַתָּה נִצּוֹל. **בְּכָל־הַכִּכָּר•** כִּכַּר הַיַּרְדֵּן. **הָהָרָה הִמָּלֵט•** אֵצֶל אַבְרָהָם בְּרַח, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בָּהָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יב) "וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה", וְאַף עַכְשָׁו, הָיָה יוֹשֵׁב שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יג) "עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלָה בַּתְּחִלָּה", וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב: "וַיֶּאֱהַל אַבְרָם וְגוֹ'", אֹהָלִים הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ וְנִמְשְׁכוּ עַד חֶבְרוֹן. **הִמָּלֵט•** לְשׁוֹן הַשְׁמָטָה, וְכֵן כָּל אִמְּלָטָה שֶׁבַּמִּקְרָא, אשמוצי"ר בְּלַע"ז, וְכֵן: (ישעיה סו) "וְהִמְלִיטָה זָכָר", שֶׁנִּשְׁמַט הָעֵבֶר מִן הָרֶחֶם. (תהלים קכד) "כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה", (ישעיה מו) "וְלֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא", לְהַשְׁמִיט מַשָּׂא הָרְעִי שֶׁבְּנִקְבֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 190)

אַתָּה הִרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם (רש"י יט, יז) וְקָשֶׁה, דַּהֲרֵי כְּתִיב "פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן **הָעִיר**". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלּוֹט הִרְשִׁיעַ עִם אַנְשֵׁי סְדוֹם בְּכָךְ שֶׁלֹּא מִחָה בְּיָדָם (וְעַיֵּן רַשִׁ"י לְעֵיל פָּסוּק ד: שֶׁאֵין אֶחָד מוֹחֶה בְּיָדָם, שֶׁאֲפִלּוּ צַדִּיק אֶחָד אֵין בָּהֶם). דְּהִנֵּה, מִסְתַּבְּרָא שֶׁמִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת צָרִיךְ לִמְחוֹת. וְגַם פְּשַׁט הַכְּתוּבִים מוֹכִיחַ שֶׁמַּגִּיעַ עַל כָּךְ עֹנֶשׁ חָמוּר, שֶׁלָּכֵן הָצְרַךְ אַבְרָהָם לְבַקֵּשׁ "הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע" (וְלֹא בִּקֵּשׁ רַק שֶׁיִּשָּׂא הַקָּבָּ"ה לְעִיר בִּזְכוּת הַצַּדִּיקִים שֶׁבָּהּ). **אבן עזרא**

(יח) וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא אֲדֹנָי:

יח וַאֲמַר לוֹט לְהוֹן בְּבָעוּ כְעַן רִבּוֹנָי (נ"י יְיָ):

רש"י◄ **אַל־נָא אֲדֹנָי•** (שבועות לה) רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ שֵׁם זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי", מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת, וְתַרְגּוּמוֹ: 'בְּבָעוּ כְעַן ה'". **אַל־נָא•** אַל נָא תֹּאמְרוּ אֵלַי לְהִמָּלֵט הָהָרָה. **נָא•** לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. **אבן עזרא**

(יט) הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי:

יט הָא כְעַן אַשְׁכַּח עַבְדָּךְ רַחֲמִין קֳדָמָךְ וְאַסְגֵּיתָא טִיבוּתָךְ דִּי עֲבַדְתָּ עִמִּי לְקַיָּמָא יָת נַפְשִׁי וַאֲנָא לֵית אֲנָא יָכִיל לְאִשְׁתֵּזָבָא לְטוּרָא דִּילְמָא תְעַרְעֲנַנִי בִּשְׁתָּא וְאֵימוּת:

רש"י◄ **פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה•** כְּשֶׁהָיִיתִי אֵצֶל אַנְשֵׁי סְדוֹם הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֵׂה בְּנֵי הָעִיר, וְהָיִיתִי נִרְאֶה צַדִּיק וּכְדַאי לְהִנָּצֵל, וּכְשֶׁאָבֹא אֵצֶל צַדִּיק, אֲנִי כְּרָשָׁע. וְכֵן אָמְרָה הַצַּרְפִּת לְאֵלִיָּהוּ: (מ"א יז) "בָּאתָ אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת עֲוֹנִי", עַד שֶׁלֹּא בָּאתָ אֶצְלִי הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֵׂה עַמִּי, וַאֲנִי צַדֶּקֶת בֵּינֵיהֶם, וּמִשֶּׁבָּאתָ אֶצְלִי, לְפִי מַעֲשֶׂיךָ, אֲנִי רְשָׁעָה. **אבן עזרא**

(כ) הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָّלְטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי:

כ הָא כְעַן קַרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמֵעֵירוֹק לְתַמָּן וְהִיא זְעֵירָא אִשְׁתְּזֵב כְּעַן תַּמָּן הֲלָא זְעֵירָא הִיא וְתִתְקַיַּם נַפְשִׁי:

רש"י◄ **הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה•** (שבת י) קְרוֹבָה יְשִׁיבָתָהּ, נִתְיַשְּׁבָה מִקָּרוֹב, לְפִיכָךְ לֹא נִתְמַלְּאָה סְאָתָהּ עֲדַיִן, וּמַה הִיא קְרִיבָתָהּ? מִדּוֹר הַפַּלְגָה, שֶׁנִּתְפַּלְּגוּ הָאֲנָשִׁים וְהִתְחִילוּ לְהִתְיַשֵּׁב אִישׁ אִישׁ בִּמְקוֹמוֹ, וְהִיא הָיְתָה בִּשְׁנַת מוֹת פֶּלֶג, וּמִשָּׁם וְעַד כָּאן נ"ב שָׁנָה, שֶׁפֶּלֶג מֵת בִּשְׁנַת מ"ח לְאַבְרָהָם. כֵּיצַד? פֶּלֶג חַי אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת רְעוּ ר"ט שָׁנָה, צֵא מֵהֶם ל"ב כְּשֶׁנּוֹלַד שְׂרוּג וּמִשְּׂרוּג עַד שֶׁנּוֹלַד נָחוֹר ל', חֲרֵי ס"ב, וּמִנָּחוֹר עַד שֶׁנּוֹלַד תֶּרַח כ"ט, חֲרֵי צ"א, וּמִשָּׁם עַד שֶׁנּוֹלַד אַבְרָהָם ע', חֲרֵי קס"א. תֵּן לָהֶם מ"ח חֲרֵי ר"ט, וְאוֹתָהּ שָׁנָה הָיְתָה שְׁנַת הַפַּלְגָה, וּכְשֶׁנִּחְרְבָה סְדוֹם, הָיָה אַבְרָהָם בֶּן צ"ט שָׁנָה, חֲרֵי מִדּוֹר הַפַּלְגָה עַד כָּאן נ"ב שָׁנָה, וְצוֹעַר אִחֲרָה יְשִׁיבָתָהּ אַחֲרֵי יְשִׁיבַת סְדוֹם וְחַבְרוֹתֶיהָ שָׁנָה אַחַת.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יז **וּמִלַּת כְּהוֹצִיאָם.** שֵׁם הַפֹּעַל. וְאֵינוֹ כְּמוֹ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְהַמֵּ"ם סִימָן הַפּוֹעֲלִים וְהֵם הַמַּלְאָכִים וְאַתָּה פּוֹעֲלִים: **אַל תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ.** אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לְךָ. וְכֵן לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ:

יח **אַל נָא אֲדֹנָי.** חֹל. וְנִקְמָץ בַּעֲבוּר שֶׁהוּא סוֹף פָּסוּק. וַיֹּאמֶר רַבִּי שְׁמוּאֵל הַסְּפָרַדִּי הַנָּגִיד ז"ל כִּי אַל נָא מִגִּזְרַת הוֹאִיל. וְעַל דַּעְתִּי שֶׁהוּא כְּמוֹ לֹא כִּי, כְּשֶׁאָמְרוּ לוֹ הָהָרָה הִמָּלֵט, הֵשִׁיב לֹא כֵן רַבּוֹתַי:

יט **וְאָמַר לְאֶחָד מֵהֶם עַבְדְּךָ.** שֶׁחָשַׁב בְּעֵינָיו שֶׁהוּא גָּדוֹל. גַּם יֵשׁ בַּמַּלְאָכִים שָׂרִים. וְתַי"ו מָוֶת מַבְלָע בַּתַּי"ו וָמָתִי. כִּי הַתַּי"ו וְהַיּוּ"ד סִימָן הַיָּחִיד בַּפְּעָלִים. וְהָיָה כֵּן בַּעֲבוּר הִתְחַבְּרוּת שְׁנֵי תָּוִי"ן. וְכֵן אוֹתוֹ תַּשְׁחִית וְכָרָתָ:

הוא שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמְּלָטָה נָּא", נָא, בְּגִימַטְרִיָּא נ"א. הֲלֹא מִצְעָר הוּא • וַהֲלֹא עֲוֹנוֹתֶיהָ מוּעָטִין וְיָכוֹל אַתָּה לְהַנִּיחָהּ. וּתְחִי נַפְשִׁי • בָּהּ, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: הֲלֹא עִיר קְטַנָּה הִיא וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעַט, אֵין לְךָ לְהַקְפִּיד אִם תְּנִיחֶנָּה וּתְחִי נַפְשִׁי בָּהּ. **אבן עזרא**

◆ יום רביעי ט"ו מרחשון ◆

(כא) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

כא וַאֲמַר לֵהּ הָא נְסִיבִית אַפָּךְ אַף לְפִתְגָּמָא הָדֵין בְּדִיל דְּלָא לְמֵהְפַּךְ יָת קַרְתָּא דִּבְעֵיתָא עֲלַהּ:

רש"י◄ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה • לֹא דַּיֶּךָ שֶׁאַתָּה נִצּוֹל, אֶלָּא אַף כָּל הָעִיר אַצִּיל בִּגְלָלְךָ. הָפְכִּי • הוֹפֵךְ אֲנִי, כְּמוֹ: "עַד בּוֹאִי", "אַחֲרֵי רֹאִי", (ירמיה לא) "מִדֵּי דַבְּרִי בוֹ".

(כב) מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר:

כב אוֹחִי לְאִשְׁתֵּזֵב תַּמָּן אֲרֵי לָא אִכּוֹל לְמֶעְבַּד פִּתְגָּמָא עַד מֵיתָךְ לְתַמָּן עַל כֵּן קְרָא שְׁמָא דְּקַרְתָּא צוֹעַר:

רש"י◄ כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת • זֶהוּ עָנְשָׁן שֶׁל מַלְאָכִים עַל שֶׁאָמְרוּ: "כִּי מַשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ", וְתָלוּ הַדָּבָר בְּעַצְמָן, לְפִיכָךְ לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁהֵזְקִקוּ לוֹמַר שֶׁאֵין הַדָּבָר בִּרְשׁוּתָן. כִּי לֹא אוּכַל • לְשׁוֹן יָחִיד, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁהָאֶחָד הוֹפֵךְ וְהָאֶחָד מַצִּיל, שֶׁאֵין שְׁנֵי מַלְאָכִים נִשְׁלָחִים לְדָבָר אֶחָד. עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר • עַל שֵׁם: "וְהִיא מִצְעָר".

(כג) הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעַרָה:

כג שִׁמְשָׁא נְפַק עַל אַרְעָא וְלוֹט עַל לְצוֹעַר:

(כד) וַיהוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמָיִם:

כד וַיְיָ אַמְטַר עַל סְדוֹם וְעַל עֲמוֹרָה גָּפְרִיתָא וְאֶשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ מִן שְׁמַיָּא:

רש"י◄ וַה' הִמְטִיר • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "וַה'" הוּא וּבֵית דִּינוֹ. הִמְטִיר עַל סְדֹם • בַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה", שֶׁעָה שֶׁהַלְּבָנָה עוֹמֶדֶת בָּרָקִיעַ עִם הַחַמָּה, לְפִי שֶׁהָיוּ מֵהֶם עוֹבְדִין לַחַמָּה וּמֵהֶם לַלְּבָנָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם אֶפְרַע מֵהֶם בַּיּוֹם, יִהְיוּ עוֹבְדֵי לְבָנָה אוֹמְרִים: 'אִלּוּ הָיָה בַּלַּיְלָה, כְּשֶׁהַלְּבָנָה מוֹשֶׁלֶת, לֹא הָיֵינוּ חֲרֵבִים', וְאִם אֶפְרַע מֵהֶם בַּלַּיְלָה, יִהְיוּ עוֹבְדֵי הַחַמָּה אוֹמְרִים: 'אִלּוּ הָיָה בַּיּוֹם, כְּשֶׁהַחַמָּה מוֹשֶׁלֶת, לֹא הָיֵינוּ חֲרֵבִים', לָכֵן כְּתִיב: "וּכְמוֹ הַשַׁّחַר עָלָה", וְנִפְרַע מֵהֶם בְּשָׁעָה שֶׁהַחַמָּה וְהַלְּבָנָה מוֹשְׁלִים. הִמְטִיר וְגוֹ' גָּפְרִית וָאֵשׁ • בַּתְּחִלָּה מָטָר, וְנַעֲשָׂה גָּפְרִית וָאֵשׁ (מכילתא בשלח). מֵאֵת ה' • דֶּרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ "נְשִׁי לֶמֶךְ", וְלֹא אָמַר: 'נָשַׁי'. וְכֵן אָמַר דָּוִד: (מלכים א א) "קְחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדוֹנֵיכֶם", וְלֹא אָמַר: 'מֵעַבָדַי'. וְכֵן אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָמַר: "בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ", וְלֹא אָמַר: 'בִּשְׁמִי'. אַף כָּאן אָמַר: "מֵאֵת ה'", וְלֹא אָמַר 'מֵאִתּוֹ'. מִן הַשָּׁמָיִם • וְהוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: (איוב לו) "כִּי בָם יָדִין עַמִּים וְגוֹ'". כְּשֶׁבָּא לְיַסֵּר הַבְּרִיּוֹת, מֵבִיא עֲלֵיהֶם אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לִסְדוֹם, וּכְשֶׁבָּא לְהוֹרִיד הַמָּן מִן הַשָּׁמַיִם: (שמות טז) "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם". **אבן עזרא**

(כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה:

כה וַהֲפַךְ יָת קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיָת כָּל מֵישְׁרָא וְיָת כָּל יָתְבֵי קִרְוַיָּא וְצִמְחָא דְּאַרְעָא:

רש"י◄ וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים וְגוֹ' • אַרְבַּעְתָּן יוֹשְׁבוֹת בְּסֶלַע אֶחָד, וַהֲפָכָן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כח) "בַּחַלָּמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ וְגוֹ'". **אבן עזרא**

(כו) וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח:

כו וְאִסְתְּכִיאַת אִתְּתֵהּ מִבַּתְרוֹהִי וַהֲוַת קָמָא דְּמִלְחָא:

כ מִצְעָר. קְטַנָּה, מִגְּזֵרַת צָעִיר. וְהוּא תֹאַר הַשֵּׁם, וּבָא בְּלֹא סִימַן נְקֻבָּה כְּמוֹ שֵׁגַל:

כד מֵאֵת ה'. לְשׁוֹן צַחוּת, וְהַטַּעַם מֵאִתּוֹ. וְכֵן תִּמְצָא בְּפָסוּק אֶחָד ה' פְּעָמִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כה וְצֶמַח הָאֲדָמָה. נִשְׂרְפוּ הָאִילָנוֹת:

רש״י ◄ **וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו•** מֵאַחֲרָיו שֶׁל לוֹט. **וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח•** (ב״ר) בְּמֶלַח חָטְאָה וּבְמֶלַח לָקְתָה, אָמַר לָהּ: ׳תְּנִי מְעַט מֶלַח לָאוֹרְחִים הַלָּלוּ׳, אָמְרָה לוֹ: ׳אַף הַמִּנְהָג הָרַע הַזֶּה, אַתָּה בָא לְהַנְהִיג בַּמָּקוֹם הַזֶּה׳?. **אבן עזרא**

(כז) **וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה:**

כז וְאַקְדִּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא לְאַתְרָא דְּשַׁמֵּשׁ תַּמָּן בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ:

(כח) **וַיַּשְׁקֵף עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן:**

כח וְאִסְתְּכִי עַל אַפֵּי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְעַל כָּל אַפֵּי אַרְעָא דְּמֵישְׁרָא וַחֲזָא וְהָא סְלִיק תְּנָנָא דְּאַרְעָא כִּתְנָנָא דַּאֲתוּנָא:

רש״י ◄ **קִיטֹר•** תִּמּוּר שֶׁל עָשָׁן, שור״א בְּלַעַ״ז. **הַכִּבְשָׁן•** חֲפִירָה שֶׁשּׁוֹרְפִין בָּהּ אֶת הָאֲבָנִים לְסִיד, וְכֵן כָּל ׳כִּבְשָׁן׳ שֶׁבַּתּוֹרָה. **אבן עזרא**

(כט) **וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בְּהַפֵּךְ אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט:**

כט וַהֲוָה בְּחַבָּלוּת (נ״י כַּד חֲבַל) יְיָ יָת קִרְוֵי מֵישְׁרָא וּדְכִיר יְיָ יָת אַבְרָהָם וְשַׁלַּח יָת לוֹט מִגּוֹ הֲפֻכְתָּא כַּד הֲפַךְ יָת קִרְוַיָּא דִּי הֲוָה יָתֵב בְּהֵן לוֹט:

רש״י ◄ **וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם•** (ב״ר) מַהוּ זְכִירָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם עַל לוֹט? נִזְכַּר שֶׁהָיָה לוֹט יוֹדֵעַ שֶׁשָּׂרָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְשָׁמַע שֶׁאָמַר אַבְרָהָם בְּמִצְרַיִם עַל שָׂרָה: ״אֲחֹתִי הִיא״, וְלֹא גִּלָּה הַדָּבָר, שֶׁהָיָה חָס עָלָיו. לְפִיכָךְ, חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלָיו. **אבן עזרא**

(ל) **וַיַּעַל לוֹט מִצֹּעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו:**

ל וּסְלֵיק לוֹט מִצּוֹעַר וִיתֵב בְּטוּרָא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ עִמֵּהּ אֲרֵי דָּחִיל לְמִתַּב בְּצוֹעַר וִיתֵב בִּמְעַרְתָּא הוּא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ:

רש״י ◄ **כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר•** לְפִי שֶׁהָיְתָה קְרוֹבָה לִסְדוֹם.

(לא) **וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ:**

לא וַאֲמֶרֶת רַבְּתָא לִזְעֵרְתָּא אֲבוּנָא סִיב וּגְבַר לֵית בְּאַרְעָא לְמֵיעַל עַלָּנָא כְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא:

רש״י ◄ **אָבִינוּ זָקֵן•** וְאִם לֹא עַכְשָׁו, אֵימָתַי? שֶׁמָּא יָמוּת, אוֹ יִפְסֹק מִלְּהוֹלִיד. **וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ•** סְבוּרוֹת הָיוּ שֶׁכָּל הָעוֹלָם נֶחֱרַב כְּמוֹ בְּדוֹר הַמַּבּוּל (בראשית רבה). **אבן עזרא**

(לב) **לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע:**

לב אִיתָא נַשְׁקֵי יָת אֲבוּנָא חַמְרָא וְנִשְׁכּוּב עִמֵּהּ וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא בְּנִין:

(לג) **וַתַּשְׁקֶיָן אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ:**

לג וְאַשְׁקִיאָה יָת אֲבוּהֵן חַמְרָא בְּלֵילְיָא הוּא וְעַלַת רַבְּתָא וּשְׁכִיבָא עִם אֲבוּהָא וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבָהּ וּבְקִימָהּ:

רש״י ◄ **וַתַּשְׁקֶיָן וְגוֹ׳•** יַיִן נִזְדַּמֵּן לָהֶן בַּמְּעָרָה, לְהוֹצִיא מֵהֶן שְׁתֵּי אֵמּוֹת. **וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ•** וּבַצְּעִירָה כְּתִיב: ״וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ״: צְעִירָה, לְפִי שֶׁלֹּא פָּתְחָה בִּזְנוּת, אֶלָּא אֲחוֹתָהּ לִמְדָתָהּ, חָסַךְ עָלֶיהָ הַכָּתוּב וְלֹא פֵּרֵשׁ גְּנוּתָהּ. אֲבָל בְּכִירָה, שֶׁפָּתְחָה בִּזְנוּת, פֵּרְסְמָהּ הַכָּתוּב בִּמְפֹרָשׁ. **וּבְקוּמָהּ•** שֶׁל בְּכִירָה נָקוּד, (הֲרֵי בְּאלוּ נִכְתַּב וּבְקִימָהּ) לוֹמַר שֶׁבְּקוּמָהּ יָדַע, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא נִשְׁמַר לֵיל שֵׁנִי מִלִּשְׁתּוֹת. (אָמַר רַבִּי לֵוִי: ׳כָּל מִי שֶׁהוּא לָהוּט אַחַר בַּלְמוּס שֶׁל עֲרָיוֹת, לַסּוֹף מַאֲכִילִים אוֹתוֹ מִבְּשָׂרוֹ׳). **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו מֵאַחֲרָיו. מֵאַחֲרֵי לוֹט: **נְצִיב.** כְּטַעַם מַצֵּבָה, כִּי נִשְׁרְפוּ עֲצָמֶיהָ בְּגָפְרִית וְהָיְתָה עִם מֶלַח. כִּי כֵן כָּתוּב גָּפְרִית וָמֶלַח וְגוֹ׳ כְּמַהְפֵּכַת סְדוֹם. גַּם זֶה הַפָּסוּק יוֹרֶה שֶׁנִּמְלְטָה צֹעַר גַּם כֵּן אָמַר הַמַּלְאָךְ:

כח כְּקִיטוֹר. בֶּעָשָׁן, מִגִּזְרַת קְטֹרֶת. **הַכִּבְשָׁן.** מָקוֹם אֵשׁ דּוֹלֶקֶת תָּמִיד:

כט אֲשֶׁר יָשַׁב בָּהֶן. בְּאַחַת מֵהֶן.וְכֵן וַיִּקָּבֵר בְּעָרֵי גִלְעָד. כֵּן אֲתוֹנוֹ. בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אוֹתוֹ וְאֶתְהֶן:

לא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה. יִתְכֵּן שֶׁהָיְתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת וָמֵתָה בַּתְּחִלָּה. וְהַבָּנוֹת חָשְׁבוּ כִּי אֵשׁ וְגָפְרִית הָיָה בְּכָל הָאָרֶץ כְּמַבּוּל הַמַּיִם:

לג בְּשִׁכְבָהּ. שֵׁם הַפֹּעַל. וְאִם הוּא בְּחִירֶק. וְכֵן בְּשִׁבְרִי לָכֶם:

(לד) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע:

לד וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וַאֲמֶרֶת רַבְּתָא לִזְעֻרְתָּא הָא שְׁכִיבִית רַמְשָׁא עִם אַבָּא נַשְׁקִנֵּהּ חַמְרָא אַף בְּלֵילְיָא וְעוּלִי שְׁכִיבִי עִמֵּהּ וּנְקַיֵּם מֵאַבּוּנָא בְּנִין:

(לה) וַתַּשְׁקֶיָן גַּם בַּלַּיְלָה הַהִוא אֶת־אֲבִיהֶן יָיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקֻמָהּ:

לה וְאַשְׁקִיאָה אַף בְּלֵילְיָא הַהוּא יָת אֲבוּהֵן חַמְרָא וְקָמַת זְעֻרְתָּא וּשְׁכִיבַת עִמֵּהּ וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְקִימַהּ:

(לו) וַתַּהֲרֶיָן שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן:

לו וְעַדְיָאן תַּרְתֵּין בְּנַת לוֹט מֵאֲבוּהֵן:

רש״י◄ **וַתַּהֲרֶיָן וְגוֹ׳** • אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָאִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה, אֵלּוּ שָׁלְטוּ בְּעַצְמָן וְהוֹצִיאוּ עֶרְוָתָן (סִפְרִים אַחֲרִים: עֵדוּתָן) לַחוּץ, וְנִתְעַבְּרוּ מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה.

(לז) וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם:

לז וִילִידַת רַבְּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ מוֹאָב הוּא אֲבוּהוֹן דְּמוֹאָבָא עַד יוֹמָא דֵין:

רש״י◄ **מוֹאָב** • זוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה צְנוּעָה פִּרְסְמָה שֶׁמֵּאָבִיהָ הוּא, אֲבָל צְעִירָה קְרָאתוּ בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה, וְקִבְּלָה שָׂכָר בִּימֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְנֵי עַמּוֹן: (דברים ב) ״וְאַל תִּתְגָּר בָּם״ כְּלָל, וּבְמוֹאָב לֹא הִזְהִיר אֶלָּא שֶׁלֹּא יִלָּחֵם בָּם, אֲבָל לְצַעֲרָן הִתִּיר לוֹ. **אבן עזרא**

(לח) וְהַצְּעִירָה גַּם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם:

לח וּזְעֻרְתָּא אַף הִיא יְלִידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ בַּר עַמִּי הוּא אֲבוּהוֹן דִּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דֵין:

כ (א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר:

א וּנְטַל מִתַּמָּן אַבְרָהָם לְאַרְעָא דָרוֹמָא וִיתֵב בֵּין רְקָם וּבֵין חַגְרָא וְאִתּוֹתַב בִּגְרָר:

רש״י◄ **וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם** • כְּשֶׁרָאָה שֶׁחָרְבוּ הַכְּרַכִּים וּפָסְקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים, נָסַע לוֹ מִשָּׁם. דָּבָר אַחֵר: לְהִתְרַחֵק מִלּוֹט, שֶׁיָּצָא עָלָיו שֵׁם רַע שֶׁבָּא עַל בְּנוֹתָיו (ב״ר).

(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:

ב וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אִתְּתֵהּ אֲחָתִי הִיא וּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּגְרָר וּדְבַר יָת שָׂרָה:

רש״י◄ **וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם** • כָּאן לֹא נָטַל רְשׁוּת, אֶלָּא עַל כָּרְחָהּ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָהּ, לְפִי שֶׁכְּבָר לֻקְּחָה לְבֵית פַּרְעֹה עַל יְדֵי כֵן. **אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ** • עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ, וְכֵיוָצֵא בּוֹ: (שמואל א ד) ״אֶל הִלָּקַח אֲרוֹן וְגוֹ׳״, ״וְאֶל מוֹת חָמִיהָ״, שְׁנֵיהֶם בִּלְשׁוֹן עַל. **אבן עזרא**

(ג) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל: **אבן עזרא**

ג וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוַת אֲבִימֶלֶךְ בְּחֶלְמָא דְּלֵילְיָא וַאֲמַר לֵהּ הָא אַתְּ מִית עַל עֵיסַק אִתְּתָא דִּדְבַרְתָּא וְהִיא אִתַּת גְּבַר:

(ד) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג:

ד וַאֲבִימֶלֶךְ לָא קְרֵב לְוָתַהּ וַאֲמַר יְיָ הֲעַם אַף זַכַּאי תִּקְטוֹל:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לז מוֹאָב. כְּמוֹ מֵאָב: וְטַעַם עַד הַיּוֹם. שֶׁלֹּא הִתְעָרֵב עִמָּם גּוֹיִם. אוֹ זֶה הַדָּבָר יָדוּעַ עַד הַיּוֹם:

ב אֶל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ. כְּמוֹ עַל. וְכֵן אֶל הַנַּעַר הַזֶּה: ג וּבָא הַמַּלְאָךְ בַּחֲלוֹם אֶל אֲבִי מֶלֶךְ בַּעֲבוּר כְּבוֹד אַבְרָהָם. וּפֹה כָּתוּב לְקִיחָה וְכֵן עִם פַּרְעֹה. רַק עַל פַּרְעֹה הֵבִיא נְגָעִים גְּדוֹלִים וְעַל בֵּיתוֹ. וְנִגְעֵי אֲבִימֶלֶךְ וּבֵיתוֹ לֹא הָיוּ כֵן, כִּי צַדִּיק הָיָה מִפַּרְעֹה:

רש"י◄ **לא קָרַב אֵלֶיהָ.** הַמַּלְאָךְ מְנָעוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ". **הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג.** אַף אִם הוּא צַדִּיק תַּהַרְגֶנּוּ? שֶׁמָּא כְּךָ דַּרְכְּךָ לְאַבֵּד הָאֻמּוֹת חִנָּם? כָּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפַּלְגָה. אַף אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהַרַגְתָּם עַל לֹא דָּבָר, כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר לְהָרְגֵנִי. **אבן עזרא**

(ה) הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־גַם־הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתֻם־לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת:

ה הֲלָא הוּא אָמַר לִי אֲחָתִי הִיא וְהִיא אַף הִיא אָמְרַת אָחִי הוּא בְּקַשִּׁיטוּת לִבִּי וּבְזַכָּאוּת יְדֵי עֲבָדִית דָּא:

רש"י◄ **גַּם־הִוא.** לְרַבּוֹת עֲבָדִים וְגַמָּלִים וְחַמָּרִים שֶׁלָּהּ, אֶת כֻּלָּם שָׁאַלְתִּי וְאָמְרוּ לִי: 'אָחִיהָ הוּא'. **בְּתֻם־לְבָבִי.** שֶׁלֹּא דִּמִּיתִי לַחֲטֹא. **וּבְנִקְיֹן כַּפַּי.** נָקִי אֲנִי מִן הַחֵטְא, שֶׁלֹּא נָגַעְתִּי בָּהּ.

(ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתֻם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת וָאֶחְשָׂךְ גַּם־אָנֹכִי אֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ:

ו וַאֲמַר לֵהּ מִימַר מִן קֳדָם יְיָ בְּחֶלְמָא אַף קֳדָמַי גְּלֵי אֲרֵי בְּקַשִּׁיטוּת לִבָּךְ עָבַדְתָּ דָּא וּמְנָעִית אַף אֲנָא יָתָךְ מִלְּמֶחֱטֵי קֳדָמָי עַל כֵּן לָא שְׁבָקְתָּךְ לְמִקְרַב לְוָתַהּ:

רש"י◄ **יָדַעְתִּי כִּי בְתֻם־לְבָבְךָ וְגוֹ'.** אֱמֶת שֶׁלֹּא דִּמִּיתָ מִתְּחִלָּה לַחֲטֹא, אֲבָל נְקִיּוֹן כַּפַּיִם אֵין כָּאן (הָדָא אָמְרָה: מִשְּׁמוּשׁ יָדַיִם יֵשׁ כָּאן). **לֹא־נְתַתִּיךָ.** לֹא מִמְּךָ הָיָה שֶׁלֹּא נָגַעְתָּ בָּהּ, אֶלָּא חָשַׂכְתִּי אֲנִי אוֹתְךָ מֵחֲטֹא, שֶׁלֹּא נָתַתִּי לְךָ כֹּחַ, וְכֵן: (לקמן לא) "וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים", וְכֵן: (שופטים טו) "וְלֹא נְתָנוֹ אָבִיהָ לָבוֹא". **אבן עזרא**

(ז) וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי־מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:

ז וּכְעַן אֲתֵיב אִתַּת גַּבְרָא אֲרֵי נְבִיָּא הוּא וִיצַלֵּי עֲלָךְ וּתְחֵי וְאִם לֵיתָךְ מָתִיב דַּע אֲרֵי מֵימַת תְּמוּת אַתְּ וְכָל דִּי לָךְ:

רש"י◄ **הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ.** וְאַל תְּהֵא סָבוּר שֶׁמָּא תִּתְגַּנֶּה בְּעֵינָיו וְלֹא יְקַבְּלֶנָּה, אוֹ יִשְׂנָאֶךָ וְלֹא יִתְפַּלֵּל עָלֶיךָ. (אָמַר לוֹ אֲבִימֶלֶךְ: 'וּמִי מְפָרְסְמוֹ שֶׁלֹּא נָגַעְתִּי בָּהּ'? אָמַר לוֹ) **כִּי־נָבִיא הוּא.** וְיוֹדֵעַ שֶׁלֹּא נָגַעְתָּ בָּהּ, לְפִיכָךְ: "וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ" (ב"ק צב).

(ח) וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד:

ח וְאַקְדֵּים אֲבִימֶלֶךְ בְּצַפְרָא וּקְרָא לְכָל עַבְדּוֹהִי וּמַלִּיל יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין קֳדָמֵיהוֹן וּדְחִילוּ גּוּבְרַיָּא לַחְדָּא:

(ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־חָטָאתִי לָּךְ כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי:

ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ מָה עֲבַדְתָּ לָנָא וּמָה חָבִית (נ"י חָטִית) לָךְ אֲרֵי אַיְתֵיתָא עֲלַי וְעַל מַלְכוּתִי חוֹבָא רַבָּא עוֹבָדִין דִּי לָא כָשְׁרִין לְאִתְעַבָּדָא עֲבַדְתָּ עִמִּי:

רש"י◄ **מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ.** מַכָּה אֲשֶׁר לֹא הֵרְגִּלָה לָבֹא עַל בְּרִיָּה, בָּאָה לָנוּ עַל יָדְךָ: עֲצִירַת כָּל נְקֵבִים שֶׁל זֶרַע וְשֶׁל קְטַנִּים, וּרְעִי, וְאָזְנַיִם וְחֹטֶם. **אבן עזרא**

(י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה:

י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה חָזֵיתָ אֲרֵי עֲבַדְתָּ יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין:

(יא) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:

יא וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲרֵי אֲמָרִית לְחוֹד לֵית דַּחַלְתָּא דַיְיָ בְּאַתְרָא הָדֵין וְיִקְטְלֻנַנִי עַל עֵיסַק אִתְּתִי:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ד וְטַעַם הַגּוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג. בְּעַד נַפְשׁוֹ וּבֵיתוֹ וּמַמְלַכְתּוֹ. וְכֵן כָּתוּב, וְאַל תִּשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי חוֹלֵם הַחֲלוֹם. הַמַּחְלִיף מִלָּה בְּמִלָּה שֶׁפֵּרֵשׁ הַגּוֹי אִישׁ. וּבְמִלַּת לְעַם נָכְרִי, אַאֲרִיךְ מְעַט:

ו לִנְגּוֹעַ. לָגַעַת. כְּמוֹ לִנְטֹעַ וְלָטַעַת, וְכֻלָּם הֵם שְׁמוֹת פֹּעַל:

ט מֶה עָשִׂיתָ לָּנוּ. בְּפִתְּח קָטָן תַּחַת מֶה, בַּעֲבוּר אוֹת הַגָּרוֹן הַבָּא אַחֲרָיו. וְכֵן הַמִּשְׁפָּט:

רש"י◄ **רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים•** אַכְסְנַאי שֶׁבָּא לָעִיר, עַל עִסְקֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ, אוֹ עַל עִסְקֵי אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: (ב"ק שם) 'אִשְׁתְּךָ הִיא, אוֹ אֲחוֹתְךָ הִיא'?.

(יב) **וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה:**

יב וּבְרַם בְּקוּשְׁטָא אֲחָתִי בַּת אַבָּא הִיא בְּרַם לָא בַת אִמִּי וַהֲוַת לִי לְאִנְתּוּ:

רש"י◄ **אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא•** וּבַת אָב מֵתֶרֶת לְבֶן נֹחַ, שֶׁאֵין אָבוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וּכְדֵי לְאַמֵּת דְּבָרָיו הֵשִׁיבוֹ כֵּן, וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלֹא בַּת אָחִיו הָיְתָה? בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵן כְּבָנִים, וַהֲרֵי הִיא בִּתּוֹ שֶׁל תֶּרַח, וְכֵן הוּא אוֹמֵר לְלוֹט: "כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ". **אַךְ לֹא בַת־אִמִּי•** הָרָן מֵאֵם אַחֶרֶת הָיָה. **אבן עזרא**

(יג) **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא:**

יג וַהֲוָה כַּד טָעוּ עַמְמַיָּא בָּתַר עוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן יָתִי קָרִיב יְיָ לְדַחַלְתֵּה מִבֵּית אַבָּא וַאֲמָרִית לַהּ דֵּין (נ"י דָּא) טֵיבוּתִיךְ דִּי תַעְבְּדִי עִמִּי לְכָל אַתְרָא דִּי נְהַךְ לְתַמָּן אֱמָרִי עֲלַי אָחִי הוּא:

רש"י◄ **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי וְגוֹ'•** אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם מַה שֶׁתִּרְגֵּם, וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב עוֹד דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו: כְּשֶׁהוֹצִיאַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִבֵּית אָבִי לִהְיוֹת מְשׁוֹטֵט וְנָד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְיָדַעְתִּי שֶׁאֶעֱבֹר בִּמְקוֹם רְשָׁעִים: וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ". **כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ•** לְשׁוֹן רַבִּים, וְאַל תִּתְמַהּ, כִּי בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת לְשׁוֹן אֱלָהוּת וּלְשׁוֹן מָרוּת קָרוּי לְשׁוֹן רַבִּים: "אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים", "אֱלֹהִים חַיִּים", "אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים". וְכָל לְשׁוֹן 'אֱלֹהִים' לְשׁוֹן רַבִּים, וְכֵן: "וַיִּקַּח אֲדוֹנִי יוֹסֵף", "וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים", "אֲדוֹנֵי הָאָרֶץ", וְכֵן: "בְּעָלָיו יוּמָת", "וְהוּעַד בְּבַעֲלָיו". וְאִם תֹּאמַר: מַהוּ לְשׁוֹן הִתְעוּ? כָּל הַגּוֹלֶה מִמְּקוֹמוֹ וְאֵינוֹ מְיֻשָּׁב, קָרוּי תּוֹעֶה, כְּמוֹ: (לקמן כא) "וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע", (תהלים קיט) "תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד", (איוב לח) "יִתְעוּ לִבְלִי־אֹכֶל", יֵצְאוּ וְיִתְעוּ לְבַקֵּשׁ אָכְלָם. **אִמְרִי־לִי•** עָלַי, וְכֵן: (לקמן כו) "וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ", עַל אִשְׁתּוֹ. וְכֵן: (שמות יד) "וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמוֹ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (שופטים ט) "פֶּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הֲרָגָתְהוּ". **אבן עזרא**

(יד) **וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:**

יד וּדְבַר אֲבִימֶלֶךְ עָאן וְתוֹרִין וְעַבְדִּין וְאַמְהָן וִיהַב לְאַבְרָהָם וַאֲתִיב לֵהּ יָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ:

רש"י◄ **וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם•** כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּיֵּס וְיִתְפַּלֵּל עָלָיו.

(טו) **וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב:**

טו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הָא אַרְעִי קֳדָמָךְ בִּדְתַקִּין בְּעֵינָיךְ תֵּיב:

רש"י◄ **הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ•** אֲבָל פַּרְעֹה אָמַר לוֹ: "הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ", לְפִי שֶׁנִּתְיָרֵא, שֶׁהַמַּצְרִיִּים שְׁטוּפֵי זִמָּה.

(טז) **וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת:**

טז וּלְשָׂרָה אֲמַר הָא יְהָבִית אֶלֶף סַלְעִין דִּכְסַף לְאָחִיךְ הָא הוּא לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר (עַיְנִין) חֲלַף דִּשְׁלָחִית דְּבַרְתִּיךְ וַחֲזִית יָתִיךְ וְיָת כָּל דְּעִמָּךְ הֲלָא (עַל) כָּל מַה דַּאֲמַרַת וְאִתּוֹכָחַת:

רש"י◄ **וּלְשָׂרָה אָמַר•** אֲבִימֶלֶךְ לִכְבוֹדָהּ, כְּדֵי לְפַיְּסָהּ: 'הִנֵּה עָשִׂיתִי לָךְ כָּבוֹד זֶה, נָתַתִּי מָמוֹן לְאָחִיךָ, שֶׁאָמַרְתָּ עָלָיו: "אָחִי הוּא", הִנֵּה הַמָּמוֹן וְהַכָּבוֹד הַזֶּה לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם'. **לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ•** יְכַסּוּ עֵינֵיהֶם שֶׁלֹּא יִקְלוּךָ, שֶׁאִלּוּ הֲשִׁיבוֹתִיךָ רֵיקָנִית, יֵשׁ לָהֶם לוֹמַר: 'לְאַחַר שֶׁנִּתְעַלֵּל בָּהּ הֶחֱזִירָהּ', עַכְשָׁו, שֶׁהָצְרַכְתִּי לְבַזְבֵּז מָמוֹן וּלְפַיְּסֵךְ, יִהְיוּ יוֹדְעִים שֶׁעַל כָּרְחִי הֲשִׁיבוֹתִיךָ וְעַל יְדֵי נֵס. **וְאֵת כֹּל•** וְעִם כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם. **וְנֹכָחַת•** יְהֵא לָךְ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִתְוַכֵּחַ וּלְהַרְאוֹת דְּבָרִים נִכְּרִים הַלָּלוּ,

יב אֲחוֹתִי בַּת אָבִי. יֵשׁ אוֹמֵר שֶׁהוּא כְּמוֹ אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁדָּחָה אֲבִימֶלֶךְ בִּדְבָרִים כְּפִי צֹרֶךְ הַשָּׁעָה. וּבִפְסוּק אָנֹכִי עֹשֶׂה בְּכֹרְךָ אָבִיא חֲבֵרִים:

יג הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים. לְשׁוֹן קֹדֶשׁ. וְהַטַּעַם שֶׁהוּא נוֹסֵעַ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְלֹא יָדַע אָנָה יֵלֵךְ. וְכֵן וְהִנֵּה תּוֹעֶה בַּשָּׂדֶה. וְאֵין זוֹ הַתְעָיָה בַּלֵּב. גַּם כֵּן כָּתוּב לָמָּה תַּתְעֵנוּ ה': **אִמְרִי לִי.** בִּשְׁבִילִי. וְכֵן וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

וּלְשׁוֹן תּוֹכָחָה בְּכָל מָקוֹם בְּרוּר דְּבָרִים, וּבְלַעַ"ז אשפרובי"ר, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם בְּפָנִים אֲחֵרִים, וּלְשׁוֹן הַמִּקְרָא כָּךְ הוּא נוֹפֵל עַל הַתַּרְגּוּם: 'הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת שֶׁל כָּבוֹד עַל הָעֵינַיִם שֶׁלִּי שֶׁשָּׁלְטוּ בָּךְ, וּבְכָל אֲשֶׁר אִתָּךְ', וְעַל כֵּן תַּרְגּוּמוֹ: 'וַחֲזֵית יָתִיךְ וַיַת כָּל דְּעִמָּךְ', וְיֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה, אֲבָל יִשּׁוּב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא פֵּרַשְׁתִּי. **אבן עזרא**

(יז) **וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ:**

יז וְצַלִּי אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ וְאַסִּי יְיָ יָת אֲבִימֶלֶךְ וְיָת אִתְּתֵה וְאַמְהָתֵה וְאִתְּרָוָחוּ:

רש"י◄ **וַיֵּלֵדוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ 'וְאִתְּרָוָחוּ', נִפְתְּחוּ נִקְבֵיהֶם וְהוֹצִיאוּ, וְהִיא לֵדָה שֶׁלָּהֶם. **אבן עזרא**

(יח) **כִּי־עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם:**

יח אֲרֵי מֵיחַד אֲחַד יְיָ בְּאַפֵּי כָּל פֶּתַח וַלְדָּא לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק שָׂרָה אִתַּת אַבְרָהָם:

רש"י◄ **בְּעַד כָּל־רֶחֶם** • כְּנֶגֶד כָּל פֶּתַח. **עַל־דְּבַר שָׂרָה** • עַל פִּי דִּבּוּרָהּ שֶׁל שָׂרָה. **אבן עזרא**

כא (א) **וַיהוָה פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר:**

א וַיְיָ דְּכִיר יָת שָׂרָה כְּמָא די אֲמַר וַעֲבַד יְיָ לְשָׂרָה כְּמָא די מַלִּיל:

רש"י◄ **וַה' פָּקַד אֶת־שָׂרָה וְגוֹ'** • (ב"ק צב) סָמַךְ פָּרָשָׁה זוֹ, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר, הוּא נַעֲנָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתְפַּלֵּל וְגוֹ'" וּסְמִיךְ לֵיהּ: "וַה' פָּקַד אֶת־שָׂרָה", שֶׁפְּקָדָהּ כְּבָר קֹדֶם שֶׁרִפֵּא אֶת אֲבִימֶלֶךְ. **פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר** • בְּהַרְיוֹן. **כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר** • בְּלִדָּה. וְהֵיכָן הִיא אֲמִירָה וְהֵיכָן הוּא דִּבּוּר? אֲמִירָה: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וְגוֹ'". דִּבּוּר: "הָיָה דְּבַר ה' אֶל־אַבְרָם" בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, וְשָׁם נֶאֱמַר: "לֹא יִירָשְׁךָ זֶה וְגוֹ'", וְהֵבִיא הַיּוֹרֵשׁ מִשָּׂרָה. **וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר** • לְאַבְרָהָם.

(ב) **וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים:**

ב וְעַדְיָאַת וִילִידַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בַּר לְסִיבְתּוֹהִי לִזְמַן די מַלִּיל יָתֵהּ יְיָ:

רש"י◄ **לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ** • רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי חָמָא. רַבִּי יוּדָן אוֹמֵר: מְלַמֵּד שֶׁנּוֹלַד לְט' חֳדָשִׁים, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'מִבֵּיתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ הוּא', רַבִּי חָמָא אוֹמֵר: לְז' חֳדָשִׁים. **לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ** • דְּמַלִּיל יָתֵיהּ, אֶת הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֵּר וְקָבַע, כְּשֶׁאָמַר לוֹ: "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ", שָׂרַט לוֹ שְׂרִיטָה בַּכֹּתֶל וְאָמַר לוֹ: כְּשֶׁתַּגִּיעַ חַמָּה לִשְׂרִיטָה זוֹ בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת, תֵּלֵד: (**לִזְקֻנָיו** • שֶׁהָיָה זִיו אִיקוּנִין שֶׁלּוֹ דּוֹמֶה לוֹ).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לא עמ' 42)

כְּשֶׁתַּגִּיעַ חַמָּה לִשְׂרִיטָה זוֹ בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת (רש"י כא, ב) לְרַשִּׁ"י הִקְשָׁה: לְאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר "וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה **כַּאֲשֶׁר אָמָר** וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה **כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר**", פְּשִׁיטָא שֶׁלֵּדַת יִצְחָק הָיְתָה בְּדִיּוּק "לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֵּר אוֹתוֹ אֱלֹקִים", וּלְשֵׁם מַה מְפָרֵט זֹאת הַכָּתוּב. לָכֵן מְקָרֵשׁ, שֶׁיִּתּוּר זֶה מְלַמְּדֵנוּ שֶׁהַדָּבָר הָיָה **נָכָר לַכֹּל**. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טז הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם. יֵשׁ אוֹמֵר כִּי הוּא רֶמֶז עַל כְּהוּת עֵינֵי בְּנָהּ, וְזֶה דֶּרֶךְ דָּרֶשׁ. וְהַיָּשָׁר בְּעֵינַי שֶׁיִּהְיֶה כְּסוּת עֵינַיִם מוֹשֵׁךְ עַצְמוֹ וְאַחֵר עִמּוֹ, כְּמוֹ אַל בְּקֶצְפְּךָ תוֹכִיחֵנִי, וְרַבִּים אֲחֵרִים. וְהִנֵּה הוּא לָךְ כְּמוֹ מִכְסֶה עֵינַיִם, בַּעֲבוּר אַבְרָהָם שֶׁהוּא בַּעֲלֵךְ. וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא יִשָּׂא אֶת עֵינָיו עָלַיִךְ, גַּם הוּא כְּסוּת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אִתָּךְ מֵהַשְּׁפָחוֹת שֶׁהֵם נְשֵׁי עֲבָדָיו. וְיִהְיֶה יָ"ו וְנִכְחַת כְּפַ"א רָפָה בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל. וּבַמִּקְרָא אֲלָפִים כָּמוֹהוּ כְּמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו. וְטַעַם וְנִכְחַת דִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁלֹּא אָמְרָה עוֹד שָׂרָה עַל אַבְרָהָם אָחִי הוּא. וְהִנֵּה פֵּרוּשׁוֹ **אֶת כֹּל.** וְעִם כָּל זֶה נִתּוֹכַחַת שָׂרָה. וְיֵשׁ אוֹמֵר כִּי הִנֵּה הוּא לָךְ עַל הַכֶּסֶף לִקְנוֹת מַלְבּוּשׁ, וּמִלַּת נָתַתִּי מוֹשֶׁכֶת עַצְמָהּ וְאַחֶרֶת עִמָּהּ. וְכֵן הוּא הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךָ לִקְנוֹת לָךְ בּוֹ מִכְסֶה כְּמוֹ כְּסוּת שֶׁיִּהְיֶה תַּאֲוָה לַעֵינַיִם, וְנָתַתִּי לְכָל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֶת כֹּל אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת. וְיוֹתֵר נָכוֹן לִהְיוֹת פֵּרוּשׁ כַּאֲשֶׁר אָמַרְתִּי, כִּי אַבְרָהָם הוּא כְּסוּת עֵינַיִם לָךְ וְלַעֲבָדִים אֲשֶׁר אִתָּךְ שֶׁהָיוּ לָךְ, גַּם אֲשֶׁר נָתַתִּים גַּם אָנִי: **וְאֶת כֹּל.** וְעִם כָּל בְּנֵי אָדָם הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם: **וְנֹכָחַת.** דִּבְרֵי מֹשֶׁה, וְיַעֲמֹד טַעַם הַיּוּ"ו בִּמְקוֹמוֹ. וְהַגָּאוֹן אָמַר שֶׁהוּא מִן נוֹכֵחַ וְאֵין דְּבָרָיו נְכוֹחִים:

יז וַיֵּלֵדוּ. שָׁב אֶל אֵשֶׁת אֲבִימֶלֶךְ וְאַמְהוֹתָיו. לֹא אֶל אֲבִימֶלֶךְ. וְכֵן וַיָּשֶׂם דְּמֵי מִלְחָמָה בְּשָׁלוֹם. בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם. אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה. אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אוֹתְךָ בָּהֵן. אָבִי אַבְרָהָם וַאֲבִי נָחוֹר וַיַּעַבְדוּ. הֲלֹא תִּרְאֶה שֶׁהוּא מְפָרֵשׁ בַּפָּסוּק הַשֵּׁנִי, כִּי עָצֹר עָצַר ה' בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ, וְלֹא הִזְכִּיר אֲבִימֶלֶךְ. וְהֶאֱרַכְתִּי כָּל כָּךְ בַּעֲבוּר מְפָרְשִׁים שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שֶׁהָיָה עָצוּר לָצֵאת לַחוּץ:

יח וּמִלַּת כָּל רֶחֶם. טָעֲנָה עֲלֵיהֶם. וּמִלַּת **וַיֵּלֵדוּ.** לַנָּשִׁים כְּמוֹ וַיֶּחֱמוּ הַצֹּאן:

ב לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֵּר אֹתוֹ. הַמַּלְאָךְ שֶׁשָּׁאַל אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ, גַּם שָׁב אֵלָיו כִּי כֵּן אָמַר

(ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק:

ג וּקְרָא אַבְרָהָם יָת שׁוּם בְּרֵהּ דְּאִתְיְלִיד לֵהּ דִּילִידַת לֵהּ שָׂרָה יִצְחָק:

(ד) וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים:

ד וּגְזַר אַבְרָהָם יָת יִצְחָק בְּרֵהּ בַּר תְּמַנְיָא יוֹמִין כְּמָא דִי פַקִּיד יָתֵהּ יְיָ:

◆ יום חמישי ט"ז מרחשון ◆

(ה) וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ:

ה וְאַבְרָהָם בַּר מְאָה שְׁנִין כַּד אִתְיְלִיד לֵהּ יָת יִצְחָק בְּרֵהּ:

(ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי:

ו וַאֲמֶרֶת שָׂרָה חֶדְוָא עֲבַד לִי יְיָ כָּל דִּשְׁמַע יֶחְדֵּי לִי:

רש"י◄ יִצְחַק־לִי • יִשְׂמַח עָלַי. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: הַרְבֵּה עֲקָרוֹת נִפְקְדוּ עִמָּהּ, הַרְבֵּה חוֹלִים נִתְרַפְּאוּ בּוֹ בַּיּוֹם, הַרְבֵּה תְּפִלּוֹת נַעֲנוּ עִמָּהּ וְרֹב שְׂחֹק הָיָה בָּעוֹלָם.

(ז) וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן לִזְקֻנָיו:

ז וַאֲמֶרֶת מָאן מְהֵימָן דַּאֲמַר לְאַבְרָהָם וְקַיֵּים דְּתוֹנִיק בְּנִין שָׂרָה אֲרֵי יְלִידִית בַּר לְסִיבְתּוֹהִי:

רש"י◄ מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם • לְשׁוֹן שֶׁבַח וַחֲשִׁיבוּת, כְּמוֹ: (ישעיה מא) "מִי פָּעַל וְעָשָׂה", (שם מ) "מִי בָרָא אֵלֶּה", רְאוּ מַה הוּא וּמִי הוּא (וְכַמָּה הוּא גָּדוֹל), שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַבְטִיחַ וְעוֹשֶׂה. מִלֵּל • שִׁנָּה הַכָּתוּב וְלֹא אָמַר דִּבֵּר, גִּימַטְרִיָּא שֶׁלּוֹ ק', כְּלוֹמַר: לְסוֹף מֵאָה לְאַבְרָהָם. הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה • וּמַהוּ בָּנִים לְשׁוֹן רַבִּים? בְּיוֹם הַמִּשְׁתֶּה הֵבִיאוּ הַשָּׂרוֹת אֶת בְּנֵיהֶן עִמָּהֶן וְהֵנִיקָה אוֹתָם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרוֹת: 'לֹא יָלְדָה שָׂרָה, אֶלָּא אֲסוּפֵי הֵבִיאָה מִן הַשּׁוּק'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 82)

שֶׁהָיוּ אוֹמְרוֹת, לֹא יָלְדָה שָׂרָה, אֶלָּא אֲסוּפֵי הֵבִיאָה מִן הַשּׁוּק (רש"י כא, ז) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי עֲדַיִן אֵין כָּאן הוֹכָחָה שֶׁזֶּה בְּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְאִם כֵּן הָיוּ יְכוֹלוֹת לוֹמַר שֶׁנִּתְעַבְּרָה מֵאֲבִימֶלֶךְ (כְּפִי שֶׁאָמְרוּ לֵיצָנֵי הַדּוֹר - רַשִׁ"י רֵישׁ פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת), שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם הָיָה בֶּן מֵאָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַשָּׂרוֹת לֹא הִתְפַּלְּאוּ עַל כָּךְ שֶׁאַבְרָהָם הוֹלִיד בְּגִיל זֶה, שֶׁהֲרֵי יָדְעוּ שֶׁהוֹלִיד אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּגִיל שְׁמוֹנִים וְשֵׁשׁ. וְרַק לֵיצָנֵי הַדּוֹר, שֶׁלֹּא חִפְּשׂוּ אֶת הָאֱמֶת, וְלָצוֹן בְּעַלְמָא חָמְדוּ לָהֶם, אָמְרוּ "מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה".

(ח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמֶל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק:

ח וּרְבָא רַבְיָא וְאִתְחַסִּיל וַעֲבַד אַבְרָהָם מִשְׁתְּיָא רַבָּא בְּיוֹמָא דְּאִתְחַסִּיל יָת יִצְחָק:

רש"י◄ וַיִּגָּמַל • לְסוֹף כ"ד חֹדֶשׁ (גיטין עה). מִשְׁתֶּה גָּדוֹל • שֶׁהָיוּ שָׁם גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, שֵׁם וְעֵבֶר וַאֲבִימֶלֶךְ (ב"ר).

(ט) וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק:

ט וַחֲזַת שָׂרָה יָת בַּר הָגָר מִצְרִיתָא דִּילִידַת לְאַבְרָהָם מְחַיְּךְ:

רש"י◄ מְצַחֵק • לְשׁוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות לב) "וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק". דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן גִּלּוּי עֲרָיוֹת, כְּמָה דְּתֵימָא: (לקמן לט) "לְצַחֶק בִּי". דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן רְצִיחָה, כְּמָה דְּתֵימָא: (שמואל ב ב) "יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וִישַׂחֲקוּ לְפָנֵינוּ וְגוֹ'". **אבן עזרא**

(י) וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק:

י וַאֲמֶרֶת לְאַבְרָהָם תְּרַךְ אַמְתָא הָדָא וְיַת בְּרֵהּ אֲרֵי לָא יֵרֵת בַּר אַמְתָא הָדָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק:

רש"י◄ עִם־בְּנִי וְגוֹ' • מִתְּשׁוּבַת שָׂרָה: "כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי", אַתָּה לָמֵד שֶׁהָיָה מֵרִיב עִם יִצְחָק

לוֹ. וְלֹא הוֹסִיף הַשֵּׁם עַל שֵׁם יִצְחָק וְלֹא הֶחְלִיפוֹ, כִּי הוּא צִוָּה לְקָרְאוֹ כֵּן: **ט מְצַחֵק.** כִּי כֵּן מִנְהָג כָּל נַעַר, וְתִקְנָא בּוֹ בַּעֲבוּר הֱיוֹתוֹ גָּדוֹל מִבְּנָהּ:

עַל הַיְרֻשָּׁה, וְאוֹמֵר: 'אֲנִי בְּכוֹר וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם', וְיוֹצְאִים בַּשָּׂדֶה וְנוֹטֵל קַשְׁתּוֹ וְיוֹרֶה בּוֹ חִצִּים, כָּמָה דְתֵימָא: (משלי כו) "כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיּוֹרֶה זִקִּים וְגוֹ', וְאָמַר הֲלֹא מְשַׂחֵק אָנִי". **עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק•** (ב"ר) מִכֵּיוָן שֶׁהוּא בְּנִי, אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ הָגוּן כְּיִצְחָק אוֹ הָגוּן כְּיִצְחָק אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ בְּנִי, אֵין זֶה כְּדַאי לִירַשׁ עִמּוֹ, קַל וָחֹמֶר "עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק", שֶׁשְּׁתֵיהֶן בּוֹ.

(יא) וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אֹדֹת בְּנוֹ:

יא וּבְאֵישׁ פִּתְגָּמָא לַחֲדָא בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל עֵיסַק בְּרֵהּ:

רש"י◄ **עַל אוֹדֹת בְּנוֹ•** (ב"ר) עַל שֶׁשָּׁמַע שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה. וּפְשׁוּטוֹ: עַל שֶׁאוֹמֶרֶת לוֹ לְשַׁלְּחוֹ. **אבן עזרא**

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע:

יב וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לָא יַבְאֵשׁ בְּעֵינָיךְ עַל עוּלֵימָא וְעַל אַמְתָּךְ כֹּל דִּי תֵימַר לָךְ שָׂרָה קַבֵּל מִנַּהּ אֲרֵי בְּיִצְחָק יִתְקְרוּן לָךְ בְּנִין:

רש"י◄ **שְׁמַע בְּקֹלָהּ•** (בְּקוֹל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁבָּהּ). לָמַדְנוּ, שֶׁהָיָה אַבְרָהָם טָפֵל לְשָׂרָה בִּנְבִיאוּת.

(יג) וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ הוּא:

יג וְאַף יָת בַּר אַמְתָא לְעַם אֲשַׁוּנֵּהּ אֲרֵי בְנָךְ הוּא:

(יד) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע:

יד וְאַקְדִּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וּנְסִיב לַחְמָא וְרָקְבָא דְמַיָא וִיהַב לְהָגָר שַׁוִּי עַל כַּתְפַּהּ וְיָת רַבְיָא וְשַׁלְחַהּ וַאֲזָלַת וְתָעַת בְּמַדְבְּרָא (נ"י בְּמִדְבַּר) בְּאֵר שָׁבַע:

רש"י◄ **לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם•** וְלֹא כֶּסֶף וְזָהָב, לְפִי שֶׁהָיָה שׂוֹנְאוֹ עַל שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה. **וְאֶת־הַיֶּלֶד•** אַף הַיֶּלֶד שָׂם עַל שִׁכְמָהּ, שֶׁהִכְנִיסָה בּוֹ שָׂרָה עַיִן רָעָה, וַאֲחַזַתּוּ חַמָּה וְלֹא יָכוֹל לֵילֵךְ בְּרַגְלָיו (בראשית רבה). **וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע•** חָזְרָה לְגִלּוּלֵי בֵּית אָבִיהָ (ב"ר). **אבן עזרא**

(טו) וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם:

טו וּשְׁלִימוּ מַיָא מִן רָקְבָא וּרְמַת יָת רַבְיָא תְּחוֹת חַד מִן אִילָנָיָא:

רש"י◄ **וַיִּכְלוּ הַמַּיִם•** לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ חוֹלִים לִשְׁתּוֹת הַרְבֵּה. **אבן עזרא**

(טז) וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ:

טז וַאֲזַל וִיתִיבַת לַהּ מִקֳּבֵל אַרְחִיקַת (נ"י אַרְחִיק) כְּמֵיגַר קַשְׁתָּא אֲרֵי אֲמֶרֶת לָא אֶחֱזֵי בְּמוֹתָא דְרַבְיָא וִיתִיבַת מִקֳּבֵל וַאֲרִימַת יָת קָלַהּ וּבְכָת:

רש"י◄ **מִנֶּגֶד•** מֵרָחוֹק (ב"ר). **כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת•** כִּשְׁתֵּי טִיחוֹת, וְהוּא לְשׁוֹן יְרִיַּת חֵץ. בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: 'שֶׁהֵטִיחַ בְּאִשְׁתּוֹ', עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרֶה כְּחֵץ. וְאִם תֹּאמַר: הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: 'כְּמַטָּחֵי הַוְיו"ו לִיכָּנֵס לְכָאן, כְּמוֹ: (שה"ש ב) "בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע", מִגְּזֵרַת: (ישעיה יט) "וְהָיְתָה אַדְמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא" וּמִגְּזֵרַת: (תהלים קז) "יָחוֹגוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר", וְכֵן: (שם סח) "קַצְוֵי אֶרֶץ", מִגְּזֵרַת קָצֶה. **וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד•** כֵּיוָן שֶׁקָּרַב לָמוּת הוֹסִיפָה לְהִתְרַחֵק. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יא אוֹדֹת. כְּמוֹ דְּבַר:

יד וְחֵמַת מַיִם. כְּלִי. וְיִתָּכֵן לְהִיוֹתוֹ מֵעוֹר אוֹ מֵעֵץ. וְכָמוֹהוּ מספח חֲמָתָךְ. וְרַבִּים יִתְמְהוּ מֵאַבְרָהָם אֵיךְ גֵּרֵשׁ בְּנוֹ, גַּם שָׁלַח בֵּן עִם אִמּוֹ רֵיקָם וְאַיֵּה נִדְבַת לִבּוֹ. וְהַתְּמַהּ מֵאֵלֶּה שֶׁיִּתְמְהוּ כִּי אַבְרָהָם עָשָׂה כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּהוּ ה'. וְאִלּוּ הָיָה נוֹתֵן מָמוֹן לְהָגָר שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן שָׂרָה, לֹא שָׁמַר מִצְוַת הַשֵּׁם. וְהִנֵּה בָּאַחֲרוֹנָה אַחֲרֵי מוֹת שָׂרָה נָתַן מַתָּנוֹת לִבְנֵי יִשְׁמָעֵאל: **לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם.** נָתַן אֶל הָגָר וְשָׂם עַל שִׁכְמָהּ, וְאָמַר לָהּ קְחִי אִתָּךְ בְּנֵךְ וַיְשַׁלְּחֶהָ. וְיִתָּכֵן שֶׁנָּתַן לָהּ כֶּסֶף וְזָהָב וְלֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב. וְנָתַן לֶחֶם וּמַיִם מַה שֶׁיַּסְפִּיק לָהּ עַד בְּאֵר שֶׁבַע, כִּי בִּגְרָר הָיָה אַבְרָהָם. וְהִנֵּה הִיא הָלְכָה וְלֹא יָדְעָה הַדֶּרֶךְ, וַתֵּתַע. וְהִנֵּה בְּנָהּ חָלָה מֵחֶסְרוֹן הַמַּיִם, וְאַחַר שֶׁלִּקַּחְתּוֹ בְּחֵיקָהּ וְרָאַתָּה שֶׁנַּפְשׁוֹ יוֹצֵא בַּצָּמָא הִשְׁלִיכָתוּ:

טו תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִים. הָאִילָנִים:

טז כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת. בָּדָד יָשַׁב. וְטַעְמוֹ יָדוּעַ כְּהַשְׁלָחַת הַחֵץ:

(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים
אֶל־הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אַל־תִּירְאִי
כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם:

יז וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָלֵהּ דְּרַבְיָא וּקְרָא מַלְאֲכָא דַיְיָ לְהָגָר מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר לַהּ מַה לָךְ הָגָר לָא תִדְחֲלִי אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָלֵהּ דְּרַבְיָא בַּאֲתַר דְּהוּא תַמָּן:

רש"י◄ **אֶת־קוֹל הַנַּעַר** • מִכָּאן שֶׁיָּפֶה תְּפִלַּת הַחוֹלֶה מִתְּפִלַּת אֲחֵרִים עָלָיו, וְהִיא קוֹדֶמֶת לְהִתְקַבֵּל (ב"ר). **בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם** • (ר"ה טז) לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עַכְשָׁו הוּא נִדּוֹן, וְלֹא לְפִי מַה שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת. לְפִי שֶׁהָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְקַטְרְגִים וְאוֹמְרִים: 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד זַרְעוֹ לְהָמִית בָּנֶיךָ בַּצָּמָא, אַתָּה מַעֲלֶה לוֹ בְּאֵר? וְהוּא מֵשִׁיבָם: 'עַכְשָׁו, מַה הוּא, צַדִּיק אוֹ רָשָׁע'? אָמְרוּ לוֹ: 'צַדִּיק'. אָמַר לָהֶם: 'לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁל עַכְשָׁו אֲנִי דָּנוֹ', וְזֶהוּ: "בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם". וְהֵיכָן הֵמִית אֶת יִשְׂרָאֵל בַּצָּמָא? כְּשֶׁהִגְלָם נְבוּכַדְנֶאצַּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כא) "מַשָּׂא בַּעֲרָב וְגוֹ' לִקְרַאת צָמֵא הֵתָיוּ מָיִם וְגוֹ'", כְּשֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין אוֹתָם אֵצֶל עַרְבִיִּים, הָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לַשַּׁבָּאִים: 'בִּבְקָשָׁה מִכֶּם, הוֹלִיכוּנוּ אֵצֶל בְּנֵי דוֹדֵינוּ, יִשְׁמָעֵאל, וִירַחֲמוּ עָלֵינוּ', שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כה) "אֹרְחוֹת דֹּדָנִים", אַל תִּקְרֵי דֹּדָנִים, אֶלָּא דּוֹדִים. וְאֵלּוּ יוֹצְאִים לִקְרָאתָם וּמְבִיאִין לָהֶם בָּשָׂר וְדָג מָלוּחַ וְנֹאדוֹת נְפוּחִים. כִּסְבוּרִים יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מְלֵאִים מַיִם, וּכְשֶׁמַּכְנִיסוֹ לְתוֹךְ פִּיו וּפוֹתְחוֹ, הָרוּחַ נִכְנֶסֶת בְּגוּפוֹ וּמֵת.

(יח) קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֵךְ בּוֹ כִּי־לְגוֹי
גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ:

יח קוּמִי טוּלִי יָת רַבְיָא וְאַתְקִיפִי יָת יְדֵךְ בֵּהּ אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוּינֵהּ:

(יט) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם וַתֵּלֶךְ
וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ אֶת־הַנָּעַר:

יט וּגְלָא יְיָ יָת עֵינָהּ וַחֲזַת בֵּירָא דְמַיָּא וַאֲזָלַת וּמְלַת יָת רְקָבָא מַיָּא וְאַשְׁקִיאַת יָת רַבְיָא:

(כ) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה
קַשֶּׁת:

כ וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵהּ דְּרַבְיָא וּרְבָא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא וַהֲוָה רָבֵי קַשְׁתָּא:

רש"י◄ **רֹבֶה קַשֶּׁת** • יוֹרֶה חִצִּים בְּקֶשֶׁת. **קַשֶּׁת** • עַל שֵׁם הָאֻמָּנוּת, כְּמוֹ: חַמָּר, גַּמָּל, צַיָּד, לְפִיכָךְ הַשִּׁי"ן מְדַגֶּשֶׁת, הָיָה יוֹשֵׁב בַּמִּדְבָּר וּמְלַסְטֵם אֶת הָעוֹבְרִים, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל טז) "יָדוֹ בַּכֹּל וְגוֹ'". **אבן עזרא**

(כא) וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם:

כא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן וּנְסִיבַת לֵהּ אִמֵּהּ אִתְּתָא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י◄ **מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** • מִמְּקוֹם גְּדוּלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וְגוֹ'", הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִנְשֵׁי: 'זְרֹק חוּטְרָא לַאֲוִירָא, אָעִקְרֵיהּ קָאֵי'.

◆ יום שישי י"ז מרחשון ◆

(כב) וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ
אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה:

כב וַהֲוָה בְּעִדְּנָא הַהִיא וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ לְאַבְרָהָם לְמֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ בְּכֹל דִּי אַתְּ עָבֵד:

רש"י◄ **אֱלֹהִים עִמְּךָ** • לְפִי שֶׁרָאוּ שֶׁיָּצָא מִשְּׁכוּנַת סְדֹם לְשָׁלוֹם, וְעִם הַמְּלָכִים נִלְחַם וְנָפְלוּ בְּיָדוֹ וְנִפְקְדָה אִשְׁתּוֹ לִזְקֻנָיו.

(כג) וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי
וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ:

כג וּכְעַן קַיֵּם לִי בְּמֵימְרָא דַיְיָ הָכָא דְּלָא תְשַׁקַּר בִּי וּבִבְרִי וּבְבַר בְּרִי כְּטֵיבוּתָא דִּי עֲבָדִית עִמָּךְ תַּעְבֵּד עִמִּי וְעִם אַרְעָא דְאִתּוֹתַבְתָּא בַּהּ:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כ **רֹבֶה קַשֶּׁת.** כְּמֹהוּ הִשְׁמִיעוּ אֶל כָּבֶל רַבִּים. וְאִם הֵם שְׁנֵי שָׁרָשִׁים כְּמוֹ שָׁרַר וְשָׂרָה. גַּם רַבָּה וּרְבַב, מִגְּזֵרַת רַבָּה: **קַשֶּׁת.** שֵׁם הַתֹּאַר,

רש"י◄ **וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי.** עַד כָּאן רַחֲמֵי הָאָב עַל הַבֵּן. **כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי.** שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ: "הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ" (בראשית רבה). **אבן עזרא**

(כד) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ:

כד וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲנָא אֶקְיֵם:

(כה) וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ:

כה וְאוֹכַח אַבְרָהָם יָת אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק בֵּירָא דְמַיָּא דִּי אַנִּיסוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ:

רש"י◄ **וְהוֹכַח.** נִתְוַכֵּחַ עִמּוֹ עַל כָּךְ.

(כו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם:

כו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לָא יְדַעִית מָאן עֲבַד יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וְאַף אַתְּ לָא חַוֵּיתָ לִי וְאַף אֲנָא לָא שְׁמָעִית אֶלָּהֵין יוֹמָא דֵין:

(כז) וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:

כז וּדְבַר אַבְרָהָם עָאן וְתוֹרִין וִיהַב לַאֲבִימֶלֶךְ וּגְזָרוּ תַּרְוֵיהוֹן קְיָם:

(כח) וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדְּהֶן:

כח וַאֲקִים אַבְרָהָם יָת שְׁבַע חוּרְפַּן דְּעָאן בִּלְחוֹדֵיהֶן:

(כט) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה: **אבן עזרא**

כט וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה אִנּוּן שְׁבַע חוּרְפַּן אִלֵּין דַּאֲקֵמְתָּא בִּלְחוֹדֵיהֶן:

(ל) וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת:

ל וַאֲמַר אֲרֵי יָת שְׁבַע חוּרְפַּן תְּקַבֵּל מִן יְדִי בְּדִיל דִּתְהֵי לִי לְסַהֲדוּ אֲרֵי חֲפָרִית יָת בֵּירָא הָדֵין (נ"י הָדָא):

רש"י◄ **בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי.** זֹאת. **לְעֵדָה.** לְשׁוֹן עֵדוּת שֶׁל נְקֵבָה, כְּמוֹ: "וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה". **כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר.** מְרִיבִים הָיוּ עָלֶיהָ רוֹעֵי אֲבִימֶלֶךְ וְאוֹמְרִים: 'אֲנַחְנוּ חֲפַרְנוּהָ'. אָמְרוּ בֵּינֵיהֶם: כָּל מִי שֶׁיִּתְרָאֶה עַל הַבְּאֵר וְיַעֲלוּ הַמַּיִם לִקְרָאתוֹ, שֶׁלּוֹ הִיא, וְעָלוּ לִקְרַאת אַבְרָהָם. **אבן עזרא**

(לא) עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם:

לא עַל כֵּן קְרָא לְאַתְרָא הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע אֲרֵי תַּמָּן קַיְּמוּ תַּרְוֵיהוֹן:

(לב) וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:

לב וּגְזָרוּ קְיָם בִּבְאֵר שָׁבַע וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ וְתָבוּ לְאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי:

(לג) וַיִּטַּע אֵשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם:

לג וּנְצִיב נִצְבָּא (נ"י אִילָנָא) בִּבְאֵר שָׁבַע וְצַלִּי תַּמָּן בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָא דְעַלְמָא:

רש"י◄ **אֵשֶׁל.** רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: 'פַּרְדֵּס לְהָבִיא מִמֶּנּוּ פֵּרוֹת לָאוֹרְחִים בַּסְּעֻדָּה', וְחַד אָמַר: 'פֻּנְדָּק לְאַכְסַנְיָא, וּבוֹ כָּל מִינֵי פֵּרוֹת', וּמְצִינוּ לְשׁוֹן נְטִיעָה בָּאֳהָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ". **וַיִּקְרָא־שָׁם וְגוֹ'.** עַל יְדֵי אוֹתוֹ אֵשֶׁל נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֱלֹהַּ לְכָל הָעוֹלָם. לְאַחַר שֶׁאוֹכְלִים וְשׂוֹתִים, אָמַר לָהֶם: 'בָּרְכוּ לְמִי שֶׁאֲכַלְתֶּם מִשֶּׁלּוֹ, סְבוּרִים אַתֶּם שֶׁמִּשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, אֲכַלְתֶּם' (סוטה י).

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כְּמוֹ גַּנָּב: **הֲגַם הֲלוֹם.** שֶׁשָּׁם נִרְאֶה לָהּ הַמַּלְאָךְ בְּתְחִלָּה בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה:

כג אִם תִּשְׁקֹר לִי. מֵהַבִּנְיָן הַקַּל וְאֵין לוֹ אָח:

נֶכְדִּי. בֶּן בְּנִי:

כט מַה הֵנָּה. לְשׁוֹן נְקֵבוֹת: **לְבַדָּנָה.** עִסְהֵ"א וְהִיא לְבַדָּהּ:

ל לְעֵדָה. כְּמוֹ לְעֵדוּת. וְדַע כִּי מִלַּת שְׁבוּעָה, עִקָּרָהּ שִׁבְעָה. וּבְמִלַּת אוֹ הִשְׁבַּע שְׁבוּעָה, אֲפָרְשֶׁנָּהּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק טו, עמוד 122 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַתּוֹעֶלֶת בִּבְרִכָּה שֶׁעַל־יְדֵי כִּפּוּיָה

וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם: (כא, לג)

אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיַּקְרִיא, מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וָשָׁב. כֵּיצַד, לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, עָמְדוּ לְבָרְכוֹ. אָמַר לָהֶם, וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם? מִשֶּׁל אֱלֹקֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (סוטה י, סוף עמוד א ואילך)

בַּמִּדְרָשׁ (בראשית רבה פרשה מט, ד) מוּבָא, שֶׁאֵלּוּ שֶׁלֹּא רָצוּ לְבָרֵךְ אֶת הַקָּבָּ"ה, תָּבַע מֵהֶם אַבְרָהָם סְכוּם גָּדוֹל עַל מַה שֶּׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, וּמִכֵּיוָן שֶׁלֹּא רָצוּ לְשַׁלֵּם, נִתְרַצּוּ לוֹמַר "בָּרוּךְ אֵ–ל עוֹלָם שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ מְאֹד, מַה תּוֹעֶלֶת מָצָא אַבְרָהָם לְהַכְרִיחַ אֲנָשִׁים לְהַגִּיד "בָּרוּךְ אֵ–ל עוֹלָם כּוּ'", דְּאִם לֹא רָצוּ לְהַגִּיד אֶת זֶה מֵרְצוֹנָם הַטּוֹב, מַה תּוֹעֶלֶת יֵשׁ לְהַגִּיד דְּבָרִים אֵלּוּ רַק מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ, מִצַּד הַהֶכְרֵחַ?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבַּאוּר בָּזֶה:

כָּל אָדָם, אֲפִילּוּ בֶּן נֹחַ, בִּיכָלְתּוֹ לְהַגִּיעַ לַהַכָּרָה שֶׁ"יֵּשׁ בַּעַל הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ", וְלָכֵן הִתְעַסֵּק אַבְרָהָם אָבִינוּ לְפַרְסֵם אֶת אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ "בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וָשָׁב".

אַךְ כְּשֶׁרָאָה אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם מְבִינִים אֶת זֶה, וְאֵין הֵם בָּאִים לְהַכָּרָה זוֹ מֵעַצְמָם, הֵבִין אַבְרָהָם שֶׁגַּסּוּתָם וְחָמְרִיּוּתָם גְּדוֹלָה מְאֹד, וְלָכֵן אֵין הֵם יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ לְהַכָּרָה זוֹ.

וְלָכֵן תָּבַע מֵהֶם אַבְרָהָם סְכוּם גָּדוֹל, דְּעַל־יְדֵי־זֶה פָּעַל בִּטּוּשׁ וּשְׁבִירָה בְּגַסּוּתָם וְחָמְרִיּוּתָם, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (חלק ג קסח, א. הובא בתניא ריש פרק כט) "אָעָא דְּלָא סְלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא מְבַטְּשִׁין לֵיהּ, גּוּפָא דְּלֹא סְלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא כּוּ' מְבַטְּשִׁין לֵיהּ", וְאָז הִגִּיעוּ כְּבָר מֵעַצְמָם לְהַכָּרָה שֶׁ"יֵּשׁ בַּעַל הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ". **אבן עזרא**

(לד) **וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים:**

לד **וְאִתּוֹתַב אַבְרָהָם בְּאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין סַגִּיאִין:**

רש"י ◄ **יָמִים רַבִּים •** מְרֻבִּים עַל שֶׁל חֶבְרוֹן, בְּחֶבְרוֹן עָשָׂה כ"ה שָׁנָה, וְכָאן כ"ו, שֶׁהֲרֵי בֶּן ע"ה שָׁנָה הָיָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן, אוֹתָהּ שָׁנָה: "וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא", שֶׁלֹּא מָצִינוּ קֹדֶם לָכֵן שֶׁנִּתְיַשֵּׁב אֶלָּא שָׁם, שֶׁבְּכָל מְקוֹמוֹתָיו הָיָה כְּאוֹרֵחַ, חוֹנֶה וְנוֹסֵעַ וְהוֹלֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּסַּע אַבְרָם", "וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם", "וַיְהִי רָעָב... וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה", וּבְמִצְרַיִם לֹא עָשָׂה אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי שִׁלְּחוֹ פַּרְעֹה. מִיָּד: "וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו" עַד "וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן", שָׁם יָשַׁב עַד שֶׁנֶּהְפְּכָה סְדוֹם, מִיָּד: "וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם" מִפְּנֵי בּוּשָׁה שֶׁל לוֹט, וּבָא לְאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וּבֶן צ"ט שָׁנָה הָיָה, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ בָּאוּ אֶצְלוֹ הַמַּלְאָכִים, הֲרֵי כ"ה שָׁנָה, וְכָאן כְּתִיב: "יָמִים רַבִּים", מְרֻבִּים עַל הָרִאשׁוֹנִים. וְלֹא בָּא הַכָּתוּב לִסְתֹּם, אֶלָּא לְפָרֵשׁ, וְאִם הָיוּ מְרֻבִּים עֲלֵיהֶם שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹ יוֹתֵר, הָיָה מְפָרְשָׁם, וְעַל כָּרְחֲךָ אֵינָם יְתֵרִים יוֹתֵר מִשָּׁנָה, הֲרֵי כ"ו שָׁנָה, מִיָּד יָצָא מִשָּׁם וְחָזַר לְחֶבְרוֹן, וְאוֹתָהּ שָׁנָה קֹדֶמֶת לִפְנֵי עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנִים, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּסֵדֶר עוֹלָם (ב"ר). ◆

◆ שבת קודש י"ח מרחשון ◆

כב (א) **וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:**

א **וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וַיְיָ נַסִּי יָת אַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אֲנָא:**

רש"י ◄ **אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה •** יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים: (סנהדרין פט) 'אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל שָׂטָן, שֶׁהָיָה מְקַטְרֵג וְאוֹמֵר: מִכָּל סְעֻדָּה שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם לֹא הִקְרִיב לְפָנֶיךָ פַּר אֶחָד, אוֹ אַיִל אֶחָד'. אָמַר לוֹ: 'כְּלוּם עָשָׂה אֶלָּא בִּשְׁבִיל בְּנוֹ, אִלּוּ הָיִיתִי אוֹמֵר לוֹ: זְבַח אוֹתוֹ לְפָנַי, לֹא הָיָה מְעַכֵּב'. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: 'אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהָיָה מִתְפָּאֵר עַל יִצְחָק שֶׁמָּל בֶּן י"ג שָׁנָה, וְלֹא מִחָה, אָמַר לוֹ יִצְחָק: 'בְּאֵבֶר אֶחָד אַתָּה מְיָרְאֵנִי, אִלּוּ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: 'זְבַח עַצְמְךָ לְפָנַי', לֹא הָיִיתִי מְעַכֵּב'. **הִנֵּנִי •** כָּךְ הִיא עֲנִיָּתָם שֶׁל חֲסִידִים, לְשׁוֹן עֲנָוָה הוּא וּלְשׁוֹן זְמוּן. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לג **אֲשֵׁל.** אִילָן. גַּם וַיִּטַּע לְאוֹת:

א **וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם.** יֵשׁ אוֹמֵר כִּי הַסְּמֵ"ךְ תַּחַת שִׁי"ן, וְהַהֵ"א תַּחַת הָאָל"ף. וְטַעַם כָּל הַפָּרָשָׁה יַחְחִישֵׁם, רַק נִסָּה כְּמַשְׁמָעוֹ. וְאַנְשֵׁי שִׁקּוּל הַדַּעַת אָמְרוּ כִּי הַדֵּעוֹת הֵם שְׁתַּיִם. הָאַחַת דַּעַת הֶעָתִיד בְּטֶרֶם הֱיוֹתוֹ. וְהַשֵּׁנִית דַּעַת הַיֵּשׁ הַנִּמְצָא. וְזֶה פֵּרוּשׁ נִסָּה. גַּם כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי. וְהַגָּאוֹן אָמַר שֶׁמִּלַּת נִסָּה לְהַרְאוֹת צִדְקָתוֹ לִבְנֵי אָדָם. גַּם מִלַּת יָדַעְתִּי כְּטַעַם הוֹדַעְתִּי. וַהֲלֹא יָדַע זֶה הַגָּאוֹן כִּי בְּשָׁעָה שֶׁעָקַד בְּנוֹ, לֹא הָיוּ שָׁם אֲפִילּוּ נְעָרָיו. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ כִּי פֵּרוּשׁ וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעוֹלָה שֶׁיַּעֲלֵהוּ אֶל הָהָר, וְזֹאת תֵּחָשֵׁב לוֹ לְעוֹלָה. וְאַבְרָהָם לֹא יָדַע סוֹד הַנְּבוּאָה, וַיְמַהֵר לִשְׁחֹט אוֹתוֹ, וְהַשֵּׁם אָמַר לוֹ לֹא בִּקַּשְׁתִּי זֹאת. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ

(ב) וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:

ב וַאֲמַר דְּבַר כְּעַן יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ דִּי רְחַמְתָּ יָת יִצְחָק וְאִיזֵל לָךְ לְאַרְעָא פּוּלְחָנָא וְאַסְקֵהּ קֳדָמַי תַּמָּן לַעֲלָתָא עַל חַד מִן טוּרַיָּא דִּי אֵימַר לָךְ:

רש"י◄ **קַח־נָא** • אֵין 'נָא', אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, אָמַר לוֹ: 'בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, עֲמֹד לִי בְּזֶה הַנִּסָּיוֹן, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָרִאשׁוֹנוֹת לֹא הָיָה בָּהֶן מַמָּשׁ' (סנהדרין פט). **אֶת־בִּנְךָ** • אָמַר לוֹ: 'שְׁנֵי בָּנִים יֵשׁ לִי', אָמַר לוֹ: "אֶת־יְחִידְךָ". אָמַר לוֹ: 'זֶה יָחִיד לְאִמּוֹ, וְזֶה יָחִיד לְאִמּוֹ', אָמַר לוֹ: "אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ". אָמַר לוֹ: 'שְׁנֵיהֶם אֲנִי אוֹהֵב', אָמַר לוֹ: "אֶת יִצְחָק". וְלָמָּה לֹא גִּלָּה לוֹ מִתְּחִלָּה? שֶׁלֹּא לְעָרְבְּבוֹ פִּתְאֹם, וְתָזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו וְתִטָּרֵף, וּכְדֵי לְחַבֵּב עָלָיו אֶת הַמִּצְוָה וְלִיתֵּן לוֹ שָׂכָר עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר. **אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה** • יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (ב ג): "לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה' בִּירוּשָׁלַיִם, בְּהַר הַמּוֹרִיָּה". וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, פֵּרְשׁוּ, עַל שֵׁם שֶׁמִּשָּׁם הוֹרָאָה יוֹצְאָה לְיִשְׂרָאֵל. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגְּמוּ עַל שֵׁם עֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוֹר, נֵרְדְּ וּשְׁאָר בְּשָׂמִים. **וְהַעֲלֵהוּ** • לֹא אָמַר לוֹ 'שְׁחָטֵהוּ', לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה חָפֵץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְשָׁחֲטוֹ, אֶלָּא לְהַעֲלֹתוֹ לָהָר לַעֲשׂוֹתוֹ עֹלָה, וּמִשֶּׁהֶעֱלָהוּ, אָמַר לוֹ: הוֹרִידֵהוּ. **אַחַד הֶהָרִים** • הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַתְהֵא הַצַּדִּיקִים (סִפְרֵי אֲחֵרִים: מַשְׁהֵא לַצַּדִּיקִים), וְאַחַר כָּךְ מְגַלֶּה לָהֶם, וְכָל זֶה כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שְׂכָרָן, וְכֵן: (לעיל יב) "אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ", וְכֵן בְּיוֹנָה: (יונה ג) "וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְּרִיאָה". **אבן עזרא**

(ג) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים:

ג וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְּרָא וְזָרֵז יָת חֲמָרֵהּ וּדְבַר יָת תְּרֵין עוּלֵימוֹהִי עִמֵּהּ וְיָת יִצְחָק בְּרֵהּ וְצַלַּח אָעֵי לַעֲלָתָא וְקָם וְאָזַל לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לֵהּ יְיָ:

רש"י◄ **וַיַּשְׁכֵּם** • נִזְדָּרֵז לַמִּצְוָה (פסחים ד). **וַיַּחֲבֹשׁ** • הוּא בְּעַצְמוֹ וְלֹא צִוָּה לְאֶחָד מֵעֲבָדָיו, שֶׁהָאַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוּרָה. **אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו** • (ב"ר) יִשְׁמָעֵאל וֶאֱלִיעֶזֶר, שֶׁאֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לָצֵאת לַדֶּרֶךְ בְּלֹא ב' אֲנָשִׁים, שֶׁאִם יִצְטָרֵךְ הָאֶחָד לִנְקָבָיו וְיִתְרַחֵק, יִהְיֶה הַשֵּׁנִי עִמּוֹ. **וַיְבַקַּע** • תַּרְגּוּמוֹ וְצַלַּח, כְּמוֹ: (שמואל ב יח) "וְצָלְחוּ הַיַּרְדֵּן", לְשׁוֹן בִּקּוּעַ, סינדר"א בְּלַע"ז. **אבן עזרא**

(ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק:

ד בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת אַתְרָא מֵרָחִיק:

רש"י◄ **בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** • לָמָּה אַחַר מִלְּהַרְאוֹתוֹ מִיָּד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'הֵמָּמוֹ וְעָרְבְּבוֹ פִּתְאֹם וְטָרַף דַּעְתּוֹ, וְאִלּוּ הָיָה לוֹ שָׁהוּת לְהִמָּלֵךְ אֶל לִבּוֹ, לֹא הָיָה עוֹשֶׂה'. **וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם** • רָאָה עָנָן קָשׁוּר עַל הָהָר. **אבן עזרא**

(ה) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם:

ה וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעוּלֵימוֹהִי אוּרִיכוּ לְכוֹן הָכָא עִם חֲמָרָא וַאֲנָא וְעוּלֵימָא נִתְמְטֵי עַד כָּא וְנִסְגּוּד וּנְתוּב לְוַתְכוֹן:

רש"י◄ **עַד־כֹּה** • כְּלוֹמַר דֶּרֶךְ מוּעָט, לַמָּקוֹם אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: 'אֶרְאֶה הֵיכָן הוּא מַה שֶּׁאָמַר לִי הַמָּקוֹם: "כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ"'. **וְנָשׁוּבָה** • נִתְנַבֵּא שֶׁיָּשׁוּבוּ שְׁנֵיהֶם. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הֶרְאָה שֶׁתַּעֲלֵהוּ לְעוֹלָה כְּמוֹ וְהִשְׁקִיתָ אוֹתָם יַיִן. וְהַצְּרוּכוֹ אֵלֶּה הַגְּאוֹנִים לַפֵּירוּשִׁים הָאֵלֶּה. כִּי יֹאמְרוּ לֹא יִתָּכֵן אַחַר שֶׁיְּצַוֶּה הַשֵּׁם מִצְוָה, שֶׁיֹּאמַר אַחַר כֵּן לֹא תַעֲשֶׂנָּה. וְהִנֵּה לֹא שָׂמוּ עַל לֵב הַבְּכוֹרִים שֶׁהֶחְלִיפָם בַּלְּוִיִּם אַחַר שָׁנָה. וְאַחַר שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר בִּתְחִלָּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, סָרוּ כָּל הַטְּעָנוֹת, וְהַשֵּׁם נִסָּהוּ כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל שָׂכָר: וְטַעַם **כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי**. כְּמוֹ וְאִם לֹא אֵדָעָה. וְעוֹד אֶפְרֹשׁ סוֹדוֹ בַּפָּסוּק יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם. אִם יַעַזְרֵנִי הַשֵּׁם יוֹדֵעַ הַנִּסְתָּרוֹת:

ב אַחַד הֶהָרִים. שֶׁם נִבְנָה הַבַּיִת. וְכֵן מְפֹרָשׁ וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת בְּהַר הַמּוֹרִיָּה וְאִינֶנּוּ הַר גָּבוֹהַּ. וּבוֹ הָיָה גֹּרֶן אָרַוְנָה:

ג וַיְבַקַּע עֲצֵי עוֹלָה. וְשָׂמָם עַל הַחֲמוֹר:

ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. שֶׁיָּצָא מִבְּאֵר שָׁבַע:

ה יֵשׁ אוֹמְרִים אֵיךְ אָמַר אַבְרָהָם וְנָשׁוּבָה. וַאֲחֵרִים עָנוּ כִּי הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְהָבִיא עַצְמוֹתָיו, וְאַבְרָהָם דָּחָם כְּדֵי שֶׁלֹּא יָסוּרוּ עַד שׁוּבוֹ. וְשֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ יִצְחָק וְיִבְרַח. וְרַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אָמְרוּ שֶׁהָיָה יִצְחָק כַּאֲשֶׁר נֶעֱקַד בֶּן שְׁלֹשִׁים וְשָׁבַע שָׁנִים. וְאִם דִּבְרֵי קַבָּלָה נְקַבֵּל. וּמִדֶּרֶךְ סִבָּרָא אֵין זֶה נָכוֹן. שֶׁהָיָה רָאוּי שֶׁתִּהְיֶה צִדְקַת יִצְחָק גְּלוּיָה, וְיִהְיֶה שָׂכָרוֹ כְּפוּל מִשֹּׁכַר אָבִיו שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ בִּרְצוֹנוֹ לִשְׁחִיטָה, וְאֵין בַּכָּתוּב מְאוּמָה עַל יִצְחָק. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ שֶׁהָיָה בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים, גַּם זֶה לֹא יִתָּכֵן בַּעֲבוּר שֶׁיִּשָּׂא עֲצֵי הָעוֹלָה. וְהַקָּרוֹב אֶל הַדַּעַת שֶׁהָיָה קָרוֹב לִי"ג שָׁנִים. וְהִכְרִיחוֹ אָבִיו וַעֲקָדוֹ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ. וְהָעֵד שֶׁאָבִיו הִסְתִּיר הַסּוֹד מִמֶּנּוּ, וְאָמַר אֱלֹהִים יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׂה, כִּי אֵלּוּ אָמַר לוֹ אַתָּה הָעוֹלָה, יִתָּכֵן שֶׁיִּבְרַח:

(ו) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

ו וּנְסִיב אַבְרָהָם יָת אָעֵי דַעֲלָתָא וְשַׁוִּי עַל יִצְחָק בְּרֵה וּנְסִיב בִּידֵה יָת אֶשָּׁתָא וְיָת סַכִּינָא וַאֲזָלוּ תַרְוֵיהוֹן בַּתְרָא (נ"א כַּחֲדָא):

רש"י◄ הַמַּאֲכֶלֶת • סַכִּין, עַל שֵׁם שֶׁאוֹכֶלֶת אֶת הַבָּשָׂר, כְּמָה דְתֵימָא: (דברים לב) "וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר", וְשֶׁמַּכְשֶׁרֶת בָּשָׂר לַאֲכִילָה. דָּבָר אַחֵר: זֹאת, נִקְרֵאת 'מַאֲכֶלֶת', עַל שֵׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִים מִמֶּנָּה שְׂכָרָהּ. וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו • אַבְרָהָם, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוֹלֵךְ לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ, הָיָה הוֹלֵךְ בְּרָצוֹן וְשִׂמְחָה כְּיִצְחָק, שֶׁלֹּא הָיָה מַרְגִּישׁ בַּדָּבָר.

(ז) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה:

ז וַאֲמַר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא בְרִי וַאֲמַר הָא אֶשָּׁתָא וְאָעֵיָא וְאָן אִימְרָא לַעֲלָתָא:

(ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

ח וַאֲמַר אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ גְּלֵי לֵהּ אִימְרָא לַעֲלָתָא בְּרִי וַאֲזָלוּ תַרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא:

רש"י◄ יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה • כְּלוֹמַר יִרְאֶה וְיִבְחַר לוֹ הַשֶּׂה, וְאִם אֵין שֶׂה, לְעֹלָה בְּנִי. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵבִין יִצְחָק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהִשָּׁחֵט: "וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו", בְּלֵב שָׁוֶה.

(ט) וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים:

ט וְאָתוּ לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לֵהּ יְיָ וּבְנָא תַמָּן אַבְרָהָם יָת מַדְבְּחָא וְסַדַּר יָת אָעֵיָא וַעֲקַד יָת יִצְחָק בְּרֵה וְשַׁוִּי יָתֵהּ עַל מַדְבְּחָא עֵיל מִן אָעֵיָא:

רש"י◄ וַיַּעֲקֹד • (שבת נד) יָדָיו וְרַגְלָיו מֵאֲחוֹרָיו, הַיָּדַיִם וְהָרַגְלַיִם בְּיַחַד הִיא עֲקֵדָה, וְהוּא לְשׁוֹן "עֲקֵדִים", שֶׁהָיוּ קַרְסֻלֵּיהֶם לְבָנִים, מָקוֹם שֶׁעוֹקְדִין אוֹתָן בּוֹ, הָיָה נִכָּר.

(י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַّאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ:

י וְאוֹשֵׁיט אַבְרָהָם יָת יְדֵהּ וּנְסִיב יָת סַכִּינָא לְמֵיכַס יָת בְּרֵהּ:

(יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:

יא וּקְרָא לֵהּ מַלְאָכָא דַיְיָ מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אֲנָא:

רש"י◄ אַבְרָהָם אַבְרָהָם. לְשׁוֹן חִבָּה הוּא שֶׁכּוֹפֵל אֶת שְׁמוֹ. **אבן עזרא**

(יב) וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

יב וַאֲמַר לָא תּוֹשֵׁיט יְדָךְ לְעוּלֵימָא וְלָא תַעְבֵּד לֵהּ מִדְּעָם אֲרֵי כְּעַן יְדַעְנָא (נ"א יְדָעִית) אֲרֵי דַחְלָא דַיְיָ אַתְּ וְלָא מְנַעְתְּ יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ מִנִּי:

רש"י◄ אַל־תִּשְׁלַח • לִשְׁחֹט, אָמַר לוֹ: 'אִם כֵּן לְחִנָּם בָּאתִי לְכָאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חַבָּלָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ מְעַט דָּם', אָמַר לוֹ: "אַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה", אַל תַּעַשׂ בּוֹ מוּם. כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי • אָמַר רַבִּי אַבָּא: אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: 'אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי: אֶתְמֹל, אָמַרְתָּ לִי: "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע", וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ: "קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ". עַכְשָׁו, אַתָּה אוֹמֵר לִי: "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר"'. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: '"לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה", כְּשֶׁאָמַרְתִּי לְךָ 'קַח', מוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, 'לֹא אָמַרְתִּי לְךָ 'שְׁחָטֵהוּ', אֶלָּא "הַעֲלֵהוּ", אַסַּקְתִּיהּ אַחֲתִיהּ'. כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי • מֵעַתָּה, יֵשׁ לִי מַה לְהָשִׁיב לַשָּׂטָן וְלָאֻמּוֹת הַתְּמִהִים: מַה הִיא חִבָּתִי אֶצְלְךָ. יֵשׁ לִי פִּתְחוֹן פֶּה עַכְשָׁו, שֶׁרוֹאִים: "כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה".

יא אַבְרָהָם אַבְרָהָם. פַּעֲמַיִם כְּמוֹ בְּחִפָּזוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עַל־פִּי לקוטי־שיחות חלק לה, עמוד 76 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קיום מִצְוַת הָעֲקֵדָה בִּשְׁלֵמוּת

וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי | עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה

אַל תִּשְׁלַח – לִשְׁחֹט. אָמַר לוֹ אִם כֵּן לְחִנָּם בָּאתִי לְכָאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲבָלָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ מְעַט דָּם, אָמַר לוֹ אַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה, אַל תַּעַשׂ בּוֹ מוּם.

כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי – אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר לוֹ אַבְרָהָם, אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי, אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ קַח נָא אֶת בִּנְךָ, עַכְשָׁו אַתָּה אוֹמֵר לִי אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר. אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה, לֹא אֶחֱלֹל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, כְּשֶׁאָמַרְתִּי לְךָ קַח - מוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, לֹא אָמַרְתִּי לְךָ שֶׁחֲטֵהוּ אֶלָּא הַעֲלֵהוּ, אַסְקְתִּיהּ אַחְתֵּיהּ (כב, יב. ובפירוש רש"י)

וְלִכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ (כְּמוֹ שֶׁהִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים): מַדּוּעַ תָּמַהּ אַבְרָהָם רַק כַּאֲשֶׁר נִצְטַוָּה "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר" וְלֹא לִפְנֵי־זֶה תֹּכֶף כְּשֶׁנִּצְטַוָּה "קַח נָא אֶת בִּנְךָ"?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבִּדְבָרָיו אֵלּוּ לֹא בָּא אַבְרָהָם לְהַרְהֵר חַס־וְשָׁלוֹם אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה, (וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י לְהַלָּן (סוֹף פרשת שמות) שֶׁאָמַר הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה "הִרְהַרְתָּ עַל מִדּוֹתַי. לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְאַחַר־כָּךְ אָמַרְתִּי לוֹ הַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה וְלֹא הִרְהֵר אַחַר מִדּוֹתַי"), אֶלָּא דְּבָרָיו בָּא לְפָרֵשׁ דְּבָרָיו הַקּוֹדְמִים:

לְאַחֲרֵי שֶׁאָמַר אַבְרָהָם "אִם כֵּן לְחִנָּם בָּאתִי לְכָאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲבָלָה" כו', וְנַעֲנָה עַל כָּךְ בִּשְׁלִילָה, חָשַׁב אַבְרָהָם, שֶׁמָּא לִבּוֹ אֵינוֹ שָׁלֵם עִמּוֹ בְּמַעֲשֵׂה הָעֲקֵדָה, וְאֵינוֹ רָאוּי לְקִיּוּם מִצְוָה זוֹ. וּמִשּׁוּם הָכִי אֵין מַנִּיחִים אוֹתוֹ לְקַיֵּם צִוּוּי זֶה, וְלָכֵן - חָשַׁב אַבְרָהָם – לֹא נִתְקַבְּלָה בַּקָּשָׁתוֹ דְּ"אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲבָלָה", כִּי בָּזֶה הוֹדָה שֶׁאֵינוֹ שָׁלֵם עִם מַעֲשֶׂה זֶה וּמְבַקֵּשׁ לְקַיֵּם הַצִּוּוּי רַק בְּמִקְצָתוֹ;

וּכְדֵי לִשְׁלֹל קְסַלְקָא־דַעְתָּךְ זוֹ, הִמְשִׁיךְ אַבְרָהָם לִטְעֹן - "אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי", שֶׁבַּקָּשָׁתוֹ "אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲבָלָה" הָיְתָה – לֹא לִגְרֹעַ מִצִּוּוּי ה' אֶלָּא – לְקַיֵּם הַצִּוּוּי דְּ"קַח נָא אֶת בִּנְךָ", כִּי עַל־יְדֵי־זֶה תִּתְרַץ הַסְתִּירָה בֵּין הַצִּוּוּי דְּ"קַח נָא", לְבֵין הַהַבְטָחָה "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע". דְּבִתְחִלָּה לֹא הֵבִין אַבְרָהָם כֵּיצַד יְכוֹלִים לְהִתְקַיֵּם שְׁנֵי דִּבּוּרִים אֵלּוּ - הַסּוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה (וּמִכֵּיוָן שֶׁנִּצְטַוָּה בְּפֵרוּשׁ "קַח נָא" וְגוֹ', קַיֵּם הַצִּוּוּי מִבְּלִי לְהַרְהֵר אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה); אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁנִּצְטַוָּה לֹא לִשְׁחֹט, אִם כֵּן אֶפְשָׁר לְהַכְרִיעַ בֵּין שְׁנֵי הַכְּתוּבִים וּלְקַיֵּם שְׁנֵיהֶם – עַל־יְדֵי עֲשִׂיַּת חֲבָלָה וְהוֹצָאַת דָּם (וּזְרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ).

וְעַל זֶה נַעֲנָה: "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה גו'", כְּלוֹמַר, קִיּוּם הַמִּצְוָה הָיָה בִּשְׁלֵמוּת וְאֵין בָּהּ שׁוּם חִסָּרוֹן, וְלֹא נִמְנַע מִמֶּנּוּ לְקַיֵּם הַצִּוּוּי, שֶׁהֲרֵי מִלְּכַתְּחִלָּה "לֹא אָמַרְתִּי לְךָ שֶׁחֲטֵהוּ אֶלָּא הַעֲלֵהוּ, אַסְקְתֵּיהּ אַחְתֵּיהּ" (וּבָזֶה תִּתְרַץ גַּם הַסְתִּירָה בֵּין שְׁנֵי הַצִּוּוּיִים).

(יג) **וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ:**

יג וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי בָּתַר אִלֵּין וַחֲזָא וְהָא דִכְרָא בָּתַר אֲחִיד בְּאִילָנָא בְּקַרְנוֹהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם וּנְסִיב יָת דִּכְרָא וְאַסְקֵהּ לַעֲלָתָא חֲלַף בְּרֵהּ:

רש"י◄ **וְהִנֵּה־אַיִל** • מוּכָן הָיָה לְכָךְ מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. **אַחַר** • אַחֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ: "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ", רָאָהוּ כְּשֶׁהוּא נֶאֱחָז וְהוּא שֶׁמִּתַּרְגְּמִינָן: וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי בָּתַר אִלֵּין (סִפְרִים אֲחֵרִים: וּלְפִי הָאַגָּדָה: אַחַר כָּל דִּבְרֵי הַמַּלְאָךְ וְהַשְּׁכִינָה וְאַחַר טַעֲנוֹתָיו שֶׁל אַבְרָהָם). **בַּסְּבַךְ** • אִילָן. **בְּקַרְנָיו** • שֶׁהָיָה רָץ אִצֶּל אַבְרָהָם, וְהַשָּׂטָן סוֹבְכוֹ וּמְעָרְבְּבוֹ בָּאִילָנוֹת. **תַּחַת בְּנוֹ** • מֵאַחַר שֶׁכָּתוּב "וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה", לֹא חָסֵר הַמִּקְרָא כְּלוּם, מַהוּ "תַּחַת בְּנוֹ"? עַל כָּל עֲבוֹדָה שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ הָיָה מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר: 'יְהִי רָצוֹן, שֶׁתְּהֵא זוֹ כְּאִלּוּ הִיא עֲשׂוּיָה בִּבְנִי, כְּאִלּוּ בְּנִי שָׁחוּט, כְּאִלּוּ דָּמוֹ זָרוּק, כְּאִלּוּ בְּנִי מֻפְשָׁט, כְּאִלּוּ הוּא נִקְטָר וְנַעֲשָׂה דֶּשֶׁן'. **אבן עזרא**

(יד) **וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה:**

יד וּפְלַח וְצַלִּי אַבְרָהָם תַּמָּן בְּאַתְרָא הַהוּא וַאֲמַר קֳדָם יְיָ הָכָא יְהוֹן פַּלְחַן דָּרַיָּא בְּכֵן יִתְאַמַּר בְּיוֹמָא הָדֵין בְּטוּרָא הָדֵין אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ פְּלַח:

רש"י◄ **ה' יִרְאֶה** • פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ: ה' יִבְחַר וְיִרְאֶה לוֹ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַשְׁרוֹת בּוֹ שְׁכִינָתוֹ וּלְהַקְרִיב כָּאן קָרְבָּנוֹת. **אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם** • שֶׁיֹּאמְרוּ לִימֵי הַדּוֹרוֹת עָלָיו: "בְּהַר זֶה יֵרָאֶה" הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְעַמּוֹ. **הַיּוֹם** • הַיָּמִים הָעֲתִידִין, כְּמוֹ: "עַד הַיּוֹם הַזֶּה" שֶׁבְּכָל הַמִּקְרָא, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים הַקּוֹרְאִים אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה, אוֹמְרִים: 'עַד הַיּוֹם הַזֶּה', עַל הַיּוֹם שֶׁעוֹמְדִים בּוֹ. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: ה' יִרְאֶה עֲקֵדָה זוֹ לְסִלֹּחַ לְיִשְׂרָאֵל

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יג **אַחַר נֶאֱחַז.** אַחַר שֶׁנֶּאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וְאִם הוּא חי"ת נֶאֱחָז קָמוּץ אָז תֶּחֱסַר מִלַּת הָיָה. וְכֵן טַעְמוֹ אַחַר הֱיוֹתוֹ נֶאֱחַז. וְרַבִּים כָּמוֹהוּ. וְיֵשׁ מְפָרֵשׁ כִּי אַחַר דָּבֵק עִם וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו. וְאִלּוּ הָיָה כֵּן, הָיָה אַחֲרֵי אַחַר כֵּן אוֹ אַחֲרֵי זֹאת. כְּמִשְׁפַּט הַלָּשׁוֹן בְּכָל הַתּוֹרָה:

בְּכָל שָׁנָה וּלְהַצִּילָם מִן הַפֶּרְעָנוּת, כְּדֵי שֶׁיֵּאָמֵר הַיּוֹם הַזֶּה בְּכָל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים "בְּהַר ה' יֵרָאֶה", אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק צָבוּר וְעוֹמֵד לְכַפָּרָה. **אבן עזרא**

(טו) וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם:

טו וּקְרָא מַלְאָכָא דַיְיָ לְאַבְרָהָם תִּנְיָנוּת מִן שְׁמַיָּא:

(טז) וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ: **אבן עזרא**

טז וַאֲמַר בְּמֵימְרִי קַיְימִית אֲמַר יְיָ אֲרֵי חֲלַף די עֲבַדְתָּא יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וְלָא מְנַעְתָּא יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ:

(יז) כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיָרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו:

יז אֲרֵי בָרָכָא אֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגָּאָה אַסְגֵּי יָת בְּנָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וּכְחָלָא די עַל כֵּיף יַמָּא וְיִרְתּוּן בְּנָיךְ יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן:

רש"י ◄ בָּרֵךְ אֲבָרֶכְךָ • אַחַת לָאָב וְאַחַת לַבֵּן. וְהַרְבָּה אַרְבֶּה • אַחַת לָאָב וְאַחַת לַבֵּן. **אבן עזרא**

(יח) וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי: **אבן עזרא**

יח וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָיךְ כֹּל עַמְמַיָּא דְאַרְעָא חֲלַף די קַבִּלְתָּא לְמֵימְרִי:

(יט) וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע:

יט וְתַב אַבְרָהָם לְוַת עוּלֵימוֹהִי וְקָמוּ וַאֲזָלוּ כַּחֲדָא לְבְאֵר שָׁבַע וִיתֵיב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע:

רש"י ◄ וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע • לֹא יְשִׁיבָה מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי בְּחֶבְרוֹן הָיָה יוֹשֵׁב י"ב שָׁנִים. לִפְנֵי עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק יָצָא מִבְּאֵר שֶׁבַע וְהָלַךְ לוֹ לְחֶבְרוֹן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים", מְרֻבִּים מִשֶּׁל חֶבְרוֹן הָרִאשׁוֹנִים, וְהֵם כ"ו שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ לְמַעְלָה. **אבן עזרא**

(כ) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ:

כ וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְחֲוָא לְאַבְרָהָם לְמֵימָר הָא יְלִידַת מִלְכָּה אַף הִיא בְּנִין לְנָחוֹר אָחוּךָ:

רש"י ◄ אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד וְגוֹ' • בְּשׁוּבוֹ מֵהַר הַמּוֹרִיָּה, הָיָה אַבְרָהָם מְהַרְהֵר וְאוֹמֵר: 'אִלּוּ הָיָה בְּנִי שָׁחוּט כְּבָר, הָיָה הוֹלֵךְ בְּלֹא בָנִים, הָיָה לִי לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת עָנֵר, אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא', בִּשְׂרוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה בַּת זוּגוֹ, וְזֶהוּ "אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", הִרְהוּרֵי דְּבָרִים שֶׁהָיוּ עַל יְדֵי עֲקֵדָה. **גַּם־הִוא** • אַף הִיא הִשְׁוָתָה מִשְׁפְּחוֹתֶיהָ לְמִשְׁפְּחוֹת אַבְרָהָם גַּם כֵּן, מָה אַבְרָהָם י"ב שְׁבָטִים שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב: ח' בְּנֵי הַגְּבִירוֹת וְד' בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, אַף אֵלּוּ, ח' בְּנֵי גְּבִירוֹת וְד' בְּנֵי פִּלֶגֶשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש ב עמ' עז)

אַף אֵלּוּ, שְׁמוֹנָה בְּנֵי גְּבִירוֹת וְאַרְבָּעָה בְּנֵי פִּלֶגֶשׁ (רש"י כב, כ) לְפִי זֶה "מַעֲכָה" הוּא שֵׁם בֵּן, כַּמּוּבָן (וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּסֵדֶר הַדּוֹרוֹת). אֲבָל רְגִילִים לְפָרֵשׁ בְּלִמּוּד הַתַּלְמִידִים שֶׁהוּא שֵׁם בַּת (וְכֵן הוּא בִּסְפוֹרְנוֹ). וְכַנִּרְאֶה נִשְׁתַּרְבֵּב הַדָּבָר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ **מְפֹרָשׁ** בְּרַשִׁ"י, וְכֵן מִפְּנֵי שֶׁמָּצִינוּ בְּנַ"ךְ שֶׁהוּא שֵׁם אִשָּׁה: שֵׁם אֵשֶׁת דָּוִד וְשֵׁם אֵשֶׁת רְחַבְעָם. אֲבָל מָצִינוּ גַּם כֵּן שֶׁהוּא שֵׁם אִישׁ (דה"א יא, מג. כג, טז), וְ"יֵשׁ לָנוּ שֵׁמוֹת רַבִּים לְזָכָר וְלִנְקֵבָה שָׁוִים" (אִבֶּן עֶזְרָא סוֹף פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח). **אבן עזרא**

(כא) אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם:

כא יָת עוּץ בּוּכְרֵהּ וְיָת בּוּז אָחוּהִי וְיָת קְמוּאֵל אֲבוּהִי דַאֲרָם:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יד **וְטַעַם בְּהַר ה' יֵרָאֶה.** בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים:

טז **בִּי נִשְׁבַּעְתִּי.** זוֹ הִיא הַשְּׁבוּעָה הַגְּדוֹלָה הָעוֹמֶדֶת לָעַד: **יַעַן.** מִטַּעַם עָנָה. זֶה הַמַּעֲשֶׂה יַעֲנֶה וְיָעִיד:

יז **שַׁעַר אוֹיְבָיו.** מְדִינוֹת בַּעֲלוֹת שְׁעָרִים:

יח **עֵקֶב.** שָׁכָר בְּאַחֲרִית:

יט **וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם.** וְלֹא הִזְכִּיר יִצְחָק כִּי הוּא בִּרְשׁוּתוֹ. וְהָאוֹמֵר שֶׁשְּׁחָטוֹ וַעֲזָבוֹ וְאַחַר כָּךְ חָיָה, אָמַר הֵפֶךְ הַכָּתוּב:

כ **יָלְדָה מִלְכָּה.** לְהַזְכִּיר יַחַס רִבְקָה:

חסלת פרשת וירא

(כב) וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת בְּתוּאֵל׃

כב וְיָת כֶּשֶׂד וְיָת חֲזוֹ וְיָת פִּלְדָּשׁ וְיָת יִדְלָף וְיָת בְּתוּאֵל׃

(כג) וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם׃

כג וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יָת רִבְקָה תְּמַנְיָא אִלֵּין יְלִידַת מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם׃

רש"י ◄ וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה • כָּל הַיּוּחֲסִין הַלָּלוּ לֹא נִכְתְּבוּ, אֶלָּא בִּשְׁבִיל פָּסוּק זֶה.

(כד) וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה׃

כד וּלְחֵנָתֵהּ וּשְׁמַהּ רְאוּמָה וִילִידַת אַף הִיא יָת טֶבַח וְיָת גַּחַם וְיָת תַּחַשׁ וְיָת מַעֲכָה׃

פ פ פ

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן. חסלת פרשת וירא

הפטרה לפרשת וירא לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום נדפס בעמ' קסג

המשך ביאור למס' שבת ליום שישי עמ' ב

הסתירות שבו.

מבררת הגמרא: **וּמַאי** [–ואלו] **דְּבָרָיו** של ספר משלי **סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה.** מבארת הגמרא: **כְּתִיב** (שם כו ד) **'אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ'** – אל תשיב לכסיל על דברי שטותו. **וּכְתִיב** בפסוק שלאחריו **'עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ'.**

הגמרא מיישבת את הסתירה: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שנאמר להשיבו, הוא **בְּדִבְרֵי תּוֹרָה,** שאם לא תשיב לו יראה הדבר כמו שהנך מסכים לדעתו הכוזבת. **הָא** – מה שנאמר שאין להשיבו, הוא כשדברי שטותו הם **בְּמִילֵּי דְּעָלְמָא** – בדברי העולם, שבא עמך בדברי ריב ומצה, שאם תשיב לו על דברי ריבו יאמרו שאף אתה כמותו, שהרי אין דרכם של חכמים להתקוטט ביניהם.

הגמרא מביאה דוגמא לכך שאין להשיב על דברי שטות במילי דעלמא: **כִּי הָא דְּהַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי** – כאותו מעשה, באותו אדם שבא לפני רבי, **אָמַר לֵיהּ** – אמר לו לרבי, **אִשְׁתְּךָ אִשְׁתִּי,** שזנתה עמי, **וּבְנֵיךָ בָּנַי,** שנולדו ממעשה זה. **אָמַר לֵיהּ** – אמר לו רבי, שמא **רְצוֹנְךָ שֶׁתִּשְׁתֶּה כּוֹס שֶׁל יַיִן,** ונתן לו רבי כוס יין, **שָׁתָה, וּפָקַע** – ומת.

הרי שלא ענהו רבי על דברי שטותו, ורק גרם למיתתו.

הגמרא מביאה מעשה דומה: **הַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּא, אָמַר לֵיהּ אִמְּךָ אִשְׁתִּי,** שזנתה עמי, **וְאַתָּה בְּנִי. אָמַר לֵיהּ** רבי חייא, **רְצוֹנְךָ שֶׁתִּשְׁתֶּה כּוֹס שֶׁל יַיִן,** ונתן לו רבי חייא כוס יין, **שָׁתָה, וּפָקַע.**

אָמַר רַבִּי חִיָּא, על אותו מעשה שהיה עם רבי, **אַהֲנָיָא לֵיהּ צְלוֹתֵיהּ לְרַבִּי, דְּלֹא לְשַׁוְוֵיהּ בְּנֵי מַמְזֵירֵי** – הועילה לו תפילתו של רבי, שלא נתקבל הלעז של אותו אדם, להעמיד את בניו בחזקת ממזרים, **דְּרַבִּי כִּי הֲוָה מְצַלֵּי אָמַר** – לאחר שהיה מסיים תפילת הלחש היה מוסיף בקשה זו, **'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם מֵעַזִּי פָּנִים** שלא יזיקו אותי, **וּמֵעַזּוּת פָּנִים'** – שלא יצא עלי שם ממזרות, שהממזר עז פנים.

הגמרא מבארת מה שאמרו לעיל, שבדברי תורה יש להשיב לכסיל כאולתו. מבררת הגמרא: **בְּדִבְרֵי תּוֹרָה מַאי הִיא** – מה הדוגמא לכך שהמדבר דברי טפשות על דברי תורה יש להשיבו. מבארת הגמרא: **כִּי הָא דְּיָתִיב** – כהמעשה שישב **רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְקָא דָרֵישׁ** – והיה דורש, **עָתִידָה אִשָּׁה** לימות המשיח, **שֶׁתֵּלֵד בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה לא ז) **'הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו',** משמע שתהיה הרה ויולדת באותו יום, והיינו שביום שתלד, כבר מעוברת היא בולד אחר, ויראה הדבר כמו שהרתה וילדה כאחת. **לְיגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד וְאָמַר,** הלא נאמר (קהלת א ט) **'אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ'** ואין כיוצא בזה היום, ואיך אפשר שיהיה כך לעתיד לבוא. **אָמַר לוֹ** רבן גמליאל לתלמיד, **בָּא וְאַרְאֶךָּ דּוּגְמָתָן בָּעוֹלָם הַזֶּה, נְפַק אַחֲוֵי לֵיהּ** – יצא והראה לו **תַּרְנְגוֹלֶת,** שיולדת בכל יום ביצים, וכך יהיה גם באשה. הרי שטרח רבן גמליאל לענותו כאולתו, כדי להעמיד דברי תורה על מכונם.

הגמרא מביאה מעשה דומה: **וְתוּ יָתִיב** – ושוב ישב **רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְקָדָרִישׁ, עָתִידִים אִילָנוֹת** לימות המשיח, **שֶׁמּוֹצִיאִין פֵּירוֹת בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר** (יחזקאל יז כג) **'וְנָשָׂא עָנָף וְעָשָׂה פֶּרִי',** ויש לדרוש, **מָה עָנָף** מצוי **בְּכָל יוֹם** על העץ, **אַף פֶּרִי** יהא מצוי **בְּכָל יוֹם,** ומיד אחר לקיטת הפירות יצמחו פירות חדשים. **לְיגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד, אָמַר, וְהָכְתִיב 'אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ'. אָמַר לוֹ** רבן גמליאל, **בָּא וְאַרְאֶךָּ דּוּגְמָתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, נְפַק אַחֲוֵי לֵיהּ צְלָף** – מין עץ המוציא שלשה מיני פירות תוך שלשה ימים, אביונות, קפריסין ולולבין, ואינם צומחים יחד, אלא כשלוקטים אחד מהם מיד גדל האחר, הרי שאין זה דבר חדש שיהא אילן מוציא פירות מיד אחר הלקיטה.

הגמרא מביאה מעשה נוסף: **וְתוּ יָתִיב רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְקָא דָרֵישׁ, עָתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת** – לחמים קטנים עגולים, **וּכְלֵי מֵילֶת** – בגדים העשויים מצמר נקי, **שֶׁנֶּאֱמַר** במזמור שהתפלל דוד על שלמה בנו, ועל פי דרשת רבן גמליאל נדרש הפסוק דלהלן על ימות המשיח, **'יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ'** (תהלים עב טז), ודורשים 'פסת' מלשון 'פס יד', שהיא כף היד, ו'בר' היא תבואה, והיינו לחמים קטנים הרחבים ככף היד. ועוד דורשים 'פסת' מלשון כתונת פסים, ו'בר' מלשון נקיות, כלומר בגדים מצמר נקי, ושני דברים אלו, הלחם והבגד, יהיו גמורים ומוכנים בארץ. **לְיגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד, וְאָמַר,** והלא נאמר **'אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ',** ואין כיוצא בזה היום. **אָמַר לֵיהּ** רבן גמליאל, **בָּא וְאַרְאֶךָּ דּוּגְמָתָן בָּעוֹלָם הַזֶּה, נְפַק אַחֲוֵי לֵיהּ כְּמֵיהִין וּפִטְרִיּוֹת,** שצומחים בן לילה ויוצאים כשהם גמורים, והם רחבים ועגולים כגלוסקאות. **וְאַכְּלֵי מֵילֶת** – ולדוגמת בגדי הצמר הראה לו **נַבְרָא בַּר קוֹרָא** – סיב הגדל סביב ענף הדקל, כשהענף עדיין רך בתחילת גדילתו, והסיב עוטפו כבגד, והרי זה דמיון לבגדי צמר שיצמחו לעתיד לבא.

תָּנוּ רַבָּנַן, לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם עֲנָוְותָן – סבלן ונוח לבריות, **כְּהִלֵּל, וְאַל יְהֵא קַפְּדָן כְּשַׁמַּאי.**

הברייתא מביאה כמה מעשים כדוגמא לכך: **מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם**

שיעורי תהלים לשבוע פרשת וירא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ב מרחשון מפרק סו עד סוף פרק סח	**יום רביעי - ט"ו מרחשון** מפרק עז עד סוף פרק עח
יום שני - י"ג מרחשון מפרק סט עד סוף פרק עא	**יום חמישי - ט"ז מרחשון** מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שלישי - י"ד מרחשון מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום שישי - י"ז מרחשון** מפרק פג עד סוף פרק פז
שבת קודש - י"ח מרחשון פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט	

יום ראשון י"ב מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 290, כז אהוביי אחיי... עד עמ' קמו, נמ"ו.

כז. כפי המצויין בהקדמה לאגרת הקודש זו (סימן כז), כתב רבנו הזקן אגרת זו אל חסידים אחרי הסתלקות רבי מענדעלע מויטבסק (מהורודוק) זכר צדיק לברכה, בתור "אגרת תנחומים" לנחם את החסידים, וסיים את האגרת בקריאה של התעוררות אל החסידים אודות צדקה בכלל ואודות החזקת משפחת רבי מענדעלע מויטבסק בפרט. באגרת זו מנחם רבנו הזקן את החסידים שקבלו מהצדיק, גם ברוחניות, בענינים של תורה ועבודה, וגם בגשמיות, על ידי ברכותיו ועצותיו – שצדיק אחרי הסתלקותו נמצא עדיין בעולם **זה** (והוא מביא מהזוהר, שזה עוד **יותר** מאשר לפני זה כשהיה בחיים חיותו בעולם זה), וביכולת התלמידים לקבל ממנו ברוחניות בענינים של תורה ועבודה – **יותר** מאשר לפני ההסתלקות; וכן גם בגשמיות, מגינים הצדיקים על העולם **הזה** אחרי הסתלקותם יותר מאשר לפני הסתלקותם.

אגרת הקדש

כז מה שכתב ליושבי אה"ק תובב"א לנחמם בכפליים לתושיה על פטירת הרב הגאון המפורסם איש אלקים קדוש נ"י ע"ה פ"ה מהור"ר מנחם מענדל נ"ע.

אהוביי אחיי ורעיי אשר כנפשי כו' ה' עליהם יחיו חיים עד העולם וצאצאיהם אתם זרע אמת ברוכי ה' המה מעתה ועד עולם. אחד"ש כמשפט לאוהבי שמו באתי לדבר על לב נדכאים הנאנחים והנאנקים ולנחמם בכפליים לתושיה אשר שמעה אזני ותבן לה על מארז"ל דשבק חיים לכל חי כי צדיק באמונתו יחיה וביראת ה' לחיים וברשפי אש שלהבת אהבתו מחיים לכל בהן חיי רוחו [נ"א ונשמתו] כל ימי חלדו ויהי בהעלות ה' רוחו ונשמתו אליו יאסוף ויעלה בעילוי אחר עילוי עד רום המעלות שבק חיי

מַה שֶּׁכָּתַב – רבנו הזקן לְ – חסידים, **יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן**[1], **לְנַחֲמָם בִּכְפָלַיִם לְתוּשִׁיָּה**[2], **עַל פְּטִירַת הָרַב הַגָּאוֹן וְהַמְפֻרְסָם אִישׁ אֱלֹקִים קָדוֹשׁ**[3], **נֵר יִשְׂרָאֵל עַמּוּד הַיְמָנִי פַּטִּישׁ הֶחָזָק**[4], **מוֹרֵנוּ הָרַב מְנַחֵם מֶנְדֶל נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן.** **אֲהוּבַי אַחַי וְרֵעַי אֲשֶׁר** – יקרים לי **כְּנַפְשִׁי כּוֹ"**, – בהתאם למובא ב"לקוטי הגהות" על "תניא", הכוונה ב"אהוביי" – על דרך לשון המדרש[5] "לא זז מחבבה עד שקראה בתי", כבת החביבה על אביה במיוחד, "אחיי" – על דרך "לא זז מחבבה עד שקראת אחותי", אהבה שהיא אחוואית, "ורעיי" – על דרך "לא זז מחבבה עד שקראה אמי", כאהבתה של אם, ו"אשר כנפשי" – על דרך "קראה בשמו"[6] – האהבה כפי שהיא לנפש העצמית, ו"כו'" הכוונה **יותר** מאשר הנפש העצמית, המוסב על יחידה שבנפש, **ה' עֲלֵיהֶם יִחְיוּ, חַיִּים עַד הָעוֹלָם,** – בהתאם לפירוש האמור ב"לקוטי הגהות" מוסב "ה' עליהם יחיו" על מקיפים – **עליהם**, ו"חיים עד העולם" היינו המשכת המקיף בפנימי, **וְצֶאֱצָאֵיהֶם אִתָּם זֶרַע אֱמֶת בְּרוּכֵי ה' הֵמָּה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. אַחֲרֵי דְּרִישַׁת שְׁלוֹמָם כְּמִשְׁפָּט לְאוֹהֲבֵי שְׁמוֹ, בָּאתִי לְדַבֵּר עַל לֵב נִדְכָּאִים הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים,** – מתוך צער על הסתלקות הצדיק רבי מענדעלע, **וּלְנַחֲמָם בִּכְפָלַיִם לְתוּשִׁיָּה, אֲשֶׁר שָׁמְעָה אָזְנִי** – מה ששמע רבנו הזקן מאחרים, **וַתֶּבֶן לָהּ**[7], **עַל מַאֲמַר רַז"ל**[8] **דְּ"שֶׁבֶק חַיִּים לְכָל חַי"** – שהשאיר חיים לכל החיים, כשצדיק מסתלק אומרים עליו שהשאיר חיים לכל החיים, שבפשטות הכוונה היא, שאחרים נשארו בחיים כשהוא עזב את העולם. ברם, לא ברור, לפי זה, הלשון "שבק", שהרי את החיים של האחרים לא **הוא** זה שהשאיר להם?!. יסביר רבנו הזקן להלן, שלשון חכמינו ז"ל מדוייקת, שכן הכוונה היא אכן שהוא **השאיר** מחייו לאחרים, שהרי מה הם החיים של צדיק – אין הם חיים בשריים, כי אם חיים רוחניים של אמונה, יראת ה' ואהבת ה', בהן כתוב הלשון "חיים", ובשעה שצדיק עוזב את העולם הוא משאיר מאמונתו, יראתו ואהבתו, לכל מקושריו, שיכולים לקבל **יותר** מאשר כשנשמתו היתה בגוף, **כִּי "צַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה"**[9], – הרי שלגבי אמונה משתמשים בלשון "חיים", **וּכְ"יִרְאַת ה'** – כתוב[10]: **לְחַיִּים",** – שיראת ה' נותנת חיים, **וּבְרִשְׁפֵי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת אַהֲבָתוֹ** – להקדוש ברוך הוא, שזה יותר מאשר **מֵחַיִּים, לְכָל כָּהֵן** – להכניס בהם **חַיֵּי רוּחוֹ** [נָסָח אַחֵר: **וְנִשְׁמָתוֹ**] – שהוא מכניס בהם לא רק רוחו כי אם גם נשמתו, "רוח" יש לה יותר שייכות לתלמידים המקבלים מרוחו, כפי שיאמר רבנו הזקן להלן, אלא כפי המובא ב"לקוטי הגהות" שמן הסתם בבן הרי המועבר אליו כולל גם נשמה, למרות שבתלמיד אחר הרי זה רוח בלבד, **כָּל יְמֵי חֶלְדּוֹ,** – הוא מכניס את רוחו בענינים של אמונה, יראה ואהבה, **וַיְהִי בְּהַעֲלוֹת ה' רוּחוֹ,** – בשעת הסתלקותו של הצדיק, **וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו** – אל הקדוש ברוך הוא, **יֶאֱסֹף**[11], **וַיַּעֲלֶה בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת** - **שָׁבֵק** –

---

1. בלוח התיקון מציין כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאגרת זו נכתבה לחסידים שבחוץ לארץ, ומ"ש כאן שנכתב "ליושבי אה"ק תובב"א" הוא ט"ס "כיון שבסוף אגה"ק זה - נדפס בס' גנזי נסתרות - אור רב פ"ו - מדובר ע"ד שלא למעט "ח"ו מכל כסף הקדשים אשר יקדישו לה' מדי שנה בשנה (כצ"ל)..לרבותינו שבא"י תובב"א", וממשיך שמבקש שיהי' הכסף מוכן לשלחו בהקדם לאה"ק. **הוספה לאח"ז:** "מובן הדוחק גדול בכהנ"ל שהרי כותרת זו נמצאת בכל הדפוסים והייתה לעיני רבותינו נשיאינו מתחיל מ"בני המחבר" והצ"צ. ולכן נלפענ"ד לומר דתרווייהו איתנהו: חלק המתאים (והוא הנדפס, ובהשמטת השורה ע"ד "המוכ"ז" - שמזה ג"כ מובן שהגיהו אגה"ק זה) נכתב לאה"ק וכולה - ל"הנדכאים כו' שבמדינתנו". ובלאה"כ מסתבר לומר שכתב אדה"ז אגרת תנחומין להנדכאים כו' שבאה"ק". **2.** ע"ד ל' הכתוב - איוב יא, ו. **3.** ע"ד ל' הכתוב - מלכים ב' ד, ט. **4.** ע"ד ל' חז"ל - ברכות כח, ב. **5.** שמו"ר ס"פ פקודי. ועוד. **6.** זח"א קנד, ב. **7.** ע"ד ל' הכתוב - יחזקאל ט, ד. **8.** הובא בכמה שו"ת. (**הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א**): "וברמב"ם הלכות יבום ספ"ד בנוסח גט חליצה וכן בכתובת יבמין 'חיי לרבנן ולכל ישראל שבק'". **9.** חבקוק ב, ד. **10.** משלי יט, כג. **11.** ל' הכתוב - איוב לד, יד.

הוא משאיר אז, **חַיֵּי רוּחוֹ, "פֹּעֲלָתוֹ אֲשֶׁר עָבַד בָּהּ" לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל,** – שהשפיע בהם ברוחו הענינים של אמונה, יראת ה' ואהבת ה'. "לפנים" יכולה להיות משמעותה גם **הפנימיות**, מה שהשפיע בהם ענינים **אלה** בפנימיות, **פְּעֻלַּת צַדִּיק לְחַיִּים**[12] – שעבודת הצדיק היא **בשביל** החיים, לתת להם חיים, הרי הוא משאיר זאת לְכָל חַי, **הִיא נֶפֶשׁ כָּל חַי** – בחיים של תורה ומצוות, **הַקְּשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ בְּחַבְלֵי עֲבוֹתוֹת אַהֲבָה רַבָּה וְאַהֲבַת עוֹלָם,** – אהבה גדולה ואהבת נצח, **כַּל תְּמוֹט לָנֶצַח, אֲשֶׁר מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים,** – המחפש **לְדָבְקָה בַּה' חַיִּים** - **בַּעֲבוֹדָתוֹ** – של הצדיק, **תִּדְבַּק נַפְשׁוֹ, וְהָיְתָה** – ותהיה **צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת ה', בְּחַיֵּי רוּחַ אַפֵּנוּ** – כמו האויר שאדם שואף על ידי נחיריו, שעל ידי זה הוא חי, **אֲשֶׁר אָמַרְנוּ בְּצִלּוֹ נִחְיֶה בַּגּוֹיִם**[13], – כלומר, בחינת חי' שבנשמה שלמעלה מבחינת נשמה, וזה נותן חיות עליונה יותר בבחינת **מקיף**, שבחיות זו יכולים לעבור את הקשיים של הענינים הלא־יהודיים (ענינים שאינם קדושה), **אֲשֶׁר שָׁבַק לָנוּ, בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי בְּחִינַת הִתְקַשְּׁרוּתוֹ בֶּאֱמֶת,** – לצדיק, **וְאַהֲבָתוֹ,** – לצדיק, **אַהֲבַת אֱמֶת הַטְּהוֹרָה,** – אהבה אמיתית טהורה, **מְקָרֵב אִישׁ וְלֵב עָמֹק,** – בהתאם לכך, הרי כפי מדת התקשרותו אל הצדיק וכפי מדת האמת והטוהר של אהבתו לצדיק, משאיר לו הצדיק מרוחו והשפעתו בענינים של אמונה, יראה ואהבה, **כִּי "כַּמַּיִם הַפָּנִים וְכוּ'",** – לב האדם לאדם"[14], כשיש לו אהבה לצדיק, הרי זה משתקף ויוצר אהבה מהצדיק אליו, **וְרוּחַ** – רוח האהבה שיש לו לצדיק, **אָיְתִי** – מביאה **רוּחַ** – אל הצדיק, **וְאַמְשִׁיךְ** – וממשיכה **רוּחַ**[15], – שהיא גבוהה בהרבה, **וְרוּחוֹ** – של הצדיק, **עוֹמֶדֶת בְּקִרְבֵּנוּ מַמָּשׁ,** – רוחו של הצדיק עומדת ומשפיעה **בפנימיות** בנו – מקושריו, **כִּי בִּרְאוֹתוֹ יְלָדָיו** – תלמידים נקראים "בנים"[16], **מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ, כַּאֲשֶׁר נֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה אֲשֶׁר הוֹרָנוּ מִדְּרָכָיו, וְנֵלֵכָה בְּאוֹרְחוֹתָיו נֶצַח סֶלָה וָעֶד.** – הרבי מציין, בקשר ל"הורנו **מדרכיו** ונלכה **באורחותיו**", לעיין בזוהר חלק ב' (רטו, א) ובזוהר חלק ג' (ס"פ קדושים), שם דן הזוהר בהבדל שבין "דרך" ל"אורח", ש"דרך" היינו דרך סלולה **שכבר** סלל הצדיק שכולם יכולים ללכת בה, ו"אורח" היינו דרכים חדשות ונתיבים הנוצרים כעת, מותאמים לפי אופן עבודתו של כל אחד, וכן – לעיין ב"לקוטי תורה" שיר השירים (יב, ב). ומה שרבנו הזקן מדבר בענין חיי הצדיק בשלשה ענינים **אלה**, אמונה, יראה ואהבה, דוקא – הוא מפני (כפי שהוא מביא ב"אגרת הקודש" סימן א') שהן ה"זרועות" המחזיקות את כל הגוף, הרי שהן היסוד והעיקר בעבודת ה'.

אגרת הקדש

רוחו פעולתו אשר עבד בה לפנים בישראל פעולת צדיק לחיים לכל חי היא נפש כל חי הקשורה בנפשו בחבלי עבותות אהבה רבה ואהבת עולם בל תמוט לנצח אשר מי האיש החפץ חיים לדבקה בה' חיים בעבודתו תדבק נפשו והיתה צרורה בצרור החיים את ה' בחיי רוח אפינו אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים אשר שבק לנו בכל אחד ואחד כפי בחי' התקשרותו באמת ואהבתו אהבת אמת הטהורה מקרב איש ולב עמוק כי כמים הפנים וכו' ורוח אייתי רוח ואמשיך רוח ורוחו עומדת בקרבינו ממש כי בראותו ילדיו מעשה ידיו בקרבו יקדישו שמו יתברך אשר יתגדל ויתקדש כאשר נלך בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נס"ו.

יום שני י"ג מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמו, וז"ש בזוה"ק דצדיקא... עד עמ' 292, קודם לברכה:

וְזֶה שֶׁכָּתוּב בּוֹהַר הַקָּדוֹשׁ[17] **דְּצַדִּיקָא דְּאִתְפַּטַּר אִשְׁתַּכַּח בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין יָתִיר מִבְּחַיּוֹהִי,** – צדיק שנפטר נמצא בכל העולמות יותר מאשר בחייו, שלכאורה, נכון הדבר רק בעולמות עליונים, שם הוא נמצא יותר כשהוא עולה לשם, אך, בעולם התחתון **הזה** – כיצד הוא נמצא שם יותר אחרי פטירתו והסתלקותו? – **דְּהַיְנוּ שֶׁגַּם בְּזֶה הָעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה - "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם"**[18] – ש"היום" בעולם הזה, הוא עיקר ענין המעשה – קיום המצוות בפועל, כפי שהגמרא[19] אומרת: "היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם", שבעולם הזה הוא עיקר ענין המעשה, ואילו הענינים של קיבול שכר או כמו קיבול שכר – הם "למחר", בעולם הבא. על כל פנים העולם הזה הוא עולם המעשה – הרי גם בעולם המעשה **אִשְׁתַּכַּח יָתִיר,** – נמצא הצדיק שנפטר במדה מרובה יותר, ובתלמידים שעליהם השפיע ומשפיע, הכוונה היא, שגם בעולם המעשה **שלהם**, לא רק בעבודתם הרוחנית של אמונה, יראה ואהבה, נמצא הצדיק ואהבה מרובה יותר מאשר לפני פטירתו, אלא גם בעולם המעשה שלהם, בענינים של מעשה – תשובה ומעשים טובים – הוא נמצא במדה מרובה יותר, שהם מקבלים יותר

אגרת הקדש

וז"ש בזוה"ק דצדיקא דאתפטר אשתכח בכלהו עלמין יתיר מבחיוהי דהיינו שגם בזה העולם המעשה היום לעשותם אשתכח

---

12. משלי י, טז. **13.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב איכה ד, כ". **14.** משלי כז, יט. **15.** זח"ב קסו, ב. ועוד. **16.** ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ ואתחנן ו, ז. **17.** ח"ג עא, ב. **18.** ואתחנן ז, יא. **19.** עירובין כב, א.

השפעה, **כִּי הַמַּעֲשֶׂה** – של תלמידיו ומקושריו, (**גָּדוֹל**) [**גָּדֵל**] **וְהוֹלֵךְ, גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין, מִן "אוֹר זָרוּעַ לַצַּדִּיק"**[20] **כַּ"שָּׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'"**, – על דרך הנאמר בספר בראשית[21], שהכוונה היא על גן עדן. בהתאם לביאור דלהלן על אגרת זו, הכוונה היא לאור הנמשך ומאיר ב"מלכות דאצילות", הנקראת "שדה אשר ברכו ה'", שבה נמשך מ"ז"א דאצילות" המשכת יתר, מצד עליית התורה והעבודה של הצדיק, ומכך באים הרהורי התשובה והמעשים טובים בתלמידים, וזה נקרא "גידולי גידולין", **הַמֵּאִיר לְאֶרֶץ וְחוּצוֹת,** – בארץ ישראל ובחוץ לארץ, **וְגַם אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֹּה הַיּוֹם כֻּלָּנוּ חַיִּים כִּדְרָכָיו** - "דֶּרֶךְ **הַקֹּדֶשׁ יִקָּרֵא לָהּ"**[22]. – לא רק דרך של קדושה, כי אם דרך של "קדש" שלמעלה מ"קדוש" בוי"ו. על כל פנים יוצא שהצדיק והשפעתו נמצאים אחרי הסתלקותו גם בעולם המעשה ובמדה מרובה יותר. **זֹאת בַּעֲבוֹדַת ה' בְּמִלֵּי דְּשְׁמַיָּא;** – בענינים רוחניים, שהתלמידים יכולים לקבל מהצדיק אחרי הסתלקותו יותר מאשר לפני הסתלקותו. **וּבְמִלֵּי דְּעַלְמָא** – בענינים והשפעות גשמיות שהצדיק ממשיך, **בְּפֵרוּשׁ אִתְּמַר** – נאמר במפורש **בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[23], **דְּצַדִּיקַיָּא מְגִנִּין עַל עָלְמָא,** – שהצדיקים מגינים על העולם, **וּבְמִיתָתְהוֹן יָתִיר מִבְּחַיֵּיהוֹן,** – ואחרי הסתלקותם – במדה מרובה יותר מאשר בחייהם בעולם זה, **וְאִלְמָלֵא צְלוֹתָא דְּצַדִּיקַיָּא בְּהַהוּא עָלְמָא** – ולולא תפלתם של הצדיקים בעולם **ההוא, לָא אִתְקַיֵּם עָלְמָא רִגְעָא חָדָא.** – לא היה העולם **הזה** מתקיים אפילו רגע אחד, הרי שהצדיקים מגינים על העולם הזה בענינים הגשמיים, אחרי הסתלקותם, במדה מרובה יותר מאשר בחייהם בעולם זה, **וְכָל הַקָּרוֹב קָרוֹב אֶל מִשְׁכַּן ה"** – לצדיק, **בְּחַיָּיו - קוֹדֵם לַבְּרָכָה:** – הבאה על ידי ומן הצדיק.

אגרת הקדש

יתיר כי המעשה (גדול) [גדל] והולך גידולי גידולין מן אור זרוע לצדיק בשדה אשר ברכו ה' המאיר לארץ וחוצות וגם אנחנו אלה פה היום כולנו חיים בדרכיו דרך הקדש יקרא לה. זאת בעבודת ה' במילי דשמיא. ובמילי דעלמא בפירוש אתמר בזוה"ק דצדיקיא מגינין על עלמא ובמיתתהון יתיר מבחייהון ואלמלא צלותא דצדיקיא בההוא עלמא לא אתקיים עלמא רגעא חדא וכל הקרוב קרוב אל משכן ה' בחייו קודם לברכה:

יום שלישי י"ד מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 292, איתא בזוה"ק... עד עמ' 292, ועלול כנודע.

בֵּאוּר עַל הַנַּ"ל:

רבנו הזקן מסביר בעצמו משמעותה העמוקה יותר של אגרת זו (סימן כ"ז): **אִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, דְּצַדִּיקָא דְּאִתְפַּטַּר - אִשְׁתַּכַּח בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין יָתִיר מִבְּחַיּוֹהִי כּוּ".** – כתוב בזוהר הקדוש, צדיק שנפטר נמצא בכל העולמות יותר מאשר בחייו. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, תִּינַח בְּעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים אִשְׁתַּכַּח יָתִיר כַּעֲלוֹתוֹ שָׁמָּה,** – מובן הדבר שבעולמות העליונים הוא נמצא אחרי הסתלקותו במדה מרובה יותר כאשר נשמתו עולה למעלה, **אֲבָל בָּעוֹלָם הַזֶּה אֵיךְ אִשְׁתַּכַּח יָתִיר?** – כיצד הוא נמצא שם במדה מרובה יותר? **וְיֵשׁ לוֹמַר, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁקִּבַּלְתִּי עַל מַאֲמַר חַז"ל דְּ"שָׁבַק** – השאיר, **חַיִּים לְכָל חַי",** – שבשעת הסתלקותו של צדיק אומרים שהוא השאיר חיים לכל החיים, וכנזכר לעיל, שבפשטות הלשון קשה, אם הכוונה היא רק לומר שהוא עזב את העולם ואחרים נשארו בחיים, הרי שלא השאיר את חייו הוא, לא מחייו הם חיים, אלא, לפי ההסבר שקיבל רבנו הזקן הכוונה היא אכן שהוא השאיר מחייו **הוא** – לכל החיים, **כַּנּוֹדָע** – כידוע, **שֶׁחַיֵּי הַצַּדִּיק אֵינָם חַיִּים בְּשָׂרִים**[24] **כִּי אִם חַיִּים רוּחָנִיִּים, שֶׁהֵם אֱמוּנָה וְיִרְאָה וְאַהֲבָה,** – אמונת ה', יראת ה' ואהבת ה' שיש לו עצמו והוא משפיע אותן לתלמידיו ומקושריו, שלש אלו מוגדרות בפסוקים בשם "חיים", **כִּי בֶּאֱמוּנָה כְּתִיב:** – כתוב: "**וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה",** וּבְיִרְאָה כְּתִיב: – כתוב: "**וְיִרְאַת ה' לְחַיִּים",** וּבְאַהֲבָה כְּתִיב: כתוב[25]: "**רוֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים",** וְחֶסֶד הוּא אַהֲבָה. – אהבה היא פנימיות החסד, הרי כשאומרים על חסד "חיים" הרי שאהבה היא ענין של חיים, וכל השלש: אמונה, יראה ואהבה, הרי מוגדרות בשם "חיים". **וּשְׁלֹשָׁה מִדּוֹת אֵלּוּ** – אמונה, יראה ואהבה, **הֵם בְּכָל עוֹלָם**

אגרת הקדש

ביאור על הנ"ל:

איתא בזוה"ק דצדיקא דאתפטר אשתכח בכלהו עלמין יתיר מבחיוהי כו' וצריך להבין תינח בעולמות עליונים אשתכח יתיר בעלותו שמה אבל בעוה"ז איך אשתכח יתיר. וי"ל ע"ד מה שקבלתי על מאמר חז"ל דשבק חיים לכל חי כנודע שחיי הצדיק אינם חיים בשרים כ"א חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה כי באמונה כתיב וצדיק באמונתו יחיה ובויראה כתיב ויראת ה' לחיים ובאהבה כתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים וחסד הוא אהבה ושלשה

---

20. תהלים צז, יא. **21.** תולדות כז, כז. **22.** ע"ד ל' הכתוב - ישעי' לה, ח. **23.** ח"ג עא, ב. **24.** "כנראה צ"ל "בשריים" (ב' יודין), כמו "רוחניים", שבהמשכו" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקוטי שיחות חכ"ב ע' 138 הערה 8 בשולי הגליון). **25.** משלי כא, כא.

וְעוֹלָם עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, – והמדריגות שבעולמות, הרי בכל עולם ישנן הבחינות הנקראות אמונה, יראה ואהבה, הַכֹּל לְפִי עֲרֶךְ בְּחִינַת מַעֲלוֹת הָעוֹלָמוֹת זֶה עַל זֶה – לפי עליונות המדריגה של אותו עולם, כך עליונותן של הבחינות והמדות אמונה, יראה ואהבה שבאותו עולם, כְּדֶרֶךְ עֶלֶה וְעָלוּל, כַּנּוֹדָע. – העולם העליון יותר משמש "עילה" וסיבה שממנו בא העולם התחתון יותר שהוא "עלול" ומסובב מהעולם העליון יותר.

אגרת הקדש

מדות אלו הם בכל עולם ועולם עד רום המעלות הכל לפי ערך בחי' מעלות העולמות זע"ז בדרך עילה ועלול כנודע.

יום רביעי ט"ו מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 292, והנה בהיות הצדיק... עד עמ' קמז, תאמין.

וְהִנֵּה, בִּהְיוֹת הַצַּדִּיק חַי עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, – בעולם הזה, הָיוּ שְׁלֹשָׁה מִדּוֹת אֵלּוּ – אמונה, יראה ואהבה, בְּתוֹךְ כְּלִי וּלְבוּשׁ שֶׁלָּהֶם בִּבְחִינַת מָקוֹם גַּשְׁמִי, שֶׁהִיא בְּחִינַת נֶפֶשׁ הַקְּשׁוּרָה בְּגוּפוֹ, וְכָל תַּלְמִידָיו אֵינָם מְקַבְּלִים רַק הֶאָרַת מִדּוֹת אֵלּוּ וְזִיוָן, הַמֵּאִיר חוּץ לְכֶלִי זֶה – מחוץ לכלי האמור, עַל יְדֵי דִּבּוּרָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים, – אותיות הדיבור והמחשבה מגלות הרי הארה בלבד. וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[26] שֶׁאֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דַּעַת רַבּוֹ וְכוּ". – עד ארבעים שנה. אֲבָל לְאַחַר פְּטִירָתוֹ, – של הצדיק, לְפִי שֶׁמִּתְפָּרְדִים בְּחִינַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּשְׁאֶרֶת בַּקֶּבֶר מִבְּחִינַת הָרוּחַ שֶׁ–אחרי ההסתלקות היא בְּגַן עֵדֶן, שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ מִדּוֹת הַלָּלוּ, – אמונה, יראה ואהבה, הרי שאין שלש מדות אלו מוגבלות יותר בלבוש ובכלי שלהן שבגוף, אלא הן בגן עדן שהוא מקום רוחני, ואוירו מתפשט בעולם מסביב לכל אדם, כפי שיסביר להלן, לְפִיכָךְ יָכוֹל כָּל הַקָּרוֹב אֵלָיו – המקושר אל הצדיק, לְקַבֵּל חֵלֶק מִבְּחִינַת רוּחוֹ שֶׁבְּגַן עֵדֶן, – חלק מעצם המדות ולא הארה וזיו מהן בלבד, הוֹאִיל וְ–בחינת הרוח של הצדיק, אֵינָהּ בְּתוֹךְ כְּלִי וְלֹא בִּבְחִינַת מָקוֹם גַּשְׁמִי, – כי אם בגן עדן, שגם הוא, כפי שיסביר להלן, בעולם זה, כַּנּוֹדָע מֵאָמַר רַז"ל[27] עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁנִּכְנַס עִמּוֹ גַּן עֵדֶן, – כשנכנס אל יצחק לקבל את הברכות, הרי שגן עדן נמצא בעולם הזה, וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת[28] שֶׁאֲוִיר גַּן עֵדֶן מִתְפַּשֵּׁט סָבִיב כָּל אָדָם, וְנִרְשָׁמִים בַּאֲוִיר זֶה – של גן עדן, כָּל מַחְשְׁבוֹתָיו וְדִבּוּרָיו הַטּוֹבִים בַּתּוֹרָה וַעֲבוֹדַת ה' (וְכֵן לְהֵפֶךְ חַס וְשָׁלוֹם – כשאדם חושב ומדבר דברים שבניגוד לתורה ועבודת ה', נִרְשָׁמִים בַּאֲוִיר הַמִּתְפַּשֵּׁט מִגֵּיהִנָּם סָבִיב כָּל אָדָם). חֵלְקָהּ, – כיוון שכוחו של הצדיק, אמונתו, יראתו ואהבתו, אינם מוגבלים בכלי ולבוש ובמקום גשמי, אלא הם נמצאים בגן עדן הקיים גם בעולם הזה, נָקֵל מְאֹד – קל מאד, לְתַלְמִידָיו לְקַבֵּל חֶלְקָם מִבְּחִינַת רוּחַ רַבָּם הָעַצְמִית, שֶׁהֵם אֱמוּנָתוֹ וְיִרְאָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ אֲשֶׁר עָבַד בָּהֶם אֶת ה', וְלֹא זִיוָם – והארתם כְּלֵבֶד הַמֵּאִיר חוּץ לַכֶּלִי, – כפי שהיה בחיים חיותו של הצדיק, כשהם קיבלו זיו בלבד על ידי מחשבותיו ודיבוריו הקדושים. לְפִי שֶׁבְּחִינַת רוּחוֹ הָעַצְמִית – אמונתו, יראתו ואהבתו העצמיות, השייכות אליו בלבד ולא לתלמידיו, מִתְעַלָּה בְּעֶלְיוֹ אַחַר עֶלְיוֹ, לְהִכָּלֵל בִּבְחִינַת נִשְׁמָתוֹ שֶׁבְּגַן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן שֶׁבָּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, וְנוֹדַע[29] שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה אֵינוֹ נָעֲקָר לְגַמְרֵי מִכֹּל וָכֹל מִמְּקוֹמוֹ וּמַדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה, גַּם לְאַחַר

אגרת הקדש

והנה בהיות הצדיק חי על פני האדמה היו שלשה מדות אלו בתוך כלי ולבוש שלהם בבחי' מקום גשמי שהיא בחי' נפש הקשורה בגופו וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות אלו וזיון המאיר חוץ לכלי זה ע"י דבוריו ומחשבותיו הקדושים. ולכן ארז"ל שאין אדם עומד על דעת רבו וכו' אבל לאחר פטירתו לפי שמתפרדים בחי' הנפש שנשארה בקבר מבחי' הרוח שבג"ע שהן שלש מדות הללו לפיכך יכול כל הקרוב אליו לקבל חלק מבחי' רוחו שבג"ע הואיל ואינה בתוך כלי ולא בבחי' מקום גשמי כנודע מארז"ל על יעקב אבינו ע"ה שנכנס עמו ג"ע וכ"כ בספר עשרה מאמרות שאויר ג"ע מתפשט סביב כל אדם ונרשמים באויר זה כל מחשבותיו ודבוריו הטובים בתורה ועבודת ה' (וכן להיפך ח"ו נרשמים באויר המתפשט מגיהנם סביב כל אדם) הלכך נקל מאד לתלמידיו לקבל חלקם מבחי' רוח רבם העצמיית שהם אמונתו ויראתו ואהבתו אשר עבד בהם את ה' ולא זיווים בלבד המאיר חוץ לכלי לפי שבחי' רוחו העצמית מתעלה בעילוי אחר עילוי להכלל בבחי' נשמתו שבג"ע העליון שבעולמות העליונים ונודע שכל דבר שבקדושה אינו נעקר לגמרי מכל וכל ממקומו ומדרגתו הראשונה

---

26. עבודה זרה ה, ב. פרש"י עה"פ נצבים כט, ו. **27.** ב"ר פס"ה, כ"ב. זח"ג פד, א. **28.** מאמר חקו"ד ח"ב פי"ב. **29.** פרדס שער י"ד פרק א'. ע"ח שער ל"ד פרק ג'. ובכ"מ.

שֶׁנִּתְעַלָּה לְמַעֲלָה לְמַעֲלָה, – גם אז אין הוא נעקר לגמרי ממקומו ומדריגתו הראשונים, אלא נשאר שם רושם, וּבְחִינָה זוֹ – מרוחו של צדיק, הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּשְׁאֶרֶת לְמַטָּה בְּגַן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן – שהרי בחינת גן עדן ישנה בכל עולם, גם למטה בעשיה ישנה בחינת גן עדן התחתון, הרי בחינה זו שנשארה למטה בגן עדן, בִּמְקוֹמוֹ וּמַדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה, הִיא הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת בְּתַלְמִידָיו, – שכן, בחינה זו הרי נפרדה מרוחו העצמית של הרבי, וכל ענינה הוא מה שהיא מתפשטת בתלמידים, כָּל אֶחָד כְּפִי בְּחִינַת הִתְקַשְּׁרוּתוֹ וְקִרְבָתוֹ אֵלָיו – אל הצדיק, בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ, בְּאַהֲבָה רַבָּה, – כל אחד לפי מדת היותו מקושר לרבו באהבה רבה – באותה מדה הוא מקבל מהתפשטות רוחו של הרבי, כִּי הַמְשָׁכַת כָּל רוּחֲנִיּוּת אֵינָהּ אֶלָּא עַל יְדֵי אַהֲבָה רַבָּה, – וכשישנה האהבה רבה, נמשכות המדות הרוחניות של אמונה, יראה ואהבה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[30] דְּרוּחַ דִּרְעוּתָא דְּלִבָּא אַמְשִׁיךְ רוּחַ מִלְּעֵילָא, – הרוח של הרצון הפנימי של הלב ממשיך רוח מלמעלה, הרי שה"רעותא דלבא" (הרצון הפנימי של הלב) והאהבה של התלמיד לרבו, ממשיכים שיתפשט ממדותיו של הרבי לתלמיד, רַק אִם יְכוֹן לִקְרַאת אֱלֹהָיו[31] כַּהֲכָנָה רַבָּה וְיִגִיעָה עֲצוּמָה, – לפי פירושו של חסיד קשיש, מובא ב"לקוטי הגהות" על "תניא", הכוונה ב"הכנה רבה" היא – ההכנה של הנשמה ו"יגיעה עצומה" – יגיעת הגוף, "יגיעת בשר", לְקַבֵּל שָׁלֹשׁ מִדּוֹת הַלָּלוּ, – אמונה, יראה ואהבה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹרָהוּ רַבּוֹ, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[32]: יָגַעְתָּ וּמָצָאתָ - תַּאֲמִין. בהתאם לפירושו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[33] על "רק אם יכון לקראת אלקיו בהכנה רבה ויגיעה עצומה כו'" – הכוונה היא, שהעבודה והיגיעה היא להכניס האמונה, היראה והאהבה בחיים בשריים של קיום התורה והמצוות, וכפי שמובן ממה שהוא מסיים שם, מסתבר (למרות שהדברים לא נאמרו במפורש) ש"יגעת ומצאת תאמין" הכוונה היא שימצא הרבה יותר מאשר יגיעתו, ענין של "מציאה". וכפי שאומר שם בפירוש, שעל ידי היגיעה מתהווה התקשרות של גידולי הגידולין עם שרשם ומקורם שהוא "עצמות רוחו של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל בבחינת נשמתו שבגן עדן העליון", הרי שלא זו בלבד שיש לתלמידים מרוחו שנשארה בגן עדן התחתון, אלא גם מרוחו העצמית הנכללת בנשמה שבגן עדן העליון, הרי זו "מציאה" שלא בערך נעלה יותר מאשר הקבלה הקודמת מהרוח שנשארה בגן עדן התחתון בלבד, אלא, כפי שהוא מסיים שם, זה מאיר עליהם בבחינת "מקיף" בלבד, אך מקיף זה מעניק כוח בגידולי הגידולין שגם בהם יהיה ענין הצמידה עד אין שיעור. באותו מאמר אומר הרבי (אחרי שהוא מביא חלק גדול מלשון אגרת הקדש זו, ובשייכות למה שהוא אומר על ההכנה הרבה והיגיעה העצומה לקבלת שלש המדות, אמונה, יראה ואהבה) – שעל ידי עבודה ויגיעה בדרך שהרבי לימד, הוא מוריד ומביא את החיים הרוחניים של הרבי באמונה יראה ואהבה בחיים בשריים של כל עניני העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות בפועל ממש, על ידי כך נעשה ההתקשרות של גידולי הגידולין (אודותם ידון להלן באגרת זו) עם שרשם ומקורם, שהוא הרוח העצמית של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל בנשמתו שבגן עדן העליון שבעולמות העליונים, אלא שזה מאיר עליהם בבחינת "מקיף", אך "מקיף" זה מעניק כוח בגידולי הגידולין, שגם בהם יהיה כוח הצמידה בתוספת וברבוי עד אין שיעור, כלומר (לפי המובא שם ב"קיצור") שהתלמידים שהם **גידולי גידולין** של הצדיק, מתקשרים, על ידי עבודתם, ברוח ובנשמה של הצדיק שבגן עדן העליון.

אגרת הקדש

גם לאחר שנתעלה למעלה למעלה ובחי' זו הראשונה שנשארה למטה בגן עדן התחתון במקומו ומדרגתו הראשונה היא המתפשטת בתלמידיו כל אחד כפי בחי' התקשרותו וקרבתו אליו בחייו ובמותו באהבה רבה כי המשכת כל רוחניות אינה אלא ע"י אהבה רבה כמ"ש בזוה"ק דרוח דרעותא דלבא אמשיך רוח מלעילא רק אם יכון לקראת אלהיו בהכנה רבה ויגיעה עצומה לקבל שלש מדות הללו כדרך שהורהו רבו וכמארז"ל יגעת ומצאת תאמין.

יום חמישי ט"ז מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמז, והנה יש עוד... עד עמ' 294, כוכבים:

וְהִנֵּה, יֵשׁ עוֹד בְּחִינַת הֶאָרָה – המאירה לְתַלְמִידָיו, – אחרי הסתלקות הצדיק, רַק שֶׁאֵינָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת בְּתוֹךְ מֹחָם[34] מַמָּשׁ כָּרִאשׁוֹנָה, – כמו ההארה הראשונה המאירה לתלמידים מרוחו של הצדיק, הבאה בפנימיות במדות אמונה, יראה ואהבה של התלמיד, ואילו ההארה השניה איננה מתלבשת בפנימיות, רַק מְאִירָה עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה, –

אגרת הקדש

והנה יש עוד בחי' הארה לתלמידיו רק שאינה מתלבשת בתוך מוחם ממש כראשונה רק מאירה עליהם מלמעלה

---

30. ראה זח"ב קסב, ב. ועוד. **31.** ע"פ ל' הכתוב - עמוס ד, יב. **32.** מגילה ו, ב. **33.** ד"ה פזר נתן לאביונים, תרצ"ב. **34.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי המקשר תלמיד ורב הוא שכל התלמיד שמתבונן בתורת ושכל ודעת רבו".

בבחינת "מקיף", שכן היא למעלה מעלה ממדריגתם, **וְהִיא מֵעֲלַיִת רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ** – של הצדיק, **לְמָקוֹר חֶצְבוֹ,** – למקור שממנו באות הנשמה והרוח, **דְּהַיְנוּ לַ"חֵקֶל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין",** – ל"מלכות דאצילות", מקור הנשמות, הנקראת שדה של "תפוחין קדישין", **וְעַל יְדֵי זֶה** – שהנשמה עולה שם, **נַעֲשָׂה שָׁם יִחוּד,** – ש"מלכות" מתייחדת עם מה שלמעלה ממנה, **עַל יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין"** – התעוררות של אלקות, **מִכָּל מַעֲשָׂיו וְתוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ אֲשֶׁר עָבַד כָּל יְמֵי חַיָּיו,** – כפי שיסביר להלן בסימן כ"ח, שכל יגיעתו של האדם מה שעבדה נפשו במשך ימי חייו ו"פעל" למעלה, אשר במשך ימי חייו היה זה באופן של העלם והסתר – הרי זה מתגלה ומאיר בשעת הפטירה וההסתלקות, **וְנִזְרְעוּ בַּ"חֵקֶל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין"** – במקור הנשמה, **אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים מְאֹד, לְעֻמַּת** – ועל ידי אורות **תַּחְתּוֹנִים,** – שבאו מהצדיק, **אֲשֶׁר הֵם תּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ.** – הרי שעל ידי תורתו ועבודתו נזרעו למעלה אורות נעלים ביותר, והם מתגלים ונמשכים למטה בשעת פטירתו והסתלקותו, **וְהֶאָרַת אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים אֵלּוּ מְאִירָה עַל כָּל תַּלְמִידָיו, שֶׁנַּעֲשׂוּ עוֹבְדֵי ה' עַל יְדֵי תּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ.** – הרי בשעה שהאורות העליונים מתורתו ועבודתו של הצדיק מתגלים, הם מאירים על כל התלמידים שנעשו על ידי התורה והעבודה עובדי ה', **וְהֶאָרָה זוֹ שֶׁ** – מאירה **עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה,** – למרות שהיא בבחינת "מקיף", **מַכְנֶסֶת בְּלִבָּם הָרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וְכָל הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים הַנּוֹלָדִים** – ונוצרים, **מֵהֶאָרָה זוֹ שֶׁמְּאִירָה מֵאוֹרוֹת הַזְּרוּעִים בַּשָּׂדֶה** – של "חקל תפוחין קדישין", **הַנִּזְכָּר לְעֵיל - נִקְרָא "גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין".** – שכן, האורות עצמם הם הרי "גידולין" מזריעתו של הצדיק, והמעשים הטובים הבאים מההארה של האורות הם "גידולי גידולין", **וְהֶאָרָה זוֹ הִיא בְּהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר גָּדוֹל[35], כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ הַמְּאִיר לַכּוֹכָבִים מִתַּחַת לָאָרֶץ, כִּדְאִיתָא** – כפי המובא **בַּתִּקּוּנִים[36] עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁאַחַר פְּטִירָתוֹ מִתְּפִשֶּׁטֶת הֶאָרָתוֹ בְּכָל דָּרָא וְדָרָא** – דור ודור, **לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת,** – לשש מאות אלף נשמות, שהן שרשים שכל שאר הנשמות הן ניצוצות מנשמות שרשיות אלו, כפי שהוסבר בפרק ל"ז בחלק ראשון של ספר ה"תניא", **כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ הַמְּאִיר מִתַּחַת לָאָרֶץ לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא כּוֹכָבִים:** – הרי כפי שנאמר בזוהר על משה רבנו, כך הדבר גם בצדיקים המאירים ל"גידולי גידולין", לתלמידים ולתלמידי תלמידים וכו', המקבלים מהארת תורתו ועבודתו כשהם מתנהגים בהתאם להוראותיו בעניני תורה ועבודה.

אגרת הקדש

והיא מעליית רוחו ונשמתו למקור חוצבו דהיינו לחקל תפוחין קדישין ועי"ז נעשה שם יחוד ע"י העלאת מ"נ מכל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו ונזרעו בחקל תפוחין קדישין אורות עליונים מאד לעומת תחתונים אשר הם תורתו ועבודתו והארת אורות עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו והארה זו שעליהם מלמעלה מכנסת בלבם הרהורי תשובה ומעשים טובים וכל המעשים טובים הנולדים מהארה זו שמאירה מאורות הזרועים בשדה הנ"ל נקרא גידולי גידולין והארה זו היא בהעלם והסתר גדול כמו שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ כדאיתא בתיקונים על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים רבוא נשמות כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים:

יום שישי י"ז מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 294, כח למה נסמכה... עד עמ' קמח, מנוגה:

כח. אחרי אגרת הקודש סימן כ"ז (זך), ששלח רבנו הזקן אל החסידים אחרי פטירתו של רבי מענדעלע מהורודוק (מויטבסק), בה הוא מסביר, שאחרי הסתלקות של צדיק ומנהיג, יכולים עדיין התלמידים לקבל את ההשפעה ממנו ברוחניות, ואף במדה מרובה יותר מאשר לפני ההסתלקות, כשהיה בחיים חיותו בעולם זה, ובגשמיות (בענינים גשמיים) מגינים הצדיקים שנסתלקו, על העולם הזה במדה מרובה יותר מאשר לפני הסתלקותם – אחרי אגרת זו, קבעו מסדרי[1] ה'אגרות קודש', את האגרת שכתב רבנו הזקן אל הרב הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב, בתור ניחומים על פטירת בנו.

---

35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לתרץ - כשמאיר יחוד שבאצי' באדם למטה (ועד למעשה "מע"ט" שלו) - ה"ז לכאורה יותר מגילוי אלי' (שזהו למטה מאצי') ואפילו מגילוי שרש נשמתו שבאצי' (שהרי המדובר **ביחוד** שבאצי' שכל יחוד נמשך מלמע' ממקום היחוד) וצ"ל לא רק "הרהורי תשובה ומע"ט", כ"א **אן אנדער** מענטש **לגמרי**! והביאור דוגמת השמש (שבמקומה - **יום**) המאיר לכוכבים (-שבמקומם - **לילה** גם כשמאיר השמש) מתחת ל(ובהפסק ה)ארץ (בין השמש והכוכבים) .. מרע"ה (**אצי'**) כו'. ומוסיף "**לס"ר**" - שמזה ראי' **לכל** תלמידיו. ומוסיף בכל דרא ודרא - ראה ר"פ מ"ב: בכל דור ודור... בגו"נ של חכמי הדור - כבנדו"ד באגה"ק". **36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר": לע"ע מצאתי **כל** הענין בזח"ג רעג, א. וראה שם רטז, ב. ובתיקונים (תס"ט קיב, א. קד, א. ת"ע קלח, א) מצאתי רק **חלק** מהמבואר - ואולי טעות המעתיק הוא באגה"ק, ונשתרבב לו ממש"כ בתניא פמ"ד 'בתיקונים'". **1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה "הסכמת הרבנים שי' ... נ"ע" - הנדפסת בתחלת הס'".

אגרת הקדש

כח מה שכתב למחותנו הרב הגאון המפורסם איש אלקים קדוש ה' נ"י ע"ה פ"ה מו"ה לוי יצחק נ"ע אב"ד דק"ק בארדיטשוב לנחמו על פטירת בנו הרב החסיד מו"ה מאיר נ"ע:

למה נסמכה פ' מרים לפ' פרה לומר לך מה פרה מכפרת וכו'. וצריך להבין למה נסמכה דוקא לפרה אדומה הנעשה חוץ לשלש מחנות אלא דחטאת קריי' רחמנא [בכת"י הנוסחא הנעשה בחוץ. ומן תיבת לשלש עד תיבת רחמנא ליתא בכת"י] ולא נסמכה לפ' חטאת הנעשה בפנים על גבי המזבח כפרה ממש. אמנם נודע מזוה"ק והאריז"ל סוד הקרבנות שעל גבי המזבח הן בחי' העלאת מ"נ מנפש הבהמית שבנוגה אל שרשן ומקורן הן בחי' ד' חיות שבמרכבה הנושאות את הכסא פני שור ופני נשר וכו'. ועי"ז נמשכים ויורדים מ"ד מבחי' אדם שעל הכסא הנקרא בשם מלכא וז"א. אכן בשריפת הפרה אדומה הנה ע"י השלכת עץ ארז ואזוב וכו' ונתינת מים חיים אל האפר נקרא בשם קידוש מי חטאת במשנה והיא

באגרת זו מסביר רבנו הזקן איך הסתלקות צדיק "פועל ישועות בקרב הארץ", לכפר על עון הדור, אפילו על זדונות, שגם הם יתכפרו.

מַה שֶּׁכָּתַב – רבנו הזקן, **לְמְחֻתָּנוֹ, הָרַב הַגָּאוֹן הַמְפֻרְסָם, אִישׁ אֱלֹקִים קְדוֹשׁ ה'**[2], **נֵר יִשְׂרָאֵל עָמוּד הַיְמָנִי פַּטִּישׁ הֶחָזָק**[3], **מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב לֵוִי יִצְחָק נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן, אַב בֵּית דִּין דִּקְהִלַּת קֹדֶשׁ בַּאַרְדִּיטְשׁוֹב, לְנַחֲמוֹ עַל פְּטִירַת**[4] **בְּנוֹ הָרַב הֶחָסִיד מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב מֵאִיר נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן:**

"לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מִרְיָם – פרשת "מיתת מרים", **לְפָרָשַׁת פָּרָה,** – אדומה, **לוֹמַר לְךָ: מַה פָּרָה מְכַפֶּרֶת וְכוּ'".** – כך מיתת צדיקים מכפרת, כך אומרת הגמרא במסכת מועד קטן[5], והתוספות[6] מפרשים, שפרה אדומה מכפרת על חטא העגל, הרי כשם שפרה אדומה מכפרת, כך גם מיתת צדיקים מכפרת. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה נִסְמְכָה** – פרשת מרים **דַּוְקָא לְ**–פרשת **פָּרָה אֲדֻמָּה (הַנַּעֲשֶׂה חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת**[7]**, אֶלָּא דְּחַטָּאת כַּרְיֵיהּ רַחֲמָנָא**[8] – התורה קוראת לה "חטאת". ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" מציין הרבי, שהמלים "הנעשה חוץ לשלש מחנות.. רחמנא" צריכות לבוא בסוגריים. [בכתב יד[9], הנוסחא: **'הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ'.** ומן תיבת 'לשלש' עד תיבת 'רחמנא' – ליתא בכתב יד] על כל פנים, השאלה היא, מדוע הסמיכה התורה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה דוקא? **וְלֹא נִסְמְכָה** – פרשת פרה אדומה, **לְפָרָשַׁת חַטָּאת הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ** – שהיא **כַּפָּרָה מַמָּשׁ.** – המלים "כפרה ממש" יכולים לפרש, שהן מוסבות על המזבח – שהחטאת נעשה על מזבח־הכפרה, או כפי שנוח יותר לפרש, שזה מוסב על החטאת, שהחטאת היא "כפרה ממש" (שלא כפי שהדבר בפרה אדומה שהיא בעיקר ענין של טהרה). כדי לתרץ שאלה זו – יסביר רבנו הזקן, שענין הקרבנות הוא "העלאת מ"ן" (התעוררות מלמטה), מנפש הבהמה שבקליפת "נוגה", העולה לשרשה וממשיכה אור פנימי בעולם, אור שיכול להתלבש בפנימיות בעולם (שלכן נקראים הקרבנות "אכילת מזבח", שהם ענין של אכילה, שהיא אור פנימי, אור כזה כשבא בעולם נעשה מצומצם). ומה זה "פועל"? – לכפר על שוגג הבא מהתגברות הנפש הבהמית שמקליפת "נוגה"; ואילו בפרה אדומה ישנו הענין של "**קידוש** מי חטאת". "קידוש" מלשון "קדש" – שזה ממשיך אור מ"**קדש** העליון" שלמעלה מהעולם, וזה מהפך את חושך עולם התהו לאור של תיקון, פעולה והשפעה זו בעולם באה לטהר מהטומאה החמורה ביותר, "אבי אבות הטומאה", שלמטה מטה מקליפת "נוגה", וכך גם על ידי פטירת צדיקים נמשך אור שלמעלה מהעולם, מתיקון "נוצר" המורכבת מאותיות "רצון", ויוצרת "**עת רצון**" לכפר על "עון הדור", אפילו על זדונות שהם משלש קליפות הטמאות שלמטה מ"נוגה". בזה משתווה פטירת צדיקים לענין פרה אדומה ולא לענין הקרבנות וקרבן חטאת. ובלשון רבנו הזקן: **אֲמָנָם**[10] **נוֹדַע מִזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[11] **וְהָאֲרִיז"ל**[12]**, סוֹד הַקָּרְבָּנוֹת** שֶׁ–הקריבו **עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, הֵן בְּחִינַת הַעֲלָאַת "מִן נוּקְבִין"** – העלאה והתעוררות מהתחתונים, **מִנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבְּנוּגָה אֶל שָׁרְשָׁן וּמְקוֹרָן, הֵן בְּחִינוֹת ד' חַיּוֹת שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה** – המוזכרות ביחזקאל פרק א', **הַנּוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא**[13]**: פְּנֵי שׁוֹר וּפְנֵי נֶשֶׁר וְכוּ',** – מ"פני שור" באות נפשות הבהמות, ומ"פני נשר" – נפשות העופות, שמהן מביאים קרבנות, את השתים האחרות, "פני אדם" ו"פני אריה" הוא מרמז ב"וכו'", הרי קרבנות הם "העלאת מ"ן", העלאה מלמטה, אל ד' חיות ה"מרכבה", שהן שורש הענינים שבעולם ויש להן שייכות לעולם, **וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁכִים וְיוֹרְדִים "מִן דּוּכְרִין"** – (המשכה (מהמשפיע) מלמעלה), **מִבְּחִינַת "אָדָם" שֶׁעַל הַכִּסֵּא, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "מַלְכָּא" וּ"זְעֵיר אַנְפִּין".** – הרי האור הנמשך משם הוא אור היורד ומתלבש בעולם בפנימיות, וכנזכר לעיל, שלכן נקראים קרבנות "**אכילת** מזבח", שהם ממשיכים אור פנימי, כדוגמת ענין האכילה והמזון שהם ענין פנימי. **אָכֵן בִּשְׂרֵפַת הַפָּרָה אֲדֻמָּה, הִנֵּה עַל יְדֵי הַשְׁלָכַת עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וְכוּ'** – שגם זה הוא ענין של המשכה[14], ולאחרי זה מתווסף גם **וּנְתִינַת מַיִם חַיִּים אֶל הָאֵפֶר - נִקְרָא בְּשֵׁם "קִדּוּשׁ מֵי חַטָּאת" בַּמִּשְׁנָה**[15]**,**

---

2. ע"ד ל' הכתוב - איוב יא, ו. **3.** ע"ד ל' חז"ל - ברכות כח, ב. **4.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בשנת תקס"ו". **5.** כח, א. **6.** ד"ה מה פרה. וראה גם פרש"י ר"פ חוקת. **7.** פרש"י עה"פ חוקת יט, ג. מיומא סח, א. **8.** פרש"י עה"פ שם, ט. מעבודה זרה כג, ב. חולין יא, א. **9.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה "מודעה רבה" שבראש הספר (משנת תר"ס - משא"כ בהדפוסים שקודם שנה זו)". **10.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בהבא לקמן ראה בארוכה לקו"ת ר"פ חוקת". **11.** ח"א סד, ב. **12.** לקוטי תורה להאריז"ל פרשת ויקרא. **13.** בחיי תרומה כה, י. ובכ"מ. **14.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כן מפרש כאן. ועיין לקו"ת פ' חוקת שם ובפרט סד"ה תוספת כו' ויקחו אליך (סא, ב)". **15.** פרה פרק ו'.

– קידוש" מלשון "קדש", **וְהִיא בְּחִינַת "קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן"**, – הבחינה העליונה ביותר ב"קדש", **הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "טַלָּא דִּבְדוּלְחָא"**, – טל הבדולח, כמו הלשון "כעין הבדולח" הכתובה לגבי מן[16], הנקרא גם[17] "טל", "שכבת הטל"; וזה ענין של "טל", שהוא "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה) שלמעלה לגמרי מ"אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה), שלא כמו מטר הבא על ידי "אתערותא דלתתא", התעוררות מלמטה, כמו שכתוב[18]: "ואד יעלה מן הארץ והשקה", אלא כמו "טל" שהוא "אתערותא דלעילא" (הבא מהתעוררות מלמעלה), ובפרט "טלא דבדולחא" הוא "אתערותא דלעילא" שלמעלה לגמרי מ"אתערותא דלתתא", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[19], שֶׁ** – טלא דבדולחא" **הִיא בְּחִינַת "חָכְמָה עִלָּאָה"** – חכמה עליונה, **וּ"מֹחָא סְתִימָאָה" דַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין"**, – "חכמה שבכתר" שלמעלה לגמרי מהעולם, **וַעֲלָהּ אִתְּמַר בְּדוּכְתֵּי טוּבָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ: בְּחָכְמָה אִתְבָּרִירוּ[20]**, – עליה, על "חכמה עילאה" ו"מוחא סתימאה", כתוב בהרבה מקומות בזוהר הקדוש "בחכמה אתברירו" על ידי "חכמה" הם מתבררים, שעל ידי "חכמה" נעשה הבירור והתיקון, הרי כשעל ידי "קידוש מי חטאת" נמשך מבחינה **זו** – אזי: **וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוּכָא לִנְהוֹרָא**, – מתהפך החושך לאור, **דְּהַיְנוּ עוֹלָם הַתִּקּוּן, שֶׁנִּתְבָּרֵר וְנִתְתַּקֵּן עַל יְדֵי "מֹחָא סְתִימָאָה" דַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין"**, – זה מתברר ונתתקן **מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ וּשְׁבִירַת הַכֵּלִים, שֶׁנִּפְלוּ בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה וְכוּ', כַּנּוֹדַע.** – שהניצוצות משבירת הכלים נפלו בעולמות בריאה־יצירה־עשיה, וזה מעבודתו של יהודי לברר ולתקן את הניצוצות, **וְלָזֹאת** – ולכן פרה אדומה **מְטַהֶרֶת טֻמְאַת הַמֵּת,** – ממי שנטמא למת, **אַף שֶׁהוּא** – המת הוא **אָבִי אָבוֹת וְכוּ',** – הטומאה, **וּלְמַטָּה מַטָּה מִנֵּהּ:** – המדריגה התחתונה ביותר בטומאה, אף על פי כן מטהרת פרה אדומה טומאה זו. שכן, על ידי **"קידוש** מי חטאת" נמשך מ"חכמה עילאה" ו"מוחא סתימאה", אור שלמעלה לגמרי מהעולם, ובכוח אור זה להפוך חושך העולם לאור.

אגרת הקדש

בחי' קדש העליון הנקרא בשם טלא דבדולחא כמ"ש בזוה"ק שהיא בחי' חכמה עילאה ומוחא סתימאה דא"א ועלה איתמר בדוכתי טובא בזוה"ק בחכמה אתברירו ואתהפכא חשוכא לנהורא דהיינו עולם התיקון שנתברר ונתתקן ע"י מוחא סתימאה דא"א מעולם התהו ושבירת הכלים שנפלו בבי"ע וכו' כנודע. ולזאת מטהרת טומאת המת אף שהוא אבי אבות וכו' ולמטה מטה מנוגה:

להלן יסביר רבנו הזקן השייכות למיתת צדיקים, שגם במיתת צדיקים נמשך אור נעלה כזה ה"פועל" ומשפיע בעולם להפוך חושך לאור ומכפרת על עון הדור. ובלשון רבנו הזקן:

יום שבת קודש י"ח מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמח, והנה מודעת זאת... עד עמ' 296, וכו'.

וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת[21], – והרי ידוע הדבר, **דְּ"אַבָּא"** – "חכמה", **יוֹנֵק מִמַּזָּל הַשְּׁמִינִי כוּ'** – שבי"ג מדות הרחמים הנקראות "מזלות" (שכן ההמשכה משם יכולה להיות רק באופן של "מזל" ו"שערות"), **וְהוּא תִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד",** – כפי שכתוב בי"ג מדות הרחמים[22]: "נוצר חסד לאלפים", **"נוֹצֵר" - אוֹתִיּוֹת "רָצוֹן", וְהִיא עֵת רָצוֹן[23] הַמִּתְגַּלֶּה וּמֵאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, בְּעֵת פְּטִירַת צַדִּיקֵי עֶלְיוֹן, עוֹבְרֵי ה' בְּאַהֲבָה, בִּמְסִירַת נַפְשָׁם לַה' בְּחַיֵּיהֶם עַרְבִית וְשַׁחֲרִית בִּקְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הָיוּ מַעֲלִים "מַיִן נוּקְבִין" לְ"אַבָּא" וְ"אִמָּא"** – ("חכמה" ו"בינה") **בִּקְרִיאַת שְׁמַע, כַּיָּדוּעַ** – שמסירות הנפש של קריאת שמע, היא "העלאת מ"ן" ל"חכמה" ול"בינה", **(וְכֵן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה דְּ** – תורה **מֵחָכְמָה נָפְקָא),** – התורה באה מ"חכמה", הרי בלימודם תורה יש בו גם מן "העלאת מ"ן" ל"חכמה", **וְעַל יְדֵי זֶה הָיוּ נִמְשָׁכִים וְיוֹרְדִים בְּחִינַת "מַיִן דּוּכְרִין"** – (המשכה מלמעלה), **מִתִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד",** – שכאמור יונקת ומקבלת "חכמה" ממנו, **וְהֵם הֵם הַמְּאִירִים בִּבְחִינַת גִּלּוּי בִּפְטִירָתָם,** – ההמשכות שהיו נמשכות על ידי מסירות נפשם בקריאת שמע ובלימוד התורה – מאירות באופן גלוי בשעת פטירתם, **כַּנּוֹדַע שֶׁכָּל**

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת דאבא יונק ממזל השמיני כו' והוא תיקון ונוצר אותיות רצון והיא ג"כ עת רצון המתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירת צדיקי עליון עובדי ה' באהבה במסירת נפשם לה' בחייהם ערבית ושחרית בק"ש שעי"ז היו מעלים מ"נ לאו"א בק"ש כידוע. (וכן בת"ת דמחכמה נפקא) ועי"ז היו נמשכים ויורדים בחי' מ"ד מתיקון ונוצר חסד והם הם המאירים בבחי' גילוי בפטירתם כנודע

---

16. בהעלותך יא, ז. **17.** בשלח טז, יג. **18.** בראשית ב, ו. **19.** ראה זח"ג קכח, ב. **20.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: בלקוטי ביאורים לתניא (להר"י שי' קארף): "ראה תו"א פ' בראשית ד"ה ויאמר ה"א הן האדם. שם מג"א ד"ה ובבואה. בהוספות ד"ה להבין ענין חלב ודבש פ"ב. - וראה זח"ב רנד, ב. ע"ח שי"ח פ"ה. מבו"ש ש"ה ח"א פ"ב. סהמ"צ להצ"צ איסור עבודת בע"מ ועוד - ישוב הסתירות בזה". **21.** ע"ח שט"ז פ"ו. ובכ"מ. **22.** תשא לד, ז. **23.** בתניא לפנינו: "והוא תיקון ונוצר אותיות רצון והוא ג"כ עת רצון". אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א כבפנים.

אגרת הקדש

שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה בבחי' העלם והסתר מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו והנה ע"י גילוי הארת תיקון ונוצר חסד בפטירתן מאיר חסד ה' מעולם עד עולם על יראיו ופועל ישועות בקרב הארץ לכפר על עון הדור אף גם על הזדונות שהן מג' קליפות הטמאות שלמטה מנוגה לפי שמזל דנוצר ממו"ס דא"א מקור הבירורים ואתהפכא חשוכא דשבירת הכלים לנהורא דעולם התיקון. משא"כ בקרבנות שע"ג המזבח שאינן מכפרים אלא על השגגות שהן מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה כמ"ש בלקוטי תורה פ' ויקרא ולכן נסמכה לפ' פרה דוקא מה פרה וכו' ובילקוט פ' שמיני הגי' מי חטאת וכו':

עָמַל הָאָדָם שֶׁעָמְלָה נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו – ו"פעל" לְמַעְלָה בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר – שזה נשאר נעלם ומוסתר למעלה, מִתְגַּלֶּה וּמֵאִיר בִּבְחִינַת גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בְּעֵת פְּטִירָתוֹ. – הרי לכן, כל ההמשכות שפעלו "העלאת מ"ן" של קריאת שמע ולימוד התורה שלהם, שהיו לפני זה באופן של העלם והסתר למעלה – מתגלות ומאירות למטה בגילוי בשעת פטירתם. וְהִנֵּה, עַל יְדֵי גִּלּוּי הָאָרַת תִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד" בִּפְטִירָתָן – של צדיקי עליון, מֵאִיר "חֶסֶד ה' מֵעוֹלָם – מ"עלמא דאתכסיא" (העולם המכוסה), עַד עוֹלָם – ל"עלמא דאתגליא" (העולם המגולה), עַל יְרֵאָיו"[24], וּ"פוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ"[25], לְכַפֵּר עַל עָוֹן הַדּוֹר, אַף גַּם עַל הַזְּדוֹנוֹת – עבירות שנעשו במזיד, שֶׁהֵן מִג' קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִנֹּגַהּ, – שמ"נוגה" באות העבירות בשוגג שעליהן מכפרים קרבנות, לְפִי שֶׁמַּזָּל דְ"נוֹצֵר חֶסֶד" – בא מִ"מּוֹחָא סְתִימָאָה" – "חכמה שבכתר" דַ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" מְקוֹר הַבֵּרוּרִים, – משם בא הכוח לענין הבירורים, לברר ולתקן את החושך של שבירת הכלים, וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא – ומתהפך החושך – דִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים לִנְהוֹרָא – לאור, דְּעוֹלָם הַתִּקּוּן. – לכן זה מכפר על הזדונות הבאים משלש קליפות הטמאות, שהן המדריגה התחתונה ביותר שנעשתה על ידי שבירת הכלים. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁאֵינָן מְכַפְּרִים אֶלָּא עַל הַשְּׁגָגוֹת, – על העבירות שנעשו בשוגג, שֶׁהֵן – באות, מֵהִתְגַּבְּרוּת נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁ–חיותה היא מִנֹּגַהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה – להאריז"ל, פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא. וְלָכֵן נִסְמְכָה – פרשת מרים, לְפָרָשַׁת פָּרָה – אדומה, דַּוְקָא – ללמד אותנו: "מַה פָּרָה וְכוּ'". – מכפרת, כך גם מיתת צדיקים מכפרת, שכן אופן הכפרה של מיתת צדיקים הוא כאופן הפעולה של פרה אדומה, כמוסבר לעיל. וּבְיַלְקוּט – שמעוני, פָּרָשַׁת שְׁמִינִי הִגִּיהַּ "מִי חַטָּאת וְכוּ'": – שם מובא אותו מאמר, אלא שבמקום "פרה" ("מה פרה מכפרת") כתוב שם "מי חטאת", זה מתאים יותר למה שהוסבר לעיל. שכן, ענין הפרה המכפרת ופועלת על שלש קליפות הטמאות – הוא הרי ענין "קידוש מי חטאת" שבפרה (לא שריפת הפרה, שברוחניות הענינים היא ענין של **העלאה** – כי אם "קידוש מי חטאת" שהוא **המשכה** מ"קדש העליון" עד "חכמה סתימאה" מקור הבירורים).

---

24. ע"פ ל' הכתוב - תהלים קג, יז. **25.** ע"ד ל' הכתוב - תהלים עד, יב.

היום יום . . .

יום ראשון — יום רביעי — יב חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: סו־סח.
תניא: וז"ש . . . קודם לברכה.

אחת מתורות הראשונות של רבינו הזקן – ונקראו אז בשם "ווערטער": שמע ישראל – א איד דערהערט – הוי' אלקינו – אז כחנו וחיותינו איז דאָס למעלה מן הטבע, און – הוי' אחד.

אַחַת מִתּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – וְנִקְרְאוּ אָז בְּשֵׁם "וועֶרְטעֶר" [״פִּתְגָּמִים״]: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל – יְהוּדִי "קוֹלֵט" – הַוְיָ' אֱלֹקֵינוּ – שֶׁכֹּחֵנוּ וְחַיּוּתֵינוּ הֵם לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, וַאֲשֶׁר – "הַוְיָ' אֶחָד".

יום שני

יום חמישי — יג חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וירא, חמישי עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: איתא . . . 292 ועלול כנודע.

דער בעש״ט פלעגט לערנען מיט זיינע תלמידים א שיעור גמרא. דער אופן פון דעם לערנען איז געווען מיט גרויס חריפות און גאונות, און מ׳האָט געלערענט דעם רמב״ם אלפס רא״ש און אנדערע מפרשים פון די ראשונים וועלכע זיינען שייך געווען צו דער גמרא וואָס מ׳האָט געלערענט. דער בעש״ט פלעגט אָפּטייטשען די ווערטער אין אידיש. אז מ׳האָט געלערענט ערכין און געקומען צום מארז״ל (טו ב) לשון תליתאי קטיל תליתאי, האָט דער בעש״ט דאָס אויסגעטייטשט: לשון הרע הרג׳ט אלע דריי: דעם אויסטראכטער דעם דערציילער און דעם צוהערער, נאָר דאָס איז אין לבושים רוחנים, וואָס דאָס איז שווערער, ווי רציחה אין גשמיות.

הַבַּעַל שֵׁם טוֹב נָהַג לִלְמֹד עִם תַּלְמִידָיו שִׁעוּר בַּגְּמָרָא. אֹפֶן הַלִּמּוּד הָיָה בַּחֲרִיפוּת וּגְאוֹנוּת גְּדוֹלָה, וְלָמְדוּ אֶת הָרַמְבַּ״ם, אַלְפָּס, רא״ש וּשְׁאָר מְפָרְשִׁים מֵהָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ שַׁיָּכִים לַגְּמָרָא הַנִּלְמֶדֶת. הַבַּעַל שֵׁם טוֹב תִּרְגֵּם אֶת הַמִּלִּים לְאִידִישׁ. כְּשֶׁלָּמְדוּ [מַסֶּכֶת] עֲרָכִין וְהִגִּיעוּ לְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (טו, ב) : ״לָשׁוֹן תְּלִיתָאִי קָטִיל תְּלִיתָאִי״, פֵּרְשׁוֹ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב: ״לָשׁוֹן הָרַע קוֹטֶלֶת אֶת כָּל הַשְּׁלֹשָׁה: הַמַּמְצִיא, הַמְסַפֵּר וְהַשּׁוֹמֵעַ [זוֹ דַּעַת רַבֵּינוּ גֵּרְשׁוֹם שָׁם. עַיֵּן לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת ח״ה, עמ׳ 44 הע׳ 74] אַךְ זֶהוּ בִּלְבוּשִׁים רוּחָנִיִּים, שֶׁזֶּה חָמוּר יוֹתֵר מֵרְצִיחָה בְּגַשְׁמִיּוּת״.

יום שלישי

יום שישי — יד חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וירא, ששי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והנה בהיות . . . קמז תאמין.

״מה׳ מִצְעֲדֵי גֶבֶר כּוֹנָנוּ״, לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ תְּעוּדָה רוּחָנִית בַּחַיִּים, וְהוּא: לְהִתְעַסֵּק בַּעֲבוֹדַת הַבִּנְיָן לַעֲשׂוֹת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְכָל אֶחָד בַּאֲשֶׁר הוּא וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, צָרִיךְ לְהִתְעַנְיֵן בְּכָל מַאֲמְצֵי כֹּחוֹ לְחַפֵּשׂ בְּחֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ לִמְצֹא אֵיזֶה פַּרְנָסָה רוּחָנִית כְּמוֹ שֶׁהוּא מְחַפֵּשׂ אַחַר פַּרְנָסָה גַּשְׁמִית. וְהוּא לְפִי שֶׁדַּרְכּוֹ – שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – יֶחְפָּץ, כִּדְכְתִיב בְּאַבְרָהָם ״כִּי יְדַעְתִּיו גוֹ׳ וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה׳״, כִּי יֵשׁ שְׁנֵי דְּרָכִים: דֶּרֶךְ הַטֶּבַע וְשֶׁלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע, הָעוֹלָם בְּרָאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת נִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע – בְּעֵינֵי בָּשָׂר – וְהוּא דֶּרֶךְ אֱלֹקִים. תּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם דֶּרֶךְ הֶוְיָ׳, וְהוּא הַמְשָׁכָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע בַּטֶּבַע, אֲשֶׁר בִּגְלַל זֹאת הִנֵּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה מִן הַטֶּבַע בַּטֶּבַע.

יום רביעי

שבת — טו חשון — ה׳תש״ד

הַפְטוֹרָה: וְאִשָּׁה – בְּנָהּ וַתֵּצֵא.

שיעורים. חומש: וירא, שביעי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: והנה יש . . . כוכבים.

די נשמה ווארט אויבען אויף דעם זמן, ווען זי וועט זוכה זיין אראָפּגעהן אין א גוף, ווייל די נשמה פילט, וואָס זי קען אויפטאָן זייענדיק דָא למטה. זי קען קומען צו דעם להתענג על הוי׳. איז אויף ווען לייגט מען עס אָפּ?

הַנִּשְׁמָה מְצַפָּה לְמַעְלָה לַזְּמַן בּוֹ תִּזְכֶּה לָרֶדֶת לַגּוּף, כִּי הַנִּשְׁמָה חָשָׁה מַה הִיא מְסֻגֶּלֶת לִפְעֹל בִּהְיוֹתָהּ כָּאן לְמַטָּה. הִיא מְסֻגֶּלֶת לְהַגִּיעַ לַ"לְהִתְעַנֵּג עַל הַוָיָ"". אִם כֵּן, לְמָתַי דּוֹחִים זֹאת?

יום חמישי

יום ראשון — **טז חשון** — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ח"ש, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: כח. למה . . . מטה מנוגה.

המחשבה היא לבוש ומשרת השכל והמדות. בשעה אשר אין לה שירות בשכל או במדות, גם אז פועלת פעולתה לחשוב ולהרהר, אבל פעולתה לא לבד שאינה תוכנית, אלא היא גם פרועה לשמצה . . . ומבואר כי סיבת המחשבות זרות או רעות הוא די פוסטקייט פון קאָפּ, דכאשר השכל עסוק אז יש להמחשבה מה לשרת ואין מקום למחשבות של שטות והבל שאין בהם ממש.

הַמַּחֲשָׁבָה הִיא לְבוּשׁ וּמְשָׁרֵת הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת. בְּשָׁעָה אֲשֶׁר אֵין לָהּ שֵׁרוּת בַּשֵּׂכֶל אוֹ בַּמִּדּוֹת, גַּם אָז פּוֹעֶלֶת פְּעֻלָּתָהּ לַחֲשֹׁב וּלְהַרְהֵר, אֲבָל פְּעֻלָּתָהּ לֹא לְבַד שֶׁאֵינָהּ תָּכְנִית, אֶלָּא הִיא גַּם פְּרוּעָה לְשִׁמְצָה... וּמְבֹאָר כִּי סִבַּת הַמַּחֲשָׁבוֹת זָרוֹת אוֹ רָעוֹת הוּא הָרֵיקָנוּת שֶׁל הָרֹאשׁ, דְּכַאֲשֶׁר הַשֵּׂכֶל עָסוּק אָז יֵשׁ לְהַמַּחֲשָׁבָה מַה לְּשָׁרֵת וְאֵין מָקוֹם לְמַחֲשָׁבוֹת שֶׁל שְׁטוּת וְהֶבֶל שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ.

יום שישי

יום שני — **יז חשון** — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שני עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: והנה מודעת . . . חטאת וכו'.

מ'דארף היטען דעם זמן, מ'דארף מקבל זיין עולה של תורה. יעדער זמן, יעדער טאָג וואָס גייט אוועק, איז דאס ניט נאָר א טאָג נאָר א ענין אין לעבען, די טעג גייען כמאמר (ירושלמי ברכות פ"א ה"א) יום נכנס ויום יוצא שבת נכנס כו' חדש כו' שנה כו'. דער טאַטע האָט געזאָגט בשם רבינו הזקן: אזומערדיגער טאָג און אווינטערדיגע נאַכט איז א יאהר.

צָרִיךְ לִשְׁמֹר עַל הַזְּמַן, צָרִיךְ לְקַבֵּל עֲלֵהּ שֶׁל תּוֹרָה. כָּל זְמַן, כָּל יוֹם שֶׁחוֹלֵף, הֲרֵי זֶה לֹא רַק יוֹם, אֶלָּא עִנְיָן בַּחַיִּים. הַיָּמִים חוֹלְפִים כְּמַאֲמָר (יְרוּשַׁלְמִי בְּרָכוֹת פֶּרֶק א' הֲלָכָה א') "יוֹם נִכְנָס וְיוֹם יוֹצֵא שַׁבָּת נִכְנָס כוּ' חֹדֶשׁ כוּ' שָׁנָה כוּ'". אַבָּא [אַדְמוֹ"ר הָרַשַׁ"ב] אָמַר בְּשֵׁם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: יוֹם קֵיצִי וְלֵילָה חָרְפִּי – זוֹהִי שָׁנָה.

שבת קודש

יום שלישי — **יח חשון** — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: כט. אשת . . . קמט ורכ"ט.

בְּ"תוֹרָה אוֹר" פָּרְשַׁת חַיֵּי שָׂרָה סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל יָפָה שָׁעָה", יֵשׁ טָעוּת הַדִּפּוּס. וְכָךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת: "וְיִהְיֶה בִּבְחִינַת בִּטּוּל (אֲבָל עַכְשָׁו... הֵינוּ בְּחִינַת אִיסָּר, וְעַיֵּן מַה שֶּׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בְּפֵרוּשׁ אִסְרִי לַגֶּפֶן) שֶׁהוּא בְּחִינַת חֵפֶץ, וּכְתִיב הוֹדוֹ... תּוֹךְ כָּל עָלְמִין, אֲבָל תַּכְלִית הַכַּוָּנָה".

טבילה בתיבה

יום ראשון י"ב מרחשון ה'תשע"ג

הלכות מקואות פרק ו, הלכה ד: הַלּוֹקֵחַ כְּלִי גָדוֹל, כְּגוֹן חָבִית גְּדוֹלָה אוֹ עֲרֵבָה גְּדוֹלָה, נִקְבוֹ נֶקֶב הַמִּטַּהֲרוֹ וּקְבָעוֹ בָּאָרֶץ וַעֲשָׂאָהוּ מִקְוֶה – הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

בעבר לא היו מקואות בתוך בנין, אלא היו טובלים בנהרות ובחפירות של מי גשמים. כדי לפתור את בעיית הקור בימות החורף תיקן אדמו"ר הזקן (ראה רשימת 'הלכות תיקוני המקוה ועשייתה' שבסוף שו"ע שלו חיו"ד) שיטבלו בתיבה המונחת בחפירת המקוה המחוברת למעיין או נהר. התיבה נעשית באופן שלא תקבל טומאה וכן תהיה סתומה בסיד ובזפת, כך שמי חפירת המקוה יכנסו בה ויצאו ממנה לאט־לאט. ולאחר שהתיבה תתמלא בארבעים סאה מים מהנהר, ניתן למלא את התיבה במים חמים שאובין הנשארים חמים לאורך זמן כי התיבה מצופה זפת.

את התיבה בונים בחוץ ואח"כ מכניסים אותה לחפירה, וכדי למנוע את הבעיה של טבילה בכלי – כתב אדמו"ר הזקן (שם): "להזהיר האומן העושה התיבה שלא יחבר השוליים אל הדפנות עד שיעשה תחילה נקב בקצה השוליים... בכדי שלא יהיה עליה תורת כלי מעולם".

והקשה על־כך הרה"ק רבי הלל מפאריטש (שו"ת צ"צ חיו"ד סי' קב): "לא ידעתי מה אכפת אם יהיה תורת כלי מתחלה – אם אח"כ קודם שיקבעוה בארץ ינקבו ויבטלו אותה מתורת כלי"?

ומיישב אדמו"ר ה'צמח צדק' (שם סי' קעו ח"א ס"א וסי"ד) על פי דברי הראב"ד המשיג כאן על הרמב"ם, ולדעתו אין לטבול בכלי גם כשהוא מנוקב, גזירה שמא יבואו לטבול בכלי לא מנוקב. וגזירה זו שייכת רק "כשהיה כלי גמור פעם א' ואח"כ ניקבו אותו", כי מכיון ש"זה היה גם כן תחלה כלי גמור בלא נקב" יש חשש שיבואו להחליפו בכלי שאינו מנוקב. אבל כאשר לא היתה עליו תורת כלי מעולם לא שייכת גזירה זו, כי "הוי ליה כעצים ואבנים דלא מחמרינן מלטבול בהם פן יטבלו בכלים הנעשים מהם". ומוסיף הצמח־צדק - "ועל כן הצריך אאזמו"ר הגאון ז"ל שלא יהיה על התיבה תורת כלי מעולם, שיש לומר שבזה יוצאין גם לפי דעת הראב"ד".

(תיקוני מקואות לפי תקנת רבותינו פ"ב)

מדוע העמיד אבוה־דשמואל מחצלות בנהר?

יום שני י"ג מרחשון ה'תשע"ג

הלכות מקואות פרק ט הלכה יג: וְכֵן אִם רָבוּ מֵי גְשָׁמִים עַל מֵי הַנָּהָר – אֵינָן מִטַּהֲרִין בְּזוֹחֲלִין אֶלָּא בְּאַשְׁכָּרָן. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַקִּיף מַפָּץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ כְּאוֹתוֹ הַנָּהָר הַמְעֹרָב עַד שֶׁיִּקָּווּ הַמַּיִם וְיִטְבֹּל בְּהֶן.

מסופר בגמרא (בכורות נה, ב): "אבוה דשמואל עבד לבנתיה מקוואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי". כלומר, אבוה דשמואל עשה לבנותיו מקואות בתוך ביתו "ולא היה מניחן לטבול בנהרות – שבימות הגשמים ירדו גשמים הרבה וחייש שמא ירבו מים שנוטפין מעבים לתוך הנהר שהם זוחלים" (רש"י שם), ו"אין מי גשמים מטהרים אלא דוקא דקוו וקיימי, הילכך כל היכא דאיכא למיחש שמא רבו הנוטפים שהן מי גשמים, או הפשרת שלגים, על הזוחלין שהן המים הנמשכין ובאים מנביעותו ומקורו של מעיין, אסור" (בית יוסף יור"ד סי' רא).

כך נהג לעשות במשך כל ימות השנה ["והא דקאמר דעביד להו מקואות ביומי ניסן – לאו דוקא, דבכל השנה היו טובלות במקוואות בר מיומי תשרי" (ב"י שם)] – מלבד בימי תשרי שבהם אין חשש להתרבות מי הגשמים על מי הנהר ואפשר לטבול בנהר אלא שאז היה עושה להן 'מפצי' - מחצלות של קנים (רש"י) - בנהר.

ומדוע עשה מחצלות?

רש"י (שם ד"ה ומפצי) מפרש שהיה משליך את המחצלת במים "לפי שבימי תשרי יש טיט רך בנהרות אצל שפתם וחושש שמא יעלה טיט למעלה על רגליהן ויהי' חוצץ".

ובתוספות פירשו בשם רבינו חננאל (שם ובנדה סו, א. וראה רמב"ם לעיל פ"א הי"א) שהיה עושה את המחצלת "כמין גדר בנהר לצניעות שלא יראוה עוברין ושבין, שלא תמהרנה לטבול מפני הבושת".

ומדברי הרמב"ם כאן שמצריך להקיף מפץ בכדי "שיקוו המים" וייעשו אשבורן – "למדנו פירוש מחודש במאי דעביד אבוה דשמואל לבנתיה מפצי ביומי תשרי" (ב"י שם, וראה כס"מ כאן): אבוה־דשמואל חשש לריבוי מי הגשמים בנהר גם בתשרי ולכן העמיד מחצלות כדי שהמים יקוו ולא יהיו זוחלין, אבל בימי ניסן הבאים לאחר החורף שלא יכל להעמידן בנהר עצמו, הוצרך לעשות מקוואות בבית.

החיוב והפטור בשן ורגל

יום שלישי י"ד מרחשון ה'תשע"ג

הלכות נזקי ממון פרק א, הלכה ט: אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לִבְהֵמָה לִשְׁנֵיהֶם, וְהָיָה רְשׁוּת לְאֶחָד מֵהֶן בְּלִבַּד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת, וְהִזִּיקָה פֵּרוֹתָיו – חַיָּב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל.

והקשה ה'צמח צדק' (חי' על הש"ס, ב"ק, סופ"א):

לכאורה, דברי הרמב"ם בהלכה זו סותרים לדבריו בהלכה הקודמת (ה"ח), שטעם הפטור של שן ורגל ברשות הרבים הוא "מפני שיש לה רשות להלך בכאן ודרך הבהמה להלך כדרכה ולאכול ולשבר כדרך הילוכה", שהרי בחצר ש"היתה מיוחדת לבהמה לשניהן" יש לבהמת המזיק רשות להלך, ואם כן מדוע "חייב אף על השן ועל הרגל"?

ומיישב:

כתב ה'פלפולא חריפתא' (ב"ק פ"ב סק"א), שהעובדה "שברשות הרבים יש לה רשות להלך" אינה הסיבה לפטור שן ורגל ברשות הרבים, כך שכאשר אין לה רשות להלך חייבת, שהרי ב"חצר שאינה של שניהן לא למזיק ולא לניזק" אין לה רשות להלך ובכל זאת פטורה (לעיל ה"ח), אלא שבאומרה "ובער בשדה אחר"

התורה הגדירה מלכתחילה את חיוב שן ורגל שיהא ברשות הניזק בלבד, ואם באה בהמת המזיק לשם חייבת. אבל בכל מקום אחר שאינו רשות הניזק, אפילו כשאין למזיק רשות להיכנס בו ("חצר שאינה של שניהן"), פטורה – כי סוף־סוף אין זה רשות הניזק ("שדה אחר").

על פי זה היה מקום לחייב על שן גם ברשות הרבים, כי בהיותה רשות של כולם וגם לניזק יש רשות להניח בה פירותיו, תיחשב לרשות הניזק. וכלפי טענה זו באה הסברא שבהמת המזיק "יש לה רשות להלך בכאן" ופטורה אבל סיבת הפטור ביסודה, היא (לא בגלל שיש לה רשות להלך, אלא) בגלל שאין זה רשות הניזק ('שדה אחר').

ולפי זה מבאר ה'צמח צדק' שאם החצר "מיוחדת לבהמה לשניהן והיה רשות לאחד מהן בלבד להכניס לה פירות" הרי זו "חצר הניזק ממש כיון שמיוחדת לו לבד לפירות", ולכן למרות שיש לה רשות להלך שם – חייבת.

גידול עזים בארץ ישראל — יום רביעי ט"ו מרחשון ה'תשע"ב

הלכות נזקי ממון פרק ה, הלכה ב: אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה וְחַיָּה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הלכה זו באה בהמשך להלכה הדנה באיסור גרימת נזק, ומכך מובן שלדעת הרמב"ם האיסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל הוא כדי שלא תזיק לאחרים. ורש"י (ב"ק עט, ב) כתב שהאיסור הוא משום ישוב ארץ ישראל, משום הפסד הזרעים הנצרכים לאכילתה הגורם למיעוט זריעת השדות בארץ. ולפי טעם זה אסור לגדל אפילו בביתו אף שאינה רועה בשדות אחרים (רע"ב ותוי"ט ב"ק ז, ז). אך יתכן שגם לדעת הרמב"ם אסור לגדל אף בביתו, שמא תצא ותזיק ללא ידיעתו (סמ"ע חו"מ סי' תט סק"א).

וב'שלחן ערוך' (חו"מ שם) נפסק, שבזמן הזה שאין מצוי שיהיו ליהודים שדות בארץ ישראל מותר לגדל בארץ בהמה דקה. וכתב ב'דבר יהושע' (ח"ה חו"מ סי' ז), שטעמו הוא משום שסובר כשיטת הרמב"ם שהאיסור הוא משום הנזק הנגרם לאחרים, וכאשר רוב השדות אינן של יהודים אין לחשוש לכך, אך אם האיסור הוא מחמת ישוב הארץ אין הבדל בין שדות של יהודים או של נכרים.

ופוסקי זמנינו דנו האם ההיתר המובא ב'שלחן ערוך' קיים גם היום כאשר רוב השדות הן של יהודים: יש שכתבו שאכן בימינו חזר הדבר לאיסורו (יביע אומר ח"ג חו"מ ז), ויש שכתבו שמאחר שבמשך הזמן התבטל האיסור שוב אינו חוזר לאיסורו, כי כדי לחדשו נדרשת תקנה חדשה ואין אנו גוזרים גזירות חדשות (הגהות על הטור שם להגרצ"פ פרנק).

ויש שהתירו מטעם אחר, וכתבו כי אף שאם היה כח לבית דין היה עליהם לאסור זאת גם כיום, אך כיון שלמעשה רוב הציבור לא יקיימו זאת, שוב אין חובה על אף אחד לקיים, כי גזרו על כלל הציבור ולא על יחידים ולא יתכן שיתחייב אדם להיזהר על שדות חברו בזמן שחברו אינו זהיר על שדותיו. ועוד: תקנות חז"ל מעין אלו אינן מוטלות על אדם פרטי אלא על הבית־דין שבכל דור, ואם אין הבית־דין מקפידים על כך מאיזו סיבה אין חיוב על היחיד לקיימן מעצמו (דבר יהושע סוף ח"ה, עמוד פ).

ויש שכתבו, שבישובים חדשים שנוסדו על דעת שיתקיימו מגידול בהמה דקה הדבר מותר לכל הדעות, משום שעל דעת כן התיישבו המתיישבים ומחלו זה לזה, והאיסור הוא רק כאשר כל אחד שוכן לעצמו (ציץ אליעזר ז סי' כד, ג).

'תם' ו'מועד' ברוחניות — יום חמישי ט"ז מרחשון ה'תשע"ג

הלכות נזקי ממון פרק ו, הלכה ו: שׁוֹר שֶׁהוּעַד וְנִמְכַּר אוֹ נִתַּן בְּמַתָּנָה – חָזַר לְתַמּוּתוֹ; שֶׁהָרִשּׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנֵּית מְשַׁנָּה דִּינוֹ.

ויש לבאר את תוכן ההלכה בעבודת ה':

'שור' היינו נפש הבהמית שבאדם, שצריך לשמור עליה שלא תעשה דבר בלתי רצוי ח"ו. ומצד טבעה, נפש הבהמית של יהודי אינה מתאווה לדברים אסורים אלא רק לתאוות היתר (כמבואר בתניא פ"ח). לכן, כאשר יהודי מתאווה לדברים אסורים ואף נכשל בעבירה ח"ו – הרי הוא נחשב 'תם', שענינו "המשנה ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשות כן תמיד" (לעיל פ"א ה"ד). אמנם כשחוזר על מעשה העבירה כמה פעמים עד שמתרגל בו "ונעשה לו כהיתר" (יומא פו, ב), הרי הוא נחשב ל'מועד' שכבר "הורגל בשינוי פעמים רבות" ו"נעשה מועד לאותו דבר שהורגל בו".

והנה הדרך לבטל את דין מועד היא (בדרך כלל) כמבואר להלן: "חזרה בה מדבר שהועדה לו... שור שהועד ליגח וחזר שלא ליגח... הרי זה תם לנגיחה ומאימתי היא חזרתו עד שיהיו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח" (לקמן ה"ז). וכן ברוחניות, כדי שטבע נפש הבהמית יחזור ל'תמותו' צריך להתייגע עם נפש הבהמית לבטל את תוקף התאוות עד שיתבטל הטבע הרע שהתרגל בו, ועד שיוכל לוודא שלא יכשל בכך שנית כי "תשובה גמורה זה שבא לידו דבר שעבר בו... ופרש ולא עשה" (הל' תשובה רפ"ב).

ומהלכה זו למדים שיש עוד אופן לבטל דין 'מועד' מנפשו הבהמית – על ידי שינוי הרשות. וענינו ברוחניות, שגם אם האדם לא התייגע לזכך את נפשו הבהמית, ביכולתו להשקיע את עצמו בכל מהותו בעולם חדש של קדושה, בלימוד התורה או בעבודת התפילה או במעשים־טובים, ובדרך ממילא תעבור ממנו שליטת היצר במה שהיה מורגל בו ויחזור לתמותו.

(לקוטי שיחות ל"ז עמ' 106 ואילך)

'ובערת הרע מקרבך'

יום שישי י"ז מרחשון ה'תשע"ג

הלכות נזקי ממון פרק י, הלכה ז: שׁוֹר שֶׁהוּא טָרֵפָה שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ... אֵינוֹ נִסְקָל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת – כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר, וְכֵיוָן שֶׁבְּעָלָיו כְּמֵת הֵם חֲשׁוּבִים וְאֵינָן צְרִיכִין מִיתָה – הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

אדם 'טריפה' (שאינו יכול לחיות) שהרג אדם אחר, אינו חייב מיתה, ומהפסוק "השור יסקל וגם בעליו יומת" האמור בשור שהרג אדם, למדים כי כשם שאין לחייב את בעל השור כשהוא טריפה בעונש מיתה כך אין לסקול שור טריפה. ומוסיפה הגמרא (סנהדרין עח, א) שאם אדם טריפה הרג אדם אחר בפני בית דין הרי הוא חייב מיתה שנאמר "ובערת הרע מקרבך", ובית דין שראו את מעשה ההריגה צריכים לבער את הרע ולהמית את הרוצח.

וכתב הראב"ד שלפי זה גם שור טריפה שהרג את הנפש בפני בית דין ממיתין אותו משום 'ובערת הרע', אך לדעת ה'מגיד משנה' דין 'ובערת הרע' נאמר רק באדם ולא בבהמה.

והקשו אחרונים (חתם סופר חולין קמ,א. שואל ומשיב תנינא ח"א סי' פח, ועוד):

אמרו בגמרא (חולין קמ,א) לענין מצורע שצריך להביא לטהרתו "שתי צפורים חיות", אחת לשחיטה ואחת לשלחה על פני השדה (ויקרא יד ד-ח), שאי אפשר להביא עוף שהרג את הנפש, כי כיון שהוא נידון לסקילה (כדין שור שהרג את הנפש) צריך להביאו לבית דין ולקיים בו מצוות 'ובערת הרע מקרבך', ואין לשלחו לחופשי. ואם כן מפורש שמצוות 'ובערת הרע מקרבך' נאמרה לא רק באדם!

וכתב ה'מעשה רוקח' שאכן גם הרמב"ם סובר כהראב"ד שדין 'ובערת הרע מקרבך' לא נאמר רק באדם אלא גם בבהמה, כי אין הבדל אם הרע נעשה על ידי האדם או על ידי הבהמה.

מתי נשרף בית המקדש?

שבת קודש י"ח מרחשון ה'תשע"ג

הלכות נזקי ממון פרק יד, הלכה טו: אַף עַל פִּי שֶׁאִשּׁוֹ מְמוּנוֹ הוּא, הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּחֵצָיו.

זוהי דעת רבי יוחנן בגמרא (ב"ק כב, א) שחיוב האדם על נזקי האש הוא 'משום חציו' – כאילו הבעיר בידיו. ולכאורה אינו מובן: פעולת האדם ('חציו') היתה רק בשעה שהדליק. ואחר כך, בשעת הנזק, הרי האדם הוא כבר אנוס ולמה מתחייב?

ומבאר ה'נימוקי יוסף' (ב"ק שם):

אכן, האדם לא מתחייב על השעה שהנזק התרחש בפועל, אלא "חיובו משום חציו כזורק החץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו, באותה שעה נעשה הכל".

ומכאן הקשו על דברי רבי יוחנן עצמו בקשר לתענית תשעה־באב (תענית כט, א): "אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף". ולכאורה, כיון שבשעת הדלקת האש נחשב שכל הנזק כבר נעשה, נמצא שבתשעה באב, שבו היתה תחילת ההבערה כבר נעשה כל החורבן, ולמה היה קובע את התענית בעשירי (שו"ת זכרון יהונתן חו"מ סי' ב)?

והביאור:

הטעם לכך ש"בשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל" הוא מפני שכאשר אדם זורק חץ, יצא החץ מידיו ואין לו את היכולת להחזיר אותו. ואם כן, כל הפעולות שיעשה החץ מכאן ואילך מוכרחות להיות כבר משעת זריקת החץ ולכן הרי זה כאילו הנזק כבר נעשה בזריקת החץ, והחיוב על נזקי האש (משום 'חציו') הוא כבר בשעת ההבערה.

אבל כל זה אצל בשר־ודם, מה שאין כן כאשר הקב"ה זורק את חציו הרי זה "כאילו אוחזן בידיו" (לשון רש"י – האזינו לב, מא) וביכולתו להחזיר אותם בכל רגע, ואין להחשיב את התוצאות העתידיות של החץ שעוד לא נתבצעו, כאילו כבר נעשו. ולכן לדעת רבי יוחנן היה צריך לקבוע את התענית בעשירי באב – כי גם לאחר שהקב"ה הצית את האש בתשעה באב, יכול היה לעצור את האש, והחורבן בפועל נעשה בעיקר בעשירי באב (לקוטי שיחות א עמ' 126).

המשך ביאור למס' שבת ליום שלישי עמ' ב

טומאה זו: **וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ**, אם עשה ממנו אהל וחיברו לקרקע, והיה תחתיו מת, **אֵינוֹ מְטַמֵּא** [–נטמא] **טוּמְאַת אֹהָלִים**, כלומר, אין האהל עצמו נטמא מהמת, **אֶלָּא פִּשְׁתָּן** – חוץ מפשתן, שאם עשה ממנו אהל והיה תחתיו מת, נטמא גם האהל עצמו, וצריך להטבילו ולהזות עליו מי אפר פרה לטהרתו.

גמרא

במשנתנו מבואר ש'פשתן' בכלל עץ הוא. הגמרא מבררת את המקור לכך. שואלת הגמרא: **מְנָלָן** – מנין לנו **דְּפִשְׁתָּן אִיקְּרֵי** [–נקרא] **עֵץ**, והלא מין זרע הוא. משיבה הגמרא: **אָמַר מַר זוּטְרָא, דְּאָמַר קְרָא** – שנאמר בפסוק בענין המרגלים ששלח יהושע לרגל את ארץ ישראל קודם שנכנסו אליה, בשעה שהתחבאו בביתה של רחב (יהושע ב ו), 'וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה, וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ' – בפשתים שהם עדיין בתוך גבעוליהם. הרי שגבעולי הפשתן קרויים 'עץ'.

שנינו במשנה: **וְהַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא פִּשְׁתָּן.**

מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מנין לנו כלל זה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, גְּמַר** – התנא למד זאת בגזירה שוה **'אֹהֶל' 'אֹהֶל'**

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ב־י"ח מרחשון ה'תשע"ג

יום ראשון י"ב מרחשון ה'תשע"ג

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת

פֶּרֶק ה

א. מִקְוֶה שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין מִכְּלִי אֶחָד, אוֹ מִשְּׁנַיִם אוֹ מִשְּׁלֹשָׁה כֵּלִים - מִצְטָרְפִין; וְהוּא, שֶׁיַּתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן. מֵאַרְבָּעָה כֵּלִים, אֵין מִצְטָרְפִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת אֶת מִי הַמִּקְוֶה - אֲפִלּוּ נָפַל מִשְּׁקַל דִּינָר בְּכָל שָׁנָה, מִצְטָרֵף לִשְׁלֹשָׁה לֻגִּין. וּבֵין שֶׁקָּדְמוּ הַשְּׁאוּבִין אֶת הַכְּשֵׁרִים, בֵּין שֶׁקָּדְמוּ כְּשֵׁרִים אֶת הַפְּסוּלִין, אוֹ שֶׁהָיוּ הַשְּׁאוּבִין וְהַכְּשֵׁרִין נוֹפְלִין לַמִּקְוֶה כְּאַחַת - כֵּיוָן שֶׁנִּפְּלוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין שְׁאוּבִין לְתוֹךְ אַרְבָּעִים סְאָה אוֹ לְפָחוֹת - נִפְסַל הַכֹּל וְנַעֲשָׂה שָׁאוּב.

ב. שְׁנַיִם הִפִּילוּ זֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְהַסּוֹחֵט כְּסוּתוֹ וְהִגְבִּיהָּהּ [מעל המים], וַהֲרֵי הַמַּיִם שֶׁבָּהּ נוֹפְלִין מִמִּקְוֹמוֹת הַרְבֵּה, וְכֵן הַמְּעָרֶה מִן הַצַּרְצוּר [- כוס שבשפתה רשת], שֶׁמִּטִּיל מִמִּקְוֹמוֹת הַרְבֵּה - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין.

ג. הַמַּטְבִּיל כַּד אוֹ כֶּסֶת שֶׁל עוֹר בְּמִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת - כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן מִן הַמַּיִם, נִמְצְאוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָן שְׁאוּבִין. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מַטְבִּילָן, וּמַעֲלֶה אוֹתָן דֶּרֶךְ שׁוּלֵיהֶן [כשהם הפוכים]. אֲבָל הַשַּׂק וְהַקֵּפָּה - מַטְבִּילָן וּמַעֲלֶה אוֹתָן כִּדְרָכָן, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

ד. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ גֻּמּוֹת שֶׁל מַיִם שְׁאוּבִין, לֹג בְּכָל גֻּמָּה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ מַיִם כְּשֵׁרִים - אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁלֹּא גִּיעוּ לַגֻּמָּה הַשְּׁלִישִׁית, כָּשֵׁר; וְאִם לָאו, פָּסוּל.

ה. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפַל לָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְלָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְנִתְעָרְבוּ שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת - כְּשֵׁרִין; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְרָא עַל אֶחָד מֵהֶן שֵׁם פְּסוּל. אֲבָל מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, וְאַחַר כָּךְ נֶחְלַק לִשְׁנַיִם, וְרִבָּה מַיִם כְּשֵׁרִים עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; שֶׁכָּל הַמִּקְוֶה כֻּלּוֹ שֶׁנִּפְסַל כְּמַיִם שְׁאוּבִין הוּא חָשׁוּב, וּכְאִלּוּ כָּל מֵימָיו שֶׁאֲבוּ בִּכְלִי.

ו. בּוֹר שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם שְׁאוּבִין, וְהָאַמָּה [תעלת מי גשמים] נִכְנֶסֶת לוֹ וְיוֹצְאָה מִמֶּנּוּ - לְעוֹלָם הוּא בְּפִסּוּלוֹ, עַד שֶׁיִּתְחַשֵּׁב שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִן הַשְּׁאוּבִין שֶׁהָיוּ בַּבּוֹר שְׁלֹשָׁה לֻגִּין. מִקְוֶה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ מַיִם שְׁאוּבִין וְנִפְסַל, וְאַחַר כָּךְ רִבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַכְּשֵׁרִים אַרְבָּעִים סְאָה - הוּא בְּפִסּוּלוֹ, עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁהָיוּ בוֹ, וְיִפְחֲתוּ הַשְּׁאוּבִין מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מֵי גְּשָׁמִים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מַיִם שְׁאוּבִים, וְאַחַר כָּךְ הִרְבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה בְּפִסּוּלוֹ, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִים סְאָה שֶׁהָיוּ בּוֹ וַחֲמִשָּׁה קַבִּין וְיוֹתֵר מִרְבִּיעַ הַקַּב, וְלֹא יִשָּׁאֵר מִן הַכֹּל שֶׁנִּפְסַל חוּץ מִפָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. וְכֵן אִם עָשָׂה מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים, וְעֵרֵב אוֹתוֹ עִם הַמִּקְוֶה הַזֶּה הַפָּסוּל - טִהֲרוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ.

ז. הַמְסַנֵּק [- מסלק] אֶת הַטִּיט לִצְדָדִין, וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; הָיָה תּוֹלֵשׁ הַטִּיט וּמַגְבִּיהוֹ בְּיָדָיו, וְהִבְדִּילוֹ מִן הַמִּקְוֶה לְצַדָּהּ, וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין.

ח. גִּיס [- צבא] הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְכֵן בְּהֵמָה הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְזָלְפוּ בִּידֵיהֶם וּבְרַגְלֵיהֶם שְׁלֹשָׁה לֻגִּין לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ עָשׂוּ מִקְוֶה כַּתְּחִלָּה [- כל המ' סאה מרגליהם] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ט. מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם טְמֵאִין שְׁאוּבִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם, וּפְסוּלִין לְהַקְווֹת עֲלֵיהֶן [- למקווה]. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, וְרָבוּ עֲלֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים לְהִקָּווֹת עֲלֵיהֶן. נָפְלוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין טְמֵאִים - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם, וּפָסוּל לְהִקָּווֹת עָלָיו. יָרְדוּ גְּשָׁמִים וְרַבּוּ עֲלֵיהֶן - כְּשֵׁרִין לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלַיָּדַיִם, וּפְסוּלִין לְהִקָּווֹת עֲלֵיהֶן, עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כֻּלָּן כִּשְׁאוּבִין, וְלֹא יִשָּׁאֵר מֵהֶן אֶלָּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר דִּינָר [- כמות מים קטנה], וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין טְמֵאִין - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם, וּפְסוּלִין לְהִקָּווֹת עָלָיו. נָפַל לְתוֹכוֹ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין, אֲפִלּוּ כֻּלָּן טְמֵאִין, וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְתוֹכוֹ מִשְּׁקַל דִּינָר מֵי גְּשָׁמִים לְהַשְׁלִימוֹ - כְּשֵׁם שֶׁטָּהַר לִטְבִילָה, כָּךְ טָהַר לְכָל דָּבָר.

פֶּרֶק ו

א. כָּל הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִין שֶׁהָלְכוּ הַמַּיִם עֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁנִּפְּלוּ לְתוֹכָן - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁאוּבִין, וּפוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה; וְהוּא, שֶׁיֵּעָשׂוּ לְקַבָּלָה. אֲפִלּוּ הָיוּ כֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין.

ב. כָּל כְּלִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה [- אין זה תשמישו] - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַבֵּל, אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה; כְּגוֹן הַסִּילוֹנוֹת [- צינורות] שֶׁהַמַּיִם נִמְשָׁכִין בָּהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחָבִין בָּאֶמְצַע וּמְקַבְּלִין - אֵין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל מַתֶּכֶת אוֹ שֶׁל חֶרֶשׂ.

ג. הַשֹּׁקֶת [חקיקת מים] שֶׁבַּסֶּלַע - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי. אֲבָל כְּלִי שֶׁחִבְּרוּ בְּסֶלַע - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁחִבְּרוּ בְּסִיד. נִקְבָּה מִלְּמַטָּה, אוֹ מִן הַצַּד כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד - כְּשֵׁרָה, וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה.

ד. הַלּוּקַחַ כְּלִי גָּדוֹל, כְּגוֹן חָבִית גְּדוֹלָה אוֹ עֲרֵבָה גְּדוֹלָה, וּנְקָבוֹ נֶקֶב הַמְטַהֵר אוֹתוֹ, וּקְבָעוֹ בָּאָרֶץ, וּעֲשָׂאוּהָ מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִים סְאָה שֶׁהָיוּ

זֶה כָּשֵׁר. וְכֵן אִם פָּקַק [- סתם] אֶת הַנֶּקֶב בְּסִיד וּבְבִנְיָן, אֵינוֹ פּוֹסֵל; וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין בְּתוֹכוֹ, מִקְוֶה כָּשֵׁר. סָתַם הַנֶּקֶב בְּסִיד וּבִגְבָסִים - עֲדַיִן פּוֹסֵל הוּא אֶת הַמִּקְוֶה, עַד שֶׁיִּקְבָּעֲנוּ בָּאָרֶץ אוֹ יִבְנֶה. וְאִם הוֹלִיכוֹ עַל גַּבֵּי הָאָרֶץ וְעַל גַּב הַסִּיד, וּמָרַח בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ה. הַמַּנִּיחַ טַבְלָה תַּחַת הַצִּנּוֹר, וַהֲרֵי הַמַּיִם נִמְשָׁכִין עַל הַטַּבְלָה וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה - אִם הָיָה לַטַּבְלָה דֹּפֶן [מארבע צדדיה], הֲרֵי זוֹ פּוֹסֶלֶת הַמִּקְוֶה; וְאִם לָאו, אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת. זְקָפָהּ תַּחַת הַצִּנּוֹר כְּדֵי לַהֲדִיחָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ דֹּפֶן - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת, שֶׁהֲרֵי לֹא עֲשָׂיָהּ לְקַבֵּל.

ו. הַחוֹטֵט [חוקק] בְּצִנּוֹר מָקוֹם לְקַבֵּל בּוֹ הַצְּרוֹרוֹת [אבנים קטנות] הַמִּתְגַּלְגְּלִין בַּמַּיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרְדוּ עִם הַמַּיִם - אִם הָיָה הַצִּנּוֹר שֶׁל עֵץ וְחָפַר בּוֹ כָּל שֶׁהוּא, פּוֹסֵל הַמִּקְוֶה; שֶׁהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁיּוֹרְדִין בָּאִין מִתּוֹךְ כְּלִי שֶׁנַּעֲשָׂה לְקַבָּלָה - וְהוּא שֶׁיִּקָּבְעוּ אַחַר שֶׁחָקַק בּוֹ, הוֹאִיל וְהָיָה עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי כְּשֶׁהָיָה תָּלוּשׁ. אֲבָל אִם קְבָעוֹ בַּקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ חָקַק בּוֹ בֵּית קִבּוּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל. וְאִם הָיָה צִנּוֹר שֶׁל חֶרֶשׂ, אֵינוֹ פּוֹסֵל עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּחֲקַק כְּדֵי לְקַבֵּל רְבִיעִית. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַלֵּא הַמָּקוֹם הֶחָקוּק שֶׁבַּצִּנּוֹר צְרוֹרוֹת הַמִּתְחַלְחֲלִין בְּתוֹכוֹ - הֲרֵי הוּא בְּפִסּוּלוֹ, וְאֵינוֹ כְּסָתוּם. יָרַד לְתוֹךְ הַמָּקוֹם שֶׁחָקַק עָפָר, וּסְתָמוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ז. הַסִּפּוֹג וְהַדְּלִי שֶׁהָיוּ בָהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם, וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ; שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין שֶׁנָּפְלוּ, לֹא כְּלִי שֶׁנָּפַל וּבוֹ מַיִם שְׁאוּבִין.

ח. הַשַּׂדֶה וְהַתֵּבָה שֶׁבָּיָּם - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ נְקוּבִים כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד; וְאִם הָיוּ שַׂק אוֹ קֻפָּה, מַטְבִּילִין בָּהֶן. וְכֵן הַמַּנִּיחַ שַׂק אוֹ קֻפָּה תַּחַת הַצִּנּוֹר, אֵין הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מֵהֶן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

ט. גִּסְטְרָה [כלי חרס שבור] טְמֵאָה שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה, וּשְׁקָעָהּ לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם, וְהִטְבִּיל בָּהּ כֵּלִים - טְהָרוּ מִטִּמְאָתָן. אֲבָל כְּשֶׁיַּגְבִּיהַּ אוֹתָן מִן הַמַּיִם עַד שֶׁהֵן בַּאֲוִיר הַגִּסְטְרָה, מִטַּמֵּא הַמַּיִם שֶׁעַל גַּבָּן מֵאֲוִיר הַגִּסְטְרָה, וְחוֹזֵר וּמְטַמֵּא אוֹתָן. וְכֵן מַעְיָן שֶׁהוּא יוֹצֵא מִתַּחַת הַתַּנּוּר הַטָּמֵא, וְיָרַד וְטָבַל לְתוֹכוֹ - הוּא טָהוֹר, וְיָדָיו טְמֵאוֹת מֵאֲוִיר הַתַּנּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר בְּרוּם יָדָיו, שֶׁנִּמְצָא כְּשֶׁטָּבַל - יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר; שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶשׂ מִטַּהֲרִין בְּמִקְוֶה, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ.

י. חָבִית מְלֵאָה מַיִם שֶׁנָּפְלָה לַיָּם, אֲפִלּוּ לַיָּם הַגָּדוֹל - הַטּוֹבֵל שָׁם [בחבית], לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אִי אֶפְשָׁר לִשְׁלֹשֶׁת לֻגִּין שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּמָקוֹם אֶחָד. וְכִכָּר שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְשָׁם - נִטְמָא בַּמַּיִם הַשְּׁאוּבִין, שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם עוֹמְדִין שָׁם. אֲבָל הַנְּהָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶם - הוֹאִיל וְהֵן נִמְשָׁכִין, הֲרֵי זֶה טוֹבֵל שָׁם.

יא. מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁהָיוּ בְּצַד הַמִּקְוֶה - אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם נוֹגְעִין בְּמֵי הַמִּקְוֶה, לֹא פְּסָלוּהוּ; מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִקְוֶה סָמוּךְ לְמִקְוֶה. הָיוּ הַשְּׁאוּבִין בָּאֶמְצַע, פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

יב. שְׁתֵּי בְּרֵכוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, וְכֹתֶל בֵּינֵיהֶן, וְהָעֶלְיוֹנָה מְלֵאָה מַיִם כְּשֵׁרִים, וְהַתַּחְתּוֹנָה מְלֵאָה שְׁאוּבִין, וְנָקַב בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּין הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה - אִם יֵשׁ כְּנֶגֶד הַנֶּקֶב שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, נִפְסְלָה הָעֶלְיוֹנָה; מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּקֶב כְּאִלּוּ הוּא בְּאֶמְצַע הָעֶלְיוֹנָה, לֹא בְּצִדָּהּ.

יג. כַּמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב, וְיִהְיֶה בּוֹ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין? הַכֹּל לְפִי הַבְּרֵכָה: אִם הָיְתָה הַבְּרֵכָה הַתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעִים סְאָה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּקֶב אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים לַבְּרֵכָה. הָיְתָה עֶשְׂרִים סְאָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת הַנֶּקֶב אֶחָד מִמֵּאָה וְשִׁשִּׁים לַבְּרֵכָה. וְצֵא וַחֲשֹׁב לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה - שֶׁהַסְּאָה שִׁשָּׁת קַבִּין, וְהַקַּב אַרְבַּעַת לֻגִּין.

יד. שָׁלֹשׁ מִקְוָוֹת זֶה בְּצַד זֶה, בְּכָל אֶחָד מֵהֶם עֶשְׂרִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, וְאֶחָד מֵהֶם שָׁאוּב מִן הַצַּד, וְיָרְדוּ שְׁלֹשָׁה וְטָבְלוּ בִּשְׁלֹשְׁתָּן וְנֶעֱרְמוּ הַמַּיִם [עלו על גדותיהם] מִכֻּלָּן וְנִתְעָרְבוּ מִלְּמַעְלָה - הַמִּקְוָוֹת כְּשֵׁרִים, וְהַטּוֹבְלִים טְהוֹרִים; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַכֹּל שִׁשִּׁים סְאָה, מֵהֶן אַרְבָּעִים כְּשֵׁרִים זֶה בְּצַד זֶה, וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים פּוֹסְלִין מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. הָיָה הַשָּׁאוּב בָּאֶמְצַע, וְיָרְדוּ וְטָבְלוּ בָּהֶן, וְנֶעֱרְמוּ הַמַּיִם וְנִתְעָרְבוּ הַמִּקְוָוֹת - הַמִּקְוָוֹת כְּמוֹת שֶׁהָיוּ, וְהַטּוֹבְלִין טְמֵאִין כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְעָרְבוּ אַרְבָּעִים סְאָה הַכְּשֵׁרִים - לְפִי שֶׁאֵינָן זֶה בְּצַד זֶה, שֶׁהַשָּׁאוּב מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן.

פֶּרֶק ז

א. אֵין הַמִּקְוֶה נִפְסָל לֹא בְּשִׁנּוּי הָרֵיחַ וְלֹא בְּשִׁנּוּי הַטַּעַם, אֶלָּא בְּשִׁנּוּי הַמַּרְאֶה בִּלְבַד. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין בּוֹ מִקְוֶה לְכַתְּחִלָּה, פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה. כֵּיצַד? הַיַּיִן אוֹ הֶחָלָב וְהַדָּם וְכַיּוֹצֵא בָהֶם מִמֵּי כָּל הַפֵּרוֹת - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשֶׁת לֻגִּין, שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא מַיִם שְׁאוּבִין; וּפוֹסְלִין בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה. אֲפִלּוּ מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵאָה סְאָה, וְנָפְלוּ לוֹ לֹג יַיִן אוֹ מֵי פֵּרוֹת, וְשִׁנָּה מַרְאָיו - פָּסוּל. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים אוֹ פָּחוֹת מִזֶּה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה יַיִן אוֹ מֵי פֵּרוֹת, וְלֹא שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ, וְאֵין הַסְּאָה שֶׁנָּפְלָה עוֹלָה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה. וְאִם נוֹסַף עַל הָעֶשְׂרִים, עֶשְׂרִים אֲחֵרִים מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר.

ב. יֵשׁ מַעֲלִין [- משלימים למ' סאה] אֶת הַמִּקְוֶה וְלֹא פּוֹסְלִין, פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין, לֹא מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין.

ג. וְאֵלּוּ מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד, וְהַכְּפוֹר [שלג דק], וְהַגְּלִיד [קרח], וְהַמֶּלַח, וְטִיט שֶׁנָּרוֹק [רר]. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת, וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לְמִדָּתוֹ, וַהֲרֵי הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר וְשָׁלֵם; נִמְצְאוּ מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין. אֲפִלּוּ הֵבִיא אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁלֶג כַּתְּחִלָּה, וְהִנִּיחָן בָּעוּקָה [- גומא], וְרִסְּקוֹ שָׁם - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ד. וְאֵלּוּ פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין: מַיִם שְׁאוּבִין בֵּין טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, וּמֵי כְּבָשִׁים [כבש בהם מיני מאכל], וּמֵי שְׁלָקוֹת [שימשו לבישול], וְהַתֶּמֶד [מים עם שמרים] שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ, וְהַשֵּׁכָר. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר מִשְׁקַל דִּינָר, וְנָפַל מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ מִשְׁקַל דִּינָר לְתוֹכָן - אֵינוֹ עוֹלֶה

לְמִידַת הַמִּקְוֶה, וְלֹא הִשְׁלִימוּ; וְאִם נָפַל מֵהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין, פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה.

ה. וְאֵלּוּ לֹא פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין: שְׂאָר הַמַּשְׁקִין, וּמֵי פֵּרוֹת, וְהַציר [- של דגים], וְהַמּוּרְיָס [שומן דג מלוח], וְהַתֶּמֶד מִשֶּׁהֶחְמִיץ. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת, וְנָפַל מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ סְאָה לְתוֹכָן - לֹא הֶעֱלָהוּ, וַהֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין אֵלּוּ פּוֹסְלִין, אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. וּפְעָמִים שֶׁאֵלּוּ מַעֲלִין אֶת הַמִּקְוֶה. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ, וְחָזַר וְלָקַח סְאָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי הָאַרְבָּעִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ, מִקְוֶה כָּשֵׁר.

ז. מִקְוֶה שֶׁהֵדִיחַ בּוֹ סַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים, וְשִׁנּוּ מַרְאָיו - כָּשֵׁר.

ח. מֵי הַצֶּבַע - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשֶׁת לֻגִּין, וְאֵין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאָיו.

ט. מִקְוֶה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ יַיִן אוֹ מֹחַל [- זיעת זיתים] אוֹ שְׂאָר מֵי פֵּרוֹת, וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו נִפְסַל - כֵּיצַד תַּקָּנָתוֹ? יַמְתִּין עַד שֶׁיֵּרֵדוּ גְּשָׁמִים, וְיַחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. וְאִם הָיָה בַּמִּקְוֶה אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים - מְמַלֵּא וְשׁוֹאֵב לְתוֹכוֹ, עַד שֶׁיַּחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. נָפַל לְתוֹכוֹ יַיִן אוֹ מֹחַל וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְנִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה מִקְצָתוֹ - אִם אֵין בּוֹ מַרְאֵה מַיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה כְּדֵי אַרְבָּעִים סְאָה, הֲרֵי זֶה לֹא יִטְבֹּל בּוֹ; וְהַטּוֹבֵל בְּמָקוֹם שֶׁנִּשְׁנָה, לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה. אֲפִלּוּ חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּיָּם הַגָּדוֹל, וּמַרְאֵה אוֹתוֹ מָקוֹם כְּמַרְאֵה יַיִן - הַטּוֹבֵל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה.

י. שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן אֲפִלּוּ מִשְׁקַל דִּינָר יַיִן וְשִׁנָּה מַרְאֵיהֶן, וַהֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל מַרְאֵה יַיִן, וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ, אֶלָּא אִם שִׁנּוּ מַרְאָיו.

יא. שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין חָסֵר דִּינָר מַיִם שְׁאוּבִין, שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן מִשְׁקַל דִּינָר חָלָב אוֹ מֵי פֵּרוֹת, וַהֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל מַרְאֵה מַיִם, נָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ; עַד שֶׁיִּפְּלוּ עֲלֵיהֶם שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁאֵין בָּהֶן תַּעֲרֹבֶת מַשְׁקֶה אַחֵר, וְלֹא מֵי פֵּרוֹת.

יב. מִקְוֶה שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מַרְאֵה מֵימָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ, וְלֹא נָפַל לוֹ דָּבָר - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; וְלֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מֵחֲמַת מַשְׁקֶה אַחֵר.

יום שני י"ג מרחשון ה'תשע"ג

פֶּרֶק ח

א. כָּל הַמְּעֹרָב לַמִּקְוֶה [מים הסמוכים למקווה] - הֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה, וּמַטְבִּילִין בּוֹ. גֻּמּוֹת הַסְּמוּכוֹת לְמֵי הַמִּקְוֶה, וּמְקוֹם רַגְלֵי פַּרְסוֹת בְּהֵמָה שֶׁהָיוּ בָּהֶן מַיִם - אִם הָיוּ מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד, מַטְבִּילִין בָּהֶן.

ב. חֹרְרֵי הַמְּעָרָה [ובמערה יש מקווה] וְסִדְקֵי הַמְּעָרָה - מַטְבִּילִין בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא.

ג. מַחַט שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה עַל מַעֲלוֹת [מדריגות] הַמִּקְוֶה [חוץ למים], וְהָיָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בַּמַּיִם - כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלֶיהָ הַגַּל, טְהוֹרָה.

ד. עוּקָה [חפירה] שֶׁבְּתוֹךְ [- מתחת] הַמִּקְוֶה - אִם הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין הָעוּקָה וּבֵין הַמִּקְוֶה בְּרִיאָה, וְיְכוֹלָה לְהַעֲמִיד עַצְמָהּ - אֵין מַטְבִּילִין בַּמַּיִם שֶׁבָּעוּקָה, עַד שֶׁיִּהְיוּ מְעֹרָבִין עִם הַמִּקְוֶה בְּכִשְׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד; וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַעֲמִיד עַצְמָהּ - אֲפִלּוּ אֵינָן מְעֹרָבִין אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא, מַטְבִּילִין בָּהּ.

ה. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי מִקְוָאוֹת שֶׁנִּסְדַּק לִשְׁתֵּי [מלמעלה למטה], מִצְטָרְפִין; וְאִם הָיָה בִּשְׁנֵיהֶם אַרְבָּעִים סְאָה, מַטְבִּיל בְּכָל אֶחָד מֵהֶן. וְאִם נִסְדַּק עֵרֶב [מימין לשמאל] - אֵין מִצְטָרְפִין, עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד כִּשְׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד. נִפְרַץ הַכֹּתֶל מִלְּמַעְלָה - אִם נִתְעָרְבוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן הַכֹּתֶל כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם עַל רֹחַב שְׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד, מִצְטָרְפִין.

ו. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הַנֶּקֶב שֶׁהוּא בִּשְׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד? כְּרֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁל כָּל אָדָם, וְחוֹזְרוֹת [מסתובבות] בּוֹ; וְאֵינָן בַּגּוּדָל, אֶלָּא שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת רִאשׁוֹנוֹת מִן הָאַרְבַּע שֶׁבְּכַפַּס הַיָּד. כֹּל שֶׁיַּעֲמֹד בִּשְׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד [בחלל הנקב] - מְמַעֵט, וַאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁהֵן מִבְּרִיָּתוֹ שֶׁל מַיִם. סָפֵק יֵשׁ בַּנֶּקֶב כִּשְׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד, סָפֵק שֶׁאֵין בּוֹ - אֵין מִצְטָרְפִין; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר הַטְּבִילָה מִן הַתּוֹרָה, וְכֹל שֶׁעִקָּרוֹ מִן הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁעוּרוֹ הֲלָכָה [למשה מסיני], סָפֵק שִׁעוּרוֹ לְהַחְמִיר.

ז. מְטַהֲרִין אֶת הַמִּקְוָאוֹת הָעֶלְיוֹן מִן הַתַּחְתּוֹן, וְהָרָחוּק מִן הַקָּרוֹב. כֵּיצַד? מְבִיאִין סִילוֹן שֶׁל חֶרֶשׂ אוֹ שֶׁל אֶבֶר [עופרת] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁאֵין הַסִּילוֹנוֹת פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה, וּמַנִּיחַ יָדוֹ תַּחְתָּיו [סותם פתחו התחתון] עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתְמַלֵּא מַיִם, וּמוֹשְׁכוֹ וּמַשִּׁיקוֹ, עַד שֶׁיִּתְעָרְבוּ הַמַּיִם שֶׁבַּסִּילוֹן עִם מֵי הַמִּקְוֶה הָאַחֵר אֲפִלּוּ כְּשַׂעֲרָה דַּיּוֹ, וַהֲרֵי שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת שֶׁהַסִּילוֹן בֵּינֵיהֶן כְּמִקְוֶה אֶחָד.

ח. שָׁלֹשׁ גֻּמּוֹת שֶׁבְּנַחַל, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָעֶלְיוֹנָה שֶׁל עֶשְׂרִים עֶשְׂרִים סְאָה, וְאֶמְצָעִית שֶׁל אַרְבָּעִים, וְשֶׁטֶף שֶׁל גְּשָׁמִים עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס לְתוֹכָן וְיוֹצֵא מִתּוֹכָן, אֵין זֶה עֵרוּב, וְאֵין מַטְבִּילִין אֶלָּא בָּאֶמְצָעִית; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַנִּזְחָלִין מְעֹרָבִין, אֶלָּא אִם כֵּן עָמְדוּ.

ט. טִיט רַךְ שֶׁהַפָּרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ, הֲרֵי זֶה נִמְדָּד עִם הַמִּקְוֶה; הָיָה עָבֶה עַד שֶׁאֵין הַפָּרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ, אֵינוֹ נִמְדָּד.

י. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם וְטִיט, מַטְבִּילִין בַּטִּיט וּבַמַּיִם. בְּאֵיזֶה טִיט מַטְבִּילִין? בְּטִיט זֶה הָרַךְ, שֶׁהַמַּיִם צָפִין עַל גַּבָּיו. הָיוּ הַמַּיִם מִצַּד אֶחָד, וְהַטִּיט הָרַךְ מִצַּד אַחֵר - מַטְבִּילִין בַּמַּיִם, וְאֵין מַטְבִּילִין בַּטִּיט.

יא. כָּל שֶׁתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ מִן הַמַּיִם, כְּגוֹן יַבְחוּשִׁין [תולעים] אַדַּמִּין - מַטְבִּילִין בּוֹ; וּמַטְבִּילִין בְּעֵינוֹ שֶׁל דָּג [עין כריש שנמחתה במים].

יב. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, וְיָרְדוּ שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחַר זֶה - אַף עַל פִּי שֶׁרַגְלָיו שֶׁל רִאשׁוֹן בַּמַּיִם,

מתוך מהדורת חזק

הָרִאשׁוֹן טָהוֹר וְהַשֵּׁנִי בְּטֻמְאָתוֹ; שֶׁהֲרֵי חָסְרוּ הַמַּיִם מֵאַרְבָּעִים סְאָה. הִטְבִּיל בּוֹ תְּחִלָּה סָגוֹס [בגד צמר] עָבֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהִגְבִּיהוֹ - אִם הָיָה מִקְצָת הַסָּגוֹס נוֹגֵעַת בַּמַּיִם, חֲרֵי הַטּוֹבֵל בָּאַחֲרוֹנָה טָהוֹר; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין. הִטְבִּיל בּוֹ הַמִּטָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אַף עַל פִּי שֶׁדָּחַק רַגְלֵי הַמִּטָּה בְּטִיט עָבֶה שֶׁבְּקַרְקַע הַמִּקְוֶה עַד שֶׁצָּפוּ הַמַּיִם עָלֶיהָ לְמַעְלָה, חֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁהֲרֵי לֹא נִטְבְּעוּ, עַד שֶׁיִּטָּבְלוּ בַּמַּיִם תְּחִלָּה. הִטְבִּיל בּוֹ יוֹרָה גְּדוֹלָה, חֲרֵי זוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם נִתָּזִין וְיוֹצְאִין חוּץ לַמִּקְוֶה, וְנִמְצָא חָסֵר מֵאַרְבָּעִים. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מוֹרִידָהּ דֶּרֶךְ פִּיהָ [- מוטת על צידה], וְהוֹפְכָהּ בַּמִּקְוֶה, וּמַטְבִּילָהּ; וּמַעֲלֶה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ שׁוּלֶיהָ [כשהיא הפוכה] - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׁאוּבִין, וְיַחְזְרוּ לַמִּקְוֶה וְיִפְסְלוּ אוֹתָהּ.

יג. מִקְוֶה שֶׁמֵּימָיו מְרֻדָּדִין [נמוכים] - כּוֹבֵשׁ [מניח אבנים] אֲפִלּוּ [על] חֲבִילֵי קַשׁ וַחֲבִילֵי קָנִים בְּתוֹךְ הַמַּיִם וּמִן הַצְּדָדִין, עַד שֶׁנֶּעֱרְמוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה; וְיוֹרֵד וְטוֹבֵל לְתוֹכָן.

פֶּרֶק ט

א. שֵׁשׁ מַעֲלוֹת [דרגות טהרה] בְּמִקְוָאוֹת, זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. הָרִאשׁוֹן - מֵי גְבָאִים [שלוליות], וּמֵי בוֹרוֹת [עגול ועמוק] שִׁיחִין [מרובע ארוך וצר] וּמְעָרוֹת [בור מקורה], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמַּיִם הַמְכֻנָּסִין בַּקַּרְקַע. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁאוּבִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה - הוֹאִיל וְאֵינָן מִטַּמְּאִין אֶלָּא לְרָצוֹן [ברצון האדם], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - חֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרִין, וּטְהוֹרִין לַעֲשׂוֹת מֵהֶן עִסָּה הַטְבוּלָה לְחַלָּה, וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם, וְהוּא שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן בִּכְלִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ב. לְמַעְלָה מֵהֶן [- דרגה גבוהה יותר] - מֵי תַּמְצִית [גשמים הזורמים מההרים] שֶׁלֹּא פָּסְקוּ, אֶלָּא עֲדַיִן הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין וְהֶהָרִים בָּצִין [מבעבעים], וְהֵם נִמְשָׁכִין וְנִקְוִין, וְאֵינָן שְׁאוּבִין, אֲבָל אֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה - חֲרֵי הֵם כְּשֵׁרִים לִתְרוּמָה וְלִטֹּל מֵהֶם לַיָּדַיִם, וּמַטְבִּילִין בָּהֶן אֶת הַמַּיִם שֶׁנִּטְמְאוּ. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים וְלֹא פָּסְקוּ הֶהָרִים מִלְּהַזְחִיל, עֲדַיִן הֵם מֵי תַּמְצִית; פָּסְקוּ הֶהָרִים וְאֵינָן בָּצִין, חֲרֵי אֵלּוּ כְּמֵי גְבָאִים.

ג. הַחוֹפֵר בְּצַד הַיָּם וּבְצַד הַנָּהָר וּבִמְקוֹם הַבְּצִין, חֲרֵי הֵן כְּמֵי תַּמְצִית שֶׁלֹּא פָּסְקוּ.

ד. הַחוֹפֵר בְּצַד הַמַּעְיָן - כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ בָּאִין מֵחֲמַת הַמַּעְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁפּוֹסְקִין [- לפעמים] וְחוֹזְרִין וּמוֹשְׁכִין - חֲרֵי הֵם כְּמֵי מַעְיָן; פָּסְקוּ מִלִּהְיוֹת מוֹשְׁכִין, חֲרֵי הֵן כְּמֵי גְבָאִין.

ה. לְמַעְלָה מֵהֶן - מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין, שֶׁבּוֹ טוֹבֵל כָּל אָדָם טָמֵא, חוּץ מִן הַזָּב הַזָּכָר [שצריך מעיין]. וּבוֹ מַטְבִּילִין כָּל הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין, וְאֶת הַיָּדַיִם שֶׁמַּטְבִּילִין אוֹתָן לִקְדֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. לְמַעְלָה מִזֶּה - הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מוּעָטִין, וְהִרְבּוּ עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין: שָׁוֶה לְמִקְוֶה, שֶׁאֵין מִטַּהֲרִין בַּמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא בַּמַּיִם הַנִּקְוִין וְעוֹמְדִין בְּאַשְׁבֹּרֶן [- משקע]; וְשָׁוֶה לְמַעְיָן, שֶׁהוּא מִטַּהֵר בְּכָל שֶׁהוּא - שֶׁהַמַּעְיָן אֵין לְמֵימָיו שִׁעוּר, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהֵן מִטַּהֲרִין.

ז. לְמַעְלָה מִזֶּה - הַמַּעְיָן שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בּוֹ מַיִם שְׁאוּבִין, אֲבָל מֵימָיו מֵכִּין; כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מֵימָיו מָרִים אוֹ מְלוּחִין - שֶׁהֲרֵי הוּא מִטַּהֵר בְּזוֹחֲלִין, וְהֵם הַמַּיִם הַנִּגְרָרִין וְנִמְשָׁכִין מִן הַמַּעְיָן.

ח. לְמַעְלָה מִזֶּה - הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מַיִם חַיִּים - שֶׁבָּהֶם בִּלְבַד טוֹבְלִין הַזָּבִים הַזְּכָרִים, וּמֵהֶם לוֹקְחִין לְטָהֲרַת הַמְּצֹרָע, וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת. מַה בֵּין מַעְיָן לְמִקְוֶה? הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מִטַּהֵר אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה, וְהַמַּעְיָן מִטַּהֵר בְּכָל שֶׁהוּא. הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מִטַּהֵר אֶלָּא בְּאַשְׁבֹּרֶן, אֲבָל הַמַּיִם הַנִּזְחָלִין מִמֶּנּוּ אֵין מִטַּהֲרִין; וְהַמַّעְיָן מִטַּהֵר בְּזוֹחֲלִין. הַמִּקְוֶה, לֹא תַּעֲלֶה בּוֹ טְבִילָה לְזָבִים; וְהַמַּעְיָן - אִם הָיוּ מֵימָיו מַיִם חַיִּים, הַזָּב טוֹבֵל בָּהֶן.

ט. מַעְיָן שֶׁהָיוּ מֵימָיו יוֹצְאִין וְנִמְשָׁכִין לְתוֹךְ הַשֹּׁקֶת [כלי לשתיה], וְאַחַר כָּךְ יוֹצְאִין מִן הַשֹּׁקֶת וְנִזְחָלִין - חֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבַּשֹּׁקֶת וְשֶׁבַּחוּץ לַשֹּׁקֶת פְּסוּלִין. הָיוּ מִקְצָת הַמַּיִם נִמְשָׁכִין עַל שְׂפַת הַשֹּׁקֶת, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא - חֲרֵי הַמַּיִם שֶׁחוּץ לַשֹּׁקֶת כְּשֵׁרִין; שֶׁהַמַּעְיָן מִטַּהֵר בְּכָל שֶׁהוּא. הָיוּ מֵימָיו נִמְשָׁכִין לְתוֹךְ בְּרֵכָה שֶׁהִיא מְלֵאָה מַיִם, וְנִקְוִין שָׁם - חֲרֵי אוֹתָהּ הַבְּרֵכָה כְּמִקְוֶה; הָיָה יוֹצֵא חוּץ לַבְּרֵכָה - חֲרֵי זֶה פָּסוּל לְזָבִין וְלִמְצֹרָעִין וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ כָּל מֵי הַמִּקְוֶה שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הַבְּרֵכָה.

י. מַעְיָן שֶׁהָיוּ מֵימָיו נִמְשָׁכִין עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים שֶׁאֵין לָהֶם בֵּית קִבּוּל, כְּגוֹן שֵׁלְחָן וְסַפְסָל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - חֲרֵי זֶה כְּמִקְוֶה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְבִּיל [כשהמים -] עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים.

יא. מַעְיָן שֶׁהָיוּ אַמּוֹת [תעלות] קְטַנּוֹת נִמְשָׁכוֹת מִמֶּנּוּ, וְרִבָּה עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין לְתוֹךְ הַמַּעְיָן עַד שֶׁגָּבְרוּ הַמַּיִם שֶׁבָּאַמּוֹת וְשָׁטְפוּ - חֲרֵי הֵן כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר. הָיוּ מֵימֵי הַמַּעְיָן עוֹמְדִין, וְאֵינָן נִמְשָׁכִין, וְרִבָּה עָלָיו מַיִם, עַד שֶׁמָּשְׁכוּ מִמֶּנּוּ אַמּוֹת הַמַּיִם - חֲרֵי הַמַּיִם שֶׁמָּשְׁכוּ שָׁוִין לְמִקְוֶה לְטַהֵר בְּאַשְׁבֹּרֶן בִּלְבַד, וְשָׁוִין לְמַעְיָן לְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

יב. כָּל הַיַּמִּים - מִטַּהֲרִין בְּזוֹחֲלִין, וּפְסוּלִין לְזָבִין וְלִמְצֹרָעִין וּלְקַדֵּשׁ מֵהֶן מֵי חַטָּאת.

יג. הַמַּיִם הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן, חֲרֵי הֵן כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר. וְהַמְנַטְּפִין מִן הַמַּעְיָן [טיפין טיפין] - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טוֹרְדִין [נוטפים ברציפות], חֲרֵי הֵן כְּמִקְוֶה, וְאֵין מִטַּהֲרִין אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה עוֹמְדִין, וּפְסוּלִין לְזָבִין וְלִמְצֹרָעִין וּלְקַדֵּשׁ מֵהֶן מֵי חַטָּאת. הָיוּ הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן מִתְעָרְבִין עִם הַנִּטְפִין מִמֶּנּוּ - אִם רַבּוּ הַזּוֹחֲלִין עַל הַמְנַטְּפִין, חֲרֵי הַכֹּל כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר. וְאִם רַבּוּ הַנִּטְפִין עַל הַזּוֹחֲלִין, וְכֵן אִם רַבּוּ מֵי גְּשָׁמִים עַל מֵי הַנָּהָר - אֵינָן מִטַּהֲרִין בְּזוֹחֲלִין, אֶלָּא בְּאַשְׁבֹּרֶן; לִפְיָכָךְ, צָרִיךְ לְהַקִּיף מַפָּץ [מחצלת] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַנָּהָר הַמְעֹרָב עַד שֶׁיִּקָּווּ הַמַּיִם, וְיִטְבֹּל בָּהֶן.

יד. נוֹטְפִין שֶׁעַשָּׂן זוֹחֲלִין, כְּגוֹן שֶׁסָּמַךְ לַמָּקוֹם הַמְנַטֵּף טַבְלָה שֶׁל חֶרֶשׂ חֲלָקָה, וַחֲרֵי הַמַּיִם נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין עָלֶיהָ -

הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין; וְכָל דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אֵין מַזְחִילִין בּוֹ.

טו. זוֹחֲלִין שֶׁקְלָחָן [שפר אותם] בַּעֲלֵי [קליפי] אֱגוֹז - כְּשֵׁרִין כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין עַלֵּי הָאֱגוֹז הַלַּח שֶׁהוּא צוֹבֵעַ חָשׁוּב כְּכֵלִים.

טז. מֵי גְּשָׁמִים הַבָּאִין מִן הַמִּדְרוֹן, וַהֲרֵי הֵן נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין - אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מִתְּחִלָּתָן וְעַד סוֹפָן אַרְבָּעִים סְאָה - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן כְּשֶׁהֵן נִזְחָלִין, עַד שֶׁיִּקָּווּ וְיָנוּחוּ בְּאַשְׁבֹּרֶן אַרְבָּעִים סְאָה. הֲרֵי שֶׁהִקִּיף כֵּלִים וְעָשָׂה מֵהֶן מְחִיצוֹת, עַד שֶׁנִּתְקַבֵּץ בֵּינֵיהֶן אַרְבָּעִים סְאָה מִמַּיִם הַנִּזְחָלִין מִן הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל בָּהֶן; וְכֵלִים שֶׁעָשָׂה מֵהֶן הַגֶּדֶר, לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה.

יז. גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ מִן הַיָּם, וְנָפַל עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכֵּלִים - אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין לְחֻלִּין; שֶׁאֵין הַטּוֹבֵל לְחֻלִּין צָרִיךְ כַּוָּנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם נִתְכַּוֵּן, וְהָיָה מְצַפֶּה עַד שֶׁיִּפֹּל הַגַּל - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לַדָּבָר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ.

יח. אֵין מַטְבִּילִין בַּגַּל כְּשֶׁהוּא בָּאֲוִיר קֹדֶם שֶׁיִּפֹּל עַל הָאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה - לְפִי שֶׁאֵין מַטְבִּילִין בְּזוֹחֲלִין, קַל וָחֹמֶר בָּאֲוִיר. הָיוּ שְׁנֵי רָאשֵׁי הַגַּל נוֹגְעִין בָּאָרֶץ, מַטְבִּילִין בּוֹ; וְאֵין מַטְבִּילִין בַּכַּפָּה שֶׁלּוֹ [גג הגל], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּאֲוִיר.

פֶּרֶק י

א. סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁטָּהֲרוּ חֲכָמִים כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מַיִם שְׁאוּבִין אוֹ לֹא נָפְלוּ, וַאֲפִלּוּ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁנָּפְלוּ, סְפֵק יֵשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין סֶפֶק אֵין בָּהֶן, וַאֲפִלּוּ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין, סְפֵק שֶׁהָיָה בַּמִּקְוֶה שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה סֶפֶק שֶׁלֹּא הָיָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ב. שְׁנֵי מִקְוָוֹת, אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד שֶׁאֵין בּוֹ - נָפְלוּ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין לְאֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלוּ - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּמַה יִתְלֶה [-אפשר לתלות שנפלו למ' סאה]. הָיוּ שְׁנֵיהֶן פְּחוּתִין מֵאַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפְלוּ לְאֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה הוּא - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן פָּסוּל, שֶׁאֵין לוֹ בְּמַה יִתְלֶה; אִם לָזֶה נָפְלוּ, נִפְסַל. וְאִם לָזֶה נָפְלוּ, נִפְסַל.

ג. מִקְוֶה שֶׁהִנִּיחוּ רֵיקָן, וּבָא וּמְצָאוֹ מָלֵא - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין לְמִקְוֶה זֶה.

ד. צִנּוֹר שֶׁהָיָה מְקַלֵּחַ לְמִקְוֶה, וְהַמַּכְתֶּשֶׁת [כלי עם מים] נְתוּנָה בְּצִדּוֹ - סְפֵק מִן הַצִּנּוֹר לַמִּקְוֶה, סְפֵק מִן הַמַּכְתֶּשֶׁת לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהַפָּסוּל מוֹכִיחַ [- נראה לענינו]; וְאִם יֵשׁ בַּמִּקְוֶה רֻבּוֹ מַיִם כְּשֵׁרִים, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִים הוּא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם כָּשֵׁר קָבוּעַ.

ה. כָּל הַמִּקְוָוֹת הַנִּמְצָאוֹת בְּאֶרֶץ הָעַמִּים - פְּסוּלִין, שֶׁחֲזָקָתָן שְׁאוּבִין. וְכָל הַמִּקְוָוֹת הַנִּמְצָאוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּמְּדִינוֹת [כרכים] לְפָנִים מִן הַמִּפְתָּח [- שער העיר] - בְּחֲזָקַת פְּסוּלִין; שֶׁאַנְשֵׁי הַמְּדִינָה מְכַבְּסִין בָּהֶן וּמַטְבִּילִין בָּהֶן וּמְטִילִין לְתוֹכָן מַיִם שְׁאוּבִין תָּמִיד. וְכָל הַמִּקְוָוֹת הַנִּמְצָאוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חוּץ לַפֶּתַח - בְּחֲזָקַת טְהָרָה, שֶׁחֲזָקָתוֹ מִן הַגְּשָׁמִים.

ו. הַטָּמֵא שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל, סָפֵק טָבַל סָפֵק לֹא טָבַל; וַאֲפִלּוּ טָבַל, סָפֵק יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה סֶפֶק שֶׁאֵין בּוֹ; שְׁנֵי מִקְוָוֹת אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד אֵין בּוֹ, וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן טָבַל - סְפֵקוֹ טָמֵא; לְפִי שֶׁהַטָּמֵא בְּחֶזְקָתוֹ, עַד שֶׁיְּוַדַּע שֶׁטָּבַל כָּרָאוּי. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר, בֵּין שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו [- על סמך טבילה בו] לְמַפְרֵעַ טְמֵאוֹת, עַד שֶׁיְּוַדַּע זְמַן שֶׁנִּמְדַּד בּוֹ וְהָיָה שָׁלֵם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיְתָה הַטְּבִילָה מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה [- אב הטומאה]. אֲבָל אִם טָבַל מִטֻּמְאָה קַלָּה, כְּגוֹן שֶׁאָכַל אֳכָלִין טְמֵאִין, אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין, אוֹ בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין, אוֹ נָפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - הוֹאִיל וְעִקַּר דְּבָרִים אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶן [- מדרבנן], הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם טָבַל אוֹ לֹא טָבַל, אִם שֶׁנִּמְצָא הַמִּקְוֶה חָסֵר לְאַחַר זְמַן וְכֵיוֹצֵא בִּסְפֵקוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

ז. שְׁנֵי מִקְוָוֹת, אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד פָּסוּל, וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה, וְעָשָׂה טְהָרוֹת [טמאות מספק]. טָבַל בַּשֵּׁנִי, וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת כְּשֶׁהָיוּ, וְהַשְּׁנִיּוֹת טְהוֹרוֹת; וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ - הָרִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת, וּשְׁנִיּוֹת יִשָּׂרְפוּ. וְכֵן אִם נִטְמָא בָּאֶמְצַע טֻמְאָה קַלָּה, וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת. אֲבָל אִם טָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה קַלָּה, וְעָשָׂה טְהָרוֹת, וְנִטְמָא טֻמְאָה חֲמוּרָה, וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת טְהוֹרוֹת, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת; וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ - יִשָּׂרְפוּ הָרִאשׁוֹנוֹת, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת כְּשֶׁהָיוּ. הָיָה בְּאֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, וְאֶחָד כֻּלּוֹ שָׁאוּב, וְטָבְלוּ בָּהֶן שְׁנַיִם, אֶחָד מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה וְאֶחָד מִטֻּמְאָה קַלָּה, וְעָשׂוּ טְהָרוֹת - הַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה, טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת; וְהַטּוֹבֵל מִן הַקַּלָּה, טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת. הָיָה אֶחָד טָמֵא וְיָרַד לִטְבֹּל, וְהַשֵּׁנִי יָרַד לְהָקֵר [להתקרר] - זֶה שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל בְּאֶחָד מֵהֶן, טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְזֶה שֶׁיָּרַד לְהָקֵר, טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה; שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין הוּא, שֶׁמָּא בַּשָּׁאוּב טָבַל כְּשֶׁהִקֵּר, וְנִטְמָא.

ח. שְׁנֵי מִקְוָוֹת שֶׁל עֶשְׂרִים עֶשְׂרִים סְאָה, אֶחָד שָׁאוּב וְאֶחָד כָּשֵׁר, הִקֵּר בְּאֶחָד מֵהֶן, וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת; הִקֵּר בַּשֵּׁנִי, וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ, שֶׁהֲרֵי בְּוַדַּאי בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין [- שטמא מדרבנן], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שלישי י"ד מרחשון ה'תשע"ג

פֶּרֶק יא

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁנְּטִילַת הַיָּדַיִם וּטְבִילַת יָדַיִם, הַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וְיָדַיִם שֶׁצְּרִיכוֹת טְבִילָה, אֵין מַטְבִּילִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמִקְוֶה כָּשֵׁר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, שֶׁבַּמָּקוֹם שֶׁהָאָדָם טוֹבֵל בּוֹ, כֵּלִים וְיָדַיִם טוֹבְלִין. אֲבָל יָדַיִם שֶׁאֵין צְרִיכוֹת אֶלָּא נְטִילָה בִּלְבַד - אִם הִטְבִּיל אוֹתָן בְּמֵי מִקְוֶה, טְהוֹרִין. וְאִם

מתוך מהדורת חזק

הִטְבִּיל אוֹתָן בְּמַיִם שֶׁאוּבִין, בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - לֹא טָהֲרוּ יָדָיו, עַד שֶׁיִּפְּלוּ הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין מִן הַכְּלִי עַל יָדָיו; שֶׁאֵין נוֹטְלִין לַיָּדַיִם אֶלָּא מִן הַכֵּלִים וּמִכֹּחַ נוֹתֵן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בְּרָכוֹת.

ב. כָּל הַחוֹצֵץ בִּטְבִילָה - חוֹצֵץ בַּיָּדַיִם, בֵּין בִּטְבִילָתָן בֵּין בִּנְטִילָתָן. וְכָל הָעוֹלֶה לִמְדַּת הַמִּקְוֶה כְּטִיט הַנָּרוֹק [- רר], עוֹלֶה לְשִׁעוּר הָרְבִיעִית שֶׁנּוֹטְלִין בָּהּ הַיָּדַיִם. וְכָל הַנּוֹטֵל יָדָיו, צָרִיךְ לְשַׁפְּשֵׁף [- ידיו זו בזו].

ג. הַנּוֹטֵל יָדָיו לִתְרוּמָה - צָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלִטֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה בְּמַיִם שְׁנִיִּים, כְּדֵי לְהָסִיר הַמַּיִם שֶׁעַל גַּב יָדָיו; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן תְּחִלָּה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין ׳מַיִם רִאשׁוֹנִים׳, נִטְמְאוּ בְּיָדָיו. לְפִיכָךְ, אִם נָפַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן יָדָיו תְּחִלָּה, נִטְמָא; וְאִם נָפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים [- מי נטילה שניה], לֹא נִטְמָא; וְאִם נָטַל רִאשׁוֹנִים וּשְׁנִיִּים לְמָקוֹם אֶחָד, וְנָפַל שָׁם כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה - נִטְמָא. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים, וְנִמְצָא עַל יָדָיו דָּבָר חוֹצֵץ, הֶסִירוֹ, וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים - הֲרֵי יָדָיו טְמֵאוֹת כְּשֶׁהָיוּ, שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִין אֶלָּא הַנִּשְׁאָר מִן הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים עַל גַּבֵּי יָדָיו.

ד. הַיָּדַיִם מִטַּמְּאוֹת וּמִטַּהֲרוֹת עַד הַפֶּרֶק. כֵּיצַד? נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים עַד הַפֶּרֶק, וְנָטַל הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק, וְחָזְרוּ מִחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדוֹ - הֲרֵי יָדוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים טְהוֹרִין. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְהַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק, וְחָזְרוּ לְיָדוֹ - נִטְמְאַת יָדוֹ; שֶׁהַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק נִטְמְאוּ מֵחֲמַת יָדָיו, וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִין מַיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק; לְפִי שֶׁחָזְרוּ הַמַּיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדוֹ, נִטְמְאוּ.

ה. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים לְיָדוֹ אַחַת, וְנִמְלַךְ וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים לִשְׁתֵּי יָדָיו [- כשהן מחוברות] - יָדָיו טְמֵאוֹת; שֶׁהַשְּׁנִיִּים מִטַּמְּאוֹת מֵחֲמַת הַיָּד שֶׁלֹּא נִטְלָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין הַיָּד הַשְּׁנִיָּה. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים לִשְׁתֵּי יָדָיו, וְנָטַל הַשְּׁנִיִּים לְיָדוֹ אַחַת - הָאַחַת טְהוֹרָה. נָטַל יָדוֹ אַחַת, וּפִשְׁפְּשָׁהּ בַּחֲבֶרְתָּהּ - נִטְמְאוּ הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ מֵחֲמַת חֲבֶרְתָּהּ שֶׁלֹּא נִטְלָה, וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין אֶת הַיָּד שֶׁנִּטְלָה. שִׁפְשְׁפָהּ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בַּכֹּתֶל, הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה.

ו. נָטַל שְׁתֵּי יָדָיו מִשְּׁטִיפָה אַחַת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת, וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁזֶּה כְּנוֹטֵל יָדוֹ אַחַת בְּמַיִם שֶׁיָּרְדוּ מֵעַל יָדוֹ הַשְּׁנִיָּה; אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה [בני אדם], זֶה בְּצַד זֶה אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה; וּבִלְבַד שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם.

ז. נָטַל מִקְצָת יָדוֹ, וְחָזַר וְהוֹסִיף וְנָטַל הַנִּשְׁאָר מִן יָדוֹ - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה; וְאִם עֲדַיִן יֵשׁ עַל מִקְצָת שֶׁנָּטַל בַּתְּחִלָּה, טוֹפֵחַ עַל מְנָת לְהַטְפִּיחַ [האצבע שתיגע בה תתלחלח] - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים; אֲבָל בַּשְּׁנִיִּים [נטילה שניה] - נוֹטֵל מִקְצָת יָדָיו, וְחוֹזֵר וּמוֹסִיף עַל מִקְצָתָן.

ח. שִׁעוּר הַמַּיִם שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן תְּחִלָּה - רְבִיעִית לְכָל אָדָם וְאָדָם לִשְׁתֵּי הַיָּדַיִם; אֵין פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת. אֲבָל מַיִם שְׁנִיִּים - יֵשׁ לִשְׁנַיִם לִטֹּל יְדֵיהֶן מֵרְבִיעִית; וּמֵחֲצִי לֹג נוֹתְנִין לִשְׁלֹשָׁה וּלְאַרְבָּעָה; וּמִלֹּג נוֹתְנִין אֲפִלּוּ לְמֵאָה; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים לְטַהֵר, אֶלָּא לְהַעֲבִיר הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים.

ט. כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ רְבִיעִית מַיִם כְּשֵׁרִים לִנְטִילַת יָדַיִם, וְנָתַן לְתוֹכָן מְעַט מַיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין. נָטַל מִן הַכְּלִי כַּשִּׁעוּר שֶׁנָּתַן, וְנִשְׁאֲרָה רְבִיעִית בִּלְבַד כְּשֶׁהָיְתָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם הַפְּסוּלִין הִשְׁלִימוּ שִׁעוּר הָרְבִיעִית.

י. כָּל הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילָה בַּמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים, כָּךְ הֵן פְּסוּלִין בְּמַיִם שְׁנִיִּים; וְכָל כְּלִי שֶׁאֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ אֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ מַיִם שְׁנִיִּים. וּכְשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים מִכֹּחַ אָדָם, כָּךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים.

יא. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מֵהִלְכוֹת בְּרָכוֹת, כָּל מִינֵי הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם וְהַכְּשֵׁרִין, וְכָל הַכֵּלִים שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן לַיָּדַיִם וְשֶׁאֵין נוֹטְלִין, וְאֵיזוֹ נְתִינָה הִיא מִכֹּחַ נוֹתֵן וּכְשֵׁרָה וְאֵיזוֹ נְתִינָה אֵינָהּ מִכֹּחַ נוֹתֵן וּפְסוּלָה. וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת חֵלִין, כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה. וּכְשֵׁם שֶׁכָּל סְפֵק יָדַיִם טְהוֹרוֹת לְחֵלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם - כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה, כָּל סְפֵק יָדַיִם טָהוֹר.

יב. דָּבָר בָּרוּר וְגָלוּי, שֶׁהַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת גְּזֵרַת הַכָּתוּב הֵן, וְאֵינָן מִדְּבָרִים שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מַכְרַעְתָּן, וַהֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַחֻקִּים; וְכֵן הַטְּבִילָה מִן הַטֻּמְאוֹת, מִכְּלַל הַחֻקִּים הִיא; שֶׁאֵין הַטֻּמְאָה טִיט אוֹ צוֹאָה שֶׁתַּעֲבֹר בְּמַיִם, אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, וְהַדָּבָר תָּלוּי בְּכַוָּנַת הַלֵּב; וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: ׳טָבַל וְלֹא הֶחֱזִיק [- לא כיוון], כְּאִלּוּ לֹא טָבַל׳. וְאַף עַל פִּי כֵן, רָמֵז יֵשׁ בַּדָּבָר: כְּשֵׁם שֶׁהַמְכַוֵּן לִבּוֹ לִטַּהֵר, כֵּיוָן שֶׁטָּבַל - טָהַר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְחַדֵּשׁ בְּגוּפוֹ דָּבָר, כָּךְ הַמְכַוֵּן לִבּוֹ לְטַהֵר נַפְשׁוֹ מִטֻּמְאַת הַנְּפָשׁוֹת, שֶׁהֵן מַחְשְׁבוֹת הָאָוֶן וְדֵעוֹת הָרָעוֹת - כֵּיוָן שֶׁהִסְכִּים בְּלִבּוֹ לִפְרֹשׁ מֵאוֹתָן הָעֵצוֹת, וְהֵבִיא נַפְשׁוֹ בְּמֵי הַדֵּעוֹת (הַטָּהוֹר) - טָהַר. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים, וּטְהַרְתֶּם; מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם". הַשֵּׁם בְּרַחֲמָיו הָרַבִּים יִטְהָרֵנוּ מִכָּל חֵטְא עָוֹן וְאַשְׁמָה. בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְעַן. נִגְמַר סֵפֶר עֲשִׂירִי וְהוּא סֵפֶר טָהֳרָה. וּמִנְיַן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, מֵאָה וְאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים, וְאֵלּוּ הֵם: הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת, חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים; הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת, שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת מִטַּמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, עֶשְׂרִים פְּרָקִים; הִלְכוֹת טֻמְאַת אָכָלִין, שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת כֵּלִים, שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים; הִלְכוֹת מִקְוָוֹת, אַחַד עָשָׂר פְּרָקִים.

בְּשֵׁם ה׳ אֵל עוֹלָם.

הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֹתֶיךָ, וְאַל אֶל בָּצַע.

מתוך מהדורת חזק

סֵפֶר אַחַד עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר נְזִיקִין

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן, הִלְכוֹת גְּנֵבָה, הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה, הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק, הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ.

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) דִּין הַשּׁוֹר; (ב) דִּין הַהֶבְעֵר; (ג) דִּין הַבּוֹר; (ד) דִּין הַהַבְעָרָה. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ — בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהִזִּיקָה - הַבְּעָלִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מָמוֹנָם הִזִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ"; אֶחָד הַשּׁוֹר וְאֶחָד שְׂאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף, לֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּשׁוֹר אֶלָּא בַּהֹוֶה [במצוי].

ב. וְכַמָּה מְשַׁלֵּם? אִם הִזִּיקָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָן תָּמִיד, כְּמִנְהַג בְּרִיָּתָהּ [כטבעה] - כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה תֶּבֶן אוֹ עָמִיר [חבילת שבלים], אוֹ הִזִּיקָה בְּרַגְלָהּ בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם". וְאִם שִׁנַּת וְעָשָׂת מַעֲשִׂים שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ תָּמִיד לַעֲשׂוֹתָם, וְהִזִּיקָה בָּהֶם, כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנִּגַּח אוֹ נָשַׁךְ - חַיָּב לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּף הַמַּזִּיק עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי, וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ" וְגוֹ'.

ג. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מֵאָה שֶׁנִּגַּח לְשׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים, וְהֵמִיתוֹ, וַהֲרֵי הַנְּבֵלָה שָׁוָה אַרְבָּעָה - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב לְשַׁלֵּם שְׁמוֹנָה, שֶׁהוּא חֲצִי הַנֶּזֶק; וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּף הַשּׁוֹר שֶׁהִזִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי". לְפִיכָךְ, אִם הֵמִית שׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים לְשׁוֹר שָׁוֶה מָאָה, וְהַנְּבֵלָה שָׁוָה מֵאָה - אֵין בַּעַל הַנְּבֵלָה יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַי 'תֵּן לִי חֲמִשִּׁים', אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: 'חֲרֵי שׁוֹר שֶׁהִזִּיק לְפָנֶיךָ, קָחֵהוּ וְלֵךְ', אֲפִלּוּ אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִּינָר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ תָּמִיד, כְּמִנְהַג בְּרִיָּתוֹ - הוּא הַנִּקְרָא 'מוּעָד'. וְהַמְשַׁנֶּה וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל מִינוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן תָּמִיד, כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ - הוּא הַנִּקְרָא 'תָּם'. וְזֶה הַמְשַׁנֶּה - אִם הֵרְגַּל בְּשִׁנּוּיוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת, נַעֲשָׂה מוּעָד לְאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהֵרְגַּל בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא".

ה. חֲמִשָּׁה מַעֲשִׂים תַּמִּים יֵשׁ בַּבְּהֵמָה - אִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן, נַעֲשֵׂית מוּעֶדֶת לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה; וְאֵלּוּ הֵן: הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֹא לַגַּח, וְלֹא לִגֹּף [לדחוף], וְלֹא לִשֹּׁךְ, וְלֹא לִרְבֹּץ עַל כֵּלִים גְּדוֹלִים, וְלֹא לִבְעֹט. וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן, חֲרֵי זוֹ מוּעֶדֶת לוֹ. אֲבָל הַשֵּׁן מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֶאֱכֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ, וְהָרֶגֶל מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, וְהַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לִרְבֹּץ עַל פַּכִּין קְטַנִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וְלִמְעֹךְ אוֹתָן.

ו. חֲמִשָּׁה מִינֵי בְּהֵמָה מוּעָדִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן לְהַזִּיק, וַאֲפִלּוּ הֵן בְּנֵי תַרְבּוּת [אינם מזיקים]; לְפִיכָךְ, אִם הִזִּיקוּ אוֹ הֵמִיתוּ בִּנְגִיחָה אוֹ בִּנְשִׁיכָה וּדְרִיסָה [בצפרניים הקדמיות] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְאֵלּוּ הֵם: הַזְּאֵב, וְהָאָרִי, וְהַדֹּב, וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס. וְכֵן הַנָּחָשׁ שֶׁנָּשַׁךְ - חֲרֵי זֶה מוּעָד, וַאֲפִלּוּ הָיָה בֶּן תַּרְבּוּת.

ז. כָּל מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו, וְכָל תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּכְנְסָה הַבְּהֵמָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְהִזִּיקַתְהוּ. אֲבָל אִם נִכְנַס הַנִּזָּק לִרְשׁוּת הַמַּזִּיק, וְהִזִּיקַתְהוּ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - חֲרֵי זֶה פָּטוּר עַל הַכֹּל; שֶׁחֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ: 'אִלּוּ לֹא נִכְנַסְתָּ לִרְשׁוּתִי, לֹא הִגִּיעַ לְךָ הֶזֵּק'; וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה: "וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ, וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר".

ח. הִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם, לֹא לַמַּזִּיק וְלֹא לַנִּזָּק, אוֹ בְּחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וַהֲרֵי הִיא מְיֻחֶדֶת לְהַנִּיחַ בָּהּ פֵּרוֹת וּלְהַכְנִיס לָהּ בְּהֵמָה, כְּגוֹן הַבִּקְעָה [מקום שדות] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אִם בְּשֵׁן וְרֶגֶל הִזִּיקָה, חֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ רְשׁוּת לְהַלֵּךְ בְּכָאן, וְדֶרֶךְ הַבְּהֵמָה לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וְלֶאֱכֹל וְלִשְׁבֹּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ. וְאִם נָגְחָה אוֹ נָגְפָה אוֹ רָבְצָה אוֹ בָּעֲטָה אוֹ נָשְׁכָה - אִם תַּמָּה הִיא, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; וְאִם מוּעֶדֶת, נֶזֶק שָׁלֵם.

ט. הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם מְיֻחֶדֶת לְפֵרוֹת, וְלֹא לְהַכְנִיס לָהּ בְּהֵמָה, וְהִכְנִיס לָהּ אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בְּהֶמְתּוֹ, וְהִזִּיקָה - חַיָּב אֲפִלּוּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל. וְכֵן אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לִבְהֵמָה לִשְׁנֵיהֶם, וְהָיָה רְשׁוּת לְאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת, וְהִזִּיקָה פֵּרוֹתָיו - חַיָּב אַף עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל.

י. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת נְזִיקִין [המפורשים בתורה] בְּשׁוֹר - הַקֶּרֶן, וְהַשֵּׁן, וְהָרֶגֶל. תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן [מזיקים הדומים לו] - נְגִיפָה, נְשִׁיכָה, רְבִיצָה, בְּעִיטָה. תּוֹלְדוֹת הַשֵּׁן - אִם נִתְחַכְּכָה בַּכֹּתֶל לַהֲנָאָתָהּ, וְהִזִּיקָה בְּחִכּוּכָהּ; וְכֵן אִם טִנְּפָה פֵּרוֹת [בגלגולה] לַהֲנָאָתָהּ. תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל - הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעָרָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, אוֹ שֶׁכִּשְׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ, אוֹ בָּאַכָּף שֶׁעָלֶיהָ, בִּפְרַמְבִּיָּא [רסן] שֶׁבְּפִיהָ, בְּזוּג [פעמון] שֶׁבְּצַוָּארָהּ; וְכֵן חָמוֹר שֶׁהִזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ, וְעֶגְלָה הַמּוֹשֶׁכֶת שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעַת מְשִׁיכָתָהּ; כָּל אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הֵן, וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים פְּטוּרִין, וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.

יא. כִּשְׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ כִּשְׁכּוּשׁ רַב שֶׁאֵינוֹ דַּרְכָּהּ תָּמִיד, וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁכִּשְׁכְּשָׁה בַּגִּיד [אבר מינה] שֶׁלָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה - פָּטוּר; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק מִמַּה שֶׁתָּפַשׂ; שֶׁזֶּה הַדָּבָר סָפֵק הוּא, אִם אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל שֶׁפָּטוּר עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

מתוך מהדורת חזק

פֶּרֶק ב

א. אֶחָד אֲבוֹת נְזִיקִין וְאֶחָד הַתּוֹלְדוֹת - אִם הָיָה הָאָב מוּעָד, תּוֹלַדְתּוֹ מוּעֶדֶת; וְאִם הָיָה תָּם, תּוֹלַדְתּוֹ כָּמוֹהוּ. וְכָל אֲבוֹת נְזִיקִין וְכָל תּוֹלְדוֹתֵיהֶן, מוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן הֵן - חוּץ מִן הַקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתָיו, שֶׁהֵן תַּמִּין בַּתְּחִלָּה עַד שֶׁיּוּעַדוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ב. כָּל תּוֹלֶדָה כָּאָב שֶׁלָּהּ, חוּץ מִצְּרוֹרוֹת [אבנים] הַמְנַתְּזִין [מתעופפים] מִתַּחַת רַגְלֵי הַבְּהֵמָה בִּשְׁעַת הִלּוּכָהּ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁתּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הֵן, וּפָטוּר עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּרֶגֶל, וְאִם הִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו כְּרֶגֶל שֶׁהִיא אָב - אַף עַל פִּי כֵן, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק.

ג. כֵּיצַד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק וְהָלְכָה, וְהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ, וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו; וְדָבָר זֶה, הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה [ממשה מסיני] הוּא.

ד. וְכֵן אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִתְּזוּ צְרוֹרוֹת מִתַּחַת רַגְלֶיהָ לִרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דָּרְסָה עַל הַכְּלִי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְשִׁבְּרַתּוּ, וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר וְשִׁבְּרוֹ - עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הָאַחֲרוֹן חֲצִי נֶזֶק.

ה. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת וְהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק רְבִיעַ נֶזֶק, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק הוּא - שֶׁמָּא שִׁנּוּי הוּא וְאֵינוֹ תּוֹלֶדֶת רֶגֶל, שֶׁהָרֵי בָּעֲטָה.

ו. בָּעֲטָה בָּאָרֶץ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת מֵחֲמַת הַבַּעִיטָה, וְהִזִּיקוּ שָׁם - חַיָּב לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק, שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא בְּהַתָּזַת הַצְּרוֹרוֹת; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ שֶׁלֹּא תַּתִּיז, וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

ז. כָּל הַמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ, כְּמִי שֶׁלָּוָה מֵחֲבֵרוֹ מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין קְנָס, חוּץ מֵחֲצִי נֶזֶק שֶׁל צְרוֹרוֹת שֶׁהוּא הֲלָכָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק, הֲרֵי זֶה מָמוֹן; וְכָל הַמְשַׁלֵּם יָתֵר אוֹ פָּחוֹת, כְּגוֹן תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ חֲצִי נֶזֶק, הֲרֵי הַיָּתֵר עַל הַקֶּרֶן אוֹ הַפָּחוֹת - קְנָס. וְאֵין חַיָּבִין קְנָס אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים; אֲבָל הַמּוֹדֶה בְּכָל קְנָס מִן הַקְּנָסוֹת, פָּטוּר.

ט. תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית, וְתָקַע בּוֹ [בקולו] וְשִׁבְּרוֹ - אִם הָיוּ בְּתוֹכוֹ תְּבָלִין וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ כְּדֵי לְאָכְלָן, עַל הַתְּבָלִין מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הַכְּלִי מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, כַּחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת, שֶׁכָּךְ הוּא דַּרְכּוֹ. וְאִם הָיָה הַכְּלִי רֵיקָן - הֲרֵי זֶה מְשַׁנֶּה, וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כְּכָל הַקְּנָסוֹת.

י. וְכֵן סוּס שֶׁצָּנַף וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר [השמיעו קולם], וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הַתַּרְנְגוֹלִין, מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר. הָיָה חוּט אוֹ רְצוּעָה קָשׁוּר בְּרַגְלֵיהֶן, וְנִסְתַּבֵּךְ כְּלִי בְּאוֹתוֹ הַחוּט, וְנִתְגַּלְגֵּל וְנִשְׁבַּר - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁקָּשָׁרָן אָדָם. אֲבָל אִם נִקְשַׁר בְּרַגְלֵיהֶן מֵאֵלָיו, בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִין פָּטוּר; וְאִם הָיוּ לַחוּט בְּעָלִים, וְלֹא הָיָה הַחוּט הֶפְקֵר - בַּעַל הַחוּט חַיָּב חֲצִי נֶזֶק, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּבוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל [מכשול נייד].

יא. הִצְנִיעַ בַּעַל הַחוּט אֶת הַחוּט, וְהִדְּסוּ [קיפצו] הַתַּרְנְגוֹלִים עָלָיו וְהוֹצִיאוּהוּ, וְנִקְשַׁר בְּרַגְלֵיהֶן, וְשִׁבְּרוּ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים - אַף בַּעַל הַחוּט פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אָנוּס הוּא.

יב. תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מְפֻרָּחִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - אִם בְּכַנְפֵיהֶן שִׁבְּרוּ, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; וְאִם בָּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶן, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.

יג. הָיוּ מְהַדְּסִין עַל גַּבֵּי עִסָּה אוֹ עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת, וְטִנְּפוּ אוֹ נִקְּרוּ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם. הִזִּיקוּ בְּעָפָר אוֹ בִּצְרוֹרוֹת שֶׁהֶעֱלוּ בְּפִיהֶן, אוֹ בְּרַגְלֵיהֶן - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק.

יד. הָיוּ מְחַטְּטִין בְּחֶבֶל, וְנִפְסַק [נקרע] הַחֶבֶל וְנִשְׁבַּר הַדְּלִי - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם; וְהוּא, שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הַדְּלִי מֵחֲמָתָן עַד שֶׁנָּפַל וְנִשְׁבַּר. וְאִם הָיָה עַל הַחֶבֶל אֹכֶל, וּבְעֵת אֲכִילָתָן פְּסָקוּהוּ - מְשַׁלֵּם גַּם עַל הַחֶבֶל נֶזֶק שָׁלֵם.

טו. הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגָּג מִמַּעְלָה לְמַטָּה, וְשָׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוּעָדִין לְדָבָר זֶה. וְכֵן אִם נָפְלוּ וְהִזִּיקוּ; שֶׁעֲלֵיתָן לְרֹאשׁ הַגָּג פְּשִׁיעָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְילָתָן אֹנֶס - כֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס, חַיָּב.

טז. קָפְצוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה, מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק; וְהוּא - שֶׁנִּתְלָה הַגְּדִי וְנִסְרַךְ [בציפרניו בקיר], וְקָפַץ הַכֶּלֶב; אֲבָל אִם נִסְרַךְ הַכֶּלֶב וּדְלֵג הַגְּדִי, בֵּין מִמַּעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה - חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם. וְכֵן תַּרְנְגוֹל שֶׁדִּלֵּג, בֵּין מִמַּעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

יז. כֶּלֶב שֶׁנָּטַל אֶת הַהֲרָרָה [עוגה עם גחלים], וְהָלַךְ לוֹ לְגָדִישׁ - אִם הִנִּיחָהּ בַּגָּדִישׁ וְאָכַל אֶת הַחַלָּה, וְהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ - עַל הַחַלָּה וְעַל מְקוֹם הַהֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ - חֲצִי נֶזֶק. וְאִם הָיָה מְגָרֵר אֶת הַחַלָּה עַל הַגָּדִישׁ, וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹרֵף - מְשַׁלֵּם עַל הַהֲרָרָה נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל מְקוֹם הַגַּחֶלֶת חֲצִי נֶזֶק, וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ פָּטוּר.

יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁמַר בַּעַל הַגַּחֶלֶת אֶת אִשּׁוֹ וְסָתַם אֶת הַדֶּלֶת, וּבָא הַכֶּלֶב וְחָתַר וְנָטַל אֶת הַהֲרָרָה מֵעַל הָאֵשׁ. אֲבָל אִם לֹא שָׁמַר אִשּׁוֹ - בַּעַל הָאֵשׁ חַיָּב עַל שְׁרֵפַת הַגָּדִישׁ, וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב עַל אֲכִילַת הַהֲרָרָה וְעַל מְקוֹמָהּ.

יט. הַמְשַׁסֶּה כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאֶחָד [באדם אחר] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב חֲצִי נֶזֶק; שֶׁכֵּינָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ, שֶׁאִם עוֹרְרוּ אֶת כַּלְבּוֹ לְהַזִּיק - נוֹשֵׁךְ, לֹא הָיָה לוֹ לְהַנִּיחוֹ. וְאִם שִׁסָּהוּ בְּעַצְמוֹ [על עצמו], בַּעַל הַכֶּלֶב פָּטוּר; שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה, וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ - פָּטוּר.

כ. שְׁתֵּי פָּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת, וּבָעֲטָה מְהַלֶּכֶת בְּרְבוּצָה - חַיָּב חֲצִי נֶזֶק; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַלֵּךְ עָלֶיהָ, אֵין דַּרְכָּהּ לִבְעֹט בָּהּ.

יום רביעי ט"ו מרחשון ה'תשע"ג

פֶּרֶק ג

א. הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְאָכְלָה דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לֶאֱכֹל אוֹתָן - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר - מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם". וְאִם אָכְלָה אוֹתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר; וְאִם נֶהֱנֵת - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵת, לֹא מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

ב. כֵּיצַד? נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְאָכְלָה שֵׁמְשִׁמִּין אוֹ לוֹט וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן בְּשָׁוֶה דִּינָר - מְשַׁלֵּם דִּינָר. וְאִם אָכְלָה אוֹתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנֶהֱנֵת - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן שְׁעוֹרִים אוֹ עָמִיר [חבילת שיבלים], וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עָמִיר אוֹ דְּמֵי שְׁעוֹרִים בְּזוֹל.

ג. אָכְלָה אֲכָלִים הָרָעִים [מזיקים] לָהּ, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה חִטִּין - הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנֵת, פָּטוּר. אָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים - בֵּין בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא, וְדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כְּסוּתָם וּכְלֵיהֶם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַד שֶׁיָּנוּחוּ מְעַט.

ד. בְּהֵמָה שֶׁהִיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְתָלְשָׁה פֵּרוֹת מִרְשׁוּת הָרַבִּים, וַאֲכָלָתָן בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - חֲרִי הַדָּבָר סָפֵק. לְפִיכָךְ, אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵת; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק בְּמַה שֶׁהִזִּיקַתּוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שֶׁחֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ אָכְלָה.

ה. כֶּלֶב שֶׁנִּכְנַס לְחָצֵר, וְנָטַל פַּת אוֹ בָּשָׂר, וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְחָצֵר אַחֶרֶת, וַאֲכָלָן שָׁם - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנָה. אֲכָלָן בְּשָׂדֶה שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם כְּאִלּוּ אֲכָלָם בְּתוֹךְ הֶחָצֵר, שֶׁחֲרֵי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אֲכָלָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן, אֲבָל אוֹכֶלֶת הִיא אוֹתָן עַל יְדֵי הַדְּחָק [בקושי] - כְּגוֹן פָּרָה שֶׁאָכְלָה שְׁעוֹרִים, וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִין [מאכל פרה] אוֹ דָּגִים, וַחֲזִיר שֶׁאָכַל חֲתִיכַת בָּשָׂר, וְכֶלֶב שֶׁלִּקֵּק אֶת הַשֶּׁמֶן, וְחָתוּל שֶׁאָכַל תְּמָרִים, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - אִם אָכְלָה בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים, פָּטוּר; וְאִם נֶהֱנֵת, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵת.

ז. חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְטָרְפָה וְאָכְלָה בְּהֵמָה אוֹ בָּשָׂר - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּה הוּא דַּרְכָּהּ. אֲבָל כֶּלֶב שֶׁאָכַל כְּבָשִׂים קְטַנִּים, אוֹ חָתוּל שֶׁאָכַל תַּרְנְגוֹלִים גְּדוֹלִים - חֲרֵי זֶה שִׁנּוּי, וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.

ח. סַל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֶחֶם, וְנִכְנַס חֲמוֹר וְשִׁבֵּר הַסַּל וְאָכַל הַלֶּחֶם - מְשַׁלֵּם עַל הַסַּל וְעַל הַלֶּחֶם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּה הוּא דַּרְכּוֹ. וְכֵן שְׁעִיר עִזִּים שֶׁרָאָה לֶפֶת וְכִיּוֹצֵא בּוֹ עַל פִּי הֶחָבִית, וְנִסְתַּבֵּךְ בְּחָבִית וְאָכַל אֶת הַלֶּפֶת וְשִׁבֵּר אֶת הֶחָבִית - מְשַׁלֵּם עַל שְׁנֵיהֶם נֶזֶק שָׁלֵם; כְּשֵׁם שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, כָּךְ דַּרְכּוֹ לְהִתָּלוֹת בְּכֵלִים וְלַעֲלוֹת כְּדֵי לֶאֱכֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם נִכְנַס הַחֲמוֹר, וְאָכַל אֶת הַלֶּחֶם, וְאַחַר כָּךְ שִׁבֵּר אֶת הַסַּל - מְשַׁלֵּם עַל הַלֶּחֶם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הַסַּל חֲצִי נֶזֶק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה [בשוק], בֵּין דֶּרֶךְ הֲלִיכָתָהּ בֵּין שֶׁעָמְדָה וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵת; וַאֲפִלּוּ חָזְרָה עַל צִדֵּי [פינות] הָרְחָבָה וְאָכְלָה אוֹתָן. אֲבָל אִם הִנִּיחָה אֶת הָרְחָבָה, וְהָלְכָה וְעָמְדָה בְּצִדֵּי הָרְחָבָה וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. אָכְלָה מִפֶּתַח הַחֲנוּת, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵת; מִתּוֹךְ הַחֲנוּת, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

י. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָשְׁטָה צַוָּארָהּ וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ עָמְדָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵת, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַבְּהֵמוֹת לֶאֱכֹל זוֹ מֵעַל גַּבֵּי זוֹ. וְאִם קָפְצָה וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה; שֶׁגַּבֵּי [הגב של] חֲבֶרְתָּהּ הוּא כַּחֲצַר הַנִּזָּק חָשׁוּב.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהֶחֱלִקָה בְּאֶבֶן אוֹ בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ, וְנָפְלָה לְגִנָּה, וְנִרְחְבְטָה עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וִירָקוֹת, אוֹ שֶׁאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵת; אֲפִלּוּ הָלְכָה מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה, וַאֲפִלּוּ נִשְׁאֲרָה שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵת. וּמַה הֲנָיָה [הנאה] יֵשׁ לָהּ בַּחֲבִיטָתָהּ? שֶׁחֲרֵי מְצָאָה מָקוֹם רַךְ, וְלֹא נִתְרַסְּקוּ אֵבָרֶיהָ. אֲבָל אִם יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְאָכְלָה, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה; וַאֲפִלּוּ טִנְּפָה פֵּרוֹת בְּמֵי לִדָּה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה. וְכֵן אִם דְּחָפַתָּהּ חֲבֶרְתָּהּ וְנָפְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְחֲפוּ זוֹ אֶת זוֹ.

יב. הֶחְלִקָה, וְנָפְלָה, וְיָצָאת, וְחָזְרָה לַגִּנָּה - אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת הַבְּעָלִים, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרָהּ שֶׁלֹּא תֵּחָזֵר - שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּדְעָה דֶּרֶךְ הַגִּנָּה, חֲרֵי הִיא חוֹזֶרֶת מֵאֵלֶיהָ.

יג. הַקַּדָּר [מוכר קדירות] שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְשִׁבְּרָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר. וְאִם הֵזִּקָה בָּהֶן, בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב; וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת, פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַקְּדֵרוֹת, בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב.

יד. וְכֵן אִם הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלָתָן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר. וְאִם הֵחְלִקָה בָּהֶן, וְהֵזִּקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב; וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת, פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַפֵּרוֹת, בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב. הִכְנִיסָן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלָתָן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְהֵזִּקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל. וְאִם הִכְנִיסָן בִּרְשׁוּת, וְהִנִּיחוֹ בַּעַל הֶחָצֵר אֶת זֶה [שקיבל רשות] לִשְׁמְרוֹ, וַאֲכָלָתָן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְהֵזִּקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב; שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָאָה הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת דְּבָרִים הַמַּזִּיקִין לָהּ וְהִנִּיחָהּ - חַיָּב, שֶׁחֲרֵי אֵין בַּעֲלֵי הֶחָצֵר מְצוּיִין שָׁם לְהַעֲבִיר הַבְּהֵמָה מִהֶן. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לֶאֱפוֹת בְּתַנּוּר בְּבֵית שְׁכֵנוֹתֶיהָ, וְהִנִּיחוּ אוֹתָהּ, וְנִתְעַלְּמוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבִּיטוּ בָּהּ בְּעֵת לִישָׁתָהּ וַאֲפִיָּתָהּ, וּבָא עֵז שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְאָכַל אֶת הַבָּצֵק וָמֵת; וְחִיְּבוּהָ חֲכָמִים לְשַׁלֵּם דָּמָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו. הַמַּגְדִּישׁ [עושה גדיש] בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלָתָן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה - פָּטוּר. וְאִם הֵחְלִקָה בָּהֶן,

וְהַזְּקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. אֲכָלָתָן, וְהַזְּקָה בַּאֲכִילָתָן - פָּטוּר.
וְאִם הִגְדִּישׁ בִּרְשׁוּת - בַּעַל הַשָּׂדֶה חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא
קִבֵּל עָלָיו לִשְׁמֹר; שֶׁהַשּׁוֹמֵר בַּגְּרָנוֹת [בעל השדה] - כֵּיוָן
שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ בְּכָאן', כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ, וַאֲנִי אֶשְׁמֹר
לְךָ' הוּא חָשׁוּב.

פֶּרֶק ד

א. הַכּוֹנֵס צֹאן לַדִּיר, וְנָעַל בִּפְנֵיהֶן בְּדֶלֶת שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמֹד
בְּרוּחַ מְצוּיָה, וְיָצְאת וְהִזִּיקָה - פָּטוּר. וְאִם אֵין הַדֶּלֶת יְכוֹלָה
לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה, אוֹ שֶׁהָיוּ כָּתְלֵי הַדִּיר רְעוּעִין - הֲרֵי לֹא
נָעַל בִּפְנֵיהֶן כָּרָאוּי; וְאִם יָצְאת וְהִזִּיקָה, חַיָּב. וַאֲפִלּוּ חָתְרָה
[פרצה] וְיָצְאת, וַאֲפִלּוּ נִפְרְצָה מְחִיצָה בַּלַּיְלָה, אוֹ פְּרָצוּהָ
לִסְטִים - בַּעַל הַצֹּאן חַיָּב. הָיְתָה מְחִיצָה בְּרִיאָה [חזקה],
וְנִפְרְצָה בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִים, וְיָצְאת וְהִזִּיקָה - פָּטוּר.
הוֹצִיאוּהָ לִסְטִים, וְהִזִּיקָה - הַלִּסְטִים חַיָּבִים.
ב. הַפּוֹרֵץ גָּדֵר לִפְנֵי בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ, וְיָצְאת וְהִזִּיקָה - אִם הָיָה
גָּדֵר חָזָק וּבְרִיא, חַיָּב; וְאִם הָיָה כֹּתֶל רָעוּעַ - פָּטוּר מִדִּינֵי
אָדָם, וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְכֵן הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת לִפְנֵי בְּהֵמַת
חֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם.
ג. הַמַּעֲמִיד בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ עַל גַּבֵּי קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - הַמַּעֲמִיד
חַיָּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. וְכֵן אִם הִכִּישָׁהּ [הכה] עַד שֶׁהָלְכָה
לְקָמַת חֲבֵרוֹ, וְהִזִּיקָה - זֶה שֶׁהִכִּישָׁהּ חַיָּב.
ד. הַמּוֹסֵר בְּהֵמָתוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, אוֹ לְנוֹשֵׂא [שומר] שָׂכָר, אוֹ
לְשׁוֹכֵר, אוֹ לְשׁוֹאֵל - נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים; וְאִם הִזִּיקָה,
הַשּׁוֹמֵר חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁלֹּא שְׁמָרוּהָ כְּלָל.
אֲבָל אִם שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה כָּרָאוּי, וְיָצְאת וְהִזִּיקָה -
הַשּׁוֹמְרִים פְּטוּרִין, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין (אֲפִלּוּ הֵמִיתָה אֶת
הָאָדָם). שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה פְּחוּתָה - אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא,
פָּטוּר; וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר אוֹ שׁוֹכֵר אוֹ שׁוֹאֵל הֵן, חַיָּבִין.
ה. הִנִּיחָהּ בַּחַמָּה - אֲפִלּוּ חָתְרָה וְיָצְאת וְהִזִּיקָה, חַיָּב זֶה
שֶׁהִנִּיחָהּ שָׁם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה - הֲרֵי הִיא מִצְטַעֶרֶת
וּבוֹרַחַת, וְעוֹשָׂה כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ לַעֲשׂוֹת.
ו. מָסַר בְּהֵמָתוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר
קָשׁוּר, הַבְּעָלִים חַיָּבִין; שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל שׁוֹר וְכֵיוֹצֵא בּוֹ לְהַתִּיר
הַקֶּשֶׁר, וְלָצֵאת וּלְהַזִּיק. אֲפִלּוּ שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְחָתְרָה
וְיָצְאת וְהִזִּיקָה - הַבְּעָלִים חַיָּבִין.
ז. מָסַר שׁוֹרוֹ לַחֲמִשָּׁה, וּפָשַׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְיָצָא וְהִזִּיק - אִם
אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר אֶלָּא בַּחֲמִשְׁתָּן, זֶה שֶׁפָּשַׁע בּוֹ חַיָּב; וְאִם
מִשְׁתַּמֵּר בִּשְׁאָרָן [ע"י השאר], אֵלּוּ הַנִּשְׁאָרִין חַיָּבִין.
ח. שְׁאָלוּ בְּחֶזְקַת תָּם, וְנִמְצָא מוּעָד - אִם יָדַע הַשּׁוֹאֵל שֶׁהוּא
נַגְּחָן, הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ,
הֲרֵי שֵׁם בְּעָלָיו עָלָיו; וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק - שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה
תָּם כְּשָׁעָלָה [כמו שעלה] בְּדַעְתּוֹ, חֲצִי נֶזֶק הָיָה מְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי
יָדַע שֶׁהוּא נַגְּחָן. וְאִם לֹא יָדַע הַשּׁוֹאֵל שֶׁהוּא נַגְּחָן - אֵין
הַשּׁוֹאֵל חַיָּב כְּלוּם, וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.
ט. שְׁאָלוּ כְּשֶׁהוּא תָּם, וְהוּעַד בְּבֵית הַשּׁוֹאֵל, וְהֶחְזִירוּ לִבְעָלָיו
- חָזַר לְתַמּוּתוֹ; הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנְּת רְשׁוּתוֹ, בָּטְלָה הַהֶעָדָה;
וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק, וְהַשּׁוֹאֵל פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי הֶחְזִירוֹ.
י. שׁוֹמֵר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּף הַבְּהֵמָה בִּלְבַד, אֲבָל לֹא
שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ, וְהִזִּיקָה - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים.
קִבֵּל שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ, וְהִזִּיקָה - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר; וְאִם הֵזִּקָה -
פָּטוּר, וְהַבְּעָלִים עוֹשִׂין דִּין עִם הַמַּזִּיק.
יא. מָסַר הַשּׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵר - הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן חַיָּב לְשַׁלֵּם
לַנִּזָּק, שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר חַיָּב; וַהֲרֵי הַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ:
'לָמָּה לֹא שָׁמַרְתָּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ וּמָסַרְתָּ לְאַחֵר? שַׁלֵּם לִי אַתָּה,
וְלֵךְ עֲשֵׂה דִּין עִם הַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַרְתָּ לוֹ אַתָּה'. מְסָרָהּ הַשּׁוֹמֵר
לִבְנוֹ, אוֹ לְבֶן בִּתּוֹ, אוֹ לִמְסַעֲדוֹ [לעוזרו] - נִכְנְסוּ תַּחַת הַשּׁוֹמֵר,
וְחַיָּבִין.
יב. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְאֵין לוֹ, וְהָיָה הַמַּזִּיק תָּם,
שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ - הֲרֵי הַנִּזָּק מִשְׁתַּלֵּם מִן הַבְּהֵמָה
שֶׁהִזִּיקָה, וְיִשָּׁאֵר דְּמֵי מַה שֶּׁגָּבָה הַנִּזָּק חוֹב עַל הַשּׁוֹמֵר
לְבַעַל הַבְּהֵמָה.
יג. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין, מְשַׁעֲרִין מַה שֶּׁהִזִּיקָה
בְּשִׁשִּׁים, וּמְשַׁלֵּם זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, בֵּין הַבְּעָלִים בֵּין
הַשּׁוֹמְרִים. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁאָכְלָה בֵּית סְאָה, שָׁמִין שִׁשִּׁים בֵּית
סְאָה בְּאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה, וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה
אַחַר שֶׁנִּפְסְדָה בּוֹ הַסְּאָה, וּמְשַׁלֵּם הַשְּׁאָר. וְכֵן אִם אָכְלָה קַב
אוֹ רֹבַע, אֲפִלּוּ קֶלַח [גבעול] אֶחָד - שָׁמִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים.
יד. אָכְלָה פֵּרוֹת גְּמוּרִין [בשלים] שֶׁאֵין צְרִיכִים לְקַרְקַע,
מְשַׁלֵּם דְּמֵי פֵּרוֹת גְּמוּרִין בִּשְׁוָיֵיהֶן: אִם סְאָה, דְּמֵי סְאָה;
וְאִם סָאתַיִם, דְּמֵי סָאתַיִם. הֲרֵי שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת דֶּקֶל אֶחָד, וְכֵן
הַקּוֹצֵץ פֵּרוֹת דֶּקֶל חֲבֵרוֹ וַאֲכָלָן - אִם הָיָה דֶּקֶל רוֹמִי וְכֵיוֹצֵא
בּוֹ, שֶׁאֵין הַתְּמָרִים שֶׁלּוֹ יָפוֹת - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל
גַּב הַקַּרְקַע; וְאִם דֶּקֶל פַּרְסִי הוּא וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהַתְּמָרִים שֶׁלּוֹ
יָפוֹת בְּיוֹתֵר - מְשַׁעֲרִין הַדֶּקֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה,
וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה.

פֶּרֶק ה

א. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה רוֹעָה, וּפָרְשָׁה [עצרה לנוח] וְנִכְנְסָה
בַּשָּׂדוֹת וּבַכְּרָמִים - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִזִּיקָה, מַתְרִין
בְּבַעְלֶיהָ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים. אִם לֹא שָׁמַר בְּהֶמְתּוֹ, וְלֹא מְנָעָהּ
מִלִּתְעוֹת - יֵשׁ רְשׁוּת לְבַעַל הַשָּׂדֶה לִשְׁחֹט אוֹתָהּ שְׁחִיטָה
כְּשֵׁרָה, וְאוֹמֵר לִבְעָלֶיהָ: 'בּוֹאוּ וּמִכְרוּ בָּשָׂר שֶׁלָּכֶם'; מִפְּנֵי
שֶׁאָסוּר לְאָדָם לְהַזִּיק וּלְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק; אֲפִלּוּ לִגְרֹם הַנֶּזֶק
אָסוּר.
ב. לְפִיכָךְ, אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה וְחַיָּה דַּקָּה
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּמְקוֹם הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים, אֶלָּא בַּיְּעָרִים
וּבַמִּדְבָּרוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּמְגַדְּלִין בְּסוּרְיָה בְּכָל מָקוֹם.
ג. עֲשָׂרָה תְּנָאִים הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ וּבֵית דִּינוֹ בְּשָׁעָה שֶׁחִלֵּק
אֶת הָאָרֶץ, וְאֵלּוּ הֵן: (א) הִתְנָה שֶׁמַּרְעִין בְּהֵמָה דַּקָּה
בַּיְּעָרִים שֶׁאִילָנֶיהָן גַּסִּין, אֲבָל אֵין מַרְעִין שָׁם בְּהֵמָה גַּסָּה.
וְיַעַר שֶׁאִילָנָיו דַּקִּין, אֵין מַרְעִין בּוֹ לֹא גַּסָּה וְלֹא דַּקָּה אֶלָּא

מתוך מהדורת חזק

מִדַּעַת בְּעָלָיו. (ב) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט עֵצִים מִשְּׂדֶה חֲבֵרוֹ; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ עֵצִים פְּחוּתִים [זולים] וּקְרוֹבִים לִהְיוֹת קוֹצִים, כְּגוֹן הִיזְמָא וְהִגָּא [קוצים וברקנים]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ מְחֻבָּרִין וַלַּחִין; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשָּׁרֵשׁ [יעקור]. אֲבָל שְׁאָר עֵצִים אָסוּר. (ג) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט עֲשָׂבִים הָעוֹלִין מֵאֲלֵיהֶן בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מִשְּׂדֵה תִּלְתָּן [מין קטניות] שֶׁזְּרָעָהּ לִבְהֵמָה. (ד) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם קוֹטֵם [קוצץ ענף ל] נְטִיעָה בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מִגְּרוֹפִיּוֹת שֶׁל זַיִת; וְאֵינוֹ קוֹטֵם מִן הָאִילָנוֹת אֶלָּא כַּזַּיִת וּכְבֵיצָה. וּבַקָּנִים וּבַגְּפָנִים מִן הַפְּקָק [קשר הקרוב לגזע] וּלְמַעְלָה; וּבִשְׁאָר הָאִילָן - מֵחֲבוֹ [תוכו] שֶׁל אִילָן, לֹא מֵחֲדוֹ [ראשו]. וּכְשֶׁהִתִּיר לִקְטֹם, לֹא הִתִּיר אֶלָּא מֵחָדָשׁ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, אֲבָל לֹא מִיָּשָׁן שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת. וְאֵינוֹ קוֹטֵם אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי חַמָּה. (ה) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁהַמַּעְיָן הַיּוֹצֵא כִּתְחִלָּה [לראשונה] - בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁיָּצָא בְּגִבּוּלָם מִסְתַּפְּקִין מִמֶּנּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִקָּרוֹ בְּחֶלְקָם; וְאֵין לַאֲחֵרִים לְהִסְתַּפֵּק עִמָּהֶם מִמֶּנּוּ. (ו) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לָצוּד דָּגִים מִיָּם טִבֶרְיָה; וְהוּא, שֶׁיָּצוּד בְּחַכָּה בִּלְבַד; אֲבָל לֹא יִפְרֹשׂ קֶלַע [רשת] וְיַעֲמִיד סְפִינָה שָׁם, אֶלָּא בְּנֵי הַשֵּׁבֶט שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ הַיָּם בְּחֶלְקָן [נפתלי]. (ז) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁכָּל אָדָם שֶׁצָּרִיךְ לִנְקָבָיו - מִסְתַּלֵּק מִן הַדֶּרֶךְ וְנִכְנָס אַחֲוֵי הַגָּדֵר שֶׁפָּגַע בּוֹ וְנִפְנֶה שָׁם, וַאֲפִלּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵאָה כַּרְכֹּם [פרח יקר]; וְנוֹטֵל מִשָּׁם צְרוֹר, וּמְקַנֵּחַ. (ח) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁכָּל הַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים וְכִיוֹצֵא בָּהֶן - מְפַסֵּג [כורת זמורות המפריעות] וְעוֹלֶה מְפַסֵּג וְיוֹרֵד, עַד שֶׁיֵּצֵא לְדַרְכּוֹ. (ט) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּרְבֶּה הַטִּיט בְּדַרְכֵי הָרַבִּים אוֹ נְקִיעֵי [שלוליות] מַיִם - יֵשׁ לְעוֹבְרֵי דְּרָכִים לְהִסְתַּלֵּק לְצִדְדֵי הַדְּרָכִים וּמְהַלְּכִין שָׁם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְהַלְּכִין בְּדֶרֶךְ שֶׁיֵּשׁ לָהּ בְּעָלִים. (י) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁמֵּת מִצְוָה קוֹנֶה מְקוֹמוֹ, וְנִקְבָּר בַּמָּקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מֻטָּל עַל הַמָּצָר [הדרך], וְלֹא בְּתוֹךְ תְּחוּם הַמְּדִינָה [העיר]; אֲבָל אִם נִמְצָא עַל הַמָּצָר, אוֹ שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - מְבִיאוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת.

ד. שְׁלֹמֹה תִּקֵּן, שֶׁיִּהְיוּ עוֹבְרֵי דְּרָכִים מֻתָּרִין בִּימוֹת הַחַמָּה לְהַלֵּךְ בִּשְׁבִילִין שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים. [הגשם השני].

ה. וְתַקָּנוֹת אֵלּוּ נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם, אֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

ו. וּמִשֶּׁיֵּרֵד הַטַּל בְּבֹקֶר, אָסוּר לְהַלֵּךְ בִּשְׁבִילִין שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בְּעָלִים.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר לַשְׁהוֹתָהּ קֹדֶם לְרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְקֹדֶם לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהַטַּבָּח לוֹקֵחַ וּמַשְׁהֶה עַד שֶׁיִּשְׁחֹט מְעַט מְעַט; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֲדָר, אֶלָּא כָּל הַמַּשְׁהֶה - מַשְׁהֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּזִּיק.

ח. וּכְבָר עָשׂוּ בְּכָל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֶאֱסֹר בָּהּ גְּדוּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה וְחַיָּה דַּקָּה, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ רֹב הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים שָׁם בְּאוֹתָן הַיָּמִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

ט. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם, וְלֹא אֶת הַכֶּלֶב אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת. אֲבָל מְגַדֵּל הוּא כְּלָבִים בְּעִיר הַסְּמוּכָה לִסְפָר, בַּיּוֹם קוֹשְׁרוֹ וּבַלַּיְלָה מַתִּירוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אָרוּר מְגַדֵּל כְּלָבִים וַחֲזִירִים, מִפְּנֵי שֶׁהֶחֱזִיקָן מְרֻבֶּה וּמְצוּי.

י. רוֹעֶה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד, אֶלָּא מוֹכֵר עַל יָד עַל יָד [מעט מעט]. וְכֵן מִי שֶׁנִּפְלוּ לוֹ כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּירֻשָּׁה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד, אֶלָּא מוֹכֵר מְעַט מְעַט.

יום חמישי ט"ז מרחשון ה'תשע"ג

פֶּרֶק ו

א. אֵיזֶה הוּא מוּעָד? כֹּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים. אֲבָל אִם נָגַח בְּיוֹם אֶחָד, אוֹ נָשַׁךְ אוֹ רָבַץ אוֹ בָּעַט אוֹ נָגַף אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים - אֵין זֶה מוּעָד. הֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה כִּתֵּי עֵדִים בְּיוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּעַד אוֹ לֹא הוּעַד.

ב. אֵין הֶעָדָה אֶלָּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים וּבִפְנֵי בֵּית דִּין - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ", וְאֵין הֶעָדָה אֶלָּא בְּבֵית דִּין.

ג. שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן וּמִי שֶׁהוּא בִּמְדִינַת הַיָּם שֶׁנֶּגְחוּ, פְּטוּרִין; אֲבָל בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפִּין [אחראים], וּמְעִידִין בָּהֶן בִּפְנֵי הָאֶפִּיטְרוֹפִּין.

ד. הִזִּיקוּ אַחַר שֶׁהוּעֲדוּ בִּפְנֵי אֶפִּיטְרוֹפִּין - אִם עֲדַיִן הוּא תָּם, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ. וְאִם הוּעַד בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְאַחַר כָּךְ הִזִּיק - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכְסֵי אֶפִּיטְרוֹפִּין; וְלִכְשֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים, יַעֲשׂוּ דִּין עִם הָאֶפִּיטְרוֹפִּין וִישַׁלְּמוּ לָהֶן.

ה. שְׁוָרִים שֶׁמְּשַׁחֲקִין בָּהֶן וּמְלַמְּדִין אוֹתָן שֶׁיַּגִּיחוּ זֶה אֶת זֶה, אֵינָן מוּעָדִין לָזֶה. וַאֲפִלּוּ הֵמִיתוּ אֶת הָאָדָם, אֵינָן חַיָּבִין מִיתָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "(וְ)כִי יִגַּח שׁוֹר", לֹא שֶׁיַּגִּיחוּהוּ.

ו. שׁוֹר שֶׁהוּעַד וְנִמְכַּר, אוֹ נִתַּן בְּמַתָּנָה - חָזַר לְחֲמוֹ, שֶׁהָרְשׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנֵּת מְשַׁנָּה דִּינוֹ; אֲבָל אִם הִשְׁאִילוֹ אוֹ מְסָרוֹ לְשׁוֹמֵר, הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ. וְכֵן שׁוֹר שֶׁהוּעַד בִּפְנֵי אֶפִּיטְרוֹפִּין, וְנִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ, וְנִשְׁתַּפֶּה הַשּׁוֹטֶה, וְהִגְדִּיל הַקָּטָן - אַף עַל פִּי שֶׁבָּטֵל הָאֶפִּיטְרוֹפּוֹס, הֲרֵי הֵן מוּעָדִין בְּחֶזְקָתָן, שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת בַּעֲלֵיהֶן הֵן.

ז. בְּהֵמָה שֶׁהוּעֲדָה, וְחָזְרָה בָּהּ מִדָּבָר שֶׁהוּעֲדָה לוֹ - חָזְרָה לְתַמּוּתָהּ. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁהוּעַד לִנַּח, וְחָזַר שֶׁלֹּא לִנַּח - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹגֵחַ, הֲרֵי זֶה תָּם לִנְגִיחָה. וּמֵאֵימָתַי הִיא חֲזָרָתוֹ? עַד שֶׁיִּהְיוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ, וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ. וְכֵן בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁהוּעַד לָהֶן - עַד שֶׁיִּמַּשְׁמְשׁוּ בּוֹ, וְלֹא יִהְיֶה עוֹשֶׂה אוֹתָן.

ח. שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ; הוּעַד לְאָדָם, אֵינוֹ מוּעָד לְבְהֵמָה; הוּעַד לְקְטַנִּים, אֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים. לְפִיכָךְ, אִם הִזִּיק אֶת מִין שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; וְאִם הִזִּיק לִשְׁאָר הַמִּינִין, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הָיָה מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת, אֵינוֹ מוּעָד לִימוֹת הַחֹל. וְאִם הִזִּיק בְּשַׁבָּתוֹת, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; וּבִימוֹת הַחֹל, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.

מתוך מהדורת חזק

וּמֵאֵימָתַי הִיא חֲזָרָתוֹ? מִשֶּׁיִּהְיוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְּׁמְשִׁין בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה מַזִּיק נֶזֶק שֶׁהוּעַד לוֹ.

ט. נָגַח שׁוֹר הַיּוֹם, וַחֲמוֹר לְמָחָר, וְגָמָל בְּיוֹם שְׁלִישִׁי - נַעֲשָׂה מוּעָד לַכֹּל. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ, וּלְמָחָר רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאָה שׁוֹר וּנְגָחוֹ, וּבְרְבִיעִי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַחֲמִישִׁי רָאָה שׁוֹר וּנְגָחוֹ, וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ - נַעֲשָׂה מוּעָד לְסִרוּגִין [דילוגין] לִשְׁוָרִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

י. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ, וּלְמָחָר רָאָה חֲמוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה סוּס וּנְגָחוֹ, וּבְרְבִיעִי רָאָה גָּמָל וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַחֲמִישִׁי רָאָה פֶּרֶד וּנְגָחוֹ, וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה עָרוֹד וְלֹא נְגָחוֹ - נַעֲשָׂה מוּעָד לְסִרוּגִין לַכֹּל. וְאִם נָגַח בַּיּוֹם שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשֶׁת הַמִּינִין שֶׁנָּגַח בְּסִרוּגִין, הֲרֵי זֶה מוּעָד.

יא. נָגַח בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ זֶה, וּבְשִׁשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שֵׁנִי, וּבְשִׁבְעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ מוּעָד עַד שֶׁיְּשַׁלֵּשׁ בְּדִלּוּג [ידלג פעם ג']. שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח - נַעֲשָׂה מוּעָד לְשׁוֹפָרוֹת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יב. נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה, וּבְרְבִיעִי נָגַח חֲמוֹר, וּבַחֲמִישִׁי נָגַח גָּמָל, אוֹ שֶׁנָּגַח חֲמוֹר וְגָמָל בַּתְּחִלָּה בִּשְׁנֵי יָמִים זֶה אַחַר זֶה, וְאַחַר כָּךְ נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא מוּעָד לְשְׁוָרִים בִּלְבַד, אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַמִּינִין הוּא מוּעָד. וְכֵן אִם נָגַח בְּשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, וּבְאֶחָד בַּשַּׁבָּת וּבַשֵּׁנִי בַּשַּׁבָּת, אוֹ שֶׁנָּגַח בַּחֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת וּבְעֶרֶב שַׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת, וּבִשְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת בִּלְבַד, אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים שֶׁשְּׁנַיִם מֵהֶם חֹל.

יג. וְכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵין מְחַיְּבִין בָּהֶן אֶת הַמַּזִּיק אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק נֶזֶק שָׁלֵם, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

פֶּרֶק ז

א. שׁוֹר שֶׁקְּשָׁרוֹ בְּעָלָיו בְּמוֹסֵרָה [חבל], וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי, וְיָצָא וְהִזִּיק - אִם תָּם הוּא, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. וְאִם הָיָה מוּעָד, פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו" - הָא אִם שְׁמָרוֹ, פָּטוּר; וְשָׁמוּר הוּא זֶה. וְאִם הִזִּיק בְּדָבָר שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מִתְּחִלָּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָכַל דְּבָרִים הָרְאוּיִין לוֹ, אוֹ שֶׁבֵּר בְּרַגְלוֹ כְּדֶרֶךְ הִלּוּכוֹ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם.

ב. הָיָה מוּעָד לְקֶרֶן יָמִין, וְאֵינוֹ מוּעָד לְקֶרֶן שְׂמֹאל, וְיָצָא אַחַר שֶׁשְּׁמָרוֹ כָּרָאוּי, וְנָגַח בֵּין בְּקֶרֶן יָמִין בֵּין בְּקֶרֶן שְׂמֹאל - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.

ג. בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם, בֵּין בְּכַוָּנָה בֵּין שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - אִם תַּמָּה הִיא, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפָהּ; וְאִם מוּעֶדֶת, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וּפָטוּר מִן הַשֶּׁבֶת, וּמִן הַבּשֶׁת, וּמִן הַצַּעַר, וּמִן הָרְפּוּי - שֶׁאַרְבָּעָה דְבָרִים אֵלּוּ, לֹא חִיְּבָה תּוֹרָה בָּהֶן אֶלָּא לְאָדָם שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ, אֲבָל בְּהֵמְתּוֹ שֶׁחָבְלָה בַּחֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיקָה מָמוֹנוֹ, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא נֶזֶק בִּלְבַד. לְפִיכָךְ, שׁוֹרוֹ שֶׁבֵּיֵּשׁ - פָּטוּר; וְאִם בֵּיֵּשׁ הוּא בְּעַצְמוֹ - חַיָּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְשׁוֹרוֹ שֶׁחָבַל בְּאָבִיו אוֹ בְּאִמּוֹ, אוֹ שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁ חֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת - חַיָּב בִּנְזָקָיו; וְאִלּוּ הָיָה הוּא בְּעַצְמוֹ הָעוֹשֶׂה זֶה, הָיָה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ד. הַמַּכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ נְשָׁכוֹ כַּלְבּוֹ - פָּטוּר. וְאִם נָגַח הוּא שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - אִם הָיָה תָּם, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; וּמוּעָד - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, כְּדִין הַנּוֹגֵחַ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.

ה. נָפַל לְבוֹר שֶׁבְּחָצֵר זוֹ, וְהִבְאִישׁ [העכיר] אֶת מֵימָיו - אִם הִבְאִישׁ מִיָּד בִּשְׁעַת נְפִילָה, חַיָּב בִּנְזְקֵי הַמַּיִם. וְאִם אַחַר זְמַן, פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַשּׁוֹר תַּקָּלָה כְּבוֹר, וְהַמַּיִם חֲרֵי הֵן כְּכֵלִים, וְלֹא מָצָאנוּ בּוֹר שֶׁחִיֵּב בָּהּ עַל הַכֵּלִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת, בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר; וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר, חֲרֵי הוּא חַיָּב בִּנְזֶק הַשּׁוֹר שֶׁנָּפַל לַבּוֹר.

ו. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִזִּיק אֶת בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁהֵזִּיק בּוֹ בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁחָפַר בְּחָצֵר בּוֹרוֹת שִׁיחִים וּמְעָרוֹת - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב בִּנְזְקֵי חָצֵר, וּבַעַל חָצֵר חַיָּב בִּנְזְקֵי הַבּוֹר, שֶׁהֲרֵי הָיָה עָלָיו לְסָתְמוֹ.

ז. הִזִּיק בַּעַל הַבַּיִת אֶת הַשּׁוֹר - אִם הִזִּיקוֹ שֶׁלֹּא לְדַעַת, פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'לָמָּה נִכְנַסְתָּ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, עַד שֶׁשָּׁגַגְתִּי בְּךָ'? וְאִם הִזִּיקוֹ לְדַעַת - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם; מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּתוֹ, אֲבָל לְהַזִּיקוֹ - אֵין לוֹ רְשׁוּת.

ח. שָׁמִין לַנִּזָּקִין. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁשִּׁבֵּר כְּלִי שֶׁל חֲבֵרוֹ, בֵּין הוּא בֵּין בְּהֶמְתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין לַמַּזִּיק: 'קַח אַתָּה אֶת הַכְּלִי הַשָּׁבוּר, וְשַׁלֵּם לָזֶה דְּמֵי כְּלִיו'; אֶלָּא אוֹמְדִין כַּמָּה פָּחַת הַכְּלִי מִדָּמָיו, וְנוֹתֵן לוֹ כָּל הַפְּחָת אִם הָיָה הַמַּזִּיק מוּעָד, אוֹ חֲצִי הַפְּחָת אִם הָיָה תָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ", לַנִּזָּק. פְּחַת הַנְּבֵלָה [שפחתה משעת הנזק], עַל הַנִּזָּק; וְשֶׁבַח הַנְּבֵלָה, חוֹלְקִין אוֹתוֹ הַמַּזִּיק וְהַנִּזָּק.

ט. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגְחוּהוּ וָמֵת, וַהֲרֵי הַנְּבֵלָה שָׁוָה בִּשְׁעַת מִיתָה מֵאָה, וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין פָּחֲתָה וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה שְׁמוֹנִים - אֵין הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם אֶלָּא מֵאָה; וְאִם הָיָה תָּם, מְשַׁלֵּם לוֹ חֲמִשִּׁים מִגּוּפוֹ.

י. הִשְׁבִּיחָה הַנְּבֵלָה, וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה בִּשְׁעַת עֲמִידָה בַּדִּין מֵאָה וְעֶשְׂרִים - הֲרֵי הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם לוֹ תִּשְׁעִים, אִם הָיָה מוּעָד; וְאִם הָיָה תָּם, מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים מִגּוּפוֹ; וְזֶה הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן", שֶׁבַח הַנְּבֵלָה יֶחֱצוּן.

יא. שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְהִפְחִיתוֹ חֲמִשִּׁים, וּבִשְׁעַת עֲמִידָה בַּדִּין הִשְׁבִּיחַ הַנִּזָּק, וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה אַרְבַּע מֵאוֹת, וְלוּלֵא זֶה הַחֶבֶל [החבלה] שֶׁהִפְחִיתוֹ, הָיָה שָׁוֶה שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת, בֵּין שֶׁפִּטְּמוֹ בֵּין שֶׁשָּׁבַח מֵאֵלָיו - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא כִּשְׁעַת הַנֶּזֶק. כָּחַשׁ מִחֲמַת הַמַּכָּה בִּשְׁעַת עֲמִידָה בַּדִּין, וַהֲרֵי הַפְּחָת שָׁוֶה מֵאָה - נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת עֲמִידָה בַּדִּין.

יב. הִשְׁבִּיחַ הַמַּזִּיק בִּשְׁעַת עֲמִידָה בַּדִּין - אִם מִחֲמַת

שֶׁפִּטְמוֹ שָׁבַח, אֵינוֹ מִשְׁתַּלֵּם מִמֶּנּוּ אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בַּשָּׁעָה שֶׁהִזִּיק; וְאִם מֵחֲמַת עַצְמוֹ הִשְׁבִּיחַ, מִשְׁתַּלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִמֶּנּוּ כִּשְׁעַת עֲמִידָה בַּדִּין.

יג. עַל הַמַּזִּיק לִטְרֹחַ בַּנְּבֵלָה, עַד שֶׁמַּמְצִיא [מביא] אוֹתָהּ לַנִּזָּק. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּפַל הַשּׁוֹר לְבוֹר וָמֵת - מַעֲלֶה הַנְּבֵלָה מִן הַבּוֹר וְנוֹתְנָהּ לַנִּזָּק, וְאַחַר כָּךְ שָׁמִין לוֹ פְּחַת הַנְּבֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו, וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ", מְלַמֵּד שֶׁהוּא חַיָּב לְהָשִׁיב הַנְּבֵלָה, וְהַפְּחַת שֶׁפָּחֲתָה מִן הַחַי - לַנִּזָּק; וְאִם הָיָה תָּם - חֲצִי הַפְּחָת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

פֶּרֶק ח

א. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוֹר רֵעֵהוּ". וְכָל הַקֳּדָשִׁים שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מְעִילָה, הֵן שֶׁאֵין בָּהֶן דִּין נְזָקִין. וּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין [קדשים שנפסלו] - יֵשׁ בָּהֶן דִּין נְזָקִין, בֵּין שֶׁהִזִּיקוּ בֵּין שֶׁהֵזִּקוּ, שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ לְפִדְיוֹן וְלִהְיוֹתָן [נהיו] חֻלִּין.

ב. שְׁלָמִים שֶׁהִזִּיקוּ, גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָן; וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד הָאֵמוּרִין - שֶׁהָאֵמוּרִין שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים מוֹעֲלִין בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה. וְכֵן תּוֹדָה שֶׁהִזִּיקָה, גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָהּ; וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהּ, שֶׁאֵין הַלֶּחֶם מִכְּלַל בָּשָׂר.

ג. וְכֵיצַד גּוֹבֶה? שֶׁיֹּאכַל הַנִּזָּק וַחֲבוּרָתוֹ מִן הַבָּשָׂר בִּקְדֻשָּׁה, כְּנֶגֶד חֲצִי נֶזֶק שֶׁלּוֹ. וְכֵיצַד אֵינוֹ גּוֹבֶה כְּנֶגֶד הָאֵמוּרִין? שֶׁאִם הָיָה לוֹ לִגְבּוֹת בַּחֲצִי נִזְקוֹ שָׁוֶה דִּינָר, וְהָיָה כָּל הַבָּשָׂר עִם הָאֵמוּרִין שָׁוֶה שְׁנֵי דִינָרִין, וְהַבָּשָׂר בִּלְא אֵמוּרִין שָׁוֶה דִּינָר וָחֵצִי - אֵינוֹ גּוֹבֶה שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַבָּשָׂר, אֶלָּא חֲצִי הַבָּשָׂר בִּלְבַד.

ד. וְכֵן שׁוֹר הַהֶפְקֵר שֶׁהִזִּיק - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוֹר רֵעֵהוּ", עַד שֶׁיִּהְיוּ הַנְּכָסִים מְיֻחָדִין לִבְעָלִים. כֵּיצַד? שׁוֹר הַהֶפְקֵר שֶׁנָּגַח, וְקֹדֶם שֶׁיִּתְפֹּשׂ אוֹתוֹ הַנִּזָּק בַּדִּין עָמַד אַחֵר וְזָכָה בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שׁוֹר הַמְיֻחָד לִבְעָלִים שֶׁהִזִּיק, וְאַחַר שֶׁהִזִּיק הִקְדִּישוֹ אוֹ הִפְקִירוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בְּעָלִים בִּשְׁעַת הֶזֵּקוֹ וּבִשְׁעַת עֲמִידָה בַּדִּין.

ה. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל נָכְרִי, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - פָּטוּר; לְפִי שֶׁאֵין הַגּוֹיִים מְחַיְּבִין אֶת הָאָדָם עַל בְּהֶמְתּוֹ שֶׁהִזִּיקָה, וַהֲרֵי אָנוּ דָּנִין לָהֶם כְּדִינֵיהֶן. וְשׁוֹר שֶׁל נָכְרִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; קָנָס הוּא זֶה לַגּוֹיִים - לְפִי שֶׁאֵינָן זְהִירִין בַּמִּצְוֹת, אֵינָן מְסַלְּקִין הֶזֵּקָן; וְאִם לֹא תְּחַיֵּב אוֹתָן עַל נִזְקֵי בְהֶמְתָּן - אֵין מְשַׁמְּרִין אוֹתָן, וּמַפְסִידִין מָמוֹן הַבְּרִיּוֹת.

ו. שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק - אִם מְכָרוֹ הַמַּזִּיק עַד שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָכוּר, הֲרֵי הַנִּזָּק גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ, וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה מִן הַמַּזִּיק שֶׁמָּכַר לוֹ; שֶׁכֵּינָן שֶׁנָּגַח, קוֹל [פרסום] יֵשׁ לוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ לִקַּח עַד שֶׁיִּגְבֶּה הַנִּזָּק.

ז. הִקְדִּישוֹ הַמַּזִּיק - הֲרֵי זֶה מֻקְדָּשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן. שְׁחָטוֹ, גּוֹבֶה מִבְּשָׂרוֹ. נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, וְיִגְבֶּה הַנִּזָּק מִמֶּנּוּ.

ח. הִזִּיק וְעָמַד בַּדִּין, וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ - אֵינוֹ מָכוּר; הִקְדִּישוֹ, אֵינוֹ מֻקְדָּשׁ; נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה, לֹא עָשָׂה כְּלוּם. קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁל מַזִּיק וּתְפָשׂוּהוּ - בֵּין שֶׁחָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק, בֵּין שֶׁלֹּא חָב עַד שֶׁהִזִּיק - לֹא זָכוּ, אֶלָּא הַנִּזָּק גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת מִתְּחִלָּה וְהִזִּיק, הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִגּוּפוֹ.

ט. מוּעָד שֶׁהִזִּיק, בֵּין שֶׁעָמַד בַּדִּין בֵּין שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין, וְהִקְדִּישוֹ אוֹ מְכָרוֹ אוֹ נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה אוֹ שְׁחָטוֹ - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי; קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת וְהִנְהִיגוּהוּ [לקחוהו], בֵּין חָב לָהֶם עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק, בֵּין שֶׁהִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב - זָכוּ בּוֹ; לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם הַנִּזָּק אֶלָּא מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכְסֵי הַמַּזִּיק, וַהֲרֵי כָּל נְכָסָיו מְשֻׁעְבָּדִין לְנֶזֶק זֶה.

י. כְּשֶׁבֵּית דִּין נִזְקָקִין לִגְבּוֹת הַנֶּזֶק מִנִּכְסֵי הַמַּזִּיק, גּוֹבִין מִן הַמַּטַּלְטְלִין תְּחִלָּה. אִם לֹא הָיוּ לוֹ מַטַּלְטְלִין כְּלָל, אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ הַמַּטַּלְטְלִין כְּנֶגֶד כָּל הַנֶּזֶק - גּוֹבִין הַשְּׁאָר מִן הַקַּרְקַע, מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכְסֵי הַמַּזִּיק. וְכָל זְמַן שֶׁיִּמָּצְאוּ מַטַּלְטְלִין, אֲפִלּוּ סַבִּין [קליפות תבואה] - אֵין נִזְקָקִין לַקַּרְקַע.

יא. מֵת הַמַּזִּיק קֹדֶם שֶׁיְּשַׁלֵּם - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לַמַּטַּלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים, אֶלָּא לַקַּרְקַע; וְגוֹבִין לַנִּזָּק מִן הַזִּבּוּרִית, מִפְּנֵי שֶׁהַנִּזָּק נַעֲשָׂה כְּבַעַל חוֹב, וְהַמַּטַּלְטְלִין אֵין מִשְׁתַּעְבְּדִין לְבַעַל חוֹב. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק הַמַּטַּלְטְלִין בְּחַיֵּי הַמַּזִּיק, גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן אַחַר מוֹתוֹ.

יב. כְּבָר תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים לִגְבּוֹת בַּעַל חוֹב מִן הַמַּטַּלְטְלִין, וּפְשִׁטָה תַּקָּנָה זוֹ בְּכָל בָּתֵּי דִינִין; לְפִיכָךְ, מַגְבִּין לַנִّזָּקִין מִן הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים. וְאִם לֹא הִנִּיחַ מַטַּלְטְלִין, גּוֹבִין לָהֶן מִן הַזִּבּוּרִית - שֶׁכָּל הַבָּא לִפְרַע מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים, לֹא יִגְבֶּה אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יג. אֵין הַנִּזָּקִין מִשְׁתַּלְּמִין, וְאֵין חַיָּבִין בְּכֹפֶר [כששור הרג אדם], וְאֵין הַבְּהֵמָה נֶהֱרֶגֶת - אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה, וּבְעֵדִים הַכְּשֵׁרִים לְהָעִיד; שֶׁלֹּא תֹּאמַר: 'הוֹאִיל וְאֵין מְצוּיִין בְּאֲרֵוֹת הַסּוּסִים וּבְרֶפֶת הַבָּקָר וְגִדְרוֹת הַצֹּאן, אֶלָּא הָעֲבָדִים וְהָרוֹעִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אִם הֵעִידוּ שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הִיא שֶׁהִזִּיקָה אֶת זוֹ - שׁוֹמְעִין לָהֶן; אוֹ אִם הֵעִידוּ הַקְּטַנִּים אוֹ נָשִׁים שֶׁאָדָם זֶה חָבַל אֶת זֶה, אוֹ הֵעִידוּ בִּשְׁאָר נִזְקִין - סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן'. אֵין הַדָּבָר כֵּן; אֶלָּא לְעוֹלָם אֵין מְחַיְּבִין מָמוֹן עַל פִּי עֵדִים, עַד שֶׁיִּהְיוּ הָעֵדִים הַכְּשֵׁרִים לְהָעִיד שְׁאָר עֵדֵיוּת, וְיָעִידוּ בְּבֵית דִּין, וִיחַיְּבוּ בֵּית דִּין הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם.

יד. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹעֶה עַל גַּב הַנָּהָר, וְנִמְצָא שׁוֹר הָרוּג בְּצִדּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מְנַגֵּחַ וְזֶה מוּעָד לִגַּח, זֶה מְנַשֵּׁךְ וְזֶה מוּעָד לִשֹּׁךְ - אֵין אוֹמְרִין 'בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה נְשָׁכוֹ, וְזֶה נְגָחוֹ'; אֲפִלּוּ גָּמָל הָאוֹהֵר [נוהג בפראות] בֵּין הַגְּמַלִּים, וְנִמְצָא גָּמָל הָרוּג בְּצִדּוֹ - אֵין אוֹמְרִין 'בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הֲרָגוֹ'; עַד שֶׁיִּרְאוּהוּ עֵדִים כְּשֵׁרִים.

יום שישי י"ז מרחשון ה'תשע"ג

פֶּרֶק ט

א. בְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִזִּיקָה - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק מִמֶּנָּה וּמִוְּלָדָהּ,

מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִגּוּפָהּ; אֲבָל תַּרְנְגֹלֶת שֶׁהִזִּיקָה - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִבֵּיצָתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַבֵּיצָה אֵינָהּ מִגּוּף הָעוֹף אֶלָּא מַבְדֶּלֶת וּמֵפְרֶשֶׁת מִמֶּנּוּ.

ב. מְעֻבֶּרֶת שֶׁנָּגְחָה, וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה יָלְדָה, אוֹ אַחַר שֶׁיָּלְדָה נָגְחָה (שֶׁנָּגְחָה יָלְדָה) - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַפָּרָה, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַוָּלָד כְּלוּם, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנָּגְחָה מְעֻבֶּרֶת הָיְתָה; שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

ג. שׁוֹר שֶׁנָּגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת, וְנִמְצָא עֻבָּרָהּ נוֹפֵל בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה הִפִּילָה, אוֹ מֵחֲמַת הַנְּגִיחָה הִפִּילָה - מְשַׁלֵּם נֶזֶק הַפָּרָה, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק הַוָּלָד; שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

ד. נָגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת, וְהִפִּילָה - אֵין שָׁמִין פְּחַת הַפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּפְחַת הַוָּלָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא שָׁמִין כַּמָּה הָיְתָה הַפָּרָה שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת וּבְרִיאָה, וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַתָּה הִיא וְהַנֶּפֶל שֶׁלָּהּ, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת, אוֹ חֶצְיוֹ אִם הָיָה תָּם.

ה. הָיְתָה הַפָּרָה לְאֶחָד, וְהַוָּלָד לְאֶחָד - חֲרֵי פְּחַת הַשֹּׁמֶן שֶׁפָּחַת גּוּף הַפָּרָה, לְבַעַל הַפָּרָה; וּפְחַת הַנֶּפֶל, חוֹלְקִין אוֹתוֹ בַּעַל הַפָּרָה עִם בַּעַל הַוָּלָד; וְהַנֶּפֶל, לְבַעַל הַוָּלָד.

ו. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר, וְהֵזִּק, הַנִּזָּק אוֹמֵר 'שׁוֹרְךָ הִזִּיק', וְזֶה אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁמָּא בְּסֶלַע לָקָה' - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר 'אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי', וְזֶה אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ'. טָעַן הַנִּזָּק וְאָמַר: 'וַדַּאי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁשּׁוֹרְךָ הִזִּיק' - חֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע הֶסֵּת [מדרבנן] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, אִם הָיָה מוּעָד; אֲבָל אִם הָיָה תָּם - פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת, שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ פָּטוּר, שֶׁחֲצִי הַנֶּזֶק קְנָס הוּא, וּמוֹדֶה בִּקְנָס פָּטוּר.

ז. הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִין אַחַר אֶחָד, וַחֲרֵי הָעֵדִים שֶׁאֶחָד מֵהֶן הִזִּיק, וְאֵין הָעֵדִים יוֹדְעִים אֵיזֶה הוּא מִשְּׁנֵיהֶם - זֶה אוֹמֵר 'שׁוֹרְךָ הִזִּיק', וְזֶה אוֹמֵר 'שׁוֹרְךָ הִזִּיק' - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁל אִישׁ אֶחָד, חַיָּב לְשַׁלֵּם מִגּוּף הַפָּחוּת [הזול] שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם; וְאִם הָיוּ מוּעָדִין, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִנְּכָסָיו.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשְּׁנֵי הַשְּׁוָרִים עוֹמְדִין. אֲבָל אִם מֵת אֶחָד מֵהֶן אוֹ אָבַד, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן תָּם - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל אִישׁ אֶחָד, פָּטוּר; שֶׁחֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'הָבֵא רְאָיָה שֶׁזֶּה הָעוֹמֵד הוּא שֶׁהִזִּיק, וַאֲשַׁלֵּם לְךָ'.

ט. הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁוָרִים הָרוֹדְפִין אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּזָּק אוֹמֵר 'גָּדוֹל הִזִּיק', וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר 'קָטָן הִזִּיק', הָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר 'מוּעָד הִזִּיק', וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר 'תָּם הִזִּיק' - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

י. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁזֶּה הִזִּיק, אֶלָּא עֵדִים מְעִידִים שֶׁאֶחָד מִשְּׁנֵי אֵלּוּ הִזִּיק - מְשַׁלֵּם הַמַּזִּיק כְּמוֹ שֶׁאָמַר. וְאִם טָעַן הַנִּזָּק 'שֶׁאַתָּה יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי, שֶׁזֶּה הִזִּיק בִּפְנֶיךָ' - חֲרֵי הַמַּזִּיק נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, וּמְשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה; שֶׁחֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת.

יא. הָיוּ הַנִּזָּקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמַּזִּיקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּזָּק אוֹמֵר: 'גָּדוֹל הִזִּיק אֶת הַגָّדוֹל, וְקָטָן אֶת הַקָּטָן', וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: 'לֹא כִי, אֶלָּא קָטָן הִזִּיק אֶת הַגָّדוֹל, וְגָדוֹל אֶת הַקָּטָן'; אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר: 'מוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָّדוֹל, וְתָם הִזִּיק אֶת הַקָּטָן', וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: 'תָּם הִזִּיק אֶת הַגָّדוֹל, וּמוּעָד אֶת הַקָּטָן' - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה - הַמַּזִּיק פָּטוּר. לָמָּה זֶה דּוֹמֶה? לְטוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ חִטִּים, וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׁעוֹרִים - שֶׁהוּא נִשְׁבָּע הֶסֵּת, וְנִפְטָר אַף מִדְּמֵי שְׁעוֹרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק - חֲרֵי זֶה מְשַׁתֵּלֵם לַקָּטָן מִן הַגָّדוֹל וְלַגָّדוֹל מִן הַקָּטָן, כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה הַמַּזִּיק; אֲבָל אִם לֹא תָּפַשׂ, אֵין מוֹצִיאִין מִן הַמַּזִּיק כְּלוּם.

יב. שׁוֹר שֶׁנָּגַח שׁוֹר, וְחָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר - חֲרֵי הַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן וְהַבְּעָלִים, כְּשֶׁתָּפִין בּוֹ. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה [שווה] כְּלוּם - הַנִּזָּק נוֹטֵל מֵאָה, וּבַעַל הַשּׁוֹר מֵאָה. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם - הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה, וְהַנִּזָּק שֶׁלְּפָנָיו עִם הַבְּעָלִים נוֹטְלִין חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם - הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה, וְהַנִּזָּק שֶׁלְּפָנָיו חֲמִשִּׁים, וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן עִם הַבְּעָלִים נוֹטְלִין חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקִין וְהוֹלְכִין.

יג. נִזָּק שֶׁתָּפַשׂ הַבְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה לִגְבוֹת חֲצִי נִזְקוֹ מִגּוּפָהּ, נַעֲשָׂה עָלֶיהָ שׁוֹמֵר שָׂכָר לִנְזָקֶיהָ; וְאִם יָצָאת וְהִזִּיקָה - הַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּנְזָקֶיהָ, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח וְהִפְסִיד מָאתַיִם, וּתְפָשׂוֹ הַנִּזָּק לִגְבוֹת מִמֶּנּוּ מֵאָה, וְחָזַר וְנָגַח וְהִפְסִיד בְּמֵאָה וְאַרְבָּעִים - חֲרֵי זֶה הַנִּזָּק הָאַחֲרוֹן מִשְׁתַּלֵּם שִׁבְעִים, וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן שֶׁתָּפְשׂוֹ מִשְׁתַּלֵּם מוֹתַר נִזְקוֹ וְהוּא שְׁלֹשִׁים, וְהַבְּעָלִים מֵאָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יד. שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה, מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. שְׁנֵיהֶן מוּעָדִין, אוֹ מוּעָד וְאָדָם שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה - מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד - מוּעָד בְּתָם, מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם; וְתָם בְּמוּעָד, מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. כֵּיצַד? שׁוֹר תָּם שֶׁהִפְסִיד [הזיק] בְּשׁוֹר תָּם אַחֵר שָׁוֶה מָנֶה, וְחָזַר זֶה הָאַחֲרוֹן וְהִפְסִיד בָּרִאשׁוֹן שָׁוֶה אַרְבָּעִים - חֲרֵי בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם לְבַעַל הָאַחֲרוֹן שְׁלֹשִׁים. הָיוּ שְׁנֵיהֶן מוּעָדִין, בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שִׁשִּׁים. הָרִאשׁוֹן מוּעָד וְהָאַחֲרוֹן תָּם, בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שְׁמוֹנִים. הָרִאשׁוֹן תָּם וְהָאַחֲרוֹן מוּעָד, בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה.

פֶּרֶק י

א. שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם בְּכָל מָקוֹם - בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן, בֵּין עֶבֶד בֵּין בֶּן חוֹרִין - אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, חֲרֵי זֶה נִסְקָל; וְאִם הֵמִית אֶת הַגּוֹי, פָּטוּר כְּדִינֵיהֶם.

ב. וְאֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁהֵמִיתוּ, חֲרֵי

מתוך מהדורת חזק

אֵלּוּ נִסְקָלִין. מַה בֵּין תָּם שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם לְמוּעָד שֶׁהָרַג? שֶׁהַתָּם פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר, וְהַמּוּעָד חַיָּב בְּכֹפֶר; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה מוּעָד לַהֲרֹג.

ג. וְהוֹאִיל וְכָל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁהָרְגוּ אָדָם - נִסְקָלִין, הֵיאַךְ יִמָּצֵא מוּעָד לַהֲרֹג, עַד שֶׁיְּשַׁלְּמוּ בְּעָלָיו אֶת הַכֹּפֶר? כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה גוֹיִים, וְאַחַר כָּךְ הָרַג יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַמּוּעָד לְגוֹיִים הֲרֵי הוּא מוּעָד לְיִשְׂרָאֵל; אוֹ שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה יִשְׂרָאֵל טְרֵפָה, וְאַחַר כָּךְ הָרַג שָׁלֵם; אוֹ שֶׁהָרַג וּבָרַח וְהָרַג וּבָרַח וְהָרַג וּבָרַח, וּבְרִבִיעִי נִתְפַּשׂ - שֶׁאֵין הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר עַד שֶׁיִּסָּקֵל הַשּׁוֹר. וְכֵן אִם סִכֵּן [נפשם של] שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד [ונטו למות, ואחר זמן מתו], אוֹ הָרַג שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת - הֲרֵי זֶה מוּעָד לַהֲרִיגָה, וּבְעָלָיו מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר. וְכֵן אִם הִכִּירוּ [זיהו] הָעֵדִים אֶת בַּעַל הַשּׁוֹר, וְלֹא הִכִּירוּ אֶת הַשּׁוֹר בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, וּבְרִבִיעִית רָאוּ שׁוֹרוֹ שֶׁהָרַג, וְאֵינָן יוֹדְעִין אִם זֶה הוּא הַשּׁוֹר שֶׁהָרַג בִּשְׁלֹשָׁה פְּעָמִים הָרִאשׁוֹנוֹת אוֹ אַחֵר הָיָה - הוֹאִיל וְהוּעֲדוּ הַבְּעָלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בִּבְקָרָם שׁוֹר שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, הָיָה לָהֶם לִשְׁמֹר אֶת כָּל בְּהֶמְתָּם, וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ - מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר.

ד. זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם; וְאִם נָתַן כֹּפֶר הַנֶּהֱרָג, נִתְכַּפֵּר לוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה [כחטאת] הוּא, מְמַשְׁכְּנִין אֶת מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּכֹפֶר בְּעַל כָּרְחוֹ.

ה. וְשׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֵׁתָּפִין שֶׁהָרַג - כָּל אֶחָד מֵהֶן מְשַׁלֵּם כֹּפֶר שָׁלֵם, שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ כַּפָּרָה גְּמוּרָה.

ו. אֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי בְּעָלָיו, אִם הָיוּ לוֹ בְּעָלִים. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ לוֹ בְּעָלִים - כְּגוֹן שׁוֹר הַמִּדְבָּר, וְשׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ, וְשׁוֹר גֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין - אִם הֵמִית, הֲרֵי זֶה נִסְקָל; וְגוֹמְרִין דִּינוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים. וְכֵן שׁוֹר הָאִשָּׁה, וְשׁוֹר הַיְתוֹמִים, וְשׁוֹר הָאֶפִּיטְרוֹפִּין שֶׁהֵמִיתוּ - נִסְקָלִין. וְאֵין הָאֶפִּיטְרוֹפִּין מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר; שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה הוּא, וְהַקְּטַנִּים אוֹ הַחֵרְשִׁים וְהַשּׁוֹטִים אֵינָן בְּנֵי חִיּוּב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ צְרִיכִין כַּפָּרָה.

ז. שׁוֹר שֶׁהוּא טְרֵפָה שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, אוֹ שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵפָה - אֵינוֹ נִסְקָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת" - כְּמִיתַת הַבְּעָלִים, כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר; וְכֵיוָן שֶׁבְּעָלָיו כְּמֵת הֵן חֲשׁוּבִין, וְאֵין צְרִיכִין מִיתָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

ח. הַמְשַׁסֶּה כַּלְבוֹ בַּחֲבֵרוֹ, וַהֲרָגוֹ - אֵין הַכֶּלֶב נִסְקָל; וְכֵן אִם גֵּרָה בוֹ בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה, וַהֲרָגוּהוּ. אֲבָל אִם שִׂסָּה בוֹ נָחָשׁ, וַאֲפִלּוּ הִשִּׁיכוֹ בוֹ, וַהֲרָגוֹ - הַנָּחָשׁ נִסְקָל; שֶׁסֵּם הַנָּחָשׁ שֶׁהֵמִית, מֵעַצְמוֹ הוּא מְקִיאוֹ; לְפִיכָךְ, זֶה הָאָדָם שֶׁהִשִּׁיךְ בּוֹ הַנָּחָשׁ, פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין.

ט. אֵין הַבְּהֵמָה נִסְקֶלֶת אִם הֵמִיתָה, עַד שֶׁתִּתְכַּוֵּן לְהַזִּיק לְמִי שֶׁהִיא חַיֶּבֶת עָלָיו סְקִילָה. אֲבָל שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם, נִתְכַּוֵּן לְנָכְרִי וְהָרַג אֶת בֶּן יִשְׂרָאֵל, נִתְכַּוֵּן לִנְפָלִים וְהָרַג בֶּן קַיָּמָה - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה. וְאִם הָיָה מוּעָד - הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר, אוֹ בִּקְנָס אִם הֵמִית עֶבֶד, אַף עַל פִּי שֶׁהָרַג בְּלֹא כַוָּנָה, הוֹאִיל וְהוּא מוּעָד לָזֶה.

י. הָיָה מוּעָד לִנְפֹּל עַל בְּנֵי הָאָדָם בְּבוֹרוֹת, וְרָאָה יָרָק בְּבוֹר וְנָפַל לַבּוֹר בִּשְׁבִיל הַיָּרָק, וְהָיָה שָׁם אָדָם וָמֵת, אוֹ שֶׁהָיָה מוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ בִּכְתָלִים וּמַפִּילָן עַל בְּנֵי אָדָם, וְנִתְחַכֵּךְ בַּכֹּתֶל לַהֲנָאָתוֹ, וְנָפַל עַל הָאָדָם וָמֵת מֵחֲמַת חִכּוּכוֹ - הַשּׁוֹר פָּטוּר מִמִּיתָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהָמִית, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר - שֶׁהֲרֵי זֶה מוּעָד לִפֹּל עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹרוֹת, אוֹ לְהַפִּיל עֲלֵיהֶן הַכְּתָלִים. וְהֵיאַךְ יְוַדַּע שֶׁלַּהֲנָאָתוֹ נִתְחַכֵּךְ? בְּשֶׁנִּתְחַכֵּךְ אַף לְאַחַר שֶׁהִפִּיל וְהֵמִית.

יא. אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר, עַד שֶׁתָּמִית בְּהֶמְתָּן חוּץ מִרְשׁוּתָן. אֲבָל אִם הֵמִית בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּסְקִילָה, הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר. כֵּיצַד? הַנִּכְנָס לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ, וַאֲפִלּוּ נִכְנַס לִתְבֹּעַ שְׂכָרוֹ אוֹ חוֹבוֹ מִמֶּנּוּ, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וָמֵת - הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ רְשׁוּת לְהִכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ.

יב. עָמַד בַּפֶּתַח וְקָרָא לְבַעַל הַבַּיִת, וְאָמַר לוֹ "הֵן" [כן], וְנִכְנַס, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי הַבְּעָלִים פְּטוּרִין; שֶׁאֵין מַשְׁמַע "הֵן", אֶלָּא עָמַד בִּמְקוֹמְךָ עַד שֶׁאֲדַבֵּר עִמָּךְ.

יג. בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק, וְדָרְסָה עַל גַּבֵּי תִּינוֹק כְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, וַהֲרָגַתּוּ - הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר; שֶׁהֲרֶגֶל מוּעֶדֶת לְהַזִּיק כְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק חַיָּב אַף עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַמּוּעָד שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה - נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר; וְאִם הֵמִית בְּלֹא כַוָּנָה - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר. וְתָם שֶׁהֵמִית בְּלֹא כַוָּנָה - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה וּמִן הַכֹּפֶר; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְהָמִית - נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר, וְכֵן מִקְנַס הָעֶבֶד.

יד. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַתָּם שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה - פָּטוּר מִן הַקְּנָס, שֶׁהוּא שְׁלֹשִׁים סֶלַע הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה, אִם הֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵי הָעֶבֶד אוֹ דְּמֵי הַשִּׁפְחָה מִגּוּפוֹ, כְּאִלּוּ הֵמִית שׁוֹר חֲבֵרוֹ אוֹ חֲמוֹרוֹ.

פֶּרֶק יא

א. כַּמָּה הוּא הַכֹּפֶר? כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין שֶׁהוּא דְּמֵי הַנֶּהֱרָג, הַכֹּל לְפִי שָׁוְיוֹ שֶׁל נֶהֱרָג, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו". וְכֹפֶר הָעֲבָדִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, זְכָרִים אוֹ נְקֵבוֹת - הוּא הַקְּנָס הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה, שְׁלֹשִׁים סֶלַע כֶּסֶף יָפֶה, בֵּין שֶׁהָיָה הָעֶבֶד שָׁוֶה מֵאָה מָנֶה, בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִינָר. וְכָל [עבד משוחרר אך] הַמְעֻכָּב גֵּט שִׁחְרוּר - אֵין לוֹ קְנָס, הוֹאִיל וְאֵין לוֹ אָדוֹן, שֶׁהֲרֵי יָצָא לְחֵרוּת.

ב. לְמִי נוֹתְנִין הַכֹּפֶר? לְיוֹרְשֵׁי הַנֶּהֱרָג. וְאִם הֵמִית אִשָּׁה - הַכֹּפֶר לְיוֹרְשֶׁיהָ מֵאָבִיהָ, וְאֵינוֹ לְבַעַל. הֵמִית מִי שֶׁחֲצִיוֹ עֶבֶד וְחֲצִיוֹ בֶּן חוֹרִין - נוֹתֵן חֲצִי הַקְּנָס לְרַבּוֹ, וְהַחֲצִי - רָאוּי לִתֵּן, וְאֵין לוֹ מִי יִקָּחֶנּוּ.

ג. שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הָאִשָּׁה, וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא

מוּעָד לִגַּח, הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִדְּמֵי וְלָדוֹת; שֶׁלֹּא חִיְּבָה תּוֹרָה בִּדְמֵי וְלָדוֹת, אֶלָּא לְאָדָם.

ד. נָגַח שִׁפְחָה, וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ - מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנָּגַח חֲמוֹר מְעֻבֶּרֶת. וְאִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵי וְלָדוֹת מִגּוּפוֹ.

ה. כֵּיצַד שָׁמִין אוֹתָן? אוֹמְדִין כַּמָּה הָיְתָה שָׁוָה שִׁפְחָה זוֹ כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת, וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַתָּה; וְנוֹתֵן לְבַעְלֶיהָ הַפִּחָת, אוֹ חֶצְיוֹ. וְאִם הֵמִית אֶת הַשִּׁפְחָה, מְשַׁלֵּם הַכֹּפֶר הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. שׁוֹר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִבְהֵמָה וְנָגַח אֶת הָאָדָם, אַף עַל פִּי שֶׁאִם הֱמִיתוֹ פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - אִם חָבַל בּוֹ, חַיָּב בְּנִזְקוֹ; וְאִם תָּם הוּא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ, וְאִם מוּעָד - נֶזֶק שָׁלֵם.

ז. שׁוֹר תָּם שֶׁהֵמִית וְהִזִּיק - דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת, וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת. וּמוּעָד שֶׁהֵמִית וְהִזִּיק - דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְחוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת. קָדְמוּ וְדָנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת תְּחִלָּה, חוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת.

ח. וּמֵהֵיכָן מִשְׁתַּלֵּם? מִן הַשֶּׁבַח [רווח] שֶׁהִשְׁבִּיחַ בִּרְדִיָּתוֹ [חרישתו] אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ - שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה, אֵין לוֹ בְּעָלִים שֶׁיִּתְחַיְּבוּ בִּנְזָקָיו. דָּנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת, וּבָרַח - אֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת.

ט. שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם, וְהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו - אֵינוֹ קָדוֹשׁ. וְכֵן אִם הִפְקִירוֹ, אֵינוֹ הֶפְקֵר; מְכָרוֹ, אֵינוֹ מָכוּר; הֶחְזִירוֹ לִבְעָלָיו, אֵינָהּ חֲזָרָה. שְׁחָטוֹ, בְּשָׂרוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה. אֲבָל עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ - אִם הִקְדִּישׁוֹ, הֲרֵי זֶה קָדוֹשׁ; וְאִם הִפְקִירוֹ, הֲרֵי הוּא הֶפְקֵר; וְאִם מְכָרוֹ, מָכוּר; הֶחְזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו, הֲרֵי זֶה מֻחְזָר. וְאִם קָדַם וּשְׁחָטוֹ, הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה.

י. שׁוֹר שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁוָרִים אֲחֵרִים - כֻּלָּן פְּטוּרִין; לְפִי שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי הַשּׁוֹר, כְּדִין הָאָדָם. נִגְמַר דִּינוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים - אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף, כֻּלָּן נִסְקָלִין וְנִקְבָּרִין; וְהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה, כְּדִין כָּל בְּהֵמָה הַנִּסְקֶלֶת.

יא. פָּרָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁהֵמִיתָה אֶת הָאָדָם, וְכֵן כָּל בְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁנֶּעְבְּרָה בָּהּ עֻבָּרָה - הֲרֵי עֻבָּרָה כָּמוֹהָ; הִיא וְעֻבָּרָהּ נָגְחָה, הִיא וְעֻבָּרָהּ נִרְבְּעָה.

יב. נָגְחָה וְהֵמִיתָה, וְאַחַר כָּךְ נִתְעַבְּרָה - אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינָהּ נִתְעַבְּרָה, וְיָלְדָה קֹדֶם גְּמַר דִּין - וְלָדָהּ מֻתָּר. וְאִם יָלְדָה אַחַר גְּמַר דִּין - וְלָדָהּ אָסוּר; שֶׁהָעֻבָּר כְּיָרֵךְ אִמּוֹ הוּא. וְאִם נִתְעָרֵב וָלָד זֶה בַּאֲחֵרִים - כּוֹנְסִין אֶת כֻּלָּן לְכִפָּה [הסגר], עַד שֶׁיָּמוּתוּ שָׁם.

יג. שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּזְמוּ עֵדָיו, כָּל הַקּוֹדֵם בּוֹ זָכָה; שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ, הִפְקִירוּהוּ בְּעָלָיו. וְאִם הֵעִידוּ שֶׁבְּעָלָיו רִבְּעוּהוּ, וְהֵזִים אֶת הָעֵדִים - הֲרֵי הַשּׁוֹר לִבְעָלָיו, וְהַקּוֹדֵם וּמְשָׁכוֹ לֹא זָכָה בּוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַבַּעַל יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא חָטָא וְשֶׁאֵלּוּ עֵדֵי שֶׁקֶר הֵם, וַהֲרֵי הוּא מְיַחֵל לַהֲזַמָּן - לֹא הִפְקִיר.

יום שבת קודש י"ח מרחשון ה'תשע"ג

פֶּרֶק יב

א. הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, וַאֲפִלּוּ הָיָה הַבּוֹר מָלֵא גּוּזּוֹת שֶׁל צֶמֶר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם". וְאֶחָד שׁוֹר וַחֲמוֹר אוֹ שְׁאָר מִינֵי בְהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף; לֹא נֶאֱמַר "שׁוֹר" וַ"חֲמוֹר" אֶלָּא בַּהוֹוֶה [במצוי].

ב. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ הַחוֹפֵר בִּרְשׁוּתוֹ וּפָתַח לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ פָּתַח לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁחָפַר וּפָתַח בִּרְשׁוּתוֹ וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִיר בּוֹרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו. אֲבָל אִם הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וּבוֹרוֹ, אוֹ שֶׁהִפְקִיר בּוֹרוֹ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ, אוֹ הִקְדִּישוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם", מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים - וְזֶה הֶפְקֵר; וּבַתְּחִלָּה בִּרְשׁוּת חָפַר, מִפְּנֵי שֶׁחָפַר בִּרְשׁוּתוֹ.

ג. אֶחָד הַחוֹפֵר, אוֹ שֶׁנָּחְפַּר הַבּוֹר מֵאֵלָיו, אוֹ שֶׁחֲפָרָתוּ בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה - הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב לְמַלֹּאתוֹ אוֹ לְכַסּוֹתוֹ, וְלֹא עָשָׂה - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאֶחָד הַחוֹפֵר, אוֹ הַלּוֹקֵחַ, אוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם", מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים מִכָּל מָקוֹם.

ד. אֶחָד הַחוֹפֵר, אוֹ הַמְגַלֶּה מָקוֹם שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה - שֶׁנֶּאֱמַר: "(וְ)כִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר, אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר, וְלֹא יְכַסֶּנּוּ". וְאִם כִּסָּהוּ כָּרָאוּי - אַף עַל פִּי שֶׁהִתְלִיעַ [התרועע בגלל תולעים] מִתּוֹכוֹ, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וָמֵת - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְכַסֶּנּוּ" - הָא אִם כִּסָּהוּ, פָּטוּר. כִּסָּהוּ בְּדָבָר שֶׁיָּכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי שְׁוָרִים, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי גְּמַלִּים, וְהָלְכוּ עָלָיו גְּמַלִּים וְנִתְרוֹעֵעַ, וְהָלְכוּ עָלָיו שְׁוָרִים וְנָפְלוּ בּוֹ - אִם אֵין הַגְּמַלִּים מְצוּיִין שָׁם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה אֹנֶס; וְאִם יָבוֹאוּ שָׁם גְּמַלִּים, אֲפִלּוּ לִפְרָקִים [לפעמים] - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

ה. הִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ, וְנָפְלוּ בּוֹ שְׁוָרִים - אַף עַל פִּי שֶׁהַגְּמַלִּים מְצוּיִין שָׁם תָּמִיד, וַהֲרֵי הוּא פּוֹשֵׁעַ לִגְמַלִּים - הוֹאִיל וּמֵחֲמַת שֶׁהִתְלִיעַ נָפְלוּ בּוֹ הַשְּׁוָרִים, הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. הַמּוֹצֵא בּוֹר וְכִסָּהוּ, וְחָזַר וְגִלָּהוּ - בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב, וְזֶה הָאַחֲרוֹן פָּטוּר. סְתָמוֹ בְּעָפָר, וְחָזַר וְהוֹצִיא אֶת כָּל הֶעָפָר - זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב; שֶׁכֵּיוָן שֶׁטְּמָמוֹ [אטמו] בְּעָפָר, נִסְתַּלְּקוּ מַעֲשֵׂי רִאשׁוֹן.

ז. בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֵׁתָּפִין, עָבַר הָרִאשׁוֹן וְלֹא כִּסָּהוּ, וְהַשֵּׁנִי וְלֹא כִּסָּהוּ - הָרִאשׁוֹן חַיָּב, עַד שֶׁיִּמְסֹר דָּלְיוֹ [דלי] לַשֵּׁנִי; וּמִשֶּׁמָּסַר דָּלְיוֹ לַשֵּׁנִי לִדְלוֹת מִמֶּנּוּ - נִפְטַר הָרִאשׁוֹן, וְנִתְחַיֵּב הַשֵּׁנִי לְכַסּוֹתוֹ. כִּסָּהוּ הָרִאשׁוֹן, וּבָא הַשֵּׁנִי וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה, וְלֹא כִּסָּהוּ - הַשֵּׁנִי חַיָּב. וְעַד אֵימָתַי יִהְיֶה הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב? עַד שֶׁיֵּדַע הָרִאשׁוֹן שֶׁהַבּוֹר מְגֻלֶּה, וּכְדֵי שֶׁיִּשְׁכֹּר פּוֹעֲלִים וְיִכְרֹת אֲרָזִים וִיכַסֶּנּוּ. וְכָל שֶׁיָּמוּת בּוֹ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, הֲרֵי

הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב בּוֹ; וְכָל שֶׁיְּמוּת בּוֹ אַחַר זְמַן כָּזֶה - שְׁנֵיהֶם חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי שְׁנֵיהֶם פָּשְׁעוּ בּוֹ.

ח. הַמּוֹסֵר בּוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר, הַשּׁוֹמֵר חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאִם מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה, חֲרֵי הַבְּעָלִים חַיָּבִין; שֶׁהַבּוֹר עָשׂוּי לְהִתְגַּלּוֹת, וְאֵלּוּ אֵין בָּהֶן דַּעַת.

ט. הַמְכַסֶּה בּוֹרוֹ בְּדָלְיוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּבָא בַּעַל הַדְּלִי וְנָטַל דָּלְיוֹ - בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב.

י. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר, אוֹ שִׂיחַ אוֹ מְעָרָה אוֹ חָרִיץ. וְלָמָּה נֶאֱמַר "בּוֹר"? עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית. וְכַמָּה כְּדֵי לְהָמִית? עֹמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים. אֲבָל אִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ שְׂאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וָמֵת - פָּטוּר; וְאִם הֵזִקוּ, חַיָּב בַּעַל הַתַּקָּלָה נֶזֶק שָׁלֵם.

יא. הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר תִּשְׁעָה, וּמֵהֶם טֶפַח אֶחָד מַיִם - חַיָּב; שֶׁהַטֶּפַח שֶׁל מַיִם חָשׁוּב כְּעֹמֶק שְׁנֵי טְפָחִים בַּיַּבָּשָׁה. הָיָה עָמְקוֹ שְׁמוֹנָה, וּמֵהֶם שְׁנֵי טְפָחִים מַיִם, אוֹ שֶׁהָיָה עָמְקוֹ שִׁבְעָה, וּמֵהֶם שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מַיִם, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וָמֵת - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשַׁלֵּם; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, סָפֵק יֵשׁ בָּהֶן.

יב. הַחוֹפֵר בּוֹר עֹמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לְעֶשְׂרִים, וּבָא שְׁלִישִׁי וְהִשְׁלִימוֹ לִשְׁלֹשִׁים - כֻּלָּן חַיָּבִין. חָפַר הָרִאשׁוֹן פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, אֲפִלּוּ טֶפַח, וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה - בֵּין שֶׁחָפַר בּוֹ טֶפַח, אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ בִּנְיָן עַל שְׁפָתוֹ טֶפַח - זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב. סָתַם טֶפַח שֶׁהוֹסִיף, אוֹ שֶׁסָּתַר טֶפַח שֶׁבָּנָה - חֲרֵי זֶה סָפֵק אִם כְּבָר נִסְתַּלְּקוּ מַעֲשֵׂי הָרִאשׁוֹן, אוֹ עֲדַיִן לֹא נִסְתַּלְּקוּ.

יג. חָפַר הָרִאשׁוֹן בּוֹר עָמֹק, וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִרְחִיבוֹ, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר, וָמֵת - אִם מֵחֲמַת הֶבְלוֹ [אויר הבור] מֵת - הָאַחֲרוֹן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי מִעֵט הֶבְלוֹ; וְאִם מֵחֲמַת חָבָטוֹ [חבטת הנפילה] מֵת - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, שֶׁהֲרֵי הוּא הִקְרִיב הֵזֵק בּוֹר זֶה. וְכֵן אִם נָפַל הַשּׁוֹר מֵאוֹתוֹ הַצַּד שֶׁהִרְחִיב הָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, שֶׁהֲרֵי הִקְרִיב הֵזֵק בּוֹר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת מִן הַהֶבֶל. וְאִם מִן הַצַּד שֶׁחָפַר הָרִאשׁוֹן נָפַל - הָרִאשׁוֹן חַיָּב, שֶׁזֶּה הָאַחֲרוֹן מִעֵט הֶבְלוֹ.

יד. בּוֹר שֶׁחִיְּבָה עָלָיו הַתּוֹרָה - אֲפִלּוּ לֹא מֵתָה הַבְּהֵמָה אֶלָּא מֵהֶבְלוֹ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מֵתָה מֵחֲבָטוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר כְּרָחְבּוֹ, אֵין לוֹ הֶבֶל [המזיק]; וְאִם לֹא נֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה, וּמֵתָה - פָּטוּר. הָיָה עָמְקוֹ יָתֵר עַל רָחְבּוֹ, יֵשׁ לוֹ הֶבֶל; וְאִם מֵתָה בּוֹ הַבְּהֵמָה, חַיָּב אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶחְבְּטָה בַּקַּרְקַע.

טו. עָשָׂה תֵּל גָּבוֹהַּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה, וָמֵתָה - אִם הָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְאִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, פָּטוּר עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה; אֲבָל אִם הֵזִקָה בִּלְבַד, חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וַאֲפִלּוּ בְּתֵל גָּבוֹהַּ כָּל שֶׁהוּא, אוֹ בַּחֲפִירָה כָּל שֶׁהִיא; שֶׁהַנֶּזֶק בְּכָל שֶׁהוּא, דָּבָר מָצוּי וְיָדוּעַ; וְאֵין הַמִּיתָה בְּכָל שֶׁהוּא מְצוּיָה, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ אֹנֶס.

טז. וְכֵן אֵינוֹ חַיָּב עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה בְּבוֹר, אוֹ עַל חֲבִיטָתָהּ בְּתֵל - אֶלָּא אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה קְטַנָּה, אוֹ חֵרֶשֶׁת, אוֹ שׁוֹטָה, אוֹ סוֹמָה, אוֹ שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה. אֲבָל אִם הָיְתָה פִּקַּחַת, וְנָפְלָה בַּיּוֹם, וּמֵתָה - פָּטוּר; שֶׁזֶּה כְּמוֹ אֹנֶס, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ הַבְּהֵמָה לִרְאוֹת וְלָסוּר מִן הַמִּכְשׁוֹלוֹת. וְכֵן אִם נָפַל לְתוֹכוֹ אָדָם וָמֵת - אֲפִלּוּ הָיָה סוֹמָה, אוֹ שֶׁנָּפַל בַּלַּיְלָה - בֵּין שֶׁהָיָה בֶּן חוֹרִין אוֹ עֶבֶד, חֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְאִם הֵזִיק בּוֹ הָאָדָם, אוֹ הַבְּהֵמָה הַפִּקַּחַת - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יז. נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין וָמֵת - חֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ", מִי שֶׁהַמֵּת שֶׁלּוֹ; יָצָא זֶה שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְדִינוֹ שֶׁיִּקָּבֵר.

יח. הָיָה חוֹפֵר בְּבוֹר, וְנָפְלָה הַבְּהֵמָה מִקּוֹל הַחֲפִירָה בְּתוֹךְ הַבּוֹר, וָמֵתָה - אִם נָפְלָה מִלְּפָנֶיהָ, חַיָּב. נָפְלָה מֵאַחוֹרֶיהָ, כְּגוֹן שֶׁנִּבְעֲתָה [נבהלה] וְחָזְרָה עַל עֲקֵבָהּ לְאָחוֹר, וְנָפְלָה וָמֵתָה - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָפַל", עַד שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה. נָפַל לְפָנָיו מִקּוֹל הַחֲפִירָה חוּץ לַבּוֹר, וּמֵת אוֹ נִזָּק - אֵין בֵּית דִּין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאִם נָפַל לַאֲחוֹרָיו חוּץ לַבּוֹר, וּמֵת אוֹ הֵזִק - בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר.

יט. שׁוֹר שֶׁדָּחַף הַבְּהֵמָה לְתוֹךְ הַבּוֹר, וּמֵתָה הַבְּהֵמָה - אִם מוּעָד הוּא - בַּעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה, וּבַעַל הַשּׁוֹר מֶחֱצָה. וְאִם תָּם הוּא - בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ מִגּוּפוֹ, וּבַעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים מִן הַיֶּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. שֶׁבַּעַל הַנְּבֵלָה אוֹמֵר לְבַעַל הַבּוֹר: 'פִּחַת נְבֵלָה זוֹ יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ; אַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּדוֹלָה וּפִקַּחַת - כֵּיוָן שֶׁנִּדְחֲפָה, חֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה; כָּל שֶׁאֲנִי יָכוֹל לְהוֹצִיא מִבַּעַל הַשּׁוֹר, אֲנִי מוֹצִיא; וְהַשְּׁאָר, אַתָּה חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ'.

כ. וְכֵן הִנִּיחַ אֶבֶן עַל פִּי הַבּוֹר, וּבָא הַשּׁוֹר וְנִתְקַל בָּהּ, וְנָפַל לַבּוֹר, וָמֵת - הַמַּנִּיחַ אֶת הָאֶבֶן מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה, וּבַעַל הַבּוֹר מֶחֱצָה.

כא. וְכֵן שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט [חולין] וְשֶׁל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁנָּגְחוּ כְּאֶחָד - אִם תָּם הוּא זֶה שֶׁל הֶדְיוֹט, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; וְאִם מוּעָד, נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ: 'כָּל שֶׁאֲנִי יָכוֹל לְהוֹצִיא מִזֶּה אֲנִי מוֹצִיא, וְהַשְּׁאָר מִמְּךָ; וְזֶה, הוֹאִיל וְהֻקְדַּשׁ הוּא וּפָטוּר - אַתָּה תְּשַׁלֵּם לִי הַכֹּל'.

כב. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וַהֲרָגוֹ - בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר; וְאִם מֵת הַשּׁוֹר, נוֹטֵל בַּעַל הַשּׁוֹר דְּמֵי שׁוֹרוֹ מִיּוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר.

פֶּרֶק יג

א. כֵּלִים שֶׁנָּפְלוּ לַבּוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ - בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [במסורת] לָמְדוּ: "שׁוֹר", לֹא אָדָם; "חֲמוֹר", לֹא כֵּלִים. אֲפִלּוּ נָפַל שׁוֹר בְּכֵלָיו, וּמֵת הַשּׁוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ כֵּלָיו - חַיָּב עַל הַבְּהֵמָה, וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים.

ב. הַבּוֹר מְאֻבּוֹת הַנִּזִּיקִין הוּא, וְתוֹלְדוֹתָיו כָּמוֹהוּ מוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן. וְכָל הַמַּנִּיחַ תַּקָּלָה, חֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת הַבּוֹר. וְאִם הֵזִק

מתוך מהדורת חזק

בָּהּ אָדָם אוֹ בְּהֵמָה, מְשַׁלֵּם זֶה שֶׁהִנִּיחַ הַתַּקָּלָה נֶזֶק שָׁלֵם, בֵּין הִפְקִיר הַתַּקָּלָה, בֵּין לֹא הִפְקִיר הַתַּקָּלָה; וְאִם הֵזִּקוּ בָּהּ כֵּלִים, פָּטוּר.

ג. כֵּיצַד? הַמַּנִּיחַ אַבְנוֹ אוֹ סַכִּינוֹ אוֹ מַשָּׂאוֹ אוֹ תִּבְנוֹ וְקַשּׁוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִּקוּ בָּהֶן בֵּין אָדָם בֵּין בְּהֵמָה - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְכֵן אִם הִנִּיחָן בִּרְשׁוּתוֹ, וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִירָן. נִתְקַל בַּקַּרְקַע, וְנִחְבַּט בְּתַקָּלָה זוֹ וְהֵזִּיק בָּהּ - חַיָּב בַּעַל הַתַּקָּלָה. וְאִם הֵזִּקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ, אוֹ נִטַּנְּפוּ - פָּטוּר.

ד. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִרְבִּיץ גְּלָלִים [עשה צרכיו], וְנִטַּנְּפוּ בָּהֶן כֵּלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר; שֶׁהַגְּלָל זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא, וְלֹא מָצָאנוּ בּוֹר שֶׁחַיָּב בּוֹ עַל הַכֵּלִים.

ה. הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהָלַךְ הַמְהַלֵּךְ וְנִתְקַל בָּהּ, וְשִׁבְּרָהּ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהֵם מְהַלְּכִין. וְאִם הֵזִּיק בָּהּ - חַיָּב בַּעַל הַכַּד חַיָּב בִּנְזָקָיו, וַאֲפִלּוּ הִפְקִיר הַכַּד; שֶׁכָּל הַמַּפְקִיר נְזָקִין שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹתָן מִתְּחִלָּה, חַיָּב כְּאִלּוּ לֹא הִפְקִירָן.

ו. הִנִּיחַ אֶת הַכַּד בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחָהּ שָׁם, כְּגוֹן מְקוֹם הַקְּרָנוֹת [רחבות] שֶׁל גִּתּוֹת [שליד מקום דריכת יין] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְּרָהּ - חַיָּב; וְאִם הֵזִּיק בָּהּ הַמְהַלֵּךְ - בַּעַל הַכַּד פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהִסְתַּכֵּל. וְאִם הָיְתָה אֲפֵלָה, אוֹ שֶׁמְּלֵא כָּל הַדֶּרֶךְ כַּדִּים - פָּטוּר עַל שְׁבִירָתָהּ; וְאִם נִתְקַל בָּהּ, הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵחְלִיק אֶחָד בַּמַּיִם אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחֲרָשֶׁיהָ [בחרסיה] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, לְפִי שֶׁהוּא אָנוּס; וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא סִלֵּק הַחֲרָשִׁים. וַהֲרֵי הַחֲרָשִׁים וְהַמַּיִם כְּהֶפְקֵר, וְלֹא הִפְקִיר אֶלָּא אַחַר שֶׁנֶּאֱנַס, וּלְפִיכָךְ פָּטוּר. וְאִם נִתְכַּוֵּן [לקחת ו] לִזְכּוֹת בַּחֲרָשֶׁיהָ, וְהֵזִּיק בָּהֶן אַחַר - חַיָּב. וְהוּא הַדִּין לְנָפְלָה גְּמַלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָהּ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהּ. וְאִם הֵזִּיקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ - פָּטוּר, בֵּין הִפְקִיר בֵּין לֹא הִפְקִיר, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ.

ח. שְׁנֵי קַדָּרִין [מוכרי קדירות] שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן - אִם הָיָה לָרִאשׁוֹן לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד - חַיָּב בִּנְזָקָיו שֶׁל שֵׁנִי; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָנוּס בִּשְׁעַת נְפִילָה, אֵינוֹ אָנוּס בִּהְיוֹתוֹ מֻטָּל בַּדֶּרֶךְ, וַהֲרֵי הוּא יָכוֹל לַעֲמֹד. וְאִם לֹא הָיָה לוֹ לַעֲמֹד - פָּטוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לָזֶה שֶׁנִּתְקַל בּוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָרוּד בְּנַפְשׁוֹ.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזָקָיו שֶׁל שֵׁנִי? בְּשֶׁהֵזִּיק גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי; אֲבָל אִם הֵזִּיקוּ כֵּלָיו - פָּטוּר, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַכֵּלִים בְּבוֹר, וְכָל תַּקָּלָה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הִיא, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ.

י. הַקַּדָּרִין וְהַזַּגָּגִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן, וְהַשְּׁלִישִׁי בַּשֵּׁנִי, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד - הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּנְזָקֵי גוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי, בֵּין שֶׁהֵזִּיק בְּגוּפוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן הַמֻּטָּל, בֵּין שֶׁהֵזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ. וְהַשֵּׁנִי חַיָּב בִּנְזָקֵי גוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי, אִם הֵזִּיק בְּגוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי; אֲבָל אִם הֵזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ שֶׁל שֵׁנִי שֶׁנָּפַל, פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַשֵּׁנִי: 'בּוֹר זֶה שֶׁהוּא מַשָּׂאִי, אֵין אֲנִי הַכּוֹרֶה אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי הָרִאשׁוֹן הִפִּיל הַשֵּׁנִי עִם מַשָּׂאוֹ'. וְאִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה, כֻּלָּן פְּטוּרִין.

יא. נָפַל הָרִאשׁוֹן, וְהָיָה מֻטָּל לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ, וְנִתְקַל אֶחָד בְּרֹאשׁוֹ וְאֶחָד בְּרַגְלָיו וְאֶחָד בְּבִטְנוֹ - הֲרֵי הוּא חַיָּב בִּנְזָקֵי כֻּלָּן, הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד.

יב. הַשּׁוֹפֵךְ אֶת הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִּיק בָּהֶן אֶחָד - חַיָּב בִּנְזָקָיו; וְאִם נִטַּנְּפוּ כֵּלָיו - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ. נִבְלְעוּ הַמַּיִם בָּאָרֶץ, וְנִשְׁאֲרָה הָאָרֶץ חֲלָקָה, וְהֶחְלִיק וְנָפַל, וְהֵזִּיק בַּקַּרְקַע - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו.

יג. כָּל אֵלּוּ שֶׁפּוֹתְקִין [פותחין] בִּיבוֹתֵיהֶן [ביוב] וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן [מהזבל שבהם] - אֵין לָהֶן רְשׁוּת לִשְׁפֹּךְ הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בִּימוֹת הַחַמָּה, אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת; וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הֵזִּיק אָדָם אוֹ בְּהֵמָה בַּמַּיִם - חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם.

יד. לֹא יוֹצִיא אָדָם תִּבְנוֹ וְקַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, כְּדֵי שֶׁיִּדּוֹשׁוּ וְיַעֲשׂוּ לוֹ זֶבֶל [לשדותיו]. וְאִם הוֹצִיא, קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיֶה כְּהֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶם זָכָה, מֵעֵת שֶׁנִּדּוֹשׁוּ וְהִשְׁבִּיחוּ [לזיבול]; וְאִם קָדַם אָדָם וְזָכָה בָּהֶן מִשְּׁעַת הוֹצָאָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּמֻפְקָר, אִם הֵזִּיק בָּהֶן אָדָם אוֹ בְּהֵמָה, הֲרֵי זֶה הַמּוֹצִיא חַיָּב לְשַׁלֵּם.

טו. יֵשׁ לְכָל אָדָם לְהוֹצִיא אֶת הַזֶּבֶל וְאֶת הַגְּלָלִים לִרְשׁוּת הָרַבִּים בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים, וְלִצְבּוֹר אוֹתָן שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִשּׁוּף בְּרַגְלֵי אָדָם. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הִזִּיק - חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְחַיָּבִין עַל זֶה הַגָּלָל מִשּׁוּם גָּזֵל; כֵּיוָן שֶׁאֵין בּוֹ שֶׁבַח אִם נִדּוֹשׁ, לֹא קָנְסוּ בּוֹ.

טז. אֵין שׁוֹרִין טִיט [במים] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאֵין לוֹבְנִים לְבֵנִים. אֲבָל גּוֹבְלִין [מערבבים] טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל לֹא לִלְבֵנִים.

יז. הַבּוֹנֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הַמֵּבִיא אֲבָנִים מֵבִיא, וְהַבּוֹנֶה בּוֹנֶה; וְכֻלָּן שֶׁהִזִּיקוּ, חַיָּבִין לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

יח. הַחַצָּב שֶׁחָצַב אֶבֶן וּמִסָּרָהּ לְסַתָּת, וְהֵזִּיק בָּהּ אָדָם אוֹ בְּהֵמָה - הַסַּתָּת חַיָּב. וְסַתָּת שֶׁמָּסַר לְחַמָּר [הנושא האבן על חמור], הַחַמָּר חַיָּב. מָסַר חַמָּר לְכַתָּף [סבל], הַכַּתָּף חַיָּב. מָסַר כַּתָּף לְבוֹנֶה, הַבּוֹנֶה חַיָּב. מִסָּרָהּ הַבּוֹנֶה לְזֶה שֶׁמִּתַּקֵּן יְשִׁיבָתָהּ בַּבִּנְיָן, הַמִּתַּקֵּן חַיָּב. וְאִם אַחַר שֶׁהֶעֱלוּהָ עַל גַּבֵּי דִּימוֹס [שורת אבנים], נָפְלָה וְהִזִּיקָה, וְהָיוּ עוֹשִׂין בְּקַבְּלָנוּת - כֻּלָּן חַיָּבִין; וּבִשְׂכִירוּת - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, וְכֻלָּן פְּטוּרִין.

יט. הַכֹּתֵל וְהָאֵילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִירָן; לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִים לְבוֹר, שֶׁהֲרֵי אֵין תְּחִלָּתָן לְהַזִּיק. וְאִם הָיוּ רְעוּעִין, בֵּית דִּין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לָקֵץ אֶת הָאֵילָן וְלִסְתּוֹר אֶת הַכֹּתֶל; וְכַמָּה הַזְּמַן? שְׁלֹשִׁים יוֹם. נָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר; לְאַחַר הַזְּמַן - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁשֵּׁהָה אוֹתָן.

כ. הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית [בכותל], וְהַגּוֹדֵר גְּדֵרוֹ בְּקוֹצִים, וְהִפְרִיחַ [הבליט] לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִיק אַחֵר בָּהֶן - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְאִם גָּדַר בְּקוֹצִים בְּצִמְצוּם [בדיוק] בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְחַכֵּךְ בַּכְּתָלִים.

כא. הַמַּצְנִיעַ קוֹצָיו וּזְכוּכִיּוֹתָיו בְּתוֹךְ כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּבָא בַּעַל הַכֹּתֶל וְסָתַר אֶת כָּתְלוֹ, וְנָפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִזִּיקוּ - אִם כֹּתֶל רָעוּעַ הָיָה, הַמַּצְנִיעַ חַיָּב; וְאִם כֹּתֶל בָּרִיא הוּא, בַּעַל הַכֹּתֶל חַיָּב.

כב. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַצְנִיעִין אֶת הַקּוֹצִים וְאֶת הַזְּכוּכִית בְּתוֹךְ שְׂדוֹתֵיהֶם בְּעֹמֶק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בָּאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲלֵם הַמַּחֲרֵשָׁה. וַאֲחֵרִים שׁוֹרְפִין אוֹתָן בָּאֵשׁ. וַאֲחֵרִים מַשְׁלִיכִין אוֹתָן לַיָּם אוֹ לַנָּהָר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵזֵק בָּהֶן אָדָם.

כג. לֹא יְסַקֵּל אָדָם מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאֵין עוֹשִׂין חָלָל תַּחַת רְשׁוּת הָרַבִּים, וְלֹא בוֹרוֹת וְלֹא שִׂיחִין וְלֹא מְעָרוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעֲגָלָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל גַּבֵּיהֶן וְהִיא טְעוּנָה אֲבָנִים; שֶׁמָּא תִּפְחַת מִלְּמַטָּה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. וְהַחוֹפֵר בּוֹר לְצָרְכֵי רַבִּים, מֵתֶר.

כד. אֵין מוֹצִיאִין [מבליטים] זִיזִין וְכַצּוֹצְרִיּוֹת [קורות קטנות וגדולות] לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ לְמַעְלָה מִגָּמָל וְרוֹכְבוֹ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יַאֲפִיל [יחשיך] הַדֶּרֶךְ עַל בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם רָצָה, כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּמוֹצִיא. כָּנַס וְלֹא הוֹצִיא - הֲרֵי זֶה מוֹצִיא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה; אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר הַכְּתָלִים לִמְקוֹמָן לְעוֹלָם - שֶׁכָּל מֶצֶר [דרך] שֶׁהֶחְזִיקוּ בּוֹ רַבִּים, אָסוּר לְקַלְקְלוֹ.

כה. לָקַח חָצֵר, וּבָהּ זִיזִין וְכַצּוֹצְרִיּוֹת יוֹצְאוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זוֹ כְּחֶזְקָתָהּ; וְאִם נָפְלָה, חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ כְּשֶׁהָיְתָה.

כו. אֵילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - קוֹצֵץ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַגָּמָל עוֹבֵר בְּרוֹכְבוֹ. וּמַנִּיחִין מְקוֹם פָּנוּי [מאילנות] מִשְּׁתֵּי שִׁפְתוֹת [גדות] הַנָּהָר, כְּרֹחַב כִּתְפֵי הַמַּלָּחִים שֶׁיּוֹרְדִין שָׁם וּמוֹשְׁכִין הַסְּפִינָה. וְכָל אֵילָן הַנִּמְצָא בְּרֹחַב זֶה, קוֹצְצִין אוֹתוֹ מִיָּד; וְאֵין מַתִּרִין בִּבְעָלָיו, שֶׁהֲרֵי מְעַכֵּב מוֹשְׁכֵי הַסְּפִינָה.

כז. מִי שֶׁהָיְתָה דֶּרֶךְ הָרַבִּים עוֹבֶרֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - נְטָלָהּ, וְנָתַן לָהֶן מִן הַצַּד - מַה שֶּׁנָּתַן נָתַן, וְזָכוּ בּוֹ; וְזֶה שֶׁנָּטַל, לֹא זָכָה בּוֹ. וְכַמָּה רֹחַב דֶּרֶךְ הָרַבִּים? אֵין פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת.

פֶּרֶק יד

א. הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְעָבְרָה [התפשטה] הַדְּלֵקָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה . . שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר" וְגוֹ'. וְהַבְּעֵרָה - מֵאֲבוֹת נְזָקִין [המפורשים בתורה] הִיא.

ב. הִדְלִיק בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִסּוֹף הַמֶּצֶר [הגבול], כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר הַדְּלֵקָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְכַמָּה שִׁעוּר הַהַרְחָקָה? הַכֹּל לְפִי גָּבְהָהּ שֶׁל דְּלֵקָה. וְאִם לֹא הִרְחִיק כָּרָאוּי, וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; הִרְחִיק כָּרָאוּי, וְעָבְרָה וְהִזִּיקָה - פָּטוּר, שֶׁזּוֹ מַכָּה בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא. וְכֵן אִם עָבְרָה נָהָר אוֹ שְׁלוּלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מַיִם, וְרָחְבָּן שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת - פָּטוּר.

ג. עָבְרָה גָּדֵר - אוֹמְדִין גֹּבַהּ הַגָּדֵר, וְגֹבַהּ הַדְּלֵקָה, וְהָעֵצִים אוֹ הַקּוֹצִים הַמְּצוּיִין שָׁם: אִם אֵינָהּ רְאוּיָה לַעֲבֹר, פָּטוּר; וְאִם רְאוּיָה לַעֲבֹר, חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֵשׁ הַקּוֹדַחַת [רגילה]. אֲבָל אִם הָיָה לָהּ לַהַב גָּדוֹל, הָעוֹלֶה וְנִכְפָּף מִגֹּבַהּ עֲלֵית הַלַּהַב, וְהָיוּ הָעֵצִים מְצוּיִין שָׁם - אֵין לָהּ אֹמֶד, אֶלָּא אֲפִלּוּ עָבְרָה אֶלֶף אַמָּה, חַיָּב.

ד. נָפְלָה דְּלֵקָה בַּחֲצֵרוֹ, וְנָפַל גָּדֵר שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַדְּלֵקָה, וְעָבְרָה וְהִדְלִיקָה בְּחָצֵר אַחֶרֶת - אִם הָיָה יָכוֹל לִגְדֹּר הַגָּדֵר שֶׁנָּפַל, וְלֹא גְּדָרוֹ - חַיָּב. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְשׁוֹרוֹ שֶׁיָּצָא וְהִזִּיק - שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרוֹ, וְלֹא שְׁמָרוֹ.

ה. הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמְּסַר לָהֶן גַּחֶלֶת וְלִבּוּהָ, שֶׁדֶּרֶךְ הַגַּחֶלֶת לְהִכָּבוֹת מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם שֶׁתַּעֲבֹר וְתַדְלִיק. אֲבָל אִם מְסַר לָהֶן שַׁלְהֶבֶת - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ.

ו. שָׁלַח אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד פִּקֵּחַ - זֶה הַפִּקֵּחַ שֶׁהִבְעִיר חַיָּב לְשַׁלֵּם, וְהַשּׁוֹלֵחַ פָּטוּר. וְכֵן אִם הִנִּיחַ שׁוֹמֵר לִשְׁמֹר הַבְּעֵרָה, הַשּׁוֹמֵר חַיָּב.

ז. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר, וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים - הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים חַיָּב. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים, וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר - הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חַיָּב. בָּא אַחֵר וְלִבָּה - הַמְלַבֶּה חַיָּב. לִבַּתּוּ רוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה תָּמִיד - הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין. לִבָּה, וְלִבַּתּוּ הָרוּחַ - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי הוּא גָּרַם; וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו כִּשְׁאָר כָּל הַמַּזִּיקִין.

ח. אֵשׁ שֶׁיָּצְאָה וְאָכְלָה עֵצִים אוֹ אֲבָנִים אוֹ עָפָר - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָצְאָה קֹצִים . . אוֹ הַשָּׂדֶה". אָכְלָה גָּדִישׁ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהָיוּ כֵּלִים טְמוּנִים בְּתוֹךְ הַגָּדִישׁ - אִם הָיוּ כְּגוֹן מוֹרְגִּים [כלי דיש] וּכְלֵי בָּקָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַשָּׂדֶה לִטְמֹן אוֹתָן בַּגָּדִישׁ, חַיָּב לְשַׁלֵּם; הָיוּ בְּגָדִים וּכְלֵי זְכוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, פָּטוּר עַל הַכֵּלִים.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ. אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְעָבְרָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ - פָּטוּר עַל כָּל הַכֵּלִים הַטְּמוּנִים בַּגָּדִישׁ; אֲבָל מְשַׁלֵּם הוּא שִׁעוּר מְקוֹם הַכֵּלִים, וְרוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מָלֵא גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּים אוֹ שֶׁל שְׂעוֹרִים.

י. הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְיָצְאַת הָאֵשׁ וְנֶאֱכַל הַגָּדִישׁ, וְהָיָה גְּדִי כְּפוּת לוֹ וְעֶבֶד סָמוּךְ לוֹ, וְנִשְׂרַף עִמּוֹ - חַיָּב, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹת בַּגָּדִישׁ. הָיָה עֶבֶד כָּפוּת וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ, וְנִשְׂרַף עִמּוֹ - פָּטוּר.

יא. הַמַּשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ, וְהִגְדִּישׁ [עשה גדיש] בּוֹ, וְהִטְמִין בּוֹ כֵּלִים, וְהִדְלִיק הַמַּשְׁאִיל וְשָׂרַף הַגָּדִישׁ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי גָּדִישׁ בִּלְבַד. הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם לְהַגְדִּישׁ חִטִּים, וְהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים, אוֹ לְהַגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים, וְהִגְדִּישׁ

חִטִּים, אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ חִטִּים וְחִפָּן [כיסה] בִּשְׁעוֹרִים, אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ שְׁעוֹרִים וְחִפָּן בְּחִטִּים - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי שְׁעוֹרִים בִּלְבַד.

יב. הַמַּדְלִיק אֶת הַבִּירָה [בית] שֶׁל חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כָּל כְּלֵיהֶם וְכָל חֶפְצֵיהֶם בַּבָּתִּים. וְכָל שֶׁיִּטְעֹן בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ [קדוש], וְנוֹטֵל; וּשְׁבוּעָה זוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; וּבִלְבַד שֶׁיִּטְעֹן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן [משוער שיש לו], אוֹ שֶׁהוּא אָמוּד לִהְיוֹת אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁטָּעַן פִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ.

יג. גָּמָל שֶׁהָיָה טָעוּן פִּשְׁתָּן, וְעוֹבֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת, וְדָלְקָה בְּגָרוֹ שֶׁל חֲנָנִי, וְהִדְלִיק אֶת כָּל הַבִּירָה - בַּעַל הַגָּמָל חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהִרְבָּה בְּמַשֹּׂאוֹ; בֵּין שֶׁעָמְדָה הַבְּהֵמָה, בֵּין שֶׁלֹּא עָמְדָה. הִנִּיחַ הַחֲנָנִי גָרוֹ מִבַּחוּץ - הַחֲנָנִי חַיָּב אַף בִּדְמֵי פִּשְׁתָּן, מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחַ גָרוֹ מִבַּחוּץ; וַאֲפִלּוּ גֶר חֲנָכָה - בַּעַל הַחֲנוּת חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְיַשֵּׁב וְלִשְׁמֹר.

יד. הַכּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ לִפְנֵי הָאֵשׁ עַד שֶׁתִּדָּלֵק - אִם אֵין הָאֵשׁ מַגַּעַת לָהּ אֶלָּא בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה, פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְהַטּוֹמֵן [מכסה] קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּעָפָר אוֹ בְּתֶבֶן, וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְאָכְלָה אוֹתָהּ - הֲרֵי הַטּוֹמֵן פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם; מִפְּנֵי שֶׁהַמַּדְלִיק אֶת הָאֵשׁ פָּטוּר עַל הַטָּמוּן.

טו. אֵשׁ שֶׁעָבְרָה וְהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם וְחָבְלָה בּוֹ - הֲרֵי הַמַּבְעִיר חַיָּב בִּנְזָקָיו וּבְשִׁבְתּוֹ [בטלתו] וּבִרְפּוּיוֹ וּבְצַעֲרוֹ וּבְבָשְׁתּוֹ, כְּאִלּוּ הִזִּיקוֹ בְּיָדוֹ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאִשּׁוֹ מָמוֹנוֹ הוּא, הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁהִזִּיק בְּחֵצָיו. אֲבָל אִם הִזִּיקָה בְּהֶמְתּוֹ אוֹ בּוֹרוֹ אֶת הָאָדָם - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּנֶזֶק בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טז. כָּל תּוֹלְדוֹת הָאֵשׁ, הֲרֵי הֵן כָּאֵשׁ. כֵּיצַד? הִנִּיחַ אֶבֶן אוֹ סַכִּין אוֹ מַשָּׂא בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, תּוֹלְדוֹת הַבְּעֵרָה הֵן. וְאִם נָפְלוּ בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ, פָּטוּר.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ב־י"ח מרחשון ה'תשע"ג

יום ראשון י"ב מרחשון ה'תשע"ג

הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין

פֶּרֶק ט

א. הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ לְאַחַר זְמַן קָבוּעַ [״הרי גיטך ותתגרשי לאחר ל׳ יום״], הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע. וַהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לִתְנַאי, וְאֵינוֹ תְּנַאי: דּוֹמֶה לִתְנַאי - שֶׁהִיא מִתְגָּרֶשֶׁת כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע; וְאֵינוֹ תְּנַאי - שֶׁהַמְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי, הֲרֵי גֵּרֵשׁ [נתן לה בתורת גירושין], וְזֶה עַדַיִן לֹא גֵּרֵשׁ עַד שֶׁיַּגִּיעַ אוֹתוֹ זְמַן. לְפִיכָךְ: הַמְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי - צָרִיךְ לְכַפֵּל תְּנָאוֹ [שיהיו בו כל דיני התנאי]; וְזֶה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְכַפֵּל דְּבָרוֹ, וְלֹא לִשְׁאָר מִשְׁפְּטֵי הַתְּנָאִין שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ב. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: ׳הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ, וְלֹא תִּתְגָּרְשִׁי בּוֹ אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם׳ - אֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְאִם מֵת הַבַּעַל, אוֹ אָבַד הַגֵּט אוֹ נִשְׂרַף, בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת.

ג. הָלְכָה וְהִנִּיחַתּוּ בְּצִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִגְנַב אוֹ אָבַד מִשָּׁם לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זוֹ מִגֹּרֶשֶׁת, הוֹאִיל וְהָיָה הַגֵּט קַיָּם בַּיּוֹם שֶׁהִיא מִתְגָּרֶשֶׁת בּוֹ, וְיִחֲדָה אוֹתוֹ [הקצתה לו מקום] בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁצִּדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים אֵינָן כִּרְשׁוּת הָרַבִּים.

ד. וְכֵן אִם תָּלָה הַגֵּרוּשִׁין בְּמַעֲשֶׂה, דִּינוֹ כְּדִין מְגָרֵשׁ אַחַר זְמַן. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר לָאִשָּׁה: ׳הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ, וְלֹא תִּתְגָּרְשִׁי בּוֹ עַד שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז׳ - הֲרֵי זוֹ מִתְגָּרֶשֶׁת אַחַר שֶׁתִּתֵּן; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפֹּל תְּנָאוֹ, וְלֹא לִשְׁאָר מִשְׁפְּטֵי הַתְּנָאִין שֶׁבֵּאַרְנוּ - שֶׁהֲרֵי לֹא גֵּרֵשׁ עַל תְּנַאי, אֶלָּא עֲדַיִן לֹא גֵּרֵשׁ זֶה, אֶלָּא תָּלָה הַגֵּרוּשִׁין בַּמַּעֲשֶׂה כָּךְ וְכָךְ, וְאַחַר כָּךְ תִּתְגָּרֵשׁ.

ה. וּמַה בֵּין הַמְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי, לָזֶה שֶׁקָּבַע זְמַן לַגֵּרוּשִׁין אוֹ תָּלָן בְּמַעֲשֶׂה? שֶׁהַמְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי - יֵשׁ שָׁם גֵּרוּשִׁין, וְאֵינָן גְּמוּרִין עַד שֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, נִתְגָּרְשָׁה אִם הָיָה הַגֵּט קַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתָהּ; וְאֵינָהּ צְרִיכָה לַחֲזֹר וְלִטְּלוֹ אוֹ לִהְיוֹתוֹ בִּרְשׁוּתָהּ אַחַר שֶׁנִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, שֶׁהֲרֵי הִגִּיעַ לְיָדָהּ תְּחִלָּה בְּתוֹרַת גֵּרוּשִׁין. וְאִם נִשֵּׂאת קֹדֶם שֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי - לֹא תֵּצֵא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל הַתּוֹלֶה גֵּרוּשָׁיו בִּזְמַן אוֹ בְּמַעֲשֶׂה - לֹא הִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ בְּתוֹרַת גֵּרוּשִׁין, אֶלָּא בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן עַד הַזְּמַן שֶׁקָּבַע אוֹ עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה הַמַּעֲשֶׂה. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן, צְרִיכָה לִהְיוֹת הַגֵּט בִּרְשׁוּתָהּ, אוֹ תַּחְזֹר וְתִטְּלֶנּוּ, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה בַּמָּקוֹם שֶׁיְּחַדָּה אוֹתוֹ בּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רְשׁוּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאַחַר כָּךְ תִּתְגָּרֵשׁ בּוֹ. וְאִם נִשֵּׂאת קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע, אוֹ קֹדֶם שֶׁתַּעֲשֶׂה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁתָּלָה בּוֹ הַגֵּרוּשִׁין - תֵּצֵא, וְהַוָּלָד מַמְזֵר; שֶׁעֲדַיִן הִיא אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה, וְאֵין כָּאן שֵׁם [שום] גֵּרוּשִׁין.

ו. הַנּוֹתֵן גֵּט בְּיַד אִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ: ׳אִם לֹא תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז, אֵין זֶה גֵּט׳, אוֹ ׳אֵין אַתְּ מִגֹּרֶשֶׁת׳ - הֲרֵי זֶה לֹא גֵּרֵשׁ כְּלָל, וְאֵין כָּאן גֵּט לֹא עַל תְּנַאי וְלֹא תָּלוּי בְּמַעֲשֶׂה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ז. הָרוֹצֶה לְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי, וְיִהְיֶה עִנְיַן תְּנָאוֹ שֶׁלֹּא תִּתְגָּרֵשׁ עַד זְמַן פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה מוֹצִיא עִנְיָן זֶה בִּלְשׁוֹן תְּנַאי, וַיִּתְנֶנָּה

מתוך מהדורת חזק

הַתְּנַאי בְּבִיאָתוֹ בִּזְמַן קָבוּעַ אוֹ בַּהֲלִיכָתוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר לָהּ: 'אִם לֹא בָּאתִי מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, הֲרֵי זֶה גֵּט, וְאִם בָּאתִי בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, לֹא יִהְיֶה גֵּט', וְנוֹתֵן הַגֵּט בְּיָדָהּ; אוֹ יֹאמַר לָהּ: 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ מֵעַכְשָׁו, אִם לֹא בָּאתִי מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם', אוֹ 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ, עַל מְנָת שֶׁלֹּא אָבוֹא לְמְדִינָה זוֹ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם', וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. הִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁיִּהְיֶה גֵּט אִם לֹא בָּא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם לִמְדִינָה זוֹ, וְהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְחָלָה אוֹ עִכְּבוֹ נָהָר וְלֹא בָּא עַד אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זֶה גֵּט, אֲפִלּוּ עוֹמֵד וְצוֹוֵחַ 'הֲרֵינִי אָנוּס'; שֶׁאֵין אֹנֶס בְּגִטִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁגַּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין רְצוֹנוֹ לְגָרֵשׁ.

ט. הִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ כְּשֶׁיַּעֲבֹר מִכְּנֶגֶד פָּנֶיהָ [שלא יראנה] שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהָיָה הוֹלֵךְ וּבָא [ורואה אותה] הוֹלֵךְ וּבָא וְלֹא נִתְיַחֵד עִמָּהּ - כְּשֶׁיֵּלֵךְ וְיִשְׁהֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם, תִּהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת; וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וּבָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, הוֹאִיל וְלֹא נִתְיַחֵד עִמָּהּ, הֲרֵי הַגֵּט כָּשֵׁר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִתְנָה וְאָמַר: 'הֲרֵי הִיא נֶאֱמֶנֶת עָלַי לוֹמַר שֶׁלֹּא פִּיַּסְתִּי אוֹתָהּ'. אֲבָל אִם לֹא הֶאֱמִינָהּ, חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא פִּיַּס אוֹתָהּ כְּשֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וּבָא, וּמְחָלָה לוֹ הַתְּנַאי, וּבִטֵּל הַגֵּט כְּשֶׁפִּיְּסָהּ; וּמִפְּנֵי חֲשָׁשׁ זֶה, יִהְיֶה הַגֵּט פָּסוּל אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם. וְכֵן הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה: 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ', וְהָיָה עִמָּהּ בַּמְּדִינָה - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא פִּיַּס אוֹתָהּ, עַד שֶׁיֹּאמַר: 'נֶאֱמֶנֶת עָלַי שֶׁלֹּא פִּיַּסְתִּי'.

י. וְכֵן כָּל הַתְּנָאִין שֶׁהֵן תְּלוּיִין בִּרְצוֹנָהּ, וְאִם רָצָת וּבִטְּלָה אוֹתָן, בָּטֵל הַגֵּט - חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא פִּיַּס, עַד שֶׁיֹּאמַר 'נֶאֱמֶנֶת עָלַי'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִתְגָּרֶשֶׁת מִן הַנִּשּׂוּאִין, שֶׁלְּבוֹ גַּם [מורגל] בָּהּ [אינו מתבייש בפניה]; אֲבָל הַמִּתְגָּרֶשֶׁת מִן הָאֵרוּסִין, אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא פִּיַּס.

יא. 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ מֵעַכְשָׁו, אִם לֹא בָּאתִי מִכָּאן [מהיום] וְעַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ' - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בָּא בַּסֵּתֶר, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לָבוֹא בְּצִנְעָה; וְאִם תַּם הַזְּמַן שֶׁקָּבַע וְלֹא בָּא, הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת. מֵת בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - אַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא, וַהֲרֵי הִיא מְגֹרֶשֶׁת, לֹא תִּנָּשֵׂא בִּמְקוֹם יָבָם עַד אַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, כְּשֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי.

יב. בְּרִיא שֶׁהִתְנָה שֶׁיִּהְיֶה זֶה גֵּט אִם מֵת, אוֹ חוֹלֶה שֶׁהִתְנָה שֶׁיִּהְיֶה זֶה גֵּט אִם מֵת מֵחֳלִי זֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁמַּשְׁמָעוּת 'אִם מַתִּי', לְאַחַר מִיתָה; וּמַשְׁמָעוֹ [גם], מְעַתָּה. לְפִיכָךְ אִם אָמַר 'אִם מַתִּי', הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר 'לְאַחַר מוֹתִי' - וְאֵין גֵּט לְאַחַר מִיתָה.

יג. אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ מֵעַכְשָׁו אִם מַתִּי', אוֹ 'מֵהַיּוֹם אִם מַתִּי' - הֲרֵי זֶה גֵּט, וּכְשֶׁיָּמוּת תִּהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת.

יד. אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ מֵעַכְשָׁו', אוֹ 'מֵהַיּוֹם', לְאַחַר מִיתָתִי', וּמֵת - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת; שֶׁמָּא אַחַר שֶׁאָמַר 'מֵעַכְשָׁו' חָזַר בּוֹ, וְסָמְכָה דַּעְתּוֹ עַל לְאַחַר מִיתָה - שֶׁאֵין גֵּט לְאַחַר מִיתָה.

טו. 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ לִכְשֶׁתֵּצֵא חַמָּה', וּמֵת בַּלַּיְלָה - אֵינוֹ גֵּט; 'עַל מְנָת שֶׁתִּזְרַח חַמָּה', וּמֵת בַּלַּיְלָה - הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת, וּכְשֶׁתִּזְרַח חַמָּה יִתְקַיֵּם הַתְּנַאי. הִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁאִם זָרְחָה חַמָּה יִהְיֶה גֵּט וְאִם לֹא זָרְחָה לֹא יִהְיֶה גֵּט, וּמֵת בַּלַּיְלָה - אֵינוֹ גֵּט; שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי עַד שֶׁמֵּת, וְאֵין גֵּט לְאַחַר מִיתָה.

טז. שְׁכִיב מְרַע [חולה הנוטה למות] שֶׁכָּתַב גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְגֵרְשָׁהּ, וְעָמַד [הבריא] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, שֶׁאֵין גִּטּוֹ כְּמַתְּנָתוֹ [שמתנתו חוזרת בכזה מקרה]; שֶׁאִם תֹּאמַר יַחֲזֹר בּוֹ, יֹאמְרוּ [בטעות]: 'גִּטּוֹ לְאַחַר מִיתָה יְגָרֵשׁ' - כְּמוֹ מַתְּנָתוֹ, שֶׁאֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה.

יז. 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ מֵהַיּוֹם, אִם מַתִּי מֵחֳלִי זֶה', וְנָפַל עָלָיו בַּיִת אוֹ נְשָׁכוֹ נָחָשׁ אוֹ טְרָפוֹ אֲרִי וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וּמֵת - אֵינוֹ גֵּט.

יח. אָמַר לָהּ: 'אִם לֹא יַעֲמֹד מֵחֳלִי זֶה', וְנָפַל עָלָיו בַּיִת אוֹ נְשָׁכוֹ נָחָשׁ אוֹ טְרָפוֹ אֲרִי - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת. 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ מֵעַכְשָׁו, אִם מַתִּי מֵחֳלִי זֶה', וְעָמַד וְהָלַךְ בַּשּׁוּק, וְחָלָה וָמֵת - אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם מֵחֲמַת חֳלִי הָרִאשׁוֹן מֵת, הֲרֵי זֶה גֵּט; וְאִם לָאו, אֵינוֹ גֵּט. וְאִם נִתַּק [עבר] מֵחֳלִי לָחֳלִי וְלֹא עָמַד [התהלך] בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה גֵּט, וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֹמֶד [ודאי מחולי ראשון מת].

יט. וּבְכָל אֵלּוּ הַתְּנָאִין, כָּל הַיָּמִים שֶׁמִּנְּתִינַת הַגֵּט עַד שֶׁיָּמוּת וְיִתְקַיֵּם הַתְּנַאי - הֲרֵי הִיא מְגֹרֶשֶׁת לְכָל דָּבָר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְיַחֵד עִמָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כ. חוֹלֶה שֶׁרָצָה לְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ עַל תְּנַאי כְּשֶׁיָּמוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּפֹּל לִפְנֵי יָבָם, וְאִם עָמַד לֹא תִּהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת, וְלֹא רָצָה לְגָרְשָׁהּ מֵעַכְשָׁו, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ - כָּךְ הוּא כּוֹתֵב בַּגֵּט אַחַר שֶׁכּוֹתֵב הַתַּרְף [עיקר הגט], אוֹ אוֹמֵר לָהּ כְּשֶׁנּוֹתֵן הַגֵּט: 'אִם לֹא מַתִּי לֹא יִהְיֶה גֵּט, וְאִם מַתִּי יִהְיֶה גֵּט, וְאִם לֹא מַתִּי לֹא יִהְיֶה גֵּט'; כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה תְּנַאי כָּפוּל, וְהֵן ["אם מתי"] קוֹדֵם לְלָאו ["אם לא מתי"], וְלֹא יִפְתַּח פִּיו תְּחִלָּה לְפַרְעָנוּת ["אם מתי"]. וְאִם מֵת, תִּהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת כְּשֶׁיָּמוּת - וְהוּא שֶׁיַּגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ קֹדֶם מִיתָה.

כא. בַּעַל שֶׁנָּתַן גֵּט לְאֶחָד וְאָמַר לוֹ: 'זְכֵה בְּגֵט זֶה לְאִשְׁתִּי כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּפֹּל לִפְנֵי יָבָם' [שלא תזדקק לייבום], וּמֵת הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת; שֶׁרֹב הַנָּשִׁים, זְכוּת הִיא לָהֶן שֶׁלֹּא יִפְּלוּ לִפְנֵי יָבָם; וּלְפִיכָךְ תִּהְיֶה סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ, הוֹאִיל וְזָכָה לָהּ בּוֹ אַחֵר.

כב. אָמַר לָעֵדִים: 'לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּתְבוּ גֵּט וּתְנוּ לְאִשְׁתִּי', אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם: 'כִּתְבוּ וּתְנוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ' - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין אַחַר הַזְּמַן שֶׁקָּבַע, וְנוֹתְנִין לָהּ; וְאִם כְּתָבוּהוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן, אַף עַל פִּי שֶׁנְּתָנוּהוּ לְאַחַר זְמַן שֶׁאָמַר - אֵינוֹ גֵּט. כְּתָבוּהוּ אַחַר הַזְּמַן כְּשֶׁאָמַר, וּמֵת קֹדֶם שֶׁיְּנַתֵּן לָהּ - אֵינוֹ גֵּט; וְאִם לֹא נוֹדַע אִם מִיתָה קֹדֶמָה לִנְתִינַת הַגֵּט, אוֹ נְתִינַת הַגֵּט קָדְמָה לַמִּיתָה - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת.

כג. אָמַר לָהֶם: 'כִּתְבוּ וּתְנוּ לָהּ אַחַר הַשָּׁבוּעַ' [שמיטה זו] - אֵין כּוֹתְבִין אֶלָּא אַחַר שָׁנָה מֵאַחַר הַשָּׁבוּעַ [בשנה שמינית]; אָמַר לָהֶן 'לְאַחַר הַשָּׁנָה' - כּוֹתְבִין לְאַחַר חֹדֶשׁ מִשָּׁנָה שְׁנִיָּה; אָמַר לָהֶן 'לְאַחַר הַחֹדֶשׁ' - כּוֹתְבִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת מֵחֹדֶשׁ

שֵׁנִי; אָמַר לָהֶן ׳לְאַחַר הַשַּׁבָּת׳ - כּוֹתְבִין מֵאַחַר יוֹם הַשַּׁבָּת עַד סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי; אָמַר לָהֶן: ׳כִּתְבוּ וּתְנוּ לָהּ קֹדֶם הַשַּׁבָּת׳ - כּוֹתְבִין מִיּוֹם רְבִיעִי וְעַד סוֹף יוֹם שִׁשִּׁי, וְנוֹתְנִין לָהּ.

כד. הֲרֵי שֶׁאֵחֲרוּ אַחַר הַזְּמַן שֶׁאָמַר, וְאַחַר כָּךְ כָּתְבוּ וְנָתְנוּ לָהּ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לָהֶם ׳לְאַחַר הַחֹדֶשׁ׳, וְכָתְבוּ וְנָתְנוּ לָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת מֵחֹדֶשׁ שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

כה. נִתְיַחֵד עִמָּהּ אַחַר שֶׁאָמַר לָהֶם לִכְתֹּב וְלַחְתֹּם וְלִתֵּן לָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִכְתְּבוּ; וְקַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים: אִם הַגֵּט שֶׁנִּתַּן לָהּ לְיָדָהּ כְּשֶׁנִּתְיַחֵד עִמָּהּ, נִפְסַל הַגֵּט שֶׁמָּא בָּעַל; קַל וָחֹמֶר לָזֶה, שֶׁלֹּא נִכְתַּב. וְאִם כָּתְבוּ וְנָתְנוּ לָהּ אַחַר שֶׁנִּתְיַחֵד עִמָּהּ, אֵינוֹ גֵט.

כו. אָמַר לַעֲשָׂרָה: ׳כִּתְבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי׳ - אֶחָד כּוֹתֵב עַל יְדֵי [בשביל] כֻּלָּן; ׳כֻּלְּכֶם כְּתוֹבוּ׳ - כּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶן בְּמַעֲמַד [בנוכחות] כֻּלָּן. ׳הוֹלִיכוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי׳ - מוֹלִיכוֹ אֶחָד מֵהֶן עַל יְדֵי כֻּלָּן; ׳כֻּלְּכֶם הוֹלִיכוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי׳ - מוֹלִיכוֹ אֶחָד מֵהֶן בְּמַעֲמַד כֻּלָּן.

כז. אָמַר לַעֲשָׂרָה: ׳כִּתְבוּ גֵּט וְחִתְמוּ וּתְנוּ לְאִשְׁתִּי׳ - אֶחָד מֵהֶן כּוֹתֵב, וּשְׁנַיִם מֵהֶן חוֹתְמִין, וְאֶחָד מֵהֶן נוֹתְנוֹ לָהּ; וַאֲפִלּוּ הָיָה הַכּוֹתֵב הוּא אֶחָד מִשְּׁנֵי הָעֵדִים שֶׁחָתְמוּ בּוֹ, וְהוּא הַשָּׁלִיחַ שֶׁנִּתְּנוֹ לָהּ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. אָמַר לָהֶם: ׳כֻּלְּכֶם כְּתוֹבוּ׳ - כֻּלָּן חוֹתְמִין; וְאִם מְנָאָן, בֵּין שֶׁמָּנָה כֻּלָּן בֵּין שֶׁמָּנָה מִקְצָתָן, וְאָמַר לָהֶן ׳כְּתוֹבוּ׳ - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר ׳כֻּלְּכֶם׳, וּשְׁנַיִם שֶׁחוֹתְמִין בַּתְּחִלָּה, הֵן מִשּׁוּם עֵדִים; וְהַשְּׁאָר, מִשּׁוּם תְּנַאי. לְפִיכָךְ אִם הָיוּ הַשְּׁאָר פְּסוּלִין, אוֹ חָתְמוּ זֶה הַיּוֹם וְזֶה לְמָחָר, אֲפִלּוּ לְיָמִים הַרְבֵּה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. מֵת אֶחָד מֵהֶן קֹדֶם חֲתִימָה, הֲרֵי זֶה גֵּט בָּטֵל. הָיָה אֶחָד מִשְּׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים פָּסוּל, הֲרֵי זֶה גֵּט פָּסוּל - שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: ׳עֵד פָּסוּל כָּשֵׁר בְּעֵדוּת שְׁאָר שְׁטָרוֹת, בְּעֵת שֶׁיִּהְיוּ הָעֵדִים רַבִּים׳; וְלֹא הִכְשִׁירוּהוּ בְּגֵט שֶׁעֲדָיו רַבִּים, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁעֲדֵי מְסִירָה [שרואים מסירת הגט לאשה] הֵם הָעִקָּר.

כח. תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁהָאוֹמֵר לְרַבִּים לִכְתֹּב גֵּט, אוֹ לַחְתֹּם, אוֹ לְהוֹלִיךְ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, אִם לִכְתִיבָה - אוֹמֵר לָהֶם: ׳כָּל אֶחָד מִכֶּם יִכְתֹּב גֵּט לְאִשְׁתִּי׳; וְכֵן לְהוֹלָכָה - יֹאמַר: ׳כָּל אֶחָד מִכֶּם יוֹלִיךְ׳; וְאִם לַחְתִימָה - יֹאמַר לָהֶם: ׳כָּל שְׁנַיִם מִכֶּם יַחְתְּמוּ בְּגֵט זֶה וּתְנוּ לְאִשְׁתִּי׳.

כט. וְלָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים ׳עֵדֵי הַגֵּט אֵין חוֹתְמִין אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה׳? גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יֹאמַר לְרַבִּים ׳כֻּלְּכֶם חֲתֹמוּ׳; אִם תֹּאמַר חוֹתְמִין זֶה שֶׁלֹּא בִּפְנֵי זֶה - שֶׁמָּא יָעִידוּ שְׁנַיִם, וְתִבָּטֵל הַגֵּט בְּיָדָהּ, וְתַחְשֹׁב שֶׁכְּבָר הֵעִידוּ בּוֹ, וַעֲדַיִן לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי.

ל. אָמַר לִשְׁלֹשָׁה: ׳שְׁנַיִם מִכֶּם יִכְתְּבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי וְיַחְתְּמוּ וְיִתְּנוּ לָהּ׳, וְהָיָה בָּהֶן אָב וּבְנוֹ, בֵּין שֶׁחָתַם הָאָב עִם הָאַחֵר, בֵּין שֶׁחָתַם הַבֵּן עִם הָאַחֵר - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה הַבֵּן שָׁלִיחַ בִּמְקוֹם הָאָב.

לא. אָמַר לִשְׁנַיִם: ׳כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לִפְלוֹנִי שֶׁיּוֹלִיךְ לְאִשְׁתִּי׳, אוֹ ׳תְּנוּ לְשָׁלִיחַ שֶׁיּוֹלִיךְ לָהּ׳ - אֶחָד מֵהֶן כּוֹתֵב, וּשְׁנֵיהֶן חוֹתְמִין וְנוֹתְנִין לְשָׁלִיחַ; וְאִם הוֹלִיכוּ הֵן בְּעַצְמָן וְנָתְנוּ לָהּ - אֵינוֹ גֵט, שֶׁלֹּא עָשָׂה אוֹתָן שָׁלִיחַ לַגֵּרוּשִׁין. כֵּיצַד יַעֲשׂוּ? יִטְּלוּ אוֹתוֹ מִמֶּנָּה, וְיִתְּנוּהוּ לַשָּׁלִיחַ, וְחוֹזֵר וְנוֹתְנוֹ לָהּ בִּפְנֵיהֶם, אוֹ בִּפְנֵי אֲחֵרִים. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ בְּגֵט זֶה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, מִפְּנֵי שִׁבּוּשׁ שֶׁהָיָה בַּנִּסְחָאוֹת שֶׁלָּהֶן.

לב. אָמַר לַסּוֹפֵר: ׳כְּתֹב לִי גֵּט לְאִשְׁתִּי׳, כְּתָבוֹ וּנְתָנוֹ לַבַּעַל בְּלֹא עֵדִים, וּנְטָלוֹ הַבַּעַל וּנְתָנוֹ לְשָׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: ׳תֵּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בִּפְנֵי עֵדִים׳, וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וּנְתָנוֹ לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת; שֶׁאֵין הַשָּׁלִיחַ נֶאֱמָן לְהַתִּיר הָעֲרָוָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵד אֶחָד, אֶלָּא מִפְּנֵי כְּתַב הָעֵדִים שֶׁחָתְמוּ עַל הַגֵּט, שֶׁהֵן כְּמִי שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם מְעַרְעֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם הָיוּ שָׁם שְׁנֵי עֵדִים שֶׁיָּעִידוּ שֶׁגֵּט זֶה הַבַּעַל נְתָנוֹ לַשָּׁלִיחַ לְגָרְשָׁהּ בּוֹ - הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת.

לג. הָאוֹמֵר לַשָּׁלִיחַ: ׳תֵּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי׳, וּנְתָנוֹ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ גֵט; ׳הֲרֵי הִיא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי׳, וּנְתָנוֹ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ [מציין מקום הימצאה לידיעה, ואינו מקפיד לגרשה דווקא שם].

אָמַר לוֹ: ׳אַל תִּתְּנֵהוּ לָהּ אֶלָּא בַּבַּיִת׳, וּנְתָנוֹ לָהּ בַּעֲלִיָּה, ׳אַל תִּתְּנֵהוּ לָהּ אֶלָּא בְּיָמִין׳, וּנְתָנוֹ לָהּ בִּשְׂמֹאל, ׳תְּנֵהוּ לָהּ בְּיוֹם פְּלוֹנִי׳, וּנְתָנוֹ לָהּ בְּתוֹךְ [לפני] הַזְּמַן - אֵינוֹ גֵט; ׳אַל תִּתְּנֵהוּ לָהּ אֶלָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי׳, וּנְתָנוֹ לָהּ מִלְּפָנָיו אוֹ מֵאַחֲרָיו - אֵינוֹ גֵט, שֶׁהֲרֵי הִקְפִּיד עַל עַצְמוֹ שֶׁל יוֹם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לד. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לִשְׁלוּחָהּ: ׳הִתְקַבֵּל [קבל] לִי גִּטִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי׳, וְקִבְּלוֹ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ גֵט; ׳הָבֵא לִי גִּטִּי לְמָקוֹם פְּלוֹנִי׳, וֶהֱבִיאוֹ לָהּ לְמָקוֹם אַחֵר - כָּשֵׁר.

לה. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: ׳הוֹלֵךְ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי׳, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ ׳הוֹלֵךְ׳, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ ׳אַתְּ [אתה] הוֹלֵךְ׳, וְחָלָה אוֹ נֶאֱנַס - מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר. וְאִם אָמַר לוֹ: ׳טֹל מִמֶּנָּה חֵפֶץ פְּלוֹנִי, וְתֵן לָהּ גֵּט זֶה׳ - הֲרֵי זֶה לֹא יְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר; וְאִם שִׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר, וְיָצָאת הָאִשָּׁה לִקְרַאת הַשָּׁלִיחַ וְנָתְנָה הַחֵפֶץ בַּתְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ נָתַן לָהּ הַגֵּט - הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת.

לו. נָתַן לָהּ הַגֵּט, וְאַחַר כָּךְ נָתְנָה הַחֵפֶץ - אֲפִלּוּ מִיַּד הַשָּׁלִיחַ הָרִאשׁוֹן, אֵינוֹ גֵט; שֶׁהֲרֵי עָבַר עַל דִּבְרֵי הַבַּעַל בְּדָבָר שֶׁסְּתָם בְּנֵי אָדָם מַקְפִּידִין עָלָיו, שֶׁהֲרֵי הַבַּעַל אָמַר לוֹ: ׳טֹל הַחֵפֶץ וְתֵן לָהּ׳, וְהוּא נָתַן וְאַחַר כָּךְ נָטַל.

לז. אָמַר לוֹ: ׳תֵּן לָהּ הַגֵּט, וְטֹל מִמֶּנָּה חֵפֶץ פְּלוֹנִי׳ - הֲרֵי זֶה לֹא יְשַׁלְּחֶנּוּ בְּיַד אַחֵר, שֶׁאֵין רְצוֹנוֹ שֶׁיִּהְיֶה פִּקְדּוֹנוֹ בְּיַד אַחֵר; וְאִם שִׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר - הֲרֵי זֶה גֵּט, בֵּין שֶׁנָּתְנָה הַחֵפֶץ תְּחִלָּה, בֵּין שֶׁלֹּא נָתְנָה אֶלָּא בַּסּוֹף.

לח. נָתַן הַגֵּט לְשָׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: ׳אַל יִתְּנֵהוּ לָהּ אֶלָּא אַתָּה׳, וּנְתָנוֹ לְאַחֵר, וּנְתָנוֹ לָהּ - אֵינוֹ גֵט; וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: ׳אַל תִּתְּנֵהוּ לָהּ אַתָּה, אֶלָּא תְּנֵהוּ לְפְלוֹנִי, וְהוּא יִתְּנֶנּוּ לָהּ׳, וּנְתָנוֹ לָהּ הַשָּׁלִיחַ הָרִאשׁוֹן - אֵינוֹ גֵט, לְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂהוּ שָׁלִיחַ לַגֵּרוּשִׁין.

לט. נָתַן לוֹ הַגֵּט וְאָמַר לוֹ: ׳הוֹלֵךְ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי׳, אָמַר לוֹ הַשָּׁלִיחַ: ׳אֵינִי מַכִּירָהּ׳, אָמַר לוֹ הַבַּעַל: ׳תְּנֵהוּ לִפְלוֹנִי, הוּא מַכִּירָהּ׳ - הֲרֵי זֶה שָׁלִיחַ שֶׁלֹּא נִתַּן [לו ייפוי כוח] לְגֵרוּשִׁין, וְאֵינוֹ נוֹתֵן הַגֵּט אֶלָּא לִפְלוֹנִי שֶׁאָמַר הַבַּעַל; וְאוֹתוֹ הַפְּלוֹנִי

הוּא שְׁלִיחַ הַגֵּרוּשִׁין, וְהוּא שֶׁמּוֹלִיכוֹ לָהּ, אוֹ מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר אִם חָלָה אוֹ נֶאֱנַס.

מ. נָתַן הַגֵּט לְשָׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: 'לֹא תִּתְּנֵהוּ לָהּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם', וְחָלָה אוֹ נֶאֱנַס בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים - מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עַכְשָׁו שָׁלִיחַ לְגֵרוּשִׁין, הוֹאִיל וּלְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם יִהְיֶה שְׁלִיחַ גֵּרוּשִׁין, עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ אַחֵר בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים.

מא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה בַּעֲלָהּ עִמָּהּ בַּמְּדִינָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה מִתְגָּרֶשֶׁת מִן הָאֵרוּסִין. אֲבָל מִתְגָּרֶשֶׁת מִן הַנִּשּׂוּאִין וּבַעֲלָהּ עִמָּהּ בַּמְּדִינָה, חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא פִּיֵּס [אותה], וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר 'נֶאֱמֶנֶת עָלַי שֶׁלֹּא פִּיַּסְתִּי'; אֲבָל נוֹתֵן הַגֵּט לָהּ לְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים - וְחוֹשְׁשִׁין לָהּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, עַד שֶׁיֹּאמַר 'נֶאֱמֶנֶת עָלַי שֶׁלֹּא פִּיַּסְתִּי'.

יום שני י"ג מרחשון ה'תשע"ג

פֶּרֶק י

א. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בְּחִבּוּר זֶה שֶׁהַגֵּט בָּטֵל, אוֹ אֵינוֹ גֵּט, אוֹ אֵינָהּ מִגֹּרֶשֶׁת - חֲרֵי זֶה גֵּט בָּטֵל מִן הַתּוֹרָה, וַעֲדַיִן הִיא אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה; וְאִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא וְהַוָּלָד [מהנישואין השניים] מַמְזֵר. וְאִם הָיָה בַּעֲלָהּ כֹּהֵן, לֹא נֶאֱסָרָה עָלָיו מִשּׁוּם גְּרוּשָׁה - חוּץ מִן הַמְגֹרָשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ 'חֲרֵי אַתְּ מְגֹרֶשֶׁת מִמֶּנִּי', וְאֵין אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם'; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה גֵּט, חֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה לַכְּהֻנָּה מִדִּבְרֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ"; אָמְרוּ חֲכָמִים: אֲפִלּוּ לֹא נִתְגָּרְשָׁה אֶלָּא מֵאִישָׁהּ וְלֹא הֻתְּרָה לַכֹּל, נֶאֱסָרָה לַכְּהֻנָּה - וְזֶהוּ רֵיחַ הַגֵּט, שֶׁפּוֹסֵל בַּכְּהֻנָּה מִדִּבְרֵיהֶן.

ב. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בְּחִבּוּר זֶה שֶׁהַגֵּט פָּסוּל - חֲרֵי זֶה פָּסוּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים בִּלְבַד; וְנִפְסָלָה בּוֹ מִן הַכְּהֻנָּה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה. וּלְכַתְּחִלָּה לֹא תִּנָּשֵׂא, וְאִם נִשֵּׂאת לֹא תֵּצֵא וְהַוָּלָד כָּשֵׁר. וְכוֹתְבִין לָהּ גֵּט אַחֵר כָּשֵׁר, וְנוֹתְנִין לָהּ וְהִיא [- בעודה] תַּחַת בַּעֲלָהּ [השני]. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לִכְתֹּב אַחֵר, וְהָיָה הַבַּעַל [השני] וָתִיק [ישר ובעל מידות] וְגֵרַשׁ מֵעַצְמוֹ - חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, אִם אֵין לוֹ בָּנִים; אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים - לֹא יוֹצִיא מִפְּנֵי פְּסוּל הַגֵּט, שֶׁמָּא יוֹצִיא לַעַז [שם רע] עַל בָּנָיו [שהם ממזרים].

ג. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בְּחִבּוּר זֶה 'חֲרֵי זֶה סְפֵק גְּרוּשִׁין', אוֹ שֶׁהִיא סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת - לֹא תִּנָּשֵׂא. וְאִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא; וְהַוָּלָד סָפֵק מַמְזֵר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סָפֵק עֶרְוָה. וּבֵין שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט פָּסוּל, אוֹ שֶׁהָיְתָה סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת וְרָצָה לְהַחְזִירָהּ - חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַדֵּשׁ הַנִּשּׂוּאִין וּלְבָרֵךְ שֶׁבַע בְּרָכוֹת וְלִכְתֹּב כְּתֻבָּה, עַד שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ גְּרוּשִׁין גְּמוּרִין.

ד. כָּל מִי שֶׁנִּשֵּׂאת בְּגֵט בָּטֵל, חֲרֵי זוֹ צְרִיכָה גֵּט מִבַּעַל שֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶן - כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'אֵשֶׁת אִישׁ יוֹצְאָה בְּלֹא גֵּט'; וּצְרִיכָה גֵּט מִן הָרִאשׁוֹן לְהַתִּירָהּ לִשְׁאָר הָעָם. וְנֶאֱסָרָה עַל שְׁנֵיהֶם לְעוֹלָם אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְעֲלָה בִּשְׁגָגָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'הֶחְזִיר זֶה גְּרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת'; וְאִם עָבַר אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן וְהֶחְזִירָהּ, יוֹצִיא.

ה. וְכֵן הַדִּין בְּאִשָּׁה שֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעֲלָהּ, בֵּין שֶׁהָיָה בַּעֲלָהּ פִּקֵּחַ, בֵּין שֶׁהָיָה חֵרֵשׁ, בֵּין שֶׁנִּשֵּׂאת לְפִקֵּחַ, בֵּין שֶׁנִּשֵּׂאת לְחֵרֵשׁ שֶׁאֵין קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין - תֵּצֵא מִשְּׁנֵיהֶן, וּצְרִיכָה גֵּט מִשְּׁנֵיהֶן, וְנֶאֱסָרָה עַל שְׁנֵיהֶן עוֹלָמִית.

ו. חֲרֵי שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעֲלָהּ, אוֹ נִמְצָא הַגֵּט בָּטֵל - חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ, וְאֵינָהּ צְרִיכָה גֵּט מִשֵּׁנִי, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּעֲרָיוֹת; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יֹאמְרוּ 'אֵשֶׁת אִישׁ יוֹצְאָה בְּלֹא גֵּט' - כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת [אלא], יֹאמְרוּ: 'תְּנַאי הָיָה בַּקִּדּוּשִׁין וְלֹא נִתְקַיֵּם'.

ז. הָאִשָּׁה שֶׁנִּשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַגֵּט בָּטֵל, אוֹ בָּא בַּעֲלָהּ אַחַר שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁמֵּת - אֵין הַבַּעַל הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי זַכָּאִין לֹא בִּמְצִיאָתָהּ, וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וְלֹא בְּהֵפֵר נְדָרֶיהָ. וְכָל פֵּרוֹת [מנכסיה] שֶׁאָכְלוּ שְׁנֵיהֶן אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת, אֵין מוֹצִיאִין מֵהֶן; וְאֵין לָהּ כְּתֻבָּה, וְלֹא תְּנַאי מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה, וְלֹא מְזוֹנוֹת - לֹא עַל זֶה וְלֹא עַל זֶה. וְאִם נָטְלָה מִזֶּה אוֹ מִזֶּה - תַּחְזִיר. וְכָל מַה שֶּׁבָּלָה [נשחק] אוֹ אָבַד מִנְּכָסֶיהָ, אֲפִלּוּ מִנִּכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל [נכסי האשה שהבעל מקבל עליהן אחריות] - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן לֹא מִזֶּה וְלֹא מִזֶּה. וְהַוָּלָד מִן הַשֵּׁנִי מַמְזֵר; וְאִם בָּא עָלֶיהָ הָרִאשׁוֹן קֹדֶם שֶׁיְּגָרֵשׁ הַשֵּׁנִי, חֲרֵי הַוָּלָד מַמְזֵר מִדִּבְרֵיהֶם. גְּרֻשָׁה הַשֵּׁנִי וְנָטְלָה מִמֶּנּוּ כְּתֻבָּה, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעֲלָהּ אוֹ נִמְצָא הַגֵּט בָּטֵל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָהּ מַה שֶּׁנָּטְלָה, לֹא מִן הַמְּזוֹנוֹת וְלֹא מִן הַכְּתֻבָּה.

ח. וְכֵן הַדִּין בְּאָחִיו שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה וְהָלַךְ, וְשָׁמַע בּוֹ שֶׁמֵּת, וְיִבֵּם אִשְׁתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ בָּא - תֵּצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה, וּצְרִיכָה גֵּט מִזֶּה וּמִזֶּה; וְכָל הַדְּרָכִים [הדינים] הָאֵלּוּ בָּהּ. וְכֵן אִם קִדֵּשׁ אִשָּׁה, וְהָלְכָה לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וְשָׁמַע שֶׁמֵּתָה, וְנָשָׂא אֲחוֹתָהּ, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁלֹּא מֵתָה - צְרִיכוֹת גֵּט מִמֶּנּוּ שְׁתֵּיהֶן, וְכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ בָּהֶן.

ט. אֲבָל אִם הָלְכָה אִשְׁתּוֹ הַנִּשּׂוּאָה לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וְשָׁמַע שֶׁמֵּתָה, וְנָשָׂא אֲחוֹתָהּ, וְנִמְצֵאת אִשְׁתּוֹ קַיֶּמֶת - אֵין אֲחוֹתָהּ צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט, וְאִשְׁתּוֹ מֻתֶּרֶת לוֹ; וְכֵן שְׁאָר הָעֲרָיוֹת שֶׁנִּשָּׂאן בְּחֶזְקַת הֶתֵּר, וְנִמְצְאוּ עֲרָוָה - אֵינָן צְרִיכוֹת גֵּט, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּעֲרָיוֹת.

י. וּמִפְּנֵי מָה הִצְרִיכוּ אֲחוֹת אֲרוּסָתוֹ גֵּט - שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: 'תְּנַאי הָיָה בָּאֵרוּסִין, וְכַדָּת נָשָׂא אֲחוֹתָהּ'; וְהוֹאִיל וְיָצְאָה אֲחוֹתָהּ בַּגֵּט, אֲחוֹתָהּ שֶׁהִיא אֲרוּסָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה אֲסוּרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'נָשָׂא אֲחוֹת גְּרוּשָׁתוֹ'.

יא. כָּתַב הַסּוֹפֵר, וְטָעָה וְנָתַן גֵּט לָאִישׁ וְשׁוֹבֵר [שטר פרעון הכתובה] לָאִשָּׁה, אוֹ שֶׁטָּעוּ הֵן וְנָטַל הַבַּעַל הַגֵּט, וְנָטְלָה הִיא הַשּׁוֹבֵר, וְכִמְדֻמֶּה לָהֶם שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, וּלְאַחַר זְמַן וַחֲרֵי הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי הָאִישׁ - אִם לֹא נִשֵּׂאת, חֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת, וְנִתְגַּלָּה הַדָּבָר שֶׁעַדַיִן לֹא נִתְגָּרְשָׁה, וְיִתֵּן לָהּ הַגֵּט בְּפָנֵינוּ, וְתִהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת מִשְּׁעַת נְתִינָתוֹ. וְאִם נִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ הוֹצִיא

הַבַּעַל אֶת הַגֵּט וְאָמַר: 'עֲדַיִן לֹא נִתְגָּרְשָׁה, שֶׁהֲרֵי הַגֵּט בְּיָדִי וְלֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ לְאָסְרָהּ עַל בַּעֲלָהּ, אֶלָּא תְּרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת גְּרוּשָׁה, וְנָפַל הַגֵּט מִיָּדָהּ וּמְצָאוֹ זֶה, וַהֲרֵי בָּא לְאָסְרָהּ עַל בַּעֲלָהּ הַשֵּׁנִי.

יב. הַמּוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם שֵׁם רַע [שם שזינתה], אוֹ מִשּׁוּם שֶׁהִיא פְּרוּצָה בְּנְדָרִים [נודרת הרבה] - אוֹמְרִין לוֹ: 'הוֹדִיעָהּ שֶׁמִּפְּנֵי זֶה אַתָּה מוֹצִיאָהּ, כְּדֵי לְיַסְּרָהּ; וְדַע שֶׁאֵין אַתָּה מַחְזִיר אוֹתָהּ לְעוֹלָם'. וּמִפְּנֵי מָה הַמּוֹצִיא אֶת זוֹ לֹא יַחְזִירָהּ לְעוֹלָם? גְּזֵרָה, שֶׁמָּא תִּנָּשֵׂא לְאַחֵר, וְתַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְתִהְיֶה צְנוּעָה תַּחְתָּיו, וְיֹאמַר הָרִאשׁוֹן: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁכֵּן הוּא, לֹא הָיִיתִי מְגָרְשָׁהּ', וְנִמְצָא כְּמִגָּרֵשׁ עַל תְּנַאי וְלֹא נִתְקַיֵּם, שֶׁנִּמְצָא הַגֵּט בָּטֵל לְמַפְרֵעַ. לְפִיכָךְ אוֹמְרִין לוֹ: 'גְּמֹר בְּלִבְּךָ לְגָרְשָׁהּ, שֶׁאֵין זוֹ חוֹזֶרֶת לְךָ לְעוֹלָם'; וְאִם עָבַר וְהֶחְזִיר, לֹא יוֹצִיא.

יג. וְכֵן הַמּוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם אֵילוֹנִית [עקרה], אוֹ מִשּׁוּם שֶׁרוֹאָה דָּם בְּכָל עֵת תַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר לְעוֹלָם; שֶׁמָּא תִּנָּשֵׂא לְאַחֵר, וְתֵלֵד הָאֵילוֹנִית וְתִתְרַפֵּא הַנִּדָּה, וְיֹאמַר: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁכֵּן הוּא, לֹא הָיִיתִי מְגָרֵשׁ' - וְנִמְצָא הַגֵּט בָּטֵל וְהַבָּנִים מַמְזֵרִים; וְאִם עָבַר וְהֶחְזִיר, לֹא יוֹצִיא.

יד. שָׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵּט בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְאָמַר 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם' - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׁאֶנָּה, שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בָּהּ וּלְפִיכָךְ הֵעִיד לָהּ; וְכֵן עֵד אֶחָד שֶׁהֵעִיד לְאִשָּׁה שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ, וְנִשֵּׂאת עַל פִּיו - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׁאֶנָּה; וְכֵן הֶחָכָם שֶׁאָסַר אֶת הָאִשָּׁה בְּנֶדֶר עַל בַּעֲלָהּ - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׁאֶנָּה; וְכֵן הַנִּטְעָן עַל הַשִּׁפְחָה [יצא קול שבא עליה] וְנִשְׁתַּחְרְרָה, עַל הַנָּכְרִית וְנִתְגַּיְּרָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׁאֶנָּה; וְכֵן גּוֹי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר הַגּוֹי וְנִתְגַּיֵּר, הָעֶבֶד וְנִשְׁתַּחְרֵר - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׁאֶנָּה. וְכֻלָּן, אִם עָבְרוּ וְנָשְׂאוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.

טו. וְכֻלָּם [דלעיל בהלכה הקודמת] שֶׁהָיוּ לָהֶן נָשִׁים, וּמֵתוּ נְשׁוֹתֵיהֶן, אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשׁוּ וְהָיוּ הַנָּשִׁים הֵן שֶׁהִרְגִּילוּ [גרמו] אֶת בַּעֲלֵיהֶן לְגָרְשָׁן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לָהֶם לְכַתְּחִלָּה; וְכֵן אִם הָלְכוּ נָשִׁים אֵלּוּ וְנִשְׂאוּ לַאֲחֵרִים, וְנִתְאַלְּמְנוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ [מנישואיהן השניים] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לָהֶן לְכַתְּחִלָּה.

טז. וְכָל אַחַת מֵהֶן מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְבֶן הָעֵד שֶׁהֵעִיד לָהּ, אוֹ לְבֶן הֶחָכָם שֶׁאָסָרָהּ עַל בַּעֲלָהּ, אוֹ לְבֶן הַנִּטְעָן עָלֶיהָ, אוֹ לִשְׁאָר קְרוֹבֵיהֶן - שֶׁאֵין אָדָם חוֹטֵא כְּדֵי שֶׁיֵּהָנֶה אַחֵר; וּמֻתֶּרֶת הָאִשָּׁה לְהִנָּשֵׂא לְאֶחָד מֵעֵדֵי גְרוּשֶׁיהָ, אוֹ מֵעֵדֵי מְאוּנֶיהָ [קטנה שהשיאו אחיה שדי לה במיאון לבטל נישואיה], אוֹ לְאֶחָד מִן הַדַּיָּנִים שֶׁחָלְצָה בִּפְנֵיהֶם [היבמה] - שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין אֶלָּא לְעֵדוּת אֶחָד. וּלְעוֹלָם יִתְרַחֵק אָדָם מֵעֵדוּת מָאוּן [שמא תתחרט על מיאונה], וְיִתְקָרֵב לַחֲלִיצָה.

יז. הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְחָזַר וּבְעָלָהּ בִּפְנֵי עֵדִים קֹדֶם שֶׁתִּנָּשֵׂא לַאֲחֵר, בֵּין שֶׁגֵּרְשָׁהּ מִן הַנִּשּׂוּאִין, בֵּין מִן הָאֵרוּסִין - הוֹאִיל וְאִשְׁתּוֹ הָיְתָה, הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהֶחְזִירָהּ, וּלְשֵׁם קִדּוּשִׁין בָּעַל, לֹא לְשֵׁם זְנוּת, וַאֲפִלּוּ רָאוּ אוֹתוֹ שֶׁנָּתַן לָהּ מָעוֹת; שֶׁחֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם עוֹשֶׂה בְּעִילָתוֹ בְּאִשְׁתּוֹ בְּעִילַת זְנוּת, וַהֲרֵי בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ בְּעִילַת מִצְוָה. לְפִיכָךְ הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת מְקַדֶּשֶׁת קִדּוּשֵׁי וַדַּאי, וּצְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט שֵׁנִי.

יח. נִתְיַחֵד עִמָּהּ בִּפְנֵי עֵדִים - אִם הָיְתָה מְגֹרֶשֶׁת מִן הַנִּשּׂוּאִין, חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא נִבְעֲלָה, וְהֵן הֵן עֵדֵי יִחוּד, הֵן הֵן עֵדֵי בִּיאָה; שֶׁכָּל הַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְעֹל בִּפְנֵי עֵדִים, אֶלָּא יִתְיַחֵד בִּפְנֵיהֶן וְיִבְעֹל, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ צְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק, וַהֲרֵי הִיא סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת. וְאִם הָיְתָה מְגֹרֶשֶׁת מִן הָאֵרוּסִין - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ, שֶׁהֲרֵי אֵין לִבּוֹ גַּס [מורגל] בָּהּ.

יט. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים, שֶׁכָּל אִשָּׁה שֶׁתִּבָּעֵל בִּפְנֵי עֵדִים, צְרִיכָה גֵּט - חֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם עוֹשֶׂה בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת; וְהִגְדִּילוּ וְהוֹסִיפוּ בְּדָבָר זֶה שֶׁעָלָה עַל דַּעְתָּם, עַד שֶׁהוֹרוּ שֶׁמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן מִשִּׁפְחָתוֹ, חוֹשְׁשִׁין לוֹ, וְלֹא תִּתְיַבֵּם אִשְׁתּוֹ [אם ימות בלא בנים] - שֶׁמָּא שִׁחְרֵר שִׁפְחָתוֹ וְאַחַר כָּךְ בָּא עָלֶיהָ; וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁהוֹרָה שֶׁוַּדַּאי שִׁחְרֵר, שֶׁאֵין אָדָם עוֹשֶׂה בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - רְחוֹקִים הֵם בְּעֵינַי עַד מְאֹד מִדַּרְכֵי הַהוֹרָאָה, וְאֵין רָאוּי לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶן; שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים חֲזָקָה זוֹ, אֶלָּא בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ בִּלְבַד, אוֹ בִּמְקֻדֶּשׁ עַל תְּנַאי וּבָעַל סְתָם, שֶׁהֲרֵי אִשְׁתּוֹ הִיא, וּבְאִשְׁתּוֹ הוּא שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ שֶׁהִיא בְּעִילַת זְנוּת, אוֹ יְפָרֵשׁ שֶׁעַל תְּנַאי הוּא בוֹעֵל. אֲבָל בִּשְׁאָר הַנָּשִׁים - הֲרֵי כָּל זוֹנָה בְּחֶזְקַת שֶׁבָּעַל לְשֵׁם זְנוּת, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ שֶׁהוּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּשִׁפְחָה אוֹ גּוֹיָה שֶׁאֵינָהּ בַּת קִדּוּשִׁין, שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן כְּלָל, וַהֲרֵי הַבֵּן מֵהֶן בְּחֶזְקַת גּוֹי וְעֶבֶד, עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה אִמּוֹ אוֹ נִתְגַּיְּרָה.

כ. מִי שֶׁהֶחֱזָקָה אֵשֶׁת אִישׁ, בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין בֵּין מִן הָאֵרוּסִין, וְיָצָא שְׁמָהּ בָּעִיר מְגֹרֶשֶׁת, אֲפִלּוּ רֹב הָעִיר אוֹ כֻּלָּן מַעֲבִירִין קוֹל שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ, וַהֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ; אֲבָל אִם יָצָא שְׁמָהּ בָּעִיר מְקֻדֶּשֶׁת, וְהֶחְזַק הַקּוֹל בְּבֵית דִּין, שֶׁהֲרֵי הִיא מְקֻדֶּשֶׁת בִּסְפֵק כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, וְאַחַר כָּךְ יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה מֵאוֹתָן הַקִּדּוּשִׁין - הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת, שֶׁקּוֹל אֲסָרָהּ וְקוֹל הִתִּירָהּ.

כא. לֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה וְדַעְתּוֹ לְגָרְשָׁהּ; וְלֹא תִּהְיֶה יוֹשֶׁבֶת תַּחְתָּיו וּמְשַׁמֶּשֶׁתּוֹ וְדַעְתּוֹ לְגָרְשָׁהּ. וְלֹא יְגָרֵשׁ אָדָם אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא אִם כֵּן מָצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" וְגוֹ'. וְאֵין רָאוּי לוֹ לְמַהֵר לִשְׁלֹחַ אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה; אֲבָל שֵׁנִיָּה, אִם שְׁנָאָהּ יְשַׁלְּחֶהָ.

כב. אִשָּׁה רָעָה בְּדֵעוֹתֶיהָ [מדותיה], וְשֶׁאֵינָהּ צְנוּעָה כִּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרוֹת - מִצְוָה לְגָרְשָׁהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "גָּרֵשׁ לֵץ, וְיֵצֵא מָדוֹן". וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה מִשּׁוּם פְּרִיצוּת - אֵין רָאוּי לְאָדָם כָּשֵׁר שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה, שֶׁאֵין זֶה מוֹצִיא רְשָׁעָה מִבֵּיתוֹ וְזֶה מַכְנִיסָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ.

כג. מִי שֶׁנִּתְחָרְשָׁה אִשְׁתּוֹ - הֲרֵי זֶה מְגָרְשָׁהּ בְּגֵט, וְתִהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת. אֲבָל אִם נִשְׁתַּטֶּת - אֵינוֹ מוֹצִיאָהּ עַד שֶׁתַּבְרִיא; וְדָבָר זֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים הוּא, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הֶפְקֵר לְפְרוּצִים, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ יְכוֹלָה לִשְׁמֹר עַצְמָהּ. לְפִיכָךְ מַנִּיחָהּ

מתוך מהדורת חזק

וְנוֹשֵׂא אַחֶרֶת, וּמַאֲכִילָהּ וּמַשְׁקֶה מִשֶּׁלָּהּ [על חשבונה]. וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ בִּשְׁאַר כְּסוּת וְעוֹנָה, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּבֶן דַּעַת לָדוּר עִם הַשּׁוֹטִים בְּבַיִת אֶחָד; וְאֵינוֹ חַיָּב לְרַפּוֹתָהּ, וְלֹא לִפְדּוֹתָהּ. וְאִם גֵּרְשָׁהּ, חֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת; וּמוֹצִיאָהּ מִבֵּיתוֹ, וְאֵינוֹ חַיָּב לַחֲזֹר וּלְהִטַּפֵּל בָּהּ.

יום שלישי י"ד מרחשון ה'תשע"ג

פֶּרֶק יא

א. אֵין נוֹשְׂאִין קְטַנָּה. וְהַנּוֹשֵׂא קְטַנָּה יִתּוֹמָה, וְלֹא רָצָת בַּבַּעַל - חֲרֵי זוֹ מְמָאֶנֶת וְהוֹלֶכֶת, וְאֵינָהּ צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט; שֶׁאֵין קִדּוּשֵׁי קְטַנָּה קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן קְטַנָּה שֶׁהִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה - חֲרֵי הִיא כְּיִתּוֹמָה בְּחַיֵּי אָבִיהָ; וְאִם נִשֵּׂאת כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, חֲרֵי זוֹ מְמָאֶנֶת.

ב. הַחֲרֶשֶׁת - אַף עַל פִּי שֶׁנִּשּׂוּאֶיהָ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים כְּנִשּׂוּאֵי קְטַנָּה - לֹא תִּקְּנוּ לָהּ לְמָאֵן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּנְעוּ מִלְּנָשְׂאָהּ.

ג. מְמָאֶנֶת הִיא הַקְּטַנָּה - בֵּין מִן הָאֵרוּסִין, בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין, בֵּין בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ, בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו; וּכְשֵׁם שֶׁמְּמָאֶנֶת בַּבַּעַל, כָּךְ מְמָאֶנֶת בַּיָּבָם. וּמְמָאֶנֶת בְּבַעַל זֶה, וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר; וּמְמָאֶנֶת בַּשֵּׁנִי, וְכֵן בַּשְּׁלִישִׁי - אֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים; כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה, יֵשׁ לָהּ לְמָאֵן. וּקְטַנָּה שֶׁלֹּא מֵאֲנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה, וְהָלְכָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר, כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה - קִדּוּשֶׁיהָ הֵן הֵן מֵאוּנֶיהָ.

ד. וְעַד מָתַי הַבַּת מְמָאֶנֶת? כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה, עַד שֶׁתְּהֶיה נַעֲרָה, אוֹ עַד שֶׁיְּדַע שֶׁהִיא אֵילוֹנִית [עקרה, שאין לה ימי נערות]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא בָּא עָלֶיהָ הַבַּעַל אַחַר שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד. אֲבָל אִם הִגִּיעָה לַזְּמַן הַזֶּה וְנִבְעֲלָה - הוֹאִיל וְהַבְּעִילָה קוֹנָה מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, חֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְמָאֶנֶת; וְאֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה לְמֵאוּן [אם הביאה ב' שערות], שֶׁחֶזְקָתָהּ שֶׁהֵבִיאָה סִימָנִין.

ה. חֲרֵי שֶׁנִּבְדְּקָה וְלֹא נִמְצָא לָהּ סִימָנִין - הוֹאִיל וְנִבְעֲלָה אַחַר שֶׁהִגִּיעָה לַזְּמַן הָרָאוּי לְסִימָנִין, חֲרֵי זוֹ חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא הֵבִיאָה וְנָשְׁרוּ; וּלְפִיכָךְ צְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק. וְאִם מְאֲנָה אַחַר שֶׁנִּבְדְּקָה, וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר - צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט מִסָּפֵק; וְאִם נִשֵּׂאת - תֵּצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה, וְהַוָּלָד סָפֵק מַמְזֵר מִשְּׁנֵיהֶם.

ו. קְטַנָּה שֶׁלֹּא מֵאֲנָה וְהִגְדִּילָה - וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בְּעָלָהּ בַּעֲלָהּ מִשֶּׁנַּעֲשֵׂית בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד - חֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְמָאֶנֶת, שֶׁחֲרֵי הִגְדִּילָה, וּצְרִיכָה גֵּט מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; שֶׁחֲרֵי לֹא בָּא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁהִגִּיעָה לִשְׁנֵי נַעֲרוּת, עַד שֶׁנָּחוּשׁ לָהּ שֶׁמָּא הֵבִיאָה סִימָנִין וְתִהְיֶה סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת, וְלֹא בָּא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁגָּדְלָה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה; וְנִמְצֵאת שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה גֵּט אֶלָּא מִנִּשּׂוּאֵי קְטַנּוּת, שֶׁהֵם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. לְפִיכָךְ, אִם עָמְדָה וְנִתְקַדְּשָׁה אַחַר שֶׁגָּדְלָה, תּוֹפְסִין בָּהּ קִדּוּשֵׁי שֵׁנִי; וְאִם גֵּרֵשׁ הָרִאשׁוֹן, יִכְנֹס הַשֵּׁנִי. אֲבָל אִם גֵּרֵשׁ שֵׁנִי, לֹא יַקִּים רִאשׁוֹן - שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: "הֶחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מֵאַחַר שֶׁנִּתְאָרְסָה". וְאִם בָּא עָלֶיהָ שֵׁנִי קֹדֶם שֶׁיְּגָרֵשׁ רִאשׁוֹן - תֵּצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דּוֹמָה לְאִשָּׁה שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ וְנִשֵּׂאת וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעֲלָהּ. וְאֵין הַוָּלָד מִן הַשֵּׁנִי מַמְזֵר; וְאִם בָּא עָלֶיהָ רִאשׁוֹן קֹדֶם שֶׁיְּגָרֵשׁ הַשֵּׁנִי, הַוָּלָד מַמְזֵר.

ז. אֵיזוֹ הִיא קְטַנָּה שֶׁצְּרִיכָה לְמָאֵן? מִבַּת שֵׁשׁ עַד בַּת עֶשֶׂר, בּוֹדְקִין אוֹתָהּ לְפִי יָפִי דַּעְתָּהּ: אִם יוֹדַעַת לִשְׁמֹר [כסף] קִדּוּשֶׁיהָ וְשֶׁהֵן קִדּוּשִׁין, לֹא שֶׁתִּשְׁמֹר אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁמְּשַׁמֶּרֶת הָאֶגּוֹז וְהַתְּמָרָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - חֲרֵי זוֹ צְרִיכָה מֵאוּן; וְאִם אֵינָהּ יוֹדַעַת לִשְׁמֹר קִדּוּשֶׁיהָ - אֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן, אֶלָּא הוֹלֶכֶת לְבֵית אִמָּהּ כְּאִלּוּ לֹא נִתְקַדְּשָׁה מֵעוֹלָם. וּפְחוּתָה מִבַּת שֵׁשׁ - אֲפִלּוּ יוֹדַעַת לִשְׁמֹר, אֵינָהּ צְרִיכָה מֵאוּן; וִיתֵרָה עַל בַּת עֶשֶׂר - אֲפִלּוּ סְכָלָה [טיפשה] בְּיוֹתֵר, צְרִיכָה מֵאוּן. וְכָל מִי שֶׁהִשִּׂיאוּהָ אַחֶיהָ אוֹ אִמָּהּ אוֹ קְרוֹבֶיהָ, שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ - אֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן.

ח. כֵּיצַד מְמָאֶנֶת? אוֹמֶרֶת בִּפְנֵי שְׁנַיִם: 'אֵין רְצוֹנִי בִּפְלוֹנִי בַּעֲלִי', אוֹ 'אֵין רְצוֹנִי בַּקִּדּוּשִׁין שֶׁקִּדְּשׁוּנִי אִמִּי אוֹ אַחַי', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ; וַאֲפִלּוּ הָיוּ אוֹרְחִין מְסֻבִּין בְּבֵית בַּעֲלָהּ, וְהִיא עוֹמֶדֶת וּמַשְׁקָה עֲלֵיהֶן, וְאָמְרָה: 'אֵינִי רוֹצָה בִּפְלוֹנִי בַּעֲלִי' - חֲרֵי זֶה מֵאוּן.

ט. הַשְּׁנַיִם שֶׁמְּמָאֶנֶת הַקְּטַנָּה בִּפְנֵיהֶן, כּוֹתְבִין לָהּ: 'בְּיוֹם פְּלוֹנִי מֵאֲנָה פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי בְּפָנֵינוּ בִּפְלוֹנִי בַּעֲלָהּ', וְחוֹתְמִין וְנוֹתְנִין לָהּ; וְזֶה הוּא גּוּפוֹ [עיקרו] שֶׁל גֵּט מֵאוּן. וְגֵט מֵאוּן - אֵינוֹ כְּגֵט הַגֵּרוּשִׁין שֶׁנִּתְּנוּ מְגֻרֶשֶׁת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ, וְלֹא מְסִירָה, וְלֹא דָּבָר מִמִּשְׁפְּטֵי [מדיני] גֵּט הַגֵּרוּשִׁין; וְאֵין כּוֹתְבִין בּוֹ טָפְסֵי [נוסח] הַגֵּט, שֶׁמָּא יֵרָאֶה כְּגֵט גֵּרוּשִׁין, לְפִי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּמַעֲשֵׂה בֵּית דִּין [תיעוד המיאון].

י. הַשְּׁנַיִם שֶׁמְּמָאֶנֶת בִּפְנֵיהֶן, צְרִיכִין שֶׁיְּהִיוּ מַכִּירִין אוֹתָהּ וְאֶת בַּעֲלָהּ שֶׁמֵּאֲנָה בּוֹ; לְפִיכָךְ כָּל מִי שֶׁרָאָה אוֹתָהּ שֶׁמֵּאֲנָה, וְשָׁמַע מֵאוּנֶיהָ - יֵשׁ לוֹ לִכְתֹּב לָהּ גֵּט מֵאוּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מַכִּירִין. וּכְבָר נָהֲגוּ יִשְׂרָאֵל לִכְתֹּב גֵּט מֵאוּן בְּנֻסָּח זֶה:

יא. 'בְּכָךְ בְּשַׁבָּת כָּךְ וְכָךְ יוֹם לְחֹדֶשׁ פְּלוֹנִי שְׁנַת כָּךְ וְכָךְ לְמִנְיַן פְּלוֹנִי, מֵאֲנָה פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי בְּפָנֵינוּ, וְאָמְרָה שֶׁאִמִּי אוֹ אַחַי הִטְעוּנִי וְהִשִּׂיאוּנִי אוֹ קִדְּשׁוּנִי וַאֲנִי קְטַנָּה [השיאוני -] לְפְלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִי. וְהַשְּׁתָּא [כעת] גִּלִּיתִי דַּעְתִּי קֳדָמֵיכוֹן [לפניכם] דְּלָא צְבִינָא בֵּיהּ וְלָא קָיֵימְנָא עִמֵּיהּ [שאיני רוצה בו ואיני עומדת עימו]. וּבְדִקִינַן פְּלוֹנִית דָּא [ובדקנו אותה] וְאִתְבָּרַר לָנָא [והוברר לנו] דַּעֲדַיִן קְטַנָּה הִיא, וּכְתַבְנָא וַחֲתַמְנָא וִיהַבְנָא לַהּ לִזְכוּ [וכתבנו וחתמנו ונתנו לה לזכות] וְלִרְאָיָה בְּרוּרָה'.

יב. הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בְּעָלָהּ, נֶאֱסְרָה עַל הָרִאשׁוֹן; וְאִם הֶחֱזִירָהּ הָרִאשׁוֹן וּבְעָלָהּ - לוֹקֶה, וְכוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן" וְגוֹ'.

יג. זָנָת עִם אַחֵר כְּשֶׁהִיא גְּרוּשָׁה - מֻתֶּרֶת לַחֲזֹר לְבַעְלָהּ,

שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ, וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר" - הֲוָיָתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שֶׁהִיא הַקִּדּוּשִׁין, הִיא שֶׁאוֹסֶרֶת אוֹתָהּ לַחֲזוֹר לוֹ.

יד. וּבִכְלַל לָאו זֶה, שֶׁכָּל אִשָּׁה שֶׁזָּנָת תַּחַת בַּעְלָהּ, נֶאֱסְרָה עַל בַּעְלָהּ וְלוֹקֶה עָלֶיהָ - שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה", וַהֲרֵי נִטְמְאָה; אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנְסָה. לְפִיכָךְ כָּל אִשָּׁה שֶׁנֶּאֱסְרָה עַל בַּעְלָהּ עַל יְדֵי קִנּוּי וּסְתִירָה [שהתרה בה: אל תסתרי עם איש פלוני ונסתרה עימו] - אִם בָּעַל אוֹתָהּ, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת; וְאִם עָבַר וְהֶחְזִירָהּ אַחַר שֶׁגֵּרְשָׁהּ, יוֹצִיא בְּגֵט.

טו. חֵרֵשׁ שֶׁגֵּרֵשׁ בְּרִמִּיזָה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, וְהָלְכָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְחֵרֵשׁ אַחֵר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְפִקֵּחַ - אֲסוּרָה לַחֲזוֹר לְבַעְלָהּ הַחֵרֵשׁ; אֲבָל אִשְׁתּוֹ שֶׁל פִּקֵּחַ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, וְהָלְכָה וְנִשֵּׂאת לְחֵרֵשׁ, וְנִתְגָּרְשָׁה - מֻתֶּרֶת לַחֲזוֹר לְבַעְלָהּ הַפִּקֵּחַ.

טז. הַמְמָאֶנֶת בָּאִישׁ, אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת מִמֶּנּוּ [אין דינה כ"גרושה"]; וְדִינָהּ עִם בַּעְלָהּ שֶׁמֵּאֲנָה בּוֹ, כְּדִינָהּ עִם מִי שֶׁלֹּא קִדְּשָׁהּ מֵעוֹלָם: הִיא מֻתֶּרֶת [להינשא] בִּקְרוֹבָיו, וְהוּא מֻתָּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ; וְלֹא פְּסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה. וְאִם נִשֵּׂאת לְאַחֵר, וְגֵרְשָׁהּ הָאַחֵר, אוֹ מֵת, אוֹ מֵאֲנָה בּוֹ - מֻתֶּרֶת לַחֲזוֹר לָרִאשׁוֹן. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ גֵּרְשָׁהּ הָרִאשׁוֹן [בגט] וְהֶחְזִירָהּ וּמֵאֲנָה בּוֹ, וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר אַחַר שֶׁמֵּאֲנָה בּוֹ, וְגֵרְשָׁהּ הָאַחֵר - מֻתֶּרֶת לַחֲזוֹר לָרִאשׁוֹן: שֶׁכָּל הַיּוֹצֵאָה בְּמֵאוּן, אַף עַל פִּי שֶׁקִּדְּמוֹ גֵּט - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁלֹּא נִתְגָּרְשָׁה מִמֶּנּוּ בְּגֵט מֵעוֹלָם, וּמֻתֶּרֶת לַחֲזוֹר לוֹ. אֲבָל הַמְגָרֵשׁ אֶת הַקְּטַנָּה בְּגֵט, וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר, וּמֵאֲנָה בָּאַחֵר - אֲסוּרָה לַחֲזוֹר לָרִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁיָּצָאת מִמֶּנּוּ בְּגֵט, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָאת מִן הָאַחֲרוֹן בְּמֵאוּן; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם גֵּרְשָׁהּ הָאַחֲרוֹן, אוֹ מֵת. וְכֵן אֲסוּרָה לַאֲבִי הָרִאשׁוֹן, וְלִבְנוֹ, וּלְאָחִיו, כִּשְׁאָר הַגְּרוּשׁוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָאת מִן הָאַחֲרוֹן בְּמֵאוּן.

יז. הַמְמָאֶנֶת בַּיָּבָם - אֲסוּרָה לְאָבִיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֵית כְּכַלָּתוֹ בְּעֵת שֶׁמֵּת בְּנוֹ; אֲבָל לִשְׁאָר קְרוֹבָיו, מֻתֶּרֶת. לְפִיכָךְ אִם מֵאֲנָה בְּאֶחָד מִן הַיְּבָמִין, מֻתֶּרֶת לְאָחָיו.

יח. כָּל אִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אוֹ שֶׁנִּתְאַלְמְנָה - הֲרֵי זוֹ לֹא תִנָּשֵׂא וְלֹא תִתְאָרֵס, עַד שֶׁתַּמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם, חוּץ מִיּוֹם שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה בּוֹ אוֹ שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ בּוֹ, וְחוּץ מִיּוֹם שֶׁנִּתְאָרְסָה בּוֹ [עם השני]; כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע אִם הִיא מְעֻבֶּרֶת אוֹ אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת, לְהַבְחִין בֵּין זַרְעוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן לְזַרְעוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן.

יט. וּמִיּוֹם כְּתִיבַת הַגֵּט מוֹנִין לַמְגֹרֶשֶׁת; וַאֲפִלּוּ הָיָה עַל תְּנַאי, אוֹ שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְיָדָהּ אֶלָּא אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - מִיּוֹם הַכְּתִיבָה מוֹנִין, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִתְיַחֵד עִמָּהּ מִשֶּׁכְּתָבוֹ לָהּ.

כ. וּגְזֵרַת חֲכָמִים הִיא שֶׁאֲפִלּוּ אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְוָלָד, וַאֲפִלּוּ נִתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה מִן הָאֵרוּסִין - צְרִיכָה לְהַמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם; אֲפִלּוּ קְטַנָּה, אוֹ זְקֵנָה, אוֹ עֲקָרָה, אוֹ אַיְלוֹנִית [עקרה מלידה, שאין לה סימני נערות], וַאֲפִלּוּ בְּעָלָהּ בִּמְדִינַת הַיָּם, אוֹ חוֹלֶה, אוֹ חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, אֲפִלּוּ בְּתוּלָה מִן הָאֵרוּסִין - צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם.

כא. שִׁפְחָה שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה וְגִיּוֹרֶת שֶׁנִּתְגַּיְּרָה - מַמְתִּינִין תִּשְׁעִים יוֹם; אֲפִלּוּ גֵּר וְאִשְׁתּוֹ שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ, מַפְרִישִׁין אוֹתָן תִּשְׁעִים יוֹם, כְּדֵי לְהַבְחִין בֵּין זֶרַע שֶׁנִּזְרַע בִּקְדֻשָּׁה לְזֶרַע שֶׁלֹּא נִזְרַע בִּקְדֻשָּׁה. וְכֵן יְפַת תֹּאַר [שבוית מלחמה גויה] - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְנָה לָהּ תּוֹרָה שְׁלֹשִׁים יוֹם לְתַקָּנַת עַצְמָהּ [עד שתחפוץ ליכנס תחת כנפי השכינה], צְרִיכָה לְהַמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם לְתַקָּנַת הַוָּלָד; וְהַשְּׁלֹשִׁים, מִכְּלַל הַתִּשְׁעִים.

כב. הַמְמָאֶנֶת, אֵינָהּ צְרִיכָה לְהַמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם; לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא בִּגְרוּשָׁה. וְכֵן הַמְזֻנָּה [תחת בעלה], אֵינָהּ צְרִיכָה לְהַמְתִּין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּרֶת עַצְמָהּ שֶׁלֹּא תִתְעַבֵּר; וְכֵן אֲנוּסָה וּמְפֻתָּה אֵינָן צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין.

כג. מִי שֶׁנִּשֵּׂאת בְּטָעוּת, וְנוֹדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ, וְהוֹצִיאוּהָ בֵּית דִּין מִתַּחְתָּיו - אִם הָיְתָה קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְוָלָד, אֵינָהּ צְרִיכָה לְהַמְתִּין; שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בְּרֹב, לֹא גָּזְרוּ בּוֹ.

כד. הַמְאֹרָס בְּתוֹךְ תִּשְׁעִים יוֹם, מְנַדִּין אוֹתוֹ; אֵרַס וּבָרַח, אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ. כָּנַס בְּתוֹךְ תִּשְׁעִים יוֹם - מַפְרִישִׁין אוֹתָן עַד אַחַר הַזְּמַן, וְיַעֲמֹד עִם אִשְׁתּוֹ.

כה. וְכֵן גָּזְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִשָּׂא אָדָם מְעֻבֶּרֶת חֲבֵרוֹ, וּמִינְקֶת חֲבֵרוֹ [שמניקה את בנה], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַזֶּרַע יָדוּעַ לְמִי הוּא; מְעֻבֶּרֶת - שֶׁמָּא יַזִּיק הַוָּלָד בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל בֶּן חֲבֵרוֹ; וּמִינְקָה - שֶׁמָּא יִתְעַבֵּר [יזדהם] הֶחָלָב, וְהוּא אֵינוֹ מַקְפִּיד לְרַפֹּאת הֶחָלָב בַּדְּבָרִים הַמּוֹעִילִין לֶחָלָב כְּשֶׁיִּתְעַבֵּר.

כו. כַּמָּה הוּא זְמַן הַינִיקָה - אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ, חוּץ מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד בּוֹ וּמִיּוֹם שֶׁתִּתְאָרֵס בּוֹ.

כז. כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לִשָּׂא, כָּךְ אָסוּר לְאָרֵס עַד אַחַר זְמַן זֶה; וַאֲפִלּוּ נָתְנָה בְּנָהּ לִמְנִיקָה, אוֹ שֶׁגִּמְלַתְהוּ בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ - לֹא תִנָּשֵׂא; מֵת בְּנָהּ - מֻתֶּרֶת לִנָּשֵׂא, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תַּהֲרֶגְנוּ [כדי להנשא מיד].

כח. עָבַר וְנָשָׂא מְעֻבֶּרֶת אוֹ מְנִיקָה בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - יוֹצִיא בְּגֵט, וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן; וְאִם הָיָה יִשְׂרָאֵל, יַחְזִירָהּ אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ שֶׁל מְנִיקָה. נְשָׂאָהּ וּבָרַח, וּלְאַחַר זְמַן בָּא וְיָשַׁב עִם אִשְׁתּוֹ - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. אֵרַס מְעֻבֶּרֶת אוֹ מְנִיקָה, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא; וְלֹא יִכְנֹס עַד אַחַר זְמַן הַינִיקָה, אוֹ עַד שֶׁיָּמוּת הַוָּלָד.

יום רביעי ט"ו מרחשון ה'תשע"ג

פֶּרֶק יב

א. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה וְאָמְרָה: 'אִשֶּׁת אִישׁ הָיִיתִי, וּגְרוּשָׁה אֲנִי' - נֶאֱמֶנֶת, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר ["אשת איש הייתי"] הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר ["גרושה אני"]. הֶחְזִקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'גְּרוּשָׁתִי בַּעֲלִי' - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת לְהַתִּיר עַצְמָהּ; אֲבָל פְּסָלָה עַצְמָהּ לַכְּהֻנָּה [כגרושה] לְעוֹלָם. וְאִם מֵת בַּעְלָהּ, חוֹשְׁשִׁין לִדְבָרֶיהָ, וְחוֹלֶצֶת [לאחי בעלה אם מת בלא בנים] וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת [שמא גרושה היא].

ב. הָיוּ לָהּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהִיא גְּרוּשָׁה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם

גֵּט, הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא לְכַתְּחִלָּה. הוֹצִיאָה גֵּט מִתַּחַת יָדָהּ וְאָמְרָה: 1
'גֵּרַשְׁנִי בַּעֲלִי בָּזֶה' - הֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת; וְתִנָּשֵׂא בוֹ אַף עַל פִּי 2
שֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּם [לא זוהו חתימותיו], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. 3

ג. בָּא הַבַּעַל וְעִרְעֵר - אִם אָמַר: 'לֹא נְתַתִּיו לָהּ אֶלָּא נָפַל 4
מִמֶּנִּי וּמְצָאָהּ אוֹתוֹ', אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁהֲרֵי הוֹדָה שֶׁכְּתָבוֹ לָהּ, 5
וַהֲרֵי הוּא יוֹצֵא [נמצא] מִתַּחַת יָדָהּ. אֲבָל אִם אָמַר הַבַּעַל: 6
'עַל תְּנַאי הָיָה', [או] 'פִּקָּדוֹן הָיָה', [או] 'מֵעוֹלָם לֹא כְּתַבְתִּיו 7
וּמְזֻיָּף הוּא' - יִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמָיו [אם יזוהו החתימות] אוֹ בְּעֵדֵי 8
מְסִירָה [עדים שראו מסירת הגט], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. וְאִם לֹא 9
נִתְקַיֵּם, אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת לִהְיוֹתָהּ מֻתֶּרֶת לַאֲחֵרִים; אֲבָל נִפְסְלָה 10
מִן הַכְּהֻנָּה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, שֶׁהֲרֵי פָּסְלָה עַצְמָהּ בְּהוֹדָאַת פִּיהָ, 11
וְעָשְׂתָה עַצְמָהּ כַּחֲתִיכָה שֶׁל אִסּוּר. 12

ד. בָּאָה הִיא וּבַעֲלָהּ, הִיא אוֹמֶרֶת 'גֵּרַשְׁתַּנִי וְאָבַד גִּטִּי', וְהוּא 13
אוֹמֵר 'לֹא גֵּרַשְׁתִּיךְ' - אַף עַל פִּי שֶׁהַחֲזָקָה אִשְׁתּוֹ, הֲרֵי זוֹ 14
נֶאֱמֶנֶת; חֲזָקָה שֶׁאֵין אִשָּׁה מְעִזָּה פָּנֶיהָ בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ. 15

ה. אָמַר הַבַּעַל: 'גֵּרַשְׁתִּי אֶת אִשְׁתִּי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וְחוֹשְׁשִׁין 16
לִדְבָרָיו וּתְהֵיֶה סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת; וַאֲפִלּוּ הוֹדָת לוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ, אֵינוֹ 17
נֶאֱמָן - שֶׁמָּא יִתְכַּוֵּן לְקַלְקֵל אוֹתָהּ [להכשילה; שתינשא לאחר 18
ותצטרך להתגרש משניהם], אוֹ בְּגֵט בָּטֵל גֵּרְשָׁהּ וְהִיא אֵינָהּ 19
יוֹדַעַת, אוֹ שֶׁמָּא תָּעִיז פָּנֶיהָ בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲמִינָהּ, וְהִיא 20
אֵינָהּ יוֹדַעַת כֹּבֶד הָאִסּוּר שֶׁלָּהּ. לְפִיכָךְ אוֹמְרִין לוֹ: 'אִם אֱמֶת 21
הַדָּבָר, הֲרֵי אַתָּם קַיָּמִין, גְּרֻשָׁהּ עַתָּה בְּפָנֵינוּ'. 22

ו. שְׁנַיִם אוֹמְרִין 'נִתְגָּרְשָׁה', וּשְׁנַיִם מַכְחִישִׁין אוֹתָן וְאוֹמְרִין 23
'לֹא נִתְגָּרְשָׁה' - אֲפִלּוּ הַבַּעַל עוֹמֵד וְהִיא אוֹמֶרֶת לוֹ 'גֵּרַשְׁתַּנִי' 24
- הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה כְּשֶׁהָיְתָה; מִפְּנֵי הָעֵדִים 25
שֶׁסּוֹמְכִין אוֹתָהּ, אֶפְשָׁר שֶׁתָּעִיז פָּנֶיהָ. לְפִיכָךְ אִם נִשֵּׂאת, 26
תֵּצֵא וְהַוָּלָד מַמְזֵר. 27

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָמְרוּ: 'עַכְשָׁו נִתְגָּרְשָׁה', שֶׁהֲרֵי 28
אוֹמְרִין לָהּ: 'אִם אֱמֶת הַדָּבָר, הוֹצִיאִי גִּטֵּךְ'; אֲבָל אִם אָמְרוּ 29
הָעֵדִים: 'מִכַּמָּה יָמִים נִתְגָּרְשָׁה', יֵשׁ לוֹמַר אָבַד הַגֵּט. וְהוֹאִיל 30
וְהִיא אוֹמֶרֶת 'גְּרוּשָׁה אֲנִי בְּוַדַּאי', וּשְׁנֵי עֵדִים מְעִידִין לָהּ - 31
אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי שְׁנַיִם מַכְחִישִׁין אוֹתָן - אִם נִשֵּׂאת לְאֶחָד 32
מֵעֵדֶיהָ, לֹא תֵּצֵא; שֶׁהֲרֵי הִיא וּבַעֲלָהּ יוֹדְעִין בְּוַדַּאי שֶׁהִיא 33
מֻתֶּרֶת, וַחֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין מְקַלְקְלִין עַצְמָן. אֲבָל אִם נִשֵּׂאת 34
לְאַחֵר, הוֹאִיל וְהַדָּבָר אֶצְלוֹ סָפֵק, וְכֵן אִם אָמְרָה הִיא 'אֵינִי 35
יוֹדַעַת', אֲפִלּוּ נִשֵּׂאת לְאֶחָד מֵעֵדֶיהָ - הֲרֵי זוֹ תֵּצֵא, וְהַוָּלָד 36
סָפֵק מַמְזֵר. 37

ח. אָמְרוּ שְׁנַיִם 'רְאִינוּהָ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה', וּשְׁנַיִם אוֹמְרִין 'לֹא 38
רְאִינוּהָ' - אִם הָיוּ כֻּלָּן שְׁרוּיִין בְּחָצֵר אַחַת, הֲרֵי זוֹ לֹא 39
תִּנָּשֵׂא; וְאִם נִשֵּׂאת - לֹא תֵּצֵא וְהַוָּלָד כָּשֵׁר, שֶׁבְּנֵי אָדָם 40
עֲשׂוּיִין לְגָרֵשׁ בְּצִנְעָה. 41

ט. הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הֻחְזְקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וּבָא עֵד אֶחָד וְאָמַר: 42
'אֵשֶׁת אִישׁ הָיְתָה וְנִתְגָּרְשָׁה', וּבָא עֵד אֶחָד וְאָמַר: 'לֹא 43
נִתְגָּרְשָׁה' - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן מְעִידִין שֶׁהִיא אֵשֶׁת אִישׁ, וְאֶחָד 44
מֵעִיד שֶׁהִיא גְּרוּשָׁה, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד מוֹעִיל בִּמְקוֹם 45
שְׁנַיִם, וּלְפִיכָךְ לֹא תִּנָּשֵׂא; וְאִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא. 46

י. אִשָּׁה וּשְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁבָּאוּ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת, זֶה אוֹמֵר: 'זוֹ 47
אִשְׁתִּי וְזֶה עַבְדִּי', וְזֶה אוֹמֵר: 'זוֹ אִשְׁתִּי וְזֶה עַבְדִּי', וְהָאִשָּׁה 48
אוֹמֶרֶת: 'שְׁנֵיהֶן עֲבָדַי' - הֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לַכֹּל; וְאַף עַל פִּי 49
שֶׁשְּׁנֵיהֶן הֶחֱזִיקוּהָ אֵשֶׁת אִישׁ - הוֹאִיל וְכָל אֶחָד מֵהֶן לְעַצְמוֹ 50
הֵעִיד, אֵינָן נֶאֱמָנִין. 51

יא. שְׁלִיחַ קַבָּלָה [של האשה] שֶׁהוֹצִיא גֵּט מִתַּחַת יָדוֹ, 52
וְהַבַּעַל אוֹמֵר: 'מְזֻיָּף הוּא' - יִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמָיו אוֹ בְּעֵדֵי 53
מְסִירָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ; אָמַר הַבַּעַל: 'פִּקָּדוֹן נְתַתִּיו לוֹ', 54
וְהַשָּׁלִיחַ אוֹמֵר: 'לְגֵרוּשִׁין נְתָנוֹ לִי' - הַשָּׁלִיחַ נֶאֱמָן. וְכֵן אִם 55
הָיָה הַגֵּט יוֹצֵא [נמצא] מִתַּחַת יְדֵי הָאִשָּׁה, וְהִיא אוֹמֶרֶת: 56
'שְׁלִיחַ זֶה נְתָנוֹ לִי', וְהַשָּׁלִיחַ אוֹמֵר: 'כֵּן הָיָה, וּלְגֵרוּשִׁין נְתָנוֹ 57
לִי', וְהַבַּעַל אוֹמֵר: 'לֹא נְתַתִּיו אֶלָּא לְפִקָּדוֹן' - הַשָּׁלִיחַ נֶאֱמָן, 58
וְהִיא מְגֹרֶשֶׁת. 59

יב. אֲבַד הַגֵּט - אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל אוֹמֵר 'לְגֵרוּשִׁין נְתַתִּי 60
הַגֵּט לַשָּׁלִיחַ', וְהַשָּׁלִיחַ אוֹמֵר 'נִתַּתִּיו לָהּ' - הֲרֵי זוֹ סָפֵק 61
מְגֹרֶשֶׁת; שֶׁהֲרֵי הֶחֱזְקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וְאֵין כָּאן אֶלָּא עֵד אֶחָד 62
וּבַעַל. וַאֲפִלּוּ אָמְרָה הָאִשָּׁה: 'בִּפְנֵי נִתְּנוֹ לוֹ לְגֵרוּשִׁין, וּנְתָנוֹ 63
לִי הַשָּׁלִיחַ' - הוֹאִיל וְהַבַּעַל וְהַשָּׁלִיחַ מְעִידִין אוֹתָהּ, אֶפְשָׁר 64
שֶׁתָּעִיז פָּנֶיהָ, וְשֶׁמָּא לֹא נִתְגָּרְשָׁה. 65

יג. שְׁלִיחַ קַבָּלָה שֶׁקִּבֵּל גֵּט לְאִשָּׁה, וּשְׁלָחוֹ לָהּ בְּיַד שְׁנֵי 66
עֵדִים, וְהִגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ וּנְטָלַתּוּ, וַהֲרֵי הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת 67
יָדָהּ, וְהִיא אֵינָהּ יוֹדַעַת אִם בַּעֲלָהּ שְׁלָחוֹ לָהּ, אוֹ שְׁלִיחַ 68
קַבָּלָה שֶׁלָּהּ, אוֹ שְׁלוּחוֹ שֶׁל בַּעֲלָהּ - הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת, כְּמוֹ 69
שֶׁבְּאַרְנוּ. 70

יד. בָּא הַבַּעַל וְעִרְעֵר שֶׁלֹּא כְּתָבוֹ, אוֹ שֶׁהוּא גֵּט בָּטֵל - 71
יִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמָיו, שֶׁהֲרֵי עֵדִים מְעִידִים שֶׁהַגֵּט שֶׁנִּתְּנוֹ לָהּ יָצָא 72
מִתַּחַת יְדֵי שְׁלוּחָהּ שֶׁיָּדוֹ כְּיָדָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֵינָהּ 73
יוֹדַעַת [ממי נשלח אליה], הֲרֵי הָעֵדִים יָדְעוּ; וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם, 74
אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת. 75

טו. מִי שֶׁהֻחְזְקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וְהָלְכָה הִיא וּבַעֲלָהּ, וְשָׁלוֹם 76
בֵּינוֹ לְבֵינָהּ וְשָׁלוֹם בָּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'מֵת בַּעֲלִי' - 77
נֶאֱמֶנֶת, וְתִנָּשֵׂא אוֹ תִּתְיַבֵּם [לאחיו אם מת בלא בנים]; 78
חֲזָקָה שֶׁאֵינָהּ מְקַלְקֶלֶת עַצְמָהּ, וְתֵאָסֵר עַצְמָהּ עַל זֶה וְעַל 79
זֶה, וְתַפְסִיד כְּתֻבָּתָהּ מִזֶּה וּמִזֶּה, וְתוֹצִיא בָּנֶיהָ מַמְזֵרִים, 80
בְּדָבָר הֶעָשׂוּי לְהִגָּלוֹת לַכֹּל; וְאִי אֶפְשָׁר לְהַכְחִישׁ וְלֹא 81
לִטְעֹן [איזו] טַעֲנָה, שֶׁאִם הוּא חַי, סוֹפוֹ לָבוֹא אוֹ יִוָּדַע 82
שֶׁהוּא חַי. וְכֵן אִם בָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד לָהּ שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ 83
- תִּנָּשֵׂא עַל פִּיו, שֶׁהַדָּבָר עָשׂוּי לְהִגָּלוֹת; אֲפִלּוּ עֶבֶד, אוֹ 84
אִשָּׁה, אוֹ שִׁפְחָה, וְעַד מִפִּי עֵד, מִפִּי עֶבֶד, מִפִּי שִׁפְחָה, 85
מִפִּי קְרוֹבִין - נֶאֱמָנִין לוֹמַר מֵת פְּלוֹנִי, וְתִנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ אוֹ 86
תִּתְיַבֵּם עַל פִּיהֶם. 87

טז. וְהַכֹּל נֶאֱמָנִים לְהָעִיד לָהּ עֵדוּת זוֹ, חוּץ מֵחָמֵשׁ נָשִׁים 88
שֶׁהֻחְזְקָתָן שׁוֹנְאוֹת זוֹ אֶת זוֹ, שֶׁאֵין מְעִידוֹת זוֹ לְזוֹ בְּמִיתַת 89
בַּעֲלָהּ, שֶׁמָּא יִתְכַּוְّנוּ לְאָסְרָהּ עַל בַּעֲלָהּ, וַעֲדַיִן הוּא קַיָּם; 90
וְאֵלּוּ הֵן: חֲמוֹתָהּ, וּבַת חֲמוֹתָהּ, וְצָרָתָהּ [אשתו השניה], 91
וִיבִמְתָּהּ [אשת אחי בעלה], וּבַת בַּעֲלָהּ. אֲפִלּוּ גּוֹי הַמֵּסִיחַ לְפִי 92
תֻּמּוֹ [משוחח שלא בכוונה] נֶאֱמָן, וּמַשִּׁיאִין עַל פִּיו, כְּמוֹ 93
שֶׁיִּתְבָּאֵר; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְהָעִיד, אֵינוֹ נֶאֱמָן. 94

יז. וְכֵן הַפָּסוּל בַּעֲבֵרָה מִן הַתּוֹרָה - אִם בָּא לְהָעִיד לְאִשָּׁה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ, אֵינוֹ נֶאֱמָן; וְאִם הָיָה מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ, נֶאֱמָן; אֵין זֶה פָּחוּת מִן הַגּוֹי. אֲבָל פָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם, נֶאֱמָן לְעֵדוּת אִשָּׁה.

יח. בָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ, וְהִתִּירוּהָ לְהִנָּשֵׂא עַל פִּיו, וְאַחַר כָּךְ בָּא אַחֵר וְהִכְחִישׁ אֶת הָרִאשׁוֹן וְאָמַר 'לֹא מֵת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תֵּצֵא מֵהֶתֵּרָהּ, וְתִנָּשֵׂא; שֶׁעֵד אֶחָד בְּעֵדוּת אִשָּׁה [העד הראשון], כִּשְׁנֵי עֵדִים בִּשְׁאָר עֵדֵיוֹת, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד [העד השני] בִּמְקוֹם שְׁנַיִם.

יט. בָּאוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד, זֶה אוֹמֵר 'מֵת' וְזֶה אוֹמֵר 'לֹא מֵת', אִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'מֵת' וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'לֹא מֵת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תִּנָּשֵׂא; וְאִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סָפֵק. וְאִם נִשֵּׂאת לָעֵד שֶׁהֵעִיד לָהּ, וְהִיא אוֹמֶרֶת 'בָּרִיא לִי שֶׁמֵּת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תֵּצֵא; בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ 'לֹא מֵת' - אַף עַל פִּי שֶׁנִּשֵּׂאת, תֵּצֵא.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הָאֶחָד שֶׁנִּשֵּׂאת עַל פִּיו כְּמוֹ הַשְּׁנַיִם שֶׁבָּאוּ וְהִכְחִישׁוּ אוֹתוֹ - כְּגוֹן שֶׁנִּשֵּׂאת עַל פִּי אִישׁ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ 'לֹא מֵת', אוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת עַל פִּי אִשָּׁה אוֹ עַל פִּי עַצְמָהּ, וּבָאוּ שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִין שֶׁל דִּבְרֵיהֶן וְאָמְרוּ 'לֹא מֵת'. אֲבָל עֵד כָּשֵׁר אוֹמֵר 'מֵת', וְנָשִׁים רַבּוֹת אוֹ פְּסוּלִין אוֹמְרִים 'לֹא מֵת' - הֲרֵי זֶה כְּמֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה, וְאִם נִשֵּׂאת לְאֶחָד מֵעֵדֶיהָ וְהִיא אוֹמֶרֶת 'וַדַּאי מֵת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תֵּצֵא.

כא. אִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'מֵת', אוֹ הִיא שֶׁאָמְרָה 'מֵת בַּעְלִי', וְאַחַר כָּךְ בָּא עֵד כָּשֵׁר וְאָמַר 'לֹא מֵת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תִּנָּשֵׂא; וְאִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא.

כב. אִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'לֹא מֵת', וּשְׁתֵּי נָשִׁים אוֹמְרוֹת 'מֵת' - הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא; וְכֵן אִם אָמְרוּ עֶשֶׂר נָשִׁים 'לֹא מֵת', וְאַחַת עֶשְׂרֵה אוֹמְרוֹת 'מֵת' - הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא; שֶׁאֵין אוֹמְרִים 'שְׁנַיִם כְּמֵאָה' אֶלָּא בְּעֵדִים כְּשֵׁרִים, אֲבָל בִּפְסוּלִין - הוֹלֵךְ אַחַר הָרֹב, בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר.

כג. שְׁנֵי עֵדִים אוֹמְרִין 'מֵת', וּשְׁנַיִם אוֹמְרִין 'לֹא מֵת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תִּנָּשֵׂא; וְאִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סָפֵק. וְאִם נִשֵּׂאת לְאֶחָד מֵעֵדֶיהָ, וְהִיא אוֹמֶרֶת 'בָּרִיא לִי שֶׁמֵּת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תֵּצֵא.

כד. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, וּבָאָה אַחַת מֵהֶן וְאָמְרָה 'מֵת בַּעְלִי' - הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא עַל פִּי עַצְמָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְצָרָתָהּ אֲסוּרָה, שֶׁאֵין צָרָה מְעִידָה לַחֲבֶרְתָּהּ. וַאֲפִלּוּ נִשֵּׂאת זוֹ תְּחִלָּה, אֵין אוֹמְרִין 'אִלּוּ לֹא מֵת בַּעְלָהּ לֹא הָיְתָה אוֹסֶרֶת עַצְמָהּ עָלָיו' - שֶׁמָּא מִשֶּׁנְּאָתָהּ בְּצָרָתָהּ, רוֹצָה הִיא שֶׁיֵּאָסְרוּ שְׁתֵּיהֶן עָלָיו. זֹאת אוֹמֶרֶת 'מֵת בַּעְלִי', וְצָרָתָהּ מַכְחֶשֶׁת אוֹתָהּ וְאוֹמֶרֶת לָהּ 'לֹא מֵת' - הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא; כְּשֵׁם שֶׁאֵינָהּ מְעִידָה לָהּ לְהַתִּירָהּ, כָּךְ לֹא תָּעִיד לָהּ לְאָסְרָהּ. זוֹ אוֹמֶרֶת 'מֵת', וְצָרָתָהּ אוֹמֶרֶת 'נֶהֱרַג' - הוֹאִיל וּשְׁתֵּיהֶן אוֹמְרוֹת שֶׁאֵינוֹ קַיָּם, הֲרֵי אֵלּוּ יִנָּשְׂאוּ.

יום חמישי ט"ז מרחשון ה'תשע"ג

פֶּרֶק יג

א. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: 'גֵּרַשְׁתַּנִי בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי', וּבָאוּ אוֹתָם הָעֵדִים וְהִכְחִישׁוּהָ, וְאַחַר כָּךְ הָלְכָה הִיא וּבַעְלָהּ, וְשָׁלוֹם [אין מלחמה] בָּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'מֵת בַּעְלִי' - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת; שֶׁזּוֹ הֶחֱזְקָה שַׁקְרָנִית, וְרוֹצָה לְהִשָּׁמֵט מִתַּחַת בַּעְלָהּ. בָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד לָהּ שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ - לֹא תִּנָּשֵׂא, שֶׁמָּא הִיא שָׂכְרָה אוֹתוֹ; וְאִם נִשֵּׂאת, לֹא תֵּצֵא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ עֵד.

ב. וְכֵן אִם הָיְתָה מִלְחָמָה בָּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'מֵת בַּעְלִי בַּמִּלְחָמָה' - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת, וַאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה שָׁלוֹם בֵּינוֹ לְבֵינָהּ; שֶׁמָּא תִּסְמֹךְ דַּעְתָּהּ עַל דְּבָרִים שֶׁרֵבָּן לְמִיתָה וְתֹאמַר 'מֵת' - כְּגוֹן שֶׁנֶּהֱרְגוּ הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים שֶׁהָיָה בְּאֶמְצָעָן, שֶׁהֲרֵי הִיא אוֹמֶרֶת: 'מֵאַחַר שֶׁנֶּהֱרְגוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ, נֶהֱרַג בִּכְלָלָן'. לְפִיכָךְ אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת, וַאֲפִלּוּ אָמְרָה: 'מֵת בַּמִּלְחָמָה וּקְבַרְתִּיו'; אֲבָל אִם אָמְרָה: 'מֵת עַל מִטָּתוֹ' [לא במלחמה] - נֶאֱמֶנֶת.

ג. לֹא הֶחֱזְקָה מִלְחָמָה בָּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'מִלְחָמָה הָיְתָה בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, וּמֵת בַּמִّלְחָמָה' - לֹא תִּנָּשֵׂא לְכַתְּחִלָּה; וְאִם נִשֵּׂאת, לֹא תֵּצֵא.

ד. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: 'מֵת בַּעְלִי תַּחַת הַמַּפֹּלֶת' - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת. וְכֵן אִם הָיָה שְׁלוּחַ [מכת שמים של -] נָחָשִׁים וְעַקְרַבִּים, וְאָמְרָה: 'נְשָׁכוֹ נָחָשׁ אוֹ עַקְרָב, וָמֵת' - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת, שֶׁמָּא תִּסְמֹךְ דַּעְתָּהּ עַל רֹב אֲנָשִׁים שֶׁמֵּתוּ כָּךְ בִּנְשִׁיכָה.

ה. אָמְרָה: 'עִשְׁנוּ עָלֵינוּ בַּיִת' [הציתוהו באש ונתמלא עשן], אוֹ 'מְעָרָה', 'הוּא מֵת, וַאֲנִי נִצַּלְתִּי' - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת; כְּשֵׁם שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ נֵס, כָּךְ נַעֲשָׂה לוֹ נֵס. הָיְתָה שְׁנַת רְעָבוֹן וְאָמְרָה 'מֵת בַּעְלִי' - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת; 'מֵת וּקְבַרְתִּיו' - נֶאֱמֶנֶת.

ו. אָמְרָה: 'נָפְלוּ עָלֵינוּ גּוֹיִים', אוֹ 'לִסְטִים', 'הוּא נֶהֱרַג, וַאֲנִי נִצַּלְתִּי' - נֶאֱמֶנֶת; שֶׁאֵין דַּרְכָּן לַהֲרֹג הַנָּשִׁים, כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: כְּשֵׁם שֶׁנִּצּוֹלָה הִיא, כָּךְ נִצּוֹל הוּא.

ז. הָיָה דֶּבֶר [מגיפה] בָּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'מֵת בַּעְלִי' - נֶאֱמֶנֶת; שֶׁהַדֶּבֶר פָּשׁוּט בְּפִי כָּל אָדָם, שֶׁבִּשְׁנַת הַדֶּבֶר זֶה חוֹלֶה וְזֶה מֵת, וְאֶפְשָׁר שֶׁיָּמוּתוּ בַּדֶּבֶר נְעָרִים חֲזָקִים, וְיִנָּצְלוּ הַזְּקֵנִים הַחוֹלִים; וּלְפִי זֶה אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ, שֶׁמָּא סָמְכָה דַּעְתָּהּ עַל רֹב הַמֵּתִים.

ח. כְּבָר אָמַרְנוּ שֶׁעֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר לְעֵדוּת אִשָּׁה; בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁשָּׁמַע מִפִּי בֶּן דַּעַת שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי, כְּגוֹן עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה. אֲבָל אִם שָׁמַע מִפִּי שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן, אֵינוֹ מֵעִיד וְאֵין סוֹמְכִין עַל דִּבְרֵיהֶם.

ט. שָׁמַע מִן הַתִּינוֹקוֹת שֶׁהֵם אוֹמְרִין: 'עַכְשָׁו בָּאנוּ מֵהֶסְפֵּד פְּלוֹנִי, כָּךְ וְכָךְ סַפְדָּנִין הָיוּ שָׁם, וּפְלוֹנִי הֶחָכָם, וּפְלוֹנִי עָלָה [הלך] אַחַר מִטָּתוֹ, כָּךְ וְכָךְ עָשׂוּ בְּמִטָּתוֹ' - הֲרֵי זֶה מֵעִיד מִפִּיהֶם עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וּמַשִּׂיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ.

מתוך מהדורת חזק

י. יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר: 'הָרַגְתִּי פְּלוֹנִי' - הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא עַל פִּיו; שֶׁאֵין אָדָם מֵשִׂים עַצְמוֹ רָשָׁע [ואין נאמן שהוא הרגו], וַהֲרֵי הֵעִיד שֶׁמֵּת [- ונאמן שמת].

יא. כְּבָר אָמַרְנוּ שֶׁהַגּוֹי שֶׁהֵסִיסַ לְפִי תֻּמּוֹ מַשִּׂיאִין עַל פִּיו. כֵּיצַד? הָיָה הַגּוֹי מֵסִיחַ וְאוֹמֵר: 'אוֹי לִפְלוֹנִי שֶׁמֵּת, כַּמָּה הָיָה נָאֶה וְכַמָּה טוֹבָה עָשָׂה עִמִּי'; אוֹ שֶׁהָיָה מֵסִיחַ וְאוֹמֵר: 'כְּשֶׁהָיִיתִי בָּא בַּדֶּרֶךְ נָפַל פְּלוֹנִי שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ עִמָּנוּ וָמֵת, וְתָמַהְנוּ לְדָבָר זֶה כֵּיצַד מֵת פִּתְאוֹם', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁהֵן מַרְאִין שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לְהָעִיד - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן.

יב. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁמַע מִגּוֹי הַמֵּסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ, מֵעִיד שֶׁשָּׁמַע מִמֶּנּוּ, וְתִנָּשֵׂא עַל פִּיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם אֲמַתְלָא [סיבה] בְּשִׂיחַת הַגּוֹי - שֶׁמָּא לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְדָבָר אַחֵר: כְּגוֹן שֶׁאָמַר לְאֶחָד: 'עֲשֵׂה לִי כָּךְ וְכָךְ שֶׁלֹּא אֶהֱרֹג אוֹתְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁהָרַגְתִּי פְּלוֹנִי' - אֵין זֶה מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ, שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַטִּיל אֵימָה עַל זֶה.

יג. וְכֵן אִם שָׁמַע מֵעַרְכָּאוֹת [בתי משפט] שֶׁל גּוֹיִים שֶׁאָמְרוּ: 'הָרַגְנוּ פְּלוֹנִי' - אֵין נֶאֱמָנִין, שֶׁהֵן מְחַזְּקִין יְדֵי עַצְמָן בְּכָזָב כְּדֵי לְהַטִּיל אֵימָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

יד. גּוֹי שֶׁהִתְחִיל לְהָסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ תְּחִלָּה - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁאֲלוּ אוֹתוֹ אַחַר כֵּן, וּבְדָקוּהוּ עַד שֶׁפֵּרֵשׁ כָּל הַמְּאֹרָע - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וּמַשִּׂיאִין עַל פִּיו.

טו. כְּבָר אָמַרְנוּ שֶׁהָעֵד שֶׁאָמַר: 'שָׁמַעְתִּי שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי', אֲפִלּוּ שָׁמַע מֵאִשָּׁה שֶׁשָּׁמְעָה מֵעֶבֶד - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר לְעֵדוּת אִשָּׁה, וּמַשִּׂיאִין עַל פִּיו. אֲבָל אִם אָמַר הָעֵד אוֹ הָאִשָּׁה אוֹ הָעֶבֶד, 'מֵת פְּלוֹנִי וַאֲנִי רְאִיתִיו שֶׁמֵּת' - שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: 'הֵיאַךְ רָאִיתָ, וּבַמֶּה יָדַעְתָּ שֶׁמֵּת'? אִם הֵעִיד בְּדָבָר בָּרוּר, נֶאֱמָן; וְאִם הֵעִיד בִּדְבָרִים שֶׁרֻבָּן לְמִיתָה, אֵין מַשִּׂיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ; שֶׁאֵין מְעִידִין עַל הָאָדָם שֶׁמֵּת אֶלָּא בְּשֶׁרָאוּהוּ שֶׁמֵּת וַדַּאי וְאֵין בּוֹ סָפֵק.

טז. כֵּיצַד? רָאוּהוּ שֶׁנָּפַל לַיָּם, אֲפִלּוּ טָבַע בַּיָּם הַגָּדוֹל - אֵין מְעִידִין עָלָיו שֶׁמֵּת, שֶׁמָּא יָצָא בְּמָקוֹם אַחֵר; וְאִם נָפַל לְמַיִם מְקֻבָּצִים כְּגוֹן בּוֹר אוֹ מְעָרָה, שֶׁעוֹמֵד וְרוֹאֶה כָּל סְבִיבָיו [גדותיו], וְשָׁהָה כְּדֵי שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ, וְלֹא עָלָה - מֵעִיד עָלָיו שֶׁמֵּת, וּמַשִּׂיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וְכֵן אִם הִשְׁלִיכוּהוּ בַּיָּם, וְהִשְׁלִיכוּ מִצּוֹדָה [רשת] אַחֲרָיו, וְהֶעֱלוּ מִמֶּנּוּ אֵבֶר שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּנָּטֵל מִן הַחַי, וְיִחְיֶה - הֲרֵי זֶה מֵעִיד עָלָיו שֶׁמֵּת, וּמַשִּׂיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ.

יז. רָאוּהוּ שֶׁנָּפַל לְגֹב אֲרָיוֹת וּנְמֵרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין מְעִידִין עָלָיו; אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֹאכְלוּהוּ. נָפַל לַחֲפִירַת נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים, אוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, אוֹ לְתוֹךְ יוֹרָה רוֹתַחַת מְלֵאָה יַיִן אוֹ שֶׁמֶן, אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵי סִימָנִין אוֹ רֹב שְׁנֵי הַסִּימָנִין [קנה וושט] - אֲפִלּוּ עָמַד וּבָרַח, מְעִידִין עָלָיו שֶׁמֵּת; שֶׁוַּדַּאי סוֹפוֹ לָמוּת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדְּבָרִים שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיֶה, אֶלָּא יָמוּת מִיָּד בִּזְמַן קָרוֹב - הֲרֵי אֵלּוּ מְעִידִין עָלָיו.

יח. רָאוּהוּ צָלוּב [תלוי] וְהָעוֹף אוֹכֵל בּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁדְּקָרוּהוּ אוֹ יָרוּ בּוֹ חִצִּים, אֵינוֹ מֵעִיד עָלָיו שֶׁמֵּת; וְאִם רָאוּ הָעוֹף אוֹכֵל בְּמָקוֹם שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹצְאָה בִּנְטִילָתוֹ, כְּגוֹן מֹחוֹ אוֹ לִבּוֹ אוֹ בְּנֵי מֵעָיו - הֲרֵי זֶה מְעִידִין עָלָיו שֶׁמֵּת.

יט. עֵד אֶחָד שֶׁאָמַר: 'רְאִיתִיו שֶׁמֵּת בַּמִּלְחָמָה', אוֹ 'בְּמַפֹּלֶת', אוֹ 'שֶׁטָּבַע בַּיָּם הַגָּדוֹל וָמֵת', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁרֻבָּן לְמִיתָה - אִם אוֹמֵר 'קְבַרְתִּיו', נֶאֱמָן, וְתִנָּשֵׂא עַל פִּיו; וְאִם לֹא אָמַר 'קְבַרְתִּיו', לֹא תִּנָּשֵׂא; וְאִם נִשֵּׂאת, לֹא תֵּצֵא.

כ. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהֵעִיד לָהּ עֵד אֶחָד שֶׁטָּבַע בַּעֲלָהּ בְּמַיִם שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף, וְלֹא עָלָה [בשיעור זמן שיוכל לחיות], וְאָבַד זִכְרוֹ, וְנִשְׁתַּקֵּעַ שְׁמוֹ - הֲרֵי זוֹ לֹא תִּנָּשֵׂא עַל עֵדוּת זוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם נִשֵּׂאת, לֹא תֵּצֵא. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַגּוֹי הוּא שֶׁהֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ וְאָמַר: 'טָבַע פְּלוֹנִי בַּיָּם', וְנִשֵּׂאת עַל פִּיו - הֲרֵי זוֹ לֹא תֵּצֵא; וְחָכָם שֶׁהוֹרָה לְהַשִּׂיא אוֹתָהּ לְכַתְּחִלָּה - מְנַדִּין אוֹתוֹ.

כא. מְצָאוּהוּ הָרוּג אוֹ מֵת - אִם פַּדַּחְתּוֹ [מצחו] וְחָטְמוֹ וּפַרְצוּף פָּנָיו קַיָּמִין, וְהִכִּירוּהוּ בָּהֶן שֶׁהוּא פְּלוֹנִי - מְעִידִין עָלָיו; וְאִם נִטַּל אֶחָד מֵאֵלּוּ - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן סִימָנִין בִּגּוּפוֹ וּבְכֶלְיָו [בגדיו], וַאֲפִלּוּ שׁוּמָא [יבלת] - אֵין מְעִידִין, שֶׁמָּא אַחֵר הוּא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁרְאוּהוּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים אַחַר הֲרִיגָתוֹ אוֹ מִיתָתוֹ; אֲבָל אַחַר שְׁלֹשָׁה, אֵין מְעִידִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁפַּרְצוּף פָּנָיו מִשְׁתַּנֶּה.

כב. טָבַע בַּיָּם, וְהִשְׁלִיכוֹ הַיָּם לַיַּבָּשָׁה, אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה יָמִים - אִם הִכִּירוּ פָּנָיו וְחָטְמוֹ, מְעִידִין עָלָיו, שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה בַּמַּיִם אֶלָּא אַחַר זְמַן מְרֻבֶּה; וְאִם שָׁהָה בַּיַּבָּשָׁה אַחַר שֶׁהִשְׁלַךְ מִן הַיָּם שָׁעוֹת, וְנִתְפַּח - אֵין מְעִידִין עָלָיו, שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּנָּה. כְּשֶׁמִּסְתַּכְּלִין בְּצוּרָתוֹ כְּדֵי לְהַכִּירוֹ לְהָעִיד עָלָיו, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ וְרוֹאִין אוֹתוֹ אֲפִלּוּ בַּלַּיְלָה לְאוֹר הַנֵּר אוֹ לְאוֹר הַלְּבָנָה.

כג. רָאוּ אֶחָד עוֹמֵד מֵרָחוֹק וְאוֹמֵר [על עצמו] שֶׁהוּא פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי אוֹ פְּלוֹנִי מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי, וַהֲרֵי נְשֻׁכוֹ נָחָשׁ וַהֲרֵי הוּא מֵת, וְהָלְכוּ וּמְצָאוּהוּ שֶׁנִּשְׁתַּנָּה, וְלֹא הִכִּירוּהוּ - הֲרֵי אֵלּוּ מַשִּׂיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ.

כד. בָּא אֶחָד וְאָמַר: 'אָמְרוּ לִי בֵּית דִּין, אוֹ אֲנָשִׁים, כְּשֶׁתֵּלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, אֱמֹר לָהֶם שֶׁמֵּת יִצְחָק בֶּן מִיכָאֵל', וּבָא הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לָנוּ, וְהַשָּׁלִיחַ אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הוּא זֶה - הוֹאִיל וְאָנוּ יוֹדְעִין פְּלוֹנִי הַיָּדוּעַ בְּשֵׁם זֶה, הֲרֵי אִשְׁתּוֹ מֻתֶּרֶת, וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא יִצְחָק בֶּן מִיכָאֵל אַחֵר הוּא שֶׁמֵּת'.

כה. יָצָא יִשְׂרָאֵל וְגוֹי מֵעִמָּנוּ לְמָקוֹם אֶחָד, וּבָא הַגּוֹי וְהֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ וְאָמַר: 'אִישׁ שֶׁיָּצָא עִמִּי מִכָּאן מֵת' - מַשִּׂיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַגּוֹי יוֹדֵעַ [מכיר] אוֹתוֹ הָאִישׁ; וְהוּא שֶׁיֹּאמַר: 'קְבַרְתִּיו'.

כו. וְכֵן אִם יָצְאוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהֵן אֲסוּרִין בְּקוֹלָר [שרשרת], אוֹ נוֹשְׂאִין גְּמַלִּים, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְהֵסִיחַ הַגּוֹי לְפִי תֻּמּוֹ וְאָמַר, שֶׁעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים שֶׁהָלְכוּ מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהֵם נוֹשְׂאִין כָּךְ וְכָךְ, מֵתוּ כֻּלָּם, וּקְבָרְנוּם - מַשִּׂיאִין אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן.

כז. יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר: 'מֵת אִישׁ יְהוּדִי עִמָּנוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, כָּךְ וְכָךְ צוּרָתוֹ, וְכָךְ וְכָךְ הָיוּ סִימָנָיו' - אֵין אוֹמְרִין בְּאֵמְדַּן הַדַּעַת 'הוּא פְּלוֹנִי', עַד שֶׁיָּעִיד הָעֵד שֶׁהוּא פְּלוֹנִי, וַיַּכִּיר שְׁמוֹ וְשֵׁם עִירוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: 'אֶחָד יָצָא עִמָּנוּ מֵעִיר פְּלוֹנִית וָמֵת' - מְחַפְּשִׂין בְּאוֹתָהּ הָעִיר: אִם לֹא יָצָא מִשָּׁם אֶלָּא הוּא, תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ.

מתוך מהדורת חזק

כח. מָצְאוּ כָּתוּב בִּשְׁטָר: 'מֵת אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי, אוֹ נֶהֱרַג אִישׁ פְּלוֹנִי', וְנוֹדַע כִּי זֶה כְּתַב יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק [נתאלם], וּבְדָקוּ אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין, וְנִמְצֵאת דַּעְתּוֹ מְכֻוֶּנֶת, וְכָתַב שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי - סוֹמְכִין עַל כְּתִיבָתוֹ, וְתִנָּשֵׂא. וְאֵין בּוֹדְקִין עֵדֵי אִשָּׁה בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה, שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר לְהַחְמִיר אֶלָּא לְהָקֵל מִשּׁוּם הַתֶּרֶת עֲגוּנָה.

כט. אַל יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ שֶׁהִתִּירוּ חֲכָמִים הָעֲרָוָה הַחֲמוּרָה בְּעֵדוּת אִשָּׁה, אֲפִלּוּ שִׁפְחָה, וְעֵד מִפִּי עֵד, וּמִפִּי הַכְּתָב, וּבְלֹא דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה - כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ; שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תּוֹרָה עַל הֶעֱדֵת שְׁנֵי עֵדִים וּשְׁאָר מִשְׁפְּטֵי הָעֵדוּת, אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לַעֲמֹד עַל בֵּרְיוֹ [בירורו] אֶלָּא מִפִּי הָעֵדִים וּבְעֵדוּתָן, כְּגוֹן שֶׁהֵעִידוּ שֶׁזֶּה הָרַג זֶה אוֹ הִלְוָה אֶת זֶה. אֲבָל דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל בֵּרְיוֹ שֶׁלֹּא מִפִּי הָעֵד הַזֶּה, וְאֵין הָעֵד יָכוֹל לְהִשָּׁמֵט אִם אֵין הַדָּבָר אֱמֶת, כְּגוֹן זֶה שֶׁהֵעִיד שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי - לֹא הִקְפִּידָה תּוֹרָה עָלָיו; שֶׁדָּבָר רָחוֹק הוּא שֶׁיָּעִיד בּוֹ הָעֵד בְּשֶׁקֶר. לְפִיכָךְ הֵקֵלּוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה, וְהֶאֱמִינוּ בּוֹ עֵד אֶחָד, מִפִּי שִׁפְחָה, וּמִן הַכְּתָב, וּבְלֹא דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁאֲרוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עֲגוּנוֹת.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום שישי י"ז מרחשון ה'תשע"ג

הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְיַבֵּם; (ב) לַחְלֹץ; (ג) שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא יְבָמָה לְאִישׁ זָר עַד שֶׁתָּסוּר רְשׁוּת הַיָּבָם מֵעָלֶיהָ. וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא רְאוּיָה לְיִבּוּם נִקְרֵאת 'זִקּוּקָה לְיִבּוּם'; וּרְשׁוּת הַיָּבָם נִקְרֵאת 'זִקָּה'. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁיְּיַבֵּם אָדָם [יישא לאשה את] אֵשֶׁת אָחִיו מֵאָבִיו, בֵּין [אם הייתה אשת אחיו] מִן הַנִּשּׂוּאִין בֵּין מִן הָאֵרוּסִין, אִם מֵת בְּלֹא זֶרַע - שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבֵן אֵין לוֹ יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ". וּמִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ יְבִמְתּוֹ, שֶׁזּוֹ אִשְׁתּוֹ הִיא שֶׁהִקְנוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, אֶלָּא יָבוֹא עָלֶיהָ; וּכְתֻבָּתָהּ עַל נִכְסֵי בַּעֲלָהּ שֶׁמֵּת.

ב. לֹא רָצָה לְיַבֵּם, אוֹ שֶׁלֹּא רָצְתָה הִיא - הֲרֵי זֶה חוֹלֵץ לָהּ [חולצת נעלו], וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְאַחֵר; וּמִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לַחְלֹץ אִם לֹא רָצָה לְיַבֵּם - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחָלְצָה נַעֲלוֹ". וּמִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה.

ג. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה "וּבֵן אֵין לוֹ" - אֶחָד הַבֵּן וְאֶחָד הַבַּת, אוֹ זֶרַע הַבֵּן אוֹ זֶרַע הַבַּת [נכדים]; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ זֶרַע מִכָּל מָקוֹם, בֵּין מֵאִשָּׁה זוֹ בֵּין מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה פּוֹטֵר אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. אֲפִלּוּ הָיָה לוֹ זֶרַע מְמַזֵּר אוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - הֲרֵי זֶה פּוֹטֵר אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם.

ד. אֲבָל בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית - אֵינוֹ פּוֹטֵר; שֶׁזֶּרַע הַבָּא מִן הַשִּׁפְחָה - עֲבָדִים, וְהַבָּא מִן הַגּוֹיָה - גּוֹיִים, וּכְאִלּוּ אֵינָם. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּשִּׁפְחָה: "הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ", מְלַמֵּד שֶׁוְּלָדָהּ כָּמוֹהָ; וּבְגוֹיָה הוּא אוֹמֵר: "כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי", מֵסִיר אוֹתוֹ מִלֵּהָשֵׁב בַּקָּהָל. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּחְרֵר בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה, אוֹ נִתְגַּיֵּר בְּנוֹ מִן הַגּוֹיָה - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר הַגֵּרִים וְהַמְשֻׁחְרָרִין, וְאֵינָן פּוֹטְרִין אֶת אִשְׁתּוֹ. הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מִן הַשִּׁפְחָה שֶׁלּוֹ, וְשִׁחְרְרוֹ, וְשִׁחְרְרָהּ, וּנְשָׂאָהּ, וּמֵת בְּלֹא זֶרַע - הֲרֵי זוֹ תִּתְיַבֵּם לְאָחִיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּנָהּ מִמֶּנּוּ קַיָּם, שֶׁכְּבָר שִׁחְרְרוֹ.

ה. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת - אִם הִפִּילָה [ולד מת] אַחַר מוֹתוֹ [של בעלה], הֲרֵי זוֹ תִּתְיַבֵּם; וְאִם יָלְדָה וְיָצָא הַוָּלָד חַי לַאֲוִיר הָעוֹלָם - אֲפִלּוּ מֵת בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד - אִמּוֹ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁכָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו [תמו ימי עיבורו], וְנוֹלַד לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִים. אֲבָל אִם לֹא נוֹדַע לְכַמָּה נוֹלַד - אִם שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זֶה וָלָד קַיָּמָא, וּפוֹטֵר אֶת נְשֵׁי אָבִיו מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם; וְאִם מֵת בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים, אֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - בֵּין שֶׁמֵּת מֵחֳלִי, בֵּין שֶׁנָּפַל מִן הַגַּג אוֹ אֲכָלוֹ אֲרִי - הֲרֵי זֶה סָפֵק נֶפֶל, סָפֵק בֶּן קַיָּמָא; וּלְפִיכָךְ אִמּוֹ חוֹלֶצֶת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת.

ו. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָח מִכָּל מָקוֹם - אֲפִלּוּ מַמְזֵר אוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - מִשֶּׁיָּצָא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לַאֲוִיר הָעוֹלָם קֹדֶם שֶׁיָּמוּת אָחִיו, הֲרֵי זֶה זוֹקֵק אֶת אִשְׁתּוֹ לְיִבּוּם. וְאִם הָיָה לוֹ אָח מִן הַשִּׁפְחָה אוֹ מִן הַנָּכְרִית - אֵינוֹ אָחִיו לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵינוֹ זוֹקֵק אֶת אִשְׁתּוֹ; וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לִדְתוֹ בִּקְדֻשָּׁה, הוֹאִיל וְהָיְתָה הוֹרָתוֹ [עיבורו] שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה, אֵינוֹ אָחִיו.

ז. אַחִים מִן הָאֵם - אֵינָן חֲשׁוּבִין אַחִים אֶלָּא לַאֲבֵלוּת וּלְעֵדוּת; אֲבָל לְעִנְיַן יְרֻשָּׁה אוֹ לְיִבּוּם וַחֲלִיצָה - הֲרֵי הֵן כְּמִי שֶׁאֵינָן, שֶׁאֵין אַחֲוָה אֶלָּא מֵאָב.

ח. גֵּרִים שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ וַעֲבָדִים שֶׁנִّשְׁתַּחְרְרוּ - אֵין לָהֶן אַחֲוָה כְּלָל, וַהֲרֵי הֵן כְּזָרִים זֶה לָזֶה. וַאֲפִלּוּ אֶחָד מֵהֶן הוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה וְלִדְתוֹ בִּקְדֻשָּׁה, וְהַשֵּׁנִי הוֹרָתוֹ וְלִדְתוֹ בִּקְדֻשָּׁה - הֲרֵי הֵן כְּזָרִים; וַאֲפִלּוּ תְּאוֹמִים וְנוֹלְדוּ בִּקְדֻשָּׁה, אֵין בֵּינֵיהֶן אַחֲוָה - עַד שֶׁתִּהְיֶה הוֹרָתָן וְלִדְתָּן בִּקְדֻשָּׁה.

ט. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ נָשִׁים רַבּוֹת וָמֵת - בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן, פּוֹטֶרֶת אֶת הַשְּׁאָר; וְאֵינוֹ מְיַבֵּם לִשְׁתַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו" - בַּיִת אֶחָד הוּא בּוֹנֶה, וְאֵינוֹ בּוֹנֶה שְׁנֵי בָּתִּים. וְכֵן אִם הָיוּ לוֹ אַחִים רַבִּים - אֶחָד מֵהֶן חוֹלֵץ אוֹ מְיַבֵּם לְאַחַת מִן הַיְּבָמוֹת, וַיִּתְרוּ שְׁאָר הַצָּרוֹת [שאר נשי המת].

י. הָיוּ בִּיבָמוֹת אֵלּוּ כְּשֵׁרוֹת לַכְּהֻנָּה וּפְסוּלוֹת - אִם הָיָה מְיַבֵּם - מְיַבֵּם לְאֵיזוֹ שֶׁיִּרְצֶה; וְאִם הָיָה חוֹלֵץ - יַחְלֹץ לִפְסוּלָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסֹל אֶת הַכְּשֵׁרָה לַכְּהֻנָּה בַּחֲלִיצָה.

יא. מֵתוּ לוֹ אַחִים רַבִּים, וְנִפְלוּ נְשׁוֹתֵיהֶן לְפָנָיו - אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְיַבֵּם אֶת כֻּלָּן, מְיַבֵּם; וְאִם לָאו, חוֹלֵץ לְכֻלָּן, אוֹ חוֹלֵץ לְמִי שֶׁיִּרְצֶה מֵהֶן וּמְיַבֵּם לְמִי שֶׁיִּרְצֶה, אַחַת מִכָּל בַּיִת וּבַיִת.

מתוך מהדורת חזק

יב. הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ - נֶאֱסְרוּ צָרוֹתֶיהָ עָלָיו וְעַל שְׁאָר הָאַחִים. וְאִם בָּא הוּא אוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו עַל צָרָתָהּ, הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה - שֶׁנֶּאֱמַר: "יִבָּמָהּ יָבוֹא עָלֶיהָ", לֹא עָלֶיהָ וְעַל צָרָתָהּ; וְלָאו [איסור] הַבָּא [היוצא] מִכְּלַל [מצות] עֲשֵׂה, [הרי הוא מצות] עֲשֵׂה. וְכֵן הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ - נֶאֱסְרָה הַחֲלוּצָה הִיא וְכָל צָרוֹתֶיהָ, עַל הַחוֹלֵץ וְעַל שְׁאָר הָאַחִים. וְכֻלָּן אֲסוּרוֹת עֲלֵיהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים כִּשְׁנִיּוֹת [עריות שאיסורן מדרבנן], שֶׁמֵּאַחַר שֶׁמֵּת אָחִיו בְּלֹא וָלָד, נִסְתַּלֵּק אִסּוּר עֶרְוָה מֵעַל כָּל נָשָׁיו; לְפִיכָךְ תּוֹפְסִין בָּהֶן הַקִּדּוּשִׁין כִּשְׁנִיּוֹת.

יג. הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ - כְּשֵׁם שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו, כָּךְ קְרוֹבוֹתֶיהָ, כְּגוֹן אִמָּהּ וּבִתָּהּ; וְכֵן הִיא אֲסוּרָה לִבְנוֹ וּלְאָחִיו. וַאֲפִלּוּ הַשְּׁנִיּוֹת שֶׁלָּהּ אֲסוּרוֹת, כְּגוֹן בַּת בַּת בִּתָּהּ; וְכֵן הִיא אֲסוּרָה לְבֶן בֶּן בְּנוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר, הֲרֵי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ. וְכֵן אִם מֵתָה יְבִמְתּוֹ וַעֲדַיִן הִיא זְקוּקָה לוֹ [יש לה זיקה אליו כי לא נתייבמה ולא נחלצה, ולכן] - אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ, כְּאִלּוּ הָיְתָה אִשְׁתּוֹ וּמֵתָה תַּחְתָּיו. וְכָל הָאֲסוּרִין הָאֵלּוּ - מִדִּבְרֵיהֶן. וּמֵתָר אָדָם לִשָּׂא אֲחוֹת צָרַת חֲלוּצָתוֹ וּשְׁאָר קְרוֹבוֹתֶיהָ.

יד. אָסוּר לַיָּבָם לִשָּׂא קְרוֹבַת זְקוּקָתוֹ [שלא נתייבמה ולא נחלצה], כְּגוֹן אִמָּהּ אוֹ בִּתָּהּ, עַד שֶׁיְּיַבֵּם אֶחָד מֵאֶחָיו לָהּ, אוֹ יַחְלֹץ וְתָסוּר זִקָּתוֹ מֵעָלֶיהָ; וְיִשָּׂא אִמָּהּ אוֹ בִּתָּהּ אוֹ שְׁאָר קְרוֹבוֹתֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כֻּלָּן אֲסוּרוֹת עַל אָחִיו שֶׁחָלַץ אוֹ יִבֵּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טו. הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ וְגֵרְשָׁהּ - אִם רָצָה לְהַחְזִיר, יַחֲזִיר; מִפְּנֵי שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, וְלֹא נִשְׁאַר עָלֶיהָ שֵׁם [שום] אִסּוּר מִפְּנֵי אָחִיו כְּלָל - לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

טז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת, שֶׁבֵּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, בִּיאָתוֹ בִּיאָה; וְדָבָר זֶה, הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה [מסורת ממרע"ה]. לְפִיכָךְ, יָבָם קָטָן שֶׁרָצָה לְיַבֵּם אֵשֶׁת אָחִיו - אִם הָיָה בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, מְיַבֵּם; אֲבָל אֵינוֹ חוֹלֵץ עַד שֶׁיִּגְדִּיל וְיִבְדַּק [אם הביא סימני גדלות], שֶׁהֲרֵי "אִישׁ" כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה לְעִנְיַן חֲלִיצָה; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִזֶּה, אֵין בִּיאָתוֹ בִּיאָה. וּבִיאַת בֶּן תֵּשַׁע, אֵינָהּ קוֹנָה קִנְיַן גָּמוּר; לְפִיכָךְ אֵין יְבִמְתּוֹ נִתֶּרֶת לְזָר [בגט], עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁיִּגְדִּיל, אוֹ עַד שֶׁתַּחְלֹץ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יז. וְכֵן הַיְבָמָה הַקְּטַנָּה - אִם רָצָה הַיָּבָם לְיַבֵּם אוֹתָהּ, מְיַבֵּם; אֲבָל אֵינָהּ חוֹלֶצֶת עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתִבָּדֵק; וַאֲפִלּוּ נִבְעֲלָה אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אֵינָהּ חוֹלֶצֶת עַד שֶׁתִּבָּדֵק וְיִמָּצְאוּ בָהּ סִימָנִין.

יח. כְּשֵׁם שֶׁאֵין הַיָּבָם חוֹלֵץ עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה אִישׁ - כָּךְ הַיְבָמָה לֹא תַחְלֹץ עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אִשָּׁה גְּדוֹלָה; וְיָבָם קָטָן שֶׁבָּא עַל יְבָמָה קְטַנָּה, יִגְדְּלוּ זֶה עִם זֶה [אינו יכול לגרשה].

יט. הַיְבָמָה לֹא תִתְיַבֵּם וְלֹא תַחְלֹץ, עַד שֶׁתַּמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם, חוּץ מִיּוֹם הַמִּיתָה וְיוֹם הַיִּבּוּם אוֹ יוֹם הַחֲלִיצָה - כִּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים. וּמִפְּנֵי מָה לֹא תַחְלֹץ בְּתוֹךְ תִּשְׁעִים יוֹם? מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְיִבּוּם, וְנֶאֱמַר: "וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ ...וְחָלְצָה נַעֲלוֹ"; בְּעֵת שֶׁהִיא עוֹלָה לְיִבּוּם, עוֹלָה לַחֲלִיצָה; וְכָל זְמַן שֶׁאֵינָהּ עוֹלָה לְיִבּוּם, אֵינָהּ עוֹלָה לַחֲלִיצָה. וְאִם יִבֵּם אוֹתָהּ אוֹ חָלַץ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים - הוֹאִיל וְאֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת - הֲרֵי זוֹ נִפְטֶרֶת, וְאֵינָהּ צְרִיכָה כְּלוּם.

כ. הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ, וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה - אִם הָיָה וָלָד שֶׁל קַיָּמָא, הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁלֹּא נֶחְלְצָה לוֹ מֵעוֹלָם; וּמֻתֶּרֶת לְכֹהֵנָּה, וּמֵתָר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ. אִם הִפִּילָה, אוֹ שֶׁלֹּא שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחַר שֶׁנּוֹלַד - חוֹזֵר וְחוֹלֵץ לָהּ הוּא אוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו; שֶׁחֲלִיצַת הַמְעֻבֶּרֶת אֵינָהּ חֲלִיצָה, וּבִיאַת הַמְעֻבֶּרֶת אֵינָהּ יִבּוּם.

כא. לְפִיכָךְ, הַכּוֹנֵס אוֹ הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ הַמְעֻבֶּרֶת - לֹא תִנָּשֵׂא צָרָתָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד זוֹ, שֶׁאֵין הַוָּלָד מַתִּיר עַד שֶׁיֵּצֵא לַאֲוִיר הָעוֹלָם.

כב. הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת - מַפְרִישִׁין אוֹתָן, וּמַמְתִּינִין לָהּ: אִם הִפִּילָה, יַחֲזוֹר וִיקַיֵּם; וְאִם יָלְדָה, אֲפִלּוּ מֵת בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד - הֲרֵי זֶה מוֹצִיאָהּ בְּגֵט וְחוֹלֵץ לָהּ, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לַאֲחֵרִים. וְאִם נִתְקַיֵּם הַוָּלָד שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחַר שֶׁנּוֹלַד, הֲרֵי זֶה וָלָד שֶׁל קַיָּמָא; וְאֵינָהּ צְרִיכָה מִמְּנוּי גֵּט, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲרָוָה עָלָיו [אשת אחיו].

כג. יָלְדָה לְאַחַר שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים מִשֶּׁנִּתְיַבְּמָה, וָלָד שֶׁל קַיָּמָא - הֲרֵי הַוָּלָד סָפֵק אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן, אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן; לְפִיכָךְ יוֹצִיא בְּגֵט, וְהַוָּלָד כָּשֵׁר. וְאִם בָּא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁיָּלְדָה, הַבָּנִים שֶׁיָּבוֹאוּ אַחֲרָיו סָפֵק מַמְזֵרִים [שמא בן הראשון הוא].

יום שבת קודש י"ח מרחשון ה'תשע"ג

פֶּרֶק ב

א. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא יָבוֹא הַיָּבָם עַל יְבִמְתּוֹ, עַד שֶׁיְּקַדֵּשׁ אוֹתָהּ בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים בִּפְרוּטָה אוֹ בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מַאֲמָר'. וְאֵין הַמַּאֲמָר קוֹנֶה בַּיְּבָמָה קִנְיָן גָּמוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; וְהָעוֹשֶׂה מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת אֶלָּא בִּרְצוֹנָהּ. וּקְטַנָּה מִן הָאֲרוּסִין [שנתארסה ומת ארוסה], אֵין עוֹשִׂין בָּהּ מַאֲמָר אֶלָּא מִדַּעַת אָבִיהָ.

ב. וּכְשֵׁם שֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ אֶת יְבִמְתּוֹ, כָּךְ הוּא מְבָרֵךְ בִּרְכַּת נִשּׂוּאִין בַּעֲשָׂרָה, וְכוֹתֵב כְּתֻבָּה, כְּדִין כָּל נוֹשֵׂא אִשָּׁה. וְאִם בָּא עַל יְבִמְתּוֹ וְלֹא עָשָׂה מַאֲמָר - קָנָה קִנְיָן גָּמוּר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְקַדֵּשׁ אַחַר הַבְּעִילָה; וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן], וְכוֹתֵב לָהּ כְּתֻבָּה.

ג. הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ - בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין שֶׁהָיָה הוּא מֵזִיד וְהִיא שׁוֹגֶגֶת אוֹ אֲנוּסָה, בֵּין שֶׁהָיְתָה הִיא מְזִידָה וְהוּא שׁוֹגֵג אוֹ אָנוּס, בֵּין שֶׁהָיְתָה יְשֵׁנָה בֵּין שֶׁהָיְתָה עֵרָה, בֵּין שֶׁבָּא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, אֶחָד הַמְעֻבֶּרֶת [תחילת ביאה] וְאֶחָד הַגּוֹמֵר [גמר ביאה] - קָנָה.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִבְעֹל; אֲבָל אִם נָפַל וְנִתְקַע בָּהּ, אוֹ שֶׁבָּא עָלֶיהָ שִׁכּוּר שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר כְּלוּם, אוֹ יָשֵׁן

מתוך מהדורת חזק

- לֹא קָנָה. נִתְכַּוֵּן לְהָטִיחַ בַּכֹּתֶל, וְהֵטִיחַ [בעל] בִּיבִמְתּוֹ - לֹא קָנָה; לְהָטִיחַ בִּבְהֵמָה, וְהֵטִיחַ בִּיבִמְתּוֹ - קָנָה, שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְשֵׁם בְּעִילָה מִכָּל מָקוֹם.

ה. יְבָמָה שֶׁנִּתְיַבְּמָה [ונתגרשה], וְאָמְרָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם: ׳לֹא נִבְעַלְתִּי׳ - וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר: ׳בָּעַלְתִּי׳ - כּוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיַּחְלֹץ לָהּ, הוֹאִיל וְקִדֵּם וְגֵרְשָׁהּ בְּגֵט; וְאִם עֲדַיִן לֹא גֵּרַשׁ, כּוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיִּבְעֹל, אוֹ יַחְלֹץ וְיוֹצִיא בְּגֵט. גֵּרְשָׁהּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהִיא אוֹמֶרֶת ׳לֹא נִבְעַלְתִּי׳ - מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ שֶׁיַּחְלֹץ לָהּ; וְאִם הָיָה מוֹדֶה שֶׁלֹּא בָּעַל, כּוֹפִין אוֹתוֹ לַחְלֹץ. הִיא אוֹמֶרֶת: ׳נִבְעַלְתִּי׳, וְהוּא אוֹמֵר: ׳לֹא בָּעַלְתִּי׳ - אֵינָהּ צְרִיכָה חֲלִיצָה; שֶׁאֵין זֶה נֶאֱמָן לְאָסְרָהּ עַל כָּל אָדָם אַחַר שֶׁכְּנָסָהּ.

ו. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ אַחִים רַבִּים - מִצְוָה עַל הַגָּדוֹל לְיַבֵּם אוֹ לַחְלֹץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּבְכוֹר שֶׁל אַחִים, כְּלוֹמַר: גְּדוֹל הָאַחִים יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת; וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר תֵּלֵד" - מַשְׁמָעוֹ ׳אֲשֶׁר יָלְדָה הָאֵם׳, עִם מַשְׁמַע [- כולל גם את המשמעות של המילה בלשון עתיד:] ׳אֲשֶׁר תֵּלֵד הַיְבָמָה׳.

ז. לֹא רָצָה הַגָּדוֹל לְיַבֵּם, מְחַזְּרִין עַל כָּל הָאַחִים; לֹא רָצוּ - חוֹזְרִין אֵצֶל הַגָּדוֹל וְאוֹמְרִין לוֹ: ׳עָלֶיךָ מִצְוָה, אוֹ חֲלֹץ אוֹ יַבֵּם׳. וְאֵין כּוֹפִין אֶת הַיָּבָם לְיַבֵּם, אֲבָל כּוֹפִין אוֹתוֹ לַחְלֹץ.

ח. אָמַר הַגָּדוֹל: ׳הַמְתִּינוּ עַד שֶׁיִּגְדַּל [האח] הַקָּטָן׳, אוֹ ׳עַד שֶׁיָּבוֹא הַהוֹלֵךְ׳ [האח שהלך למדינת הים], אוֹ ׳עַד שֶׁיַּבְרִיא [האח] הַחֵרֵשׁ, וְנִמְלַךְ בּוֹ, וְאִם לֹא יִרְצֶה, אֲנִי אֲיַבֵּם אוֹ אֶחְלֹץ׳ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; אֶלָּא אוֹמְרִין לוֹ: ׳עָלֶיךָ מִצְוָה, אוֹ יַבֵּם אוֹ חֲלֹץ׳.

ט. וְכֵן אִם הָיָה הַגָּדוֹל בַּמְּדִינָה אַחֶרֶת - אֵין אָחִיו הַקָּטָן יָכוֹל לוֹמַר: ׳עַל אָחִי הַגָּדוֹל הִיא הַמִּצְוָה, הַמְתִּינוּ לוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא׳; אֶלָּא אוֹמְרִין לָזֶה שֶׁהוּא כָּאן: ׳אוֹ יַבֵּם אוֹ חֲלֹץ׳.

י. יְבָמָה הָרְאוּיָה לְיִבּוּם [מותרת ליבם] שֶׁלֹּא רָצָת לְהִתְיַבֵּם - דִּינָהּ כְּדִין מוֹרֶדֶת עַל בַּעֲלָהּ, וְכוֹפִין אֶת יְבָמָהּ לַחְלֹץ לָהּ, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה. הִנִּיחַ אָחִיו נָשִׁים רַבּוֹת - כָּל מִי שֶׁתָּבַע הַיָּבָם מֵהֶן לְיִבּוּם וְלֹא רָצָת - הִיא הַמּוֹרֶדֶת, וְחוֹלֵץ לָהּ וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה. וּשְׁאָר צָרוֹתֶיהָ שֶׁלֹּא נִתְבְּעוּ, נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּתָן כְּשְׁאָר הָאַלְמָנוֹת.

יא. הָיוּ הַיְבָמִין רַבִּים, וְתָבַע אוֹתָהּ הַגָּדוֹל לְיִבּוּם, וְהִיא אֵינָהּ רוֹצָה בּוֹ, וְרוֹצָה בְּאָחִיו - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ, שֶׁמִּצְוָה בַּגָּדוֹל.

יב. אָמַר הַגָּדוֹל: ׳אֵינִי רוֹצֶה לֹא לַחְלֹץ וְלֹא לְיַבֵּם, הֲרֵי אַחַי לְפָנַיִךְ׳, וְתָבַע אוֹתָהּ אֶחָד מִן הָאַחִין לְיִבּוּם, וְהִיא אֵינָהּ רוֹצָה בּוֹ, וְרָצָת בְּאָח אַחֵר, וְהוּא רוֹצֶה בָּהּ - אֵין זוֹ מוֹרֶדֶת; מֵאַחַר שֶׁנִּסְתַּלֵּק הַגָּדוֹל שֶׁמִּצְוָה בּוֹ, הֲרֵי כֻּלָּן רְאוּיִין [שוין]; וְהוֹאִיל וְהִיא רוֹצָה בְּאֶחָד מֵהֶן, וְהוּא רוֹצֶה בָּהּ - הֲרֵי זוֹ לֹא מָרְדָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן בַּמְּדִינָה אַחֶרֶת, וְאָמְרָה: ׳הַרֵינִי מַמְתֶּנֶת עַד שֶׁיָּבוֹא וַיְיַבֵּם אוֹתִי, אֲבָל זֶה אֵינִי רוֹצָה בּוֹ׳ - אֵין זוֹ מוֹרֶדֶת. וְאוֹמְרִין לָזֶה שֶׁאֵינוֹ הַגָּדוֹל שֶׁתּוֹבֵעַ אוֹתָהּ: ׳אִם תִּרְצֶה לַחְלֹץ לָהּ וְלִתֵּן לָהּ כְּתֻבָּה, חֲלֹץ; וְאִם לָאו, הֲרֵי רָצַת שֶׁתֵּשֵׁב עַד שֶׁיָּבוֹא אָחִיךָ - הוֹאִיל וְאֵין לְךָ דִּין קְדִימָה עָלָיו׳.

יג. בָּא זֶה שֶׁתָּלַת בּוֹ, וְלֹא רָצָה בָּהּ - חוֹזְרִין אֵצֶל זֶה שֶׁתָּבַע אוֹתָהּ לְיִבּוּם, וְהִיא אֵינָהּ רוֹצָה בּוֹ. וְאוֹמְרִין לָהּ: ׳אֵין כָּאן מִי שֶׁרוֹצֶה לְיַבֵּם אֶלָּא זֶה, וּמִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת׳ - אוֹ תִּתְיַבֵּם לוֹ, אוֹ תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה כְּדִין כָּל מוֹרֶדֶת.

יד. כָּל יְבָמָה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁדִּינָהּ שֶׁתַּחְלֹץ וְלֹא תִּתְיַבֵּם - הֲרֵי זוֹ נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ, אִם יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה, כִּשְׁאָר כָּל הָאַלְמָנוֹת. וְכֵן אִם הָיָה יְבָמָהּ מֵכֶּה שְׁחִין, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁאָר מוּמֵי אֲנָשִׁים - חוֹלֵץ לָהּ, וְנוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ. נוֹלְדוּ בָּהּ מוּמִין כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם [כשממתינה להתייבם] - נִסְתַּחֲפָה [נתקלקלה] שָׁדֵהוּ [כלומר: מזלו גרם]; וְאִם לֹא רָצָה לְיַבֵּם, יַחְלֹץ וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.

טו. יְבָמָה שֶׁנִּדְרָה הֲנָיָה מִיְּבָמָהּ בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, אוֹ שֶׁנִּדְרָה הֲנָיָה מִכָּל הַיְּהוּדִים - כּוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיַּחְלֹץ לָהּ, וְתִטֹּל כְּתֻבָּתָהּ. וְאִם נָדְרָה לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ [כדי להיפטר מיבום], מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ שֶׁיַּחְלֹץ לָהּ; וְאִם לֹא רָצָה, הֲרֵי זוֹ מוֹרֶדֶת. וְכֵן אִם נִתְכַּוְּנָה בִּנְדָרָהּ, אֲפִלּוּ בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְיַבֵּם אוֹתָהּ - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לַחְלֹץ, אֶלָּא אִם כֵּן מָרְדָה, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה.

טז. יְבָמָה שֶׁתִּבְעָהּ הַיָּבָם לַחֲלִיצָה, וְהִיא אוֹמֶרֶת: ׳אֵינִי חוֹלֶצֶת וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּה, אֶלָּא אֵשֵׁב בְּבֵית בַּעֲלִי כִּשְׁאָר הָאַלְמָנוֹת׳ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ; שֶׁהֲרֵי הִקְנוּ אוֹתָהּ לָזֶה מִן הַשָּׁמַיִם; וְרָצָה מְיַבֵּם, רָצָה חוֹלֵץ וְנוֹתֵן כְּתֻבָּתָהּ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ אָמְרָה: ׳אֲנִי נִזּוֹנֶת מִשֶּׁלִּי, וְאֵשֵׁב עֲגוּנָה כָּל יָמַי׳ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ; שֶׁהֲרֵי הַיָּבָם אוֹמֵר לָהּ: ׳כָּל זְמַן שֶׁאַתְּ זְקוּקָה בִּי, אֵין נוֹתְנִין לִי אִשָּׁה׳; וַאֲפִלּוּ הָיָה נָשׁוּי, אֶפְשָׁר שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת, אוֹ תִּהְיֶה לוֹ מְרִיבָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ מִפְּנֵי הַיְבָמָה [שאשתו תחשוש שמא ייבם].

יז. יְבָמָה שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ עַל בַּעְלָהּ כְּתֻבָּה מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה אֲסוּרָה עָלָיו, וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לַיָּבָם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - אִם רָצָה הַיָּבָם לְיַבֵּם, מְיַבֵּם; וְאֵין לָהּ עָלָיו כְּתֻבָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ עַל בַּעְלָהּ. וְדִינָהּ עִם יְבָמָהּ בַּתּוֹסֶפֶת [תוספת כתובה], כְּמוֹ שֶׁהָיָה עִם בַּעְלָהּ [שחייב בתוספת]; אֲבָל אִם לֹא כָּתַב לָהּ בַּעְלָהּ כְּתֻבָּה, אוֹ שֶׁמָּכְרָה לוֹ כְּתֻבָּתָהּ אוֹ מָחֲלָה אוֹתָהּ - צָרִיךְ הַיָּבָם לִכְתֹּב לָהּ כְּתֻבָּה כִּשְׁאָר הָאַלְמָנוֹת.

יח. הַיְבָמָה - קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ יְבָמָהּ, אוֹ קֹדֶם שֶׁיַּחְלֹץ לָהּ - הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לְזָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה, לְאִישׁ זָר". וְאִם נִשֵּׂאת לְאַחֵר וּבְעָלָהּ - לוֹקֶה הוּא וְהִיא, וּמוֹצִיאָהּ בְּגֵט, וַאֲפִלּוּ הָיוּ לָהּ כַּמָּה בָּנִים, וְנֶאֱסְרָה עָלָיו וְעַל יְבָמָהּ; וִיבָמָהּ חוֹלֵץ לָהּ, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לַאֲחֵרִים.

יט. נִתְקַדְּשָׁה לְאַחַר, לֹא נֶאֱסְרָה עַל יְבָמָהּ; אֶלָּא נוֹתֵן לָהּ הַדָּר שֶׁקִּדְּשָׁהּ גֵּט, וִיבָמָהּ מְיַבֵּם אוֹ חוֹלֵץ. וְאִם הָיָה יְבָמָהּ כֹּהֵן, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׂא גְּרוּשָׁה - תֵּצֵא מִן הַדָּר בְּגֵט, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַחוֹטֵא נִשְׂכָּר, וַיַּחְלֹץ לָהּ יְבָמָהּ.

כ. חָזַר הַדָּר שֶׁגֵּרְשָׁהּ מִן הָאֲרוּסִין, וּנְשָׂאָהּ אַחַר שֶׁחָלַץ לָהּ

יְבָמָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ. אֲבָל אִם גֵּרְשָׁהּ מִן הַנִּשּׂוּאִין, וְחָזַר וּנְשָׂאָהּ אַחַר שֶׁחָלְצָה - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ; מִפְּנֵי שֶׁהִיא דּוֹמָה לְאֵשֶׁת אִישׁ שֶׁנִּשֵּׂאת וּבָא בַּעֲלָהּ, שֶׁהִיא אֲסוּרָה עַל זֶה וְעַל זֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְהַיְבָמָה שֶׁזָּנַת וְהִיא [- בעודה] זְקוּקָה [שלא התייבמה ולא נחלצה] - לֹא נֶאֱסְרָה עַל יְבָמָהּ; אֶלָּא רָצָה חוֹלֵץ, רָצָה מְיַבֵּם.

כא. כָּל יְבָמָה שֶׁהִיא סָפֵק מִדִּבְרֵיהֶם אִם יֵשׁ עָלֶיהָ זִקַּת יָבָם אוֹ אֵין עָלֶיהָ זִקַּת יָבָם - כְּגוֹן יְבָמָה שֶׁיָּלְדָה וָלָד שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו וּמֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁדַּיְנָהּ שֶׁתַּחְלֹץ מִסָּפֵק מִדִּבְרֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - אִם הָלְכָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר קֹדֶם חֲלִיצָה, חוֹלֵץ לָהּ יְבָמָהּ וְתֵשֵׁב עִם בַּעֲלָהּ; וְאִם נִתְקַדְּשָׁה לְכֹהֵן שֶׁהוּא אָסוּר בַּחֲלוּצָה, אֵינוֹ חוֹלֵץ לָהּ, שֶׁאֵין אוֹסְרִין עַל זֶה אִשְׁתּוֹ, מִסָּפֵק מִדִּבְרֵיהֶם. גֵּרְשָׁהּ הַכֹּהֵן אוֹ מֵת - הֲרֵי זוֹ חוֹלֶצֶת, וְאַחַר כָּךְ תִּנָּשֵׂא לַאֲחֵרִים לְכַתְּחִלָּה.

◆

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ב־י"ח מרחשון ה'תשע"ג

יום ראשון י"ב מרחשון ה'תשע"ג

יום שני י"ג מרחשון ה'תשע"ג

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְבּוֹל בְּמֵי מִקְוֶה וְאָז נִטְהַר מִכָּל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמַאנוּ בּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ" (ויקרא טו, טז), וּבָא בַּקַּבָּלָה (ספרא פרשת מצורע): "מַיִם שֶׁכָּל־בְּשָׂרוֹ עוֹלֶה בָּהֶם וְהוּא שִׁעוּר מִקְוֶה", אֶלָּא אִם הָיוּ מַיִם נוֹבְעִים (ממעין), שֶׁלָּהֶם אֵין שִׁעוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות מקוואות). וּמִתְּנָאֶיהָ, שֶׁהַזָּב בִּלְבַד יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁיִּטְהַר בָּהֶם נוֹבְעִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "בְּמַיִם חַיִּים" (שם, יג). וְאֵין הַכַּוָּנָה בְּאָמְרֵנוּ שֶׁהַטְּבִילָה מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁכָּל־טָמֵא חַיָּב לִטְבּוֹל בְּהֶכְרֵחַ, כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּל־הַמִּתְעַטֵּף בְּטַלִּית חַיָּב לַעֲשׂוֹת צִיצִית, אוֹ שֶׁכָּל־מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה — אֶלָּא כַּוָּנָתִי בְּכָךְ לְדִין טְבִילָה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־הָרוֹצֶה לְהִטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ לֹא יִתֶּכֶן דָּבָר זֶה אֶלָּא בִּטְבִילָה בַּמַּיִם, וְאָז יִטְהָר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אחרי מות): "וְרָחַץ בַּמַּיִם, יָכוֹל גְּזֵרַת מֶלֶךְ (הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה — מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה". הֲרֵיהוּ רוֹמֵז לַכְּלָל הַזֶּה שֶׁבֵּאַרְתִּי לְךָ: שֶׁזֶּה דִּין בִּלְבַד לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִטַּהֵר שֶׁיַּעֲשֶׂה־כָּךְ — וְדִין זֶה הוּא הַמִּצְוָה; אֲבָל לֹא שֶׁנְּחַיְּבֵהוּ טְבִילָה דַּוְקָא, אֶלָּא הָרוֹצֶה לְהִשָּׁאֵר בְּטֻמְאָתוֹ וְלֹא יִכָּנֵס לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) אֵיזֶה זְמַן — רַשַּׁאי. וּכְבָר בֵּאֵר סֵפֶר הָאֱמֶת ("ספר התורה") שֶׁכָּל־מִי שֶׁנִּטְמָא וְטָבַל שֶׁהוּא טָהוֹר, אֶלָּא שֶׁאֵין טָהֳרָתוֹ שְׁלֵמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ (שתשקע השמש ביום הטבילה). וְכֵן בָּא גַּם בַּפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל, שֶׁצָּרִיךְ לִטְבּוֹל וְגוּפוֹ עָרוֹם נוֹגֵעַ בְּשֶׁטַח הַמָּיִם. אָמְרוּ (עירובין ד:): "כָּל־בְּשָׂרוֹ — שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ — וְהִיא מִצְוַת טְבִילָה — כּוֹלֶלֶת דִּינֵי הַמִּקְוֶה וְדִינֵי הַחֲצִיצָה וְדִינֵי טְבוּל יוֹם (זה שטבל ועדיין לא העריב — שקעה — שמשו). וּמִצְוָה זוֹ מְבֹאֶרֶת בְּמַסֶּכֶת מִקְוָאוֹת וּבְמַסֶּכֶת טְבוּל יוֹם.

יום שלישי י"ד מרחשון ה'תשע"ג

מצות עשה קט. רלז.

הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הָרל"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִין הַשּׁוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִגַּח שׁוֹר וְגוֹ'" (שמות כא, כח), "וְכִי־יִגּוֹף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ" (שם, לה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּשֵׁשֶׁת הַפְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים מִ(בבא) קַמָּא.

יום רביעי ט"ו מרחשון ה'תשע"ג

מצות עשה רמ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַהֶבְעֵר (שביערו בהמותיו, והזיקו שדות אחרים), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְגוֹ'" (שמות כב, ד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בִּכְלָלוּתוֹ בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ה' מִגִּטִּין.

יום חמישי ט"ז מרחשון ה'תשע"ג

מצות עשה רלח.

הַמִּצְוָה הָרל"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִין הַבּוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר" (שמות כא, לג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ה' מִ(בבא) קַמָּא.

יום שישי י"ז מרחשון ה'תשע"ג

יום שבת קודש י"ח מרחשון ה'תשע"ג

מצות עשה רמא.

הַמִּצְוָה הָרמ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַבְּעֵרָה (אש), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים" (שמות כב, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא.

מלכים־א ו ל־לו

ו ל וְאֶת־קַרְקַע הַבַּיִת צִפָּה זָהָב לִפְנִימָה וְלַחִיצוֹן׃ לא וְאֵת פֶּתַח הַדְּבִיר עָשָׂה דַּלְתוֹת עֲצֵי־שָׁמֶן הָאַיִל מְזוּזוֹת חֲמִשִּׁית׃ לב וּשְׁתֵּי דַּלְתוֹת עֲצֵי־שֶׁמֶן וְקָלַע עֲלֵיהֶם מִקְלְעוֹת כְּרוּבִים וְתִמֹרוֹת וּפְטוּרֵי צִצִּים וְצִפָּה זָהָב וַיַּרֶד עַל־הַכְּרוּבִים וְעַל־הַתִּמֹרוֹת אֶת־הַזָּהָב׃ לג וְכֵן עָשָׂה לְפֶתַח הַהֵיכָל מְזוּזוֹת עֲצֵי־שָׁמֶן מֵאֶת רְבִעִית׃ לד וּשְׁתֵּי דַּלְתוֹת עֲצֵי בְרוֹשִׁים שְׁנֵי צְלָעִים הַדֶּלֶת הָאֲחַת גְּלִילִים וּשְׁנֵי קְלָעִים הַדֶּלֶת הַשֵּׁנִית גְּלִילִים׃ לה וְקָלַע כְּרוּבִים וְתִמֹרוֹת וּפְטֻרֵי צִצִּים וְצִפָּה זָהָב מְיֻשָּׁר עַל־הַמְּחֻקָּה׃ לו וַיִּבֶן אֶת־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית שְׁלֹשָׁה טוּרֵי גָזִית וְטוּר כְּרֻתֹת אֲרָזִים׃

רש"י

(ל) ואת קרקע הבית. כל הרצפה: **לפנימה ולחיצון.** לבית הכפורת ולהיכל: **(לא) עצי שמן.** עצי זית: **האיל.** אילי הפתח, הם המזוזות שמכאן ומכאן, עשויות עגולות, כמין אילים איליו ואילמיו (ספרים אחרים אלה ואלון) וכן בכל בנין יחזקאל, ספות הפתחים קרוים אילים: **מזוזות חמישית.** המפתן האחד, והמזוזות מכאן ומכאן שתים, הרי שלש, והמשקוף שעליו עשוי כשתים כזה. וזה השרטוט: כך שמעתי. ואני אומר, מזוזות חמישית, חמשה צלעות היו למזוזות, ולא היתה מרובעת, ואינו מדבר לא במפתן, ולא במשקוף, שלא מצינו מפתן ומשקוף קרוין אילים: **(לב) וירד על הכרובים.** היה מרדד הזהב טסין דקין בפיתוחי הצורות, להיות שוקע בו במקום החקק, ובולט על הבליטה, שלא יהא הזהב מבטל את הצורות, ויהיו צורות העץ ניכרות בזהב: **(לג) מאת רבעית.** מזוזות ההיכל היו רבועות, וכן תרגם יונתן: מן ארבעה סיטריהון מרבעין: **(לד) ושתי דלתות.** כל אחת כדי חצי רוחב הפתח: **שני צלעים.** תרגם יונתן: תרין צירין, ציר העליון, וציר התחתון: **גלילים.** (תרגום:) סגלגלין: **ושני קלעים.** אף זה מתורגם צירין, לשון קלעים. אומר אני, שהוא לשון ארמי, לשון כניסה, שהוא נכנס בחור המפתן: **(לה) וקלע כרובים.** על הדלתות: **מיושר על המחוקה.** הזהב מכוון על חיקוק הצורות, שוקע במקום שקועו, ובולט במקום בליטתו, שיהיו הצורות ניכרות בו: **(לו) החצר הפנימית.** היא עזרת הכהנים ועזרת ישראל, והיא היתה לפני האולם, וקורא אותה פנימית, לפי שהיתה לפנים מעזרת נשים, (ובמקרא לא מצינו כתוב 'עזרת', כי אם במשנה): **וטור כרותות ארזים.** נדבך של קירות (מחוטבות) עשה בחומה:

מצודת דוד

(ל) צפה זהב. על רצפת צלעות הברושים: **לפנימה ולחיצון.** לבית קודש הקדשים ולהיכל: **(לא) ואת פתח הדביר.** ולפתח העשויה בהמחיצה המפסקת בין ההיכל לבית קודש הקדשים: **עשה דלתות.** שתים היו, האחת בהמזוזה מזה, והאחת מזה, וכל אחת כדי רוחב חצי חלל הפתח: **האיל מזוזות חמשית.** רוצה לומר: עמודי המזוזות היו בני חמש צלעות, ולא מרובעות כדרך רוב המזוזות: **(לב) ושתי דלתות וגו'.** רוצה לומר: אותן שתי הדלתות מעצי השמן, העשויות לפתח הדביר, הן היו קלע, ומצויר עליהם צורת כרובים וגו': **צפה זהב.** על הדלתות: **וירד על הכרובים וגו'.** צפוי הזהב היה מרדד על הצורות, להיות שוקע במקום שקועו, ובולט במקום בליטתו, באופן שלא יבטל צפוי הזהב את צורות הציורים, אבל יהיו נראים כשהם מצופים זהב: **(לג) מאת רבעית.** מרביעית, וכן (ירמיהו ב לז) מאת זה תצאי. שהוא כמו מזה. ורוצה לומר: שעשה המזוזות האלה מרובעות, בני ארבעה צלעות, לא כמזוזות של בית קודש הקדשים: **(לד) ושתי דלתות.** של ההיכל, היו מעצי ברושים, והיו בתמונת דלתות בית קודש הקדשים, האחת קבועה בהמזוזה מזה, והאחת מזה, ובכל אחת כחצי רוחב חלל הפתח: **שני צלעים הדלת האחת.** שני עברי הדלת האחת, מזה ומזה היה מצוייר מעשה גלילים, רצה לומר: אופנים: **ושני קלעים.** רצה לומר: וכן שני עברי הדלת השנית, היה מצויר מעשה גלילים. או רצה לומר: ושני ציורים היו להדלת השנית מזה ומזה, והיו מעשה גלילים, והכוונה יהיה לאחדים עם הפירוש הראשון: **(לה) וקלע כרובים.** עוד צייר עליהם כרובים וגו': **מישר על המחוקה.** היה מרדד את הזהב, להיות מיושר ושוה על חקיקת הציורים אשר על הדלתות, להיות שוקע במקום שקועו, ובולט במקום בליטתו, לבל יבטל הזהב צורות הציורים, אבל יהיה נראה זהב: **(לו) החצר הפנימית.** זה עזרת כהנים: שלשה טורי גזית: שלשה שורות זה על גב זה, בנה באבני גזית, ועליהם שורה הרביעית, בנה מארזים כרותות ומחוטבות ביותר, וכסדר הזה בנה אותו עד כלות גבהי הכתלים:

מצודת ציון

(לא) ואת פתח. כמו ולפתח, וכן (ויקרא טז טו) ועשה את דמו, ומשפטו: לדמו: **האיל.** עמודי המזוזות נקראים אילים, כמו (יחזקאל מ ט) ואיליו שתים אמות, ואמר מזוזות, לתוספת ביאור בשמות נרדפים, כמו (דניאל יב ב) אדמת עפר: **(לב) וירד.** ענין רקוע ושטיחה, כמו (תהלים קמד ב) הרודד עמי תחתי: **(לד) צלעים.** ענין צד ועבר, כמו (שמות כו כ) ולצלע המשכן: **גלילים.** מלשון גלגל ואופן, כמו (אסתר א ו) על גלילי כסף: **קלעים.** ציורים, או הוא כמו צלעים בחלוף הקו"ף בצד"י, וכן ההיפוך (תהלים סח יז) למה תרצדון, ורוצה לומר: תרקדון: **(לה) המחקה.** מלשון חקיקה: **(לו) טורי.** שורות, כמו (שמות כח יז) ארבעה טורים: **גזית.** מסותתות ביושר:

תהלים סז א־ח

סז. א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: ב אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: ג לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: ד יוֹדוּךָ עַמִּים | אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: ה יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים | בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: ו יוֹדוּךָ עַמִּים | אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: ז אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: ח יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

רש"י

(ב) יאר פניו. להראות פנים שוחקות לתת טל ומטר: **(ג) לדעת בארץ דרכך.** להודיע שמדתך להטיב לעמך ועל זה יודוך וישמחו וירננו לאמים: **(ה) כי תשפוט עמים מישור.** לזכות: **תנחם.** תנהגם בדרך המישור ועל זאת יודוך עמים כולם: **(ז) ארץ נתנה יבולה.** וגם אל הארץ שנתנה יבולה ועל אשר יברכנו השם (סא"א): **(ח) ויראו אותו כל אפסי ארץ.** שיאמרו ראו אלו שהיו יראי השם איך ברכם וגדלם:

מצודת דוד

(ב) יחננו. יעשה עמנו חנינה: **יאר פניו.** יראה לנו פנים מאירות ושוחקות: **(ג) לדעת.** בכדי שיהא נודע לכל הארץ דרכך שאתה תשלם גמול להמאמינים בך: **בכל גוים.** התשועה שתעשה לעמך יהיה נודע בכל גוים: **(ד) יודוך.** אז יודוך כל האומות בראותם שאינך מקפח שכר המאמינים בך: **(ה) לאומים.** ישמחו אז בראותם אשר תשפוט במישור ר"ל בדין הראוי לפי הגמול ולכן ישמחו: **ולאומים.** את האומות ההם תנהגם בארץ לעולם לטייל בה לארכה ולרחבה בהשקט ושאנן: **(ו) יודוך.** גם בעבור זה כולם יודוך כי יראו שתשיב לכ"א כגמולו: **(ז) ארץ.** אז תתן הארץ את יבולה: **(ח) יברכנו.** ר"ל על כי יברכנו אלהים לזה יפחדו ממנו כל היושבים בקצות הארץ בראותם שהוא משגיח ומשיב גמול:

מצודת ציון

(ה) מישור. מלשון ישר: **תנחם.** תנהגם: **(ז) יבולה.** פריה וצמחה: **(ח) אפסי.** קצות:

יהל אור

קיצור מזמור עלי' מל' שיר עליית ז"א. והוא ענין מלאכים ונשמות. ובימי העומר בירור נה"ב ששרשה משמרי האופנים ועי"ז עליית נה"א לכן אומרים מזמור שיר:

ג לדעת בארץ דרכך בכל גוים ישועתך. לכאורה י"ל ע"ד שבקש משה הודיעני נא את דרכך פ' תשא ל"ג י"ג וארז"ל פ"ק דברכות ד"ז ע"א מפני מה יש צדיק וטוב לו כו' ועין מזה ברבות פ' שלח פט"ז דרס"ז ע"ג אני אמרתי לפניך באיזה מדה אתה דן את עולמך הודיעני נא את דרכך העברת ממני (כמו לפני) ויעבור ה' על פניו ויקרא. אותה המדה שאמרת קיים לי ה' ה' אל רחום וחנון כו'. נשמע דפי' דרכך הם יג"מ שבהן מנהיג עולמו. וכן משמע עוד ברבות פ' שמות ר"פ ב' ע"פ יודיע דרכיו למשה כו' ע"ש. והנה צ"ל אע"ג שאין אנו מבינים ענין ההנהגה הזאת כמו שצעקו ע"ז הנביאים ירמי' וחבקוק מדוע דרך רשעים צלחה כו'. עכ"ז הן ודאי מדות רחמניות אלא שהוא ע"ד ואוהבו שחרו מוסר. ומאריך אף לרשעים. ע"כ ביקש דוד שיהי' לדעת בארץ דרכך. שיתגלו המדות שיראה לכל. איך שהן רחמניות והיינו ע"י אלקים יחננו ויברכנו כו' כנ"ל אז יאמרו בגוים הגדיל הוי' כו'. והרד"ק פי' ענין לדעת בארץ דרכך שהוא כענין מ"ש ומלאה הארץ דעה את ה' ובמ"א נת' ענין ומלאה הארץ דעה שהוא כענין והאדם ידע כו' גלוי יחוד העליון כו'. וענין בכל גויים ישועתך ע' ברכות משפטים ספ"ל ע"פ כי קרובה ישועתי לבוא. ובמדרש תלים פי' שענין לדעת בארץ דרכך ע"ד הודעת בעמים עוזך תלים ע"ז ט"ו ושם כתיב אלקים בקדש דרכך כו'. והיינו ע"י הישועה שעושה לישראל דהיינו עושה פלא עי"ז הודעת כו'. ועד"ז נאמר נודע ביהודה אלקים שם ע"ו ב'. ומהו העוז. גבורה לגאלם בזרוע עוזך כו':

ז ישמחו וירננו לאמים. עיין מ"ש ע"פ הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים. וע' בפנ"י פ' הברכה ע"פ שמח זבולון בצאתך. וע' באלשיך כאן. ובהרמ"ז יתרו ס"ז. והענין י"ל שיהי' הקליפה שומר לפניו ולא מתנגד והיינו כמו שהי' קודם חטא עה"ד בחי' ימי קדם ע' בשל"ה די"ט ע"ב. וי"ל כמו מט"ט נקרא אמר שומר בזהר תרומה קל"א לפי שהוא נעל דשכינתא ושומר הרגל כו'. או י"ל כי יצחק רצה לברך עשו שיהי' לגבי יעקב כמו זבולון אצל יששכר כו' וטעה בזה כי הוא קליפה קשה ומתנגד כו' אבל לע"ל יוכל להיות שבחי' לאומים יהי' עד"ז וזהו והיו מלכים אומניך וזהו ישמחו וירננו לאומים כו' ויש להעיר עפמ"ש בד"ה ראה ריח בענין י"א כתרים הי"א לבונה או"מ. וא"כ גוים ולאמים. בחי' גוים שרשם מע"כ שהם ברע ממש. ולאמים שרשם מהאור מקיף. ע"כ לא מצירים לצדיקים כו'. ועמ"ש ע"פ ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן. ועמ"ש מזה ע"פ ראשית גוים עמלק. שהקשו איך הוא ראשית. ושם פי' עפ"י המדרש תלים והילקוט תלים ע"פ הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים גוים אותן ששיעבדו. והיינו כי ע"פ שני גוים בבטנך ארז"ל שני גאים יעקב גאות דקדושה ע"ד ויגבה לבו בדרכי ה' ועשו גאות דקליפה. ולכן שיעבדו. והנה ראשית גוים עמלק שהוא גאה ביותר ונתגאה על הקב"ה כמ"ש במד"ר נשא פי"ג דרנ"א ג' ע"פ גאות אדם תשפילנו והשפלה שיהי' ואחריתו עדי אובד כמארז"ל הנחש אינו מתרפא לע"ל. אבל שאר הגוים ולאומים יהי' הללו את ה' כל גוים. כי תתעלה ק"נ ותהי' שומר כו'. ועמ"ש בסדור שער חג המצות בענין נר"נ דעשי' נשמות ומלאכים והשרים וא"כ לע"ל יתעלו הע"ש שיהי' ע"ד המלאכים והמלאכים והנשמות יתעלו עוד יותר לפי ערך כו' וזהו הללו כו' שבחוהו כו' והטעם כי גבר כו' בעלות העולמות כו' ועמ"ש ע"פ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה בצפניה סי' ג' ט':

ו הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בַּנָּזִיר, וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת אֶת בְּנָהּ בַּנָּזִיר. כֵּיצַד? גִּלַּח אוֹ שֶׁגִּלְּחוּהוּ קְרוֹבָיו, מִחָה אוֹ שֶׁמִּחוּ קְרוֹבָיו; הָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מְפֻרֶּשֶׁת — הַחַטָּאת תָּמוּת, וְהָעוֹלָה תִּקָּרֵב עוֹלָה, וְהַשְּׁלָמִים יִקָּרְבוּ שְׁלָמִים, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם. הָיוּ לוֹ מָעוֹת סְתוּמִין— יִפְּלוּ לִנְדָבָה; מָעוֹת מְפֹרָשִׁין, דְּמֵי חַטָּאת — יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח, לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין; דְּמֵי עוֹלָה — יָבִיאוּ עוֹלָה, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן; דְּמֵי שְׁלָמִים — יָבִיאוּ שְׁלָמִים, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם.

ז הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו, וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלֵּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר וְהִפְרִישׁ מָעוֹת סְתוּמִים עַל נְזִירוּתוֹ וָמֵת, וְאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלַּח עַל מְעוֹת אַבָּא — אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: הֲרֵי אֵלּוּ יִפְּלוּ לִנְדָבָה, אֵין זֶה מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו. אֵיזֶהוּ שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו? מִי שֶׁהָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת סְתוּמִים לִנְזִירוּתוֹ וָמֵת — זֶהוּ שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו.

פירוש ברטנורא

ו האיש מדיר את בנו בנזיר. כשהוא קטן עד שיביא ב' שערות אחר שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד, וכל דין נזירות עליו ואביו מביא קרבנותיו, ואם נטמא מביא קרבן טומאה. והאי מדירו, שאומר לו תהא נזיר או הרי בני פלוני נזיר, והוא שלא ימחה לא הבן ולא הקרובים. ודבר זה הלכה מפי הקבלה: **כיצד גלח או שגלחוהו קרובים.** כיצד יעשה האב בקרבנות בזמן שגלח הבן ולא קבל הנזירות או שגלחוהו קרובים, או מיחה או שמיחוהו קרובים דבטל הנזירות. ודוקא כשמיחה הוא או מיחו הקרובים מיד. אבל אם התחיל לנהוג נזירות או שקיבל עליו הנזירות, תו לא מצי לממחי לא הוא ולא קרובים:

ז האיש מגלח על נזירות אביו ואין האשה מגלחת על נזירות אביה. ואפילו היא בת יורשת. ודבר זה הלכה מפי הקבלה: **אמר רבי יוסי הרי אלו יפלו לנדבה** וכו'. ואין הלכה כרבי יוסי. אלא בין שמת אביו ואמר הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא, בין שהיו הוא ואביו נזירים ומת אביו, מגלח על נזירות אביו. ואם היו בנים רבים וקדם אחד מהן וגילח על נזירות אביו, זכה:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

לאחר שלמדנו בשתי המשניות הקודמות של נזירות האשה שהיא בטלה על ידי הפרת בעלה, מוסיפה משנתנו ללמד דין דומה של נזירות שבטלה.

הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בַּנָּזִיר – כל זמן שבנו קטן, עד שהוא מביא סימני נערות לאחר שיימלאו לו שלש עשרה שנה ויום אחד, יכול הוא להדירו בנזירות, שאם אמר: "הרי בני פלוני נזיר", או שאמר לבנו: "הרי אתה נזיר", הרי הוא נזיר, וכל דקדוקי נזירות עליו. זוהי הלכה מפי הקבלה. ודווקא בנזירות, ולא בנדרים אחרים; **וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת אֶת בְּנָהּ בַּנָּזִיר** – שאם האשה אמרה על בנה הקטן שיהא נזיר, אינו נזיר, שלא נאמרה הלכה אלא באב. ואף האב אינו מדיר את בנו בנזיר אלא אם כן בנו שתק ולא מיחה, ואף קרוביו לא מיחו; אבל אם מיחה הבן ולא קיבל עליו את הנזירות, או שמיחו קרוביו, אינו נזיר. **כֵּיצַד** – יעשה האב, אם **גִּלַּח** – הבן שער ראשו, והוכיח בזה, שלא קיבל עליו את הנזירות, **אוֹ שֶׁגִּלְּחוּהוּ קְרוֹבָיו** – שבמעשה זה הוכיחו על מחאתם נגד הנזירות של הבן, או אם **מִחָה** – הבן, שאמר: איני רוצה לקבל עלי נזירות, **אוֹ שֶׁמִּחוּ קְרוֹבָיו** – ונמצא שבטלה על ידי כך נזירות הבן, כמו שהזכרנו לעיל, אלא שכבר **הָיְתָה לוֹ** – לאב, **בְּהֵמָה מְפֻרֶּשֶׁת** – בהמות שהפרישן לקרבנות נזירות בנו, כיצד יעשה האב בקרבנות אלו? **הַחַטָּאת** – הבהמה הראויה לחטאת, **תָּמוּת** – מונעים ממנה מזון עד שהיא מתה ברעב, הואיל ואין לה תקנה; **וְהָעוֹלָה** – והבהמה הראויה לעולה, **תִּקָּרֵב עוֹלָה** – עולת נדבה, **וְהַשְּׁלָמִים** – והבהמה הראויה לשלמים, **יִקָּרְבוּ שְׁלָמִים** – שלמי נדבה, **וְנֶאֱכָלִין** – השלמים, **לְיוֹם אֶחָד** – ליום ולילה, כדין שלמי נזיר, **וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם** – שכן שלמי נזיר טעונים לחם, אבל אלו אינם טעונים לחם, כמו שבארנו הטעם במשנה ד. **הָיוּ לוֹ מָעוֹת סְתוּמִין** – שלא הפריש בהמות אלא מעות לקנות בהן קרבנות נזיר, ולא פירש: אלו לקרבן זה ואלו לקרבן זה, **יִפְּלוּ** – המעות, **לִנְדָבָה** – לתיבות שבמקדש, שממעותיהן הקריבו עולות נדבה; היו לו **מָעוֹת מְפֹרָשִׁין** – אלו לחטאת, אלו לעולה ואלו לשלמים, **דְּמֵי חַטָּאת, יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח** – כלומר למקום שאי אפשר להוציאן משם, **לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין** – אסור לכתחילה ליהנות ממעות אלו, אבל אם נהנו מהן, פטורים מלהביא קרבן מעילה; **דְּמֵי עוֹלָה, יָבִיאוּ עוֹלָה** – עולת נדבה, **וּמוֹעֲלִין בָּהֶן** – שכל הנהנה חייב קרבן מעילה; **דְּמֵי שְׁלָמִים, יָבִיאוּ שְׁלָמִים** – שלמי נדבה, **וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם** – כמו שבארנו לעיל.

באור משנה ז

הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו – רשאי הבן להביא קרבנותיו ביום תגלחתו ממעות שהפריש אביו לקרבנות נזירותו ומת, כמפורש להלן, **וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלֵּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ** – אבל הבת אינה רשאית להביא קרבנות תגלחתה ממעות אלו של נזירות אביה המת, ואפילו כשהיא יורשת את אביה. ואף הלכה זו (כמו ההלכה ששנינו לעיל) הלכה מפי הקבלה היא. **כֵּיצַד** – הבן מגלח על נזירות אביו? **מִי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר וְהִפְרִישׁ מָעוֹת סְתוּמִים עַל נְזִירוּתוֹ** – הפריש מעות לקרבנותיו, ולא פירש: אלו לחטאת, אלו לעולה ואלו לשלמים, **וָמֵת** – האב קודם שהשלים נזירותו, **וְאָמַר** – הבן: **הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלַּח עַל מְעוֹת אַבָּא** – שקיבל עליו נזירות לאחר מות אביו על מנת שיהא רשאי להביא קרבנותיו ביום תגלחתו ממעות אלו של נזירות אביו; **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: הֲרֵי אֵלּוּ יִפְּלוּ לִנְדָבָה** – מעות אלו, שהפריש האב לנזירותו ומת, יימסרו לבית המקדש, להקריב מהן עולות נדבה, שהואיל ונזר הבן לאחר מות אביו על מנת לגלח על מעות אביו, **אֵין זֶה מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו** – אינו רשאי לעשות כך; אלא **אֵיזֶהוּ שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו? מִי שֶׁהָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים** – אם הבן ואביו היו שניהם נזירים, היינו שהבן נזר עוד בחיי אביו, **וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת סְתוּמִים לִנְזִירוּתוֹ** – כמו שבארנו לעיל, **וָמֵת** – קודם שהשלים נזירותו, **זֶהוּ שֶׁמְּגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו** – בכגון זה רשאי הבן להביא במעות אלו את קרבנות תגלחתו.

בארנו משנתנו כפי שמשמע מהגמרא, שכולה רבי יוסי היא. אבל חכמים חולקים על רבי יוסי (בתוספתא המובאת בגמרא), והם סוברים: בין שנזר הבן לאחר מיתת אביו הנזיר, על מנת שיגלח על מעות שהפריש אביו לקרבנות נזירותו, ובין שהיה הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מעות סתומים לנזירותו ומת, הרי הבן מגלח על נזירות אביו. והלכה כחכמים (רמב"ם הל' נזירות ח, טו).

ויש גירסה אחרת במשנתנו, שהיא ההיפך מהגירסה שלפנינו: "כיצד? מי שהיה הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מעות סתומים לנזירותו, ומת – אמר רבי יוסי: הרי אלו יפלו לנדבה; ואיזהו שמגלח על נזירות אביו? הרי שהיה אביו נזיר, והפריש מעות סתומים על נזירותו ומת, ואמר: הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא – זהו שמגלח על נזירות אביו" (**תוספות** בשם פירוש קדמונים). וכן בתוספתא המובאת בגמרא יש בדברי רבי יוסי שתי גירסות שונות: רש"י גורס כפי הגירסה שבמשנתנו, ובעלי התוספות – כפי הגירסה שלהם (עיין בגמרא, ברש"י ובתוספות; ועיין בתוספתא).

לפי רש"י חולקים חכמים גם על הרישא וגם על הסיפא שבדברי רבי יוסי, כלומר שלדעת חכמים דווקא מי שנזר לאחר מיתת אביו על מנת לגלח על מעות אביו, הריהו מגלח על נזירות אביו, אבל מי שהיה נזיר בחיי האב, שכבר נתחייב בקרבן אחר בפני עצמו, אינו מגלח על נזירות אביו. אבל דעת שאר המפרשים היא, שחכמים אינם חולקים אלא על הרישא שבדברי רבי יוסי, והם

פרק חמישי

א בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ טָעוּת — הֶקְדֵּשׁ; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ. כֵּיצַד? אָמַר: שׁוֹר שָׁחוֹר שֶׁיֵּצֵא מִבֵּיתִי רִאשׁוֹן הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ; וְיָצָא לָבָן — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ.

ב דִּינַר זָהָב שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹן, הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ; וְעָלָה שֶׁל כֶּסֶף — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ. חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹנָה, הֲרֵי הִיא הֶקְדֵּשׁ; וְעָלְתָה שֶׁל שֶׁמֶן — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ.

ג מִי שֶׁנָּדַר בַּנָּזִיר וְנִשְׁאַל לֶחָכָם, וַאֲסָרוֹ — מוֹנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנָּדַר. נִשְׁאַל לֶחָכָם וְהִתִּירוֹ, הָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מֻפְרֶשֶׁת — תֵּצֵא

פירוש ברטנורא

ה א בית שמאי אומרים הקדש טעות הקדש. דילפינן מתמורה דהוי אפילו בטעות, דכתיב (ויקרא כ"ז) והיה הוא ותמורתו יהיה קודש, ודרשינן יהיה לרבות שוגג כמזיד: **וב"ה אומרים אינו הקדש.** דלא גמרינן תחלת הקדש דבר שאינו בא מכח הקדש, מתמורה שהוא סוף הקדש שבא מכח דבר אחר שהיה הקדש:

ב דינר זהב. רישא אשמועינן במידי דקדוש קדושת הגוף, והכא אשמועינן במידי דקדוש קדושת דמים:

ג מי שנדר בנזיר. בלשון שהיה דומה לו שלא היה נזיר: **ונשאל לחכם ואסרו.** ואמר לו שיש בלשון זה לשון נזירות, והוא לא נזהר מלשתות יין: **מונה משעה שנדר.** ולא קנסינן ליה על שעבר ושתה יין, אע"ג דמספק איסור היה לו לפרוש עד שישאל לחכם: **נשאל לחכם והתירו** . שאמר לו שאין בלשון זה לשון נזירות:

משניות מבוארות – קהתי

סוברים, שבין כך ובין כך מגלח הבן על נזירות אביו, כמו שהבאנו לעיל (תוספות; רמב"ם; המאירי; ברטנורא).

באור משנה א

כפי שלמדנו במסכת נדרים, כלל הוא בנדרים, שצריך שיהיו פיו ולבו של הנודר שווים, והיינו שיכוון הנודר בלבו למה שמבטא בשפתיו. ואם הוציא מפיו נדר ללא כוונה, מתוך שגגה או טעות, הרי זה נדר טעות, ואינו חל. וכבר בארנו שהנזירות וכן ההקדש מכלל הנדרים הם, אלא שבדין "תמורה", שהיא מנדרי הקדש, אנו מוצאים, שכל תמורה תופסת, ואפילו נאמרה בטעות, שנאמר (ויקרא כז, לג): "ואם המר ימירנו, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", ודרשו חכמים: יהיה – שוגג כמזיד, שאם נתכוון לומר: "הרי בהמה זו תמורת עולה", ואמר: "הרי זו תמורת שלמים", דבריו שהוציא מפיו קיימים; ונחלקו במשנתנו בית שמאי ובית הלל, אם למדים הקדש מתמורה. – פרקנו עוסק בנזירות טעות, ולכן הוקדמו שתי משניות העוסקות בהקדש טעות (תוספות).

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ טָעוּת, הֶקְדֵּשׁ – מי שהקדיש בטעות, כמפורש במשנתנו להלן, הרי זה הקדש. בגמרא מבואר טעמם, שלמדים "תחילת הקדש" מ"סוף הקדש", כלומר שהקדש שאדם מקדיש לכתחילה, דינו כדין תמורה, הנקראת "סוף הקדש", מפני שקדושתה באה מכוח הקדש אחר – "מה תמורה אפילו בטעות, אף הקדש אפילו בטעות"; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ** – הקדש טעות אינו הקדש, שלדעת בית הלל אין למדים הקדש מתמורה, שכן תמורה, קדושתה באה מכוח הקדש אחר שהוקדש כראוי, הלכך תופסת התמורה אפילו בטעות, אבל בהקדש מתחילתו, אין הקדש חל בטעות. **כֵּיצַד** – הענין של הקדש טעות שנחלקו בו בית שמאי ובית הלל? **אָמַר** – המקדיש: **שׁוֹר שָׁחוֹר שֶׁיֵּצֵא מִבֵּיתִי רִאשׁוֹן הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ; וְיָצָא לָבָן** – ושור לבן יצא מביתו ראשון; ומבואר במסקנת הגמרא, שמדובר כאן בכגון שיש למקדיש בביתו שור שחור אחד בלבד, ולכן אין לפרש דבריו, שהקדיש ראשון של השוורים השחורים שיצאו מביתו, אלא שהתכוון להקדיש כל שור שיצא ראשון, ומה שאמר "שור שחור", אין זה אלא משום שסבור היה בטעות, שהשור השחור יצא מביתו ראשון, והוא יהיה הקדש, הלכך נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל: **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ** – השור הלבן שיצא ראשון הוא הקדש, שאף על פי שחשב בטעות, שהשחור יצא ראשון, מכל מקום הואיל והקדיש בנדרו שור ראשון, לפיכך חל ההקדש על השור שיצא ראשון, ואפילו הוא לבן, שכן הקדש טעות הקדש; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ** – שהואיל ואמר "שחור", לא התכוון להקדיש אלא שור שחור, כשיצא ראשון, ומאחר שיצא לבן אינו הקדש, שהקדש טעות אינו הקדש.

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה להביא דוגמות בדין הקדש טעות שנחלקו בו בית שמאי ובית הלל, שכן במשנה הקודמת המחלוקת היא במי שהקדיש שור, שהוא ראוי ליקרב על המזבח, ונמצאת קדושתו קדושת הגוף, ומשנתנו באה להשמיע, שאף בדברים שאינם ראויים למזבח, וקדושתם היא קדושת דמים, נחלקו בית שמאי ובית הלל, אם הקדש טעות הקדש או אינו הקדש.

האומר: **דִּינַר זָהָב שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹן, הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ; וְעָלָה** דינר **שֶׁל כֶּסֶף** – בידו ראשון, ולא דינר זהב כפי שאמר בנדרו, והרי זה הקדש טעות, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ** – דינר הכסף שעלה בידו ראשון הוא הקדש, לפי שהתכוון להקדיש כל דינר שיעלה בידו ראשון, אלא שהיה סבור בטעות שדינר זהב יעלה ראשון, והקדש טעות הקדש; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ** – שלא התכוון להקדיש אלא דינר זהב שיעלה בידו ראשון, וכיון שעלה ראשון דינר כסף, אינו הקדש. וכן אם אמר: **חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדִי רִאשׁוֹנָה, הֲרֵי הִיא הֶקְדֵּשׁ; וְעָלְתָה** חבית **שֶׁל שֶׁמֶן** – בידו ראשונה, והרי כאן הקדש טעות, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ** – החבית של שמן שעלתה בידו ראשונה היא הקדש, שהקדש טעות הקדש; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ** – שהקדש טעות אינו הקדש. בגמרא מבואר, שאף על פי שכלל הוא בהקדש: "המקדיש בעין יפה מקדיש", היינו שאומדים דעתו של הנודר שהתכוון להקדיש את היפה שבנכסיו, מכל מקום בהקדש טעות, בין שחשב בטעות שיעלה בידו ראשון היפה שבנכסיו, ובין שחשב כן על הרע שבנכסיו, לעולם בית הלל סוברים, שהקדש טעות אינו הקדש.

באור משנה ג

מִי שֶׁנָּדַר בַּנָּזִיר – וסבור היה שאין בלשונו לשון נזירות, ונהג היתר בנדרו, ושתה יין, **וְנִשְׁאַל לֶחָכָם** – על נדרו, לאחר זמן, **וַאֲסָרוֹ** – ואסר לו החכם, היינו שאמר לו, שיש בלשונו לשון נזירות, ואסור היה לו לעבור על נדרו, **מוֹנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנָּדַר** – בגמרא מבואר: "כמשעה שנדר" כלומר שחוזר ומונה את ימי נזירותו משעה שנשאל לחכם כאותם הימים שעברו משעה שנדר, שהואיל ועבר בהם על נזירותו, אינם עולים לו מן המנין, שקנסוהו חכמים, שיהא נוהג איסור כימים שנהג בהם היתר, כמו ששנו בברייתא (בגמרא): "מי שנזר ועבר על נזירותו, אין נזקקין לו (להתיר נדרו או להביא קרבנותיו – **הרא"ש**). אלא אם כן מונה איסור כימים שנהג בהם היתר". ברם, רבי יוסי סובר (בברייתא שם), שאם נדר בנזירות מרובה, ועבר על נזירותו יותר משלושים יום, אינו צריך למנות במקומם אלא שלושים יום. ויש מפרשים משנתנו כפשוטה: מונה משנה שנדר – הואיל ועבר על נזירותו מתוך שגגה, שלא ידע שהוא נזיר, לפיכך מן התורה מונה הוא ימי נזירותו משעה שנדר. ברם, מדברי סופרים (לפי הברייתא) נוהג הוא איסור כימים שנהג בהם היתר (**רמב"ם; ועיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"**). **נִשְׁאַל לֶחָכָם וְהִתִּירוֹ** – שאמר לו החכם, שאין בלשון שנדר לשון נזירות, ולא חלה עליו נזירות כלל;

וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר. אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: אִי אַתֶּם מוֹדִים בָּזֶה שֶׁהוּא הֶקְדֵּשׁ טָעוּת, שֶׁתֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: אִי אַתֶּם מוֹדִים בְּמִי שֶׁטָּעָה, וְקָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי, וְלָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי, וּלְאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי — שֶׁהוּא מְקֻדָּשׁ? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל: לֹא הַשֵּׁבֶט קִדֵּשׁוּ. וּמָה אִלּוּ טָעָה וְהִנִּיחַ אֶת הַשֵּׁבֶט עַל הַשְּׁמִינִי וְעַל שְׁנַיִם עָשָׂר, שֶׁמָּא עָשָׂה כְּלוּם? אֶלָּא כָּתוּב שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הָעֲשִׂירִי, הוּא קִדֵּשׁ אֶת הַתְּשִׁיעִי וְאֶת אַחַד עָשָׂר.

ד מִי שֶׁנָּדַר בַּנָּזִיר, וְהָלַךְ לְהָבִיא אֶת בְּהֶמְתּוֹ וּמְצָאָהּ שֶׁנִּגְנְבָה; אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְנְבָה בְּהֶמְתּוֹ נָזַר — הֲרֵי זֶה נָזִיר; וְאִם מִשֶּׁנִּגְנְבָה בְּהֶמְתּוֹ נָזַר — אֵינוֹ נָזִיר. וְזוֹ טָעוּת טָעָה נַחוּם הַמָּדִי: כְּשֶׁעָלוּ נְזִירִין מִן הַגּוֹלָה וּמְצָאוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרֵב, אָמַר לָהֶם נַחוּם הַמָּדִי: אִלּוּ הֱיִיתֶם יוֹדְעִים שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרֵב, הֱיִיתֶם נוֹזְרִים? אָמְרוּ לוֹ: לֹא! וְהִתִּירָן נַחוּם הַמָּדִי. וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר אֵצֶל חֲכָמִים, אָמְרוּ לוֹ: כָּל שֶׁנָּזַר עַד שֶׁלֹּא חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ — נָזִיר; וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ — אֵינוֹ נָזִיר.

פירוש ברטנורא

תצא ותרעה בעדר. דהפרשה בטעות הואי ותצא לחולין. ובהא מודו ב"ש, דכיון דאינו נזיר, כי קאמר לקרבנות נזירותו, ולא מידי קאמר, כאדם שאינו חייב חטאת ואמר הרי זו לחטאתי: **אי אתם מודים בזה שהוא הקדש טעות.** ומאי שנא מריש פרקין דאמריתו הקדש בטעות הוי הקדש: **אמרו להם בית שמאי.** לא חשו להשיבם עיקר טעמם, אלא לדבריהם קאמרי להו מתשיעי ואחד עשר דקדשו בטעות דמרבינן ליה מן וכל מעשר בקר וצאן (ויקרא כ"ז): **אמרו להם ב"ה לא השבט קידשו.** בתמיה. כלומר גזרת הכתוב היא דתשיעי ואחד עשר הסמוכים לעשירי השבט מקדשן אם קרא להם עשירי, ולא ילפינן מיניה בעלמא דהקדש בטעות הוי הקדש, דאילו הוי טעמא משום הקדש בטעות א"כ אפילו שמיני ושנים עשר נמי, אלא הכתוב שקדש עשירי כו', וגזירת הכתוב היא ולא ילפינן מינה:

ד מי שנדר בנזיר. ובשעה שנדר היו לו בהמות ואדעתא דהכי נדר שיקריב קרבנותיו מאותם בהמות. והלך ומצאן שנגנבו ומחמת זה מתחרט על שנדר בנזיר: **אם עד שלא נגנבו בהמותיו נדר הרי זה נזיר.** ולא יתיר לו החכם בפתח זה, דנולד הוי ואין פותחין בנולד: **ואם לאחר שנגנבו נדר.** ואמר אילו הייתי יודע שנגנבו לא הייתי נודר, הרי זה פתח ויתירנו החכם: **וזו טעות טעה נחום המדי שכשעלו נזירים מן הגולה ומצאו בהמ"ק חרב.** והם נדרו קודם שחרב הבית, והתיר להן, ואמרו לו חכמים דנולד הוא ואין פותחין בנולד. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

הָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מֻפְרֶשֶׁת – שסבור היה שהוא חייב בנזירות, וקודם שנשאל לחכם על נדרו הפריש בהמות לקרבן נזירותו, מה יעשה בבהמתו לאחר שנשאל לחכם והתירו? **תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר** – עם שאר בהמות חולין, שלא חלה עליה קדושה, לפי שההפרשה בטעות היתה. **אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: אִי אַתֶּם מוֹדִים בָּזֶה שֶׁהוּא הֶקְדֵּשׁ טָעוּת, שֶׁתֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר** – כלום אינכם מודים בזה, שבהמה זו שהופרשה בטעות אינה הקדש? ולמה אתם חולקים לעיל (במשניות הקודמות), וסוברים שהקדש טעות הקדש? **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי** – לא להשיב על שאלתם של בית הלל באו, שכן לדעתם הדין האמור כאן "תצא ותרעה בעדר" אינו מחמת טעות בכוונת הנודר, אלא משום שהתברר שלא היה נזיר מעולם, ולא היה יכול להקדיש קרבן נזירות, אלא שבאו לשאול את בית הלל לשיטתם, שהקדש טעות אינו הקדש: **אִי אַתֶּם מוֹדִים בְּמִי שֶׁטָּעָה** – במעשר בהמה, שנאמר בו (**ויקרא כז, לב**): "כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש לה'", והניח את השבט בטעות על הכבש התשיעי, **וְקָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי, וְלָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי, וּלְאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי** – כלום אינכם מודים, **שֶׁהוּא מְקֻדָּשׁ** – כלום אינכם סוברים, שהכבש התשיעי וכן הכבש האחד עשר, שקראם עשירי, כל אחד מקודש בקדושת מעשר בהמה, אף על פי שהקדישו בטעות? והלא כך שנו בברייתא: "מניין שאם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, ששלשתם מקודשים? תלמוד לומר: "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש" – לרבות את כולם; והרי מכאן ראיה, שהקדש טעות הקדש! **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל:** אין להביא ראיה ממעשר בהמה לענין הקדש טעות, שכן במעשר בהמה **לֹא הַשֵּׁבֶט קִדְּשׁוּ** – לא השבט שהניח בטעות על הכבש התשיעי ועל האחד עשר הוא שקידשו למעשר בהמה. **וּמָה אִלּוּ טָעָה וְהִנִּיחַ אֶת הַשֵּׁבֶט עַל הַשְּׁמִינִי וְעַל שְׁנַיִם עָשָׂר** – וקרא להם עשירי, **שֶׁמָּא עָשָׂה כְּלוּם** – כלום אינכם מודים שאינם מקודשים? והלא לדבריכם אף הם בדין שיהו מקודשים, שהרי הקדש טעות הקדש. ומה הטעם, שדווקא התשיעי והאחד עשר מקודשים הם? **אֶלָּא כָּתוּב שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הָעֲשִׂירִי, הוּא קִדֵּשׁ אֶת הַתְּשִׁיעִי וְאֶת אַחַד עָשָׂר** – אותו כתוב שקידש את הכבש העשירי, הוא בא לרבות את התשיעי והאחד עשר, הסמוכים לעשירי, שאם קרא אותם בטעות עשירי, נתקדשו אף הם למעשר בהמה, כמו שהבאנו לעיל, והרי שגזירת הכתוב הוא, ואין למדים ממנה להקדש טעות, ולעולם הקדש טעות אינו הקדש.

באור משנה ד

מִי שֶׁנָּדַר בַּנָּזִיר – על דעת שיביא קרבנות נזירותו מהבהמות שברשותו, **וְהָלַךְ לְהָבִיא אֶת בְּהֶמְתּוֹ** – כלומר שלש הבהמות שחייב להקריבן במלאת ימי נזירותו (**רמב"ם**), **וּמְצָאָהּ שֶׁנִּגְנְבָה** – בהמתו, כלומר שנגנבו בהמותיו, או אפילו לא נגנבה אלא אחת מהן (**רמב"ם הל' נזירות ב, ב; "תוספות יום טוב"**), והוא מתחרט מחמת זה על נדרו, ובא לחכם שיתיר לו נזירותו על ידי פתח חרטה זה, שכן אומר הוא: "אילו הייתי יודע שבהמתי נגנבה, לא הייתי נודר בנזיר, שאין לי לקנות קרבן אחר", **אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְנְבָה בְּהֶמְתּוֹ נָזַר** – אם נדר בנזירות קודם שנגנבה בהמתו, **הֲרֵי זֶה נָזִיר** – ואין החכם מתיר לו נדרו בפתח חרטה זה, לפי שענין הגניבה הוא פתח שנתחדש ונולד לאחר הנדר, והרי שנינו (נדרים ט, ב), שאין פותחים בנולד; **וְאִם מִשֶּׁנִּגְנְבָה בְּהֶמְתּוֹ נָזַר** – שבשעה שנדר לא היתה כבר בהמתו ברשותו, והוא נדר מתוך טעות על דעת כן שבהמתו ברשותו, ויוכל להקריבה לקרבן נזירותו, **אֵינוֹ נָזִיר** – כלומר שיכול החכם להתיר לו נזירותו בפתח חרטה זה. **וְזוֹ טָעוּת טָעָה נַחוּם הַמָּדִי** – שהיה סבור שפותחים בנולד, ואפילו בשאינו מצוי (**תוספות**): **כְּשֶׁעָלוּ נְזִירִין מִן הַגּוֹלָה** – שנזרו קודם שחרב הבית, ועלו כדי להשלים נזירותם ולהקריב קרבנות נזירותם בבית המקדש, **וּמְצָאוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרֵב** – ובאו לפני נחום המדי, שיתיר להם נדרם, שאם לא כן הרי צריכים הם לנהוג נזירות לעולם, הואיל ואינם יכולים להביא קרבנות נזירותם, **אָמַר לָהֶם נַחוּם הַמָּדִי: אִלּוּ הֱיִיתֶם יוֹדְעִים שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרֵב, הֱיִיתֶם נוֹזְרִים? אָמְרוּ לוֹ: לֹא!** – אילו היינו יודעים כן, לא היינו נוזרים, שלא היינו רוצים לנהוג נזירות לעולם, **וְהִתִּירָן נַחוּם הַמָּדִי** – התיר להם נזירותם בפתח זה. **וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר אֵצֶל חֲכָמִים, אָמְרוּ לוֹ: כָּל שֶׁנָּזַר עַד שֶׁלֹּא חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** – כל שקיבל עליו נזירות קודם שחרב בית המקדש, **נָזִיר** – הוא, כלומר שאין להתיר נדרו כדרך שהתיר נחום המדי, לפי שאף חורבן הבית "נולד" שאינו מצוי הוא, ואין פותחים בנולד, **וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** – וכל שנזר לאחר חורבן בית המקדש, אלא שלא ידע, ונדר על דעת כן שבית המקדש קיים, **אֵינוֹ נָזִיר** – שנזירות בטעות היא, והרי זה פתח המועיל להתרת נזירותו. והלכה כחכמים.

ה הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וְאֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן, אָמַר אֶחָד מֵהֶן: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה פְּלוֹנִי; וְאֶחָד אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה פְּלוֹנִי; הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֶחָד מִכֶּם נָזִיר; שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם נָזִיר; שֶׁשְּׁנֵיכֶם נְזִירִים; שֶׁכֻּלְּכֶם נְזִירִים — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כֻּלָּם נְזִירִים. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ נָזִיר אֶלָּא מִי שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמוּ דְּבָרָיו. וְרַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֵין אֶחָד מֵהֶם נָזִיר.

ו הִרְתִּיעַ לַאֲחוֹרָיו — אֵינוֹ נָזִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֹאמַר: אִם הָיָה כִּדְבָרַי — הֲרֵינִי נָזִיר חוֹבָה; וְאִם לָאו — הֲרֵינִי נָזִיר נְדָבָה.

ז רָאָה אֶת הַכּוּי וְאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה חַיָּה; הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה אֵינוֹ חַיָּה; הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה בְּהֵמָה; הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה בְּהֵמָה; הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה חַיָּה וּבְהֵמָה; הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה לֹא חַיָּה וְלֹא בְּהֵמָה; הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֶחָד מִכֶּם נָזִיר; הֲרֵינִי נָזִיר

פירוש ברטנורא

ה הריני נזיר שזה איש פלוני. אם זה ההולך לנגדי הוא איש פלוני הריני נזיר, והשני אומר אם אין זה איש פלוני הריני נזיר: **כולם נזירים.** ואפילו אותם שלא נתקיימו דבריהם. דכי היכי דהקדש בטעות הוי הקדש, הכי נמי נזירות בטעות הויא נזירות: **ר"ט אומר אין אחד מהם נזיר.** דסבר ר"ט אין נזירות אלא להפלאה, כלומר שיהא ברור וידוע לו בשעת נדרו שיהא נזיר, וכל הני לא היה ידוע לו בשעת נדרו שיהיה כדבריו. ואין הלכה כר"ט:

ו הרתיע לאחוריו. זה שבא כנגדן חזר לאחוריו ולא נודע מי הוא: **אינו נזיר.** אין אחד מהם נזיר, דלא מחית אינש נפשיה אספיקא ודעתו היה בשעת הנדר שאם לא יבא הדבר לידי בירור שלא יהיה בדבריו כלום: **ר' שמעון אומר כו'.** רבי שמעון לטעמיה דאמר ספק נזירות להחמיר. ומה תקנתן שהרי אי אפשר להביא קרבן מספק, אלא צריכים להתנות כל אחד ולומר אם אינו כדבריו שיהא נזיר נדבה. ואין הלכה כרבי שמעון:

ז ראה את הכוי. ששה בני אדם שראו את הכוי, ואמר אחד מהן הריני נזיר אם זה חיה, ואמר השני הריני נזיר אם אינו חיה, ואמר השלישי הריני נזיר אם הוא בהמה, ואמר הרביעי הריני נזיר אם אינו בהמה, ואמר החמישי הריני נזיר אם הוא חיה ובהמה, ואמר הששי הריני נזיר אם אינו לא חיה ולא בהמה, ואתו ג' אחריני מעלמא ואמר חד מנייהו לאילו הששה הריני נזיר אם אחד מכם נזיר, ואמר השני הריני נזיר אם אין אחד מכם נזיר, ואמר השלישי הריני נזיר אם כולכם נזירים, כולן

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד, שכשם שנחלקו בית שמאי ובית הלל בהקדש טעות, כך נחלקו בנזירות טעות.

הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ – ששה אנשים, **וְאֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן** – ונחלקו ביניהם, מי הוא זה הבא כנגדם, **אָמַר אֶחָד מֵהֶן** – מששת האנשים: **הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה פְּלוֹנִי** – אם זה הבא כנגדנו איש פלוני הוא, הריני נזיר; **וְאֶחָד אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה פְּלוֹנִי** – והשני אמר: אם אין זה איש פלוני, הריני נזיר; והשלישי אמר לשניים הראשונים: **הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֶחָד מִכֶּם נָזִיר** – אם אחד מכם נזיר; והרביעי אמר להם: הריני נזיר **שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם נָזִיר** – כלומר אם אחד מכם אינו נזיר; והחמישי אמר לאותם השניים: הריני נזיר **שֶׁשְּׁנֵיכֶם נְזִירִים** – אם שניכם נזירים; והשישי אמר לכל חבריו: הריני נזיר **שֶׁכֻּלְּכֶם נְזִירִים** – אם כולכם נזירים, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כֻּלָּם נְזִירִים** – הואיל וכל אחד מהם אמר: "הריני נזיר", אף מי שתלה נדרו בדבר שטעה בו, הריהו נזיר, שסוברים בית שמאי: נזירות בטעות נזירות היא, כשם שהקדש טעות הקדש. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ נָזִיר אֶלָּא מִי שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמוּ דְּבָרָיו** – בגמרא מגיהים: אינו נזיר אלא מי שנתקיימו דבריו, שהואיל וכל אחד מהם תלה נזירותו בדברים שהתנה בנדרו, לפיכך מי שנתקיימו דבריו הריהו נזיר, אבל מי שטעה בדבריו אינו נזיר, **וְרַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֵין אֶחָד מֵהֶם נָזִיר** – שאין הנזירות חלה על הנודר, אלא אם כן ברור לו בשעת הנדר שהוא נזיר, שנאמר בפרשת נזיר (**במדבר ו, ב**): "איש... כי יפליא לנדור נדר נזיר", ודרשו חכמים: לא ניתנה נזירות אלא להפלאה, כלומר שאין הנזירות חלה על אדם אלא אם כן הוא מפרש דבריו באופן ברור שהוא מקבל עליו נזירות, והיינו שברור וידוע לו בשעת נדרו שיהא נזיר, אבל כל אלו הרי נדרו על הספק, ולא היה ידוע להם בשעת נדרם שיהיו נזירים, הלכך אין אחד מהם נזיר.

בארנו משנתנו כפי רוב המפרשים. אבל יש מקיימים את הגירסה שלפנינו (בדברי בית הלל): "אינו נזיר אלא מי שלא נתקיימו דבריו". ומפרשים הם משנתנו בדרך אחרת (על פי דעת אביי שבגמרא), שהראשון נתכוון לומר: דעתי היא שזה הבא כנגדנו אינו איש פלוני, ואם הוא פלוני הריני נזיר, והשני נתכוון לומר: דעתי היא שזה הוא איש פלוני, ואם אינו פלוני הריני נזיר, וכן להלן, ולפיכך אומרים בית הלל, שכל שלא נתקיימו דבריו הראשונים, היינו כפי שהיתה דעתו בתחילה, אלא אותם הדברים שתלה בהם נזירותו, הריהו נזיר (עיין רמב"ם בפירושו למשנתנו: "משנה למלך" על הרמב"ם הל' נזירות ב, ח; "תוספות יום טוב"; ועיין פירושו והשלמותיו של ר"ח אלבק).

בטעמו של רבי טרפון יש מבארים, שכל אלו לא התכוונו לנדור בנזירות, אלא לאמת את דבריהם בלבד, ולפיכך אין נדריהם אלא נדרי זירוזין (גמרא נדרים כא, א).

באור משנה ו

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא שנויה לדברי בית הלל, הסוברים: אינו נזיר אלא מי שנתקיימו דבריו; ומוסיפה משנתנו ללמד, שאם נפל ספק על אותו פלוני שבא כנגדם, ואין אפשרות לברר, דברי מי נתקיימו, כגון שחזר לאחוריו והסתלק, ואין יודעים אם זה היה פלוני או לא, נחלקו בזה תנאים במשנתנו, שתנא קמא סובר: ספק נזירות להקל, ורבי שמעון סובר: ספק נזירות להחמיר. מחלוקתם זו שנויה בברייתא (בגמרא): "הריני נזיר על מנת שיהא בכרי זה מאה כור, והלך ומצאו שנגנב או שאבד – רבי שמעון אוסר, ורבי יהודה מתיר". שכן רבי יהודה סובר: אין אדם נכנס לנזירות מספק, ודעתו בשעת הנדר, שאם דבריו לא יתבררו, שלא יהא בדבריו כלום; ורבי שמעון סובר: הואיל ויש ספק שמא היו בו מאה כור ונתקיים תנאו, הרי זה נזיר מספק.

הִרְתִּיעַ לַאֲחוֹרָיו – אם זה שבא כנגד הששה שהיו מהלכים בדרך חזר לאחוריו, ואי אפשר לברר אם פלוני הוא אם לא, **אֵינוֹ נָזִיר** – כלומר אין אחד מהם נזיר, שכן ספק נזירות להקל, כמו שבארנו לעיל. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר:** כל אחד מהם הוא נזיר מספק, וכיצד הוא נוהג? **יֹאמַר** – כל אחד מהם: **אִם הָיָה כִּדְבָרַי** – וחלה עלי נזירות, **הֲרֵינִי נָזִיר חוֹבָה** – מחמת הנדר שנדרתי בנזירות, **וְאִם לָאו** – שלא היה כדברי, ולא חלה עלי נזירות מחמת נדרי, **הֲרֵינִי נָזִיר נְדָבָה** – ומקבל עלי נזירות מעכשיו. תנאי זה חייב הוא להתנות, לדעת רבי שמעון, לפי שאי אפשר להביא קרבנות נזירות מספק, משום חשש חולין בעזרה.

באור משנה ז

"הכוי" הוא בעל חי שהיה בימיהם של חכמי המשנה, וטיבו לא היה מוגדר אם הוא חיה או בהמה. בגמרא (חולין פ, א) מובא: "כוי" זה איל הבר; ויש אומרים: זה הנולד מן התיש והצביה. רבי יוסי אומר: כוי בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו חכמים, אם הוא מין חיה או מין בהמה. ושנינו במסכת ביכורים (ב, ח): "הכוי יש בו דרכים שווה לחיה, ויש בו דרכים שווה לבהמה, ויש בו דרכים שווה לבהמה ולחיה, ויש בו דרכים שאינו שווה לא לחיה ולא לבהמה".

רָאָה אֶת הַכּוּי – היתה סיעה של תשעה אנשים מהלכת בדרך, וראו את הכוי מרחוק, **וְאָמַר** – אחד מהם: **הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה חַיָּה;** ואמר השני: **הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה אֵינוֹ חַיָּה;** ואמר השלישי: **הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה בְּהֵמָה;** ואמר הרביעי: **הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה בְּהֵמָה;** ואמר החמישי: **הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה חַיָּה וּבְהֵמָה;** ואמר הששי: **הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה לֹא חַיָּה וְלֹא בְּהֵמָה;** ואמר השביעי אל השישה הראשונים: **הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֶחָד מִכֶּם נָזִיר;** ואמר להם השמיני: **הֲרֵינִי נָזִיר**

שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם נָזִיר; הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁכֻּלְּכֶם נְזִירִין — הֲרֵי כֻּלָּם נְזִירִים.

פ ר ק ש ש י

א שְׁלֹשָׁה מִינִין אֲסוּרִין בַּנָּזִיר: הַטֻּמְאָה וְהַתִּגְלַחַת וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן. וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל מִן הָעֲנָבִים כַּזַּיִת; מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה: עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית יַיִן; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֲפִלּוּ שָׁרָה פִּתּוֹ בַּיַּיִן, וְיֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לְצָרֵף כַּזַּיִת — חַיָּב.

ב וְחַיָּב עַל הַיַּיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל הָעֲנָבִים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְעַל הַחַרְצַנִּים בִּפְנֵי עַצְמָן. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל שְׁנֵי חַרְצַנִּים וְזַגָּן. אֵלּוּ הֵן חַרְצַנִּים? אֵלּוּ הֵן זַגִּים? הַחַרְצַנִּים אֵלּוּ הַחִיצוֹנִים, הַזַּגִּים אֵלּוּ הַפְּנִימִים; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שֶׁלֹּא תִטְעֶה, כְּזוּג שֶׁל בְּהֵמָה, הַחִיצוֹן זוּג וְהַפְּנִימִי עֻנְבָּל.

פירוש ברטנורא

נזירים. הששה הראשונים והשלשה האחרונים. לב"ש הוו נזירים ודאי, דנזירות בטעות הוי נזירות, ובין אותו שנתקיימו דבריו ובין אותו שלא נתקיימו דבריו הוי נזיר. ולבית הלל הוי נזירות ספק, מפני שהכוי ספק בהמה ספק חיה ספק בריה בפני עצמה:

ו א שלשה מינין אסורין בנזיר, הטומאה. דכתיב (במדבר ו') על כל נפשות מת לא יבא: **התגלחת.** דכתיב (שם) תער לא יעבור על ראשו: **והיוצא מן הגפן.** דכתיב (שם) וענבים לחים ויבשים לא יאכל: **כל היוצא מן הגפן.** כגון ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגים מצטרפין לכזית ללקות עליהן: **ואינו חייב עד שיאכל מן הענבים כזית.** וה"ה לשיעור שתיה בכזית. דכיון דכתיב וענבים לחים ויבשים לא יאכל, גמרינן מינה מה אכילה בכזית אף שתיה בכזית: **משנה ראשונה עד שישתה רביעית יין.** אבל משנה ראשונה איפכא שמעינן לה, דגמרינן אכילה משתייה, ושיעור שתייה בנזיר רביעית, דגמרינן שכר שכר ממקדש, ומה שיעור איסור שתייה ברביעית, אף שיעור איסור אכילה ברביעית: **אפילו שרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית חייב.** דס"ל לר' עקיבא שיעור איסורי נזיר בין באכילה בין בשתיה בכזית, והיתר מצטרף לאיסור להשלים לכשיעור. ואין הלכה כר"ע:

ב עד שיאכל שני חרצנים וזגן. דכתיב (במדבר ו') מחרצנים ועד זג, ומיעוט חרצנים שנים ויש להם זג אחד. ואין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה, אלא האוכל מן החרצן והזג אינו לוקה עד שיאכל מהן כזית: **רבי יוסי אומר שלא תטעה.** רבי יוסי היה נותן סימן שלא תטעה: **זוג של בהמה.** שהחיצון קרוי זוג:

משניות מבוארות – קהתי

שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם נָזִיר; ואמר להם התשיעי: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁכֻּלְּכֶם נְזִירִין — יש מפרשים שבתחילה היתה זו סיעה של ששה אנשים, שראו את הכוי, ואחר כך באו אליהם שלושת האחרונים, הֲרֵי כֻּלָּם נְזִירִים — לדעת בית שמאי כולם נזירים ודאי, שנזירות בטעות נזירות היא; ולדעת בית הלל, כפי שלמדנו במשנה הקודמת לדברי רבי שמעון, יש כאן נזירות ספק. ויש מבארים, שאף לדעת בית הלל כולם נזירים ודאי, שהואיל והכוי יש בו דרכים שווה לחיה, ויש בו דרכים שווה לבהמה, ויש בו דרכים שווה לבהמה ולחיה, ויש בו דרכים שאינו שווה לא לחיה ולא לבהמה, כמו שהזכרנו כבר לעיל, נמצא שנתקיימו דבריו של כל אחד ואחד (רמב"ם).

באור משנה א

שְׁלֹשָׁה מִינִין אֲסוּרִין בַּנָּזִיר — שלושה מיני איסורים יש בנזיר: הַטֻּמְאָה — שאסור לו להיטמא למת, כמו שנאמר (במדבר ו, ז): "כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבוא"; וְהַתִּגְלַחַת — שאסור לו לגלח שער ראשו, כמו שנאמר (שם שם, ה): "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו"; וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן — שאסור לו לאכול או לשתות מכל היוצא מן הגפן, שנאמר (שם שם, ג-ד): "מיין ושכר יזיר, חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה, וכל משרת ענבים לא ישתה, וענבים לחים ויבשים לא יאכל. כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין, מחרצנים ועד זג לא יאכל". וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן — כגון ענבים, חרצנים וזגים, מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה — שאם אכל מכולם שיעור כזית, הרי זה חייב מלקות. וְאֵינוֹ חַיָּב — מלקות, עַד שֶׁיֹּאכַל מִן הָעֲנָבִים כַּזַּיִת — והוא הדין בחרצנים וזגים, ששיעורם לחיוב מלקות הוא בכזית; ולפי מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה — שנשנתה קודם למשנתנו, עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית יַיִן — כלומר נזיר ששתה יין אינו חייב מלקות אלא אם כן שתה כשיעור רביעית הלוג (כ־1/8 הליטר), רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֲפִלּוּ שָׁרָה פִּתּוֹ בַּיַּיִן, וְיֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לְצָרֵף כַּזַּיִת, חַיָּב — רבי עקיבא חולק על משנה ראשונה וסובר, שאף בשתיית יין השיעור בנזיר לחיוב מלקות הוא בכזית, והיינו כשיעור היין הנשפך מכוס מלאה יין, כשמכניסים לתוכה זית, הלכך מצטרפים דברים הראויים לאכילה עם דברים הראויים לשתיה לשיעור כזית, ולא עוד אלא שאף ההיתר מצטרף לאיסור להשלימו לכזית, וזהו ששנינו, שאפילו שרה פתו ביין ויש בפת עם היין כדי להצטרף לכזית, הרי זה חייב מלקות (תוספות). יש מפרשים, שתנא קמא סובר כרבי עקיבא, שלמדים שתיה מאכילה, מה אכילה שיעורה בכזית, אף שתיה שיעורה בכזית, ואילו משנה ראשונה סוברת להיפך, שעיקר השיעור בנזיר הוא שיעור השתיה, ולמדים אכילה משתיה, מה שתיה שיעורה ברביעית, אף אכילה שיעורה ברביעית (ברטנורא). ויש כותבים, ששני השיעורים הללו, שיעור כזית לאכילה ושיעור רביעית לשתיה, שיעורים שווים הם, שאף רביעית יין כשהוא קרוש הוא עומד על כזית, וזהו שאמר רבי עקיבא: אפילו שרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית — כלומר שיש ביין שנבלע בפת כדי לצרף כזית, כגון שנבלעה רביעית יין באותה הפת, כל שאכל הפת בבת אחת, הריהו חייב מלקות (המאירי).

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד פרטים באיסורו של הנזיר בכל היוצא מן הגפן, וארבעה דברים עיקריים הם האסורים על הנזיר: יין, ענבים, חרצנים וזגים; ונחלקו תנאים במשנתנו, מה הם חרצנים ומה הם זגים?

וְחַיָּב עַל הַיַּיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל הָעֲנָבִים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְעַל הַחַרְצַנִּים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְעַל הַזַּגִּים בִּפְנֵי עַצְמָן — אם שתה או אכל ממין אחד בלבד כשיעור איסורו, הריהו חייב מלקות, וכן אם אכל כולם כאחד, והיינו ששתה רביעית יין, ואכל כזית ענבים וכזית חרצנים וכזית זגים, הריהו חייב מלקות על כל מין ומין בפני עצמו. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל שְׁנֵי חַרְצַנִּים וְזַגָּן — אם אכל הנזיר חרצנים בלבד או זגים בלבד, אינו חייב מלקות, אלא אם כן אכל כאחד שני חרצנים וזג שלהם, כלומר שני גרעינים והקליפה שלהם, שנאמר: "מחרצנים ועד זג", ומיעוט "חרצנים" שניים, כלומר הואיל וכתוב "חרצנים" בלשון רבים ו"זג" בלשון יחיד, אנו למדים שאינו חייב עד שיאכל לכל הפחות שני חרצנים וזגם. ורבי אלעזר בן עזריה סובר כרבי יוסי, האומר להלן במשנתנו ש"חרצנים" הם הגרעינים ו"זג" היינו הקליפה, שכן חולקים תנאים בביאור המלים הללו: אֵלּוּ הֵן חַרְצַנִּים? אֵלּוּ הֵן זַגִּים? הַחַרְצַנִּים אֵלּוּ הַחִיצוֹנִים — היינו הקליפות, הַזַּגִּים אֵלּוּ הַפְּנִימִים — היינו הגרעינים; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שֶׁלֹּא תִטְעֶה — רבי יוסי חולק על רבי יהודה, ואומר חילוף הדברים, שחרצנים הם הגרעינים וזגים הם הקליפות, כמו שכבר הזכרנו לעיל, והוא נותן סימן, כדי שלא תטעה: כְּזוּג שֶׁל בְּהֵמָה — כפעמון התלוי

ג סְתָם נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם. גִּלַּח אוֹ שֶׁגִּלְּחוּהוּ לִסְטִים — סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם. נָזִיר שֶׁגִּלַּח בֵּין בַּזּוּג בֵּין בַּתַּעַר, אוֹ שֶׁסִּפְסֵף כָּל שֶׁהוּא — חַיָּב. נָזִיר חוֹפֵף וּמְפַסְפֵּס, אֲבָל לֹא סוֹרֵק. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: לֹא יָחֹף בָּאֲדָמָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּשֶּׁרֶת אֶת הַשֵּׂעָר.
ד נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה יַיִן כָּל הַיּוֹם, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת; אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּשְׁתֶּה, אַל תִּשְׁתֶּה; וְהוּא שׁוֹתֶה — חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. הָיָה מְגַלֵּחַ כָּל הַיּוֹם, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת; אָמְרוּ לוֹ: אַל תְּגַלַּח, אַל תְּגַלַּח; וְהוּא מְגַלֵּחַ — חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. הָיָה מִטַּמֵּא לַמֵּתִים כָּל הַיּוֹם — אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת; אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּטַּמֵּא, אַל תִּטַּמֵּא; וְהוּא מִטַּמֵּא — חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.
ה שְׁלֹשָׁה מִינִין אֲסוּרִין בַּנָּזִיר: הַטֻּמְאָה וְהַתִּגְלַחַת וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן. חֹמֶר בַּטֻּמְאָה וּבַתִּגְלַחַת מִבַּיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן, שֶׁהַטֻּמְאָה

פירוש ברטנורא

ג סתם נזירות שלשים יום. אע"ג דתני לה לעיל, משום דבעי למיתני סיפא גילח או שגלחוהו ליסטים סותר שלשים יום, הדר תנא ליה הכא: **סותר שלשים יום.** כלומר סותר עד שיהיה לו גידול שער של שלשים יום כשהוא מגלח תגלחת של מצוה: **או שספסף כל שהוא.** שעקר והשיר אפילו שער אחד, חייב, דכתיב (במדבר ו') תער לא יעבור, לרבות כל המעבירין: **חופף.** מחכך בידו: **ומפספס.** בצפרניו או בכלי, ובלבד שלא יתכוין להשיר, דדבר שאין מתכוין מותר: **אבל לא סורק.** במסרק דהוי פסיק רישיה ואסור. אע"ג דהמשיר אפילו שער א' לוקה, מ"מ אינו סותר ל' יום עד שיגלח רוב שערו בתער או במספרים בצד עיקרו של שער: **לא יחוף באדמה.** מין ממיני אדמה שהיא משרת השער דהא נמי הוי פסיק רישיה. והלכה כרבי ישמעאל:
ד נזיר שהיה שותה יין כל היום. ולא התרו בו אלא אחת: **אל תשתה אל תשתה.** שהתרו בו בין שתייה לשתייה:
ה שהטומאה והתגלחת סותרים. דכתיב בטומאה (שם), והימים הראשונים יפלו. ותגלחת סותרת שלשים דבעינן גדל פרע שער ראשו (שם) ואין גידול פרע פחות מל' יום: **שהיוצא מן הגפן לא הותר מכללו.** כגון לשתות יין מצוה, דאמרינן מיין ושכר יזיר (שם) לאסור יין מצוה כיין הרשות: **טומאה ותגלחת הותרו**

משניות מבוארות – קהתי

בצואר של בהמה: **הַחִיצוֹן זוּג** – החלק החיצוני של הפעמון, שהמקוש בתוכו, נקרא זוג, **וְהַפְּנִימִי עִנְבָּל** – והחלק הפנימי, היינו המקוש הנוקש, נקרא ענבל, וכך בענבים הזג הוא החלק החיצוני.

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד פרטי הדינים של איסור הגילוח בנזיר, ויש באיסור הגילוח מה שאין באיסור אכילה ושתיה ביוצא מן הגפן, שנזיר האוכל ושותה ביוצא מן הגפן אינו סותר נזירותו, ואפילו אכל או שתה במזיד, ואפילו כמה ימים, אינו סותר כלום, ואילו נזיר שעבר וגילח שער ראשו בתוך נזירותו יש והוא סותר שלושים יום, כגון אם גילח רוב ראשו, ואפילו בשגגה או באונס.

סְתָם נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם – הלכה זו נשנתה כבר לעיל (א, ג), והיא באה כאן ללמדנו, שאין גידול שער בנזיר פחות משלושים יום; לפיכך אם **גִּלַּח** – הנזיר את שערו בתוך ימי נזירותו, בזדון או בשגגה, **אוֹ שֶׁגִּלְּחוּהוּ לִסְטִים** – כלומר אפילו גלחוהו באונס, **סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם** – יש מפרשים, שסותר עד שיהיה לו גידול שער של שלושים יום, כשהוא בא לגלח את התגלחת של מצוה לאחר מלאת ימי נזירותו, כלומר אם אין מיום שגילח עד סוף ימי נזירותו שלושים יום, כגון בנזירות מועטת, צריך הוא להמתין שלושים יום, אבל אם יש לו עוד למנות שלושים יום, כגון בנזירות מרובה, אינו סותר כלל, הואיל ויש לו עדיין שלושים יום לגידול שערו **(תוספות; ברטנורא)**; ויש מפרשים, שלעולם סותר שלושים יום, אפילו בנזירות מרובה, וכל אותם שלושים יום כל דקדוקי נזירות עליו, אלא שאין עולים לו מן המנין, ולאחר שלושים יום אלו, הרי הוא משלים נזירותו, וכל מה שמנה קודם שגילח, עולה לו מן המנין **(רמב"ם; המאירי)**. **נָזִיר שֶׁגִּלַּח** – במזיד, **בֵּין בַּזּוּג** – במספריים (שיש בהם זוג סכינים), **בֵּין בַּתַּעַר** – בסכין לגילוח, **אוֹ שֶׁסִּפְסֵף כָּל שֶׁהוּא** – שעקר ביד אפילו שערה אחת מעיקרה, **חַיָּב** – מלקות, ומבואר בגמרא: כל שנעקר השער מעיקרו, עד שלא נשאר ממנו כדי לכוף ראשו לעיקרו, הרי הוא חייב. וכל זה למלקות, אבל לענין סתירה, אינו סותר עד שיגלח רוב ראשו. **נָזִיר חוֹפֵף** – מחכך בידו את שערותיו; ויש מפרשים: משפשף בנתר או בחול, **וּמְפַסְפֵּס** – חוכך בצפרניו על שערו; ויש מפרשים: מפריד שערותיו זו מזו, ובלבד שלא יתכוון להשיר שערות; ואף על פי שפעמים הוא משיר שערות בחפיפתו או בפספוסו, אינו חושש, שכל שאין מתכוון לכך מותר, **אֲבָל לֹא סוֹרֵק** – במסרק, מפני שהמסרק ודאי משיר שערות. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: לֹא יָחֹף בָּאֲדָמָה** – לא יחכך שערותיו במין ממיני אדמה שמנקים בה את השערות, **מִפְּנֵי שֶׁמַּשֶּׁרֶת אֶת הַשֵּׂעָר** – שהחפיפה באדמה אף היא ודאי משרת שערות.

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד דיני חיוב מלקות בשלושת המינים האסורים בנזיר, שכולם שווים לענין זה. ודין הוא, שהעובר עבירה שעונשה מלקות, אינו חייב עליה אלא אם כן התרו בו לפני כן, שלא יעשה את העבירה, ואם יעשה אותה יהא חייב מלקות (עיין רמב"ם הל' סנהדרין יב, ב).

נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה יַיִן כָּל הַיּוֹם – ולא התרו בו אלא פעם אחת, **אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת** – אינו חייב מלקות אלא פעם אחת בלבד; **אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּשְׁתֶּה, אַל תִּשְׁתֶּה; וְהוּא שׁוֹתֶה** – שהתרו בו בין שתיה לשתיה, ולא נמנע מלשתות, **חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** – חייב מלקות על כל שתיה ושתיה. וכן הדין בתגלחת: **הָיָה מְגַלֵּחַ כָּל הַיּוֹם** – ולא התרו בו אלא פעם אחת, **אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת** – מלקות פעם אחת בלבד; **אָמְרוּ לוֹ: אַל תְּגַלַּח, אַל תְּגַלַּח; וְהוּא מְגַלֵּחַ** – שהתרו בו בכל שערה ושערה, והמשיך בגילוח, **חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** – חייב מלקות על כל שערה ושערה, כפי שהותרה. וכן באיסור טומאה: **הָיָה מִטַּמֵּא לַמֵּתִים כָּל הַיּוֹם** – ולא התרו בו אלא פעם אחת, **אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת** – מלקות פעם אחת בלבד. **אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּטַּמֵּא, אַל תִּטַּמֵּא; וְהוּא מִטַּמֵּא** – שהתרו בו על כל טומאה וטומאה, והוא הוסיף להיטמא, **חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** – חייב מלקות על כל טומאה וטומאה, כגון אם נטמא למת ופירש, וחזר ונגע במת אחר או שנכנס לאוהל שיש בו מת, וכיוצא בזה **(גמרא)**. ודין זה של מלקות נוהג בכל הטומאות מן המת, ואפילו באותן הטומאות שאין הנזיר מגלח עליהן תגלחת הטומאה **(המאירי; ועיין בהקדמתנו לבאור המשנה לעיל ג, ה)**.

הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב: "זה שאמרנו באלו הבבות "אינו חייב אלא אחת", אין זה אלא בדיני אדם, שאינו מחוייב מלקות אלא אחר ההתראה, ולכך צריך התראה על כל מלקות... אבל בדיני שמים, כל זמן ששתה רביעית יין – עבירה, ועל כל גילוח (שערה) – עבירה, וכל טומאה שיטמא – עבירה. ועל זה תעשה היקש לכל איסורים שבתורה, אין הפרש בזה בין איסור לאו ובין איסור כרת או איסור מיתת בית דין. אבל תדע, שהבא על הערווה, איזו ערווה שתהיה, חייב על כל ביאה וביאה בכלל (נוסח אחר: בפרט), ואם אנחנו לא נוכל להענישו אלא עונש אחד, הקב"ה מעניש אותו על כל עבירה ועבירה. ואם המיתו אותו בית דין על אחת מאלו העבירות, והתוודה – מתכפר לו על הכל מצד התשובה, לא מצד שהעונש האחד שמענישים אותו בית דין יכפר עוונות הרבה".

באור משנה ה

שְׁלֹשָׁה מִינִין אֲסוּרִין בַּנָּזִיר: הַטֻּמְאָה וְהַתִּגְלַחַת וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן – כמו שכבר שנינו במשנה א בפרקנו. **חֹמֶר בַּטֻּמְאָה וּבַתִּגְלַחַת**

וְהַתִּגְלַחַת סוֹתְרִין, וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן אֵינוֹ סוֹתֵר. חֹמֶר בַּיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן מִבַּטֻּמְאָה וּבַתִּגְלַחַת: שֶׁהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן לֹא הֻתַּר מִכְּלָלוֹ, וְהַטֻּמְאָה וְהַתִּגְלַחַת הֻתְּרוּ מִכְּלָלָן בְּתִגְלַחַת מִצְוָה וּבְמֵת מִצְוָה. וְחֹמֶר בַּטֻּמְאָה מִבַּתִּגְלַחַת, שֶׁהַטֻּמְאָה סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן, וְהַתִּגְלַחַת אֵינָהּ סוֹתֶרֶת אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן.

פירוש ברטנורא

מכללן. טומאה, למת מצוה, דכתיב (במדבר ו') לאביו ולאמו לא יטמא, לאביו הוא דאינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה. ותגלחת, לנזיר מצורע, דאתי עשה דוגלח את כל שערו (ויקרא י"ד) ודחי את לא תעשה דתער לא יעבור על ראשו (במדבר ו') :

משניות מבוארות – קהתי

מִבַּיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן – איסורי הטומאה והתגלחת חמורים מאיסור האכילה והשתיה מכל היוצא מן הגפן, **שֶׁהַטֻּמְאָה וְהַתִּגְלַחַת סוֹתְרִין** – את הימים שכבר מנה, שאם נזיר נטמא למת, הרי זה סותר נזירותו לגמרי, כמבואר להלן, ואם גילח בתוך ימי נזירותו, הרי זה סותר שלושים יום, כמו שבארנו לעיל (משנה ג), **וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן אֵינוֹ סוֹתֵר** – נזיר שאכל או שתה מכל היוצא מן הגפן, אינו סותר כלום מימי נזירותו. **חֹמֶר בַּיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן מִבַּטֻּמְאָה וּבַתִּגְלַחַת** – ויש באיסור האכילה והשתיה מכל היוצא מן הגפן חומרה שאינה באיסורי הטומאה והתגלחת, **שֶׁהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן לֹא הֻתַּר מִכְּלָלוֹ** – מכלל איסורו, שאין כל היתר לנזיר לשתות יין, ואפילו יין מצוה, שכן דרשו חכמים את הכתוב (**במדבר ו, ג**): "מיין ושכר יזיר" – לאסור יין מצוה כיין הרשות, ומבואר בגמרא: כגון שנשבע לשתות יין, ונמצא שמצוה עליו לשתות, ואחר כך נדר בנזיר, חלה הנזירות על שבועתו, ואסור ביין; ואין צריך לומר שהוא אסור ביין קידוש והבדלה, שהרי קידוש על היין אינו אלא מדברי סופרים (**תוספות; רמב"ם הל' נזירות ז, יא**), **וְהַטֻּמְאָה וְהַתִּגְלַחַת הֻתְּרוּ מִכְּלָלָן** – מכלל איסורן, **בְּתִגְלַחַת מִצְוָה** – שאם נזיר נצטרע, ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירותו, הרי זה מגלח את כל שערו, לפי שתגלחת המצורע היא מצוות "עשה", שנאמר בו (**ויקרא יד, ח**): "וגלח את כל שערו", וכל מקום שיש מצוות "עשה" ו"לא תעשה" אם אפשר לקיים את שניהם – מוטב, ואם לאו, בא "עשה" ודוחה "לא תעשה"; לפיכך בא "עשה" של תגלחת המצורע ודוחה "לא תעשה" האמור בנזיר (**במדבר ו, ה**): "תער לא יעבור על ראשו" (**פירוש המשניות להרמב"ם; "משנה תורה" הל' נזירות ז, טו**), **וּבְמֵת מִצְוָה** – שמותר לנזיר להיטמא למת מצוה, כגון אם היה מהלך בדרך ופגע במת שאין שם מי שיטפל בקבורתו, הרי הוא מיטמא לו וקוברו, שנאמר בנזיר (**במדבר ו, ז**): "לאביו ולאמו... לא יטמא", ודרשו (**על פי הקבלה**): לאביו לא יטמא, אבל מטמא הוא למת מצוה (**רמב"ם; ברטנורא**). **וְחֹמֶר בַּטֻּמְאָה מִבַּתִּגְלַחַת** – ויש בטומאה חומרה שאינה בתגלחת, **שֶׁהַטֻּמְאָה סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל** – שאם נזיר נטמא למת, הרי הטומאה סותרת את כל ימי נזירותו שמנה עד שנטמא, שנאמר (**במדבר ו, יב**): "והימים הראשונים יפלו", כמו שבארנו כבר (לעיל ג, ג-ד), **וְחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן** – קרבנות תגלחת הטומאה: שתי תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה, וכבש לאשם (**שם שם, י-יב**), כמבואר במשנה הבאה, **וְהַתִּגְלַחַת אֵינָהּ סוֹתֶרֶת אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם** – שאם גילח הנזיר את שערו בתוך ימי נזירותו, אין התגלחת סותרת אלא שלושים יום, כדי שיתקיים בו "גדל פרע שער ראשו" של סתם נזירות, שהוא שלושים יום, כמו שבארנו לעיל (משנה ג), **וְאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן** – ואין הנזיר, שגילח בתוך ימי נזירותו, חייב להביא כל קרבן.

בענין ששנינו, שהנזיר מותר בתגלחת מצוה, הבאנו הטעם של הרמב"ם, לפי שמצוות "עשה" של תגלחת המצורע דוחה "לא תעשה" – "תער לא יעבור על ראשו" – האמור בנזיר. ואמנם – מוסיף הרמב"ם – יש כאן קושיה: "והלא נזיר שגילח בימי נזרו עבר על "לא תעשה" ו"עשה", שנאמר (במדבר ו, ה): "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו... (הרי מצוות "לא תעשה"), קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו" (הרי מצוות "עשה"), ובכל מקום אין "עשה" דוחה "לא תעשה" ו"עשה", ולמה דוחה "עשה" של תגלחת הנגע לנזירות?" והתשובה היא: "מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעת, וימי חלוטו אין עולים לו, והרי אינו קדוש בהם, ובטל ה"עשה" מאליו, ולא נשאר אלא "לא תעשה", שהוא "תער לא יעבור על ראשו", ולפיכך בא "עשה" של תגלחת הצרעת ודוחה אותו (הל' נזירות ז, טו; ועיין "תוספות יום טוב"). ברם, הראב"ד משיג על הרמב"ם, והוא מביא טעם אחר, כפי שאמרו בראש מסכת יבמות, שהואיל והנזירות ישנה בשאלה, קלה היא, ולפיכך בא "עשה" של תגלחת מצורע ודוחה "לא תעשה" ו"עשה" של נזירות (עיין בנושאי כליו של הרמב"ם).

המשך ביאור למס' שבת ליום שישי עמ' א

1 עַבְדּוֹ וְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ'. מבארת הגמרא, 'וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם', 'אהליהם'
2 היינו נשותיהם, שֶׁמָּצְאוּ נְשׁוֹתֵיהֶן בְּטָהֳרָה. 'שְׂמֵחִים', שֶׁנֶּהֱנוּ מִזִּיו
3 הַשְּׁכִינָה. 'וּטוֹבֵי לֵב', שֶׁנִּתְעַבְּרוּ נְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְיָלְדָה
4 זָכָר. 'עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְדָוִד עַבְדּוֹ' (וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ,
5 לְדָוִד עַבְדּוֹ), שֶׁמָּחַל לוֹ הקדוש ברוך לדוד עַל אוֹתוֹ עָוֹן של בת
6 שבע, 'וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ', דְּאַחִיל לְהוּ עָוֹן דְּאכילה ושתיה בְּיוֹם
7 הַכִּפּוּרִים בעת חנוכת הבית.
8 רבי תנחום ממשיך לתרץ את הסתירה בדברי שלמה: וּדְקָאָמַר
9 שְׁלֹמֹה 'כִּי לְבָלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת', אין כוונתו לשבח
10 את החיים יותר מהמתים, שבודאי הצדיקים המתים חשובים יותר,
11 אלא כוונתו לענין הלכה מהלכות שבת ויום טוב, וּכְדְרַב יְהוּדָה אָמַר
12 רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב (תהלים לט ה) שדוד המלך
13 ביקש מהקדוש ברוך הוא 'הוֹדִיעֵנִי ה' קִצִּי, וּמִדַּת יָמַי מַה הִיא,
14 אֵדְעָה מֶה חָדֵל אָנִי', אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל
15 עוֹלָם, 'הוֹדִיעֵנִי ה' קִצִּי' – הודיעני כל העתידות לבוא עלי. אָמַר לוֹ
16 הקדוש ברוך הוא, גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי, שֶׁאֵין מוֹדִיעִין קִצּוֹ שֶׁל בָּשָׂר
17 וָדָם. המשיך דוד וביקש מהקדוש ברוך הוא, 'וּמִדַּת יָמַי מַה הִיא',
18 כלומר, הודיעני כמה יהיו ימי חיי. השיב לו הקדוש ברוך הוא, גְּזֵרָה
19 הִיא מִלְּפָנַי, שֶׁאֵין מוֹדִיעִין מִדַּת יָמָיו שֶׁל אָדָם. המשיך דוד וביקש,
20 וְ'אֵדְעָה מֶה חָדֵל אָנִי' – הודיעני באיזה יום בשבוע אני חדל ובטל מן
21 העולם. אָמַר לוֹ הקדוש ברוך הוא, בְּשַׁבָּת תָּמוּת. ביקש דוד, אָמוּת
22 בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת [–ביום ראשון], כדי שיוכלו להתעסק בי ובהספדי.
23 אָמַר לוֹ הקדוש ברוך הוא, כְּבָר הִגִּיעַ זמן מַלְכוּת שְׁלֹמֹה בְּנְךָ,
24 שעתיד לירש את מלכותך לאחר מותך, וְאֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת
25 בַּחֲבֵרְתָּהּ אֲפִילוּ כְּמֵלֹא נִימָא. ביקש דוד, אָמוּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת קודם
26 זמני. אָמַר לוֹ הקדוש ברוך הוא, הלא כבר אמרת בעצמך (שם פס' יא)
27 'כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף בָּחַרְתִּי', והיינו שטוב לי לחיות בחצרות
28 הקדוש ברוך הוא יום אחד ולמות אחריו, מאשר לחיות אלף שנים
29 במקום אחר, ואמר לו הקדוש ברוך הוא, אף אני אומר שטוֹב לִי יוֹם
30 אֶחָד שֶׁאַתָּה יוֹשֵׁב בחצרי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, יותר מֵאֶלֶף עוֹלוֹת שֶׁעָתִיד
31 שְׁלֹמֹה בְּנְךָ לְהַקְרִיב לְפָנַי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ ביום אחד, ולכן איני רוצה
32 להמיתך בערב שבת קודם זמנך, כדי שלא תתבטל מן התורה אפילו
33 יום אחד.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מג עמ' א: הגמרא מוסיפה ודורשת: נאמר בפסוק, **'וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת', לְשִׁמּוּאֵל** שקבלת הדם נעשית רק על ידי אלעזר, נאמר 'הכהן' בלקיחה ללמד **דַּאֲפִילּוּ בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט** כשרה. **וּלְרַב** שקבלה כשרה בכהן הדיוט, מה שנכתב שוב 'הכהן', על אף שאין לחלק בין לקיחה לקבלה, הוא משום **דְּאִצְטְרִיךְ** פסוק זה ללמד, כיון **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** - היה עולה בדעתך לומר, **דְּכֵיוָן** דְּהלקיחה **לָאו בְּגוּפָהּ דְּפָרָה נִינְהוּ,** לכך **לֹא לִיבְּעֵי כֹּהֵן** וכשרה אף בזר, **קָא מַשְׁמַע לָן,** שנעשה דווקא בכהן.

נמצא שנחלקו במשמעות הפסוק. לשמואל, הפסוק הוא 'מוציא מיד משמע', שהרי בפסוק שלפניו נלמד שקבלה כשרה רק באלעזר, ובפסוק זה נלמד שלקיחה כשרה אף בכהן הדיוט.

ואילו לרב, הפסוק הוא 'ממילא משמע', כיון שמכשיר לקיחה בכהן הדיוט כמו בקבלה.

הגמרא מוסיפה ודורשת: נאמר בפסוק, **'וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן'** ולמרות שגם בפסוק שלפניו מדובר בכהן הדיוט, נאמר שוב 'כהן' ללמד שצריך שיהיה הכהן **בְּכִיהוּנוֹ** - לבוש בבגדי כהונה ולא בבגדי חול. הרי שפסוק זה הוא 'ממילא משמע', ונדרש כמשמעות הפסוק שלפניו.

הגמרא מוסיפה ודורשת: נאמר בפסוק, **'וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד הָעֶרֶב'.** וממה שנאמר שוב **'כֹּהֵן',** יש ללמוד שיהיה **בְּכִיהוּנוֹ** - לבוש בבגדי כהונה, אף בפרה הנעשית **לְדוֹרוֹת.** שואלת הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** לעיל (מב:) שממעטים מ'אותה', **שֶׁלְּדוֹרוֹת** נעשית **בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט** ולא רק באלעזר, **שַׁפִּיר** - מובן מה שצריך ללמד, שעל אף שלדורות הקיל בה מפרת משה, יש לעשותה בבגדי כהונה. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** (שם) ש'אותה' בא ללמד **שֶׁלְּדוֹרוֹת** נעשית רק **בְּכֹהֵן גָּדוֹל,** יש להקשות, **הַשְׁתָּא** החמרנו, שלדורות **כֹּהֵן גָּדוֹל בְּעִינָן** בשחיטת הפרה, **בְּכִיהוּנוֹ מִיבַּעְיָא** - וכי צריך פסוק ללמד שגם בעבודה שהותר בה כהן הדיוט יש חיוב בגדי כהונה, הרי דבר פשוט הוא שאין עבודות אלו פחותות בשתי דרגות מהעבודה הנעשית על ידי כהן גדול, וכשרות בכהן הדיוט וללא בגדי כהונה. משיבה הגמרא: **אֵין** - באמת דבר פשוט הוא, אלא שגם **מִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר** - דבר שניתן ללמדו בקל וחומר, **טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא** - התורה טרחה וכתבה אותו במפורש. הרי שפסוק זה הוא 'ממילא משמע', שהרי ממשיך ומקיים את משמעות 'כהן' שנדרש מהפסוק שלפניו.

הגמרא מוסיפה ודורשת: נאמר בפסוק, **'וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ',** ואין לבאר ש'איש טהור' היינו כהן, שהרי כבר נאמר כהן בפסוק הקודם, והיה ניתן לכתוב 'ואסף את אפר הפרה'. אלא יש לדרוש, **'אִישׁ', לְהַכְשִׁיר אֶת הַזֹּר** באסיפת האפר. **ו'טָהוֹר', לְהַכְשִׁיר אֶת הָאִשָּׁה.**

ומה שנאמר **'וְהִנִּיחַ',** בא ללמד שרק **מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לְהַנִּיחַ,** כשר לאסיפה. ולכך **יָצְאוּ חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת לְהַנִּיחַ,** ופסולים הם לאסיפת האפר.

הרי שפסוק זה הוא 'מוציא מיד משמע', שהפסוק הקודם מצריך כהן, ובפסוק זה הוכשר אסיפה בזר.

הגמרא מביאה משנה, בכדי לדרוש את המשך הפרשה: **תְּנַן הָתָם** (פרה פ"ה מ"ד), **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ** - לתת את המים על האפר **חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בְּקָטָן וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה וּבְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** [-ספק אשה]. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן** שפוסלים בחרש שוטה וקטן, ומכשירים אשה. משיבה הגמרא: משום **דִּכְתִיב** (במדבר יט יז) **'וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת** וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי', ויש לפרש, **הָנָךְ דְּפָסְלִי לָךְ בַּאֲסִיפָה** - אלו שנפסלו באסיפת האפר, שהם חרש שוטה וקטן, **פָּסְלִי לָךְ** גם **בְּקִידּוּשׁ, וְהָנָךְ דְּאַכְשַׁרִי לָךְ בַּאֲסִיפָה** שהם זר ואשה, **אַכְשַׁרִי לָךְ** גם **בְּקִידּוּשׁ.**

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה,** מדוע מכשיר קידוש בקטן, ואינו מפרש ש'ולקחו' נאמר על הכשרים באסיפה. משיבה הגמרא: **אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא 'וְלָקַח'** בלשון יחיד כמו שנאמר 'ואסף', **מַאי 'וְלָקְחוּ'** בלשון רבים, ללמד **דַּאֲפִילּוּ קָטָן דְּפָסְלִי לָךְ הָתָם** באסיפה, **הָכָא** בקידוש **כָּשֵׁר.** מוסיפה הגמרא ושואלת: **אִשָּׁה, מְנָא לֵיהּ** לרבי יהודה לפסול, הרי היא כשרה באסיפה. משיבה הגמרא: רבי יהודה דרש ממה שנאמר **'וְנָתַן' וְלֹא 'וְנָתְנָה',** שאשה פסולה לקידוש.

רש"י

ולקח הכהן עץ ארז לשמואל. דאמר קבלה והזאה באלעזר הואי כתיב בה כהן לאכשורי השלכת עץ ארז בכהן הדיוט הוי האי משמע מוציא מיד משמע וכן כל הני דאמרינן ולרב דמכשר קבלה בכהן הדיוט הוי האי משמע ממילא ואינו מוציא מכלל מקרא שלפניו ואיצטריך למיכתב ביה כהן דאי כתב ולקח עץ ארז ולא כתיב כהן הוה אמינא ולקח כל מי שירצה ולא הוה מוקמינן ליה אכהן דקבלה סלקא דעתך אמינא הואיל ולאו גופה כו': **הכהן בכיהונו.** האי כהן קרא יתירא הוא דלא הוה ליה למיכתב אלא וכבס בגדיו וגו' ואנא ידענא דאהא דאיירי ביה קאי אלא למסמך כהן אבגדיו כלומר שבבגדי כהונה נעשית ולא בבגדי חול: **וטמא הכהן עד הערב.** ללמד על פרה הנעשית לדורות שצריכה בגדי כהונה: **הניחא למאן דאמר.** לעיל לדורות בכהן הדיוט ולא גמר חוקה מיום הכפורים איצטריך למיכתב כהן הכא ללמד על של דורות שתעשה בבגדי כהונה: **איש להכשיר הזר.** משום דלעיל מיניה איירי בכהן כתיב הכא איש להכשיר את הזר דאי כתב ואסף את אפר הפרה הוה אמינא כהן דלעיל מיניה איירי בכהן כתב הכא איש: **להכשיר את האשה.** דאי למעוטי טמא פשיטא דחטאת קרייה רחמנא: **לקדש.** לתת מים על האפר בכלי חרס: **ולקחו לטמא.** בתר ואסף איש טהור כתיב זו היא עבודה שאחר אסיפה וכתיב ולקחו אותם הנאמרים באסיפה זר ואשה ולא חרש שוטה וקטן: **א"כ.** הואיל אדלעיל קאי נימא ולקח דהא גבי אסיפה בלשון יחיד כתביה: **אשה מנא ליה.** וכן אנדרוגינוס משום ספק אשה:

מצות **עֲשֵׂה** הוא, שמשמעות 'שבתון' היא ציווי לשבות ממלאכה, **וַהֲוָה לֵיהּ** איסור מלאכה **בְּיוֹם טוֹב** גם **עֲשֵׂה** וְגם **לֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה,** ולכן אין העשה של שריפת קדשים פסולים ['באש תשרופו'] דוחה את איסור מלאכה ביום טוב.

הגמרא מבארת את המקור להיתר הנאה מתרומה טמאה בעת שריפתה. שנינו במשנה 'אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב', מדייקת הגמרא: **בְּיוֹם טוֹב הוּא דַּאֲסִיר** להדליק בו, **הָא בְּחוֹל שַׁפִּיר דָּמֵי** להדליק וליהנות ממנו. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מנין המקור שמותר ליהנות מהשמן בעת שריפתו.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב, כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לִשְׂרוֹף** את **הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, כָּךְ מִצְוָה לִשְׂרוֹף אֶת הַתְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת, וְאָמְרָה תּוֹרָה** [כפי שיובא מיד] **בִּשְׁעַת בִּיעוּרָהּ תֵּיהָנֵי מִמֶּנָּה.**

מבררת הגמרא: **הֵיכָן אָמְרָה תּוֹרָה** שמותר ליהנות מהתרומה הטמאה בשעת ביעורה. משיבה הגמרא: **מִדְּרַב** [–מדרשתו של רב] **נַחְמָן** למדים זאת, **דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, אָמַר קְרָא** (במדבר יח ח), 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל אַהֲרֹן, **וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי',** ונקט הכתוב 'תְּרוּמֹתַי' בלשון רבים, הרי **שִׁבְשָׁתֵי** מיני **תְּרוּמוֹת** הניתנות לכהנים **הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה, וְאַחַת תְּרוּמָה טְמֵאָה, וְאָמַר רַחֲמָנָא** על שני המינים 'הִנֵּה נְתַתִּי לְךָ', והיינו שגם התרומה הטמאה **שֶׁלְּךָ** [–של הכהן] **תְּהֵא,** כדי **לְהַסִּיקָהּ תַּחַת תַּבְשִׁילְךָ.**

מקור אחר להיתר הנאה מתרומה טמאה בשעת ביעורה: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא,** מקור ההיתר הוא **מִדְּרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** נאמר בתורה בוידוי המעשרות, לגבי מעשר שני (דברים כו יד) **'וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה',** והיינו שמתוודה שלא הבעיר את המעשר באש בטומאה, כדי ליהנות ממנו, ויש ללמוד מתיבת 'ממנו', **'מִמֶּנּוּ'** – מעשר שני טמא **אִי אַתָּה מַבְעִיר** באש ליהנות ממנו, **אֲבָל אַתָּה מַבְעִיר שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת** ליהנות בשעת הביעור, בהדלקת הנר, או הסקה תחת התבשיל.

מקשה הגמרא: מנין ש'ממנו' בא ללמד היתר הנאה מתרומה שנטמאת, **וְאֵימָא, 'מִמֶּנּוּ'** – מעשר שני **אִי אַתָּה מַבְעִיר** בטומאה ליהנות ממנו, **אֲבָל אַתָּה מַבְעִיר שֶׁמֶן שֶׁל קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא,** ליהנות ממנו בשעת ביעורו.

מתרצת הגמרא: וכי **לָאו** כָּל **וָחוֹמֶר הוּא** שקודש שנטמא אסור בהנאה, **וּמַה מַּעֲשֵׂר הַקָּל מִקְּדָשִׁים, אָמְרָה תּוֹרָה 'וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה',** קֹדֶשׁ **הַחָמוּר לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שאם נטמא אסור ליהנות ממנו בשעת ביעורו.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם אתה לומד כן בקל וחומר, אם כן לגבי **תְּרוּמָה נַמִּי לֵימָא** [–גם יש לך לומר] **קַל וָחוֹמֶר הוּא,** אם מעשר הקל מתרומה כשנטמא אסור בהנאה בשעת ביעורו, כל שכן תרומה החמורה.

מתרצת הגמרא: **הָא כְּתִיב** לגבי מעשר 'מִמֶּנּוּ', ובהכרח בא למעט שתרומה אף שחמורה ממעשר, הקילה בה התורה שמותר ליהנות ממנה בשעת ביעורה.

שוב מקשה הגמרא: **וּמָה רָאִיתָ** לרבות איסור הנאה מקודש טמא מקל וחומר ממעשר, ולמעט מיתור 'ממנו' שתרומה טמאה מותרת בהנאה, והלא אפשר לדרוש להיפך, שנאסור הנאה מתרומה טמאה בקל וחומר ממעשר, ומיתור 'ממנו' נלמד להתיר הנאה מקודש שנטמא.

משיבה הגמרא: **מִסְּתַבְּרָא** קֹדֶשׁ **לֹא מְמַעֲיטְנָא** – מסתבר יותר שלא למעט קודש טמא מאיסור הנאה, **שֶׁכֵּן** חמור מתרומה בשש חומרות **שִׁסִּימָן** להם בראשי תיבות **'פנ"ק עכ"ם',** ולכן מסתבר יותר שגם חומרא זו שאם נטמא אסור בהנאה בשעת ביעורו נוהגת בו, והכתוב 'ממנו' ממעט תרומה.

הגמרא מפרטת את הסימן לחומרות של קודש: **פִּיגּוּל** – אם חשב בעת העבודה לאכול הקרבן לאחר זמנו הקבוע לו בתורה, נפסל, ואסור באכילה אף בזמנו הראוי, והאוכלו חייב כרת. **נוֹתָר** – אם הקריבו במחשבה ראויה, אלא שנותר מהבשר לאחר הזמן הראוי, אסור באכילה. ונקרא **קָרְבָּן** להקריבו בבית המקדש. ויש בו **מְעִילָה** אם נהנה ממנו בשוגג. **וְטֻמְאַת** האוכלו חייב **כָּרֵת. וְאָסוּר** באכילה **לְאוֹנֵן** – מי שמת אחד מקרוביו שחייב להתאבל עליהם, ועדיין לא נקבר. ומה שאין כן תרומה, לא שייך בה פסול פיגול ונותר, ואינה קרבן, אלא מתנה לכהנים היא, וזר הנהנה ממנה אינו מועל, וטמא האוכלה עונשו מיתה בידי שמים ולא כרת, ומותרת לאונן.

מקשה הגמרא: **אַדְּרַבָּה, תְּרוּמָה** טמאה **לֹא מְמַעֲיטְנָא** מאיסור הנאה בשעת ביעורה, **שֶׁכֵּן** חמורה מקודש בארבע חומרות ו**'מחפ"ז' סִימָן** להם.

הגמרא מפרטת את הסימן: זר או כהן טמא האוכלה חייב **מִיתָה** בידי שמים. **חוֹמֶשׁ** – זר האוכלה בשוגג חייב לשלם לכהן פירות חולין כפי כמות התרומה שאכל, בתוספת חומש (ויקרא כב יד), מה שאין כן בקודש, בחלק המותר לכהנים שאין בו מעילה, אין חיוב חומש לזר האוכלו.

המשך מעמוד קנ

ליהנות מהכסות שהיא שעטנז, שאם הוא עומד **בַּחַמָּה,** לא יתכוין שתגן עליו הכסות **מִפְּנֵי הַחַמָּה,** וְאם הוא עומד **בַּגְּשָׁמִים,** לא יתכוין שתגן עליו הכסות **מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים,** והיינו כדעת רבי שמעון שדבר שאינו מתכוין מותר. **וְהַצְּנוּעִין** – אנשים כשרים המרחיקים עצמם מכל דבר שיכול לגרום שהבריות יוציאו עליהם לעז, אינם לובשים את בגדי השעטנז כלל, אלא **מַפְשִׁילִין** אותם **בַּמַּקֵּל לַאֲחוֹרֵיהֶן,** כלומר, תולים את הבגדים על מקל בקצהו האחד, ואת קצהו השני של המקל מניחים על כתפיהם, ואין כתפיהם נוגעות בבלאים. מסיים רבה את קושייתו: **וְהָא הָכָא** – והרי כאן, במוכרי כסות, **דְּאֶפְשָׁר** לכל אדם **לְמֵיעְבַּד** [–לעשות] **כַּצְּנוּעִין** ולהפשיל את הבגדים על גבי מקל, ובאופן זה לא יצטרך כלל ללבוש שעטנז, **דְּכִי קְטַנִּים דָּמֵי** – ואופן זה דומה לספסלים קטנים שאפשר לטלטלם בלא גרירה, **וְאַף** על פי כן **כִּי לֹא מִתְכַּוְּין** ללובשם כדי ליהנות מהם, **שָׁרֵי** [–מתיר] **רַבִּי שִׁמְעוֹן** ללבשם **לְכַתְּחִלָּה, וּתְיוּבְתָּא** – לכאורה דבר זה הוא פירכא **דְּרַבִּי יִרְמְיָה רַבָּה** – לרבי ירמיה רבה שאמר שגם רבי שמעון לא התיר דבר שאינו מתכוין, אלא כשאין אפשרות להמנע מהפעולה שיכולה להביא לאיסור. מסיקה הגמרא: **תְּיוּבְתָּא** – אכן פירכא היא, ונדחו דבריו, שבודאי רבי שמעון התיר בכל אופן.

משנה

המכבה את הנר בשבת, פעמים שחייב, ופעמים שפטור. האופנים בהם המכבה את הנר בשבת פטור: **הַמְכַבֶּה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִפְּנֵי נָכְרִים** – כגון שמתירא מפני הפרסיים, שאוסרים ביום אידם להדליק אש מחוץ לבית עבודה זרה שלהם, **וְכֵן** המכבה את הנר **מִפְּנֵי לִיסְטִים,** כדי שלא יראו שיש אדם בבית ויבואו לגוזלו, וכן המכבה את הנר **מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה** הבאה עליו, ובחושך שאינו רואה נוח לו, וכן המכבה את הנר **מִפְּנֵי הַחוֹלֶה** כדי **שֶׁיִּישַׁן, פָּטוּר.**

אבל אם מכבה את הנר **כְּחֵם** [–כשהוא חם] **עַל הַנֵּר** [–הכלי שהפתילה דולקת בו], שחושש שיפקע [–ישבר] מחמת חום האש, וכן אם מכבה **כְּחֵם** [–כשהוא חם] **עַל הַשֶּׁמֶן** שלא יכלה, או **כְּחֵם** [–כשהוא חם] **עַל הַפְּתִילָה** שלא תכלה, **חַיָּיב** חטאת.

רבי יוסי חולק: **רַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר בְּכוּלָּן** – בכל האופנים האמורים, **חוּץ מִן** המכבה כשהוא חם **עַל הַפְּתִילָה** שחייב, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה** [–עושה את הפתילה] **פֶּחָם** בכיבוי זה.

רש"י

עֲשֹׂה הוּא. דְּמַשְׁמַע שְׁבוֹת בּוֹ: **וְאֵין עֲשֹׂה.** דְּ"בָאֵשׁ תִּשְׂרוֹפוּ" דּוֹחֶה יו"ט, דְּהוּא לֹא תֵּעָשֶׂה וְנַעֲשֶׂה וְאע"ג דְּהַדְלָקַת נֵר בְּיו"ט מְלָאכָה הַמּוּתֶּרֶת הִיא, הוֹאִיל וְהִבְעֵרַת שְׁאָר קֳדָשִׁים שֶׁאֵינָן נֶהֱנִין מֵהֶן נָאֱסָרִין – גַּם זוֹ לֹא יָצָא מִן הַכְּלָל: **הָא בַּחוֹל שַׁפִּיר דָּמֵי.** לְאִיתְהַנּוּיֵי מִינָּהּ: **מַצְוָה לִשְׂרוֹף אֶת הַתְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת.** דְּדַמְיָא לְקָדֶשׁ, וְעוֹד: מִשּׁוּם תִּקָּרֵי: **לֹא בְעַרְתִּי מִמֶּנּוּ.** בְּמַעֲשֵׂר שֶׁנִּי כְּתִיב: **בְּטָמֵא.** בֵּין שֶׁאֵנִי טָמֵא בֵּין שֶׁהוּא טָמֵא: **לָא מְמַעֲיטְנָא.** מִהָּכָא חוּמְרָא: **שֶׁכֵּן.** יֵשׁ בּוֹ חוּמְרֵי פְנִקְעֵב"ס, וְרָאוּי גַּם לָזוֹ. חֲיָיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל – שֶׁחַט עַל מְנָת לֶאֱכוֹל חוּץ לִזְמַנּוֹ וְאָכַל אֲפִילּוּ בִּזְמַנּוֹ. וּמִשּׁוּם נוֹתָר – חוּץ לִזְמַנּוֹ מִמָּשׁ, וְלֹא חָשַׁב מִתְּחִלָּה. וְקִרּוּי קָרְבָּן – וְיֵשׁ בּוֹ מְעִילָה. וְאַף עַל גַּב שֶׁקֹּדֶשׁ *(הַנּוֹתָר) לַאֲכִילַת כֹּהֲנִים אֵין בְּהֶן מְעִילָה, מ"מ תּוֹרַת מְעִילָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. אִם קָדְשֵׁי קֳדָשִׁים הֵן – יֵשׁ בָּהֶן מְעִילָה לְפְנֵי זְרִיקָה לְכָל הַנֶּהֱנֶה מֵהֶן, וְאִם קֳדָשִׁים קַלִּים הֵן – יֵשׁ מְעִילָה בְּאֵימוּרֵיהֶן לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, לְאַפּוּקֵי תְּרוּמָה דְּלֵית בָּהּ כְּלָל: **וְכָרֵת.** לְאוֹכְלָהּ בְּטוּמְאַת הַגּוּף. וּתְרוּמָה בְּמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם – יָמֵיו נִקְצָרִים, אֲבָל אֵינוֹ הוֹלֵךְ עֲרִירִי: **אָסוּר לְאוֹנֵן.** ק"ו מִמַּעֲשֵׂר. אֲבָל תְּרוּמָה מוּתֶּרֶת לְאוֹנֵן, בִּיבָמוֹת בְּפֶרֶק "הֶעֱרֵל" (דף ע:). "זָר" "זָר" ב' פְּעָמִים, זָרוּת אָמְרִתִּי לָךְ וְלֹא אֲנִינוּת. אוֹנֵן כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִקְבַּר מֵתוֹ: **מחפ"ז.** מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם לְזָר הָאוֹכְלָהּ, אוֹ כֹּהֵן טָמֵא, וְחוֹמֶשׁ לְזָר הָאוֹכְלָהּ בְּשׁוֹגֵג, דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כב): "כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה, וְיָסַף חֲמִישִׁיתוֹ עָלָיו". אֲבָל קֹדֶשׁ מִשָּׁעָה שֵׁשׁ הֵיתֵר לְכֹהֲנִים כִּתְרוּמָה וְיָצָא מִידֵי מְעִילָה – שׁוּב אֵין חוֹמֶשׁ בְּשִׁגְגַת אֲכִילָתוֹ. וְיֵשׁ דְּמוֹקְמֵי לָהּ בְּחוֹמְשִׁין דְּחוּמְשָׁא; וְלָא נְהִירָא, דְּהָא רַבִּינוּ בֵּיהּ חוֹמֶשׁ דְּחוֹמֶשׁ בְּהֶקְדֵּשׁ, בְּפֶרֶק "הַזָּהָב" (בָּבָא מְצִיעָא דַף נד:):

ואין

תוספות

בק"ו", דהא בלאו ק"ו נמי אתיא, דאתי עשה ודחי לא תעשה. ורב אשי הוא דמשני דיו"ט עשה ולא תעשה הוא, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. וקשה לר"י: דבפ"ק דביצה (דף ח: ושם) משמע דאית ליה לרבא דיו"ט עשה ולא תעשה הוא, גבי אפר בירה. דפריך: סוף סוף יו"ט עשה ולא תעשה הוא, ואין עשה דביסוי דוחה לא תעשה ועשה. אלא אמר רבא כו'. ודוחק למימר דהש"ס ניחא ליה למיפרך דיו"ט עשה ולא תעשה הוא, דקי"ל כרב אשי אבל רבא אע"ג דלית ליה ליו"ט עשה ולא תעשה – מ"מ אין כיסוי דוחה יו"ט מלבדו. ור"י מפרש: דאתיא בק"ו מנדרים ונדבות, דדחו יו"ט אף על גב שלא נכרתו עליהם י"ג בריתות – מילה לכ"ש. וקסבר רבא דקריבין ביו"ט. וליכא למיפרך: מה לנדרים ונדבות שהן לצורך גבוה, כדפריך בפ' "ר' אליעזר דמילה" (לקמן קלא:): מה לעומר ושתי הלחם – שהן לצורך גבוה. דהא לאו חובה נינהו, ואפילו חטאות ואשמות לא מיקרו צורך גבוה, כיון דאי לא חטא – לא בעי לאייתינהו. ואית ליה לרבא דיום טוב עשה ולא תעשה, כדמוכח בביצה. להכי איצטריך ק"ו, דאי לאו ק"ו – לא הוה צריך קרא למיסר. ורבא לא קאי אשריפת קדשים, אלא הש"ס מייתי, משום דמינה נמי שמעינן דאין שריפת קדשים דוחה יו"ט:

ה"ל יו"ט עשה כו'. וא"ת: הנך אמוראי דלעיל, דסברי דיו"ט לא תעשה גרידא – נילף מהכא דלא דחי עשה את ל"ת. וכי האי גוונא פריך בפ"ק דיבמות (דף ו..) ושמא מיכן לא נילף, לפי שיכול לעשות אחר יו"ט [ת"ז]:

הא בחול שפיר דמי מ"ט כו'. תימה: מהיכא תיתי דתרומה טמאה אסורה בהנאה, דבעי מ"ט? אי ממעשר הקל כדמשמע בסמוך ' איכא למיפרך: מה למעשר שכן טעון כסף צורה, כדפריך בפרק בתרא דמכות (דף יז:) ואור"י: דלא שייך האי פירכא אלא דוקא גבי חוץ לחומה, כדהתם, דבעי למילף דאוכל תודה או שלמים חוץ לחומה דלוקה ממעשר. ואם תאמר: הכא אסרינן הסקה והדלקה באיסורי הנאה וערלה דאסורה בהנאה ושרי ליהנות בשעת ביעור, כדאמר בפרק "כל שעה" (פסחים כז:) ולא משכח התם עצים לרבנן דאסורים אלא בשרשיפא! וצריך לדחות ולומר: דשמן ובשר ותבואה חשיבי בעין טפי בשעת היסק מעצים: **כך** אתה מצווה לשרוף את התרומה. פי' בקונטרס: משום דלא ליתי בה לידי תקלה. לפי טעם זה נראה דלאו דוקא שריפה, אלא ה"ה שאר ביעור. וכ"פ בהדיא ב"אלו עוברין". ול"נ, דבסוף תמורה (דף לג:) קתני תרומה טמאה בהדי הנשרפין, וקתני התם: הנשרפין לא יקברו. ע"כ נראה: דשריפה דוקא, משום דדמיא לקדש, ומדרבנן. א"נ: מדאורייתא, מדאיקרי "קדש". ואם תאמר: דאמר בספ"ק דפסחים (דף כ:) גבי תרומה טמאה שתעשה זילוף, הא תנן בתמורה: הראוי לקבורה לקבורה – פירוש: ויש לומר: דלא קאי אלא אערלה וכלאי הכרם, ולא אתרומה דשריא בהנאה: **אחת** תרומה טמאה ואחת תרומה טהורה. ואף על גב דדריש רבי אליעזר (בכורות דף לד. ושם): אחת תרומה טהורה ואחת תלויה, יניחנה במקום המוצנע ולא במקום התורפה דאסור לגרום לה טומאה, התם דריש "משמרת תרומותי" משמע: שתי תרומות צריכות שימור, דהיינו טהורה ותלויה. והכא דריש מ"לך": **שכן** פנקעב"ס. תימה: דמצי לאחשובי נמי דחמירי קדשים מתרומה בהא: העריב שמשו – אוכל בתרומה, הביא כפרתו – אוכל בקדשים: **פגול.** היינו חישב לאוכלו חוץ למקומו, ובכלל זה הוי אוכל חוץ לחומה דלוקה בקדשים. ונותר היינו חישב לאוכלו חוץ לזמנו, והוי נותר בכלל זה, והוי האי פיגול ונותר כי ההוא ד"אם עון פיגול הוא – הרי כבר נאמר לא יחשב, ואם עון נותר" כו' (פסחים דף טז:). ולא כמו פיגול שבכל הש"ס דקרי פיגול דחישב לאוכלו חוץ לזמנו – דהיינו נותר דהכא: **כרת.** שאינו מגיע לששים שנה, שהוא מיתת כל אדם, כדמשמע בשילהי מ"ק (דף כח. ושם) דאמר התם: רב יוסף כי הוה בר שיתין שנין עבד יומא טבא לרבנן, אמר: השתא נפקי לי מכרת. א"ל אביי: נהי דנפק מר מכרת דשני, מכרת דיומי מי נפק מר? פירוש, כדאמר התם: מת ביום א' – מיתה של זעם, שנים – מיתה של בהלה, שלשה – מיתה של כרת. ומיתה בידי שמים אין לה זמן קבוע, אלא שמת בשביל עון זה, אפי' אין בידו עון אחר. ואפי' למ"ד (לקמן דף נה.) "יש מיתה בלא חטא" – בשביל עון זה יקצרו ימיו. ומיהו בירושל' קאמר: דכרת אינו מגיע לחמשים, ומפיק לה מ"אל תכריתו את שבט הקהתי וגו' וזאת עשו להם וחיו", פי': אמרה תורה עשו להם תקנה שלא ימותו בעבודתן קודם חמשים, וכתיב "אל תכריתו" משמע כרת, היינו שמת קודם חמישים. ומיתה האמורה בתורה דקאמר התם – היינו שמת עד ששים, דכתיב "במדבר הזה יתמו ושם ימותו" ולא נגזרה גזירה אלא על בני עשרים שימותו קודם ארבעים, וקרי לה מיתה. אבל זרעו, אומר ריב"א דאין בכרת אלא בהנהנו דכתיב בהו ערירי. ואין נראה לר"ת, דהא בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות דף נה.) קאמר: ערירי דכתב רחמנא גבי דודתו למה לי – לכדרבא כו'. ואי אין זרעו נכרת אלא דוקא בהנהנו דכתיב ערירי, מאי קבעי? והא דלא קאמר במועד קטן (דף כח. ושם): נהי דנפק מר מכרת דשני, מכרת דבני מי נפק מר – התם מיירי כשאין לו בנים קטנים. ודוקא קטנים נעשים בעון אביהם, ולא גדולים כדמשמע בפירקין (דף לב:). ומיהו, קשה: דבתורת כהנים ממעט אשת אח מן האם מכרת, מדכתיב "אשת אחיו נדה היא" מה נדה יש לה היתר – אף אשת אח דיש לה היתר, דהיינו מן האב דשריא כשאין לה בנים. ובכולי הש"ס משמע דיש בה כרת כמו בשאר עריות, דהא מני לה גבי "חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן". ולפירוש ריב"א אתי שפיר, דמצינן למימר דממעט לה מערירי, ואין להאריך [וע"ע תוספות יבמות ב: ד"ה אשת]:

עֲשֹׂה הוּא, וְהָוָה לֵיהּ יוֹם טוֹב עֲשֹׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵין עֲשֹׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. בְּיוֹם טוֹב הוּא דַּאֲסִיר, הָא בַּחוֹל – שַׁפִּיר דָּמֵי, מ"ט? אָמַר רַב: כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לִשְׂרוֹף הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, כָּךְ מִצְוָה לִשְׂרוֹף אֶת הַתְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת. וְאָמְרָה תּוֹרָה: בִּשְׁעַת בִּיעוּרָהּ תֶּהֱוֵי מִמֶּנָּה. הֵיכָן אָמְרָה תּוֹרָה? מִדְּרַב נַחְמָן. דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: אֲמַר קְרָא "וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמוֹתָי" בִּשְׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת תְּרוּמָה טְמֵאָה. וְאָמַר רַחֲמָנָא 'לְךָ' – שֶׁלְּךָ תְּהֵא, לְהַסִּיקָהּ תַּחַת תַּבְשִׁילְךָ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא – מִדְּרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ א"ר יוֹחָנָן: "וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא" – מִמֶּנּוּ אִי אַתָּה מַבְעִיר, אֲבָל אַתָּה מַבְעִיר שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת. וְאֵימָא: מִמֶּנּוּ אִי אַתָּה מַבְעִיר, אֲבָל אַתָּה מַבְעִיר שֶׁמֶן שֶׁל קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא! לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? מַה מַּעֲשֵׂר הַקַּל אָמְרָה תּוֹרָה "לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא", קֹדֶשׁ חָמוּר לֹא כ"ש? א"ה, תְּרוּמָה נַמִּי, לֵימָא: ק"ו הוּא! הָא כְּתִיב 'מִמֶּנּוּ'. וּמָה רָאִיתָ? מִסְתַּבְּרָא, קֹדֶשׁ לָא מְמַעֲיטְנָא שֶׁכֵּן סִימָן עכ"ס: פִּיגּוּל, נוֹתָר, קָרְבַּן מְעִילָה, וְכָרֵת, אָסוּר לְאוֹנֵן. אַדְּרַבָּה, תְּרוּמָה לָא מְמַעֲיטְנָא, שֶׁכֵּן מחפ"ז סִימָן: מִיתָה, חוֹמֶשׁ, ואין

בב) "ונתן לכהן את הקדש", או משום דהוקשה לקדשים כדאמר במעילה בפרק "הנהנה" (דף יט.) דקדש אקשי רחמנא לתרומה, וקדש גופיה אסור בהנאה כשניטמא אפילו אותו קדש שהיה מותר בהנאה קודם כמו שלמים, נפקא לן שפיר מק"ו דמעשר, או מהיקשא דמעשר, כדאמר בפרק "כל שעה" (פסחים דף כד.) דא"ב: מאי פריך "ומה ראית"? ואימא: "ממנו" אתא למעוטי קדש ולא תרומה, ואם נמעט קדש, מהיכא תיתי איסור תרומה? וי"ל: דהוה גמרינן תרומה מדאיתקש לבכורים, ובכורים למעשר, כדאמרינן ב"הערל" (יבמות דף עג.) ולקמן לא סמיך אק"ו אלא אהיקשא סמיך. ומיהו, קדש אתי שפיר בק"ו ממעשר, כדאמרי' בפ' "כל שעה" (פסחים דף כד.). וליכא למיפרך שכן הד"ס ט"ב – דכולהו איתנהו בקדש, בר מוידוי. ואר"ת: דמוידוי לא שייך למיפרך, דלא שייך וידוי גבי קדש. אבל בתרומה שייך, דהא אגב מעשר מתודה נמי אתרומה, כדאמר: "וגם נתתיו ללוי" – זו תרומה, ואין לה וידוי בפני עצמה. וא"ת: דמוידוי היכי יליף בק"ו קדש ממעשר? הא איכא למיפרך: מה למעשר שכן טעון כסף צורה, כדפריך בפרק בתרא דמכות (דף יז:)! ואור"י: דלא שייך האי פירכא אלא דוקא גבי חוץ לחומה, כדהתם, דבעי למילף דאוכל תודה או שלמים חוץ לחומה דלוקה ממעשר. ואם תאמר: הכא אסרינן הסקה והדלקה באיסורי הנאה וערלה דאסורה בהנאה ושרי ליהנות בשעת ביעור, כדאמר בפרק "כל שעה" (פסחים כז:) ולא משכח התם עצים לרבנן דאסורים אלא בשרשיפא! וצריך לדחות ולומר: דשמן ובשר ותבואה חשיבי בעין טפי בשעת היסק מעצים: **כך** אתה מצווה לשרוף את התרומה. פי' בקונטרס: משום דלא ליתי בה לידי תקלה. לפי טעם זה נראה דלאו דוקא שריפה, אלא ה"ה שאר ביעור. וכ"פ בהדיא ב"אלו עוברין". ול"נ, דבסוף תמורה (דף לג:) קתני תרומה טמאה בהדי הנשרפין, וקתני התם: הנשרפין לא יקברו. ע"כ נראה: דשריפה דוקא, משום דדמיא לקדש, ומדרבנן. א"נ: מדאורייתא, מדאיקרי "קדש". ואם תאמר: דאמר בספ"ק דפסחים (דף כ:) גבי תרומה טמאה שתעשה זילוף, הא תנן בתמורה: הראוי לקבורה לקבורה – פירוש: ויש לומר: דלא קאי אלא אערלה וכלאי הכרם, ולא אתרומה דשריא בהנאה: **אחת** תרומה טמאה ואחת תרומה טהורה. ואף על גב דדריש רבי אליעזר (בכורות דף לד. ושם): אחת תרומה טהורה ואחת תלויה, יניחנה במקום המוצנע ולא במקום התורפה דאסור לגרום לה טומאה, התם דריש "משמרת תרומותי" משמע: שתי תרומות צריכות שימור, דהיינו טהורה ותלויה. והכא דריש מ"לך": **שכן** פנקעב"ס. תימה: דמצי לאחשובי נמי דחמירי קדשים מתרומה בהא: הערב שמשו – אוכל בתרומה, הביא כפרתו – אוכל בקדשים: **פגול.** היינו חישב לאוכלו חוץ למקומו, ובכלל זה הוי אוכל חוץ לחומה דלוקה בקדשים. ונותר היינו חישב לאוכלו חוץ לזמנו, והוי נותר בכלל זה, והוי האי פיגול ונותר כי ההוא ד"אם עון פיגול הוא – הרי כבר נאמר לא יחשב, ואם עון נותר" כו' (פסחים דף טז:). ולא כמו פיגול שבכל הש"ס דקרי פיגול דחישב לאוכלו חוץ לזמנו – דהיינו נותר דהכא: **כרת.** שאינו מגיע לששים שנה, שהוא מיתת כל אדם, כדמשמע בשילהי מ"ק (דף כח. ושם) דאמר התם: רב יוסף כי הוה בר שיתין שנין עבד יומא טבא לרבנן, אמר: השתא נפקי לי מכרת. א"ל אביי: נהי דנפק מר מכרת דשני, מכרת דיומי מי נפק מר? פירוש, כדאמר התם: מת ביום א' – מיתה של זעם, שנים – מיתה של בהלה, שלשה – מיתה של כרת. ומיתה בידי שמים אין לה זמן קבוע, אלא שמת בשביל עון זה, אפי' אין בידו עון אחר. ואפי' למ"ד (לקמן דף נה.) "יש מיתה בלא חטא" – בשביל עון זה יקצרו ימיו. ומיהו בירושל' קאמר: דכרת אינו מגיע לחמשים, ומפיק לה מ"אל תכריתו את שבט הקהתי וגו' וזאת עשו להם וחיו", פי': אמרה תורה עשו להם תקנה שלא ימותו בעבודתן קודם חמשים, וכתיב "אל תכריתו" משמע כרת, היינו שמת קודם חמישים. ומיתה האמורה בתורה דקאמר התם – היינו שמת עד ששים, דכתיב "במדבר הזה יתמו ושם ימותו" ולא נגזרה גזירה אלא על בני עשרים שימותו קודם ארבעים, וקרי לה מיתה. אבל זרעו, אומר ריב"א דאין בכרת אלא בהנהנו דכתיב בהו ערירי. ואין נראה לר"ת, דהא בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות דף נה.) קאמר: ערירי דכתב רחמנא גבי דודתו למה לי – לכדרבא כו'. ואי אין זרעו נכרת אלא דוקא בהנהנו דכתיב ערירי, מאי קבעי? והא דלא קאמר במועד קטן (דף כח. ושם): נהי דנפק מר מכרת דשני, מכרת דבני מי נפק מר – התם מיירי כשאין לו בנים קטנים. ודוקא קטנים נעשים בעון אביהם, ולא גדולים כדמשמע בפירקין (דף לב:). ומיהו, קשה: דבתורת כהנים ממעט אשת אח מן האם מכרת, מדכתיב "אשת אחיו נדה היא" מה נדה יש לה היתר – אף אשת אח דיש לה היתר, דהיינו מן האב דשריא כשאין לה בנים. ובכולי הש"ס משמע דיש בה כרת כמו בשאר עריות, דהא מני לה גבי "חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן". ולפירוש ריב"א אתי שפיר, דמצינן למימר דממעט לה מערירי, ואין להאריך [וע"ע תוספות יבמות ב: ד"ה אשת]:

תוספות

תתן לו ולא לאורו מכלל דבת אורו היא. ואם תאמר: מידי "ולא לאורו" כתיב? אימא: "שתתן לו" – ולא דבר שאין ראוי לו כלל! וי"ל: דאם כן לא לכתוב אלא "תתן" – דאין נתינה פחות משוה פרוטה, מדכתיב "לו" משמע, לו ולא לאורו:

הדלקת נר בשבת חובה. פי': במקום סעודה, דחובה היא שיסעוד במקום הנר משום עונג. אבל מהדלקת נר גופיה לא הוה פריך אביי, דפשיטא דחובה היא. דהתנן (לקמן דף לא.): על ג' עבירות נשים כו' על שאינן זהירות בהדלקת הנר: **חובה.** לגבי רחיצת(ד) ידים בחמין קרי ליה חובה, דלא הוי כל כך מצוה. ומים אחרונים קרי ליה חובה – משום סכנה דמלח סדומית, ושהרגו הנפש, וחמירי טפי מן הראשוני. ויש שרוצים לומר דאין לברך אהדלקת נר מדקרי ליה חובה, כדאמרינן (חולין קה.): מים אחרונים חובה, ואין טעונין ברכה. ואומר ר"ת: דשיבוש הוא, דלא דמי למים אחרונים – דלא הוי אלא להצלה בעלמא, אבל הדלקת נר – היא חובה של מצות עונג שבת. וכמה חובו? הן דטעונין ברכה. ומה שאומר טעם אחר שלא לברך: משום שאם היתה מודלקת ועומדת לא היה צריך לכבותה ולחזור ולהדליקה, ולא להדליק אחרת – אין נראה. דהא גבי כיסוי הדם (שם פז.), אם כסהו הרוח – פטור מלכסותו. אפ"ה: כשמכסה – צריך לברך. וכן נולד מהול, איכא למ"ד דאין צריך להטיף ממנו דם ברית. וכשמל, תניא בשילהי פר' "ר' אליעזר דמילה" (לקמן דף קלז.): המל אומר כו'. ובסדר רב עמרם יש: המדליק נר בשבת מברך "אשר קדשנו כו'". ועוד נראה לר"ת: שאם היה הנר מודלק ועומד – שצריך לכבות ולחזור ולהדליק, כדאמר ליה ההוא סבא: ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר (לעיל דף כג.):

מתוך שריחו רע. ואף על גב דנפט נמי ריחו רע, כדאמר בפ"ק (דף יב.): הא בדמשחא והא בדנפטא. ובפרק "אמר להם הממונה" (יומא דף לט.): בא למדוד נפט אומרים לו מדוד לעצמך – אין ריחו רע כמו עטרן:

סדין בציצית ב"ש פוטרין. פירש בקונטרס: ב"ש לא דרשי סמוכין. והא דלא קאמר "אוסרין" – משום דסברי בעלמא כלי קופסא חייבין בציצית, והבא פטירי – דלא שייך למיתני בהו אוסרין. ובסיפא דהך ברייתא קתני בפ' "התכלת" (מנחות דף מ.) א"ר אליעזר: כל המטיל תכלת בסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהין. אמר ר': אם כן למה אסרוה. פי': א"כ (כל אותן) שמתמיהין עליו, למה עושין כן? כיון דהלכה כב"ה. ומשני: גזרה שמא יקרע סדינו כו'. ועוד מתרץ: גזרה משום כסות לילה. ופירש"י בתשובה אחת: שלא גזרו אלא על התכלת, אבל במינו – חייב. והא דא"ל מלאכא לרב קטינא: סדינא בקייטא, סרבלא בסיתוא – ציצית מה תהא עליה? היינו ציצית מן המובחר מה תהא עליה, אבל ציצית במינו היה עושה. ובשמעתין נמי – היה להם ציצית של מינו, והיו מחביאים מר' יהודה. לפי שהיה מחייב לעשות תכלת, והיה סבור שעושין כב"ש מדאורייתא, ואינהו סבור אפי' לב"ה אסור מדרבנן משום כסות לילה. וקשה לר"י: דבפרק "התכלת" (שם דף מא.) מהדר לאתויי דציצית חובת טלית הוא מחסידים הראשונים, משארגו בבגד ג' היו מטילין בו ציצית. ודחי לה, ואמאי לא מייתי מהכא דלא קתני אוסרין? ועוד, דבה"ג פוסק: דחובת גברא הוא, מדמברכינן "להתעטף בציצית". ועוד: דאמרינן בפ"ק דיבמות (ד' ד.) גבי כלאים בציצית, דאפילו מאן דלא דריש סמוכין בעלמא – במשנה תורה דריש, ואיך יתכן לומר דב"ש לא דרשי סמוכין? ועוד: דרב עמרם גאון פוסק כב"ש בששה דברים, וחשיב הך בהדייהו. ועוד: אמאי נקט סדין בציצית, הוה ליה למנקט כלאים בציצית! ונראה לר"ת: דכ"ע דרשי סמוכין. וב"ש פטרי מדרבנן משום כסות לילה, או משום שמא יקרע. ופטרי אפילו ממינו, מדקתני "סדין בציצית" ולא קתני סדין בתכלת. כדאמר ר' אליעזר בר' צדוק "כל המטיל תכלת בסדינו" כו' וב"ה מחייבין – אפי' תכלת, דלית להו הנהו גזרות דב"ש. וכב"ש קי"ל, כדמוכח בסיפא דהך ברייתא. והשתא ניחא דרב קטינא שלא היה לו ציצית כלל, וכן תלמידיו של רבי יהודה לא היה להם כלל ציצית, דסברי כב"ש. ואומר ר"ת: דאין לעשות טליתות של פשתן ולעשות בו ציצית אפילו מינו, דכב"ש קיימא לן דפטרי, והמברך מברך ברכה לבטלה: **גזירה** משום כסות לילה. מדנקט סתמא דש"ס האי טעמא, ולא נקט טעמא שמא יקרע – משמע דקי"ל כרבי שמעון, דפוטר כסות לילה בפ' "התכלת" (מנחות ד' מג.). וכן משמע בפ"ב דברכות (דף יד:) דאמר: במערבא לא היו אומרים פרשת ציצית בלילה, אלא מתחילין "דבר אל בני ישראל". אמר אביי: כיון דאינהו מתחילין – אנן נמי מתחלינן, וכיון דמתחלינן – מסיימינן. משמע דמודו כולהו דאין מצות ציצית בלילה, ולכך נשים פטורות מן הציצית. ורב יהודה ורב עמרם דהוו רמי תכלתא לפרזומא דאינשי ביתיה ב"התכלת" (ד' מג.) ובפרק קמא דסוכה (ד' יא. ושם) משום דסברי דהויא מצות עשה שלא הזמן גרמא – לא קיימא לן כוותייהו. דהא משמע שהם דווקא היו עושין, ולא האחרים. ובפרק קמא דקדושין (ד' לג:) תנו רבנן: מצות עשה שהזמן גרמא – שופר ולולב סוכה וציצית:

ולימא

רש"י

וְאֵין לָהּ פִּדְיוֹן, וַאֲסוּרָה לְזָרִים. הָנָךְ נְפִישָׁן. וְאִיבְּעֵית אֵימָא: קֹדֶשׁ חָמוּר, שֶׁכֵּן עָנוּשׁ כָּרֵת. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אָמַר קְרָא "תִּתֵּן לוֹ", 'לוֹ' וְלֹא לְאוּרוֹ, מִכְּלָל דְּבַת אוּרוֹ הוּא. "רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר כּוֹ". מַאי טַעְמָא? אָמַר (א)רָבָא: מִתּוֹךְ שֶׁרֵיחוֹ רַע, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַנִּיחֶנָּה וְיֵצֵא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְיֵצֵא! אָמַר לֵיהּ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: הַדְּלָקַת נֵר בַּשַּׁבָּת – חוֹבָה, דְּאָמַר רַב נַחְמָן בַּר רַב זַבְדָּא, וְאָמְרִי לֵהּ אָמַר רַב נַחְמָן בַּר רָבָא אָמַר רַב: הַדְּלָקַת נֵר בַּשַּׁבָּת – חוֹבָה, רְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם בְּחַמִּין עַרְבִית – רְשׁוּת, וַאֲנִי אוֹמֵר: מִצְוָה. מַאי מִצְוָה? דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּךְ הָיָה מְנַהֲגוֹ שֶׁל ר' יְהוּדָה בַּר אֶלְעַאי, ע"ש מְבִיאִים לוֹ עֲרִיבָה מְלֵאָה חַמִּין, וְרוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וּמִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב בְּסִדִינִין הַמְצוּיָיצִין , וְדוֹמֶה לְמַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת, וְהָיוּ תַּלְמִידָיו מְחַבִּין מִמֶּנּוּ כַּנְפֵי כְסוּתָן, אָמַר לָהֶן: בָּנַי, לֹא כָּךְ שָׁנִיתִי לָכֶם, סָדִין בְּצִיצִית, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין וּב"ה מְחַיְּבִין. וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל! וְאִינְהוּ סָבְרִי – גְּזֵירָה מִשּׁוּם כְּסוּת לַיְלָה. "וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי נָשִׁיתִי טוֹבָה". מַאי "וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי"? אָמַר ר' אַבָּהוּ: זוֹ הַדְּלָקַת נֵר בַּשַּׁבָּת. "נָשִׁיתִי טוֹבָה" – אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: זוֹ בֵּית הַמִּרְחָץ(ב). (אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן): זוֹ רְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם בְּחַמִּין. ר' יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: זוֹ מִטָּה נָאָה וְכֵלִים נָאִים שֶׁעָלֶיהָ. ר' אַבָּא אָמַר: זוֹ מִטָּה מוּצַעַת וְאִשָּׁה מְקוּשֶׁטֶת לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים. ת"ר: אֵיזֶה עָשִׁיר? כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ נַחַת רוּחַ בְּעָשְׁרוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. סִימָן מ"ט ק"ס. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ ק' פָּרָסִים וּמֵאָה שָׂדוֹת, וק' עֲבָדִים שֶׁעוֹבְדִין בָּהֶן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה נָאָה בְּמַעֲשִׂים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית הַכִּסֵּא סָמוּךְ לְשׁוּלְחָנוֹ תַּנָּיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵין מַדְלִיקִין בָּצֶרִי. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבָּה: מִתּוֹךְ שֶׁרֵיחוֹ נוֹדֵף, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי:

לימא

וְאֵין לָהּ פִּדְיוֹן. לְהוֹצִיאָהּ לְחוּלִין. אֲבָל קֹדֶשׁ יֵשׁ קֹדֶשׁ שֶׁנִּפְדֶּה, כְּגוֹן שֶׁהוּמַם לִפְנֵי שְׁחִיטָה; **וַאֲסוּרָה לְזָרִים.** לְעוֹלָם. אֲבָל קֹדֶשׁ – יֵשׁ קֹדֶשׁ שֶׁמּוּתָּר לְזָרִים לְאַחַר זְרִיקָה, כְּגוֹן מַעֲשַׂר בְּהֵמָה וְתוֹדָה וּשְׁלָמִים: **הָנָךְ נְפִישָׁן.** שֶׁל: **כָּרֵת.** עֲדִיפָא, דְּאִית בֵּהּ תְּרֵי חוּמְרֵי: יְמֵי נִבְרְתִּין, וְהוֹלֵךְ עֲרִירִי: **רַאשֵׁי דְּנָנָךְ תִּתֵּן לוֹ וְלֹא לְאוּרוֹ.** מִכָּאן שֶׁאֵין תּוֹרְמִין מִן הַטָּמֵא עַל הַטָּהוֹר, דִּכְתִיב "תִּתֵּן לוֹ", דָּבָר הָרָאוּי לוֹ לְאֲכוֹל, וְלֹא לָתֵת לְאוּרוֹ לְחַסִּיק. וּמִדְּאִיצְטְרִיךְ לְמֵעוּטֵי – מִכְּלָל דְּבַת אוּרוֹ הִיא לְהַסָּקָה: **וַיֵּצֵא.** מַאי אִיכְּפַת לָן? חוֹבָה. כְּבוֹד שַׁבָּת הוּא, שֶׁאֵין סְעוּדָה חֲשׁוּבָה אֶלָּא בְּמָקוֹם אוֹר כְּעֵין יְמָמָא. בְּפֶרֶק בַּתְּרָא דְּיוֹמָא (דף עא:): **רְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם.** עַרְבִית: לֵיל שַׁבָּת: **בְּסִדִינִין הַמְצוּיָיצִין.** סְדִינִים שֶׁל פִּשְׁתָּן, וּבְהֶן צִיצִית שֶׁל תְּכֵלֶת. כְּלַאֲיִם, אֶלָּא שֶׁמּוּתָּר מִן הַתּוֹרָה, דְּדָרְשִׁינַן סְמוּכִין: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז" "גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ" (מְנָחוֹת פ"ד לט.): **מְחַבִּין מִמֶּנּוּ כַּנְפֵי כְסוּתָן.** שֶׁהָיוּ לָהֶם סְדִינִים שֶׁאֵינָן מְצוּיָיצִין: **בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין.** וְאַף עַל גַּב דְּצִיצִית חוֹבָה הוּא בְּכָל טַלִּיתוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם, וְאֲפִילּוּ מוּנָּחִים בְּקוּפְּסָא – הָנֵי דְּפִשְׁתָּן פְּטוּרִין, מִשּׁוּם דְּכְלַאֲיִם לָא שְׁרָא רַחֲמָנָא. דְּלָא דָּרְשִׁי סְמוּכִין: **וּב"ה מְחַיְּבִין.** דְּדָרְשִׁי סְמוּכִין: **וְאִינְהוּ סָבְרִי.** [תַּלְמִידָיו] שֶׁהָיוּ אוֹסְרִין, סְבוּר: נְהִי דַּהֲלָכָה כְּב"ה וְחַיְּבִין מִדְּאוֹרַיְיתָא, מִידְּהוּ [וְרַבָּנָן] גְּזוּר בְּהוּ מִשּׁוּם כְּסוּת לַיְלָה. שֶׁמָּא יֵהֵא לוֹ כְּסוּת שֶׁמְּיוּחָד לַלֵּילוֹת, וַיַּטִּיל בּוֹ צִיצִית, וְנִמְצָא לוֹבֵשׁ כְּלַאֲיִם שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה. דִּכְסוּת לַיְלָה לָא מְיַחֲיֵב בְּצִיצִית, דִּכְתִיב "וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ". וּבִיבְמוֹת *פְּרָכִינַן: וְכִי ב"ד מַתְנִין לַעֲקוֹר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה לְפִטּוּר אֶת הַחַיָּיב? וּמִשְּׁנַיְ: שַׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה שְׁאנֵי: **הַדְּלָקַת נֵר בְּשַׁבָּת.** שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ מִמָּה לְהַדְלִיק. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין נֵר אֵין שָׁלוֹם, שֶׁהוֹלֵךְ וְנִכְשָׁל(ג) וְהוֹלֵךְ בָּאֲפֵילָה: **אֵיזֶהוּ עָשִׁיר.** נָפְקָא מִינֵיהּ לְמִטְרַח לַהֲדוּרֵי אַמִּילְתָּא: **נַחַת רוּחַ בְּעָשְׁרוֹ.** שֶׁמֵּחַ בְּחֶלְקוֹ, אִם מְעַט אִם רַב: **שֶׁעוֹבְדִין בָּהֶן.** בַּשָּׂדוֹת, עֲבוֹדָה הַצְרִיכָה לָהֶם: **שֶׁמָּא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ.** וְתַנְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא*: הַנּוֹתֵן שֶׁמֶן לְגַר – חַיָּיב מִשּׁוּם מַבְעִיר, וְהַמִּסְתַּפֵּק – חַיָּיב מִשּׁוּם מְכַבֶּה, בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה בְּגֶמְרָא דְּיוֹם טוֹב (דף כב.):

שהוא

וְאֵין לָהּ פִּדְיוֹן להוציאה לחולין, מה שאין כן קודש יש לו פדיון, אם נפל בו מום קודם שחיטתו. **וְאָסוּרָה לְזָרִים** לעולם, מה שאין כן קדשים יש שמותרים באכילה לזרים אחר זריקת הדם.

מתרצת הגמרא: **הָנָךְ נִפְּישָׁן** – החומרות שישנן בקודש ואינן בתרומה מרובות על החומרות שישנן בתרומה ואינן בקודש, ולכן מסתבר יותר לרבות איסור הנאה מקודש שנטמא בקל וחומר ממעשר, ומהכתוב 'ממנו' למעט תרומה טמאה, שמותר ליהנות ממנה בעת ביעורה.

תירוץ נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, קֹדֶשׁ חָמוּר** מתרומה **שֶׁכֵּן** האוכלו בטומאה **עָנוּשׁ כָּרֵת**, מה שאין כן האוכל תרומה בטומאה חייב מיתה בידי שמים בלבד, וכרת חמור יותר, שגם מת קודם זמנו, וגם מת ערירי.

הגמרא מביאה מקור נוסף להיתר הנאה מתרומה טמאה בשעת ביעורה: **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, אָמַר קְרָא** לגבי תרומה (דברים יח ד), 'רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וגו' **תִּתֶּן לוֹ'** [–לכהן], ומתיבת 'לו' דרשו חכמים שצריך ליתן לכהן תרומה הראויה **לוֹ**, והיינו תרומה טהורה שיכול לאכלה, **וְלֹא** הראויה **לְאוֹרוֹ** בלבד, והיא תרומה טמאה שאסורה באכילה, ואינה ראויה לכהן אלא להסיקה תחת תבשילו או ליהנות מאורה, ומלמד הכתוב שאין להפריש תרומה מפירות טמאים על פירות טהורים, אלא צריך להפריש מהטהורים עצמם. מסיים רב נחמן בר יצחק, **מִכְּלָל** – וממיעוט זה אתה למד **דִּתרומה** טמאה **בַּת אוֹרוֹ הוּא** – מותרת לכהן להסקה ולהנאה מאורה בשעת ביעורה.

שנינו במשנה: **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר כּוֹ'** אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מדוע אין זה מכבוד השבת להדליק בעטרן. משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, מִתּוֹךְ שֶׁרֵיחוֹ רָע, גּוֹרֵה שֶׁמָּא יַנִּיחֶנָּה** [–את הנר], מחמת ריחו הרע, **וְיֵצֵא** לאכול במקום חשוך.

שואלת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרבא, **וְיֵצֵא**, כלומר, מה איכפת לנו שיצא ממקום הנר.

משיבה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבא לאביי, **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, הַדְלָקַת נֵר בַּשַּׁבָּת** במקום סעודתו **חוֹבָה** היא לכבוד השבת, שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יום. **דְּאָמַר רַב נַחְמָן בַּר רַב זַבְדָּא, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים **שֶׁאָמַר** זאת **רַב נַחְמָן בַּר רָבָא, אָמַר רַב, הַדְלָקַת נֵר בַּשַּׁבָּת** במקום סעודה, **חוֹבָה, רְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם בְּחַמִּין** [–במים חמים] **עֲרֵבִית** – בערב שבת, לכבוד שבת, **רְשׁוּת**. רב נחמן חולק על דברי רב ואומר, **וַאֲנִי אוֹמֵר** שהרחיצה אינה רשות אלא **מִצְוָה**.

מבררת הגמרא: **מַאי מִצְוָה**, כלומר, מהו המקור למצות הרחיצה בערב שבת. מבארת הגמרא: **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּךְ הָיָה מִנְהָגוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְּעַאי בְּעֶרֶב שַׁבָּת, הִיו מְבִיאִים לוֹ עֲרִיבָה** [–קערה] **מְלֵאָה** מים **חַמִּין, וְרוֹחֵץ** בהם **פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וּמִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב בְּסַדִּינִין** של פשתן **הַמְצוּיָּצִין** – שציציות של לבן ושל תכלת בכנפותיהם, **וְדוֹמֶה לְמַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת**. ומכך שנהג רבי יהודה בר אלעאי לרחוץ בערב שבת, הרי שמצוה לעשות כן, שמנהג ישראל תורה הוא. **וְהָיוּ תַּלְמִידָיו** של רבי יהודה **מְחַבִּין** [–מסתירים] **מִמֶּנּוּ כַּנְפֵי כְסוּתָן**, שלא יראה שאין בהן ציציות. כשהבחין רבם שאין להם ציצית בכסותם, **אָמַר לָהֶן, בָּנַי, וכי לֹא כָּךְ שָׁנִיתִי לָכֶם** (עדיות פ"ד מ"י), אודות השאלה אם **סָדִין** של פשתן חייב **בְּצִיצִית, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין**, לפי שחוטי התכלת שבציצית נעשים דווקא מצמר, ואסור להטילם בסדין פשתן משום איסור כלאים ['שעטנז'], **וּבֵית הִלֵּל מְחַיְּבִין** הסדין בציצית, שדורשים מסמיכות הפסוק (דברים כב יא) 'לא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז', לפסוק המלמד את מצות ציצית (שם כב יב) 'גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ' וגו', שמצות עשה של ציצית דוחה לא תעשה של לבישת שעטנז. **וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵית הִלֵּל**. ואם כן מדוע אינכם מטילים ציצית בסדינכם.

הגמרא מסבירה טעם התלמידים שלא הטילו ציצית בסדיניהם: **וְאִינְהוּ סָבְרִי** – והם סברו, אכן הלכה כבית הלל ומדאורייתא חייב הסדין בציצית, אמנם חכמים אסרו להטיל בו ציצית, **גְּזֵרָה מִשּׁוּם כְּסוּת לַיְלָה** – שחששו שמא יטיל ציצית גם בכסות המיוחדת ללילה הפטורה מציצית, ויכשל באיסור שעטנז שלא במקום מצוה.

הגמרא מפרשת פסוק באיכה על פי מה שלמדנו חובת הדלקת נר לכבוד שבת: נאמר בקינת ירמיה הנביא על זמן חורבן הבית (איכה ג יז) 'וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי, נָשִׁיתִי טוֹבָה' – נעזב השלום מנפשי, ונשכחה ממני הטובה. מבררת הגמרא: **מַאי** כוונת הכתוב 'וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי'. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ**, 'שלום' **זוֹ הַדְלָקַת נֵר בַּשַּׁבָּת**, שבזמן החורבן לא היה לו נר להדליק, ובמקום שאין נר אין שלום, שנכשל בהליכתו בבית החושך.

הגמרא ממשיכה לבאר את הפסוק באיכה. מבררת הגמרא: מה היתה כוונת ירמיה בקוננו 'נָשִׁיתִי טוֹבָה'. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה**, 'טובה' **זוֹ בֵית הַמֶּרְחָץ**, שנמנעה ממנו הרחיצה בזמן החורבן. שיטה נוספת: (**אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**) [**רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**] 'טובה' **זוֹ רְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם בְּחַמִּין**, שנמנעה ממנו בשעת החורבן. שיטה נוספת: **רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר**, 'טובה' **זוֹ מִטָּה נָאָה וְכֵלִים נָאִים שֶׁעָלֶיהָ**, שנחסרו ממנו בזמן החורבן. שיטה נוספת: **רַבִּי אַבָּא אָמַר**, 'טובה' **זוֹ מִטָּה מוּצַעַת, וְאִשָּׁה מְקוּשֶׁטֶת** – מתוקנת והגונה במעשיה, וראויה **לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים**, שנחסרו ממנו בזמן החורבן.

אגב הדרשה הקודמת בביאור הכתוב 'ותזנח משלום נפשי' מביאה הגמרא כמה שיטות מי נחשב ל'עשיר': **תָּנוּ רַבָּנָן, אֵיזֶהוּ עָשִׁיר, כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ נַחַת רוּחַ בְּעָשְׁרוֹ**, ששמח בחלקו בין אם הוא רב או מעט, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר**.

סִימָן לשמות התנאים שפירשו איזהו עשיר, **מ"ט ק"ם**.

הגמרא מביאה דעות נוספות איזהו עשיר: **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר**, עשיר הוא, **כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאָה כְּרָמִים, וּמֵאָה שָׂדוֹת, וּמֵאָה עֲבָדִים שֶׁעוֹבְדִין בָּהֶן** – בשדות ובכרמים את העבודה הנצרכת להם.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, עשיר הוא, **כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה נָאָה בְּמַעֲשִׂים**.

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, עשיר הוא, **כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵית הַכִּסֵּא סָמוּךְ לְשׁוּלְחָנוֹ** שאוכל עליו.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת סוג נוסף של שמן שאסור להדליק בו נר שבת: **תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֵין מַדְלִיקִין נר שבת בְּצֵרִי** – שרף היוצא מעץ ששמו 'קטף'.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** אין מדליקים בו. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבָּה, מִתּוֹךְ שֶׁרֵיחוֹ הטוב נוֹדֵף** – הולך למרחוק, אסרו להדליק בו, **גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ** – יוציא מעט צרי מהנר בשבת להשתמש בו, והמוציא שמן מנר הדולק חייב משום 'מכבה'.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרבה,

לִימָא מַר – ויאמר הרב [רבה] שטעם איסור ההדלקה בצרי הוא **מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף** בעת שדולק, ונדבק בכותלי הבית ומבעירם, ולכן אסור להדליק בו, שמא יבעיר את הבית, ומתוך שאדם בהול על ממונו יבא לכבות את הדליקה בשבת, ויעבור על מלאכת מכבה.

מתרצת הגמרא: **חָדָא וְעוֹד קָאָמַר** – כוונת רבה להוסיף טעם נוסף על הטעם הפשוט, וכך כוונת רבה, **חָדָא** – טעם אחד יש לאסור הדלקה בצרי, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף. וְעוֹד, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ.**

אגב המבואר בסכנת הדלקה בצרי, מביאה הגמרא מעשה באסון שנגרם מחמתו: **הַהִיא חֲמָתָא דַּהֲוַת סַנְיָאה לָהּ לְכַלְתָּהּ** – מעשה בחמות שהיתה שונאת את כלתה, ומתוך שנאתה רצתה להמיתה, ולכן, **אָמְרָה לָהּ** החמות לכלה, **זִיל אִיקַּשִׁיט בְּמִשְׁחָא דַּאֲפַרְסְמָא** – לכי התקשטי [התבשמי] בשמן אפרסמון [והוא ה'צרי'], **אַזְלָא** – הלכה הכלה **וְאִיקַּשִׁיט** בשמן אפרסמון. **כִּי אֲתַת** – כששבה הכלה כשהיא מבושמת, **אָמְרָה לָהּ** החמות, **זִיל אִיתְּלִי שְׁרָגָא** – לכי והדליקי את הנר, **אַזְלָא אַתְּלָא שְׁרָגָא** – הלכה הכלה והדליקה את הנר, **אִינְפַּח בָּהּ נוּרָא וַאֲכַלְתָּהּ** – נפח בה ניצוץ מהנר והדליק את שמן האפרסמון שהיתה מבושמת בו, ונשרפה הכלה.

אגב המעשה בשמן אפרסמון מביאה הגמרא דרשה בעניינו: בתיאור חורבן הבית הראשון וגלות נבוזראדן נאמר (ירמיה נב טז), 'וּמִדַּלּוֹת הָאָרֶץ הִשְׁאִיר נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים, לְכֹרְמִים וּלְיֹגְבִים' – חלק מבני ישראל הדלים והפחותים השאיר נבוזראדן [שהיה השר על ההורגים במצות המלך] בארץ ישראל, ולא הגלם לבבל, כדי שישמשו ל'כורמים' ו'יוגבים', ו'כורמים' הוא לשון 'מלקטים', ו'יוגבים' הוא מלשון 'יקב' שעוסקים בסחיטה. הגמרא מבארת את עבודת הכורמים והיוגבים: **'כּוֹרְמִים', תְּנֵי רַב יוֹסֵף, אֵלּוּ מְלַקְּטֵי אַפַּרְסְמוֹן** הנטוע **מֵעֵין גֶּדִי וְעַד רָמָתָא. 'יוֹגְבִים' אֵלּוּ צַיָּדֵי חִלְּזוֹן** [שסוחטים את החילזון להוציא ממנו דמו לתכלת] המצויים, **מִסּוּלְמוֹת שֶׁל צוֹר** – מהדרך הגבוהה והצרה המוליכה לעיר 'צור', **וְעַד חֵיפָה.**

הגמרא מביאה ברייתא המבארת דין הדלקת נרות בשמן טבל טמא: **תְּנוּ רַבָּנַן, אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן טָבֵל טָמֵא בִּימוֹת הַחוֹל, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר** שאסור להדליק בו **בְּשַׁבָּת. כֵּיוָצֵא בוֹ, אֵין מַדְלִיקִין בְּנֵפֶט לָבָן בְּחוֹל, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּשַׁבָּת.**

הגמרא מבארת את טעם הברייתא. מבררת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר מדוע אסור להדליק **בְּנֵפֶט לָבָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף** ומדליק את הבית, **אֲבָל טָבֵל טָמֵא מַאי טַעְמָא** – מה טעם האיסור להדליק בו.

משיבה הגמרא: **אָמַר קְרָא** לגבי מתנת התרומה לכהנים (במדבר יח ח), 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל אַהֲרֹן, **וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי'**, ונקטה התורה 'תְּרוּמֹתָי' לשון רבים ללמד שבִּשְׁתֵּי מיני **תְּרוּמוֹת** הניתנות לכהנים **הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה, וְאַחַת תְּרוּמָה טְמֵאָה,** והוקשו זה לזה כדי ללמדנו, **מַה תְּרוּמָה טְהוֹרָה** הניתנת לכהנים לאכילה, **אֵין לְךָ בָּהּ** – אין בה לכהן זכות אכילה, **אֶלָּא מִשְּׁעַת הֲרָמָה וְאֵילָךְ,** אבל קודם שנתרמה והרי הפירות טבל, אסורים באכילה אף לכהן, **אַף תְּרוּמָה טְמֵאָה** הניתנת לכהן להנאה בלבד, **אֵין לְךָ בָּהּ** היתר הנאה **אֶלָּא מִשְּׁעַת הֲרָמָה וְאֵילָךְ,** אבל בעוד הפירות בטבלם אסורים בהנאה אף לכהן. ולכן אין מדליקים נר בשמן טבל טמא, כיון שאסור בהנאה.

הגמרא חוזרת לדברי הברייתא שהובאה לעיל (כה:) לענין הדלקה בצרי, ומביאה את המשך דברי הברייתא: **גּוּפָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֵין מַדְלִיקִין** נר שבת **בְּצָרִי,** מהטעמים שנתבארו לעיל. **וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר,** טעם נוסף לאיסור הדלקה בו, משום שה**צָּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שָׁרָף** היוצא **מֵעֲצֵי הַקִּטָּף** [–שם עץ], ואינו שמן היוצא מהפרי, וכיון שאינו אלא שרף דומה הוא לזפת היוצאת מהעץ, ששנינו לעיל (כ:) שאין מדליקים בה מפני שאינה נמשכת אחר הפתילה. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ** בשבת. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, אֵין מַדְלִיקִין** נר שבת **אֶלָּא בְּשֶׁמֶן הַיּוֹצֵא מִן הַפְּרִי,** אבל לא בשמן דגים, וכן אין מדליקים בעטרן וצרי היוצאים מן העץ, ולא מן הפרי. **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְּשֶׁמֶן זַיִת בִּלְבַד.**

ממשיכה הברייתא: **עָמַד רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי עַל רַגְלָיו וְאָמַר,** לדברי רבי טרפון **מַה יַּעֲשׂוּ אַנְשֵׁי בְּבֶל שֶׁאֵין לָהֶם** שמן זית, **אֶלָּא שֶׁמֶן שׁוּמְשְׁמִין** בלבד. **וּמַה יַּעֲשׂוּ אַנְשֵׁי מָדַי שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא שֶׁמֶן אֱגוֹזִים** בלבד. **וּמַה יַּעֲשׂוּ אַנְשֵׁי אַלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא שֶׁמֶן צְנוֹנוֹת** בלבד. **וּמַה יַּעֲשׂוּ אַנְשֵׁי קַפּוֹטְקִיָּא שֶׁאֵין לָהֶם לֹא כָּךְ** – לא שמן זית, **וְלֹא כָּךְ** – ולא שמנים היוצאים משאר פירות כשומשמין ואגוזים, **אֶלָּא נֵפֶט** בלבד יש להם, וכי לא ידליקו נר שבת. מסיים רבי יוחנן בן נורי: **אֶלָּא, אֵין לְךָ** לאסור בהדלקה **אֶלָּא מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים** במשנה **שֵׁאֵין מַדְלִיקִין** בהם, אבל בשאר שמנים מדליקים, **וְכֵן מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן דָּגִים,** אף שדומה לחלב האסור בהדלקה (לעיל כ:), וגם אינו יוצא מהפרי, **וְכֵן** מדליקים **בְּעִטְּרָן,** אף שיוצא מהזפת הפסולה להדלקה (שם).

ממשיכה הברייתא: **רַבִּי שִׁמְעוֹן שִׁזּוּרִי אוֹמֵר, מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן פַּקּוּעוֹת וּבְנֵפֶט** בלבד, ולא בשאר שמנים.

דעה נוספת: **סוּמְכוּס אוֹמֵר, כָּל הַיּוֹצֵא מִן הַבָּשָׂר,** כגון חלב, **אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ, אֶלָּא בְּשֶׁמֶן** [–חוץ משמן] **דָּגִים,** שאף שיוצא מהבשר מדליקים בו.

מקשה הגמרא: שיטת **סוּמְכוּס הַיְינוּ** כשיטת **תַּנָּא קַמָּא** – רבי יוחנן בן נורי, שאמר שהשמנים האסורים להדלקה הם אלו ששנו חכמים במשנה לאיסור, ובמשנה (שם) שנינו שאסור להדליק בחלב, הרי שרבי יוחנן אוסר הדלקה ביוצא מן הבשר, ובשמן דגים מתיר, כפי ששנינו במשנה (לעיל כד:) בדברי חכמים.

מתרצת הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – יש הבדל בין השיטות בדין **דְּרַב בְּרוֹנָא אָמַר רַב,** שאמר (לעיל כא. כד:) שאם עירב בחלב מבושל ובשמן דגים, שמן כשר כל שהוא, מדליקים בהם, שאחד מהתנאים סובר כרב ברונא לענין חלב וחולק עליו לענין שמן דגים, והתנא השני סובר כרב ברונא לענין שמן דגים, וחולק עליו לענין חלב, **וְלֹא מְסַיְּימִי** – ואין ניכר מתוך דברי התנאים מי הסובר כך ומי הסובר כך. שאפשר לפרש שרבי יוחנן בן נורי שאסר להדליק בחלב אף כשהוא מבושל [כמוזכר במשנה (לעיל ב:)], היינו דווקא בפני עצמו, אבל בתערובת שמן כשר מותר בהדלקה. ומה שהתיר להדליק בשמן דגים היינו אף בפני עצמו. ועל שני דינים אלו חולק סומכוס ואומר, שכל היוצא מהבשר והיינו חלב [ואף מבושל בכלל], אין מדליקים בו אפילו בתערובת שמן כשר, חוץ משמן דגים שמדליקים בו על ידי תערובת שמן כשר, אבל לא בפני עצמו. ואפשר לפרש להיפך, שרבי יוחנן בן נורי אסר להדליק בחלב [ואף מבושל בכלל] אף בתערובת שמן כשר, והתיר להדליק בשמן דגים בתערובת שמן כשר, וסומכוס חולק ואומר שכל היוצא מן הבשר והיינו חלב אין מדליקים בו בפני עצמו, אבל בתערובת שמן כשר מדליקים בו [אם החלב מבושל], חוץ משמן דגים שאף בפני עצמו מדליקים בו.

אגב הכלל שהובא בשם רבי ישמעאל, שכל היוצא מן העץ אין מדליקין בו, מביאה הגמרא ברייתא המבארת כללים נוספים ביוצא מן העץ. הסוגיא שלפנינו עוסקת במינו ושיעורו של הבגד המקבל טומאה, ולפנינו יתבארו שני אופנים של קבלת טומאה בבגד: **א.** טומאת נגעים, והוא בגד שנהיה בו נגע צרעת, כמבואר בתורה (ויקרא יג מז–נט) בפרשת נגעי בגדים. **ב.** טומאה שבאה עליו על ידי מגע בדבר טמא, וכגון שנגע הבגד במת, או בשרץ, או בשאר דברים המטמאים. בדרך כלל שיעורו של אריג לקבלת טומאה הוא שלש על שלש אצבעות, הברייתא מבארת שלא בכל מיני אריג נאמר שיעור זה: **תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כָּל** אריג העשוי מדבר **הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ, אֵין בּוֹ** [קבלת טומאה] **מִשּׁוּם 'שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ'** אצבעות. **וְכֵן** כל היוצא מן העץ, **מְסַכְּכִין בּוֹ** סוכה, כל שלא נעשה כלי ואינו מקבל טומאה, **חוּץ מִפִּשְׁתָּן,** שאף שהוא עץ, אם עשה ממנו אריג שיעורו לקבל טומאה הוא שלש על שלש אצבעות, וכן אין מסככים בו אף אם לא עשה ממנו כלי או בגד, כיון שמקבל טומאת נגעים.

אביי מבאר את דבריו של רבי שמעון בן אלעזר לענין קבלת טומאה: **אָמַר אַבָּיֵי,**

רש"י

שֶׁהוּא עָף. וְנִדְבַּק בְּכוֹתְלֵי הַבַּיִת וּמַדְלִיק אֶת הַבַּיִת: חֲמָתָא. חֲמוֹתָהּ: אִיתְלִי שְׁרָגָא. הַדְלֵק אֶת הַנֵּר: עַד רָמָתָא. שֵׁם מָקוֹם: לְכוֹרְמִים. לְשׁוֹן מַאֲסָפִים, כְּמוֹ "כּוֹרְמִים עָלָיו אֶת הַכֵּלִים" לְקַמָּן בְּפֶרֶק "רַבִּי עֲקִיבָא" (דף פח:): וּלְיוֹגְבִים. לְשׁוֹן יְקָבִים, שֶׁעוֹצְרִין וּפוֹצְעִין אֶת הַחִלָּזוֹן לְהוֹצִיא דָּמוֹ, כְּדַאֲמַרַן בַּפֶּרֶק "כְּלָל גָּדוֹל" לְקַמָּן (דף עה.). וְהַנִּיחָם מְעֻלֶּה הָר, וּקְצָרָה הַמְּסִילָה וּגְבוֹהָה, וְקוֹרִין אוֹתָהּ פּוּייאנִי"ה: אֵין מַדְלִיקִין בְּטֶבֶל טָמֵא. וְכ"ש בְּטָהוֹר, וּלְקַמִּיהּ מְפָרֵשׁ טַעְמָא: מַה תְּרוּמָה טְהוֹרָה. שֶׁהִיא לְאָכִילָה אֵין לְךָ בָּהּ אֶלָּא מִשְּׁעַת הֲרָמָה וְאֵילָךְ, וּמִקַּמֵּי הָכִי אֲסִירָא, שֶׁהֲרֵי טֶבֶל בִּמְיֻתָּה לְאוֹכְלָהּ. אַף תְּרוּמָה טְמֵאָה, אע"פ שֶׁאֵין אַתָּה אוֹכְלָהּ אֶלָּא מַסִּיקָהּ – אָסוּר לְהַסִּיקוֹ בְּטִבְלוֹ: אֵין מַדְלִיקִין בָּצָרִי. כְּדִמְפָרֵשׁ לְעִיל. וְעוֹד, כִּדְקָתָנֵי וְאָזֵיל, דְּאֵינוֹ בָא מִן הַפְּרִי אֶלָּא מִן הָעֵץ שֹׁרֶף בְּעָלְמָא, וְהַזָּעָה לֵיהּ בְּזֶפֶת וְאֵינוֹ נִמְשָׁךְ. לִישְׁנָא אַחֲרִינָא: וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר כו', לָאו טַעְמָא לְמִילְּתֵיהּ יָהֵיב, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: וְעוֹד הָיָה אוֹמֵר דָּבָר אַחֵר בְּצָרִי: עֲצֵי הַקְּטָף. כָּךְ שְׁמָם: מִן הַפְּרִי. לְאַפּוּקֵי שֶׁמֶן דָּגִים וְעִטְרָן וְצָרִי: אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים אֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן. כְּגוֹן פְּסוֹלֵי שְׁמָנִים דְּמִתְנִיתִין: וּמַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן דָּגִים. וְאע"ג דְּדָמֵי לְחֵלֶב וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּרִי: וּבְעִטְרָן. וְאע"ג דְּמִנְּפָשׁ קָאָתֵי: סוּמְכוֹס הַיֵּינוּ ת"ק. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי דְּפָסִיל כָּל הָנָךְ דְּמִתְנִיתִין, וְחֵלֶב אִימְּנִי בַּהֲדֵיהוּ דְּהוּא יוֹצֵא מִן הַבָּשָׂר, וְאִכְשַׁר בְּשֶׁמֶן דָּגִים: אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ דְּרַב בְּרוּנָא. דְּאָמַר: צָרִיךְ לָתֵת לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן כָּל שֶׁהוּא. אִי נָמִי: דְּאִכְשַׁר חֵלֶב מְדוּתָּךְ בְּתַעֲרוֹבֶת שֶׁמֶן כָּל שֶׁהוּא. חַד מֵהָנָךְ תַּנָּאֵי סָבַר לִדְרַב בְּרוּנָא דְּחֵלֶב נִיתָּר בְּתַעֲרוֹבֶת, אֲבָל שֶׁמֶן דָּגִים – אֲפִילּוּ בְּעִינֵיהּ, וְחַד סָבַר שֶׁמֶן דָּגִים עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת, אֲבָל חֵלֶב כְּלָל וּכְלָל לֹא: אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ. לְקַבֵּל טוּמְאָה בְּג' אֲצְבָעוֹת: יוֹצֵא מִן הָעֵץ. כְּמוֹ קַנְבּוֹס וְצֶמֶר גֶּפֶן: וּמְסַכְּכִים בּוֹ. סוּכָּה, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה. דְּאֵין מְסַכְּכִין בְּדָבָר הַמִּקַּבֵּל טוּמְאָה, כִּדְלְקַמִּינַן בְּמַסֶּ' סוּכָּה (דף יב:) "מִגַּרְנָךְ וּמִיִּקְבָךְ": חוּץ מִפִּשְׁתָּן. דְּלְקַמִּינַן לְקַמָּן דְּאִיקְרֵי עֵץ, וּמְקַבֵּל טוּמְאַת נְגָעִים אֲפִילּוּ אוּנִין שֶׁבּוֹ, כִּדְלְקַמָּן. הִלְכָּךְ אֵין מְסַכְּכִין בְּאוּנִין:

ר'

תוספות

וְלִימָא מר מפני שהוא עף. ויהא בהול על ממונו, ויבא לכבות. תימה: דה"ל למימר אפילו בחול נמי ליתסר. כדאמר לקמן דאין מדליקין בנפט לבן אפילו בחול, מפני שהוא עף:

חֲדָא ועוד קאמר. וקשה לר"י: דתניא בסמוך "הצרי אינו אלא שרף מעצי הקטף" משמע דהטעם לפי שאינו נמשך אחר הפתילה, ומה הוצרך לבדות הטעם מדעתו:

אֵין מדליקין בטבל טמא. פירש בקונטרס: וכ"ש בטבל טהור. ואין נראה, דלא הוי כ"ש. דמהיכא תיתי? אלא ה"ה בטבל טהור, דילפינן טבל טהור מטבל טמא: מה טבל טמא אין לך בו שום הנאה של בילוי אלא מהרמה ואילך, אף טבל טהור כן. אבל הנאה שאינה של בילוי – שרי, דלא מצינו בשום מקום שיהא טבל אסור בהנאה. ומהכא נמי ילפינן, כהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה כרשיני תרומה (יבמות פ"ז דף סו:), דהנאה של בילוי אסורה לזרים – אבל שאר הנאות שרי. דתנן בפרק "בכל מערבין" (עירובין דף כו:): דמערבין לישראל בתרומה:

רַבִּי ישמעאל אומר כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו. הא דלא קתני אלא פשתן כדקתני במתני' – משום דמתניתין איירי בפסול פתילות, והכא איירי בפסול שמנים. קשה לרשב"א: דרבי ישמעאל דתני במתני' דאין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת – משמע שנמשך אחר הפתילה יפה, אלא דגזרינן שמא יניחנו ויצא, כדמפרש לעיל. והכא משמע כל היוצא מן העץ אינו נמשך אחר הפתילה, ועטרן יוצא מן העץ הוא – דהוא פסולתא דזיפתא, כדאמר לעיל:

רַבִּי שמעון שזורי אומר מדליקין בשמן פקועות ובנפט. קשה לרשב"א: מה בא לומר רבי שמעון שזורי, דהא לרבי יוחנן בן נורי נמי מדליקין בהן, מדקאמר: אין לך אלא מה שאמרו חכמים "אין מדליקין" משמע דוקא הנהו, אבל שמן פקועות ונפט מכשיר. ועוד: דנפט מכשיר בהדיא רבי יוחנן. ואין לומר דרבי שמעון שזורי איירי בנפט לבן, דהא אפי' בחול אמר לעיל: אין מדליקין בו. ואי גרסינן "אין מדליקין" במילתיה דרבי שמעון שזורי – אתי שפיר:

אִיבָּא ביניהו דרב ברונא. פירש בקונטרס: דחד מינייהו סבר דחלב מהותך שרי בתערובות, אבל שמן דגים אפילו בעיניה. וחד סבר: שמן דגים בתערובות, אבל חלב כלל וכלל לא. והשתא תרוייהו לא סברי בבולה מילתא כרב ברונא. ולא משמע הכי, ובקונטרס דחק לפי שפירש במתניתין דשמן דגים היינו קרבי דגים שנימוחו. ונראה לר"ת: דשמן דגים היינו שמן שבא מעינו של דג, כדאמר ב"המוכר את

1 שֶׁהוּא עָף. וְנִדְבַּק בְּכוֹתְלֵי הַבַּיִת וּמַדְלִיק אֶת הַבַּיִת: חֲמָתָא. חֲמוֹתָהּ: אִיתְלִי שְׁרָגָא.
2 הַדְלֵק אֶת הַנֵּר: עַד רָמָתָא. שֵׁם מָקוֹם: לְכוֹרְמִים. לְשׁוֹן מַאֲסָפִים, כְּמוֹ "כּוֹרְמִים עָלָיו
3 אֶת הַכֵּלִים" לְקַמָּן בְּפֶרֶק "רַבִּי עֲקִיבָא" (דף פח:): וּלְיוֹגְבִים. לְשׁוֹן יְקָבִים, שֶׁעוֹצְרִין
4 וּפוֹצְעִין אֶת הַחִלָּזוֹן לְהוֹצִיא דָּמוֹ, כְּדַאֲמַרַן בַּפֶּרֶק "כְּלָל גָּדוֹל" לְקַמָּן (דף עה.). וְהַנִּיחָם
5 מְעֻלֶּה הָר, וּקְצָרָה הַמְּסִילָה וּגְבוֹהָה, וְקוֹרִין אוֹתָהּ פּוּייאנִי"ה: אֵין מַדְלִיקִין בְּטֶבֶל טָמֵא.
6 וְכ"ש בְּטָהוֹר, וּלְקַמִּיהּ מְפָרֵשׁ טַעְמָא: מַה תְּרוּמָה טְהוֹרָה. שֶׁהִיא לְאָכִילָה אֵין לְךָ בָּהּ
7 אֶלָּא מִשְּׁעַת הֲרָמָה וְאֵילָךְ, וּמִקַּמֵּי הָכִי אֲסִירָא, שֶׁהֲרֵי טֶבֶל בִּמְיֻתָּה לְאוֹכְלָהּ. אַף
8 תְּרוּמָה טְמֵאָה, אע"פ שֶׁאֵין אַתָּה אוֹכְלָהּ אֶלָּא מַסִּיקָהּ – אָסוּר לְהַסִּיקוֹ בְּטִבְלוֹ: אֵין מַדְלִיקִין
9 בָּצָרִי. כְּדִמְפָרֵשׁ לְעִיל. וְעוֹד, כִּדְקָתָנֵי וְאָזֵיל, דְּאֵינוֹ בָא מִן הַפְּרִי אֶלָּא מִן הָעֵץ שֹׁרֶף
10 בְּעָלְמָא, וְהַזָּעָה לֵיהּ בְּזֶפֶת וְאֵינוֹ נִמְשָׁךְ. לִישְׁנָא אַחֲרִינָא: וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר
11 כו', לָאו טַעְמָא לְמִילְּתֵיהּ יָהֵיב, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: וְעוֹד הָיָה אוֹמֵר דָּבָר אַחֵר בְּצָרִי: עֲצֵי
12 הַקְּטָף. כָּךְ שְׁמָם: מִן הַפְּרִי. לְאַפּוּקֵי שֶׁמֶן דָּגִים
13 וְעִטְרָן וְצָרִי: אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים
14 אֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן. כְּגוֹן פְּסוֹלֵי שְׁמָנִים
15 דְּמִתְנִיתִין: וּמַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן דָּגִים. וְאע"ג דְּדָמֵי
16 לְחֵלֶב וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּרִי: וּבְעִטְרָן. וְאע"ג
17 דְּמִנְּפָשׁ קָאָתֵי: סוּמְכוֹס הַיֵּינוּ ת"ק. רַבִּי יוֹחָנָן
18 בֶּן נוּרִי דְּפָסִיל כָּל הָנָךְ דְּמִתְנִיתִין, וְחֵלֶב אִימְּנִי
19 בַּהֲדֵיהוּ דְּהוּא יוֹצֵא מִן הַבָּשָׂר, וְאִכְשַׁר בְּשֶׁמֶן
20 דָּגִים: אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ דְּרַב בְּרוּנָא. דְּאָמַר: צָרִיךְ
21 לָתֵת לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן כָּל שֶׁהוּא. אִי נָמִי: דְּאִכְשַׁר
22 חֵלֶב מְדוּתָּךְ בְּתַעֲרוֹבֶת שֶׁמֶן כָּל שֶׁהוּא. חַד
23 מֵהָנָךְ תַּנָּאֵי סָבַר לִדְרַב בְּרוּנָא דְּחֵלֶב נִיתָּר
24 בְּתַעֲרוֹבֶת, אֲבָל שֶׁמֶן דָּגִים – אֲפִילּוּ בְּעִינֵיהּ,
25 וְחַד סָבַר שֶׁמֶן דָּגִים עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת, אֲבָל
26 חֵלֶב כְּלָל וּכְלָל לֹא: אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שָׁלֹשׁ עַל
27 שָׁלֹשׁ. לְקַבֵּל טוּמְאָה בְּג' אֲצְבָעוֹת: יוֹצֵא מִן
28 הָעֵץ. כְּמוֹ קַנְבּוֹס וְצֶמֶר גֶּפֶן: וּמְסַכְּכִים בּוֹ.
29 סוּכָּה, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה. דְּאֵין
30 מְסַכְּכִין בְּדָבָר הַמִּקַּבֵּל טוּמְאָה, כִּדְלְקַמִּינַן בְּמַסֶּ'
31 סוּכָּה (דף יב:) "מִגַּרְנָךְ וּמִיִּקְבָךְ": חוּץ מִפִּשְׁתָּן.
32 דְּלְקַמִּינַן לְקַמָּן דְּאִיקְרֵי עֵץ, וּמְקַבֵּל טוּמְאַת
33 נְגָעִים אֲפִילּוּ אוּנִין שֶׁבּוֹ, כִּדְלְקַמָּן. הִלְכָּךְ אֵין
34 מְסַכְּכִין בְּאוּנִין:

ר'

35 הַיֵּינוּ ת"ק! אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ דְּרַב בְּרוּנָא אָמַר רַב, וְלָא מְסַיְּימִי. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר:
36 כֹּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, וּמְסַכְּכִין בּוֹ, חוּץ מִפִּשְׁתָּן. אָמַר אַבָּיֵי:

ר'

הספינה" (ב"ב דף עג:); נגדו מגלגלתא דעינא תלת מאה גרבי מישחא. ובשמן דגים מודה רב ברונא דשרי בעיניה. והשתא, חד מינייהו סבר לגמרי כרב ברונא:

וְלָא מסיימי. ולא שייך הכא תנא בתרא לטפויי אתא. דמוכח קצת דת"ק להחמיר, מדקאמר: אין לך אלא מה כו' ומדליקין בשמן דגים ובעטרן, משמע דוקא הנך מדנחת לפרושי, ולא פי' נמי דרב ברונא: **אֵין** בו משום שלש על שלש ומסככין בו חוץ מפשתן. קשה לריב"א: דמשמע דפחות משלש על שלש – מסככין, אפי' בשל פשתן. ובפ"ק דסוכה (דף טז.) אמרינן: סיככה במטלניות שאין בהן שלש על שלש – פסולה! ותירץ דהתם איירי דבאות מבגד גדול, שכבר היו ראויות לקבל טומאה. אבל הכא מיירי בהנהו שלא היה בהם מעולם שלש על שלש. וקשה לרשב"א: דאפי' אם לא נארג בו מעולם שלש על שלש מקבל טומאה, כדאמר בפרק "במה אשה" (לקמן דף סג:): אריג כל שהוא – טמא, ואין מסככין בו. וי"ל: דהתם מיירי כשאין בדעתו לארוג בו יותר, והכא מיירי כשיש בדעתו לארגו בו יותר. הלכך – אם אין בו שלש על שלש – טהור:

תוספות

רבי שמעון בן אלעזר ותנא דבי ר' ישמעאל אמרו דבר אחד. וא"ת: כיון דבשאר בגדים אפי' שלשה על שלשה טהור לר' שמעון בן אלעזר, אמאי נקט שלש על שלש? ותירץ הרב פורת: דנקט שלש על שלש משום פשתן, דאפי' שלש על שלש טמא. ואע"ג דאמר לקמן (דף כז:): ר"ש בן אלעזר וסומכוס אמרו דבר אחד, דאמר סומכוס: סיככה בטווי – פסולה. משמע דהא דקאמר הכא חוץ מפשתן, היינו טווי ולא בגד! וי"ל: דעיקר מילתיה איירי בבגדי פשתן. ומ"מ דייק לקמן מדלא קאמר "חוץ מבגד פשתן" דבטווי נמי איירי. וא"ת: מאי דוחקיה דאביי לאוקמה דתנא שלש על שלש משום פשתן, ולימא דדוקא נקט, כמו שאמר רבא. ואי משום דלא ליפלוג ר"ש בן אלעזר אתנא דבי ר' ישמעאל – הא אביי גופיה קאמר לקמן דהאי תנא דבי ר' ישמעאל מפיק מאידך תנא דבי ר' ישמעאל! י"ל: דסבירא ליה לאביי הא דמרבה לקמן תנא דבי ר' ישמעאל שאר בגדים – היינו אפי' שלש על שלש, וסבר דשאר בגדים או יהיה בהן טומאה כמו בצמר ופשתים, או יהיו טהורים לגמרי:

השתא שתי וערב מיטמא. תימה לר"י: דילמא הא דתנן בפי"א דנגעים (משנה ח) "כמה יהא בפקיע ויטמא – כדי לארוג בו שלש על שלש" היינו בתר דקיי"ל באריג דמיטמא בשלש על שלש אבל כל כמה דלא ידעינן באריג – גם שתי וערב לא יטמא אלא כשיהיה כדי לארוג בו הרבה. וא"ב, היכי אתי שלשה על שלשה בק"ו דשתי וערב? ותירץ ר"י: דנראה לו להש"ס סברא דאריג שלשה על שלשה עדיף משתי וערב, אפי' כדי לארוג בו אלף על אלף. ולרשב"א נראה: דודאי בבגד שייך לחלק בשיעורו, משום דכתב רחמנא "בגד" דמשמע בגד שלם. אבל שתי וערב – השיעור תלוי בסברא, והיינו שלש על שלש דחזי אפילו לעשירים, דהא חזי לאיצטרופי לבגד גדול: **אתי** בק"ו. מפרש הרב פורת: דהאי ק"ו לא נקט אלא להרווחא דמילתא, ובלאו ק"ו נמי אין צריך ריבוי לשלשה על שלשה, דכיון דחזו לעניים ולעשירים בגד חשוב הוא. דמה לי שלשה על שלשה, ומה לי ד' או ה' אמות, כיון שגם זה ראוי כמו זה. וכן מוכח מדברי רבא דאמר: שלשה על שלשה בשאר בגדים מ"או בגד". ומנא ליה, דילמא איצטריך קרא לבגד שלם? אלמא משמע: דאין חילוק בין בגד שלם לשלשה על שלשה. וכן אביי דמוקי "או בגד" לשלש על שלש בצמר ופשתים דמיטמא בשרצים, ולא מוקי לשלשה על שלשה – משום דשלשה על שלשה הוי בכלל בגד, ולא צריך ריבוי.

וכן משמע ממאי דפריך: ואימא כי אימעוט משלש על שלש, ושם אפרש. ויש ליישב: דאיצטריך ק"ו, דאי לאו ק"ו ה"א: "בגד" משמע בגד שלם, אבל השתא דאיכא ק"ו – גלי לן דבכל מקום דכתיב "בגד" הוי שלשה על שלשה:

ואימא לרבות שלשה על שלשה בשאר בגדים. פי' בקונטרס: אבל שלש על שלש בצמר ופשתים – אתי בק"ו. ולא נהירא, דהא אמרן: כיון דלא חזי לעניים ולעשירים לא אתי בק"ו. ונראה לפרש(ב) דהכי פריך: ואימא לרבות שלשה על שלשה. פי': שנרבה שלשה על שלשה בשאר בגדים, דהא ליכא מיעוטא למעוטינהו. וצמר ופשתים – אתי למעוטי שאר בגדים משלש על שלש. דאי לאו צמר ופשתים הוה מרבינן בכל בגדים מ"והבגד" שלש על שלש, כיון דקרא סתמא כתיב. ומשני: "צמר ופשתים" כתיב. והמתרץ לא הבין קושייתו, והיה סבור שהמקשה לא ידע דצמר ופשתים כתיב, ולהכי הדר פריך: אימא כי אימעוט משלש על שלש, היינו קושיא ראשונה אלא שמפרש היטב:

ואימא כי אימעוט משלש על שלש. מכאן נמי משמע כפי' הרב פורת, דשלשה על שלשה הוי בכלל בגד, וק"ו להרווחא דמילתא נקט. דאי שלשה על שלשה לא שמעי' מבגד אלא מק"ו – א"כ מאי פריך: כי אימעוט משלש על שלש. מה צריך מיעוט, מהיכא תיתי לרבות שלש על שלש בשאר בגדים? דריביא ד"והבגד" – בצמר ופשתים מוקמית לה, אפי' בשלש על שלש. דשלשה על שלשה לא איצטריך בצמר ופשתים, דהא מק"ו דשתי וערב אתי. אבל בשאר בגדים דלא אתי בק"ו, דהא בשתי וערב בהדיא כתיב "צמר ופשתים" – איצטריך ריבוי מ"והבגד" לשלש על שלש. ומיהו, שמא המקשה סבר דיש לרבות בשאר בגדים שלש על שלש כמו בצמר ופשתים, כיון דקרא סתמא כתיב, וחד ריבוי לכולהו:

תרי מיעוטי כתיבי. ואם תאמר: לשתוק מריבויא ד"והבגד" וע"כ שלש על שלש טמא בצמר ופשתים, דאי לאו הכי – תרי מיעוטי למה ליה? וי"ל: דאי לאו ריבויא ד"והבגד" הוה מוקמינן תרי מיעוטי – לרבות שלשה על שלשה בשאר בגדים, דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. (ולבי מהסס, דהיאך נאמר דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות שלשה על שלשה בשאר בגדים? ויותר נראה לומר: כיון דאיכא לאוקמי שפיר תרי מיעוטי, ליכא למימר דאתי לרבות) [ת"י]. ושלש על שלש בצמר ופשתים דה"א דטהור. אבל השתא דכתיב ריבוי ד"והבגד" ע"כ הנך תרי מיעוטי אתי למעוטי, ולאו לרבות. דאי לרבות מ"והבגד" וחד מיעוט הוה ידעינן שלשה על שלשה בשאר בגדים, כדפרישית לעיל. וא"ת: אכתי לשתוק מריבויא ד"והבגד" וחד מיעוטא, ולא ניכתב אלא חד "צמר ופשתים" ואנא ידענא דשאר בגדים דלא יטמאו בנגעים, דמהיכא תיתי? וידעינן נמי דצמר ופשתים מיטמו בשלש על שלש, דאי לאו הכי – אמאי כתב רחמנא טומאה כלל בבגד צמר ופשתים? דשלשה על שלשה שמעינן מק"ו דשתי וערב, אלא ודאי לשלש על שלש אתיא. וי"ל: דהשתא דגלי לן קרא דשייבי טומאה דנגעים בבגדים – ילפינן השיעור שפיר בק"ו דשתי וערב. אבל אי לאו איכתיב טומאת בגדים לא הוה ילפינן מק"ו דשייך טומאה בבגד, וה"א: דאין שייך נגע אלא בשתי וערב, אבל בבגד לא שייך נגע, דשמא לא יבא בו נגע כלל:

נפקא

רש"י

ר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר וְתַנָּא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. דְּמַהֵיכָא תֵּיתִי לְר' שִׁמְעוֹן לְמֵעוּטֵי שְׁאָר בְּגָדִים מִטּוּמְאָה אִי לָאו דְּאִית לֵיהּ הָא דְּתַנָּא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל. וְהַלְכָּךְ: יוֹצֵא מִן הָעֵץ לָאו דַּוְוקָא נָקֵט, דְּה"ה לְנוֹצָה שֶׁל עוֹזִים, וְכָל מִידֵי דְּלָאו צֶמֶר וּפִשְׁתִּים הוּא. וְאֵידֵי דְּנָקֵט יוֹצֵא מִן הָעֵץ לְעִנְיַן סוּכָּה, נָקֵט לָהּ נַמִּי לְעִנְיַן טוּמְאָה: הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ בְּגָדִים בַּתּוֹרָה סְתָם. כְּגוֹן בְּטוּמְאַת שְׁרָצִים וְטוּמְאַת מֵת, דִּכְתִיב בְּטוּמְאַת שְׁרָצִים "אוֹ בֶגֶד אוֹ עוֹר", וּבְמֵת "וְכָל בֶּגֶד וְכָל כְּלִי עוֹר", וְכֵן בִּשְׁכִבַת זֶרַע "וְכָל בֶּגֶד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת זָרַע" וגו', וּבְצִיצִית "עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם": **וּפָרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד** מֵהֶן. בְּטוּמְאַת נְגָעִים, כְּלַל תְּחִלָּה וְאח"כ פְּרַט: "וְהַבֶּגֶד כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרַעַת" – כְּלַל, "בַּבֶּגֶד צֶמֶר" כו' – פְּרַט. אַף כָּל בְּגָדִים הַסְּתוּמִים יָלְפִי' בְּ"מַה מְּצִינוּ", דְּהוּא בְּנִין אָב, דְּאֵינוֹ אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים: **שְׁלֹשָׁה.** טְפָחִים: לְר' שִׁמְעוֹן אֵית לֵיהּ. דִּבְהֵדְיָא תְּנָא: אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ. אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה דַּחֲזִי אַף לַעֲשִׁירִים – מִיטַּמֵּא. וּלְקַמָּן יָלִיף מִנְּלִיהּ בְּהוּ טוּמְאָה כְּלָל, הוֹאִיל וּמִנְּגָעִים יָלִיף. דְּאִי לָא יָלִיף מִנְּגָעִים – מַהֵיכָא תֵּיתִי לֵיהּ לְחַלֵּק בֵּין פִּשְׁתָּן לִשְׁאָר מִינִין? **דְּכוּלֵּי עָלְמָא.** בֵּין לְאַבַּיֵּי בֵּין לְרָבָא, אַלִּיבָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי: **בֶּגֶד אֵין לִי כּוּ'.** כְּלוֹמַר: אִי הֲוָה כְּתִיב בִּנְגָעִים 'בֶּגֶד', אֵין לִי דְּמִיטַּמֵּא בִּנְגָעִים אֶלָּא בֶּגֶד שָׁלֵם: **לַעֲשִׁירִים לָא חַזְיָין.** אֵין מַקְפִּידִין לְהַצְנִיעַ, וּבְטוּלֵי מַבְטְלֵי לְהוּ – לָא אִתְיָין בק"ו: **וְטַעְמָא דִּכְתַבֵיהּ קְרָא כּוּ'.** מִסְקָנָא דְּפִירוּשָׁהּ דְּמִילְּתָא הִיא, וּבְנִיחוּתָא, כְּלוֹמַר: הַלְכָּךְ טַעְמָא דִּכְתַב קְרָא "וְהַבֶּגֶד" – לְרַבּוּיֵינְהוּ, הַלְכָּךְ מִיטַּמּוּ. הָא לָא רַבִּינְהוּ – לָא מִיטַּמּוּ: **וְאִימָא לְרַבּוֹת שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה בִּשְׁאָר בְּגָדִים.** וְשָׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים מִיטַּמּוּ מק"ו. וְהַאי רַבּוּיָא לִשְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה אִתָּא, וְלִשְׁאָר בְּגָדִים: **אֲמַר קְרָא בְּבֶגֶד צֶמֶר.** פְּרַט אַחַר כְּלָל, לְמֵימַר דַּאֲפִי' גָּדוֹל דִּשְׁאָר מִינִין לָא מִיטַּמּוּ בִּנְגָעִים: **וְאִימָא כִּי אִמְעֵיט.** שְׁאָר בְּגָדִים מִשְּׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ, דִּבְצֶמֶר וּפִשְׁתִּים מִיטַּמּוּ אִתֵּי בק"ו מִשְּׁתִי וְעֵרֶב, אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה – מִיטַּמּוּ מֵרִיבּוּיָא דְּ'וְהַבֶּגֶד': **תְּרֵי מִיעוּטֵי כְּתִיבִי.** תְּרֵי זִימְנֵי כְּתִיבִי: "בֶּגֶד צֶמֶר וּפִשְׁתִּים", "זֹאת תּוֹרַת נֶגַע הַצָּרַעַת, בֶּגֶד הַצֶּמֶר אוֹ הַפִּשְׁתִּים": **מָנָא לֵיהּ.** לְרַבִּי שִׁמְעוֹן שׁוּם טוּמְאָה בִּשְׁאָר בְּגָדִים, הוֹאִיל וּשְׁאָר בְּגָדִים הַסְּתוּמִים לְמֵדִין הַן מִן הַמְּפוֹרָשׁ:

מאו

ר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר וְתַנָּא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. ר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר – הָא דַּאֲמַרַן, תַּנָּא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל מַאי הִיא – דְּתָנֵי דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל: הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ בְּגָדִים בַּתּוֹרָה סְתָם, וּפָרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מִהֶן "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים", מַה לְּהַלָּן – צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, אַף כֹּל – צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. רָבָא אָמַר: שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה בִּשְׁאָר בְּגָדִים אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אִית לֵיהּ, לְתַנָּא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל – לֵית לֵיהּ. דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהַת שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים מִיטַּמֵּא בִּנְגָעִים, מִנְּלָן? דְּתַנְיָא: 'בֶּגֶד' אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד, שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ מַנַּיִן? ת"ל: 'וְהַבֶּגֶד'. וְאֵימָא לְרַבּוֹת שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה! לָאו ק"ו הוּא? הָשְׁתָּא שְׁתֵּי וָעֵרֶב מִיטַּמֵּא, שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה מִיבַּעְיָא אִי הָכִי, שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ נַמִּי לֵיתֵי בק"ו! אֶלָּא: שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה דַּחֲזוּ בֵּין לַעֲשִׁירִים בֵּין לַעֲנִיִּים – אָתֵי בק"ו, שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ – לַעֲנִיִּים הוּא דְּחַזְיָין, לַעֲשִׁירִים לָא חַזְיָין, לָא אָתֵי בק"ו. מַעְמָא דִּכְתַבֵיהּ קְרָא, הָא לָא כְּתַבֵיהּ קְרָא – לָא גָּמְרִינַן בק"ו, וְאֵימָא: לְרַבּוֹת שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה בִּשְׁאָר בְּגָדִים! אָמַר קְרָא "בֶּגֶד צֶמֶר וּפִשְׁתִּים", בֶּגֶד צֶמֶר וּפִשְׁתִּים – אִין, מִידֵי אַחֲרִינֵי – לָא. וְאֵימָא: כִּי אִימְעוּט – מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה – מִיטַּמֵּא! תְּרֵי מִיעוּטֵי כְּתִיבִי "בֶּגֶד צֶמֶר אוֹ [בְּבֶגֶד] פִּשְׁתִּים", חַד – לְמַעוּטֵי מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, וְחַד – לְמַעוּטֵי מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה, וּלְרָבָא, דַּאֲמַר: שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה בִּשְׁאָר בְּגָדִים אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, לְרשב"א – אִית לֵיהּ, לְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – לֵית לֵיהּ, שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה בִּשְׁאָר בְּגָדִים

מנא

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר וְתָנָא דְּבֵי יִשְׁמָעֵאל, אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, כלומר הסכימו לדבר אחד. מבאר אביי: **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, הָא דַּאֲמַרָן** – הוא מה שאמרנו משמו בברייתא, שכל היוצא מן הטע אין בו קבלת טומאה בשלש על שלש, וסובר אביי שכוונתו שאין בו קבלת טומאה כלל ואף בשיעור גדול יותר, וכן מה שנקט רבי שמעון בן אלעזר 'כל היוצא מן הטע' אינו בדווקא, שכן הוא גם בשאר בגדים, כגון נוצה של עיזים, שלדעת רבי שמעון בן אלעזר רק בגד מצמר או מפשתן מקבל טומאה. **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַאי הִיא, דְּתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ 'בְּגָדִים'** בכמה פרשיות **בַּתּוֹרָה סְתָם** – בלא לפרט את מין הבגד, **וּפָרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶן** – באחד מה'בגדים' האמורים בתורה [בפרשת טומאת נגעים] שהבגד עשוי **מְצֶמֶר וּפִשְׁתִּים** – מצמר או מפשתן, שנאמר (ויקרא יג מז) 'וְהַבֶּגֶד כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרַעַת, בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים', הרי שבתחילת הפסוק נאמר 'בגד' סתם הכולל את כל הבגדים, ואחר כך פרט הכתוב דווקא בגד צמר ופשתים. ומידה היא בתורה ש'פרט' שנאמר אחר 'כלל', מלמד שאין הכלל כולל אלא מה שב'פרט', הרי שאין טומאת נגעים נוהגת אלא בבגד העשוי מצמר או מפשתן. ולמדים 'בנין אב' מנגעים לשאר 'בגד' שנאמר בתורה, **מַה לְּהַלָּן** – כשם שבנגעים, 'בגד' היינו דווקא העשוי **מְצֶמֶר וּפִשְׁתִּים, אַף כֹּל** 'בגד' האמור בתורה בסתם, הוא דווקא העשוי **מְצֶמֶר וּפִשְׁתִּים.** הרי שדעת רבי שמעון בן אלעזר ותנא דבי רבי ישמעאל שוה, ששניהם סוברים שרק בגד מצמר או מפשתן מקבל טומאה.

רבא חולק על אביי, ומפרש את שיטת רבי שמעון בן אלעזר באופן אחר: **רָבָא אָמַר,** דין קבלת טומאת מגע בשיעור **שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים **בִּשְׁאָר** מיני **בְּגָדִים** מלבד צמר ופשתן, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – הוא ההבדל שיש בין רבי שמעון בן אלעזר לתנא דבי רבי ישמעאל. **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אִית לֵיהּ** – סובר שיש בהם טומאה בשיעור זה, שהרי אמר בפירוש שאין בהם משום 'שלש על שלש', והיינו דווקא בשיעור קטן כזה, שאין ראוי אלא לעניים, אבל בשיעור 'שלשה על שלשה' הראוי גם לעשירים כל המינים מקבלים טומאה. **וּלְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לֵית לֵיהּ** – אין קבלת טומאה בשאר בגדים חוץ מצמר ופשתן אף בשיעור גדול.

הגמרא מבארת את המקור לכך שאריג של שלש על שלש אצבעות מצמר או פשתן מיטמא בנגעים: **דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהַת** – על כל פנים לכל השיטות, והיינו בין לאביי ובין לרבא לדעת שני התנאים, אריג של **שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** אצבעות **בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים, מִיטַּמֵּא בִּנְגָעִים,** וכל הנידון הוא רק באריג משאר מינים, ויש לדעת **מְנָלָן** – מנין נלמד שגם שיעור קטן כזה נטמא.

משיבה הגמרא: **דְּתַנְיָא,** נאמר בתורה בדיני צרעת (שם) 'וְהַבֶּגֶד כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרַעַת', מבארת הברייתא: אילו היה נאמר 'בֶּגֶד כי יהיה בו' וגו' הייתי אומר, **אֵין לִי** שיהא בו דין טומאת נגעים **אֶלָּא בֶּגֶד** שלם, אבל אריג של **שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** אצבעות בלבד, **מִנַּיִן** שנטמא בנגעים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'וְהַבֶּגֶד' בתוספת וא"ו וה"א, לרבות גם אריג זה לקבלת טומאה.

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא** – ושמא נאמר שכוונת הכתוב **לְרַבּוֹת** רק אריג שיש בו **שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים, שאף שאינו בגד שלם מכל מקום חשוב הוא אף לעשירים, אבל אם יש בו רק שלש על שלש אצבעות, שאינו חשוב אלא לעניים, אינו נטמא.

משיבה הגמרא: וכי **לָאו** קַל **וָחוֹמֶר הוּא** שאריג שיש בו שלשה על שלשה טפחים נטמא בנגעים, **הַשְׁתָּא** – כעת שפקעת חוטי **שְׁתִי וָעֵרֶב** שיש בה כדי לארוג אריג בשיעור שלש על שלש אצבעות, **מִיטַּמֵּא** בנגעים, אריג של **שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים, **מִיבַּעְיָא** – וכי צריך הפסוק ללמדנו שנטמא בנגעים, והלא קל וחומר הוא. אלא בהכרח היתור בתיבת 'והבגד' בא ללמדנו שגם אריג שיש בו רק שלש על שלש אצבעות נטמא בנגעים.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן שמה שאריג של שלשה על שלשה טפחים נטמא בנגעים למדים בקל וחומר משתי וערב, אריג של **שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** אצבעות **נַמִּי לֵיתֵי** [–גם נלמדנו] **בְּקַל וָחוֹמֶר** משתי וערב, שאם פקעת של חוטים שעדיין לא נארגו, כל שיש בה כדי לארוג שלש על שלש אצבעות נטמאת בנגעים, כל שכן שאריג שיש בו שיעור זה נטמא, ואם כן הלימוד מ'והבגד' מיותר.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא, שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים, **דַּחֲזוּ** [–שראויים] **בֵּין לַעֲשִׁירִים בֵּין לַעֲנִיִּים, אָתֵי** – נלמדת טומאתם **בְּקַל וָחוֹמֶר** משתי וערב, אבל **שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** אצבעות, כיון שרק **לַעֲנִיִּים הוּא דְּחַזְיָין** – ראויים הם, אבל **לַעֲשִׁירִים לֹא חַזְיָין,** שאין חשובים בעיניהם להצניעם, **לֹא אָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר** משתי וערב, שכן פקעת של חוטים שאפשר לארוג מהם אריג של שלש על שלש אצבעות חשובה גם בעיני עשירים, ואין ללמוד ממנה לאריג שלש על שלש שאין חשוב רק לעניים, ולכן, **טַעֲמָא דְּכַתְּבִיהּ קְרָא** – רק מחמת שנתרבה בפסוק 'והבגד' שגם שלש על שלש נטמא, יש לדעת זאת, **הָא לֹא כַּתְּבִיהּ קְרָא** – אך אילו לא היה נכתב בפסוק, **לֹא גָּמְרִינַן** – לא היינו למדים זאת **בְּקַל וָחוֹמֶר** משתי וערב. לסיכום נמצא, שטומאת נגעי בגדים אינה נוהגת אלא באריג מצמר או פשתן שיש בו לכל הפחות שלש על שלש אצבעות. אבל שאר מיני בגדים אין נוהגת בהם טומאת נגעים כלל.

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא** – ושמא נאמר, שהיתור בפסוק 'והבגד' בא **לְרַבּוֹת** אריג של **שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים **בִּשְׁאָר בְּגָדִים** – העשוי משאר מינים מלבד צמר ופשתן, שגם בו תהא טומאת נגעים. והדין שבצמר ופשתן גם שלש על שלש נטמא, נלמד בקל וחומר משתי וערב שנטמאים בשיעור כזה.

מתרצת הגמרא: **אֲמַר קְרָא** בפירוש **'בֶּגֶד צֶמֶר וּפִשְׁתִּים',** ומלמד הפרט על הכלל ['והבגד'] **שבֶּגֶד צֶמֶר וּפִשְׁתִּים אִין** – הרי הוא בכלל 'והבגד', **מִידֵּי אַחֲרִינִי** – בגד ממין אחר, **לֹא** – אינו בכלל 'והבגד', ואינו נטמא בנגעים אף כשיש בו שיעור גדול. ואי אפשר ללמוד מהיתור בתיבת 'והבגד' לשלשה על שלשה בשאר מיני בגדים, אלא בהכרח שבא לרבות שלש על שלש אצבעות בבגד צמר או פשתן, כיון שאין ללמוד זאת בקל וחומר משתי וערב, כפי שנתבאר בגמרא לעיל.

שוב מקשה הגמרא: אפשר שבאמת היתור בתיבת 'והבגד' בא לרבות שלשה על שלשה בשאר מיני בגדים שנטמאים בנגעים, **וְאֵימָא, כִּי אִימְעוּט** שאר מיני בגדים מ'והבגד' על ידי הפרט 'צמר ופשתים', דווקא **מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** נתמעטו, ששיעור זה אינו נטמא אלא בצמר ופשתן בלבד, **אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה מִיטַּמֵּא** גם בשאר מינים, כיון שנתרבה מהיתור שבתיבת 'והבגד'.

משיבה הגמרא: **תְּרֵי מִיעוּטֵי כְּתִיבִי** – שתי פעמים נכתב בתורה המיעוט **בֶּגֶד צֶמֶר אוֹ [בְּבֶגֶד] פִּשְׁתִּים, חַד לְמַעוּטֵי** – פסוק אחד בא למעט שאר בגדים **מִטומאת** נגעים באריג **שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** אצבעות, **וְחַד לְמַעוּטֵי** שאר בגדים **מִטומאת** נגעים באריג של **שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים, ואם כן בהכרח שאין ללמוד מהיתור שבתיבת 'והבגד' טומאת נגעים בשאר מיני בגדים, אלא היתור בא ללמדנו שצמר ופשתן נטמאים גם בשלש על שלש, ומקל וחומר משתי וערב אין לדעת זאת, כיון שאין חשוב אלא לעניים, מה שאין כן שתי וערב בשיעור שלש על שלש אצבעות חשוב גם לעשירים.

הגמרא מבררת את מקורו של רבי שמעון בן אלעזר לשיטת רבא: **וּלְרָבָא דְּאָמַר** שדין קבלת טומאת מגע באריג שיש בו **שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים **בִּשְׁאָר בְּגָדִים** מלבד צמר ופשתן, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – הוא ההבדל שיש בין רבי שמעון בן אלעזר לתנא דבי רבי ישמעאל, **שלְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אִית לֵיהּ** – יש קבלת טומאה בזה, **וּלְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לֵית לֵיהּ** – אין קבלת טומאה בזה. ולפי דעתו יש לברר, קבלת טומאת מגע באריג שיש בו **שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים, **בִּשְׁאָר בְּגָדִים** מלבד צמר ופשתן,

מְנָא לֵיהּ – מנין לו לרבי שמעון בן אלעזר.

משיבה הגמרא: לדבריו **נָפְקָא** – נלמד דין זה **מֵ'אוֹ בֶּגֶד'** הנאמר בטומאת שרצים, שתיבת 'או' מיותרת לריבוי. **דְּתַנְיָא** – כפי ששנינו בברייתא, נאמר לגבי טומאת שרצים (ויקרא יא לב) 'וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא, מִכֹּל כְּלִי עֵץ אוֹ בֶגֶד' וגו'. מבארת הברייתא, **'בֶּגֶד'**, כלומר, אילו היה נאמר 'מכל כלי עץ ובגד' וגו', הייתי אומר, **אֵין לִי** שיקבל טומאה משרץ **אֶלָּא בֶּגֶד** מצמר או פשתן, שלמדים בבנין אב מנגעים ש'בגד' היינו העשוי ממינים אלו, אבל אריג של **שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים **כְּשֶׁאָר בְּגָדִים** מלבד צמר ופשתן, **מִנַּיִן** שיקבל טומאה. **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹ בֶגֶד'**, ותיבת 'או' המיותרת באה ללמדנו שגם בגד משאר מינים מקבל טומאה.

שואלת הגמרא: **וְאַבָּיֵי** החולק על רבא, וסובר שדעת רבי שמעון בן אלעזר כדעת תנא דבי רבי ישמעאל, ששאר מיני בגדים אינם מקבלים שום טומאה אף בשלשה על שלשה, **הַאי 'אוֹ בֶגֶד' מַאי עָבִיד לֵיהּ** – מה יעשה עם ריבוי 'או' הנאמר בשרצים.

משיבה הגמרא: לאביי **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – נצרך היתור כדי **לְרַבּוֹת** אריג של **שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** אצבעות **בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים, דְּמִטַּמֵּא בְּשַׁרְצִים,** שמהכתוב 'בגד' אין ללמוד אלא שאריג שיש בו שלשה על שלשה טפחים נטמא, ונצרך 'או' ללמדנו שגם אריג שיש בו שלש על שלש אצבעות נטמא.

הגמרא מבארת מנין דרש רבא את הדין שדרש אביי: **וְרָבָא** סובר, **גַּלֵּי רַחֲמָנָא גַּבֵּי נְגָעִים** – גילתה התורה לגבי נגעים, שגם אריג [מצמר או פשתן] שיש בו שלש על שלש אצבעות נטמא, כפי שדרשו לעיל (כו:) מהיתור בתיבת 'והבגד', **וְהוּא הַדִּין לְשַׁרְצִים,** שלמדים מנגעים ש'בגד' כולל גם אריג שיש בו שלש על שלש אצבעות, ומיותר 'או בגד', ללמדנו שגם אריג של שלשה על שלשה טפחים משאר מינים נטמא משרצים.

הגמרא מבארת מדוע אביי סובר שאין ללמוד מנגעים לשרצים שצמר ופשתן נטמאים גם בשלש על שלש אצבעות: **וְאַבָּיֵי** סבר, **אִיכָּא לְמִיפְרַךְ** – יש לפרוך את הלימוד מנגעים, **שֶׁמָּה לְנְגָעִים** החמורים **שֶׁכֵּן** חוטי **שְׁתִי וְעֵרֶב מִטַּמֵּא בָּהֶם,** ולכן הם חמורים גם לענין אריג שיש בו שלש על שלש אצבעות, מה שאין כן בשרצים שאין שתי וערב נטמא מהם, אפשר שדווקא אריג שיש בו שלשה על שלשה טפחים נטמא מהם. ולכך נצרך הלימוד מ'או בגד' לרבות בהם שלש על שלש מצמר ופשתן, ואינו מיותר ללמד שיהיו מטמאים בגד משאר מינים.

הגמרא מבארת מה יענה רבא על טענתו של אביי: **וְאִידָּךְ** – ורבא הלומד דין שלש על שלש בצמר ופשתן שנטמאים משרצים מדין טומאת נגעים, סובר, **אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – אם עולה בדעתך **שֶׁנְּגָעִים חֲמִירֵי** – חמורים משרצים, ולכן אי אפשר ללמוד מנגעים לשרצים שגם אריג שיש בו שלש על שלש אצבעות נטמא מהם, ולפיכך צריך ללמוד זאת מיתור 'או בגד' האמור בשרצים, אם כן **לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא** – היתה התורה צריכה לכתוב את הריבוי שצמר ופשתן נטמאים בשלש על שלש אצבעות ['או בגד'] **גַּבֵּי שְׁרָצִים** בלבד, **וְלֵיתוּ נְגָעִים מִינַּיְיהוּ** – ונלמד דין נגעים משרצים, ולא נצרך היתור בתיבת 'והבגד' הנאמר בנגעים ללמדנו זאת. אלא בהכרח ש'או בגד' האמור בשרצים אינו בא ללמד לאריג שלש על שלש אצבעות מצמר ופשתן, אלא לשלשה על שלשה טפחים משאר בגדים, ודין שלש על שלש אצבעות מצמר ופשתן נלמד מנגעים.

הגמרא מבארת מה יענה אביי על טענתו של רבא: **וְאִידָּךְ** – ולדעת אביי, אילו נכתב החידוש שגם אריג של שלש על שלש אצבעות מצמר ופשתן נטמא, רק בטומאת שרצים, **נְגָעִים מִשְּׁרָצִים לֹא אָתוּ** – לא היו נלמדים, **דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ** – שיש לפרוך, **מָה לְשַׁרְצִים** שחמורים מנגעים, **שֶׁכֵּן** השרץ **מִטַּמֵּא** אף **בְּשִׁיעוּר כַּעֲדָשָׁה** לחוד, ולכן חמורים גם לענין זה שמטמאים אריג של שלש על שלש אצבעות מצמר או פשתן, מה שאין כן נגעים ששיעורם לטמא הוא בשיעור כגריס, יתכן לומר שאריג שיש בו רק שלש על שלש אצבעות אינו נטמא בהם, ולכן הוצרכה התורה ללמד דין זה גם בנגעים. ומכל מקום אין ללמוד מנגעים לשרצים, מפני שמצד אחר נגעים חמורים משרצים, שגם שתי וערב נטמאים בהם, לכן נצרך הלימוד מ'או בגד' לרבות שלש על שלש בצמר ופשתן שנטמא משרצים. ושוב אין לנו דרשה לרבות שלשה על שלשה טפחים משאר מינים שנטמאים משרצים.

לעיל (כו:) הובאה ברייתא מבית מדרשו של רבי ישמעאל, שלמדים מנגעים ש'בגד' סתם הנאמר בתורה הוא דווקא העשוי מצמר או פשתן, ולכן בגד משאר מינים אינו מקבל שום טומאה. אביי מביא ברייתא נוספת שנשנתה באותו בית מדרש, ולדעתו היא חולקת על הברייתא המובאת לעיל: **אָמַר אַבָּיֵי, הַאי תָּנָא** [–תנא זה שהובאו דבריו לעיל] **דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מַפִּיק מֵאִידָךְ תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – מוציא מסברת תנא אחר שגם דבריו נשנו באותו בית מדרש, כלומר חולק על דבריו. אביי מביא את דברי התנא השני, **דְּתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** נאמר לגבי טומאת שרצים (ויקרא יא לב) 'וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא, מִכֹּל כְּלִי עֵץ אוֹ בֶגֶד' וגו', מבאר התנא, **'בֶּגֶד'**, כלומר, אילו היה נאמר 'מכל כלי עץ ובגד' וגו', הייתי אומר, **אֵין לִי** ללמוד שיקבל טומאה משרצים **אֶלָּא בֶגֶד** של **צֶמֶר** כבשים **וּבגד פִּשְׁתִּים,** כשם שבנגעים רק בגד ממינים אלו בכלל 'בגד', **מִנַּיִן לְרַבּוֹת** אף בגד של **צֶמֶר גְּמַלִּים, וְצֶמֶר אַרְנָבִים, וּנוֹצָה** [–צמר] **שֶׁל עִזִּים, וְהַשִּׁירָיִן** – מעיל העשוי מעיקר המשי, **וְהַכָּלָךְ** – בגד העשוי מפסולת המשי, **וְהַסְּרִיקִין** – בגד העשוי ממשי הרך, מנין שאף בגדים אלו נטמאים משרצים, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹ בֶגֶד'**, ותיבת 'או' באה לרבות כל מיני בגדים. ונמצא שהתנא בברייתא לעיל הדורש בבנין אב מנגעים לכל מקום שנאמר בתורה 'בגד' סתם שהכוונה רק לבגד מצמר או פשתן, ורק מינים אלו נטמאים משרצים, חולק על התנא בברייתא זו, המרבה מתיבת 'או' שגם שאר בגדים נטמאים משרצים.

רבא חולק על אביי ומשוה את דברי שני התנאים שנשנו דבריהם בבית מדרשו של רבי ישמעאל: **רָבָא אָמַר, כִּי לֵית לֵיהּ לְהַהּ תָּנָא** [–האופן שבו אין לתנא הראשון] **דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** קבלת טומאה משרץ **כְּשֶׁאָר בְּגָדִים** מלבד צמר ופשתן, היינו רק ביש בהם **שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** אצבעות בלבד, שלענין זה למדים בבנין אב מנגעים, ש'בגד' בגודל זה מקבל טומאה רק אם הוא מצמר ופשתן, אבל באריג משאר מינים שיש בו **שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים **אִית לֵיהּ** – גם תנא זה סובר שיש קבלת טומאה, שנתרבה מיתור 'או'. ונמצא שאין מחלוקת בין שני התנאים, שלדעת שניהם אריג שיש בו רק שלש על שלש אצבעות אינו נטמא משרץ אלא אם הוא מצמר ופשתן, ואריג שיש בו שלשה על שלשה טפחים נטמא משרץ גם אם הוא עשוי משאר מינים.

הגמרא מקשה סתירה בין דברי רבא. תמהה הגמרא: כיצד אמר רבא שגם לדברי תנא דבי רבי ישמעאל הראשון, שלשה על שלשה טפחים משאר מינים נטמא משרץ, **וְהָא רָבָא הוּא דְּאָמַר** – והרי רבא עצמו אמר לעיל (כו:) שקבלת טומאת שרצים של **שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים **כְּשֶׁאָר בְּגָדִים** מלבד צמר ופשתן תלויה במחלוקת התנאים, **שֶׁלְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אִית לֵיהּ** – נטמא, **וּלְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לֵית לֵיהּ** – אינו נטמא.

משיבה הגמרא: **הָדַר בֵּיהּ רָבָא מֵהַהִיא** – חזר בו רבא ממה שאמר תחילה, וגם הוא סובר כאביי שתנא דבי רבי ישמעאל ורבי שמעון בן אלעזר אמרו דבר אחד, אלא שחולק על אביי בהבנת דבריהם, שלשיטת אביי שני התנאים סוברים שכל טומאה לא נאמרה אלא בבגד מצמר או פשתן בלבד. ולדעת רבא, לדברי שני התנאים, אמנם בנגעים אין נטמא אלא בגד מצמר או פשתן בלבד. אבל בשרצים, אריג שיש בו שלש על שלש אצבעות בלבד, נטמא רק אם הוא עשוי מצמר או פשתן, אך אריג שיש בו שלשה על שלשה טפחים, נטמא גם אם הוא עשוי משאר מינים.

תירוץ אחר: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה אמור, רבא לא חזר

המשך בעמוד ג

רש"י

מאו בגד. דכתיב בשרצים. "או" – ריבויא הוא: **דתניא** ל"ג. דאי מתניתא היא – הייכי פליג עלה אביי ואמר: מיבעיא ליה לשלשה על שלש, הא תנא תני בהדיא "שלשה על שלשה בשאר בגדים מניין". אלא דרשא דרבא היא: **גלי רחמנא בנגעים.** דרבייה מן "והבגד", וה"ה לשרצים. דכיון דכתיב בהן "בגד" כי התם, מינייה ילפינן בבנין אב: **שרצים אין שתי וערב מטמא בהן.** דבגד כתיב בהו, ולא שתי ולא ערב: **ואידך אי ס"ד.** ורבא אמר לך: על ברחיץ לשלשה על שלשה בשאר בגדים אתא, דאילו ג' על ג' בצמר ופשתים בשרצים – מנגעים יליף. דאי נגעים חמירי – לכתוב רחמנא האי ריבויא בשרצים ולשתוק מריבויא ד"והבגד" בנגעים, אלא לדרשא אחריתי אתא: **בכעדשה.** ונגעים בעינן כגריס: **מאיך מאידך.** כלומר: מוצא הוא מסברת אידך תנא דפליג עליה, דאשכחן דמרבי שאר בגדים לטומאת שרצים: **של עזים.** קרי נוצה, על שם שאין גוזזין אותם אלא מורטין: **רבא אמר כי לית ליה.** לתנא דרישא בשאר בגדים בשרצים ג' על ג' דילמד סתום מן המפורש. אבל שלשה על שלשה בשרצים אית ליה בהו, דאיתרבו מ"או בגד": **הדר ביה רבא.** מההיא. ואמר דתנא דבי רבי ישמעאל ורשב"א אמרו דבר אחד. ולאו כאביי, אלא דלתרוייהו בשאר בגדים טומאת ג' על ג' – ליבא, שלשה על שלשה – איבא: **ואיבעית אימא הא.** שמעתא דסיפא – לאו רבא אמרה, אלא רב פפא אמרה, לאוקמי תרוייהו תרי תנאי דרבי ישמעאל כהדדי, ולמימר דמודה תנא דרישא דיש טומאת שרצים בשאר בגדים: ה"ג: **דרב פפא אמר אף כל לאתויי כלאים.** אף כל דתנא דרישא דקאמר "אף כל בגדים סתם צמר ופשתים" – לאו לפרושי בגדים סתומים דטומאה קא אתי, דבשאר טומאה ודאי מטמאו שאר בגדים, דאיתרבו מ"או בגד". אלא לפרושי בגד האמור בכלאים סתם "ובגד כלאים שעטנז" וגו'. הלכך, לרב פפא *לא מפיק האי תנא מילתיה דהאי תנא. והך פירוקא דסיפא איהו אמרה, ולא איתמר כדאמרת ליה אליבא דרבא דמפליג בין ג' על ג' לשלשה על שלשה, אלא הכי איתמר, רב פפא אמר: לא מפיק האי תנא מאידך תנא, דאף כל לאתויי כלאים. דכי הוה מוקמינן ליה כרבא צריך לפלוגי, דכיון דאף כל לטומאת שרצים נמי אתא – על ברחיך אף כל למעוטינהו משלש על שלש בדין גנגעים, ו"או בגד" לרבויי שלשה על שלשה, ואף על גב דלא מטמו שאר בגדים בנגעים, דהא נתמעטו בתרי מיעוטי – איתרבו בשרצים. אבל לרב פפא לא מיבעיי לן לפלוגי, דכיון דאתרבו שאר בגדים לשרצים – איתרבו לכל תורת צמר ופשתים, בין לשלש בין לשלשה: **בהדיא כתיבי ביה.** צמר ופשתים, "לא תלבש שעטנז" וגו': לאתויי

נפקא ליה מאו בגד דתניא בגד כו'. פירש בקונטרס: דלא גרסינן "דתניא" דאי ברייתא היא – הייכי פליג אביי? ולאו פירכא היא, דהא אביי מודה ד"או" אתא לרבות שאר בגדים לאידך תנא דבי רבי ישמעאל, כדאמר אביי גופיה בסמוך. והיינו ההיא ברייתא גופיה דלקמן, אלא שקיצרה רבא. והא דקאמר לאביי: האי "או" מאי עביד ליה – היינו אליבא דרשב"א, והיך תנא דבי רבי ישמעאל. אבל לאידך תנא דבי ר' ישמעאל אתא "או" לרבות שאר בגדים אפי' לשלש על שלש כדפרישׁ לעיל. ולרבא דאמר דאידך תנא דבי רבי ישמעאל לא מרבה שאר בגדים אלא לשלשה על שלשה – לא מפיק האי תנא דבי רבי ישמעאל מאידך. וה"נ דהוה מצי למיבעיא הכא: ורבא האי "או" להך תנא דבי ר' ישמעאל מאי עביד ליה? דלא פליגי אביי ורבא אלא אליבא דרשב"א. וכמו שדורש אביי – כן צריך למדרש רבא אליבא תנא דבי ר' ישמעאל דהכא:

תלמוד לומר או בגד. תימה: דלקמן בפרק "במה אשה יוצאה" (דף סג:) דרשינן מ"או בגד" דאריג כל שהוא טמא. וכי תימא שקולים הם ויבואו שניהם, מ"מ כי פריך "ואביי האי או בגד מאי עביד ליה" לימא דאיצטריך לאריג כל שהוא! ואפי' אם נמתוק שם ספרים דכתוב בהן "או בגד" וניגרוס דיליף מ"או בבגד פשתים" דכתיב גבי נגעים, הניחא לרבא – דיליף שרצים מנגעים על ידי דגלי רחמנא, וה"ה לענין אריג כל שהוא. אלא לאביי מאי איכא למימר? **מה** לנגעים שכן שתי וערב טמא בהן. אבל בשרצים לא, כדאמר בפרק "במה אשה" (לקמן דף סד.): יכול שאני מרבה את החבלים ואת המשיחות – ת"ל "שק", מה שק טווי ואריג – אף כל טווי ואריג: **אי** ס"ד נגעים חמירי. הא ודאי דנגעים חמירי אלא מפר' הר"ם דה"ק: אי ס"ד בדקאמרת ד"או בגד" לרבות ג' על ג' בצמר ופשתים דהא נגעים חמירי:

שכן מטמא בכעדשה. ורבא, אע"ג דפירכא גמורה היא – לא חשיב ליה, דלא הוי אלא גילוי מילתא בעלמא דגלי רחמנא בנגעים דג' על ג' קרוי בגד בצמר ופשתים, והוא הדין בשרצים. והקשה ה"ר יעקב מקורביי"ל הקדוש, ונימא ק"ו (והכי): מה שתי וערב דטהור בשרצים – טמא בנגעים, ג' על ג' שטמא בשרצים – אינו דין שטמא בנגעים! ויש לומר: דכלים יוכיחו! שמטמא בשרצים ולא בנגעים, אף אני אביא ג' על ג'. וכי תימא: מה לכלים – שכן אין מטמאין ואין נעשין אהל המת במחובר דג' על ג' נמי אין נעשה אהל, כיון דלית ביה פותח טפח. אי נמי: שק יוכיח אי נמי בגד צבוע ובגד גוי יוכיח, שטמא בשרצים ולא בנגעים, כדאמר בת"כ. וא"ת: דהכא משמע דעדשה הוי פחות מבגריס. ותימה לר"י: בפסחים בריש "אלו דברים" (ד' סז:) קאמר: מצורע חמור מבעל קרי שכן טעון פריעה ופרימה אדרבה, בעל קרי חמור שכן מטמא במשהו. סבר ליה כרבי נתן, דאמר כחתימת פי האמה. משמע דחתימת פי האמה לא הוי פחות מבגריס. והתם לעיל מיניה קאמר: זב חמור משרץ, שכן טומאה יוצאה עליו מגופו. ואי כעדשה הוי פחות מגריס, ומחתימת פי האמה, ליפרוך: מה לשרץ שכן מטמא בכעדשה! ומיהו, אי לא משמעתיה מסברא אין להקשות, דאיכא למימר דכעדשה שהיא עבה, כדמרדד לה הוי רחבה טפי מגריס:

מניין לרבות צמר גמלים. וא"ת: צמר גמלים אמאי לא הוי בכלל צמר, ומה צריך ריבוי? וי"ל: דסתם צמר הוא של כבשים, אבל של גמלים לא איקרי צמר סתם אלא צמר גמלים. וכן שאר בגדים, והואיל דיש להם שם לווי – איצטריך ריבוי. כדאמר ב"אלו טרפות" (חולין דף סב:): "אזוב" ולא אזוב כוחלית: **ונוצה** של עזים. תימה: מאי איצטריך ריבוי לנוצה של עזים, הא כתיב שק בהדיא בקרא, ושק הוי מדבר הבא מן העזים, כדמוכח בפרק "במה אשה" (לקמן דף סד:)! ותירץ ר"י: דשק הוי מן השער של עזים, וההיא מיקרי שער ולא נוצה. ומן הדק דאיקרי נוצה עושים בגדים, ולא שק. ועל שם שמורטין אותה כמו נוצת התרנגולין קרי ליה נוצה. ואור"י: דכן משמע בפרק "ראשית הגז" (חולין דף קלז.) דקאמר דראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלים. דאמר קרא – "ראשית גז צאנך" ואתיא גיזה גיזה "מגז כבשי יתחמנו". (איוב לא) ופריך התם: ונילף גיזה גיזה מבכור, ויהא נוהג אף בשוורים! אמר קרא: "תתן לו" ולא לשקו. ופריך: נוצה של עזים ליחייב! אלמא: נוצה לא הויא בכלל שק:

הדר ביה רבא מההיא. ומשום שלא יחלוק ההוא תנא דבי רבי ישמעאל אדהך הדר ביה מההיא דלעיל, ולא מהך דהכא. ואית ליה לרבא אף כל – לאתויי שרצים. וא"ת: בריש יבמות (דף ד: ושם) הייכי פריך הש"ס והא תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא! ההיא ד"הכנף" מין כנף מנא ליה דלית ליה? הא רבא אית ליה דאף כל קאי אשרצים. דאי לאו אף כל – ה"א דמיירי גבי שרצים בכל בגדים ו"או" לג' על ג'. אבל השתא דאמר אף כל צמר ופשתים, איצטריך "או" לרבות שלשה על שלשה בשאר בגדים. אבל שלש על שלש בשאר בגדים – לא. וי"ל: דהתם קאמר אליבא דרב נחמן בר יצחק, דאמר: אף כל לאתויי ציצית, דהשתא ודאי לית ליה דרבא, דאיהו מחייב שאר מינים בציצית: **אלא** הא דרב פפא בדותא היא. תימא לר"י: דבריש יבמות (גם זה שם) משמע דלתנא דבי רבי ישמעאל אף כל לאתויי כלאים, כי היכי דליהוי צמר ופשתים מופנה למדרש

מְנָא לֵיהּ? נָפְקָא מִ'אוֹ בֶגֶד', דְּתַנְיָא: 'בֶּגֶד' – אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד, שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה בִּשְׁאָר בְּגָדִים מְנַיִּין? ת"ל: 'אוֹ בֶגֶד' וְאַבַּיֵי, הַאי 'אוֹ בֶגֶד' מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים דִּמְטַמֵּא בִּשְׁרָצִים. וְרָבָא: גָּלֵי רַחֲמָנָא גַּבֵּי נְגָעִים, וְהוּא הַדִּין לִשְׁרָצִים. וְאַבַּיֵי: אִיבָּא לְמִיפְרַךְ; מַה לִּנְגָעִים – שֶׁכֵּן שְׁתִּי וָעֵרֶב מְטַמֵּא בָּהֶם. וְאִידָּךְ: אִי ס"ד נְגָעִים חֲמִירִי, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא גַּבֵּי נְגָעִים מִינַּיְיהוּ. וְאִידָּךְ: נְגָעִים מִשְּׁרָצִים לָא אָתוּ, דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לִּשְׁרָצִים שֶׁכֵּן מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה. אָמַר אַבַּיֵי: הַאי תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַאיִדָּךְ תַּנָּא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל. דְּתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: 'בֶּגֶד' אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, מְנַיִּין לְרַבּוֹת צֶמֶר גְּמַלִּים וְצֶמֶר אַרְנָבִים נוֹצָה שֶׁל עִזִּים וְהַשִּׂירִין וְהַכְּלָךְ וְהַסְּרִיקִין – תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹ בֶגֶד'". רָבָא אָמַר: כִּי לֵית לֵיהּ לְהַךְ תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁאָר בְּגָדִים שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה – אִית לֵיהּ. וְהָא רָבָא הוּא דַּאֲמַר שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה בִּשְׁאָר בְּגָדִים לְרִשְׁב"א – אִית לֵיהּ, לְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – לֵית לֵיהּ! הָדַר בֵּיהּ רָבָא מֵהַהִיא. וְאַב"א: הָא – רַב פַּפָּא אֲמָרָהּ. רַב פַּפָּא אָמַר: אַף כֹּל – לְאַתּוּיֵי כִּלְאַיִם. כִּלְאַיִם, בְּהֶדְיָא כְּתִיבִי בֵּיהּ "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּיו"! ס"ד אָמִינָא: ה"מ – דֶּרֶךְ לְבִישָׁה, אֲבָל בְּהַעֲלָאָה – כָּל תְּרֵי מִינֵי אִסּוּר. וְלָאו ק"ו הוּא? וּמַה לְּבִישָׁה, דְּקָא מִיתְּהֲנֵי כּוּלֵּי גּוּפֵיהּ מִכִּלְאַיִם, אָמְרַתְּ: צֶמֶר וּפִשְׁתִּים – אֵין, מִידֵי אַחֲרִינָא – לָא, הַעֲלָאָה לֹא כ"ש! אֶלָּא, דְּרַב פַּפָּא בְּדוּתָא הִיא. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אַף כֹּל לאתויי

לְשָׁלֹשׁ בֵּין לִשְׁלֹשָׁה: בְּהֶדְיָא כְּתִיבִי בֵּיהּ. צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז" וגו': לאתויי

שבת. פרק שני – במה מדליקין דף כז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

למדרש סמוכין להתיר כלאים בציצית. וי"ל: דהיינו עד דלא ידע דשעטנז לאפנויי, אבל במסקנא דאמר לרבנן שעטנז לאפנויי – הכי נמי לתנא דבי ר' ישמעאל. וצמר ופשתים לגופייהו אתו, הלכך לא צריך אף כל לאתויי כלאים. וא"ת: לתנא דבי ר' ישמעאל "צמר ופשתים" גבי לבישה מ"מ ל"ל דמדכתיב "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך" שמעינן דכל בגדים צמר ופשתים הן? וי"ל: דה"א דווקא העלאה, אבל בלבישה כל תרי מיני אסירי. והשתא ליכא למימר לתנא דבי ר' ישמעאל דתיתי "שעטנז שעטנז" מהעלאה, כדאמר בריש סוגיא ביבמות (דף ד: ושם). דהא השתא איצטריך שעטנז לאפנויי למדרש סמוכין, ולא מופנה למדרש מניה גזירה שוה: **רב** פפא אמרה. לא בעי למימר רב נחמן בר יצחק אמרה, דאמר "אף כל" לאתויי ציצית. דאין לטעות ולהחליף דברי רבא לרב נחמן, אלא ברב פפא שהיה תלמידו, ומלך אחריו. וכשהיה אומר דבר לא היו יודעים אם מדעתו אמרה, או למדה לפני רבו: **סד"א** כי דוקיא דרבא. ל"ג "כי דוקיא" דהא מגוף מילתא דרבא הוא דמפיק. ובריש יבמות (ג"ז שם) הוא דגרס לה. ונראה, אע"ג דבפרק "התכלת" (מנחות ד' לט: ושם) אמר רב נחמן: השיראין פטורין מן הציצית, קיי"ל כרבא דבתראה הוא, וחייב בציצית מדאורייתא:

מסתברא קאי בצמר ופשתים כו'. לא שייך למיפרך: אדרבה\ קאי ברואין – מרבה רואין, קאי ברואין – מרבה סומין? דהא עיקר המצוה היא בטלית, ולא באדם. שאם אין לו טלית בת ד' כנפות – פטור מן הציצית: **רבי** שמעון בן אלעזר וסומכוס אמרו דבר אחד. וא"ת: דר"ש בן אלעזר קאמר מסככין בו חוץ מן הפשתן. משמע: אפי' לא נטוה, וכדאמרינן נמי בפ"ק דסוכה (דף יב: ושם): סיככה באניצי פשתן – פסולה. ומשמע התם דהיינו דייק ונפיץ, אע"ג דלא נטוה. וסומכוס קאמר דדוקא בטווי פסולה? וי"ל: דלרשב"א קאסר מדרבנן, וסבר בדדייק ונפיץ לפי שהוא קרוב לטווי, וטווי הוא דאסור מן התורה, הואיל דמטמא בנגעים. והיינו "אמרו דבר אחד" דהא דקאמר סומכוס "סיככה בטווי פסולה" – היינו דבר תורה, מדאמר "מפני שמטמא בנגעים" דמדרבנן אין סברא לאוסרו אי מדאורייתא שרי לסכך בטומאת נגעים גזירה משום טומאת מת. וכיון דבטווי אסור מדאוריית' – א"כ באניצי פשתן יאסור מדרבנן, מפני שהוא קרוב לטווי, כדפרישית:

אונין של פשתן. פי' בקונטרס: שלא נטוה. ודחק לפרש כן מפני דכבר תנא שתי וערב. וקשה לריב"א: דמנלן לטמאותו בנגעים? הא שתי וערב כתיב! ונראה לר"י: דאונין היינו מטוה. וכן פי' בערוך. ושתי וערב דקאמר – היינו צמר, לפי שבצמר ניכר בין שתי לערב. דהשתי הוא מן הלשונות של צמר הגדול, וטווי כלאחר יד, ולא כמו שטווים הערב. ודרך היה לשולקו, אע"פ שעבשיו אין רגילין. ואונין של פשתן שהוא הטווי – לא הוזכר לא שתי ולא ערב, לפי שלא ניכר איזה של שתי ואיזה של ערב. כדאמר בפ"ק דמס' ע"ז (ד' יז): אייתו ליה תרי קיבורי, אמרו ליה: הי דשתיא והי דערבא? איתרחיש ליה ניסא אתא זיבורא (למיתב) על דערבא כו', אלמא: לא מינכר בפשתן: **כל** היוצא מן הזרע אין מדליקין. פי' בקונטרס לעיל: כגון בקנבוס וצמר גפן. ואין נראה לר"ת: דא"כ יהא אסור להדליק בו. ומעשים בכל יום שמדליקין בצמר גפן, וגם טוב מאד לפתילה! ואור"י: ודאי מותר להדליק בקנבוס וצמר גפן, דאינם יוצאים מן הזרע. אלא זרע הוא, כדאמר' במנחות: קנבוס ולוף אסרה תורה, שאר זרעים כו'. ופשתן נמי מין זרע, כמו קנבוס. אלא דאיצטריך במתני' למשרי פשתן משום דאיקרי עץ, כדכתיב "ותטמנם בפשתי העץ", וכמו עץ הדעת למ"ד חטה היתה וקרי לה עץ, אע"פ שאינה עץ. ועוד, דאמר ב"כיצד מברכין" (ברכות דף מ: ושם): כל היכא דאי שקלת לפירא ולא הדר אילנא ומפיק – לא מברכינן עליה "בורא פרי העץ", ופשתן וקנבוס וצמר גפן אי שקלת לפירא, דהכי: לאו יוצא מן הזרע נינהו: **ואין** מטמא טומאת אהלים אלא פשתן. והא דאמר לעיל בפ"ק (דף יז.): ועל עצמן בכל שהן. משמע דכל הכלים נעשה אהל לקבל טומאה מחמת אהל – הכא איירי בדבר הקבוע, שחיברו לקרקע, אע"ג שמתחילה היה בגד. כיון שחיברו לאהל – בטלו מתורת בגד, ואין מיטמא אלא פשתן, אע"פ שהוא מחובר. כדכתיב "והזה על האהל" כו'. וקשה לר"י: דתנן באהלות (פ"ח, מ"א) אלו מביאין וחוצצין: השידה והתיבה כו' והסדינים שהם עשוים אהלים. ואיך חוצצין סדינין של פשתן בפני הטומאה? והא כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה! וי"ל: דמיירי בסדינין של משי וקבועין, שאינן מטמאים. ורשב"א פירש במשניות בע"א:

רש"י

לְאַתּוּיֵי **צִיצִית**. דְּלָא מִחַיְּיבִי בְּצִיצִית אֶלָּא בִּגְדֵי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים: **גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ**. לְאַלּוּ: **סד"א כִּדְרָבָא**. כְּלוֹמַר: סד"א דְּלָא דְּרָשִׁינַן הָנֵי סְמוּכִין לְעִנְיַן טַלִּית, לְמֵימַר דְּטַלִּית צֶמֶר וּפִשְׁתִּים תַּעֲשֶׂה צִיצִית, וְלֹא לְשִׁאָר טַלִּית, אֶלָּא לְעִנְיַן צִיצִית תִּדְרְשֵׁיהּ "גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ" מִצֶּמֶר וּפִשְׁתִּים, וְלֹא מִשְּׁאָר מִינִין, כִּדְדָרִישׁ לֵיהּ רָבָא: **כְּתִיב הַכָּנָף מִין כָּנָף**. דְּהַאי "כָּנָף" קְרָא יְתִירָא הוּא, דְּהָא כְּתִיב "עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם" וְהֲוֵה לֵיהּ לְמִכְתַּב "וְנָתְנוּ עַל הַציצית פְּתִיל תְּכֵלֶת": **מִין כָּנָף**. מִין הַטַּלִּית יְהֵא הַציצית, דְּהָכִי מִשְּׁמַע: ציצית שֶׁל כָּנָף תְּהֵא. וְאִם שֶׁל מָשִׁי הוּא – ציצית שֶׁל מָשִׁי פּוֹטֵר בָּהּ: **וּכְתִיב צֶמֶר וּפִשְׁתִּים**. "גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ" דְּמִשְּׁמַע נְמִי מֵהֵן תַּעֲשֶׂה: **סד"א כִּדְרָבָא**. דְּאָמַר דְּ"הַכָּנָף" אִתָּא לְאַשְׁמוּעִינָן דְּלָא תִּדְרוֹשׁ סְמוּכִין לְמִיפְטַר שְׁאָר בְּגָדִים. דְּוַדַּאי מִיחַיְּיבִי מִיהָא בְּציצית דְּמִינָן, קמ"ל "אַף כֹּל" דְּלָא תִּדְרוֹשׁ "הַכָּנָף" הָכִי, אֶלָּא אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הוּא, וּלְאַשְׁמְעִינָן דְּמִצְוַת ציצית בִּשְׁנֵי מִינֵי צֶבַע, שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת וּשְׁנֵי חוּטִין שֶׁל לָבָן, דְּהַיְינוּ מִין כָּנָף – דִּסְתָמֵיהּ לָבָן: **מַאי שְׁנָא כו'**. אַלִּיבָּא דְּרַב נַחְמָן קָבְעֵי לָהּ, דְּאָמַר "אַף כֹּל" – לְאַתּוּיֵי ציצית: **אֲשֶׁר תְּכַסֶּה**. רִיבּוּיָא דִּקְרָא הוּא: **לְכְסוּת לַיְלָה**. כְּסוּת הַמְיוּחָד לַלֵּילוֹת, דְּלָא נַיְחֵיי בֵּיהּ: **שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּרָאִיָּה אֵצֶל אֲחֵרִים**. וְקָרִינָן בֵּיהּ "וּרְאִיתֶם" לַאֲחֵרִים בַּיּוֹם, וְלָא אָתֵי "אֲשֶׁר תְּכַסֶּה" וּמַפִּיק "וּרְאִיתֶם": **שֶׁאֵינָהּ בְּרָאִיָּה**. וְאִי מְרַבֵּינָן לָהּ מִ"אֲשֶׁר תְּכַסֶּה" קָא עָקְרַתְּ לֵיהּ "וּרְאִיתֶם": **וְאִימָא לְרַבּוֹת שְׁאָר בְּגָדִים**. וְלֹא כְּסוּת סוּמָא: **קַאי בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים**. כְּדַאֲמַר, דְּסָמֵךְ צֶמֶר וּפִשְׁתִּים לְגְדִילִים – מְרַבֶּה כְּסוּת סוּמָא דְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים: **מְרַבֶּה שְׁאָר בְּגָדִים**. בְּתַמִּיהָ: **אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד**. דְּדָבָר הַמִּטַּמֵּא בְּנִגְעִים אֵין מִסְכַּכִּין, וְאִמְּ"ג דְּאֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּטוּמְאַת מַגָּע: **הָא דַּאֲמַרַן**. חוּץ מִפִּשְׁתָּן, וְלֹא קָאָמַר חוּץ מִבֶּגֶד פִּשְׁתָּן – מִשְּׁמַע אע"ג דְּלָאו בֶּגֶד, שֶׁלֹּא נִטְוָה, כְּגוֹן אוּנִין, אוֹ נִטְוָה וְלֹא נֶאֱרַג – אֵין מִסְכַּכִּין, הוֹאִיל וּמִטַּמּוּ בְּנִגְעִים, וְאע"ג דְּלֵיהּ מִטַּמֵּא בִּשְׂרָצִים: **סִיכְּכָהּ בְּטָווּי**. הוֹאִיל וּמִטַּמֵּא בְּנִגְעִים, דִּכְתִיב "אוֹ בִשְׁתִי אוֹ בְעֵרֶב", וְה"ה נַמִי לְאוּנִין מִשְּׁיִתְלַבְּנוּ. וְהַאי דְּנָקֵט טָווּי – לְאַשְׁמְעִינָן דְּטָווּי מִטַּמֵּא מִיָּד, דְּטָווּיְיתוֹ הוּא גְּמַר מְלַאכְתּוֹ, וְלֹא בְּעֵי שֶׁיִּשָּׁלֵה: **כְּמַאן**. אָמְרָהּ סוּמְכוֹס לְהָא – כְּר' מֵאִיר, דְּאָמַר: מִטַּמֵּא מִיָּד שֶׁנִּטְוָה. ל"א: כְּמַאן אָמְרָהּ אַבָּיֵי לְהַאי מִילְתָא, דְּהַהִיא חוּץ מִפִּשְׁתָּן – פִּשְׁתָּן דְּוַוקָא קָאָמַר, אע"ג דְּלָאו בֶּגֶד. וְעַל בְּרַחִיף אֲפִי' אוּנִין בְּמִשְּׁמַע, אֲלָמָא: אוּנִין מִיטַּמֵּא בְּנִגְעִים: **כִּי הַאי תַּנָּא**. כְּר' יְהוּדָה: **מִשֶּׁיִּשָּׁלֵה**. שֶׁיְּהוּ שׁוֹלִין אוֹתוֹ מִן הַיּוֹרָה, שֶׁשּׁוֹלְקִין אוֹתוֹ בָּהּ לְלַבְּנוֹ: **מִשֶּׁיִּתְלַבְּנוּ**. בַּתַּנּוּר: **מתני' אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ**. לַעֲשׂוֹת פְּתִילָה מִקַּנְבּוֹס, וּבְגֶד קַנְבּוֹס מְצָמֶר גַּפְן: **אֵינוֹ מִטַּמֵּא טוּמְאַת אוֹהָלִים**. אִם עָשָׂה מֵהֶן אֹהֶל וְהַמַּת תַּחְתָּיו – הֲוֵי כְּשֹׁאֶר בַּיִת, וְאע"צ לְהַטְבִּיל הָאֹהֶל עַצְמוֹ, דְּלָא קָבֵל טוּמְאָה אֶלָּא כֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו: **אֶלָּא פִּשְׁתָּן**. שֶׁאַף אֹהֶל טָמֵא, כְּדִכְתִיב "וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל". וּבְגֶמֶ' יָלִיף דִּבְפִשְׁתָּן מִשְּׁתֵּי קְרָא: **גמ'**

ממשכן

לְאַתּוּיֵי **צִיצִית**. צִיצִית, בְּהֶדְיָא כְּתִיב "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים" וּכְתִיב "גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ"! **סד"א כִּדְרָבָא, דְּרָבָא רָמֵי: כְּתִיב 'הַכָּנָף' – מִין כָּנָף, וּכְתִיב "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּיו" הָא כֵּיצַד? צֶמֶר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִין בֵּין בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן; שְׁאָר מִינִין, בְּמִינָן – פּוֹטְרִין, שֶׁלֹּא בְּמִינָן – אֵין פּוֹטְרִין. ס"ד כִּדְרָבָא – קמ"ל. אֲמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: לְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַאי שְׁנָא לְעִנְיַן טוּמְאָה דִּמְרַבִּי שְׁאָר בְּגָדִים – דִּכְתִיב 'אוֹ בֶגֶד' הָכָא נַמִי לֵימָא: לְרַבּוֹת שְׁאָר בְּגָדִים מֵ"אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ" – הַהוּא דְּלַאתּוּיֵי כְּסוּת סוּמָא הוּא דַּאֲתָא, דְּתַנְיָא: "וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ" – פְּרָט לִכְסוּת לַיְלָה. אַתָּה אוֹמֵר פְּרָט לִכְסוּת לַיְלָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פְּרָט לִכְסוּת סוּמָא? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ" – הֲרֵי כְּסוּת סוּמָא אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ" – פְּרָט לִכְסוּת לַיְלָה. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת סוּמָא וּלְהוֹצִיא כְּסוּת לַיְלָה? מְרַבֶּה אֲנִי כְּסוּת סוּמָא – שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּרָאִיָּה אֵצֶל אֲחֵרִים, וּמוֹצִיא אֲנִי כְּסוּת לַיְלָה – שֶׁאֵינָהּ בְּרָאִיָּה אֵצֶל אֲחֵרִים. וְאֵימָא לְרַבּוֹת שְׁאָר בְּגָדִים! מִסְתַּבְּרָא: קָאֵי בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים – מְרַבֶּה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים קָאֵי בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים מְרַבֶּה שְׁאָר בְּגָדִים?! אָמַר אַבָּיֵי: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר וְסוּמְכוֹס אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. רשב"א – הָא דַּאֲמַרַן, סוּמְכוֹס, דְּתַנְיָא, סוּמְכוֹס אוֹמֵר: סִיכְּכָהּ בְּטָווּי – פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁמִּטַּמֵּאתָה בְּנִגְעִים. כְּמַאן – כִּי הַאי תַּנָּא, דִּתְנַן: שְׁתִי וְעֵרֶב מִטַּמֵּא בְּנִגְעִים מִיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַשְּׁתִי מִשֶּׁיִּשָּׁלֶה, וְהָעֵרֶב מִיָּד, וְהָאוּנִי' שֶׁל פִּשְׁתָּן מִשֶּׁיִּתְלַבְּנוּ. **מתני' כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ – אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ, אֶלָּא פִּשְׁתָּן. וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מִטַּמֵּא טוּמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא פִּשְׁתָּן. גמ' מְנָלָן דְּפִשְׁתָּן אִיקְרֵי עֵץ? אָמַר מָר זוּטְרָא: דְּאָמַר קְרָא "וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ". "וְהַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מִטַּמֵּא טוּמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא פִּשְׁתָּן". מְנָלָן? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: גְּמַר 'אֹהֶל' 'אֹהֶל'**

ממשכן

אינו בא אלא לְאָתוּיֵי [–להביא, כלומר, ללמד על] **צִיצִית,** שנאמר (במדבר טו לח) 'וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם', ולמדים מנגעים שרק בגדים מצמר או פשתן הם בכלל 'בגד' וחייבים בציצית, אבל בגדים משאר מינים פטורים ממצות ציצית. אמנם לענין קבלת טומאת מגע למדים מ'או בגד' האמור בשרצים שכל מיני בגדים מקבלים טומאה אף בשלש על שלש אצבעות.

הגמרא תמוהה על פירושו של רב פפא בדעת תנא דבי רבי ישמעאל הראשון: והלא לענין **צִיצִית, כְּהֵדְיָא כְּתִיב** – מפורש כתוב (דברים כב יא) 'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז, צֶמֶר **וּפִשְׁתִּים** יַחְדָּיו', **וּכְתִיב** בפסוק שלאחריו, 'גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ' וגו', ומסמיכות הכתובים יש ללמוד, שלבגדים ממינים האמורים בפסוק שלפניו, והיינו מצמר או פשתן, להם תעשה גדילים, אבל שאר מיני בגדים פטורים, ומדוע צריך ללמוד זאת מנגעים.

מתרצת הגמרא: **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה על דעתך לומר שסמיכות הכתובים לא באה ללמדנו על מין הבגד החייב בציצית, אלא באה ללמדנו שחוטי הציצית עצמם צריכים להיות מצמר או פשתן, אמנם כל מיני הבגדים חייבים בציצית, **וּכְדַרְבָא** – וכפי שדרש רבא, **דְּרָבָא רָמִי** – הקשה סתירה בין הפסוקים, **כְּתִיב** (במדבר טו לח) 'וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת', ותיבת 'הכנף' מיותרת, שהרי כבר נאמר 'על כנפי בגדיהם', והיה די לכתוב 'ונתנו על הציצית פתיל תכלת', אלא בהכרח שתיבת 'הכנף' באה ללמד שהציצית תהא דווקא **מִמִּין הַכָּנָף** שעליו היא מוטלת, **וּמֵאידֵךְ כְּתִיב** (דברים כב יא) 'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז **צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּיו',** ובפסוק שלאחריו נאמר 'גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ', ומסמיכות הפסוקים יש ללמוד שבכל מיני הבגדים, מ'צמר ופשתים' 'תעשה לך' את חוטי הציצית, הרי שאין הציצית נעשית ממין הבגד, אלא מצמר או פשתן, **הָא כֵּיצַד** – כיצד יתיישבו הדברים, אלא כך הוא יישובם, חוטים **מִצֶּמֶר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִין** חובת ציצית **בֵּין בְּמִינָן** – בבגדי צמר ופשתן, **וּבֵין שֶׁלֹּא בְּמִינָן** – בבגדים ממין אחר, ודין זה נדרש מסמיכות הכתובים, אך חוטים **מִשְּׁאָר מִינִין, בְּמִינָן פּוֹטְרִין,** כפי שנדרש מיתור 'הכנף' שחוטים ממין הכנף לעולם פוטרים, אך **שֶׁלֹּא בְּמִינָן** – בגדים ממין אחר, **אֵין פּוֹטְרִין.** מסיימת הגמרא, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – היה עולה בדעתך לדרוש הכתובים **כְּדַרְבָא,** ולרבות גם שאר מיני בגדים לחובת ציצית, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו תנא דבי רבי ישמעאל, שלמדים בבנין אב מנגעים ש'בגד' האמור במצות ציצית אינו אלא מצמר או פשתן, אבל בגדים משאר מינים פטורים מציצית. שאין די בסמיכות הפסוקים, כיון שאפשר לדורשה כפי שדרשה רבא, ולכן צריך ללימוד מנגעים.

לפי רב נחמן בר יצחק נמצא, שלדעת תנא דבי רבי ישמעאל למדים מנגעים לענין ציצית שרק בגדי צמר ופשתים חייבים, ומאידך לענין קבלת טומאת שרצים למדים מ'או בגד' האמור בשרצים שגם שאר מיני בגדים נטמאים. מקשה הגמרא: **אָמַר רַב אֲחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, לְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** לפי מה שפירש רב נחמן בר יצחק את דבריו, **מַאי שְׁנָא לְעִנְיַן טוּמְאָה** – במה שונה טומאת שרצים מציצית, שאף שמבנין אב מנגעים יש ללמוד ש'בגד' האמור בטומאת שרצים הוא דווקא בגד העשוי מצמר או פשתן, **דְּמִרַּבִּי** – ואף על פי כן מרבה תנא זה שגם **שְׁאָר בְּגָדִים** נטמאים, מחמת **דִּכְתִיב 'אוֹ בֶגֶד',** ודורשים תיבת 'או' לרבות שאר בגדים, **הָכָא נַמִּי** – גם כאן לגבי ציצית, שנאמר (דברים כב יב) 'גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ', **לֵימָא** [–יאמר] התנא **לְרַבּוֹת שְׁאָר בְּגָדִים** בנוסף לצמר או פשתן לחיוב ציצית, **מֵהַתִּיבוֹת 'אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ'** המיותרות לדרשה.

מתרצת הגמרא: **הַהוּא** – היתור 'אשר תכסה בה' **לְאָתוּיֵי כְּסוּת סוּמָא הוּא דַּאֲתָא** – בא לרבות שעיור חייב להטיל ציצית בבגדו. ואם כן אינו מיותר לרבות שאר בגדים לחיוב ציצית. **דְּתַנְיָא,** נאמר במצות ציצית (במדבר טו לט) **'וּרְאִיתֶם אֹתוֹ', פְּרָט לְכְסוּת** המיוחדת **לַיְלָה,** שפטורה מציצית, שהרי בלילה אין הציצית נראית. מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר** לדרוש מ'וראיתם אותו' **פְּרָט לְכְסוּת לַיְלָה, אוֹ אֵינוֹ** – הרי יתכן שאינו בא למעט **אֶלָּא פְּרָט לְכְסוּת סוּמָא,** שאינו יכול לראות את הציצית. משיבה הברייתא, **כְּשֶׁהוּא** [–כשהכתוב] **אוֹמֵר** (דברים כב יב) 'אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ' שיתור זה מרבה בגד נוסף, **הֲרֵי כְּסוּת סוּמָא אָמוּר** לחיוב, **הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים** האמור 'וּרְאִיתֶם אֹתוֹ', בהכרח שהוא בא ללמד **פְּרָט לְכְסוּת לַיְלָה,** שהיא פטורה מציצית. שואלת הברייתא, **וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת** מ'אשר תכסה בה' [**כְּסוּת**] **סוּמָא** לחיוב, **וּלְהוֹצִיא** מחיוב ציצית **כְּסוּת לַיְלָה** מהנאמר 'וראיתם אותו', והלא אפשר לדרוש להיפך, מ'אשר תכסה בה' נרבה חיוב כסות לילה, ומ'וראיתם אותו' נמעט כסות סומא. משיבה הברייתא, **מַרְבֶּה אֲנִי** מ'אשר תכסה בה' **כְּסוּת סוּמָא,** שאין אני עוקר בכך את האמור 'וראיתם אותו' **שֶׁהֲרֵי יֶשְׁנָה** הציצית **בִּרְאִיָּיה אֵצֶל אֲחֵרִים** הרואים את ציצית הסומא, ומתקיימים שני הפסוקים, **וּמוֹצִיא אֲנִי כְּסוּת לַיְלָה** מ'וראיתם אותו', **שֶׁכֵּן אֵינָהּ בִּרְאִיָּיה** אף **אֵצֶל אֲחֵרִים,** שהרי כל העולם אינם רואים בלילה, ואם נרבה כסות זו מ'אשר תכסה בה', נמצא הפסוק 'וראיתם אותו' נעקר. שואלת הגמרא: מנין ש'אשר תכסה בה' בא לרבות כסות סומא, **וְאִימָא** – ושמא נאמר שבא **לְרַבּוֹת שְׁאָר** מיני **בְּגָדִים** מלבד צמר ופשתן לחיוב ציצית, אבל סומא פטור מציצית.

משיבה הגמרא: **מִסְתַּבְּרָא,** כיון שהפסוק שבו נאמר היתור 'אשר תכסה בה' **קָאֵי** – עוסק **בְּבֶגֶד צֶמֶר וּפִשְׁתִּים** [כמבואר לעיל, שכן יש ללמוד מסמיכות הכתובים], **מְרַבֶּה** היתור כסות נוספת **מִצֶּמֶר וּפִשְׁתִּים,** והיינו כסות סומא העשויה ממינים אלו, **וכי קָאֵי** – כשעוסק הפסוק **בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים, מְרַבֶּה** היתור **שְׁאָר בְּגָדִים,** בתמיה, ודאי שאין מסתבר כן.

שנינו לעיל (כו.) שרבי שמעון בן אלעזר פוסל לסכך בפשתן משום שמקבל טומאת נגעים. אביי מביא תנא נוסף הסובר כן: **אָמַר אַבָּיֵי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר וְסוּמְכוּס אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד,** כלומר, הסכימו לדבר אחד, שדבר המקבל טומאת נגעים פסול לסיכוך אף שאינו מקבל שאר טומאות [כגון אם נגע בו מת או שרץ, אינו נטמא]. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, הָא דַּאֲמָרָן** – מה שאמרנו בשמו לעיל בברייתא, שאין מסככין ב'פשתן', ולא אמר 'בגד פשתן', הרי שפסל לסיכוך גם אגודות של פשתן שנופץ ולא נטווה לחוטים, וכן חוטי פשתן שלא נארגו לבגד, ובהם שייכת רק טומאת נגעים, ולא שאר טומאות. וכן סובר **סוּמְכוּס, דְּתַנְיָא** בברייתא, **סוּמְכוּס אוֹמֵר, סִיכְּכָה** – סיכך הסוכה **בְּפִשְׁתָּן טָווּי** לחוטים, **פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁמִּטַּמְּאָה בְּנְגָעִים.**

מבארת הגמרא: **כְּמַאן** – כדעת מי אמר סומכוס שפשתן טווי נטמא בנגעים גם קודם ליבון, ואף חוטי השתי, **כִּי הַאי תַּנָּא** – כתנא זה [רבי מאיר], אמר כן. **דְּתַנָּן** (נגעים פי"א מ"ח), פקעת של חוטי **שְׁתִי וְעֵרֶב,** מצמר או פשתן, **מִטַּמֵּא בְּנְגָעִים מִיָּד** אחר הטויה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַשְּׁתִי** מיטמא **מִשִּׁישְׁלָה** – משיוציאו אותו מהיורה שמבשלים אותו בה כדי ללבנו, **וְהָעֵרֶב** מיטמא **מִיָּד. וְהָאוּנִין** – ואגודות **שֶׁל פִּשְׁתָּן** מנופץ שלא נטווה, מיטמאים **מִשֶּׁיִּתְלַבְּנוּ** על ידי חימומם בתנור. וסומכוס סובר כרבי מאיר שגם השתי מיטמא מיד אחר הטויה, ולכן פסלו לסיכוך.

משנה

המשנה שלפנינו ממשיכה לפרט פתילות הפסולות להדלקה בשבת, ואגב כן מביאה כלל דומה לגבי טומאת אהלים: **כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ,** כגון קנבוס ובגד העשוי מקנבוס, **אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ** – אין עושים ממנו פתילה לנר שבת, מפני שהאש מסכסכת ואינה עולה יפה בפתילות אלו, **אֶלָּא פִּשְׁתָּן** – חוץ מפשתן, שאף שהוא עץ, כשר לפתילה לנר שבת.

אגב הכלל האמור לענין פתילה לנר שבת, מביאה הגמרא דין נוסף שבו נאמר כלל זה. אהל שנמצא בו מת נטמא גם האהל עצמו מן המת, כפי שנאמר בתורה בענין הטהרה מטומאת מת (במדבר יט יח), 'וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל וְעַל כָּל הַכֵּלִים וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם', הרי שגם האהל עצמו טעון הזאה. המשנה מבארת באלו אהלים נאמרה

המשך בעמוד עח

מִמִּשְׁכָּן, כְּתִיב הָכָא – נאמר כאן בטומאת אהל (במדבר יט יד) 'זאת **הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל, וּכְתִיב הָתָם** – ונאמר שם בהקמת המשכן על ידי משה רבינו (שמות מ יט) 'וַיִּפְרֹשׂ **אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן**', ואם כן מצאנו לשון 'אהל' לגבי המשכן, ולמדים מהגזירה שוה, **מַה לְּהַלָּן** – כשם שבמשכן, דווקא **שֶׁל פִּשְׁתָּן קָרוּי אֹהֶל** ולא שאר דברים היוצאים מן העץ, שלא היה במשכן שאר דברים היוצאים מן העץ מלבד פשתן, כמו שנאמר (שם כו א) 'וְאֶת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מְשֹׁזָר' וגו', **אַף כָּאן** בטומאת אהלים, רק אהל **שֶׁל פִּשְׁתָּן קָרוּי אֹהֶל,** ולא אהל העשוי משאר דברים היוצאים מן העץ.

שואלת הגמרא: **אִי** – אם למדים ממשכן מהו ה'אהל' הנטמא טומאת אהלים, נלמד גם **מַה לְּהַלָּן** – כשם שבמשכן חוטי הפשתן שעשו מהם את היריעות היו **שְׁזוּרִין וְחוּטָן כְּפוּל שִׁשָּׁה** – כל חוט היה עשוי מששה חוטים השזורים ומפותלים יחדיו, **אַף כָּאן** – בטומאת אהלים, רק אהל שעשוי מחוטי פשתן **שְׁזוּרִין וְחוּטָן כְּפוּל שִׁשָּׁה,** יקבל טומאת אהלים.

משיבה הגמרא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** בפרשת טומאת מת (במדבר יט) 'אֹהֶל' 'אֹהֶל' כמה פעמים, **וְרִיבָּה** בכך הכתוב שגם אהל שאין חוטיו שזורים, ואין כל חוט כפול ששה, נטמא בטומאת אהלים.

שואלת הגמרא: **אִי** [–אם] 'אֹהֶל' 'אֹהֶל' **רִיבָּה** שאר אהלים, אם כן **אֲפִילּוּ כָּל מִילֵּי נַמִּי** – נרבה גם כל דבר, ואף אהלים העשויים ממינים שלא היו במשכן. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** – אם נרבה הכל, **גְּזֵירָה שָׁוָה** 'אהל' 'אהל' ממשכן **מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ** – מה הועילה, והלא אינה ממעטת כלום. אלא בהכרח שהגזירה שוה מלמדת שרק מין שהיה במשכן נטמא טומאת אהלים, והריבוי מלמדנו שמכל מקום אין האהל צריך להיות עשוי ממש כפי שהיה במשכן.

מקשה הגמרא: **וְאִימָּא** – ושמא נאמר, **מַה לְּהַלָּן** – כשם שבמשכן, **קְרָשִׁים** נקראו אהל, שהרי דפנות המשכן היו מקרשים, והמשכן נקרא אהל, **אַף כָּאן** – בטומאת אהלים, גם אהל מִקְּרָשִׁים יחשב לאהל, ומדוע שנינו שכל אהל העשוי מדבר היוצא מהעץ [חוץ מפשתן] אינו נטמא.

משיבה הגמרא: **אָמַר קְרָא** (שמות כו טו), 'וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן', ומלשון הפסוק 'קרשים למשכן' משמע, **שִׁמְּשָׁכָן קָרוּי מִשְׁכָּן,** כגון עשר יריעות שש משזר שנאמר בהם (שם כו א) 'משכן', **וְאֵין קְרָשִׁים קְרוּיִין מִשְׁכָּן.** ורק הנקרא משכן הוא הנקרא אהל, כיון שמצינו בפסוק שמשכן נקרא 'אהל', שנאמר (שם מ ב) 'אֶת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד'.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה** שמהלשון 'קרשים למשכן' יש לדייק שאין הקרשים עצמם נקראים 'משכן', ורק משמשים למשכן, אם כן מה שנאמר (שם כו יד) 'וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְּמַעְלָה', **הָכִי נַמִּי** – גם מכך נדייק שמשמעות 'לאהל' היא **שִׁמְּכִסֶּה** העורות **לֹא אִיקְּרֵי** – אינו נקרא **אֹהֶל,** שאינו אלא מכסה 'לאהל', ולפי זה אהל מעורות אינו נטמא טומאת אהלים. ואם תאמר שאכן כן הוא, קשה, **אֶלָּא הָא דְּכָעֵי** – מה שהסתפק **רַבִּי אֱלִעֶזֶר, עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מַהוּ שֶׁיִּטַּמֵּא בְּאֹהֶל הַמֵּת** [טומאת אהלים], **הַשְׁתָּא** – מעתה יש לתמוה, אם **עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה** שהיה במשכן [כגון עורות אילים מאדמים] **לֹא מִטַּמֵּא** בטומאת אהלים, שהרי אינו נקרא 'אהל' אלא רק מכסה לאהל, אהל **מֵעוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, מִיבַּעְיָא** – וכי נצרך לומר שאינו נטמא, ומדוע הסתפק בזה רבי אלעזר.

מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר שם, לגבי מכסה העורות, שאף שנאמר 'לאהל' בתוספת האות למ"ד הוא נחשב 'אהל' בעצמו, כיון **דַּהֲדַר אַהֲדְרֵיהּ קְרָא** – שהחזירו הכתוב לכלל אהל, **דִּכְתִיב** – שנכתב בתורה לגבי עבודת הלויים בזמן המסעות במדבר (במדבר ד כה) 'וְנָשְׂאוּ **אֶת יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן, וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד, מִכְסֵהוּ, וּמִכְסֵה** הַתַּחַשׁ **אֲשֶׁר עָלָיו,** ו'יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן' היינו המכסה התחתון שהיה מיריעות פשתן וצמר, 'אֹהֶל מוֹעֵד' היינו יריעות העיזים שהיו על יריעות המשכן, ו'מִכְסֵהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ' היינו עורות האילים והתחשים שהיו מעל יריעות העיזים. ופסוק זה שהזכיר יחדיו את כל המכסים, **מַקִּישׁ** מכסה **עֶלְיוֹן** העשוי מעורות, **לַתַּחְתּוֹן** העשוי מיריעות עיזים, ללמדנו, **מַה תַּחְתּוֹן קָרוּי אֹהֶל,** שהרי קראו כאן הכתוב 'אהל מועד', **אַף עֶלְיוֹן קָרוּי אֹהֶל.** ולכן גם אהל העשוי מעור נטמא טומאת אהלים.

לעיל הוזכר ספיקו של רבי אלעזר לענין עור בהמה טמאה. הגמרא מבארת את צדדי הספק: **גּוּפָא** – נשוב לעצם דברי רבי אלעזר ונבארם, **כְּעֵי רַבִּי אֱלִעֶזֶר, עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, מַהוּ שֶׁיִּטַּמֵּא טוּמְאַת אֹהָלִין.** מבררת הגמרא: **מַאי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ** – מה היה ספיקו של רבי אלעזר, והלא הוא עצמו ביאר שלמדים גזירה שוה ממשכן שרק המינים שהיו שם נחשבים כאהל לענין טומאת אהלים, ומכסה העורות שהיה שם היה מעור בהמה טהורה, ואם כן רק עורות אלו נטמאים בטומאת אהל. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה,** 'תַּחַשׁ' **שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה,** שממנו נעשה המכסה העליון למשכן, **קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ** – בו הסתפק רבי אלעזר, האם מין **טָמֵא הָיָה,** ונמצא שבמשכן היה עור בהמה טמאה, ויש ללמוד מכך שגם עור בהמה טמאה נחשב ל'אהל' לגבי טומאת אהלים, **אוֹ** שמא מין **טָהוֹר הָיָה,** ואם כן לא מצאנו במשכן עור בהמה טמאה, ולכך אף לענין טומאת אהלים אינו בכלל אהל.

הגמרא פושטת את הספק: **אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי תִּיבָּעֵי לֵיהּ** – מדוע הסתפק רבי אלעזר בזה, והלא **תְּנִינָא** – שנינו ברייתא, **לֹא הוּכְשְׁרוּ לִמְלֶאכֶת שָׁמַיִם, אֶלָּא עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּלְבָד.** וכיון שכן בודאי התחש שמעורו נעשה המכסה למשכן [שהוא מלאכת שמים] מין טהור היה. ולפי זה עור בהמה טמאה אינו נחשב 'אהל' לענין טומאת אהלים.

מקשה הגמרא: **מֵתִיב רַבִּי אַבָּא,** כיצד אמרת שהתחש מין טהור, הלא נאמר במלאכת המשכן (שמות כו יד) 'וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים, וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְּמַעְלָה', ונחלקו תנאים בברייתא בפירוש פסוק זה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁנֵי מִכְסָאוֹת** [–מכסים] **הָיוּ, אֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים, וְאֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת תְּחָשִׁים. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, מִכְסֶה אֶחָד הָיָה,** חציו היה עשוי מעורות אילים מאדמים, וחציו מעורות תחשים. ממשיך רבי נחמיה, **וְדוֹמֶה** היה התחש **כְּמִין תְּלָא אִילָן** – מין חיה טמאה [הדומה לחתול] ומנומרת בצבעים רבים. מסיים רבי אבא את קושייתו, **וְהָא** – והרי **תְּלָא אִילָן** מין **טָמֵא הוּא,** ולדברי רב נחמיה שהתחש דומה לו, לכאורה גם התחש היה מין טמא.

מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך אמר רבי נחמיה, התחש **כְּמִין תְּלָא אִילָן הוּא,** בכך **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** [–בעורו] **גְּוָונִין הַרְבֵּה** כמוהו, **וְאולם לֹא תְּלָא אִילָן** ממש הוא, **דְּאִילּוּ הָתָם** – שאילו תלא אילן, מין **טָמֵא** הוא, **וְהָכָא** – והתחש מין **טָהוֹר** היה.

הגמרא מסייעת לתירוץ: **אָמַר רַב יוֹסֵף, אִי הָכִי** – אם כן הוא, שכוונת רבי נחמיה שהתחש דומה לתלא אילן בכך שעורו צבוע בכמה גוונים, **הַיְינוּ דְּמִתַּרְגְּמִינַן** – זהו מה שאנו מתרגמים 'תחש' האמור בתורה, 'סָסְגּוֹנָא', והוא מלשון שֶׁהתחש **שֵׁשׁ בִּגְוָונִין הַרְבֵּה** – שמח ביופיו מחמת ריבוי צבעי עורו.

רב יוסף פשט שהתחש מין טהור היה, ולפי זה עור בהמה טמאה אינו נטמא טומאת אהלים. הגמרא מביאה דעה חולקת: **רָבָא אָמַר, עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה** שעשאו לאהל, **דְּמִטַּמֵּא בְּאֹהֶל הַמֵּת** [–שמקבל טומאת אהלים], יש לפשוט **מֵהָכָא** – מכאן, **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפרשת נגעי בגדים בין המינים שנטמאים בנגעים (ויקרא יג מח) 'אוֹ בְעוֹר', והיה יכול הכתוב לומר 'או **עוֹר'** בלא בי"ת, וכתב **'אוֹ בְעוֹר',** רִיבָּה הכתוב **עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה** שנטמא בנגעים, **וְכֵן** ריבה בגד **שֶׁלָּקָה בְּיַד כֹּהֵן** – שנולד בו נגע כשהגיע לידו של הכהן לבדקו אם יש בו נגע, שאף על פי שקודם לכן לא היה בו נגע, מטמאו הכהן. ממשיכה הברייתא: **קָצַץ מִכּוּלָּן** – מכל המינים שהוזכרו בפסוק [צמר ופשתן ועור], וחיברן **וְעָשָׂה אַחַת מֵהֶן,** כלומר, עשה מהם בגד אחד, **מִנַּיִן** שנטמא בנגעים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק **'אוֹ בְּכָל מְלֶאכֶת עוֹר'.**

המשך בעמוד קסה

רש"י

מִמִּשְׁכָּן. דְּלָא הֲוָה בֵּיהּ שׁוּם יוֹצֵא מִן הָעֵץ אֶלָּא פִּשְׁתָּן, כְּדִכְתִיב "עֶשֶׂר יְרִיעוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר": שְׁזוּרִין. דטור"ש בְּלַעַ"ז, דִּכְתִיב "מָשְׁזָר": וְחוּטָן כָּפוּל שֵׁשָׁה. כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶ" "בָּא לוֹ" דְּסֵדֶר יוֹמָא (דף עא.): דְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן שֵׁשׁ – חוּטָן כָּפוּל שֵׁשָׁה. וְאִי קַשְׁיָא, כֵּיוָן דְּיָלִיף מִמִּשְׁכָּן, כֵּלִים וְאָדָם שֶׁתַּחַת גַּג הַבַּיִת וְכָל שְׁאָר אֹהָלִים דְּלָא דָּמוּ לְמִשְׁכָּן – מְנָלַן דְּמִטַּמְּאִין בִּסְפָרֵי תַּנְיָא: מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת שְׁאָר מִמִּשְׁכָּן; כְּתִיב הָכָא "וְאֵת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל" וּכְתִיב הָתָם "וַיִּפְרוֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן". מַה לְּהַלָּן – שֶׁל פִּשְׁתָּן קְרוּי אֹהֶל, אַף כָּאן – שֶׁל פִּשְׁתָּן קָרוּי אֹהֶל. אִי מַה לְּהַלָּן – שְׁזוּרִין וְחוּטָן כָּפוּל ו', אַף כָּאן שְׁזוּרִין וְחוּטָן כָּפוּל ו'? ת"ל: 'אֹהֶל', 'אֹהֶל' רִיבָּה. אִי אֹהֶל אֹהֶל רִיבָּה, אֲפִילּוּ כָּל מִילֵּי נַמִּי! אִם כֵּן, גְּזֵירָה שָׁוָה מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ? וְאֵימָא: מַה לְּהַלָּן קְרָשִׁים, אַף כָּאן קְרָשִׁים! אָמַר קְרָא "וְעָשִׂיתָ קְרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן", מִשְׁכָּן – קָרוּי מִשְׁכָּן, וְאֵין קְרָשִׁים קְרוּיִין מִשְׁכָּן. אֶלָּא מֵעַתָּה "וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל" הָכִי נַמִּי, מִכְסֶה לָא אִיקְרֵי אֹהֶל! אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רַבִּי אֶלְעָזָר: עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מַהוּ שֶׁיִּטְמָא בְּאֹהֶל הַמֵּת? הָשְׁתָּא עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה לָא מִטַּמֵּא, עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִיבַּעְיָא?! שָׁאנֵי הָתָם דַּהֲדַר אֲהַדְּרֵיהּ קְרָא, דִּכְתִיב "וְנָשְׂאוּ אֶת יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר עָלָיו" מַקִּישׁ עֲלֵיהֶן לַתַּחְתּוֹן, מַה תַּחְתּוֹן קָרוּי אֹהֶל – אַף עֲלֵיהֶן קָרוּי אֹהֶל. גּוּפָא, בָּעֵי רַבִּי אֶלְעָזָר: עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, מַהוּ שֶׁיִּטְמָא טוּמְאַת אֹהָלִין? מַאי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ? – אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: תַּחַשׁ שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ, טָמֵא הָיָה אוֹ טָהוֹר הָיָה? אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי תִּיבָּעֵי לֵיהּ? תָּנֵינָא: לֹא הוּכְשְׁרוּ לְמְלֶאכֶת שָׁמַיִם אֶלָּא עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּלְבַד! מְתִיב רַבִּי אַבָּא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁנֵי מִכְסָאוֹת הָיוּ, אֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים וְאֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת תְּחָשִׁים. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: מִכְסֶה אֶחָד הָיָה, וְדוֹמֶה כְּמִין תְּלָא אֵילָן. וְהָא תְּלָא אֵילָן טָמֵא הוּא! ה"ק: כְּמִין תְּלָא אֵילָן הוּא, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גְּוָונִין הַרְבֵּה, וְלֹא תְּלָא אֵילָן, דְּאִילּוּ הָתָם – טָמֵא, וְהָכָא – טָהוֹר. א"ר יוֹסֵף: א"ה הֵיכָנוּ דְּמִתַּרְגְּמִינַן "סַסְגּוֹנָא" – שֶׁשֶׁשׁ בִּגְוָונִין הַרְבֵּה. רָבָא אָמַר: עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה דְּמִטַּמֵּא בְּאֹהֶל הַמֵּת מֵהָכָא, דְּתַנְיָא 'עוֹר' 'אוֹ בָעוֹר' – רִיבָּה עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְשֶׁלָּקָה בְּיַד כֹּהֵן. *) קָצִיץ מִכּוּלָּן וְעָשָׂה אַחַת מֵהֶן מַנִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹ בְּכָל מְלֶאכֶת עוֹר'. וְאִיבָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לְּנִגְעִים – שֶׁכֵּן שְׁתֵּי וָעֶרֶב טָמֵא בָּהֶן! אֶלָּא: גְּמַר מִשְּׁרָצִים, דְּתַנְיָא: 'עוֹר' אֵין לִי אֶלָּא עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מַנַּיִן – תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹ עוֹר'. וְאִיבָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לִּשְׁרָצִים – שֶׁכֵּן מְטַמְּאִין בִּכְעֲדָשָׁה, – נְגָעִים יוֹכִיחוּ. וְחָזַר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כְּרְאִי זֶה, וְלֹא רְאִי זֶה כְּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן – שֶׁעוֹר טָמֵא בָּהֶן, וְעָשָׂה עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה כְּעוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אַף אֲנִי אָבִיא אֹהֶל הַמֵּת, שֶׁעוֹר טָמֵא בּוֹ, וְנַעֲשָׂה בּוֹ עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה כְּעוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה. אָמַר לֵיהּ רָבָא מִבַּרְנִישׁ לְרַב אַשִׁי: אִיבָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן – שֶׁכֵּן מְטַמְּאִין בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת, תֹּאמַר בְּמֵת שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בְּכַזַּיִת! אֶלָּא אָמַר רָבָא מִבַּרְנִישׁ:

מִטַּמְּאָה בְּנְגָעִים. דִּדְנָא עֲמֶר וּפִשְׁתִּים כְּתִיב: מטמא

תוספות

ויפרוש את האהל וגו'. תימה לר"י: מנא ליה דהאי אהל היינו שש משזר? אימא היינו יריעות עזים דאשכחנא בהדיא דאיקרי אהל, כדכתיב "ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן" וכן משמע פשטיה דקרא: "ויפרוש את האהל" – דהיינו יריעות עזים "על המשכן" – דהיינו שש משזר. כדכתיב "ואת המשכן תעשה עשר יריעות שש משזר". ויש לומר: דדייק משום דקרא כתיב בהקמת המשכן, וחשיב לעיל בסדר הקמתן דמתחלה נתן אדנים (ואח"כ עמודים)(א) ואחר כך הקרשים, וכתיב אחר הקרשים "ויפרוש את האהל" משמע היינו יריעות התחתונות שהם שש משזר דהם תחלת הפרשה. ותימה דאמאי לא יליף מהא דמשכן היינו יריעות שש משזר, כדכתיב "ואת המשכן תעשה וגו'" ומשכן איקרי אהל, דכתיב "את משכן אהל מועד"? ושמא אהאי קרא סמיך: **אם** כן ג"ש מאי אהני ליה. והא דאמר "כל פותח טפח מביא את הטומאה" – היינו מק"ו ממצורע, כדיליף בספרי וכדפיר' בקונטרס. וא"ת: והיכי יליף, נימא: דמצורע שלא יטמא אלא טומאת ערב, ודווקא בעומד או ביושב ולא עובר, כדתניא במסכת נגעים ומייתי לה, ובפ"ק דקדושין (ד' לג.): טמא ישב תחת האילן, וטהור עובר טמא כו'! וי"ל: דאינו אלא גילוי מילתא בעלמא מק"ו דמצורע; דלית לן למילף אהל אהל ממשכן לענין למעט הבאת טומאה בשאר אהלים דלאו פשתן. ולא ילפינן ממשכן אלא לטומאת עצמו, אפילו מחובר, דדוקא פשתן ולא שאר יוצא מן העץ. ולענין אהל שאינו עשוי בידי אדם, לרבי יהודה בפ"ב דסוכה (דף כא. ושם) דלא מצינן למילף ממצורע, ולא אשכחן ביה קרא לא למעט ולא לרבות(ב) אהל שאינו עשוי בידי אדם: **אי** מה להלן קרשים כו'. פירש בקונטרס: דאף עץ יהא קרוי אהל. וקשה לריב"א: דהא דפנות אין קרויות אהל אלא המכסה שמלמעלה הוא קרוי אהל. ומפ' דה"ק: אי מה להלן קרשים בהדי פשתן – אף כאן בטומאת אהל קרשים בהדי פשתן, ואע"ג דאהל אהל ריבה – לענין דלא בענין שזורים ולכפול ששה, וכן לענין דלא בענין צמר ופשתים יחד כי התם, אלא אפילו פשתים ולא צמר. מ"מ פריך דליהוי קרשים בהדי פשתים, דסתם אהל קרוי עם הכיסוי ועם הדפנות: **ואין** קרשים קרוים משכן. וקשה לר"י: הא כתיב "יהיה סרוח על צדי המשכן מזה ומזה לבסותו", ואמר לקמן ב"הזורק" (דף צח.): לבסות אמה של קרשים, ואיכא למ"ד: אמה של אדנים. אלמא: דקרשים איקרי משכן! ויש לומר: דצדי המשכן איקרי, ולא משכן: **ריבה** עור בהמה טמאה. פירש רבינו שמואל: דלהכי איצטריך לרבויי עור בהמה טמאה, כדקתני בת"כ (פ' תזריע) "צמר" אין לי אלא מין בהמה דקה ונאכל כו', דומיא דצמר שהוא דוקא של כבשים. מנין לרבות עור בהמה דקה ואין נאכלת, בהמה גסה נאכלת ואין נאכלת, עד שתהא מרבה עורות שרצים – תלמוד לומר "בעור". ונראה דהא דנקט בהמה גסה נאכלת – אגב אחריני נקט, דאיהי לא בעיא קרא, דהא בשמעתין ילפינן לענין טומאת אהל כל מין טהורה מאילים: **ושלקה** ביד כהן. מפרש נמי רבינו שמואל דאיצטריך לרבויי משום דכתיב "והבגד כי יהיה בו נגע צרעת וגו' והראה אל הכהן" דמשמע דאם לא היתה בו נגע קודם שהראהו לכהן – טהור: **שכן** שתי וערב טמא בהן. מה שאין כן במת, כדנפקא לן בפרק "במה אשה" (לקמן דף סד.): **אלא** גמר משרצים דתניא עור אין לי אלא עור של בהמה טהורה. וא"ת: מנלן דאיירי קרא בעור בהמה טהורה? ויש לומר: כמו בנגעים, דדהכא כתיב שק וה"א מה שק מין בהמה דקה ונאכל, כדמוכח בת"כ ולקמן דשק הוי דבר הבא מן העזים, אף עור – מין בהמה דקה ונאכל. אע"ג דבת"כ מרבה אף שק הבא מחזיר שהוא דבר טמא – אפ"ה הוה אמינא דלא הוקשה עור אלא למשמעות דשק, דהיינו של עזים, ולא הוקש למאי דמרבי בשק – לכך איצטריך ריבוי. הרב פורת: **מה** לשרצים. וליכא למיפרך: שיטמא מת בכעדשה מק"ו. דהא כל שיעורים הם הלכה למשה מסיני. וקשה לר"י: ונילף מת משרצים בגזירה שוה דבגד ועור, כדאמר לקמן בפרק "במה אשה"! (ג"ז שם) ואומר ר"י: משום דג"ש דאהל אהל ממשכן סתרה לה, לכך איצטריך ריבוי. ועוד י"ל: דג"ש לא אייריי בטומאת אהל [המת] עצמו המחובר:

אתיא בק"ו מנוצה של עזים. וא"ת: נימא שתי וערב יוכיח, שמטמא בנגעים ואינו מטמא במת – אף אני אביא עור בהמה טמאה כו'. ועוד קשה: אמאי איצטריך קרא בשרצים לעור בהמה טמאה? ליתי בק"ו מנוצה של עזים שאין מיטמא בנגעים מיטמא בשרצים! וי"ל: דאי לא הוה כתיב קרא בשרצים ליכא למילף עור בהמה טמאה בק"ו מנגעים, לא בשרצים ולא באהל המת. דאיכא למימר: שתי וערב יוכיח. אבל השתא דכתיב טומאה בשרצים ילפינן שפיר בק"ו מנגעים שיטמא באהל המת. וליכא למימר שתי וערב יוכיח, דמה לשתי וערב – שכן אינו מטמא בשרצי', תאמר בעור בהמה טמאה שמטמא בשרצים – הכי נמי יטמא באהל המת:

ור"י אומר דליכא למימר שתי וערב יוכיח. דהכי עביד ק"ו: ומה נוצה של עזים שאין מטמא בנגעים מטמא באהל המת כבלי העשוי מנוצה של עזים, עור בהמה טמאה שטמא בנגעים – אינו דין שיטמא באהל המת כבליו. דהשתא לא שייך למימר שתי וערב יוכיח שמטמא בנגעים ולא באהל המת – דשתי וערב אין שייך בו כלי, ואין לומר דכל היוצא מן הע"ע ועצם יוכיח שמטמא בנגעים ואינו מטמא במת – דמה שמטמא בנגעים אינו מחמת עצמו, אלא מחמת הבית. דהא בית שסיככו בזרעים אמר ב"העור והרוטב" דמטמא בנגעים. אבל נוצה והעור – מטמא מחמת עצמו. ומהר"ם כתב: דליכא למימר שתי וערב יוכיח – דמה לשתי וערב שכן אין מטמאין לא במת ולא בש"ז תאמר בעור בהמה טמאה דמטמא, דהא כתיב במת ובש"ז "כל בגד וכל כלי עור". ולעיל כי פריך מה לשרצים – ליכא למימר נגיעת מת וש"ז יוכיח, דמה לכולהו שן פחות מכזית. דנגיעת מת בבשעורה, וש"ז במשהו, או בחתימת פי האמה, (והוא תי': דאיצטריך קרא בשרצים לאפוקי מהיקש דשק) וזה אין נראה, דע"כ דגם לענין אהל הוי שיעורו בכזית להביא טומאה על כל הכלים ועל עצמן, אפי' יוצא מן הע"ע דזהו תלוש, קיי"ל דמביא. וג"ל דלא שייך כלל למימר אהל תלוש יוכיח – כיון דלא אתינא למילף אלא לענין אהל המחובר דלא מטמא אלא מאי דילפי' ממשכן, וכי האי גוונא איכא בפ"ק דמנחות גבי טריפה שהיתה לה שעת הכושר, דלא ילפינן מטריפה שלא היתה לה שעת הכושר, אפי' במה הצד [ת"י]:

והקשה השר מקוצי: מאי בעי בסמוך "מאי הוי עלה דתחש"? תיפוק ליה דטהור היה – מדאיצטריך קרא בשרצי' לטמא עור בהמה טמאה. דאי טמא היה – לשתוק קרא בשרצים, ותיתי בק"ו מנגעים. דהשתא ליכא למימר שתי וערב יוכיח – דמה לשתי וערב שכן אין מטמאין באהל המת – תאמר בעור בהמה טמאה דמיטמא באהל המת, כיון דתחש טמא היה! וי"ל: דמהכא ליכא למיפשט דטהור היה, דאפילו טמא היה כתיב בשרצים, דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה. קרא ועוד אומר רש"י: דשרצים לא אתו מק"ו מנגעים, דאיכא למיפרך פשוטי כלי עור יוכיח, דמטמא בנגעים ולא בשרצים: **למאי** הלכתא. לא בעי למימר לאשמעינן דתחש טהור היה דמשמע דאתא לאשמעינן שום צורך הוראה: **תפילין** בהדיא כתיב בהו למען תהיה וגו'. תימה לר"י: וכי אין לברייתא לשנות מה שדורש מן הפסוק וכל הנך דמייתי בסמוך, וכי לית ליה לרב יוסף לשנות הברייתא לפי שזה אמרו אמורא אחד או ברייתא! ואומר רבינו יצחק דהכי פריך: תפילין בהדיא כתיב בהו, ואי הא הוה אתי לאשמעי' הוה ליה לאתויי קרא, אע"כ מילתא אחריתי אתא לאשמעי', ודרשה ד"מן המותר בפיך" היתה פשוטה, ולא איצטריך לאשמעי'. וקאמר אלא לעורן, והאמר אביי: שין של תפילין כו'. ובזה הלשון הוה ליה לרב יוסף למימר, והוה ידעינן שפיר דבעי עור בהמה טהורה, דדרשה ד"מן המותר בפיך" היא פשוטה. אלא לכורכן בשערן צריך בהמה טהורה – הא נמי הל"מ, דתניא כו'. מדלא קתני רב יוסף בהאי לישנא "ונכרכות בשערן" – ש"מ דמילתא אחריתא אתא לאשמעינן, אלא לרצועותיהן – והא"ר יצחק רצועות שחורות הל"מ, וכיון דמצריך שיהו הרצועות שחורות כמו הקציצה – כל שכן דבעינן שיהו טהורות כמו הקציצה, דסברא הוא להקפיד על הטהרה מעל השחרות. ואי הא אתא רב יוסף לאשמעי' לישמעינן – שיהיו שחורות, דהוה שמעינן מינה תרתי, שחורות וטהורות. ומשני: נהי דגמירי שחורות, טהורות מי גמירי – דמשחורות ליכא למיגמר טהורות: **לא** צריכא אלא לכורכן בשערן. קשה לרשב"א: אי הא אתא לאשמעי', אמאי נקט עור במילתיה?

אתיא בק"ו מנוצה של עזים שאין מטמא בנגעים – מטמא באהל המת, עור בהמה טמאה שמטמא בנגעים – אינו דין שיטמא באהל המת. ואלא הא דתני רב יוסף: לא הוכשרו במלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד, למאי הלכתא? לתפילין. תפילין?! בהדיא כתיב בהו "למען תהיה תורת ה' בפיך" – מן המותר בפיך. אלא לעורן. והאמר אביי: שי"ן של תפילין הל"מ? – אלא לכורכן בשערן ולתופרן בגידן. – הא נמי הל"מ הוא, דתניא: תפילין מרובעות הל"מ, נכרכו בשערן ונתפרות בגידן. – אלא לרצועו'. והא"ר יצחק: רצועות שחורות הל"מ. – נהי דגמירי שחורות – טהורות מי גמירי? מאי הוי עלה דתחש שהיה בימי משה? א"ר אלעא אמר רשב"ל, אומר היה ר"מ: תחש שהיה בימי משה ברייה בפני עצמה היה, ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה הוא אם מין בהמה הוא, וקרן אחת היתה לו במצחו, ולפי שעה נזדמן לו למשה, ועשה ממנו משכן וגנזו. מדקאמר קרן אחת היתה לו במצחו – ש"מ טהור היה, דא"ר יהודה: שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו, שנאמר "ותיטב לה' משור פר מקרן מפרים". מקרן? תרתי משמע! אמר ר"נ בר יצחק: מקרן כתיב. וליפשוט מיניה דמין בהמה הוא! כיון דאיכא קרש דמין חיה הוא, וליית ליה אלא חדא קרן – איכא למימר מין חיה הוא. **מתני'** פתילת הבגד שקיפלה ולא הבהבה, ר"א אומר: טמאה היא ואין מדליקין בה, רע"א: טהורה היא ומדליקין בה. **גמ'** בשלמא לענין טומאה – בהא פליגי דר"א סבר: קיפול אינו מועיל, ובמילתיה קמיימא קיימא. ור"ע סבר: קיפול מועיל ובטולי בטיל. אלא לענין הדלק? במאי פליגי? א"ר אלעזר א"ר אושעיא, וכן א"ר אדא בר אהבה: הבא בג' על ג' מצומצמות עסקינן, ובי"ט שחל להיות ע"ש עסקינן, דכ"ע אית להו דר' יהודה, דאמר: מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים, ודכ"ע אית להו דעולא, דאמר עולא: המדליק צריך שיידליק ברוב היוצא. ר"א סבר: קיפול אינו מועיל, וכיון דאדליק ביה פורתא – הויא ליה שבר כלי, וכי קא מדליק – בשבר כלי קמדליק. ור"ע סבר: קיפול מועיל, ואין תורת כלי עליו, וכי קמדליק – בעץ בעלמא קמדליק. אמר רב יוסף: היינו דתנינא "ג' על ג' מצומצמות" ולא ידענא למאי הלכתא. ומדקא מתרץ רב אדא בר אהבה אליבא דר' יהודה – ש"מ כר"י ס"ל; ומי א"ר אדא בר אהבה הכי? והא"ר אדא בר אהבה:

גוי

מטמא באהל המת. אם עשאו אוהל, דהא ממשכן גמר ליה, ועיקר אוהל דכתיב במשכן – בירעות עזים כתיב. הא דכתיב בספרים "כל מעשה עזים" – ל"ג ליה, דמהכא לא נפקא לן אוהל, דבכלים הוא דכתיב, וכדאמר בעלמא: להביא דבר הבא מן העזים מן הקרנים ומן הטלפים: **אלא הא דתני רב יוסף כו'.** כיון דרבינן עור בהמה טמאה לאהל המת, הא דתני רב יוסף למאי הלכתא? מאי דהוה הוה, אי לאו למילף מיניה לכוסמאה: **לתפילין.** איתמר, דהיא נמי מלאכת שמים: **לעורן.** עור דפוס שלהן, שהכתבים של פרשיות מונחים בו. דהאי לא מ"למען תהיה" נפקא, דהא לאו תורה כתיבא ביה: **שי"ן של תפילין.** שיהא העור נקמט מבחוץ ג' קמטין ודומה לשי"ן, והרצועה נקשרת כמין דלית. *ויש רצועה כפופה כמין י', דהיינו שדי. וכיון דאות השם נכתב בקמטין שלו, "מותר בפיך" בעינן, ומקרא נפיק: **אלא לנכרכות בשערן.** תניא להדיא דרב יוסף, שצריך לקשור איגרות הפרשיות בשער עור בהמה טהורה, ולתופרן בגיד בהמה טהורה: **בשערן.** בשער *מן הקלף, כלומר בשל טהורה: **לרצועותיהן.** מעור בהמה טהורה: הל"מ. וכיון דהלכתא רצועות מסיני, טהורות נמי הל"מ, ומתניתא דרב יוסף לאו הל"מ קאמר: **מאי הוי עלה דתחש.** הואיל ולרב יוסף לאו לענין מלאכה דמשכן איתמר, לא איפשיט בעיין: מקרין תרתי משמע. דסתם מקרין – כל קרניו: **מתני'** שקיפלה. כמו שגודלין פתילות: **הבהבה.** על השלהבת בדי שתהא מחורכת ותדליק יפה: **טמאה היא.** דבגד כלי הוא ומקבל טומאה אם היה שלש על שלש, דקפול אין מבטלה מתורת בגד, הואיל ולא הבהבה: **ואין מדליקין בה.** כדמפרש טעמא בגמ': גמ' **קפול מועיל.** לבטולה מתורת בגד: **מצומצמות.** דאי הוה טפי פורתא, לבולי עלמא מדליקין: **ובי"ט שחל להיות בע"ש.** דשייך ביה איסור מוקצה, עסקינן: **ואין מסיקין בשברי כלים.** שנשברו בו ביום, דהוו להו נולד. אבל בכלים – מסיקין, דהא חזו לטלטלן: **ודכולי עלמא אית להו.** צריך המדליק להדליק בדדים קודם סילוק ידיו רוב היוצא מן הפתילה חוץ לגר. הלכך על כרחך צריך לעסוק בו לאחר שנפחת משלש, הלכך טעמא דר"א דאסר – קסבר: קיפול אינו מועיל, והוה ליה כלי שנשבר בי"ט, וכי קמדליק ביה פורתא, דין דמצומצמות היו – הוו שברי כלי, דפחות משלש לאו כלי הוא, והוה ליה כלי שנשבר בי"ט. וכי קמדליק בדדים להשלים רוב היוצא – בשבר כלי קמדליק. והא דאמרינן מסיקין בכלים – דוקא שלא יגע בו אחר שנפחת, אלא אם כן ריבה עליו עצים מובנים, בדלקמן (דף כט.): **קיפול מועיל.** ועל כרחך מעי"ט קיפלה. דאין גודלין פתילה בי"ט, בדתניא ב"המביא" (ביצה לב:), ובבר נתבטל הכלי מבע"י, ואין כאן שבר כלי: **היינו דתנינא.** שהחיתי שונה מרבותי משנה "ג' על ג' מצומצמות", ולא הוה ידענא למאי הלכתא איתמר, דאי לענין דאיכא טפי דמטמא: **ומדקא מתרץ כו'.** מילתא באפי נפשיה היא, בתמיה למימרי דרב אדא אדרב אדא. מדקא מתרץ למתניתין ואוקי דכולי עלמא אית להו אין מסיקין בשברים, דהיינו אליבא דר"י דאית ליה נולד, ש"מ כו':

אָתְיָא – נלמד **בְּקַל וָחוֹמֶר מִנּוֹצָה שֶׁל עֵזִים** [–צמר עיזים], מה בגד העשוי מנוצה של עזים **שֶׁאֵין מִטַּמֵּא בְּנִגְעִים,** אם עשה ממנו אהל, **מִטַּמֵּא בְּאֹהֶל הַמֵּת,** שהרי טומאת אהלים למדים בגזירה שוה 'אהל' 'אהל' ממשכן, ועיקר האהל במשכן היה מיריעות עיזים, ואם כן **עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה** שחמורה מנוצה של עיזים בכך **שֶׁמִּטַּמֵּאָה בְּנִגְעִים,** וכי **אֵינוֹ דִּין שֶׁאם** עשה ממנה אהל **מִטַּמְּאָה בְּאֹהֶל הַמֵּת.**

לעיל (ע"א) הביא רב יוסף ברייתא, שרק עור בהמה טהורה הוכשר למלאכת שמים. וביאר, שכוונת הברייתא ללמד שהתחש שבמשכן היה מין טהור, ולמדנו מכך שרק עור בהמה טהורה נטמא טומאת אהלים. אך בעת שחידש רבא שגם עור בהמה טמאה נטמא, מבררת הגמרא מה באה הברייתא ללמדנו. שואלת הגמרא: **וְאֶלָּא** – אם כן שגם עור בהמה טמאה נטמא בטומאת אהלים, **הָא דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף, לֹא הוּכְשְׁרוּ בְּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם אֶלָּא עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּלְבַד, לְמַאי הִלְכְתָא** – לצורך איזו הלכה אמרה זאת הברייתא. שאין לומר שכוונת הברייתא ללמדנו את עצם הענין שהתחש שהיה במשכן היה מין טהור, שהרי מה שהיה היה, ומה יוצא לנו מידיעה זו.

משיבה הגמרא: הברייתא באה ללמדנו לְענין **תְּפִילִּין,** שגם הם מלאכת שמים, ועליהם להיות דווקא מעור בהמה טהורה.

תמהה הגמרא: **תְּפִילִּין, בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ** – הלא מפורש נכתב בהם (שמות יג ט) 'וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ, לְמַעַן תִּהְיֶה **תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ',** ודרשו חכמים ש'תורת ה'' צריכה להיות **מִן הַמּוּתָּר בְּפִיךָ** – ממין המותר באכילה, וכיון שפרשיות התפילין הם תורת ה', אם כן כבר מהפסוק למדנו שעל התפילין להיות מעור בהמה טהורה, והברייתא אינה צריכה לחדש זאת.

משיבה הגמרא: **אֶלָּא** הברייתא באה ללמדנו **לְעוֹרָן** – לבתי התפילין שבהם מונחים הפרשיות, שלא הוכשר לעשייתם אלא עור בהמה טהורה, שאין ללמוד זאת מ'תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ', כיון שאינם תורת ה'.

מקשה הגמרא: **וְהָאֲמַר אַבָּיֵי, שִׁי"ן שֶׁל תְּפִילִּין** – צורת אות שי"ן שעושים על הבית של ראש, דין זה הוא **מֵהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי,** וכן עושים בקשירת הרצועה של ראש כמין אות דל"ת, וברצועה של תפילין של יד יוצאת רצועה כפופה בצורת אות יו"ד, ויחדיו הם שם 'שדי' משמותיו של ה'. וכיון שהאות שי"ן משם ה' נכתבת מקמטי עור הבית עצמו, שוב יש ללמוד מ'תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ' שאף הבית צריך להעשות מעור בהמה טהורה, ואין לומר שדין זה חידשה הברייתא.

הגמרא חוזרת בה ומנסה לבאר את הברייתא באופן אחר: **אֶלָּא,** הדברים נאמרו לענין **לְכוֹרְכָן בִּשְׁעָרָן** – לכרוך את פרשיות התפילין בשיער של בהמה ממין שממנו עושים את הקלף, והיינו של בהמה טהורה בלבד, **וְכַן לְתוֹפְרָן בְּגִידָן** – לתפור את בתי התפילין בגידים של בהמה ממין שממנו עושים הקלף, והיינו בגידים של בהמות טהורות בלבד, שבדברים אלו אין תורת ה', ועל כן צריכה הברייתא לחדש שאף הם נעשים רק מבהמה טהורה.

מקשה הגמרא: **הָא נַמִּי** – גם הדין שהכריכה והתפירה יעשו משערות וגידים של בהמות טהורות, **הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא, דְּתַנְיָא, תְּפִילִּין מְרוּבָּעוֹת** – בתי התפילין שצריכים להיות מרובעים, המקור לכך הוא **הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי,** וכן נתקבלה הלכה מסיני שהתפילין **נִכְרָכוֹת בִּשְׁעָרָן וְנִתְפָּרוֹת בְּגִידָן** של מין התפילין, והיינו משל בהמות טהורות.

הגמרא חוזרת בה ומבארת כוונת הברייתא באופן אחר. מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** הברייתא באה ללמדנו **לְרְצוּעוֹת** התפילין, שצריך לעשותם מעור בהמה טהורה.

מקשה הגמרא: **וְהָאֲמַר רַבִּי יִצְחָק, רְצוּעוֹת** התפילין שצריכות שתהיינה **שְׁחוֹרוֹת,** המקור לכך הוא **הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי,** וכיון שדין הרצועות נמסר בהלכה למשה מסיני, מסתבר שגם הדין שיהיו מעור בהמות טהורות נמסר שם, ואין לומר שדין זה חידשה הברייתא.

משיבה הגמרא: **נְהִי דְּגְמִירִי** – אמנם נמסרה הלכה למשה מסיני שיהיו הרצועות **שְׁחוֹרוֹת,** אבל שיהיו מעורם של בהמות **טְהוֹרוֹת מִי גְּמִירִי** – וכי נמסר בהלכה כן, ולכן הוצרכה הברייתא לחדש זאת.

מאחר שלמסקנא דברי הברייתא 'לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד', לא נאמרו לענין מלאכת המשכן, אלא לענין רצועות התפילין, אם כן אין לפשוט ממנה את ספיקו של רבי אלעזר (לעיל ע"א) האם התחש שבמשכן היה מין טהור או טמא. הגמרא חוזרת לדון במהותו של התחש שהיה במשכן. מבררת הגמרא: **מַאי הָוֵי עֲלָהּ דְּתַחַשׁ** – מה היא המסקנא בענין התחש **שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה,** האם מין טהור היה או מין טמא.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַלְעָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אוּמֵּר הָיָה רַבִּי מֵאִיר, תַּחַשׁ שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה, בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הָיָה, וְלֹא הִכְרִיעוּ בָּהּ חֲכָמִים אִם מִין חַיָּה הוּא, אִם מִין בְּהֵמָה הוּא, וְקָרֵן אַחַת הָיְתָה לוֹ בְּמִצְחוֹ, וּלְפִי שָׁעָה נִזְדַּמֵּן לוֹ לְמֹשֶׁה** לצורך המשכן, ולא היה מצוי קודם לכן, **וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ** משה את מכסה **הַמִּשְׁכָּן, וְשׁוּב נִגְנַז,** ואינו מצוי עוד. מוכיח רבי אלעא, **מִדְּקָאָמַר** [–ממה שאמר] רבי מאיר, **קֶרֶן אַחַת הָיְתָה לוֹ** לתחש **בְּמִצְחוֹ, שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מכך **שְׁטָהוֹר הָיָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אוֹתוֹ אָדָם הָרִאשׁוֹן** קרבן לה', **קֶרֶן אַחַת הָיְתָה לוֹ בְּמִצְחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים סט לב) 'וְתִיטַב לַה' מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס', ו'מקרין' לשון קרן יחיד הוא. הרי שהבריה שיש לה קרן אחת בראשה טהורה היא, שהלא הקריבה אדם הראשון לה', ומכאן שהתחש שהיתה לו קרן אחת במצחו מין טהור היה.

הגמרא מקשה על דרשתו של רב יהודה ששור שהקריב אדם הראשון היתה לו קרן אחת: והלא **'מַקְרִין' תַּרְתֵּי** – בעל שתי קרניים **מַשְׁמַע,** שהרי 'מקרין' ביאורו בעל קרניים, וסתם שוורים הם בעלי שתי קרניים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, 'מַקְרַן' כְּתִיב,** כלומר, כיון שנכתב בלא יו"ד אפשר לקראו כך, ומשמע שהיתה לו קרן אחת בלבד.

מקשה הגמרא: כשם שפשטת מהאמור לגבי שור שהקריב אדם הראשון, שהתחש טהור הוא, **וְלִיפְשׁוֹט מִינֵיהּ** – תפשוט מכך גם, **דְּמִין בְּהֵמָה הוּא** התחש, שהרי בודאי השור שהקריב אדם הראשון היה מין בהמה, שרק היא קרבה למזבח ולא חיה, ומדוע אמר רבי מאיר שלא הכריעו חכמים אם התחש מין חיה או מין בהמה.

מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דְּאִיכָּא** – כיון שיש בעל חי ששמו **'קֶרֶשׁ', דְּמִין חַיָּה** טהורה **הוּא, וְלֵית לֵיהּ אֶלָּא חֲדָא קֶרֶן** – ואין לו אלא קרן אחת על מצחו, **לפיכך אִיכָּא לְמֵימַר** [–יש לומר] שאף התחש **מִין חַיָּה הוּא,** ולכן הסתפקו בזה החכמים. אבל אין להסתפק האם התחש טהור היה או טמא, כיון שבין הבהמה בעלת קרן אחת, והיינו שור של אדם הראשון, ובין החיה בעלת קרן אחת, והיינו 'קרש', מינים טהורים הם, וכיון שאמר רבי מאיר שהיתה לתחש קרן אחת, בודאי מין טהור היה.

משנה

המשנה שלפנינו דנה בדין הדלקת נר שבת באריג שקיפלו לפתילה, בלא הבהוב. ואגב כן מבארת המשנה דין פתילה זו לענין קבלת טומאה: **פְּתִילַת הַבֶּגֶד שֶׁקִּיפְּלָהּ** – חתיכת בגד שקיפלה כדרך שגודלים פתילה, **וְלֹא הִבְהֲבָהּ** – ולא חרך ראש הפתילה באש, נחלקו תנאים בדינה לגבי שני דינים, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** אם יש בה שלש על שלש אצבעות, **טְמֵאָה הִיא** – הרי היא מקבלת טומאה כבגד, שאף שקיפלה לפתילה, כל שלא הבהבה, עדיין תורת בגד עליה, **וְאֵין מַדְלִיקִין בָּהּ** נר שבת, מהטעם שיבואר בגמרא. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, טְהוֹרָה הִיא** – אינה מקבלת טומאה, כיון שהקיפול לפתילה מבטל ממנה שם בגד, **וּמַדְלִיקִין בָּהּ** נר שבת.

גמרא

הגמרא מבארת את טעם המחלוקת במשנתנו. שואלת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר לְענין קבלת **טוּמְאָה, הָא פְּלִיגִי** – שבזה נחלקו, **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר,** קִיפּוּל לפתילה **אֵינוֹ מוֹעִיל** לבטלה מתורת בגד, **וּכְמִילְּתֵיהּ קַמָּיְתָא קַיְימָא** – ועדיין עומדת במעמדה

המשך בעמוד קנז

נְכְרֵי שֶׁחָקַק ביום טוב בית קבול בשיעור כַּב [–מידת יבש], בַּבַּקַּעַת – בחתיכת עץ, אף שנעשית לכלי ביום טוב, יִשְׂרָאֵל מַסִּיקָה בְּיוֹם טוֹב. הגמרא מסיימת את קושייתה, וְאִם סובר רב אדא בר אהבה כרבי יהודה, אַמַּאי מותר להסיקה, והלא נוֹלָד הוּא, שבערב יום טוב היתה בקעת, וראויה להסקה בלבד, ועכשיו נעשית כלי וראויה לתשמיש. מתרצת הגמרא: מה שהעמיד רב אדא בר אהבה את משנתנו כרבי יהודה האוסר להסיק בנולד ביום טוב, לְדִבְרֵיהֶם – לשיטתם דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא קָאָמַר לֵיהּ – אמר זאת, שראה שאין דרך לפרש את מחלוקתם אלא אם נאמר שהם סוברים כרבי יהודה, וְאולם לֵיהּ לֹא סְבִירָא לֵיהּ – רב אדא עצמו אינו סובר זאת, אלא דעתו כרבי שמעון שמתיר להסיק בנולד, ולכך התיר להסיק בבקעת שחקקה נכרי ביום טוב.

במשנתנו נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא לענין טומאה ולענין הדלקת נר שבת. ולעיל (כח:) הובא ביאורו של רב אדא בר אהבה במחלוקות אלו. רבא מבאר בדרך אחרת את המחלוקת לענין הדלקת נר שבת: רָבָא אָמַר, הֵיינוּ טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאסר להדליק בפתילת הבגד שקיפלה ולא הבהבה, לְפִי שסובר שֶׁאֵין מַדְלִיקִין נר שבת בְּפִתִּילָה שֶׁאֵינָהּ מְחוֹרֶכֶת, וְלֹא בְּסֹמַרְטוּטִין שֶׁאֵינָן מְחוֹרָכִין, כיון שאינם דולקים יפה, ולכן אסר להדליק בכל ערב שבת בפתילה שלא הבהבה. ורבי עקיבא חולק וסובר שמותר להדליק בפתילה שאינה מחורכת.

לעיל (כח:) הביאה הגמרא את דברי רב יוסף, ששנה מרבותיו משנה 'שלש על שלש אצבעות מצומצמות', ולפי ביאורו של רב אדא בר אהבה במחלוקת במשנתנו, משנה זו נאמרה לגבי משנתנו. הגמרא מבררת לענין מה נאמרה משנה זו לפי ביאורו של רבא. מבררת הגמרא: אֶלָּא לפי ביאורו של רבא, הָא דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף מרבותיו 'שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ מְצוּמְצָמוֹת', לְמַאי הִלְכְתָּא שנינו זאת.

משיבה הגמרא: משנה זו נשנית לְעִנְיַן טוּמְאָה. דְּתָנַן (כלים פב"ח מ"ז), שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ אצבעות שֶׁאָמְרוּ לשיעורו של בגד לקבלת טומאה, הֵיינוּ חוּץ מִן הַמְּלָל – מלבד החלק המועט שדרך תופרי הבגדים לכפול קודם התפירה סביב למקום התפירה, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, די בשָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ אצבעות מְכוּוָנוֹת – מדוייקות, ואין צריך להוסיף שיעור המלל, ואף על פי שלאחר התפירה לא יהא בו שלש על שלש, שגם אריג בשיעור זה נחשב לבגד. ומה ששנה רב יוסף מרבותיו 'שלש על שלש מצומצמות', הכוונה היא שדי בכך לקבלת טומאה, וכדעת חכמים.

לעיל הוזכרו דברי רבי יהודה שאין מסיקים אש ביום טוב בשברי כלים שנשברו בו ביום, ולדברי רב אדא בר אהבה ורבא גם התנאים במשנתנו סוברים כן. הגמרא עוברת לדון בענין זה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַסִּיקִין ביום טוב בְּכֵלִים שלמים, שכיון שראויים לטלטול לצורך תשמישם, מותר להסיק בהם, וְאֵין מַסִּיקִין בְּשִׁבְרֵי כֵלִים שנשברו ביום טוב, שמוקצים הם מחמת 'נולד', דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר להסיק גם בשברי כלים שנשברו ביום טוב. מחלוקת נוספת, מַסִּיקִין ביום טוב בִּתְמָרִין, שהרי מותרים בטלטול לצורך אכילתם, ולכך מותרים הם גם בהסקה. אבל אם אֲכָלָן ביום טוב, אֵין מַסִּיקִין בְּגַרְעִינֵיהֶן, שמוקצים הם מחמת 'נולד', שבערב יום טוב נחשבו כחלק מהתמרים העומדים לאכילה, וכעת הרי הם גרעינים, שאינם עומדים אלא להסקה בלבד, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר להסיק אף בגרעינים. מחלוקת נוספת, מַסִּיקִין ביום טוב בָּאֲגוּזִים. אֲכָלָן ביום טוב, אֵין מַסִּיקִין בְּקִלִּיפּוֹתֵיהֶן, שמוקצים הם מחמת 'נולד', שבערב יום טוב נחשבו כחלק מהאגוזים העומדים לאכילה, וכעת הרי הם קליפות, שעומדות להסקה בלבד, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר להסיק אף בקליפות.

הגמרא מבארת מדוע הוצרך רב יהודה להשמיענו בשם רב שלשה אופנים במחלוקת זו: וּצְרִיכָא – וצריך רב יהודה להשמיענו את שלשת האופנים, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן קַמַּיְיתָא – שאם היה משמיענו רק את המחלוקת הראשונה לגבי שברי כלים, הייתי אומר, רק בְּהַהִיא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה לאיסור, מִשּׁוּם דְּמֵעִיקָּרָא – שמתחילה, קודם שבירתם, היו כְּלִי, וְהַשְׁתָּא – וכעת הם שֶׁבֶר כְּלִי, וַהֲוָה לֵיהּ נוֹלָד וְאָסוּר משום מוקצה. אֲבָל גרעיני תְּמָרִים, דְּמֵעִיקָּרָא – קודם אכילת התמרים היו גַּרְעִינִין, וְהַשְׁתָּא – ואף עתה הם גַּרְעִינִין, ולא נשתנו כלל, אִימָא שַׁפִּיר דָּמֵי – שמא נאמר שמותר להסיקם, לכן הוצרך רב יהודה להשמיענו שגם הגרעינים נחשבים נולד, משום שבערב יום טוב נחשבו כחלק מהתמרים.

וְאִי אַשְׁמְעִינַן – ואם היה משמיענו את המחלוקת בגַּרְעִינִין ולא את המחלוקת בקליפות אגוזים, הֲוָה אָמִינָא – הייתי יכול לומר, דווקא הגרעינים נחשבים ל'נולד', מפני דְּמֵעִיקָּרָא מִכַּסְיָין – שקודם האכילה מכוסים הם, וְהַשְׁתָּא מִינַּלְיָין – מגולים הם, אֲבָל קְלִיפֵּי אֱגוֹזִין, דְּמֵעִיקָּרָא מִינַּלוּ – שמתחילה קודם אכילת האגוזים מגולים הם, וְאף הַשְׁתָּא מִינַּלוּ, ולא נשתנו כלל, אִימָא שַׁפִּיר דָּמֵי להסיקם, שאינם נחשבים ל'נולד'. צְרִיכָא – לכן הוצרך רב יהודה ללמדנו שבכל אופנים אלו אסר רבי יהודה להסיק משום נולד.

כפי שנזכר, רב יהודה אמר בשם רב שלשה אופנים במחלוקת לענין נולד. הגמרא מביאה שלא את כולם שמע רב יהודה במפורש מרב. אומרת הגמרא: וְהָא דְּרַב – ומאמר זה של רב לענין גרעיני תמרים, לָאו בְּפֵירוּשׁ אִיתְּמַר – לא אמר זאת רב במפורש לרב יהודה, אֶלָּא מִכְּלָלָא אִיתְּמַר – מכלל מעשיו למד זאת רב יהודה, דְּרַב אָכַל תַּמְרֵי ביום חול, וּשְׁדָא קַשְׁיָיתָא לְבוּכְיָא – וזרק גרעיניהם לבירה כדי להסיקה בהם, אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא לרב, בַּר פַּחְתֵּי – בן גדולים, כְּנֶגְדּוֹ – מעשה דומה לזה שעשית, בְּיוֹם טוֹב אָסוּר לעשות כן, שנחשבים הגרעינים ל'נולד' ואסור להסיקם ביום טוב, וכדעת רבי יהודה. וממעשה זה למד רב יהודה, שדעת רב שגם בגרעיני תמרים נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אם יש בהם איסור 'נולד', ולכך אמר זאת רב יהודה משמו של רב.

מסתפקת הגמרא: קִיבְלָהּ מִינַּיהּ – האם רב קיבל את דברי רבי חייא, והסכים עמו שהגרעינים מוקצים משום נולד ואסור להסיקם, אוֹ לֹא קִיבְלָהּ מִינַּיהּ.

הגמרא מנסה לפשוט הספק: תָּא שְׁמַע, דְּכִי אֲתָא – שכשבא רַב מארץ ישראל לְבָבֶל, אָכַל תַּמְרֵי ביום טוב, וּשְׁדָא קַשְׁיָיתָא לְחִיוָתָא – וזרק גרעיניהם לבהמות שיאכלום. מבררת הגמרא, מַאי לָאו – האם לא היה המעשה בְּפַרְסְיָיאתָא – בתמרים פרסיים, שהם טובים ומתבשלים היטב, וכל בשר התמר נפרש מהגרעין, ונשאר הגרעין לבדו והוא אינו ראוי לטלטול לצורך אכילת אדם, ומכל מקום טלטלם רב לצורך הבהמות. וּמוכח אם כן, שרב לֹא קִיבְלָהּ לדברי רבי חייא, שאסר טלטול הגרעינים משום 'נולד'.

דוחה הגמרא: לֹא, המעשה לא היה בתמרים פרסיים, אלא בַּאֲרַמַּיְיאתָא – בתמרים ארמיים, שאין מתבשלים היטב, ואף אחר אכילת התמרים נשאר על הגרעינים מעט מבשר הפרי, ולכן טלטלם רב, הוֹאִיל וַחֲזִי – וראויים הגרעינים לטלטול אַגַּב אִימַּיְיהוּ – בשר אמם [–התמרים] הדבוק עליהם, שהוא ראוי לאכילת אדם. אבל בתמרים פרסיים שאין נשאר עליהם כלום מבשר התמר, אפשר שקיבל רב את דברי רבי חייא שאסורים הגרעינים בטלטול מדין 'נולד'.

הגמרא מקשה על רבי יהודה שהתיר להסיק בכלים ואסר בשברי כלים: אָמַר לֵיהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר בַּר חָנָה לְרַב יוֹסֵף, לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר מַסִּיקִין בִּכְלִים, וְאֵין מַסִּיקִין בִּשְׁבְרֵי כֵלִים, יש להקשות, מדוע מותר להסיק בכלים שלמים, והלא כֵּיוָן דְּאַדְּלִיק בְּהוּ פּוּרְתָּא – כיון שהדליק בהם מעט, הָוֶה לֵיהּ [–הרי זה] שִׁבְרֵי כֵלִים, שהרי נשרפו במקצת, וְכִי קָא מְהַפֵּךְ – וכשמהפך את שברי הכלים בתוך התנור כדי שיבערו היטב, כְּאִיסּוּרָא קָא מְהַפֵּךְ – הרי הוא מהפך חפץ האסור בטלטול, שהרי שברי הכלים מוקצים מחמת 'נולד'.

מתרצת הגמרא: ההיתר להסיק התנור בכלים ולהפך בהם לאחר שנעשו שברי כלים, הוא באופן דְּעָבַד [–שעושה] כִּדְרַב מַתְּנָה, דְּאָמַר רַב מַתְּנָה אָמַר רַב, עֲצִים שֶׁנִּשְׁרוּ מִן הַדֶּקֶל לְתוֹךְ הַתַּנּוּר בְּיוֹם טוֹב,

המשך בעמוד כח

רש"י

שֶׁחָקַק קַב. בי"ט, דְּהַוֶה לֵיהּ נוֹלָד: לְדִבְרֵיהֶם דְּר' אֱלִיעֶזֶר וְר' עֲקִיבָא קָאָמַר. הַאי דְּאוֹקִים לְהוּ רַב אַדָּא אַלִּיבָּא דְּר' יְהוּדָה – דַּחֲזָא פְּלוּגְתֵּייהוּ דְּלָא מִיתוֹקְמָא אֶלָּא בְּהַדְלָקָה מִשּׁוּם דְּאֵין מַדְלִיקִין בּוֹ, שֶׁאֵין דּוֹלְקִין יָפֶה, וּבְכָל שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה אָסוּר, וְלָאו מִשּׁוּם נוֹלָד: חוּץ מִן הַמִּלְּל. דֶּרֶךְ תּוֹפְרֵי בְּגָדִים לְמִלּוֹל מִן הַבְּגָדִים לְכוֹפְלָן מְעַט סְבִיב הַתְּפִירָה, וְאַח"כ תּוֹפֵר, וְג' עַל ג' סוֹפוֹ לִתְפּוֹר לִטְלֵאי בְּבֶגֶד עָנִי, לְכֵן אַחֲשֵׁבוּהּ לְהֵיוֹת כֵּלִי, הִלְכָּךְ צָרִיךְ לְהֵיוֹת בּוֹ יוֹתֵר מִשִּׁעוּר הַמִּלָּל, בְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַטְּלֵאי שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ: מְכוּוָּנוֹת. מְצוּמְצָמוֹת. וּבְהָכִי אַחֲשְׁבוּהּ, וְאע"ג דְּכַשֵּׁיתְפּוֹר לא הֲוָה שָׁלֹשׁ, וְהַיְינוּ הָךְ דְּרַב יוֹסֵף. וְלָאו מִשּׁוּם דְּאִי הֲוָה טָפֵי לָא מִיטַּמֵּא, *(דְּכָל שֶׁכֵּן), אֶלָּא לְאַפּוּקֵי מִדְּתַנָּא קַמָּא: מַסִּיקִין בִּתְמָרִים. דַּאֲגַב דְּמִטַּלְטֵל לְהוּ לְאֲבִילָה חֲזֵי נַמִּי לְהַסְקָה: אֲבָלָן. בְּיו"ט אֵין מַסִּיקִין בְּגַרְעִינִין בְּיו"ט, דְּהַוֶה לְהוּ נוֹלָד: וְהָשְׁתָּא מִגְּלָיָין. הִלְכָּךְ נוֹלָד הֲוָה: וְהָא דְּרַב. דַּאֲמַר לְר' יְהוּדָה אֵין מַסִּיקִין בַּגַּרְעִינִין, לָאו בְּפֵירוּשׁ אִיתְמַר: אֲבַל תַּמְרֵי. בְּחוֹל: לְבוּבְיָא. כִּירָה שֶׁל רְעָפִים שֶׁקּוֹרִין טִיוֹל"ש, וְהִיא חֲלוּלָה. וּסְפָרִים שֶׁכְּתוּב בָּהֶן לְבֵי תְפֵי – הַיְינוּ נַמִּי כִּירָה, וְהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל בֵּית שְׁפִיתַת שְׁתֵּי קְדֵרוֹת: קְשַׁיְיתָא. גַּרְעִינִין: בַּר פַּחֲתֵי. בֶּן גְּדוֹלִים: אֲבָל תַּמְרֵי. בְּיוֹם טוֹב: פַּדְרְיָיתָא. תְּמָרִים טוֹבִים וּמִתְבַּשְּׁלִים יָפֶה, וְכָל אוֹכֶל שֶׁלָּהֶם נִפְרָשׁ מֵעַל גַּרְעִינֵיהֶן, וְאֵין הַגַּרְעִינִין רְאוּיִין לְטַלְטֵל – וְאפ"ה שָׁרֵי לְטַלְטְלָן לְמִישְׁדֵינְהוּ לְחַיּוּתָא. אַלְמָא, לָא קִיבְּלָהּ מִינַיְיהוּ. דְּאַיְין מִתְבַּשְּׁלוֹת יָפֶה, וְאֵין הָאוֹכֶל נִפְרָשׁ מֵהֶן, וּמִשְׁתַּיֵּיר בְּגַרְעִינֵיהֶן, וַחֲזוּ לְאָדָם: אַגַּב אִימַּיְיהוּ. שֶׁיֵּשׁ עוֹד מֵאֹמֶן עֲלֵיהֶן: מַרְבֶּה. עֲלֵיהֶן, וּמְבַטְּלָן בְּרוֹב: רַב הַמְנוּנָא אָמַר. מַתְנִיתִין בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים פְּלִיגֵי לְעִנְיַן טוּמְאָה: וּמִקּוּלֵי מַטְלְנִיּוֹת. מַטְלְנִיּוֹת הַקַּלּוֹת בְּעֵינָיו, דּוּמְיָא הוּא. וְקִיפּוּל דְּנָקֵט בְּמַתְנִיתִין – מִשּׁוּם הִבְהוּב דְּנָקֵט דַּוְקָא, וְלִפְלוּגְתָא דְּהַדְלָקָה תְּנָא קִיפּוּל: פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה כּוֹ'. דְּאִילּוּ שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה חִשִּׁיבִי, וְלָא בָּטְלֵי. וְאע"ג דְּקִילֵי, כְּגוֹן סְמַרְטוּטִין שֶׁהִתְקִינוּ לְךָ. שֶׁהִקְצוּ לְכָךְ: לִפְקוֹק הַמֶּרְחָץ. נְקָבִים שֶׁהַמַּיִם בָּאִים דֶּרֶךְ שָׁם לַמֶּרְחָץ: וּלְנַעֲר כּוֹ אֶת הַקְּדֵרָה. לְאַחוֹז בְּהֶן שׁוּלֵי הַקְּדֵרָה, וּלְנַעֲרָהּ לְתוֹךְ הַתַּמְחוּי: בֵּין מִן הַמּוּכָן. לְקַמֵּיהּ מְפָרֵשׁ:

הניחו

גּוֹי שֶׁחָקַק קַב בְּבִקְעַת יִשְׂרָאֵל מַסִּיקָהּ בְּיו"ט. וְאַמַּאי? נוֹלָד הוּא! לְדִבְרֵיהֶם דְּר"א וְר"ע קָאָמַר לֵיהּ, וְלֵיהּ לָא סְבִירָא לֵיהּ. רָבָא אָמַר: הֵיינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – לְפִי שֶׁאֵין מַדְלִיקִין בִּפְתִילָה שֶׁאֵינָהּ מְחוֹרֶכֶת, וְלֹא בְּסַמְרְטוּטִין שֶׁאֵינָן מְחוֹרָכִין. אֶלָּא הָא דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף "ג' עַל ג' מְצוּמְצָמוֹת" לְמַאי הִלְכְתָּא? לְעִנְיַן טוּמְאָה, דִּתְנַן: ג' עַל ג' שֶׁאָמְרוּ – חוּץ מִן הַמִּלָּל, דִּבְרֵי ר"ש. וְחכ"א: ג' עַל ג' מְכוּוָּנוֹת. אָמַר רַב: יְהוּדָה אָמַר רַב מַסִּיקִין בְּכֵלִים וְאֵין מַסִּיקִין בְּשִׁבְרֵי כֵלִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְר"ש מַתִּיר. מַסִּיקִין בִּתְמָרִין, אֲבָלָן – אֵין מַסִּיקִין בְּגַרְעִינֵיהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְר"ש מַתִּיר. מַסִּיקִין בָּאֲגוֹזִים, אֲבָלָן – אֵין מַסִּיקִין בִּקְלִיפּוֹתֵיהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמַעִינַן קַמָּיְיתָא – בְּהַהִיא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה – מִשּׁוּם דְּמֵעִיקָּרָא כְּלִי וְהָשְׁתָּא שֶׁבֶר כְּלִי, וַהֲוָה לֵיהּ נוֹלָד – וְאָסוּר. אֲבָל תְּמָרִים, דְּמֵעִיקָּרָא גַּרְעִינִין וְהָשְׁתָּא גַּרְעִינִין – אֵימָא שַׁפִּיר דָּמֵי. וְאִי אַשְׁמַעִינַן גַּרְעִינִין – הֲוָה אָמְינָא: דְּמֵעִיקָּרָא מִכְּסָיָין, וְהָשְׁתָּא מִיגְּלָיָין. אֲבָל קְלִיפֵּי אֱגוֹזִין, דְּמֵעִיקָּרָא מִיגְּלוּ וְהָשְׁתָּא מִיגְּלוּ – אֵימָא שַׁפִּיר דָּמֵי, צְרִיכָא. וְהָא דְּרַב – לָאו בְּפֵירוּשׁ אִיתְמַר, אֶלָּא מִכְּלָלָא אִיתְמַר דְּרַב אֲבָל תַּמְרֵי וּשְׁדָא קַשְׁיְיתָא לְבוּבְיָא, אֲמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא: בַּר פַּחֲתֵי, כְּנֶגְדּוֹ בְּיו"ט – אָסוּר. קִיבְּלָהּ מִינַיְיהוּ אוֹ לֹא קִיבְּלָהּ מִינַיְיהוּ? ת"ש, דְּכִי אֲתָא רַב לְבָבֶל אֲכָל תַּמְרֵי וּשְׁדָא קַשְׁיְיתָא לְחֵיוָתָא. מַאי לָאו בְּפַרְסָיְיתָא וְלֹא קִיבְּלָהּ! לָא, בְּאַרְמָיְיתָא – הוֹאִיל וַחֲזִי אַגַּב אִימַּיְיהוּ. א"ל ר' שְׁמוּאֵל בַּר בַּר חָנָה לְרַב יוֹסֵף: לְרַבִּי יְהוּדָה דַּאֲמַר "מַסִּיקִין בְּכֵלִים וְאֵין מַסִּיקִין בְּשִׁבְרֵי כֵלִים" כֵּיוָן דְּאִדְלֵיק בְּהוּ פּוּרְתָּא – הֲוָה לֵיהּ שִׁבְרֵי כֵלִים, וְכִי קָא מְהַפֵּךְ – בְּאִיסּוּרָא קָא מְהַפֵּךְ! דַּעֲבַד כִּדְרַב מַתְּנָה, דְּאָמַר רַב מַתְּנָה אָמַר רַב: עֲצִים שֶׁנִּשְׁרוּ מִן הַדֶּקֶל לַתַּנּוּר בְּיו"ט מַרְבֶּה עֲצִים מוּכָנִין, וּמַסִּיקָן. רַב הַמְנוּנָא אָמַר, הָכָא בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה עָסְקִינַן, וּמִקּוּלֵי מַטְלְנִיּוֹת שָׁנוּ כָּאן. וְאָזְדָא ר' אֱלִיעֶזֶר לְטַעְמֵיהּ וְר"ע לְטַעְמֵיהּ, דְּתָנַן: פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁהִתְקִינוּ לִפְקֹק בּוֹ אֶת הַמֶּרְחָץ, וּלְנַעֲר בּוֹ אֶת הַקְּדֵירָה, וּלְקַנֵּחַ בּוֹ אֶת הָרֵחַיִם – בֵּין מִן הַמּוּכָן וּבֵין שֶׁאֵין מִן הַמּוּכָן – טְמֵא, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בֵּין מִן הַמּוּכָן וּבֵין שֶׁלֹּא מִן הַמּוּכָן – טָהוֹר. ר"ע אוֹמֵר: מִן הַמּוּכָן – טְמֵא וְשֶׁלֹּא מִן הַמּוּכָן – טָהוֹר. וְאָמַר עוּלָּא, וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָה א"ר יוֹחָנָן, הַכֹּל מוֹדִים: – זָרְקוּ בָּאַשְׁפָּה – דִּבְרֵי הַכֹּל טָהוֹר,

הניחו

תוספות

רבא אמר היינו טעמא דר' אליעזר. משמע דרבא לענין טומאה אית ליה שינויא דרב אדא בר אהבה, ולקמן משמע דאית ליה שינויא דרב המנונא, דאמר "מקולי מטלניות שנו כאן" דקאמר: והדר ביה ר' עקיבא לגבי ר' יהושע. על כן נראה דהכא גרס רבה, ולקמן רבא. וג"ל דבחנם נהגו אנשים להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהא מהובהבת, דהא אין הלכה כרבי אליעזר – דשמותי הוא, ועוד אמרינן לקמן: הכא בפתילה שצריך להבהבה עסקינן, משמע דיכול להדליק אע"פ שאינה מהובהבת:

ולא בסמרטוטין שאינן מחורכין. קשה: כיון דתנא דאפילו בפתילה שאינה מחורכת אין מדליקין, כ"ש בסמרטוטין שאינם מחורכין! ומיהו, בתוספתא גרס: ולא בסמרטוטין, אפי' מחורכין: **אכלן** אין מסיקין בגרעינין. תימה לר"י: דבפרק "נוטל" (לקמן דף קמב:) אמר: למימרא דרבא כרבי יהודה סבירא ליה. פירוש: דאסר נבלה שנתנבלה בשבת והא"ל לשמעי': טווי לי בר אווזא ושדי מיעיה לשונרא. ומשני: התם כיון דמסרח – דעתיה עילויה מאתמול. אלמא: כיון דדעתו מאתמול לתת לשונרא כשיסריח למחר – שרי, אע"ג דכל זמן שלא הסריח חזי לאדם. משום דחשיב כאילו הכינו מבעוד יום לשונרא. ה"נ, מאתמול דעתיה עילויה להסיר הגרעינין כשיאכל התמרים למחר, ואמאי חשיב ליה טפי נולד ממיעיה דבר אווזא? וי"ל: דדהתם בר אווזא נשחט מעי"ט ואין המעיים צריכים לאווז, וכיון דמבעוד יום דעתיה למיתביה לשונרא אם יסריחו – חשיבה הכנה מעלייתא. אבל הכא הגרעינין צריכין לאוכל, וחשיבי כאוכל עצמו עד שיאכל התמרים, לכך חשיב להו נולד, ולא מהני מה שדעתו עליהם מאתמול: **והא** דרב לאו בפירוש איתמר כו'. הא פשיטא דרב אסר נולד כרבי יהודה מכרבי דזוזי (לעיל דף יט:) אלא מייתי ראיה דאף בגרעינין, דאיכא למימר מעיקרא גרעינין והשתא גרעינין – אסר רבי יהודה. וא"ת: ובאגוזים דמעיקרא מגלו והשתא מגלו מנלן דאסר? וי"ל: דאע"ג דמטעם זה עושה צריכותא, מ"מ מטעם זה לפי האמת אין נראה לו לחלק ביניהם: **בין** מן המוכן כו'. פירש בקונטרס: מוכן דרבי אליעזר – קופסא, שאינו מוכן – תלאו במגוד והניחו אחורי הדלת. ומוכן דר' יהושע – תלאו במגוד והניחו אחורי הדלת, ושאינו מוכן – זרקו לאשפה. ורבי עקיבא: מוכן – תלאו במגוד, ושאינו מוכן – הניחו אחורי הדלת. וקשה לר"י: דהשתא מוכן ושאינו מוכן דהאי תנא לא הוי כאידך. ועוד: מה להם להזכיר בדבריהם קופסא ואשפה דלא פליגי בה? ועוד, דבפרק "בירה" (לקמן דף לט: ושם) קרי לרבי עקיבא מבריע. ואמאי? והלא לא גילו בדבריהם רבי אליעזר ורבי יהושע שיש לחלק בין תלאו במגוד להניחו אחורי הדלת! ונראה לר"י: דמוכן דכולהו – היינו תלאו במגוד, ושאינו מוכן – היינו הניחו אחורי הדלת. והאי דקאמר "אמאי קרי ליה שלא מן המוכן" פירש רבי אליעזר אמאי קרי להניחו אחורי הדלת שלא מן המוכן – הואיל והוא טמא – ומשני: משום דלגבי קופסא לאו מוכן הוא. ולא בעי למימר משום דלגבי מגוד לאו מוכן הוא, דלא חשיב כולי האי תלאו במגוד מאחורי הדלת, דהוה קרי ליה לגביה שלא מן המוכן. וכן לר' יהושע קא בעי אמאי חשיב לתלאו במגוד מן המוכן, הואיל והוא טהור – ומשני: דלגבי אשפה מוכן הוא. והא דלא קאמר דלגבי אחורי הדלת מוכן הוא – משום דלא גריע כולי האי טפי ממגוד, דליהוי אינו מוכן לגביה:

גזירה

תוספות

גזירה עיליתא דשישא אטו עיליתא דעלמא. והא דקאמר בסוף "המצניע" (לקמן דף צה. ושם): אמימר שרא זילחא במחוזא. ומפרש: דטעמא מאי אמור רבנן – דילמא אתי לאשווויי גומות, הכא ליכא גומות. ומפרש בקונטרס: דכולה מחוזא רצפה היתה, התם אין לגזור מחוזא אטו שאר עיירות, אבל בעיר אחת גזרינן עלייה זו אטו עלייה. אחרת: ה"ג מחלוקת בקטנים אבל בגדולים ד"ה מותר.

ול"ג ד"ה אסור. דבפרק "כל שעה" (פסחים דף כה: ושם) משמע דטפי שרי היכא דלא אפשר מהיכא דאפשר:

ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה וכו'. ובענין דלא הוי פסיק רישיה, כגון שהוא לבוש מלבושים אחרים להגין עליו מפני החמה ומפני הצינה: שהמרו

רש"י

הניחו בקופסא. גלי דעתיה דחשיב ליה: **במנוד.** קביל"א, דגרע מקופסא ועדיף מאחורי הדלת. ואחורי הדלת עדיף מזרקו לאשפה. ומוכן דר' אליעזר הייינו קופסא, ושלא מן המוכן – מנוד ואחורי הדלת: **ומאי**(ב) **קרי ליה שלא מן המוכן.** הואיל ולרבי אליעזר חשיב לקבולי טומאה, דלגבי קופסא לאו מוכן הוא: **ורבי יהושע סבר כו'.** ומוכן דרבי יהושע – מנוד ואחורי הדלת, ושלא מן המוכן – זרקו לאשפה: **ומאי**(ג) **קרי ליה.** למנוד מוכן – הואיל ולר' יהושע בטל, דלגבי אשפה דאיירי בה רבי יהושע – מוכן הוא. ורבי עקיבא, תלאו במנוד – קרי "מוכן", ואחורי הדלת – "שלא מן המוכן": **ורבי ביה ר' עקיבא לגבי רבי יהושע.** ומטהר אף במוכן: **מדקתני.** במתניתין "פתילת הבגד", דמשמע שעדיין בגד הוא קצת, וחשבו בעיניו. ואפ"ה קאמר רבי עקיבא במתני' "טהורה היא", אלמא: **הדר ביה: של בגד.** משמע שקפלה מבגד. "הבגד" – משמע שקפל הבגד עצמו שלם. ולענין הדלקה דראוקימנא לעיל, טעמא דרבי אליעזר דבעי פתילה מחורכת שתדלק יפה: **מתני' שתהא מנטפת.** ויתקיים הנר, שתהא השמן מטפטף כל שעה לתוך הנר. וטעמא משום גזרה, שמא יסתפק הימנו, וכיון שהקצהו לנר – חייב משום מכבה, ואפי' אותה שפופרת של חרס דמאיסא ליה גזרינן: **אבל אם חיברה.** ליבא למיחש, דמשום איסור שבת בדיל מינייה: **ויתן ראש הפתילה.** השני שהוא יוצא דרך הנקב האחר שבנר לשאוב, ושמן נמשך דרך הפתילה לראש הדולק: **ורבי יהודה מתיר.** דלא גזר: **גמ' דלא מיפסק.** מידי, שהוא מונח בתוך חלל הנר למעלה מכיסוי: **דמפסקא.** שהרי אצל הנר מונחת, ויש כאן הפסק, וליבא למימר גופיה הוא, איימא מודה דנגזור: **תנא אם חיברה.** בעה"ב עצמו מבעוד יום בסיד או בחרסית – מותר: **כעין יוצר.** שחברה שפיר: **דשישא.** רצפה של שיש, דלא עביד בה חריץ: **לעילא מרבי יצחק.** לפניו: **כדשתיקו ליה חבריא.** רבי טרפון וזקנים, שמפני שלא אמרו לו דבר דימה, והעיד דמותר: **נפק מיניה חוירבה.** וינהגו היתר בדבר, ור' יצחק סבירא ליה כרבי יהודה דדבר שאין מתכוין אסור, ואע"ג דבשייש לא עביד חריץ – גזר אטו עיליתא דעלמא: **ריש בנישתא.** מפטיר בנביאים, המכניס ומוציא ומיישב תלמידים ותינוקות: **דבצרה.** שם מקום, "כי זבח לה' בבצרה" (ישעיה לד): **כר' שמעון.** דאמר "גורר אדם": **דלא אפשר.** אלא בגרירה, שאין יכול ליטלן בידו: **מחלוקת בקטנים.** ואע"ג דאפשר בטלטול – שרי רבי שמעון, הואיל ואין מתכוין לחריץ. ורבי

הניחו בקופסא – דברי הכל טמא, לא נחלקו אלא שהתלאו במנוד או שהניחו לאחורי הדלת. ר' אליעזר סבר: מדלא זרקו באשפה – דעתיה עילויה, ומאי קרי ליה "שלא מן המוכן"? – דלגבי קופסא לאו מוכן הוא. ור' יהושע סבר: מדלא הניחו בקופסא – בטולי בטליה, ומאי קרי ליה "מוכן"? – דלגבי אשפה מוכן הוא. ור' עקיבא, בתלאו במנוד – סבר כרבי אליעזר, בהניחו אחורי הדלת – סבר לה כרבי יהושע. ורבי ביה ר"ע לגבי רבי יהושע. ומאי? – אמר רבא: מדקתני 'פתילת הבגד', מאי 'פתילת הבגד', ליתני "פתילה של בגד"! מאי 'פתילת הבגד' – דעדיין בגד הוא. **מתני'** לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת, ואפילו היא של חרס, ורבי יהודה מתיר. אבל אם חברה היוצר מתחלה – מותר, מפני שהוא כלי אחד. לא ימלא אדם קערה של שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת, ורבי יהודה מתיר. **גמ'** וצריכא, דאי אשמעינן שפופרת של ביצה – בהא קאמרי רבנן דכיון דלא מאיסא – אתי לאסתפוקי מינה, אבל של חרס דמאיסא – אימא מודו ליה לרבי יהודה, ואי אשמעינן של חרס – בהא קאמר רבי יהודה, אבל בההיא – אימא מודי ליה לרבנן, ואי אשמעינן הנך תרתי – בהני קאמר רבי יהודה משום דלא מיפסק, אבל קערה דמיפסקא – אימא מודי ליה לרבנן, ואי אשמעינן בההיא – בההיא קאמרי רבנן, אבל בהני תרתי – אימא מודו לרבי יהודה, צריכא. "ואם חברה היוצר מתחלה מותר וכו'". תנא: אם חברה בסיד ובחרסית – מותר, והאנן 'יוצר' תנן! מאי יוצר – כעין יוצר. תניא, א"ר יהודה: פעם אחת שבתינו בעליית בית נתזה בלוד והביאו לנו שפופרת של ביצה ומלאנוה שמן ונקבנוה והנחנוה על פי הנר והיה שם ר"ט וזקנים ולא אמרו לנו דבר. אמרו לו: משם ראיה?! שאני בית נתזה דזריזין הן. אבין ציפורא גרר ספסלא בעיליתא דשישא לעילא מרבי יצחק בן אלעזר, א"ל: אי שתוקי לך כדשתיקו ליה חברייא לר' יהודה נפיק מיניה חורבא: גזירה עיליתא דשישא אטו עיליתא דעלמא. ריש כנישתא דבצרה גרר ספסלא לעילא מר' ירמיה רבה, א"ל: כמאן – כר"ש? אימר דאמר ר"ש בגדולים, דלא אפשר, בקטנים מי אמר?! ופליגא דעולא, דאמר עולא: מחלוקת – בקטנים, אבל בגדולים – ד"ה מותר. מתיב רב יוסף, ר"ש אומר: גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ. קתני גדולים וקתני קטנים, קשיא לתרוויהו! עולא מתרץ לטעמיה, ור' ירמיה רבה מתרץ לטעמיה. עולא מתרץ לטעמיה: מטה דומיא דכסא. ור' ירמיה רבה מתרץ לטעמי': כסא דומיא דמטה. מתיב רבה: מוכרי כסות מוכרין כדרכן, ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובנשמים מפני הגשמים, והצנועין מפשילין במקל לאחוריהן. והא הכא, דאפשר למיעבד כצנועין, דכי קטנים דמי, וכי לא מתכוין – שרי ר"ש לכתחלה! תיובתא דר"י רבה! תיובתא. **מתני'** המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני גוים ומפני ליסטי, מפני רוח רעה, מפני החולה שישן – פטור. כחם על הנר, כחם על השמן, כחם על הפתילה – חייב. רבי יוסי פוטר בכולן, חוץ מן הפתילה, מפני שהוא עושה פחם.

גמ'

יהודה סבר: כיון דאפשר – אסור: **קתני גדולים.** משה: **וקתני קטנים.** כסא, ורבי יהודה פליג עליה. דתנן במסכת ביצה, רבי יהודה אומר: כל הכלים אין נגררים. דאי לאו משום פלוגתייהו – למה לי למיתני גדולים? השתא קטנים שרי רבי שמעון, גדולים מיבעיא? אלא תנא קטנים משום ר' שמעון, ותנא גדולים משום רבי יהודה: **דומיא דכסא.** קטנים, ובהא הוא דאסר רבי יהודה, אבל בגדולים – שרי: **כסא דומיא דמטה.** גדולים, ובהא הוא דשרי רבי שמעון, אבל בקטנים – אסר: **מוכרין כדרכן.** כסות של כלאים לובשו בשוק כדי להראותו למוכרו, דלא אסרה תורה אלא לבישה שהיא להתחמם, כדרך כל הלובשים. והעלאה דומיא דלבישה נמי דמיתחני בה: **ובלבד שלא יתכוין כו'.** ור' שמעון הוא דאזיל בתר כוונה: **והצנועים.** כשרים, שמרחיקין עצמן מכל לזות שפתים: **והא הכא דאפשר.** לכל אדם למעבד שלא על ידי איסור, ואפילו הכי שרי: **מתני' מפני נכרים.** בגון פרסיים שהיה להם יום חג שאין מניחין אור אלא בבית עבודה זרה שלהם: **ומפני הלסטין.** שלא יראו שיש שם אדם ויבאו עליו: **ומפני רוח רעה.** *) הבאה עליו, וכשאינו רואה נוחה לו: **פטור.** ובגמרא מפרש לכולה: **כחם על הנר.** שראוהו שמתקלקל, וחס עליו ובבה את הפתילה: **הנר.** קרוייזל"ל: **חייב.** ובגמרא מפרש לה: **פוטר בכולן.** מפרש בגמרא (דף לא:): **שהוא עושה פחם.** בכיבוי זה, והוי מלאכה הצריכה לגופה כדאמר בגמרא:

גמ'

ממשיך עולא ואומר: ואם **הִנִּיחוֹ בַּקּוּפְּסָא,** ומשם נוטלו בשעה שצריך לפקוק בו המרחץ, **דִּבְרֵי הַכֹּל טָמֵא** – מקבל טומאה, מפני שבכך שמשמרו בקופסה גילה דעתו שעדיין דעתו עליו, ואם יצטרך לעשות טלאי ישתמש בו, ולכן אף שיחדו לתשמיש גרוע לא בטל ממנו שם בגד.

מסיים עולא: **לֹא נֶחֱלְקוּ** התנאים **אֶלָּא** באופן **שֶׁתְּלָאוֹ בַּמְּגוֹד** – ביתד שבכותל הבית, **אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ לַאֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת,** ששני מקומות אלו חשובים יותר מאשפה ופחות מקופסה. אמנם המגוד חשוב יותר מאחורי הדלת. וממקומות אלו נוטלו כשצריך לתשמישו, כגון לפקוק את המרחץ.

וביאור המחלוקת היא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר,** מִמה **דְּלֹא זָרְקוּ** לאריג **בָּאַשְׁפָּה,** מוכח **דַּדַּעְתֵּיהּ עִילְּוֵיהּ** – שדעתו עליו והוא חשוב בעיניו, ויתכן שימלך וישתמש בו לטלאי, ולכן אף שעתה הוא מיוחד לתשמיש גרוע עדיין שם בגד עליו, ומקבל טומאה. ומה שאמר רבי אליעזר 'בין מן המוכן ובין שאין מן המוכן טמא', 'מן המוכן' היינו המונח בקופסא, ו'שלא מן המוכן' היינו התלוי במגוד או המונח אחורי הדלת. **וּמַאי קָרֵי לֵיהּ** – ומדוע קרא רבי אליעזר לאריג הנמצא במגוד ואחורי הדלת **'שֶׁלֹּא מִן הַמּוּכָן',** אף שלדעתו מקומות חשובים הם לענין קבלת טומאה של הבגד, משום **דִּלְגַבֵּי** [–שכלפי] המונח בקופָּסָא [שהזכיר רבי אליעזר באמרו 'מן המוכן'], המונח במקומות אלו **לָאו מוּכָן הוּא.**

וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר, בין תלאו במגוד ובין הניחו אחורי הדלת, מִמה **דְּלֹא הִנִּיחוֹ בַּקּוּפְּסָא,** נראה **שבַּטּוּלֵי בַּטְּלֵיהּ** מלשמש בבגד, שהרי ייחדו לתשמיש שאינו חשוב ואף הניחו במקום שאינו חשוב, ובודאי שלא ימלך לעשותו טלאי, ולכן אינו מקבל טומאה. ומה שאמר רבי יהושע 'בין מן המוכן ובין שלא מן המוכן טהור', 'מן המוכן' היינו מן המגוד או מאחורי הדלת, ו'שלא מן המוכן' היינו מאשפה. **וּמַאי קָרֵי לֵיהּ** – ומדוע קרא רבי יהושע למונח במגוד או אחורי הדלת **'מוּכָן',** אף שלדבריו הבגד המונח שם בטל ואינו מקבל טומאה, משום **דִּלְגַבֵּי אַשְׁפָּה** [שהזכירה רבי יהושע באמרו 'שלא מן המוכן'], **מוּכָן הוּא.**

וְרַבִּי עֲקִיבָא יש לו שיטה אמצעית בזה, **בִּתְלָאוֹ בַּמְּגוֹד סָבַר כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** שכיון שלא זרקו לאשפה הרי שחשוב בעיניו, ויתכן שימלך ויעשנו טלאי, ולכן אינו בטל מתורת בגד בכך שיחדו לתשמיש גרוע, ומקבל טומאה. **וּבְהִנִּיחוֹ אֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת,** שהוא מקום פחות חשוב ממגוד, **סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,** שכיון שלא הניחו בקופסא או במגוד, ואף ייחדו לתשמיש שאינו חשוב, אין הבגד חשוב בעיניו ולא ימלך לעשותו טלאי, וביטלו מקבלת טומאה. ומה שאמר רבי עקיבא 'מן המוכן טמא ושלא מן המוכן טהור', 'מן המוכן' היינו מהמגוד, 'ושלא מן המוכן' היינו מאחורי הדלת.

רב המנונא מסיים לבאר את פירוש המחלוקת במשנתנו לפי המחלוקת במשנה בכלים. מוסיף רב המנונא: **וַהֲדַר בֵּיהּ** – וחזר בו **רַבִּי עֲקִיבָא לְגַבֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,** וסובר לגמרי כדבריו, שכל שלא הניחו בקופסא כיון שיחדו לתשמיש גרוע ביטלו מתורת בגד, ואינו מקבל טומאה.

וזו המחלוקת במשנתינו, שמדובר בבגד שתלאו במגוד או הניחו אחורי הדלת, ויחדו לתשמיש גרוע, ואחר כך קיפלו להשתמש בו כפתילה, ולכך אמר רבי אליעזר במשנתנו שמקבל טומאה כשיטתו במשנה בכלים, ורבי עקיבא אמר כשיטתו [אחר שחזר וסבר כרבי יהושע] שאין מקבל טומאה.

מבררת הגמרא: **מַאי** – מנין לנו שחזר בו רבי עקיבא, וסובר כרבי יהושע, והלא אפשר שעדיין סובר כדבריו במשנה בכלים, שרק בהניחו אחורי הדלת בטל מתורת בגד, ומשנתנו עוסקת באופן שהניחו אחורי הדלת, ולכך אמר רבי עקיבא במשנתנו שאין מקבל טומאה.

משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא,** מִדְּקָתָנֵי – מכך שנכתב במשנתנו **'פְּתִילַת הַבֶּגֶד** שקיפלה', ויש לדקדק, **מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי** – מדוע נקט התנא דווקא **'פְּתִילַת הַבֶּגֶד',** שמשמע שקיפל הבגד עצמו שלם, ועדיין הוא 'בגד' אף אחר הקיפול, **לִיתְנֵי** – שישנה התנא **'פְּתִילָה שֶׁל בֶּגֶד',** שאז משמע שנטל בגד והפכו לפתילה, והיינו שעתה כבר אינו 'בגד' ואינו חשוב בעיניו. אלא **מַאי** [–מה כוונתו] **'פְּתִילַת הַבֶּגֶד', דַּעֲדַיִין בֶּגֶד הוּא** – שעדיין יש לו קצת חשיבות בגד, והיינו שתלאו במגוד, ומכל מקום אמר רבי עקיבא שטהור מלקבל טומאה, והיינו כדעת רבי יהושע הסובר שגם באופן שתלאו במגוד אינו מקבל טומאה.

משנה

כדי להאריך את משך זמן בעירת הנר, ניתן להעמיד בצידו כלי עם שמן, באופן שהשמן שבו יועיל לבעירת הנר. משנתנו מפרטת באלו אופנים אסרו חכמים לעשות כן, ובאלו התירו. המשנה מבארת שאסור לתת קליפה של ביצה שיש בה שמן על גבי הנר, באופן שיש חשש שישתמש בשמן שבקליפת הביצה: **לֹא יָקוֹב** [–ינקב] **אָדָם שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה** – קליפת ביצה חלולה, **וִימַלְּאֶנָּה שֶׁמֶן, וְיִתְּנֶנָּה** בערב שבת **עַל פִּי הַנֵּר** שמדליקו לשבת, **בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא מְנַטֶּפֶת** [–מטפטפת] שמן לתוך הנר, כדי שידלוק זמן מרובה, גזירה שמא יסתפק [–ישתמש] בשבת מהשמן שבשפופרת, ויעבור על מלאכת מכבה. מוסיפה המשנה: **וַאֲפִילּוּ** אם **הִיא** שפופרת חלולה **שֶׁל חֶרֶס,** לא יתננה על פי הנר, ואף על פי שכלי ישן של חרס נעשה מאוס ואנשים בדלים ממנו ונמנעים מלהשתמש בו, מכל מקום אסור לתיתה על פי הנר, שמא יסתפק מהשמן שבה.

רבי יהודה חולק על האמור לעיל: **וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** לתת שפופרת על פי הנר, ואפילו אם היא שפופרת של ביצה, משום שלדעתו אין חשש שיבא להסתפק מהשמן.

האופן המותר לדעת חכמים. מוסיפה המשנה: **אֲבָל אִם חִבְּרָהּ הַיּוֹצֵר מִתְּחִלָּה** – אם האומן שעשה את הנר חיבר את השפופרת לנר מתחילת עשייתו, **מוּתָּר** גם לדעת חכמים למלאותה בשמן ולתיתה על פי הנר, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא** [–השפופרת והנר] **כְּלִי אֶחָד,** ולכן אין חשש שמא יסתפק מהשמן בשבת.

אופן נוסף שגזרו בו חכמים שמא יסתפק מהשמן: **לֹא יְמַלֵּא אָדָם קְעָרָה שֶׁל שֶׁמֶן, וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר** שהדליקו לשבת, **וְיִתֵּן** את **רֹאשׁ הַפְּתִילָה** של הנר **בְּתוֹכָהּ** – בתוך הקערה שבצד הנר, **בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא** הפתילה **שׁוֹאֶבֶת** מהשמן שבקערה, וכך תבער יותר זמן, גזירה שמא יסתפק בשבת מהשמן שבקערה.

רבי יהודה חולק גם כאן: **וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** לתת את ראש הפתילה של הנר בתוך הקערה שבצד הנר, משום שלדעתו אין חשש שיבוא להסתפק מהשמן שבקערה.

גמרא

שנינו במשנה שנחלקו חכמים ורבי יהודה בדין נתינת שפופרת של ביצה, או של חרס, או קערה, באופן שהנר ידלק מהשמן שבהם. הגמרא מבארת מדוע הוצרכה המשנה לפרט את המחלוקת בשלשה אופנים אלו: **וּצְרִיכָא** המשנה להשמיענו שנחלקו בשלשה אופנים אלו, **דְּאִי אַשְׁמְעִינַן** [–היתה משמיעה לנו] שנחלקו **בִּשְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה** בלבד, היינו אומרים, שדווקא **בְּהָא קָאָמְרִי רַבָּנַן** – בזה אמרו חכמים שאסור לתיתה על פי הנר, **דְּכִינָּן דְּלָא מְאִיסָא** – שאין השפופרת מאוסה, יש לחשוש שמא **אָתֵי לְאִסְתַּפּוּקֵי מִינָּהּ** – יבוא להסתפק מהשמן שבה, **אֲבָל** בשפופרת **שֶׁל חֶרֶס, דְּמְאִיסָא,** והשמן שבתוכה נמאס מחמתה, **אֵימָא מוֹדוּ לֵיהּ** – יש לומר שחכמים מודים **לְרַבִּי יְהוּדָה** שמותר לתיתה על פי הנר, לפי שאין לחשוש שמא יסתפק מהשמן, ולכן הוצרך התנא להשמיענו שגם בחרס אסרו חכמים. **וְאִי אַשְׁמְעִינַן** שנחלקו רק בשפופרת **שֶׁל חֶרֶס,** היינו אומרים, שדווקא **בְּהָא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה** שלא גזרו שמא יבוא להסתפק מהשמן, כיון שהשמן שבתוכה מאוס, **אֲבָל בְּהַהִיא** – בשפופרת של ביצה, שאין השמן שבתוכה מאוס, **אֵימָא מוֹדֵי לְהוּ** – יש לומר שרבי יהודה מודה **לְרַבָּנַן** שאסרו בזה, ולכן הוצרך התנא להשמיענו שאף

המשך בעמוד קנ

גמרא

נחלקו תנאים בדין העושה 'מלאכה שאינה צריכה לגופה' [כלומר, מלאכה שאינו צריך אותה מצד עצמה, כגון המכבה את הנר כדי שאורו לא יפריע לו], לדעת רבי יהודה חייב, ולדעת רבי שמעון פטור. הגמרא מבררת כדעת מי סובר התנא של משנתנו. מקשה הגמרא: **מִדְּקָתָנֵי** [–ממה שכתוב] **בְּסִיפָא** של המשנה שהמכבה את הנר בשוגג, מפני שחס על הנר או על הפתילה **חַיָּיב** חטאת, **שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מכאן שמשנתנו [–תנא קמא] כדעת **רַבִּי יְהוּדָה** שסובר שהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, **הִיא** שנויה, שהרי המכבה את הנר מפני שחס על הנר או על הפתילה אינו צריך את גוף הכיבוי, אלא הוא צריך שהנר לא יפקע [מחמת האש] או שהפתילה לא תדלק ותכלה. ואם כן קשה, **בְּרֵישָׁא** של משנתנו שהמכבה מפני החולה שישן פטור, **בְּמַאי עָסִיקְנָא** – באיזה חולה אנו עוסקים, **אִי** מדובר **בְּחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה**, שמותר לכתחילה לכבות את הנר עבורו משום פיקוח נפש, **'מוּתָּר'** לכבות את הנר **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך התנא לשנות, ולא רק 'פטור' שמשמעו שלכתחילה אסור לעשות כן. **וְאִי בְּחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה** אנו עוסקים ברישא, שאסור לעשות מלאכה עבורו, אם כן **'חַיָּיב חַטָּאת' מִיבָּעֵי לֵיהּ** לתנא לשנות, ואף על פי שאינו צריך את גוף הכיבוי, והכיבוי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, הרי משנתנו שנויה כדעת רבי יהודה הסובר שהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** משנתנו עוסקת **בְּחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה** שמותר לכבות את הנר עבורו, **וּבְדִין הוּא דְּלִיתְנֵי** [–שהתנא ישנה] במשנה ש'**מוּתָּר**' לכבות עבורו, **וְאַיְּידֵי דְּבָעֵי לְמִתְּנֵי** – ואגב שהוצרך התנא לשנות **בְּסִיפָא** שהמכבה את הנר מפני שחס על הנר או על השמן או על הפתילה **'חַיָּיב', תָּנָא נַמִּי** [–שנה גם] **בְּרֵישָׁא** שהמכבה את הנר מפני החולה וכדומה **'פָּטוּר'**, שהוא ההפך מ'חייב'.

מוסיפה הגמרא: **וְהָדְרָתְנֵי** – ומה ששנה **רַבִּי אוֹשַׁעְיָא** בברייתא, **שֶׁאִם** כוונתו בכיבוי **בִּשְׁבִיל הַחוֹלֶה שֶׁיִּשַּׁן**, לכתחילה **לֹא יְכַבֶּה, וְאִם כִּבָּה פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, הַהִיא** – ברייתא זו עוסקת **בְּחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה**, וְכדעת **רַבִּי שִׁמְעוֹן** שסובר שהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, **הִיא** שנויה, ולכן אף על פי שלכתחילה לא יכבה, מכל מקום אם כיבה פטור.

עוד בענין כיבוי הנר מפני החולה בשבת: **שָׁאוּל שְׁאִילָה זוֹ לְעֵילָּא מָרֵבִּי** [–שאלו שאלה זו לפני רבי] **תַּנְחוּם דְּמִן נוֹי** [–שם מקום], **מַהוּ לְכַבּוֹת בּוּצִינָא דְּנוּרָא מִקַּמֵּי בְּאִישָׁא בְּשַׁבָּתָא** – האם מותר לכבות בשבת נר הדולק לפני חולה שיש בו סכנה כדי שישן.

קודם שענה להם רבי תנחום על שאלתם, הקדים דברי אגדה לתשובתו: **פָּתַח** רבי תנחום **וְאָמַר, אַנְתְּ** [–אתה] **שְׁלֹמֹה** המלך, **אָן חָכְמָתָךְ, אָן סוּכְלְתָּנוּתָךְ** – להיכן הלכה חכמתך, להיכן הלכה תבונתך, **לֹא דַּיֶּיךָ שֶׁדְּבָרֶיךָ סוֹתְרִין דִּבְרֵי דָוִד אָבִיךָ, אֶלָּא שֶׁדְּבָרֶיךָ סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁדָּוִד אָבִיךָ אָמַר** (תהלים קטו יז) **'לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ'**, הרי שאין המתים חשובים, **וְאַתְּ** סותר דבריו, **שֶׁאָמַרְתָּ** (קהלת ד ב) **'וְשִׂמַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ מִן הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵמָּה חַיִּים עֲדֶנָה'**, הרי שלדבריך המתים חשובים מן החיים, **וְעוֹד חָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ** (שם ט ד) **'כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת'**, ומשל הוא על בני אדם, שאדם חי פחות [שנמשל לכלב], טוב הוא מאדם מת חשוב [שנמשל לאריה]. וגם נמצאת סותר גם את דברי עצמך ששיבחת את המתים.

רבי תנחום עצמו מיישב את דברי שלמה המלך: **לֹא קָשְׁיָא, הָא** דְּקָאָמַר [–מה שאמר] **דָּוִד 'לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ', הָכִי קָאָמַר** – כך כוונתו, **לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת קוֹדֶם שֶׁיָּמוּת, שֶׁכֵּיוָן שֶׁמֵּת בָּטֵל מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹת, וְאֵין לְהַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁכָּח בּוֹ**. מוסיף רבי תנחום, **וְהֵיינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב** (תהלים פח ו) **'בַּמֵּתִים חָפְשִׁי'**, כוונת הכתוב היא, **שֶׁכֵּיוָן שֶׁמֵּת אָדָם, נַעֲשָׂה חָפְשִׁי מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹת**, ואף כוונת דוד המלך היא שלעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות בחייו, קודם שימות ויעשה חפשי מן התורה ומן המצוות.

ממשיך רבי תנחום ומיישב את דברי שלמה המלך: **וְדִקְאָמַר** [–ומה שאמר] **שְׁלֹמֹה 'וְשִׂמַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ'**, כוונתו, שראוי לשבח את הצדיקים שעסקו בחייהם בתורה ובמצוות ומתו, יותר מהצדיקים החיים, לפי שגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, כמו שמצינו **שֶׁכְּשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר** בחטא העגל, **עָמַד מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר כַּמָּה תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים לְפָנָיו, כְּדֵי** שימחל לישראל על חטא העגל, **וְלֹא נַעֲנָה** בזכותו, אף על פי שלא היה צדיק יותר ממנו, **וּכְשֶׁאָמַר** משה להקדוש ברוך הוא לאחר שחטאו ישראל בחטא העגל, וביקש (שמות לב יג) **'זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ** וגו' **אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם', מִיָּד נַעֲנָה** בזכות האבות. מסיים רבי תנחום, **וְכִי לֹא יָפֶה אָמַר שְׁלֹמֹה 'וְשִׂמַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ'**.

מוסיף רבי תנחום: **דְּבָר** [–פירוש] **אַחֵר** בכוונת שלמה בשבחו את המתים, **מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁגּוֹזֵר גְּזֵרָה, סָפֵק מְקַיְּימִין אוֹתָהּ בְּנֵי מְדִינָתוֹ, סָפֵק אֵין מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, וְאִם תִּמְצֵי** [–תרצה] **לוֹמַר שֶׁמְּקַיְּימִין אוֹתָהּ**, רק **בְּחַיָּיו מְקַיְּימִין אוֹתָהּ**, אבל **בְּמוֹתוֹ אֵין מְקַיְּימִין אוֹתָהּ. וְאִילּוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, גָּזַר בְּחַיָּיו כַּמָּה גְּזֵירוֹת, וְתִיקֵּן כַּמָּה תַּקָּנוֹת, וְקַיְּימוּם הֵם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים**. מסיים רבי תנחום, **וְלֹא יָפֶה אָמַר שְׁלֹמֹה 'וְשִׂמַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַמֵּתִים'** וגו', **וְהֵיינוּ** ששלמה משבח את המתים הראשונים יותר מהחיים עכשיו, שהראשונים טובים מהם, שהרי גזירותיו של משה רבינו מתקיימות לעולם, וגזירות מלכים שחיים עכשיו אינן מתקיימות.

מוסיף רבי תנחום: **דָּבָר** [–פירוש] **אַחֵר**, מה שאמר שלמה **'וְשִׂמַּחְתִּי אֲנִי** וגו' **אֶת הַמֵּתִים'**, כוונתו **כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב** שביאר את תפילתו של דוד, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב** בתפילתו של דוד (תהלים פו יז) **'עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה, וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וַיֵּבֹשׁוּ'**, כוונת הכתוב היא **שֶׁאָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מְחוֹל לִי עַל אוֹתוֹ עָוֹן** של בת שבע, **אָמַר לוֹ** הקדוש ברוך הוא, **מָחוּל לְךָ** עוון זה. **אָמַר לוֹ** דוד, **עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת** [–סימן] **בְּחַיַּי**, שיראו הכל שמחלת לי, ויראו שונאי את האות ויבושו. **אָמַר לוֹ** הקדוש ברוך הוא, **בְּחַיֶּיךָ אֵינִי מוֹדִיעַ** לכולם שמחלתי לך, אבל **בְּחַיֵּי שְׁלֹמֹה בִּנְךָ אֲנִי מוֹדִיעַ** שמחלתי לך, וכך היה, **שֶׁכְּשֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, בִּיקֵּשׁ לְהַכְנִיס** את **הָאָרוֹן לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, וְדָבְקוּ שְׁעָרִים** של קודש הקדשים **זֶה בְּזֶה** ולא יכל לפתחם, **אָמַר שְׁלֹמֹה עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה רְנָנוֹת, וְלֹא נַעֲנָה. פָּתַח** שלמה **וְאָמַר, 'שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם, וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד'** (שם כד ז). **רְהַטוּ כַּתְרֵיהּ לְמִיבְלְעֵיהּ** – רצו השערים אחרי שלמה כדי לבולעו, מחמת שחשבו שעל עצמו אמר 'מלך הכבוד', **אָמְרוּ** לו השערים, **'מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד'** – למי היתה כוונתך כשאמרת 'ויבוא מלך הכבוד'. **אָמַר לְהוּ** שלמה, **'ה' עִזּוּז וְגִבּוֹר'** (שם כד ח). אמנם עדיין לא נפתחו השערים, **חָזַר** שלמה **וְאָמַר, 'שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם, וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד, מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד, ה' צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה'** (שם כד ט–י), **וְלֹא נַעֲנָה. כֵּיוָן שֶׁאָמַר** שלמה **'ה' אֱלֹהִים, אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ, זָכְרָה לַחֲסָדֵי דָוִיד עַבְדֶּךָ'** (דברי הימים ב' ו מב), **מִיָּד נַעֲנָה**, ונפתחו השערים. **כְּאוֹתָהּ שָׁעָה** שראו כולם ששלמה המלך נענה רק בזכות דוד המלך, **נָהֲפְכוּ פְּנֵי כָּל שׂוֹנְאֵי דָוִד** ונעשו שחורים **כְּשׁוּלֵי קְדֵירָה** – כתחתית קדירה שמשחירה מהאש, **וְיָדְעוּ כָּל הָעָם וְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּחַל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** [–לדוד] **עַל אוֹתוֹ עָוֹן**. מסיים רבי תנחום, **וְלֹא יָפֶה אָמַר שְׁלֹמֹה 'וְשִׂמַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ'**, שהרי השערים לא נפתחו בזכותו של שלמה החי, אלא נפתחו רק בזכותו של דוד שכבר מת.

מוסיפה הגמרא: **וְהֵיינוּ דִּכְתִיב** (מלכים א' ח סו) לאחר חנוכת בית המקדש **'בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת הָעָם, וַיְבָרְכוּ אֶת הַמֶּלֶךְ, וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב, עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְדָוִד**

המשך בעמוד קכ

גמ' מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא. כְּחֵס עַל הַנֵּר כּוּ' חַיָּיב חַטָּאת אִם שָׁגַג בְּשַׁבָּת, שֶׁשָּׁכַח שֶׁהוּא שַׁבָּת, אוֹ סָבַר שֶׁכִּיבּוּי מוּתָּר בְּשַׁבָּת: ש"מ ר' יְהוּדָה הִיא. דְּאָמַר: *מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ חַיָּיב עָלֶיהָ. דְּכִיבּוּי זֶה אֵין צָרִיךְ לְגוּפוֹ, אֶלָּא לְצוֹרֶךְ דָּבָר אַחֵר, שֶׁלֹּא תִּדְלַק הַפִּתִּילָה, אוֹ שֶׁלֹּא יִפְקַע הַנֵּר. וְאֵין לְךָ כִּיבּוּי הַצָּרִיךְ לְגוּפוֹ אֶלָּא כִּיבּוּי שֶׁל פֶּחָמִין כְּשֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ, וְכִיבּוּי שֶׁל הַבְּהוּב פְּתִילָה, שֶׁהַכִּיבּוּי נַעֲשֶׂה לְהַאֲחִיז בּוֹ הָאוּר מֵהַר כְּשֶׁיִּרָצֶה לְהַדְלִיקוֹ, וְכֵיוָן דְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, רֵישָׁא דְּפָטַר – מִשּׁוּם חוֹלֶה, וְה"ה לִשְׁאָר פְּטוּרֵי דְּמַתְנִיתִין: **אי.** דְּאִית בְּהוּ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, וּמִשּׁוּם פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ שָׁרֵי לְהוּ – לִיתְנֵי *מִיבָּעֵי לֵיהּ. הוֹאִיל וְרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּלֹא פָּטַר לֵיהּ מִשּׁוּם דְּאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ: **וְהָא** דְּתָנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא. בְּהֶדְיָא "אֲבָל אָסוּר": **וְר' שִׁמְעוֹן הִיא***. דְּפָטַר לֵיהּ מִשּׁוּם "אֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ": **שַׁאוּל שֶׁאֵילָתָא.** שָׁאֲלוּ שְׁאֵלָה: לְעֵילָא מַר' תַּנְחוּם. לְפָנָיו. וְכֵן לְשׁוֹן הַתַּלְמוּד (א) וְהַמְקָרֵא: "שְׂרָפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ" (יְשַׁעְיָה ו'). וְעַל שֵׁם שֶׁיְּרֵאִים לְהִתְקָרֵב לְפָנָיו – עוֹמְדִין מֵרָחוֹק: דְּמִן גַּוֵּי. מְקוֹם: **בְּאִישָׁא.** חוֹלֶה. תַּרְגּוּם שֶׁל רָעָה – בִּישְׁתָּא: **פְּתַח וַאֲמַר.** כָּךְ הָיוּ רְגִילִין לִפְתּוֹחַ בְּאַגָּדָה תְּחִילָּה, וְהוּא דּוֹמֶה לִשְׁאֵלָה דְּדָרֵשׁ: כִּי לְבָבֶךָ חַי. בְּלוֹמַר: גְּדוֹלִים הַחַיִּים וּפִקּוּחַ נֶפֶשׁ: אֵין הִיא. אִנָּה הֲלָכָה? וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ. לְסִתּוֹר דִּבְרֵי עַצְמְךָ: לֹא קַשְׁיָא. אֵיהוּ כַּוַּיְיהוּ הָוֶה מְפָרֵשׁ לְהוּ: דְּאָמַר ר' יוֹחָנָן. קְרָא קָא דָרֵישׁ "בַּמֵּתִים חָפְשִׁי": וְשַׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים. שֶׁעִסְקוּ בְּחַיֵּיהֶם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת וּמֵתוּ, רְאוּיִים לְשַׁבְּחָם אֲפִילּוּ מִצַּדִּיקִים חַיִּים, שֶׁגְּדוֹלִים הֵן בְּמִיתָתָן מִבְּחַיֵּיהֶן: עֲמַד מֹשֶׁה. וְאֵין לְךָ צַדִּיק מְמֻנֶּה, וְלֹא נַעֲנָה בְּזִכּוּתוֹ: ד"א וְשַׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים. הָרְאוּיִים, מִן הַחַיִּים שֶׁל עַכְשָׁיו, שֶׁהָרְאוּיִים טוֹבִים מֵאֵלָּה. תַּדַּע, שֶׁמִּתְקַיְּימוֹת גְּזֵרוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֵין מִתְקַיְּימוֹת גְּזֵירוֹת שָׁרִים שֶׁל עַכְשָׁיו: וְתִקֵּן כַּמָּה תַקָּנוֹת. כִּי הַהִיא דְּתָנֵי בְּמַגִּילָה (דף ד'. וְלב.): מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהוּ שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם: עַל אוֹתוֹ עָוֹן. דִּבַּת שֶׁבַע: דִּבְּקוּ שְׁעָרִים. שֶׁל בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים: כ"ד רְנָנוֹת. "רִנָּה" "תְּפִילָּה" "תְּחִינָּה" כְּתוּבִים בִּתְפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה כ"ד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: כ"ד בְּרָכוֹת דְּתַעֲנִית, וְלֹא נְהִירָא*): רַהֲטוּ שְׁעָרִים פַּתְרֵיהּ לְמִכְלְעֵיהּ. סָבְרֵי דְּעֵל עִצְמוֹ אָמַר "מֶלֶךְ הַכָּבוֹד". א"ל שְׁעָרִים: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד? אָמַר אֵיהוּ: ה' עִזּוּז וְגִבּוֹר (תְּהִלִּים כד): שׁוֹנְאֵי דָּוִד. מִשְׁפַּחַת שָׁאוּל, שֶׁמִּעַי, וְכֵיוֹצֵא בּוֹ: דִּיוֹם הַכִּפּוּרִים. שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ בַּחֲנוּכַּת הַבַּיִת, כִּדְכְתִיב "אֶת הַחָג שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים", כִּדְאָמְרִינַן בְּמוֹעֵד קָטָן (דף ט.): וּדְקָאָמַר שְׁלֹמֹה כִּי לְבָבֶךָ חַי הוּא טוֹב מֵאֲרֵיֵה הַמֵּת. לְאוֹ לְעִנְיַן חֲשִׁיבוּתָא אֲמָרוֹ, אֶלָּא לְעִנְיַן הֲלָכוֹת שַׁבָּת וְי"ט: קִיצִי. הֶעָתִידוֹת לָבוֹא עָלַי: *מִדַּת יָמַי. כַּמָּה יְמֵי חַיַּי: מָה חָדַל אָנִי. בְּאֵיזֶה יוֹם אָנִי חָדֵל וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם: אֲמוּת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת. שֶׁיּוּכְלוּ לְהִתְעַסֵּק בִּי וּבְהַסְפָּדִי: כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ. כְּלוֹמַר: כְּבָר אֲמַרְתִּי לְפָנַי: טוֹב יוֹם שֶׁאַתָּה עוֹמֵד בַּחֲצֵרוֹת וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה, מֵאֶלֶף עוֹלוֹת שֶׁעָתִיד בְּנָךְ שְׁלֹמֹה לְהַעֲלוֹת, כִּדְכְתִיב (מְלָכִים א ג) "אֶלֶף עוֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה" וגו':

כל

גמ' מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא 'חַיָּיב' – ש"מ ר' יְהוּדָה הִיא. רֵישָׁא בְּמַאי עָסְקִינָן? אִי בְּחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה – 'מוּתָּר' מִיבָּעֵי לֵיהּ! וְאִי בְּחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה – 'חַיָּיב חַטָּאת' מִיבָּעֵי לֵיהּ! לְעוֹלָם בְּחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, וּבְדִין הוּא דְּלִיתְנֵי 'מוּתָּר', וְאֵידֵי דְּבָעֵי לְמִתְנֵי סֵיפָא 'חַיָּיב' – תְּנָא נַמִי רֵישָׁא 'פָּטוּר'. וְהָדְרָתְנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא "אִם בִּשְׁבִיל הַחוֹלֶה שֶׁיִּישַׁן – לֹא יַכֶּבֶה, וְאִם כִּבָּה – פָּטוּר אֲבָל אָסוּר" – הַהִיא בְּחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. שַׁאוּל שְׁאֵילָה זוֹ לְעֵילָא מַר' תַּנְחוּם דְּמִן גַּוֵּי: מַהוּ לְכַבּוֹת בּוּצִינָא דְּנוּרָא מִקַּמֵּי בְּאִישָׁא בְּשַׁבְּתָא? פְּתַח וַאֲמַר: אַנְתְּ שְׁלֹמֹה, אָן חָכְמָתָךְ אָן סוּכְלָתָנוּתָךְ! לֹא דַּיֶּיךָ שֶׁדְּבָרֶיךָ סוֹתְרִין דִּבְרֵי דָּוִד אָבִיךָ אֶלָּא שֶׁדְּבָרֶיךָ סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה! דָּוִד אָבִיךָ אָמַר "לֹא הַמֵּתִים יְהַלְּלוּ יָהּ" וְאַתְּ אָמַרְתְּ "וְשַׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ", וְחָזַרְתְּ וְאָמַרְתְּ "כִּי לְבָבֶךָ חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת"! לָא קַשְׁיָא, הָא דְּקָאָמַר דָּוִד "לֹא הַמֵּתִים יְהַלְּלוּ יָהּ" הָכִי קָאָמַר: לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת קוֹדֶם שֶׁיָּמוּת, שֶׁכֵּיוָן שֶׁמֵּת – בָּטֵל מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹת, וְאֵין לְהַקֵּב"ה שֶׁכַּח בּוֹ, וְהַיְינוּ דְּאָמַר ר' יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב "בַּמֵּתִים חָפְשִׁי" – כֵּיוָן שֶׁמֵּת אָדָם נַעֲשָׂה חָפְשִׁי מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹת. וּדְקָאָמַר שְׁלֹמֹה "וְשַׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ" – שֶׁכְּשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר עָמַד מֹשֶׁה לִפְנֵי הקב"ה, וְאָמַר כַּמָּה תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים לְפָנָיו וְלֹא נַעֲנָה, וּכְשֶׁאָמַר "זְכוֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ" – מִיָּד נַעֲנָה, וְלֹא יָפָה אָמַר שְׁלֹמֹה "וְשַׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ"? דָּבָר אַחֵר: מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, שַׁר בְּ"ו גוֹזֵר גְּזֵרָה סָפֵק מְקַיְּימִין אוֹתָהּ סָפֵק אֵין מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר מְקַיְּימִין אוֹתָהּ – בְּחַיָּיו מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, בְּמוֹתוֹ – אֵין מְקַיְּימִין אוֹתָהּ. וְאִילּוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, גָּזַר כַּמָּה גְּזֵירוֹת וְתִיקֵּן כַּמָּה תַקָּנוֹת, וְקַיָּימוֹת הֵם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. וְלֹא יָפָה אָמַר שְׁלֹמֹה "וְשַׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים וגו'"? ד"א: "וְשַׁבַּח אֲנִי וגו'" – כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב "עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה וְיִרְאוּ שׂוֹנְאַי וֵיבוֹשׁוּ" – אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הקב"ה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מְחוֹל לִי עַל אוֹתוֹ עָוֹן! אָמַר לוֹ: מְחוּל לְךָ. אָמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת בְּחַיַּי! אָמַר לוֹ: בְּחַיֶּיךָ אֵינִי מוֹדִיעַ, בְּחַיֵּי שְׁלֹמֹה בִּנְךָ אֲנִי מוֹדִיעַ. כְּשֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּיקֵּשׁ לְהַכְנִיס אָרוֹן לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, דָּבְקוּ שְׁעָרִים זֶה בָּזֶה. אָמַר שְׁלֹמֹה עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה רְנָנוֹת וְלֹא נַעֲנָה. פָּתַח וְאָמַר: "שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד" רַהֲטוּ בַּתְרֵיהּ לְמִיבְלְעֵיהּ, אָמְרוּ: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד?" אָמַר לְהוּ: "ה' עִזּוּז וְגִבּוֹר". חָזַר וְאָמַר: "שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד ה' צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה" וְלֹא נַעֲנָה. כֵּיוָן שֶׁאָמַר "ה' אֱלֹהִים אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ זָכְרָה לְחַסְדֵּי דָּוִד עַבְדֶּךָ" – מִיָּד נַעֲנָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נֶהֱפְכוּ פְּנֵי כָּל שׂוֹנְאֵי דָּוִד כְּשׁוּלֵי קְדֵירָה, וְיָדְעוּ כָּל הָעָם וְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּחַל לוֹ הקב"ה עַל אוֹתוֹ עָוֹן. וְלֹא יָפָה אָמַר שְׁלֹמֹה "וְשַׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ": 'וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם' – שֶׁמָּצְאוּ נְשׁוֹתֵיהֶן בְּטָהֳרָה. 'שְׂמֵחִים' – שֶׁנֶּהֱנוּ מִזִּיו הַשְּׁכִינָה. 'וְטוֹבֵי לֵב' – שֶׁנִּתְעַבְּרוּ נְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְיָלְדָה זָכָר. "עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְדָוִד עַבְדּוֹ (וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ", 'לְדָוִד עַבְדּוֹ') – שֶׁמָּחַל לוֹ עַל אוֹתוֹ עָוֹן, 'וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ' – דְּאַחֵיל לְהוּ עָוֹן דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּדְקָאָמַר שְׁלֹמֹה "כִּי לְבָבֶךָ חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת" – כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב "הוֹדִיעֵנִי ה' קִצִּי וּמִדַּת יָמַי מַה הִיא אֵדְעָה מָה חָדֵל אָנִי", אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, "הוֹדִיעֵנִי ה' קִצִּי"! אָמַר לוֹ: גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁאֵין מוֹדִיעִין קִצּוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם. "וּמִדַּת יָמַי מַה הִיא"? – גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁאֵין מוֹדִיעִין מִדַּת יָמָיו שֶׁל אָדָם. "וְאֵדְעָה מָה חָדֵל אָנִי", אָמַר לוֹ: בְּשַׁבָּת תָּמוּת. אָמוּת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת! אָמַר לוֹ: כְּבָר הִגִּיעַ מַלְכוּת שְׁלֹמֹה בִּנְךָ, וְאֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֵרְתָּהּ אֲפִי' כְּמִלֹּא נִימָא. אָמוּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת! אָמַר לוֹ: "כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאֶלֶף" טוֹב לִי יוֹם אֶחָד שֶׁאַתָּה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מֵאֶלֶף עוֹלוֹת שֶׁעָתִיד שְׁלֹמֹה בִּנְךָ לְהַקְרִיב לְפָנַי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ.

כל

כָּל יוֹמָא דְּשַׁבְּתָא הֲוָה יָתֵיב וְגָרִים כּוּלֵּי יוֹמָא, הַהוּא יוֹמָא דְּבָעֵי לְמֵינַח נַפְשֵׁיהּ קָם מַלְאַךְ הַמָּוֶת קַמֵּיהּ וְלָא יָכֵיל לֵיהּ, דְּלָא הֲוָה פָּסַק פּוּמֵיהּ מִגִּירְסָא. אֲמַר: מַאי אַעֲבִיד לֵיהּ? הֲוָה לֵיהּ בּוּסְתָּנָא אֲחוֹרֵי בֵּיתֵיהּ, אֲתָא מַלְאַךְ הַמָּוֶת סָלֵיק וּבְחֵישׁ בְּאִילָנֵי, נְפַק לְמֵיחֲזֵי. הֲוָה סָלֵיק בְּדַרְגָּא. אִיפְחֵית דְּרִגָּא מִתּוֹתֵיהּ, אִישְׁתֵּיק וְנָח נַפְשֵׁיהּ. שָׁלַח שְׁלֹמֹה לְבֵי מִדְרָשָׁא: אִבָּא מֵת וּמוּטָּל בַּחַמָּה, וּכְלָבִים שֶׁל בֵּית אַבָּא רְעֵבִים, מָה אֶעֱשֶׂה? שָׁלְחוּ לֵיהּ: חָתוּךְ נְבֵלָה וְהַנַּח לִפְנֵי הַכְּלָבִים, וְאִבִּיךָ – הַנַּח עָלָיו כְּבָר אוֹ תִּינוֹק וְטַלְטְלוֹ. וְלֹא יָפָה אָמַר שְׁלֹמֹה "כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת"? וּלְעִנְיַן שְׁאֵילָה דְּשַׁאֵילְנָא קֳדָמֵיכוֹן: נֵר קְרוּיָה נֵר, וְנִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם קְרוּיָה נֵר, מוּטָב תִּכְבֶּה נֵר שֶׁל בָּשָׂר וָדָם מִפְּנֵי נֵרוֹ שֶׁל הַקב"ה. אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שֵׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: בִּקְּשׁוּ חֲכָמִים לִגְנוֹז סֵפֶר קֹהֶלֶת מִפְּנֵי שֶׁדְּבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה, וּמִפְּנֵי מַה לֹּא גְּנָזוּהוּ – מִפְּנֵי שֶׁתְּחִילָּתוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה וְסוֹפוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה, תְּחִילָּתוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה – דִּכְתִיב "מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמוֹל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ" וְאָמְרִי דְּבֵי ר' יַנַּאי: תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ הוּא דְּאִין לוֹ, קוֹדֶם שֶׁמֶשׁ – יֵשׁ לוֹ. סוֹפוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה – דִּכְתִיב "סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע

שהמרו

אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם". מַאי "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם"? אָמַר רַבִּי (אֱלִיעֶזֶר): כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא בִּשְׁבִיל זֶה. ר' אַבָּא בַּר כָּהֲנָא אָמַר: שָׁקוּל זֶה כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, וְאָמְרִי לֵהּ שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר: לֹא נִבְרָא כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֶלָּא לִצְוָות לָזֶה. וּמַאי דְּבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה? כְּתִיב "טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק" וּכְתִיב "לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהֹלָל". כְּתִיב "וְשִׂבַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַשִּׂמְחָה" וּכְתִיב "וּלְשִׂמְחָה מַה זֶּה עוֹשֶׂה". לָא קַשְׁיָא "טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק" – טוֹב כַּעַס שֶׁכּוֹעֵס הקב"ה עַל הַצַּדִּיקִים בָּעוה"ז, מִשְּׂחוֹק שֶׁמְּשַׂחֵק הקב"ה עַל הָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. "וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּה עוֹשָׂה" – זוֹ שִׂמְחָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל מִצְוָה. לְמַמְּדָךְ שֶׁאֵין שִׂכִּינָה שׁוֹרָה לֹא מִתּוֹךְ עֲצָבוּת וְלֹא מִתּוֹךְ עַצְלוּת וְלֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂיחָה וְלֹא מִתּוֹךְ דְּבָרִים בְּטֵלִים, אֶלָּא מִתּוֹךְ דָּבָר שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד ה'". אָמַר רַב יְהוּדָה: וְכֵן לְדָבָר הֲלָכָה. אָמַר רָבָא: וְכֵן לַחֲלוֹם טוֹב. איני?! וְהָאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ וְאֵין שִׂפְתוֹתָיו נוֹטְפוֹת מֹר – תִּכְוֶינָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נוֹטְפוֹת מוֹר עוֹבֵר", אַל תִּקְרֵי 'מוֹר עוֹבֵר', אֶלָּא 'מַר עוֹבֵר', אַל תִּקְרֵי 'שׁוֹשַׁנִּים' אֶלָּא "שֶׁשּׁוֹנִים'! לָא קַשְׁיָא, הָא – בְּרַבָּה וְהָא – בְּתַלְמִיד. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא בְּרַבָּה, וְלֹא קַשְׁיָא, הָא – מִקַּמֵּי דְּלִפְתַּח, הָא – לְבָתַר דְּפִתַּח. כִּי הָא דְּרַבָּה, מִקַּמֵּי דְּפִתַּח לְהוּ לְרַבָּנַן אָמַר מִילְּתָא דְּבִדִּיחוּתָא, וּבָדְחִי רַבָּנַן. לְסוֹף יָתֵיב בְּאִימְתָא וּפָתַח בִּשְׁמַעְתָּא. וְאַף סֵפֶר מִשְׁלֵי בִּקְּשׁוּ לִגְנוֹז, שֶׁהָיוּ דְּבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה. וּמִפְּנֵי מַה לֹּא גְּנָזוּהוּ – אָמְרִי: סֵפֶר קֹהֶלֶת לָאו עֲיָינִנַן וְאַשְׁכְּחִינַן טַעְמָא? הָכָא נַמִי לֵיעַיְּינַן. וּמַאי דְּבָרָיו סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה – כְּתִיב: "אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ" וּכְתִיב "עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ" לָא קַשְׁיָא, הָא – בְּדִבְרֵי תוֹרָה, הָא בְּמִילֵּי דְעָלְמָא. כִּי הָא דְּהַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, אֲמַר לֵיהּ: אִשְׁתְּךָ אִשְׁתִּי וּבְנֶיךָ בָּנַי. אֲמַר לֵיהּ: רְצוֹנְךָ שֶׁתִּשְׁתֶּה כּוֹס שֶׁל יַיִן? שָׁתָה וּפָקַע. הַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא, אֲמַר לֵיהּ: אִמְּךָ אִשְׁתִּי וְאַתָּה בְּנִי. אֲמַר לֵיהּ: רְצוֹנְךָ שֶׁתִּשְׁתֶּה כּוֹס שֶׁל יַיִן? שָׁתָה וּפָקַע. אֲמַר רַבִּי חִיָּיא: אַהֲנָיָא לֵיהּ צְלוֹתֵיהּ לְרַבִּי דְּלָא לְשַׁוְוֵייהּ בְּנֵי מַמְזֵירֵי. דְּרַבִּי כִּי הֲוָה מְצַלֵּי, אֲמַר: "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם מֵעַזִּי פָּנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים". בְּדִבְרֵי תוֹרָה מַאי הִיא? כִּי הָא דְּיָתֵיב רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְקָא דָּרֵישׁ: עַתִּידָה אִשָּׁה שֶׁתֵּלֵד בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "הָרָה וְיוֹלֶדֶת יַחְדָּיו". לִיגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד, אָמַר: "אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ"! א"ל: בֹּא וְאַרְאֶךָּ דּוּגְמָתָן בָּעוה"ז, נְפַק אַחֲוֵי לֵיהּ תַּרְנְגוֹלֶת. וְתוּ יָתֵיב רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְקָא דָּרֵישׁ: עַתִּידִים אִילָנוֹת שֶׁמּוֹצִיאִין פֵּירוֹת בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָשָׂא עָנָף וְעָשָׂה פְּרִי", מָה עָנָף בְּכָל יוֹם – אַף פְּרִי בְּכָל יוֹם. לִיגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד, אָמַר: וְהָכְתִיב "אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ"! א"ל: בֹּא וְאַרְאֶךָּ דּוּגְמָתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, נְפַק אַחֲוֵי לֵיהּ צְלָף. וְתוּ יָתֵיב רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְקָא דָּרֵישׁ: עַתִּידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת וּכְלֵי מִילֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ". לִיגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד, וְאָמַר: "אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ"! אָמַר לֵיהּ: בֹּא וְאַרְאֶךָּ דּוּגְמָתָן בָּעוֹלָם הַזֶּה, נְפַק אַחֲוֵי לֵיהּ בְּמִיהִין וּפִטְרִיּוֹת, וְאַכְּלֵי מִילֶת – נַבְרָא בַּר קוּרָא. ת"ר: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם עֲנָוְותָן כְּהִלֵּל וְאַל יְהֵא קַפְּדָן כְּשַׁמַּאי. מַעֲשֶׂה בְּשֹׁנֵי בְּנֵי אָדָם

שהמרו

כָּל יוֹמָא דְּשַׁבְּתָא הֲוָה יָתֵיב וְגָרִים כּוּלֵּי יוֹמָא, הַהוּא יוֹמָא דְּבָעֵי לְמֵינַח נַפְשֵׁיהּ קָם מַלְאַךְ הַמָּוֶת קַמֵּיהּ וְלָא יָכֵיל לֵיהּ, דְּלָא הֲוָה פָּסַק פּוּמֵיהּ מִגִּירְסָא. אֲמַר: מַאי אַעֲבִיד לֵיהּ? הֲוָה לֵיהּ בּוּסְתָּנָא אֲחוֹרֵי בֵּיתֵיהּ, אֲתָא מַלְאַךְ הַמָּוֶת סָלֵיק וּבְחֵישׁ בְּאִילָנֵי, נְפַק לְמֵיחֲזֵי. הֲוָה סָלֵיק בְּדַרְגָּא. אִיפְחֵית דְּרִגָּא מִתּוֹתֵיהּ, אִישְׁתֵּיק וְנָח נַפְשֵׁיהּ. שָׁלַח שְׁלֹמֹה לְבֵי מִדְרָשָׁא: אִבָּא מֵת וּמוּטָּל בַּחַמָּה, וּכְלָבִים שֶׁל בֵּית אַבָּא רְעֵבִים, מָה אֶעֱשֶׂה? שָׁלְחוּ לֵיהּ: חָתוּךְ נְבֵלָה וְהַנַּח לִפְנֵי הַכְּלָבִים, וְאִבִּיךָ – הַנַּח עָלָיו כְּבָר אוֹ תִּינוֹק וְטַלְטְלוֹ. וְלֹא יָפָה אָמַר שְׁלֹמֹה "כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת"? וּלְעִנְיַן שְׁאֵילָה דְּשַׁאֵילְנָא קֳדָמֵיכוֹן: נֵר קְרוּיָה נֵר, וְנִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם קְרוּיָה נֵר, מוּטָב תִּכְבֶּה נֵר שֶׁל בָּשָׂר וָדָם מִפְּנֵי נֵרוֹ שֶׁל הקב"ה. אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שֵׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: בִּקְּשׁוּ חֲכָמִים לִגְנוֹז סֵפֶר קֹהֶלֶת מִפְּנֵי שֶׁדְּבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה, וּמִפְּנֵי מַה לֹּא גְּנָזוּהוּ – מִפְּנֵי שֶׁתְּחִילָּתוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה וְסוֹפוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה, תְּחִילָּתוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה – דִּכְתִיב "מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמוֹל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ" וְאָמְרִי דְּבֵי ר' יַנַּאי: תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ הוּא דְּאִין לוֹ, קוֹדֶם שֶׁמֶשׁ – יֵשׁ לוֹ. סוֹפוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה – דִּכְתִיב "סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע

שהמרו

אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם". מַאי "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם"? אָמַר רַבִּי (אֱלִיעֶזֶר): כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא בִּשְׁבִיל זֶה. ר' אַבָּא בַּר כָּהֲנָא אָמַר: שָׁקוּל זֶה כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, וְאָמְרִי לֵהּ שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר: לֹא נִבְרָא כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֶלָּא לִצְוָות לָזֶה. וּמַאי דְּבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה? כְּתִיב "טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק" וּכְתִיב "לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהֹלָל". כְּתִיב "וְשִׂבַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַשִּׂמְחָה" וּכְתִיב "וּלְשִׂמְחָה מַה זֶּה עוֹשֶׂה". לָא קַשְׁיָא "טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק" – טוֹב כַּעַס שֶׁכּוֹעֵס הקב"ה עַל הַצַּדִּיקִים בָּעוה"ז, מִשְּׂחוֹק שֶׁמְּשַׂחֵק הקב"ה עַל הָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. "וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּה עוֹשָׂה" – זוֹ שִׂמְחָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל מִצְוָה. לְמַמְּדָךְ שֶׁאֵין שִׂכִּינָה שׁוֹרָה לֹא מִתּוֹךְ עֲצָבוּת וְלֹא מִתּוֹךְ עַצְלוּת וְלֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂיחָה וְלֹא מִתּוֹךְ דְּבָרִים בְּטֵלִים, אֶלָּא מִתּוֹךְ דָּבָר שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד ה'". אָמַר רַב יְהוּדָה: וְכֵן לְדָבָר הֲלָכָה. אָמַר רָבָא: וְכֵן לַחֲלוֹם טוֹב. איני?! וְהָאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ וְאֵין שִׂפְתוֹתָיו נוֹטְפוֹת מֹר – תִּכְוֶינָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נוֹטְפוֹת מוֹר עוֹבֵר", אַל תִּקְרֵי 'מוֹר עוֹבֵר', אֶלָּא 'מַר עוֹבֵר', אַל תִּקְרֵי 'שׁוֹשַׁנִּים' אֶלָּא "שֶׁשּׁוֹנִים'! לָא קַשְׁיָא, הָא – בְּרַבָּה וְהָא – בְּתַלְמִיד. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא בְּרַבָּה, וְלֹא קַשְׁיָא, הָא – מִקַּמֵּי דְּלִפְתַּח, הָא – לְבָתַר דְּפִתַּח. כִּי הָא דְּרַבָּה, מִקַּמֵּי דְּפִתַּח לְהוּ לְרַבָּנַן אָמַר מִילְּתָא דְּבִדִּיחוּתָא, וּבָדְחִי רַבָּנַן. לְסוֹף יָתֵיב בְּאִימְתָא וּפָתַח בִּשְׁמַעְתָּא. וְאַף סֵפֶר מִשְׁלֵי בִּקְּשׁוּ לִגְנוֹז, שֶׁהָיוּ דְּבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה. וּמִפְּנֵי מַה לֹּא גְּנָזוּהוּ – אָמְרִי: סֵפֶר קֹהֶלֶת לָאו עֲיָינִנַן וְאַשְׁכְּחִינַן טַעְמָא? הָכָא נַמִי לֵיעַיְּינַן. וּמַאי דְּבָרָיו סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה – כְּתִיב: "אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ" וּכְתִיב "עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ" לָא קַשְׁיָא, הָא – בְּדִבְרֵי תוֹרָה, הָא בְּמִילֵּי דְעָלְמָא. כִּי הָא דְּהַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, אֲמַר לֵיהּ: אִשְׁתְּךָ אִשְׁתִּי וּבָנֶיךָ בָּנַי. אֲמַר לֵיהּ: רְצוֹנְךָ שֶׁתִּשְׁתֶּה כּוֹס שֶׁל יַיִן? שָׁתָה וּפָקַע. הַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא, אֲמַר לֵיהּ: אִמְּךָ אִשְׁתִּי וְאַתָּה בְּנִי. אֲמַר לֵיהּ: רְצוֹנְךָ שֶׁתִּשְׁתֶּה כּוֹס שֶׁל יַיִן? שָׁתָה וּפָקַע. אֲמַר רַבִּי חִיָּיא: אַהֲנָיָא לֵיהּ צְלוֹתֵיהּ לְרַבִּי דְּלָא לְשַׁוְוֵייהּ בְּנֵי מַמְזֵירֵי. דְּרַבִּי כִּי הֲוָה מְצַלֵּי, אֲמַר: "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם מֵעַזִּי פָּנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים". בְּדִבְרֵי תוֹרָה מַאי הִיא? כִּי הָא דְּיָתֵיב רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְקָא דָּרֵישׁ: עַתִּידָה אִשָּׁה שֶׁתֵּלֵד בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "הָרָה וְיוֹלֶדֶת יַחְדָּיו". לִיגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד, אָמַר: "אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ"! א"ל: בֹּא וְאַרְאֶךָּ דּוּגְמָתָן בָּעוה"ז, נְפַק אַחֲוֵי לֵיהּ תַּרְנְגוֹלֶת. וְתוּ יָתֵיב רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְקָא דָּרֵישׁ: עַתִּידִים אִילָנוֹת שֶׁמּוֹצִיאִין פֵּירוֹת בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָשָׂא עָנָף וְעָשָׂה פְּרִי", מָה עָנָף בְּכָל יוֹם – אַף פְּרִי בְּכָל יוֹם. לִיגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד, אָמַר: וְהָכְתִיב "אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ"! א"ל: בֹּא וְאַרְאֶךָּ דּוּגְמָתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, נְפַק אַחֲוֵי לֵיהּ צְלָף. וְתוּ יָתֵיב רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְקָא דָּרֵישׁ: עַתִּידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת וּכְלֵי מִילֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ". לִיגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד, וְאָמַר: "אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ"! אָמַר לֵיהּ: בֹּא וְאַרְאֶךָּ דּוּגְמָתָן בָּעוֹלָם הַזֶּה, נְפַק אַחֲוֵי לֵיהּ בְּמִיהִין וּפִטְרִיּוֹת, וְאַכְּלֵי מִילֶת – נַבְרָא בַּר קוּרָא. ת"ר: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם עֲנָוְותָן כְּהִלֵּל וְאַל יְהֵא קַפְּדָן כְּשַׁמַּאי. מַעֲשֶׂה בְּשֹׁנֵי בְּנֵי אָדָם

שהמרו

רַךְ יוֹצֵא בְּכָל שָׁנָה, קוֹדֶם שֶׁיִּתְקַשֶּׁה קְרוּי קוֹר:

ממשיכה הגמרא: מאותה שעה שדוד המלך שמע שעתיד למות בשבת, **כָּל יוֹמָא דְּשַׁבְּתָא** – בכל ימי השבת, **הֲוָה יָתִיב וְגָרִים כּוּלֵּי יוֹמָא** – היה ישב ולומד כל היום, כדי שמלאך המות לא יוכל להתקרב אליו, שהתורה מגינה ממלאך המות. **הַהוּא יוֹמָא דְּבָעֵי לְמִינַח נַפְשֵׁיהּ** – באותו יום [השבת] שהגיע זמנו של דוד למות בו, **קָם** [–עמד] **מַלְאַךְ הַמָּוֶת קַמֵּיהּ** [–לפניו], **וְלָא יָכִיל לֵיהּ** – ולא יכול היה ליטול נשמתו, **דְּלָא הֲוָה פָּסֵק פּוּמֵיהּ מִגִּירְסָא** – משום שלא פסק פיו מללמוד. **אָמַר** מלאך המות, **מַאי אֶעֱבִיד לֵיהּ** – מה אעשה לו לדוד, כדי שאוכל להמיתו. **הֲוָה לֵיהּ בּוּסְתָּנָא אַחֲוֹרֵי בֵּיתֵיהּ** – היה לו לדוד פרדס מאחורי ביתו, **אֲתָא** [–בא] **מַלְאַךְ הַמָּוֶת** לפרדס, **סְלִיק וּבְחִישׁ בְּאִילָנֵי** – עלה על האילנות ונענע אותם כדי שישמיעו קול משונה. כששמע דוד את קול האילנות, **נְפַק לְמִיחֲזֵי** – יצא לפרדס לראות מהו הקול המשונה ששמע, והמשיך ללמוד ביציאתו. **הֲוָה סָלִיק בְּדַרְגָּא** – היה עולה בסולם לפרדס, **אִיפְּחִית דַּרְגָּא מִתּוּתֵיהּ** – ונשבר הסולם כשעלה עליו, ומחמת הבהלה **אִישְׁתִּיק** – השתתק מלימודו, מיד שלט עליו מלאך המות, **וְנָח נַפְשֵׁיהּ** – ונחה נפשו.

לאחר שמת דוד, התעוררו לשלמה שתי שאלות, **וְשָׁלַח** אותן **שְׁלֹמֹה לְבֵי מִדְרְשָׁא.** ואלו הן, השאלה הראשונה ששאל היא, **אַבָּא מֵת** לאחר שיצא מביתו לפרדס, **וּמוּטָל בַּחַמָּה,** ואיני יכול לטלטלו, שהרי מת הוא מוקצה ואסור בטלטול. והשאלה השניה ששאל היא, **וּכְלָבִים שֶׁל בֵּית אַבָּא רְעֵבִים,** וצריך אני להאכילם. **מָה אֶעֱשֶׂה** כדי שלא יהיה אבא מוטל בחמה, וכדי להאכיל את הכלבים. **שָׁלְחוּ לֵיהּ** החכמים, **חָתוֹךְ נְבֵלָה, וְהַנַּח** אותה **לִפְנֵי הַכְּלָבִים** שיאכלוה. **וְאָכִיךְ, הַנַּח עָלָיו כִּכָּר אוֹ תִּינוֹק, וְטַלְטְלוּ** על ידם לתוך הבית.

מסיים רבי תנחום: **וְכי לֹא יָפָה אָמַר שְׁלֹמֹה** (קהלת ט ד) **'כִּי לְכֶלֶב חַי, הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת',** שהרי לצורך הכלבים התירו לו לטלטל נבילה כמות שהיא בלי שינוי, ואילו את האריה המת [הוא דוד המלך] התירו לו לטלטל רק על ידי שיניח עליו ככר או תינוק.

רבי תנחום סיים את הקדמתו בענייני אגדה, והשיב לשאלה ששאלוהו (לעיל ע"א) בענין כיבוי נר הדולק לפני החולה: **וּלְעִנְיַן שְׁאֵילָה דְּשָׁאֵילְנָא קֳדָמֵיכוֹן** – ששאלתי לפניכם, בענין כיבוי הנר בשבת לצורך חולה, הלא **נֵר קְרוּיָה נֵר, וְנִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם** גם היא **קְרוּיָה נֵר,** שנאמר (משלי כ כז) 'נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם', **מוּטָב תִּכְבֶּה** בשבת **נֵר שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, מִפְּנֵי** הנשמה שהיא **נֵרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,** כלומר, מותר לכבות את הנר כדי להציל את נשמתו של החולה.

אגב דרשת רבי תנחום שדברי שלמה בקהלת נראים לכאורה סותרים לדברי דוד ולדברי עצמו, דנה הגמרא בפסוקים נוספים בקהלת הנראים כסותרים: **אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, בְּקִשּׁוּ חֲכָמִים לִגְנוֹז סֵפֶר קֹהֶלֶת, מִפְּנֵי שֶׁדְּבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה,** כפי שיובא להלן, **וּמִפְּנֵי מָה לֹא גְּנָזוּהוּ, מִפְּנֵי שֶׁתְּחִילָּתוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה** – שבח וחשיבות התורה, **וְסוֹפוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה,** וכל שכן שגם באמצעו יש דברי תורה.

מבארת הגמרא: **תְּחִילָּתוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה, דִּכְתִיב** (שם א ג) **'מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ', וְאָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, 'תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ'** – אם עמל בדברי עולם הזה שנבראו אחר השמש, **הוּא דְּאִין לוֹ** יתרון ורווח, אבל בעמלו בתורה שנבראה **קוֹדֶם הַשֶּׁמֶשׁ, יֵשׁ לוֹ** יתרון. **סוֹפוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה, דִּכְתִיב** (שם יב יג) **'סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע, אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא, וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר, כִּי זֶה כָּל הָאָדָם'.**

מבררת הגמרא: **מַאי** – מה פירוש הפסוק **'כִּי זֶה כָּל הָאָדָם'.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי (אֱלִיעֶזֶר), כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לֹא נִבְרָא, אֶלָּא בִּשְׁבִיל** שיברא **זֶה** הירא את ה', ושומר מצוותיו. פירוש אחר: **רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר,** שקול אדם **זֶה, כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.** פירוש אחר: **שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, וְאָמְרִי לָהּ שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, לֹא נִבְרָא כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, אֶלָּא לְצֻוֵּיוֹת** – להתחבר לָזֶה – הירא ה', ולשמשו.

מבררת הגמרא: **וּמַאי** – מהו זה שאמרו **שֶׁדְּבָרָיו** של קהלת **סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה.** מבארת הגמרא: **כְּתִיב** – כתוב (שם ז ג), **'טוֹב כַּעַס מִשְּׂחָק',** משמע שהשחוק אינו דבר הגון, **וּמאידך כְּתִיב** (שם ב ב), **'לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל',** מלשון הילול, משמע שהוא משובח. סתירה נוספת: **כְּתִיב** (שם ח טו) **'וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַשִׂّמְחָה', וּכְתִיב** (שם ב ב) **'וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּאת עֹשָׂה'** – מה טובה ותועלת היא עושה.

הגמרא מתרצת את הסתירות: **לֹא קַשְׁיָא,** זה שנאמר **'טוֹב כַּעַס מִשְּׂחָק',** הכוונה, **טוֹב כַּעַס שֶׁכּוֹעֵס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה,** שמביא עליהם יסורים וכדומה, ובזה ממרק עוונותיהם כדי שיזכו לעולם הבא, **מִשְּׂחוֹק שֶׁמְּשַׂחֵק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה** – שמראה להם פנים שוחקות ומהנה אותם, בשכר מעט מצוות שעשו, כדי שיאבדו חלקם לעולם הבא. והנאמר **'וְלִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל', זֶה שְׂחוֹק שֶׁמְּשַׂחֵק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַבָּא,** שהוא משובח.

ותירוץ הסתירה השניה: **'וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַשִׂّמְחָה', זוֹ שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה,** כגון שמחת הכנסת כלה, **'וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּאת עֹשָׂה', זוֹ שִׂמְחָה** סתם **שֶׁאֵינָהּ שֶׁל מִצְוָה,** שאין בה תועלת. ובכך ששיבח שלמה את השמחה, בא **לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה לֹא מִתּוֹךְ עֲצֵבוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ עֲצֵלוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק** – סתם שחוק, ואף שאינו של ליצנות, לפי שאין דעת השוחק מיושבת, **וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ** – ליצנות, **וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂיחָה** של דברי חולין ואפילו שיש בהם צורך, **וְלֹא מִתּוֹךְ דְּבָרִים** [–דיבורים] **בְּטֵלִים, אֶלָּא מִתּוֹךְ דְּבַר שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה,** כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** באלישע הנביא, כשבאו אליו יהורם מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה, כשיצאו להלחם עם מואב, וכעס הנביא על יהורם על שעודו מחזיק בחטאות ירבעם, וכדי שתחול עליו שכינה לאחר שכעס, אמר **'וְעַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן, וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד ה'** (מלכים ב' ג טו), ושמחה זו היא שמחה של מצוה, שהרי באה כדי להשרות עליו שכינה.

אָמַר רַב יְהוּדָה, וְכֵן לְדִבְרֵי הֲלָכָה – כשבא ללמוד דבר הלכה, צריך לפתוח בדבר שמחה.

אָמַר רָבָא, וְכֵן לַחֲלוֹם טוֹב – אם ילך לישן מתוך שמחה, יראו לו חלומות טובים.

הגמרא מקשה על רב יהודה: **אִינִי** – האם כך הוא, שצריך להקדים דבר שמחה לדבר הלכה, **וְהָאָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב, כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ וְאֵין שִׂפְתוֹתָיו נוֹטְפוֹת מַר** – מרירות מרוב אימה, **תִּבְרְיֵנָּה** [–מלשון כויה], **שֶׁנֶּאֱמַר** (שיר השירים ה יג) **'שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר', אַל תִּקְרֵי 'מוֹר עוֹבֵר', אֶלָּא 'מַר עוֹבֵר',** וכן **אַל תִּקְרֵי 'שׁוֹשַׁנִּים' אֶלָּא 'שֶׁשּׁוֹנִים'** מלשון שינון, הרי שהלימוד צריך להיות מתוך אימה, ואינו יכול להיות ביחד עם שמחה כאחת.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – דברי רב יהודה שאמר שצריך להקדים דבר שמחה ללימוד, הוא **בְּרַבָּה** – ברב המלמד, **וְהָא** – ומה שאמר רב שצריך לשבת באימה, היינו **בְּתַלְמִיד** היושב לפני רבו.

תירוץ נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה תוכל ליישב זאת כך, **הָא וְהָא בְּרַבָּה** – שתי השמועות אמורות לגבי הרב המלמד לאחרים, **וְלֹא קַשְׁיָא, הָא** – זה ששנה שצריך לפתוח בדברי שמחה, מדבר **מִקַּמֵּי דְּלִפְתַּח** – קודם שיפתח בלימודו, שעל ידי השמחה נפתח לב התלמידים. **הָא** – זה ששנה שצריך הלימוד להיות באימה, מדבר **לְבַתַּר דְּפָתַח** – לאחר שהתחיל לשנות לתלמידים, שצריך שיהיה באימה. **כִּי הָא דְּרַבָּה** – כמנהגו של רבה, **מִקַּמֵּי דְּפָתַח לְהוּ לְרַבָּנַן** – קודם שפתח והתחיל לשנות לחכמים, **אָמַר מִילְּתָא דְּבִדִיחוּתָא** – דבר המשמח, **וּבְדִחֵי רַבָּנַן** – ונפתח לב החכמים מחמת השמחה, **לַסּוֹף** – לאחר מכן, **יָתִיב בְּאֵימְתָא וּפָתַח בִּשְׁמַעְתָּא** – ישב באימה ופתח בשמועתו.

הגמרא ממשיכה בענין ספריו של שלמה המלך: **וְאַף סֵפֶר מִשְׁלֵי בְּקִשּׁוּ חכמים לִגְנוֹז, מפני שֶׁהָיוּ דְבָרָיו סוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה, וּמִפְּנֵי מָה לֹא גְּנָזוּהוּ, אָמְרִי** – אמרו החכמים, **סֵפֶר קֹהֶלֶת, לָאו עֵינֵינַן וְאַשְׁכְּחִינַן טַעֲמָא** – האם לא עיננו בדבריו ומצאנו טעמים ליישב הסתירות, **הָכָא נַמִּי** – גם בספר משלי, **לֵיעַיְּינַן** – נעיין וניישב

המשך בעמוד ס״ג

שֶׁהִמְרוּ זֶה אֶת זֶה – שנתערבו זה עם זה. וְאָמְרוּ אחד לחבירו, כָּל מִי שֶׁיֵּלֵךְ וְיַקְנִיט [–ויכעיס] אֶת הַלֵּל, יִטּוֹל מחבירו אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז. אָמַר אֶחָד מֵהֶם, אֲנִי אַקְנִיטֶנּוּ. אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה, וְהֵלֵל חָפַף אֶת רֹאשׁוֹ לכבוד שבת. הָלַךְ האיש וְעָבַר עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ של הלל, אָמַר בלשון זלזול, מִי כָּאן הַלֵּל, מִי כָּאן הַלֵּל – האם כאן נמצא הלל, ולשון גנאי הוא לדבר כך אל נשיא ישראל. שמע הלל, נִתְעַטֵּף וְיָצָא לְקָרָאתוֹ, אָמַר לוֹ הלל, בְּנִי, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ. אָמַר לוֹ האיש, שְׁאֵלָה יֵשׁ לִי לִשְׁאוֹל. אָמַר לוֹ, שְׁאַל בְּנִי, שְׁאַל. שאלו, מִפְּנֵי מָה רֹאשֵׁיהֶן שֶׁל בַּבְלִיִּים סְגַלְגַּלּוֹת – אינם עגולים, אלא רחבים ונראים כמעוכים. אָמַר לוֹ הלל, בְּנִי, שְׁאֵלָה גְּדוֹלָה שָׁאַלְתָּ, והתשובה היא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם חַיּוֹת – מיילדות פִּקְחוֹת לילד נשותיהם כהוגן, ולכן נעשה ראשם כך. הָלַךְ האיש וְהִמְתִּין שָׁעָה אַחַת, וְחָזַר לפתח ביתו של הלל [בעודו חופף ראשו] וְאָמַר, מִי כָּאן הַלֵּל, מִי כָּאן הַלֵּל. שוב נִתְעַטֵּף הלל וְיָצָא לְקָרָאתוֹ. אָמַר לוֹ הלל, בְּנִי, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ. אָמַר לוֹ, שְׁאֵלָה יֵשׁ לִי לִשְׁאוֹל. אָמַר לוֹ, שְׁאַל בְּנִי, שְׁאַל. שאלו, מִפְּנֵי מָה עֵינֵיהֶן שֶׁל תַּרְמוֹדִיִּין – בני תרמוד, תְּרוּטוֹת – רכות. אָמַר לוֹ הלל, בְּנִי, שְׁאֵלָה גְּדוֹלָה שָׁאַלְתָּ, והתשובה היא, מִפְּנֵי שֶׁדָּרִין בֵּין הַחוֹלוֹת, וכשהרוח נושבת נכנס החול בעיניהם, ומרככן. שוב הָלַךְ האיש וְהִמְתִּין שָׁעָה אַחַת, לאחר שעה חָזַר לפתח ביתו של הלל וְאָמַר, מִי כָּאן הַלֵּל, מִי כָּאן הַלֵּל. נִתְעַטֵּף הלל וְיָצָא לְקָרָאתוֹ, אָמַר לוֹ הלל, בְּנִי, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ. אָמַר לוֹ, שְׁאֵלָה יֵשׁ לִי לִשְׁאוֹל. אָמַר לוֹ, שְׁאַל בְּנִי, שְׁאַל. שאלו, מִפְּנֵי מָה כפות רַגְלֵיהֶם שֶׁל אַפְּרִקִיִּים רְחָבוֹת. אָמַר לוֹ הלל, בְּנִי, שְׁאֵלָה גְּדוֹלָה שָׁאַלְתָּ, והתשובה היא, מִפְּנֵי שֶׁדָּרִין בֵּין בִּצְעֵי הַמַּיִם – מקומות שיש בהם בוץ, ולכך ברא הקב"ה את רגליהם רחבות, כדי שלא ישקעו רגליהם בבצעי המים. אָמַר לוֹ האיש, שְׁאֵלוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ לִי לִשְׁאוֹל, וּמִתְיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא תִּכְעוֹס. נִתְעַטֵּף הלל כראוי וְיָשַׁב לְפָנָיו, אָמַר לוֹ הלל, כָּל שְׁאֵלוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ לִשְׁאוֹל שְׁאַל. אָמַר לוֹ האיש, אַתָּה הוּא הִלֵּל שֶׁקּוֹרִין אוֹתְךָ נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ הלל, הֵן. אָמַר לוֹ האיש, אִם אַתָּה הוּא, לֹא יִרְבּוּ כְּמוֹתְךָ – ענוים בְּיִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ הלל, בְּנִי, מִפְּנֵי מָה אתה אומר כן. אָמַר לוֹ האיש, מִפְּנֵי שֶׁאִבַּדְתִּי עַל יָדְךָ [–על ידי ענוותך שלא כעסת] אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז. אָמַר לוֹ הלל, חֲזֵי זָהִיר בְּרוּחָךְ – בדיבורך, שטעית במה שאמרת שאיבדת על ידי ארבע מאות זוז, אלא כְּדֵי [–ראוי] הוּא הִלֵּל בענוותו שֶׁתְּאַבֵּד עַל יָדוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְעוֹד אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְהִלֵּל לֹא יִכָּפֵיד.

הגמרא מביאה כמה עובדות על הנהגתם של הלל ושמאי: תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֶׂה בְּנָכְרִי אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי שַׁמַּאי, אָמַר לוֹ הנכרי, כַּמָּה תּוֹרוֹת יֵשׁ לָכֶם. אָמַר לוֹ שמאי, שְׁתַּיִם, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. אָמַר לוֹ הנכרי, שֶׁבִּכְתָב אֲנִי מַאֲמִינְךָ, שהרי היא כתובה לפנינו, וְאוּלָם שֶׁבְּעַל פֶּה שאינה אלא בקבלה אֵינִי מַאֲמִינְךָ, גַּיְּרֵנִי עַל מְנָת שֶׁתְּלַמְּדֵנִי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בלבד. גָּעַר בּוֹ שמאי, וְהוֹצִיאוֹ מלפניו בְּגִזְיָפָה, לפי ששנינו בברייתא (בכורות ל:) שגר הבא להתגייר וקיבל עליו דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלים אותו. בָּא הנכרי לִפְנֵי הִלֵּל וביקשו שיגיירו בתנאי האמור. גַּיְּרֵיהּ הלל, וסמך על חכמתו שיצליח להביאו לידי כך שיקבל עליו גם תורה שבעל פה. התחיל הלל ללמדו את האותיות, יוֹמָא קַמָּא – ביום הראשון אָמַר לֵיהּ הלל לגר, אל"ף בי"ת גימ"ל דל"ת, כלומר, לימדו האותיות בסדרם, לְמָחָר אַפֵּיךְ לֵיהּ – הפך לו סדר האותיות. אָמַר לֵיהּ הגר להלל, וְהָא אָתְמוֹל לֹא אֲמַרְתָּ לִי הָכִי, אלא לימדתני באופן אחר. אָמַר לֵיהּ הלל, וכי מנין לך שכך הוא כפי שלימדתיך אתמול, לָאו – האם אין זה מפני דְּעָלַי דִּידִי קָא סָמֵכְתְּ – שסמכת עלי במה שלימדתיך אתמול, אם כן בתורה דְּעָל פֶּה נַמִי סְמוֹךְ עָלַי. והסכים הגר וקיבל עליו גם תורה שבעל פה.

שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּנָכְרִי אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי שַׁמַּאי, אָמַר לוֹ הנכרי, גַּיְּרֵנִי עַל מְנָת שֶׁתְּלַמְּדֵנִי כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ כְּשֶׁאֲנִי עוֹמֵד עַל רֶגֶל אַחַת. הקפיד עליו שמאי וּדְחָפוֹ מלפניו בְּאַמַּת הַבִּנְיָן שֶׁבְּיָדוֹ. בָּא הנכרי לִפְנֵי הִלֵּל וביקשו שיגיירו בתנאי האמור. גַּיְּרֵיהּ הלל, וקיים תנאו של הנכרי וְאָמַר לוֹ, דַּעֲלָךְ סְנִי לְחַבְרָךְ לֹא תַּעֲבִיד – מה שעליך שנאוי לא תעשה לחברך, זוֹ הִיא תמצית כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, וְאִידָךְ – ושאר דברי תורה, פֵּירוּשָׁהּ [–פירוש] הוּא מה הם הדברים השנואים, זִיל גְּמוֹר – לך למוד זאת, כדי שתדע ביצד לקיים את הכל.

שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּנָכְרִי אֶחָד שֶׁהָיָה עוֹבֵר אַחוֹרֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְשָׁמַע קוֹל סוֹפֵר – מלמד תינוקות, שֶׁהָיָה אוֹמֵר [–קורא] את הפסוק האמור בענין עשיית בגדי כהן גדול (שמות כח ד), 'וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ, חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט' וגו'. אָמַר הנכרי, בגדים הַלָּלוּ לְצורך מִי הם נעשים. אָמְרוּ לוֹ, לְצורך כֹּהֵן גָּדוֹל. אָמַר אוֹתוֹ נָכְרִי בְּעַצְמוֹ, אֵלֵךְ וְאֶתְגַּיֵּר, כְּשֶׁכְּבָר שֶׁיְּשִׁימוּנִי כֹּהֵן גָּדוֹל. בָּא הנכרי לִפְנֵי שַׁמַּאי, אָמַר לֵיהּ, גַּיְּרֵנִי עַל מְנָת שֶׁתְּשִׁימֵנִי כֹּהֵן גָּדוֹל. דְּחָפוֹ שמאי בְּאַמַּת הַבִּנְיָן שֶׁבְּיָדוֹ על שהעיז פניו לבקש דבר שאפילו ישראל שאינו כהן אינו ראוי לו. בָּא הנכרי לִפְנֵי הִלֵּל, וביקשו שיגיירו בתנאי האמור. גַּיְּרֵיהּ הלל. אָמַר לֵיהּ לגר, כְּלוּם מְעַמְּדִין מֶלֶךְ, אֶלָּא מִי שֶׁיּוֹדֵעַ מַטְכְּסִיסֵי מַלְכוּת – לתקן צרכי המלוכה ודרך ההנהגה הראויים לכבוד המלכות, וכיון שרוצה אתה למלוך [להיות כהן גדול], לֵךְ לְמוֹד בתורה מַטְכְּסִיסֵי מַלְכוּת – מה שנאמר בתורה בכבוד הכהונה. הָלַךְ הגר וְקָרָא בתורה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לפסוק (במדבר א נא) 'וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת', אָמַר לֵיהּ – שאל הגר את הלל, מִקְּרָא זֶה עַל מִי נֶאֱמַר – מי הוא הנקרא זר. אָמַר לֵיהּ הלל, אֲפִילּוּ עַל דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נאמר, כיון שאינו מזרע הכהונה. נָשָׂא אוֹתוֹ גֵּר כָּל וָחוֹמֶר בְּעַצְמוֹ, וּמַה יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בָּנִים לַמָּקוֹם, וּמִתּוֹךְ אַהֲבָה שֶׁאֲהֵבָם קָרָא לָהֶם (שמות ד כב) 'בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל', וקודם מתן תורה היתה העבודה נעשית על ידי הבכורים, מכל מקום כָּתִיב עֲלֵיהֶם 'וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת', גֵּר הַקָּל, שֶׁבָּא בְּמִקְלוֹ וּבְתַרְמִילוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שאם קרב לעבודה הוא במיתה. בָּא הגר לִפְנֵי שַׁמַּאי, אָמַר לֵיהּ לשמאי, כְּלוּם רָאוּי אֲנִי לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, וַהֲלֹא כְּתִיב בַּתּוֹרָה 'וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת', בָּא הגר לִפְנֵי הִלֵּל, אָמַר לוֹ להלל, עֲנָוְתָן הִלֵּל, יָנוּחוּ לְךָ בְּרָכוֹת עַל רֹאשְׁךָ, שֶׁהִקְרַבְתַּנִי תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה.

מספרת הברייתא: לְיָמִים, נִזְדַּוְּגוּ שְׁלָשְׁתָּן – נזדמנו שלשת הגרים האלו לְמָקוֹם אֶחָד. אָמְרוּ זה לזה, קַפְּדָנוּתוֹ שֶׁל שַׁמַּאי בִּקְּשָׁה לְטוֹרְדֵנוּ מִן הָעוֹלָם, עֲנָוְתָנוּתוֹ וסבלנותו שֶׁל הִלֵּל קֵרְבָנוּ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה.

הגמרא דורשת את הפסוק בישעיה (לג ו) 'והיה אמונת עתיך חסן ישועת חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו': אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב 'וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת וָדָעַת וגו' יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ', ומבאר ריש לקיש, תחילת פסוק זה מרמז על ששה סדרי משנה, 'אֱמוּנַת' זֶה סֵדֶר זְרָעִים, שסומכים על אמונתו של אדם שיפריש מעשרותיו כראוי. 'עִתֶּיךָ' זֶה סֵדֶר מוֹעֵד, העוסק בדיני המועדים הבאים מזמן לזמן. 'חֹסֶן' זֶה סֵדֶר נָשִׁים, חוסן הוא לשון יורשים הנולדים מאשה. 'יְשׁוּעוֹת' זֶה סֵדֶר נְזִיקִין המושיעין, שמזהיר להתרחק מהיזק ומלהתחייב ממון. 'חָכְמַת' זֶה סֵדֶר קָדָשִׁים. 'וָדָעַת' זֶה סֵדֶר טְהָרוֹת. וַאֲפִילּוּ הָכִי – אף שלמד כל ששה סדרים, 'יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ', הוא סיומו של הפסוק, ומשמיענו, שעל כל אלו, החשוב בעיני ה' להניחו באוצר שיהיה שמור לפניו, היא יראת שמים שיש לאדם.

דרשה אחרת מהפסוק: אָמַר רָבָא, בְּשָׁעָה שֶׁמַּכְנִיסִין אָדָם לַדִּין לאחר מותו, אוֹמְרִים לוֹ – שואלים אותו בית דין של מעלה שאלות אלו, האם נָשָׂאתָ וְנָתַתָּ בֶּאֱמוּנָה עם בני אדם, וזה נרמז ב'אמונת'. האם קָבַעְתָּ עִתִּים לַעסוק בתוֹרָה, והיינו 'עתיך'. האם עָסַקְתָּ בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה, והיינו 'חוסן', שהוא לשון יורשים. האם צִפִּיתָ לִישׁוּעָה שנאמרה בדברי הנביאים, והיינו 'ישועות'. האם פִּלְפַלְתָּ בְּחָכְמָה, והיינו 'חכמת'. האם הֵבַנְתָּ דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר, והיינו 'דעת'. וַאֲפִילּוּ הָכִי – ואף שקיים כל זאת, אִי 'יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ', אם מעורבת

המשך בעמוד כח

שֶׁהִמְרוּ. כְּמוֹ שֶׁ"מַמְרִין אֶת הַיּוֹנִים" דְּסַנְהֶדְרִין (דף כה:): מִי כָּאן הִלֵּל. כְּלוּם כָּאן הִלֵּל? וּלְשׁוֹן גְּנַאי לִנְשִׂיא יִשְׂרָאֵל: מִפְּנֵי מָה רִאשָׁן שֶׁל בַּבְלִיִּים סַנְגְּלַנְּלוֹת. בִּילוּנ"ה בְּלַעַז, שֶׁאֵינוֹ עָגוּל. לִישָׁנָא אַחֲרִינָא: רִאשָׁן שֶׁל בַּבְלִיִּים סְגַלְגֵּל – עָגוּל: תְּרוּסוֹת. רְכוּת: שֶׁדֵּרִים בֵּין הַחוֹלוֹת. וְהָרוּחַ נוֹשֶׁבֶת וְנִכְנָס בְּתוֹךְ עֵינֵיהֶם. וּבְמָקוֹם אַחֵר *מְפָרֵשׁ תְּרוּסוֹת לְשׁוֹן: עֲגוּלוֹת בֵּית מוֹשָׁב שֶׁלָּהֶן. וְאַף כָּאן אֲנִי אוֹמֵר כֵּן. וּמִפְּנֵי שֶׁדֵּרִים בֵּין הַחוֹלוֹת שִׁינָּה אוֹתָם הַמָּקוֹם, שֶׁלֹּא יְהֵא סֶדֶק שֶׁל עֵינֵיהֶם אָרוֹךְ כְּשֶׁלָּנוּ וְיִכָּנֵס בּוֹ הַחוֹל. וְכֵן רַגְלֵיהֶם שֶׁל אִפְּרְקִיִּים רְחָבוֹת – שֶׁלֹּא יִטְבְּעוּ בְּבֹצְעֵי הַמַּיִם. וְרַבּוֹתֵינוּ מְפָרְשִׁים: שֶׁדֵּרִים בֵּין בֹּצְעֵי הַמַּיִם וְהוֹלְכִין יְחִפִּין, וּמִתְפַּשְּׁטִין רַגְלֵיהֶן. לְפִי שֶׁהַמִּנְעָל דּוֹחֵק הָרֶגֶל וּמַעֲמִידוֹ עַל דְּפוּס שֶׁלּוֹ: כְּדֵי הוּא הִלֵּל. רָאוּי לְכָךְ: הוֹצִיאוֹ בְּנִזִּיפָה. דִּתְנַיָּא: הִבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת חוּץ מִדָּבָר אֶחָד, וְכֵן גֵּר הִבָּא לְהִתְגַּיֵּר וְקִבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה חוּץ מִדָּבָר אֶחָד – אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (דף ל:): גְּיֵרְיָה. וְסָמַךְ עַל חָכְמָתוֹ שֶׁסּוֹפוֹ שֶׁיַּרְגִּילֶנּוּ לְקַבֵּל עָלָיו. דְּלָא דְּמִיָא הָא לְ"חוּץ מִדָּבָר אֶחָד" – שֶׁלֹּא הָיָה כּוֹפֵר בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה מַאֲמִין שֶׁהִיא מִפִּי הַגְּבוּרָה. וְהִלֵּל הוּבְטַח שֶׁאַחַר שֶׁיִּלְמְדֶנּוּ יִסְמוֹךְ עָלָיו: אַפֵּיךְ לֵיהּ. כְּגוֹן תשר"ק: לָאו עָלַי קָא סָמְכַת. מִנַּיִן אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁזּוֹ אֶלָּף וְזוֹ בֵּית – אֶלָּא שֶׁלִּמַּדְתִּיךָ וְסָמַכְתָּ עָלַי, דְּעַל פֶּה נַמִּי סְמוּךְ עַל דְּבָרַי: אַמַּת הַבִּנְיָן. מִקַּל שֶׁהוּא אַמַּת אוֹרֶךְ, וּמוֹדְדִים בּוֹ אוֹרֶךְ הַבִּנְיָן. שֶׁהָיוּ קוֹצְצִין עִם הָאוּפְנִין כָּךְ וְכָךְ אַמּוֹת בְּכָךְ וְכָךְ דַּמִּים: דַּעֲלָךְ סְנֵי לְחַבְרָךְ לָא תַּעֲבֵיד. "רֵיעֲךָ וְרֵעֵי אָבִיךָ אַל תַּעֲזוֹב" (מִשְׁלֵי כז) – זֶה הַקֹּב"ה. אַל תַּעֲבוֹר עַל דְּבָרָיו, שֶׁהֲרֵי עָלֶיךָ שָׁנְאוּי שֶׁיַּעֲבוֹר חֲבֵירְךָ עַל דְּבָרֶיךָ. ל"א: חֲבֵירְךָ מִמֹּשֶׁ, כְּגוֹן גְּזֵלָה גְּנֵבָה נִיאוּף וְרוֹב הַמִּצְוֹת: אִידָךְ. שֹׁאֵר דִּבְרֵי תוֹרָה: פֵּירוּשָׁהּ. דְּהָא מִילְּתָא הוּא, לְדַעַת אֵיזֶה דָּבָר שָׂנְאוּי זִיל גְּמוֹר וְתֵדַע: סוֹפֵר. מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת: מַכְסִיסִי. תִּיקוּנֵי צָרְכֵי הַמֶּלֶךְ לְפִי הַכְּבוֹד: שְׁלָשְׁתָּן. הַגְּרִים הִלְּלוּ: סָדֵר זְרָעִים. שֶׁעַל אֲמִתּוּת הָאָדָם סוֹמֵךְ לְהַפְרִישׁ מַעֲשְׂרוֹתָיו בְּרָאוּי: חוֹסֶן. לְשׁוֹן יוֹרְשִׁין, וְעַל יְדֵי אִשָּׁה נוֹלְדוּ יוֹרְשִׁין: סָדֵר נְזִיקִין. מוֹשִׁיעָן, מַזְהִיר לִפְרוֹשׁ מֵהֶזֵּק וּמֵהִתְחַיֵּב מָמוֹן: דַּעַת. עָדִיף מֵחָכְמָה: הִיא אוֹצָרוֹ. הוּא עִיקָּר הֶחָשׁוּב בְּעֵינָיו לְאֲצוֹר וְלַעֲשׂוֹת סְגוּלָה לְזִכְרוֹן: קְבַעְתָּ עִתִּים. לְפִי שֶׁאָדָם צָרִיךְ לְהִתְעַסֵּק בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁאִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה, הוּצְרַךְ לִקְבּוֹעַ עִתִּים לַתּוֹרָה דָּבָר קָצוּב, שֶׁלֹּא יִמָּשֵׁךְ כָּל הַיּוֹם לְדֶרֶךְ אֶרֶץ: בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה. הַיְינוּ חוֹסֶן: צִפִּיתָ לִישׁוּעָה. לְדִבְרֵי הַנְּבִיאִים: הֲכִנְתָּ דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. הַיְינוּ דַּעַת: קַב חוּמְטִין. אֶרֶץ מִלְּחָה, וּמְשַׁמֶּרֶת אֶת הַפֵּירוֹת מֵהִתְלִיעַ: וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. לְמוֹרְדָהּ בְּדֶמֶי חִטִּין, דְּלָאו אוֹנְאָה הִיא – שֶׁהֲרֵי שְׁמִירָתָן בְּכָךְ:

יראת

שֶׁהִמְרוּ זֶה אֶת זֶה, אָמְרוּ: כָּל מִי שֶׁיֵּלֵךְ וְיַקְנִיט אֶת הִלֵּל – יִטּוֹל ד' מֵאוֹת זוּז. אָמַר אֶחָד מֵהֶם: אֲנִי אַקְנִיטֶנּוּ. אוֹתוֹ הַיּוֹם ע"ש הָיָה, וְהִלֵּל חָפַף אֶת רֹאשׁוֹ. הָלַךְ וְעָבַר עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, אָמַר: מִי כָּאן הִלֵּל? מִי כָּאן הִלֵּל? נִתְעַטֵּף וְיָצָא לִקְרָאתוֹ. אָמַר לוֹ: בְּנִי, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ? א"ל: שְׁאֵלָה יֵשׁ לִי לִשְׁאוֹל. א"ל: שְׁאַל בְּנִי, שְׁאַל! מִפְּנֵי מַה רָאשֵׁיהֶן שֶׁל בַּבְלִיִּים סְגַלְגַּלּוֹת? א"ל: בְּנִי, שְׁאֵלָה גְּדוֹלָה שָׁאַלְתָּ – מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם חִיּוֹת פִּקְחוֹת. הָלַךְ וְהִמְתִּין שָׁעָה אַחַת, חָזַר וְאָמַר: מִי כָּאן הִלֵּל? מִי כָּאן הִלֵּל? נִתְעַטֵּף וְיָצָא לִקְרָאתוֹ. אָמַר לוֹ: בְּנִי, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ? א"ל: שְׁאֵלָה יֵשׁ לִי לִשְׁאוֹל. א"ל: שְׁאַל בְּנִי, שְׁאַל! מִפְּנֵי מָה עֵינֵיהֶן שֶׁל תַּרְמוֹדִיִּין תְּרוּסוֹת? אָמַר לוֹ: בְּנִי, שְׁאֵלָה גְּדוֹלָה שָׁאַלְתָּ – מִפְּנֵי שֶׁדָּרִין בֵּין הַחוֹלוֹת. הָלַךְ וְהִמְתִּין שָׁעָה אַחַת, חָזַר וְאָמַר: מִי כָּאן הִלֵּל? מִי כָּאן הִלֵּל? נִתְעַטֵּף וְיָצָא לִקְרָאתוֹ. א"ל: שְׁאֵלָה יֵשׁ לִי לִשְׁאוֹל. א"ל: שְׁאַל בְּנִי, שְׁאַל! מִפְּנֵי מָה רַגְלֵיהֶם שֶׁל אַפְּרְקִיִּים רְחָבוֹת? א"ל: בְּנִי, שְׁאֵלָה גְּדוֹלָה שָׁאַלְתָּ – מִפְּנֵי שֶׁדָּרִין בֵּין בֹּצְעֵי הַמַּיִם. אָמַר לוֹ: שְׁאֵלוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ לִי לִשְׁאוֹל, וּמִתְיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא תִּכְעוֹס. נִתְעַטֵּף וְיָשַׁב לְפָנָיו, א"ל: כָּל שְׁאֵלוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ לִשְׁאוֹל – שְׁאַל. א"ל: אַתָּה הוּא הִלֵּל שֶׁקּוֹרִין אוֹתְךָ נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל? א"ל: הֵן. א"ל: אִם אַתָּה הוּא – לֹא יִרְבּוּ כְּמוֹתְךָ בְּיִשְׂרָאֵל. א"ל: בְּנִי, מִפְּנֵי מָה? א"ל: מִפְּנֵי שֶׁאִבַּדְתִּי עַל יָדְךָ ד' מֵאוֹת זוּז. א"ל: הֲוֵי זָהִיר בְּרוּחֲךָ, כְּדֵי הוּא הִלֵּל שֶׁתְּאַבֵּד עַל יָדוֹ ד' מֵאוֹת זוּז וְד' מֵאוֹת זוּז – וְהִלֵּל לֹא יִקָּפִיד. ת"ר: מַעֲשֶׂה בְּגוֹי אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי שַׁמַּאי, אָמַר לוֹ: כַּמָּה תּוֹרוֹת יֵשׁ לָכֶם? אָמַר לוֹ: שְׁתַּיִם, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. א"ל: שֶׁבִּכְתָב – אֲנִי מַאֲמִינְךָ, וּשְׁבָעַל פֶּה – אֵינִי מַאֲמִינְךָ. גַּיְּרָנִי ע"מ שֶׁתְּלַמְּדֵנִי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. גָּעַר בּוֹ וְהוֹצִיאוֹ בְּנִזִּיפָה. בָּא לִפְנֵי הִלֵּל – גַּיְּרִיהּ, יוֹמָא קַמָּא א"ל: א"ב ג"ה, לְמָחָר אַפֵּיךְ לֵיהּ. א"ל: וְהָא אֶתְמוֹל לָא אֲמַרְתְּ לִי הָכִי?! א"ל: לָאו עָלַי דִּידִי קָא סָמְכַתְּ? דְּעַל פֶּה נַמִּי סְמוּךְ עָלַי. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּגוֹי אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי שַׁמַּאי, א"ל: גַּיְּרָנִי ע"מ שֶׁתְּלַמְּדֵנִי כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ כְּשֶׁאֲנִי עוֹמֵד עַל רֶגֶל אַחַת. דְּחָפוֹ בְּאַמַּת הַבִּנְיָן שֶׁבְּיָדוֹ. בָּא לִפְנֵי הִלֵּל, גַּיְּרִיהּ. אָמַר לוֹ: דַּעֲלָךְ סְנֵי לְחַבְרָךְ לָא תַּעֲבֵיד – זוֹ הִיא כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, וְאִידָךְ – פֵּירוּשָׁהּ הוּא, זִיל גְּמוֹר. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּגוֹי אֶחָד שֶׁהָיָה עוֹבֵר אַחֲוֹרֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ, וְשָׁמַע קוֹל סוֹפֵר שֶׁהָיָה אוֹמֵר "וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חוֹשֶׁן וְאֵפוֹד". אָמַר: הַלְּזוּ לְמִי? אָמְרוּ לוֹ: לְכֹהֵן גָּדוֹל, אָמַר אוֹתוֹ גּוֹי בְּעַצְמוֹ: אֵלֵךְ וְאֶתְגַּיֵּר, בִּשְׁבִיל שֶׁיִּשִּׂימוּנִי כֹּהֵן גָּדוֹל. בָּא לִפְנֵי שַׁמַּאי, אָמַר לֵיהּ: גַּיְּרָנִי עַל מְנָת שֶׁתִּשִּׂימֵנִי כֹּהֵן גָּדוֹל. דְּחָפוֹ בְּאַמַּת הַבִּנְיָן שֶׁבְּיָדוֹ. בָּא לִפְנֵי הִלֵּל – גַּיְּרִיהּ. א"ל: בְּלוּם מַעֲמִידִין מֶלֶךְ אֶלָּא מִי שֶׁיּוֹדֵעַ טַכְסִיסֵי מַלְכוּת? לֵךְ לְמוֹד טַכְסִיסֵי מַלְכוּת. הָלַךְ וְקָרָא, כֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת" אָמַר לֵיהּ: מִקְרָא זֶה עַל מִי נֶאֱמַר? א"ל: אֲפִי' עַל דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. נָשָׂא אוֹתוֹ גֵּר קַל וָחוֹמֶר בְּעַצְמוֹ: וּמַה יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בָּנִים לַמָּקוֹם, וּמִתּוֹךְ אַהֲבָה שֶׁאֲהֵבָם קָרָא לָהֶם "בְּנִי בְכוֹרִי יִשְׂרָאֵל" – כְּתִיב עֲלֵיהֶם "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת", גֵּר הַקַּל שֶׁבָּא בְּמִקְּלוֹ וּבְתַרְמִילוֹ – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! בָּא לִפְנֵי שַׁמַּאי, א"ל: בְּלוּם רְאוּי אֲנִי לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל? וַהֲלֹא כְּתִיב בַּתּוֹרָה "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת"! בָּא לִפְנֵי הִלֵּל, א"ל: עֲנָוְתָן הִלֵּל, יְנוּחוּ לְךָ בְּרָכוֹת עַל רֹאשְׁךָ שֶׁהִקְרַבְתַּנִי תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה. לְיָמִים נִזְדַּוְּגוּ שְׁלָשְׁתָּן לְמָקוֹם אֶחָד, אָמְרוּ: קַפְּדָנוּתוֹ שֶׁל שַׁמַּאי בִּקְּשָׁה לְטוֹרְדֵנוּ מִן הָעוֹלָם, עֲנָוְתָנוּתוֹ שֶׁל הִלֵּל קֵרְבָנוּ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה. אָמַר ר"ל: מַאי דִּכְתִיב "וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חוֹסֶן יְשׁוּעוֹת חָכְמַת וָדָעַת וְגוֹ'" – 'אֱמוּנַת' זֶה סֵדֶר זְרָעִים, 'עִתֶּיךָ' – זֶה סֵדֶר מוֹעֵד, 'חוֹסֶן' – זֶה סֵדֶר נָשִׁים, 'יְשׁוּעוֹת' – זֶה סֵדֶר נְזִיקִין, 'חָכְמַת' – זֶה סֵדֶר קָדָשִׁים, 'וָדָעַת' – זֶה סֵדֶר טָהֳרוֹת. וְאַפ"ה "יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ". אָמַר רָבָא: בְּשָׁעָה שֶׁמַּכְנִיסִין אָדָם לַדִּין אוֹמְרִים לוֹ: נָשָׂאתָ וְנָתַתָּ בֶּאֱמוּנָה, קָבַעְתָּ עִתִּים לַתּוֹרָה, עָסַקְתָּ בְּפִו"ר, צִפִּיתָ לִישׁוּעָה, פִּלְפַּלְתָּ בְּחָכְמָה, הֲכִנְתָּ דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר? וַאפ"ה: אִי יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ – אִין, אִי לָא – לָא. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאָמַר לְשָׁלוּחוֹ: הַעֲלֵה לִי כּוֹר חִיטִּין לָעֲלִיָּיה. הָלַךְ וְהֶעֱלָה לוֹ. א"ל: עֵירַבְתָּ לִי בָּהֶן קַב חוּמְטִין? א"ל: לָאו. א"ל: מוּטָב אִם לֹא הֶעֱלִיתָה. תְּנָא דְּבֵי ר"י: מְעָרֵב אָדָם קַב חוּמְטִין בְּכוֹר שֶׁל תְּבוּאָה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תּוֹרָה וְאֵין בּוֹ

יראת

שהמרו זה את זה. דיני אסמכתא מפורש במקום אחר. (בבא מציעא דף עד. ושם): **אמונה** זה סדר זרעים. מפרש בירושלמי: שמאמין בחי העולמים וזורע: וסותר

וסותר על מנת לבנות במקומו. ור"ש פוטר אפי' בסותר על מנת לבנות במקומו אלא במקום שע"י סתירה יש תיקון (בבנין אחרון) יותר משלא היה בנין ראשון מעולם שם. כגון בפתילה שצריך להבהבה, דמחייב ר' שמעון כדאמר בסמוך. ואם תאמר: לר' שמעון, הא דתנן בפרק "כלל גדול": (לקמן דף עג.) "המכבה והסותר", בשלמא מכבה – משכחת לה דמתקן כדפירש, כגון לעשות פחמין.

אלא סותר – לא משכחת שיהא מתקן בסתירה זו יותר משלא היה בנוי שם מעולם, ואמאי חייב לר' שמעון? וי"ל: דכולהו ממשכן ילפינן לה, ולא היה כיבוי במשכן כ"א לעשות פחמין – ולהכי לא מחייב ר"ש אלא בכה"ג. אבל סותר אשכחן במשכן שאין מתקן בסתירה זו יותר משלא היה בנוי שם מעולם, ולהכי מחייב שם אפי' ר"ש. וא"ת: כיון דסותר ומכבה בעינן ע"מ לבנות ולהבעיר, א"כ בפרק "כלל גדול" (שם) דתנן: "המכבה והסותר" – הוי ליה למיתני "המכבה ע"מ להבעיר" ו"הסותר ע"מ לבנות" כי היכי דקתני "המוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות, והקורע ע"מ לתפור שתי תפירות"! וי"ל: דהתם נמי לא קתני ליה אלא משום דבעי למיתני שיעורא דשתי אותיות ושתי תפירות, אבל במכבה וסותר על מנת להבעיר ולבנות כל שהוא – מיחייב, לא איצטריך למיתנייה:

על

יִרְאַת שָׁמַיִם, דּוֹמֶה לְגֶזְבָּר שֶׁמָּסְרוּ לוֹ מַפְּתְּחוֹת הַפְּנִימִיּוֹת וּמַפְּתְּחוֹת הַחִיצוֹנוֹת לֹא מָסְרוּ לוֹ. בְּהֵי עָיֵיל? מַכְרִיז רַבִּי יַנַּאי: חָבֵל עַל דִּלִית לִיהּ דִּרְתָא, וְתַרְעָא לְדִרְתָא עָבֵיד. אָמַר רַב יְהוּדָה: לֹא בָּרָא הקב"ה אֶת עוֹלָמוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּירְאוּ מִלְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו". ר' סִימוֹן וְר' אֶלְעָזָר הֲווּ יָתְבִי, חָלִיף וְאָזֵיל ר' יַעֲקֹב בַּר אַחָא. א"ל חַד לְחַבְרֵיהּ: נַיְקוּ מִקַּמֵּיהּ, דִּגְבַר דָּחֵיל חַטָּאִין הוּא, א"ל אִידָךְ: נַיְקוּ מִקַּמֵּיהּ; דִּגְבַר בַּר אוֹרָיָין הוּא. א"ל: אָמִינָא לָךְ אֲנָא דִּגְבַר דָּחֵיל חַטָּאִין הוּא – וְאָמַרְתְּ לִי אַתְּ "בַּר אוֹרָיָין הוּא"?! תִּסְתַּיֵּים דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הוּא דַּאֲמַר "דִּגְבַר דָּחֵיל חַטָּאִין הוּא", דְּא"ר יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר' אֶלְעָזָר: אֵין לוֹ לְהקב"ה בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא יִרְאַת שָׁמַיִם בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה וְגוֹ'" וּכְתִיב "וַיֹּאמֶר לָאָדָם הֵן יִרְאַת ה' הִיא חָכְמָה וְגוֹ'", שֶׁכֵּן בִּלְשׁוֹן יְוָנִי קוֹרִין לְאַחַת הֵן. – תִּסְתַּיֵּים. דָּרַשׁ רַב עוּלָּא: מַאי דִּכְתִיב "אַל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה וְגוֹ'", הַרְבֵּה הוּא דְּלָא לִירְשַׁע, הָא מְעַט לִירְשַׁע? אֶלָּא: מִי שֶׁאָכַל שׁוּם וְרֵיחוֹ נוֹדֵף, יַחֲזוֹר וְיֹאכַל שׁוּם אַחֵר וְיֵהֵא רֵיחוֹ נוֹדֵף?! דָּרַשׁ רָבָא בַּר רַב עוּלָּא: מַאי דִּכְתִיב "כִּי אֵין חַרְצוּבוֹת לְמוֹתָם וּבְרִיא אוּלָם" – אָמַר הקב"ה: לֹא דַּיָּיָן לָרְשָׁעִים שֶׁאֵינָן חֲרֵדִין וְעַצְבִין מִיּוֹם הַמִּיתָה, אֶלָּא שֶׁלִּבָּם בְּרִיא לָהֶן כְּאוּלָם. וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבָּה: מַאי דִּכְתִיב "זֶה דַּרְכָּם כֶּסֶל לָמוֹ" – יוֹדְעִין רְשָׁעִים שֶׁדַּרְכָּם לְמִיתָה, וְיֵשׁ לָהֶם חֵלֶב עַל כִּסְלָם. שֶׁמָּא תֹּאמַר שִׂכְחָה הִיא מֵהֶן – ת"ל "וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה". "כְּחָס עַל הַנֵּר כוּ'". ר' יוֹסֵי כְּמַאן ס"ל? אִי כְּר' יְהוּדָה ס"ל – אֲפִילּוּ בְּהָנָךְ נַמִּי לִיחַיֵּיב, וְאִי כְּר"ש ס"ל – פְּתִילָה נַמִּי לִיפְטַר! אָמַר עוּלָּא: לְעוֹלָם כְּר' יְהוּדָה ס"ל. וְקָסָבַר ר' יוֹסֵי: סוֹתֵר עַל מְנָת לִבְנוֹת בְּמְקוֹמוֹ – הָוֵי סוֹתֵר, עַל מְנָת לִבְנוֹת שֶׁלֹּא בְּמְקוֹמוֹ – לֹא הָוֵי סוֹתֵר. א"ל רַבָּה: מִכְּדֵי, כָּל מְלָאכוֹת יַלְפִינַן לְהוּ מִמִּשְׁכָּן וְהָתָם סוֹתֵר ע"מ לִבְנוֹת שֶׁלֹּא בְּמְקוֹמוֹ הוּא! א"ל: שָׁאנֵי הָתָם, דִּיְנוּן דִּכְתִיב "עַל פִּי ה' יַחֲנוּ" – כְּסוֹתֵר ע"מ לִבְנוֹת בְּמְקוֹמוֹ דָּמֵי, וְר' יוֹחָנָן אָמַר: לְעוֹלָם כְּר"ש ס"ל, וּמַאי שְׁנָא פְּתִילָה – כְּדַאֲמַר רַב הַמְנוּנָא וְאִיתֵימָא רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הָכָא בִּפְתִילָה שֶׁצָּרִיךְ לְהַבְהֲבָהּ עָסְקִינַן, דְּבְהַהִיא אֲפִילּוּ ר"ש מוֹדֵי דְּקָא מְתַקֵּן מָנָא. אָמַר רָבָא: דַּיְקָא נַמִּי דְּקָתָנֵי "שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֶּחָם" וְלָא קָתָנֵי "מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית פֶּחָם" – ש"מ. **מתני' עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בִּשְׁעַת לֵידָתָן: עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בְּנִדָּה, בְּחַלָּה, וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר. **גמ'** נִדָּה מ"ט? א"ר יִצְחָק: הִיא קִלְקְלָה בְּחֲדָרֵי בִּטְנָהּ – לְפִיכָךְ תִּלְקֶה בְּחֲדָרֵי בִּטְנָהּ. תֵּינַח נִדָּה, חַלָּה וְהַדְלָקַת הַנֵּר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? – כִּדְדָרַשׁ הַהוּא גְּלִילָאָה עֲלֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אָמַר הקב"ה: רְבִיעִית דָּם נָתַתִּי בָּכֶם – עַל עִסְקֵי דָם הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם,

ראשית

יִרְאַת שָׁמַיִם דּוֹמֶה לְגֶזְבָּר שֶׁמָּסְרוּ לוֹ מַפְּתְּחוֹת הַפְּנִימִיּוֹת וְלֹא מָסְרוּ לוֹ מַפְּתְּחוֹת הַחִיצוֹנוֹת. כְּהֵי עָיֵיל? מַכְרִיז רַבִּי יַנַּאי: חָבֵל עַל דִּלִית לִיהּ דִּרְתָא, וְתַרְעָא לְדִרְתָא עָבֵיד. אָמַר רַב יְהוּדָה: לֹא בָּרָא הקב"ה אֶת עוֹלָמוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּירְאוּ מִלְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו". **מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית פֶּחָם** – ש"מ. **מתני'** עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בִּשְׁעַת לֵידָתָן: עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בְּנִדָּה, בְּחַלָּה, וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר. **גמ'** נִדָּה מ"ט? א"ר יִצְחָק: הִיא קִלְקְלָה בְּחֲדָרֵי בִּטְנָהּ. לְפִיכָךְ תִּלְקֶה בְּחֲדָרֵי בִּטְנָהּ. תֵּינַח נִדָּה, חַלָּה וְהַדְלָקַת הַנֵּר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? – כִּדְדָרַשׁ הַהוּא גְּלִילָאָה עֲלֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אָמַר הקב"ה: רְבִיעִית דָּם נָתַתִּי בָּכֶם – עַל עִסְקֵי דָם הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם,

ראשית

לא בְּשֶׁמֶן וְלֹא בְּנֵר אֶלָּא בִּפְתִילָה. הִלְכָּךְ, לֹא שַׁיְיכָא סְתִירָה וּבִנְיָן וְכֵיוָן דְּאֵין מַחֲשֶׁבֶת סוֹפוֹ לְחַזֵּוֹר וּלְהַדְלִיק פְּתִילָה זוֹ – אֵין כָּאן עוֹד בִּנְיָן בְּמִקּוֹם סְתִירָה. וּדְקָתָנֵי "שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֶּחָם" – כְּלוֹמַר: מִפְּנֵי שֶׁהֵם עוֹשִׂין פֶּחָם מִתְּחִלָּתָהּ, וְעוֹמֶדֶת לַחֲזוֹר וּלְהַאֲחִיז בָּהּ אוּר, וְאִיכָּא בִּנְיָן בְּמִקּוֹם סְתִירָה. וְרַבּוֹתֵינוּ מְפָרְשִׁין: נֵר וְשֶׁמֶן – אִיכָּא לְמֵימַר מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִידֵּי אַחֲרִינִי וְלֹא לְהַדְלִיק. וְלֵי נִרְאֶה שֶׁאֵין צְרִיכִין אָנוּ לְדוֹחֵק זֶה, דְּמִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵימַר לֵית לָן לְמִיפְטְרֵיהּ, שֶׁהֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ לָמָּה חָס עֲלֵיהֶן, וּסְתָם נֵר אֵינוֹ אֶלָּא לְהַדְלִיק בּוֹ פְּתִילָה: **וּמִשָּׁם סוֹתֵר עַל מְנָת לִבְנוֹת שֶׁלֹּא בְּמְקוֹמוֹ הוּא.** שֶׁהָיוּ סוֹתְרִין אוֹתוֹ בַּחֲנֻיָּיה זוֹ, וְנוֹסְעִים לְמָקוֹם אַחֵר וְחוֹזְרִים וּמְקִימִין אוֹתוֹ: **כְּר' שִׁמְעוֹן.** דְּפָטַר לֵיהּ מִשּׁוּם דְּאֵין צְרִיכִין לְגוּפָהּ. וּבְחֹס עַל הַפְּתִילָה הַיְינוּ טַעְמָא דִּמְחַיֵּיב – כְּגוֹן שֶׁצָּרִיךְ לְהַבְהֲבָהּ, שֶׁלֹּא הוּבְהֲבָה מִבְּעוֹד יוֹם. דִּכְיבּוּי זֶה צָרִיךְ לְגוּפוֹ, שֶׁיְּהֵא הַלֶּהָב נוֹחַ לֶאָחוֹז בָּהּ בְּשֶׁיְּבָא לְהַדְלִיקָהּ: **שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֶּחָם.** שֶׁהוּא מִתְכַּוֵּין מִמֵּשׁ לַעֲשׂוֹתָהּ כְּמִין פֶּחָם עַכְשָׁיו. אַלְמָא: בְּכִבּוּי הַצָּרִיךְ לְגוּפוֹ מְיֵירֵי, וְלֹא קָתָנֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית פֶּחָם מִתְּחִלָּתוֹ שֶׁהוּבְהֲבָה, דְּנִמְצֵי לְמֵימַר טַעְמָא מִשּׁוּם דְּבַת בִּנְיָן הִיא דְּאִיכָּא בִּנְיָן בְּמִקּוֹם סְתִירָה, מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּשֶׁמֶן וְנֵר דְּלֹא שַׁיְיךְ בָּהּ בִּנְיָן וּסְתִירָה: **מתני' בְּשֵׁעַת לֵידָתָן.** בְּגִמְרָא מְפָרֵשׁ מַאי שְׁנָא שֵׁעַת לֵידָתָן: גמ' הָכִי גָּרְסִינַן. רְבִנְדָּה מַאי טַעְמָא: **בְּחֲדָרֵי בִּטְנָהּ.** מְקוֹר דְּמָהּ: קִלְקְלָה. מְרָדָה: **רְבִיעִית דָּם.** חַיֵּי אָדָם תְּלוּיִין בָּהּ:

ראשית

יִרְאַת שָׁמַיִם, דּוֹמֶה לְגִזְבָּר שֶׁמָּסְרוּ לוֹ מַפְתְּחוֹת שֶׁל דְּלָתוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל הָאוֹצָר, וּמַפְתְּחוֹת שֶׁל דְּלָתוֹת הַחִיצוֹנוֹת לֹא מָסְרוּ לוֹ, כְּהֵי עָיֵיל – באיזה פתח יכנס כדי לפתוח דלתות הפנימיות של האוצר. וכמו כן כדי לזכות בתורה [שהיא האוצר] לא די בזה שיש בו תורה [שהיא כמפתחות הפנימיות של האוצר], אלא צריך שתהא לו יראת שמים [שהיא כמפתחות החיצונות של האוצר], שכן מי שיש בו יראת שמים, חרד הוא לשמור ולעשות את דברי התורה, אבל הלומד תורה בלא יראת שמים, אינו חושש לקיים דברי התורה, ומה תועלת יש לו מכך שנמסרו לו מפתחות הפנימיות.

מַכְרִיז רַבִּי יַנַּאי על הלומד בלא יראת שמים, חֶבֶל עַל דְּלִית לֵיהּ דַּרְתָּא, וְתַרְעָא עֲבִיד – חבל על מי שאין לו חצר, ועושה שער לחצר, שהתורה היא השער להכנס דרכה ליראת שמים, ולכן צריך להקדים יראה לתורה.

הגמרא מביאה מאמר נוסף בענין יראת שמים: אָמַר רַב יְהוּדָה, לֹא בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלְמוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּירְאוּ מִלְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ג יד) 'וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו', כלומר, ברא עולמו כדי שייראו מלפניו.

הגמרא מביאה מעשה בענין גודל מעלת יראת ה': רַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי אֶלְעָזָר הֲווּ יָתְבִי – היו יושבים, חָלִיף וְאָזִיל – עבר והלך לפניהם רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲחָא, אָמַר לֵיהּ חַד לְחַבְרֵיהּ – אמר אחד לחבירו, נֵיקוּ מִקַּמֵּיהּ – נעמוד מלפניו לכבודו, דִּגְבַר דְּחִיל חַטָּאִין הוּא – שאיש ירא חטא הוא. אָמַר לֵיהּ אִידָךְ [–השני], נֵיקוּ מִקַּמֵּיהּ, דִּגְבַר בַּר אוֹרַיְיָין הוּא – שאיש בן תורה הוא. אָמַר לֵיהּ הראשון, אֲמִינָא לָךְ אֲנָא – אמרתי לך אני שבחו הגדול, דִּגְבַר דְּחִיל חַטָּאִין הוּא, וַאֲמַרְתְּ לִי אַתְּ בַּר אוֹרַיְיָין הוּא – ואתה אומר לי שבן תורה הוא, הלא מיעטת בשבחו, שמעלת ירא חטא גדולה ממעלתו של בן תורה.

במעשה זה לא נתברר מי משניהם החשיב יראה מתורה, ומבררת הגמרא מי הוא. אומרת הגמרא: תִּסְתַּיֵּים – יש להוכיח דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הוּא זה דְּאָמַר 'דִּגְבַר דְּחִיל חַטָּאִין הוּא', משום שהחשיב יראה מתורה, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא יִרְאַת שָׁמַיִם בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י יב) 'וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ, כִּי אִם לְיִרְאָה וגו' אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אתו, וְלַעֲבֹד אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ'. וּכְתִיב באיוב לאחר שתאר את חכמת ה' העמוקה הניכרת בבריאת העולם ומלואו, מאמרו של הקדוש ברוך הוא לאדם (איוב כח כח), 'וַיֹּאמֶר לָאָדָם הֵן יִרְאַת ה' הִיא חָכְמָה וגו' וְסוּר מֵרָע בִּינָה', ומשמעו כמו הפסוק שבסמוך, שכל חשיבותה של חכמת האדם בעיני ה' היא יראתו, והלשון 'הן' שנקט הכתוב, שֶׁכֵּן בִּלְשׁוֹן יָוָנִי קוֹרִין לְאַחַת 'הֵן', כלומר, יחידה היא היראה בעולם, ואין לאדם דבר אחר חוץ ממנה. ומבואר, שרבי אלעזר הפליג בחשיבות היראה. מסיקה הגמרא: תִּסְתַּיֵּים – אכן מוכח הדבר שרבי אלעזר הוא זה ששיבח את רבי יעקב בר אחא ביראת חטא.

כהמשך למה שאמרו לעיל (ל.) שבקשו לגנוז את ספר קהלת, משום שדבריו סותרים דברי תורה, מביאה הגמרא פסוק נוסף שנראה ממנו שסותר דברי תורה: דָּרַשׁ רַב עוּלָּא, מַאי דִּכְתִיב – מה משמעות הכתוב (קהלת ז יז) 'אַל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה וגו', וְאַל תְּהִי סָכָל, לָמָּה תָּמוּת בְּלֹא עִתֶּךָ' ותמוה, וכי הַרְבֵּה הוּא דְּלֹא לִירְשַׁע – לא ירשיע, הָא מְעַט לִירְשַׁע – ירשיע, אֶלָּא יש לפרש הפסוק על פי משל, לְמִי שֶׁאָכַל שׁוּם וְרֵיחוֹ נוֹדֵף ומצער את חביריו, וכי מכיון שממילא ריחו נודף יַחֲזוֹר וְיֹאכַל עוד שׁוּם אַחֵר וְיִהֵא רֵיחוֹ נוֹדֵף זמן ארוך יותר, כך מי שחטא מעט אל יאמר בלבו כיון שממילא חוטא אני, אוסיף ואחטא עוד, ועל כך אמר 'אל תרשע הרבה', כלומר אל תוסיף להרשיע.

הגמרא מביאה מאמר נוסף המדבר בגנותם של הרשעים המוסיפים רשעות על רשעותם: דָּרַשׁ רָבָא בַּר רַב עוּלָּא, מַאי דִּכְתִיב במזמור המתאר את הצלחתם המדומה של הרשעים בעולם הזה (תהלים עג ד), 'כִּי אֵין חַרְצֻבּוֹת לְמוֹתָם וּבְרִיא אוּלָם', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא דַּיָּין לָרְשָׁעִים שֶׁאֵינָן חֲרֵדִין וַעֲצֵבִין [נוטריקון של 'חרצובות'] מִיּוֹם הַמִּיתָה שאז יעמדו למשפט, ואינם יראים לחטוא, אֶלָּא שֶׁלִּבָּם בְּרִיא לָהֶן כְּאוּלָם שפתחו פתוח ורחב, כלומר, מרוצים הם במעשיהם. וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבָּה, מַאי דִּכְתִיב במזמור המדבר בענין הרשעים הבוטחים בעושרם (שם מט יד), 'זֶה דַּרְכָּם כֶּסֶל לָמוֹ', פסוק זה מוסב על האמור קודם לכן (פסוק יב) 'קִרְבָּם בָּתֵּימוֹ לְעוֹלָם' המרמז על הקבורה, ועל כך אמר, יוֹדְעִין רְשָׁעִים שֶׁזֶּה דַּרְכָּם, לְמִיתָה, אולם 'כסל למו', מאחר וְיֵשׁ לָהֶם חֵלֶב עַל כִּסְלָם, והוא מכסה את כליותיהם, לפיכך אין הכליות מעוררות אותם לחשוב על המיתה ולשוב בתשובה. שֶׁמָּא תֹּאמַר שְׁכֶחָה הִיא המיתה מֵהֶן מחמת החלב, ושוגגים הם, תַּלְמוּד לוֹמַר בהמשך הפסוק (פסוק יד), 'וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה' – ואת העתיד לבא עליהם לאחר אובדם מהעולם, מספרים הם תמיד, ואף על פי כן אינם שבים בתשובה.

שנינו במשנה: 'המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני נכרים וכו' פטור, כֹּהֵן עַל הַנֵּר כו' כחס על הפתילה חייב, רבי יוסי פוטר בכולן חוץ מן הפתילה, מפני שהוא עושה פחם'.

כפי שהתבאר לעיל (ל.), תנא קמא במשנתנו סובר כרבי יהודה המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, ולכן מחייב את המכבה מחמת שחס על הנר וכדומה, וחולק על רבי שמעון הפוטר את העושה מלאכה כזו, הגמרא מבררת מה דעת רבי יוסי בנידון זה. מקשה הגמרא: רַבִּי יוֹסֵי הסובר שהמכבה מפני שחס על הנר או השמן פטור, וכשחס על הפתילה חייב, כְּמַאן סְבִירָא לֵיהּ לענין מלאכה שאינה צריכה לגופה, אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ – אם סובר כרבי יהודה, אֲפִילּוּ בְּהָנָךְ – בחס על הנר או על השמן נַמִּי לִיחַיֵּיב – גם יחייב, וְאִי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, בחס על הפִּתִּילָה נַמִּי לִיפְטַר, שהרי לדעת רבי שמעון גם באופן זה פטור, שהרי אין לו צורך בכיבוי עצמו, אלא רצונו שלא תכלה הפתילה, והיה עדיף לו אם מעולם לא הובערה ולא הוצרך לכבותה, שאז היתה הפתילה ארוכה יותר.

מתרצת הגמרא: אָמַר עוּלָּא, לְעוֹלָם רבי יוסי כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ, המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, ולפיכך היה צריך להתחייב אפילו כשמכבה מפני שחס על השמן והנר, וּמה שפטר בהם הוא, משום דְּקָסָבַר רַבִּי יוֹסֵי, שרק הַסּוֹתֵר עַל מְנָת לִבְנוֹת בִּמְקוֹמוֹ – באותו מקום שסתר, חָיֵי בכלל מלאכת סוֹתֵר, אבל הסותר עַל מְנָת לִבְנוֹת באבנים אלו שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ, אלא במקום אחר, לֹא חָיֵי סוֹתֵר, ופטור. וכמו כן כיבוי הנר שדומה לסותר, אינו חייב עליו אלא בעושה כן על מנת להדליק בפתילה זו לאחר זמן, שזה דומה לסותר על מנת לבנות במקומו, אבל אם דעתו להדליק בנר זה או בשמן זה, אבל לא אכפת לו מפתילה זו, ואפילו אם תלך לאיבוד, הרי הוא פטור, משום שדומה לסותר על מנת לבנות במקום אחר, שפוטרו רבי יוסי. והטעם שבחס על השמן והנר נחשב כעל מנת לבנות במקום אחר, לפי שמלאכת הכיבוי אינה נעשית בנר ובשמן אלא בפתילה, ולכן ה'בנין' וה'סתירה' לענין מלאכת 'מכבה' מתייחסים אל הפתילה בלבד, ואם אין דעתו עליה, הרי זה כסותר על מנת לבנות שלא במקומו ונחשב כמקלקל בכיבויו ופטור.

הגמרא מקשה על תירוצו של עולא: אָמַר לֵיהּ רַבָּה לעולא, מִכְּדֵי [–הרי] כָּל מְלָאכוֹת שבת יְלִפִּינַן לְהוּ [–למדים אותם] מִמִּשְׁכָּן, וְהָתָם [–במשכן] סוֹתֵר עַל מְנָת לִבְנוֹת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ הוּא, שהרי היו סותרים את המשכן קודם נסיעתם, כדי לבנותו במקום החניה הבא, משמע שגם סותר כדי לבנות במקום אחר חייב. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ עולא לרבה, שֶׁאנִי הָתָם במשכן, כֵּיוָן דִּכְתִיב (במדבר ט כ) 'עַל פִּי ה' יַחֲנוּ', כְּסוֹתֵר עַל מְנָת לִבְנוֹת בִּמְקוֹמוֹ דָּמֵי – כיון שעל פי ה' חנו, נחשב מקום החניה הקודם ומקום החניה הבא למקום אחד, כי שניהם היו על פי ה'.

תירוץ נוסף: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לְעוֹלָם רבי יוסי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, שאין חייבים על מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולכן פוטר את המכבה מפני שחס על הנר או השמן, כיון שאינו צריך למלאכת

המשך בעמוד לה

בשפופרת של ביצה התיר רבי יהודה. **וְאִי אַשְׁמְעִינַן הָנָךְ תַּרְתֵּי** – שנחלקו בשני אלו, בשפופרת של ביצה ובשפופרת של חרס, היינו אומרים, שדווקא **בְּהָנֵי** [–באלו] **קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה** שמותר, **מִשּׁוּם דְּלֵא מִיפְסַק** – שאין השפופרת מופסקת מהנר, ולכן היא נחשבת כנר עצמו ואין חשש שיבוא להסתפק מהשמן שבה, **אֲבָל קְעָרָה דְּמִיפְּסְקָא** מהנר, שהרי היא מונחת לצידו, וניכר שהיא כלי בפני עצמה ואינה כנר עצמו, **אִימָא מוֹדֵי לְהוּ** – יש לומר שרבי יהודה מודה **לְרַבָּנַן** שאסרו בזה, כיון שאי אפשר להחשיב את הקערה כגוף הנר, ויש חשש שיבוא להסתפק מהשמן שבה, ולכן הוצרך התנא להשמיענו שגם בזה התיר רבי יהודה. **וְאִי אַשְׁמְעִינַן** שנחלקו רק **בְּהַהִיא** – בקערה, הייתי אומר, דווקא **בְּהַהִיא קָאָמְרִי רַבָּנַן** שאסור, שכיון שמופסקת מהנר גזרו בה, **אֲבָל בְּהָנֵי תַּרְתֵּי** – בשפופרת של ביצה ובשפופרת של חרס, שאינן מופסקות מהנר, **אִימָא מוֹדוּ** – יש לומר שחכמים מודים **לְרַבִּי יְהוּדָה** שמותר, ולכן הוצרך התנא להשמיענו שגם באלו אסרו חכמים. מסיקה הגמרא: **צְרִיכָא** – אכן הוצרכה המשנה לפרט שחכמים ורבי יהודה נחלקו בשלשה אופנים אלו.

הגמרא דנה בדברי המשנה שאם חיבר את השפופרת לנר מותר לתיתה על פי הנר: שנינו במשנה, לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר וכו׳, **וְאִם חִבְּרָהּ הַיּוֹצֵר מִתְּחִלָּה מוּתָּר וכו׳** מפני שהוא כלי אחד. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה, **תָּנָא** בברייתא, **אִם חִבְּרָהּ** [–את השפופרת] בעל הבית מערב שבת לנר **בְּסִיד, וּבְחַרְסִית** – או שחיברה בלבינה כתושה, **מוּתָּר** למלאותה בשמן.

מקשה הגמרא: **וְהַאֲנַן** – והלא אנו, אם חיברה **הַיּוֹצֵר** מתחילה בשעה שיצר את הנר **תְּנַן** [–שנינו] במשנה, ומשמע שדווקא באופן זה מותר, אבל אם חיברה בעל הבית לאחר יצירת הנר, אסור למלאות את השפופרת בשמן.

מתרצת הגמרא: **מַאי** אם חברה **הַיּוֹצֵר** ששנינו במשנה, היינו שחיברה היטב, **כְּעֵין** החיבור שה**יּוֹצֵר** מחבר בשעת יצירת הנר, אבל גם אם חיברה בעל הבית היטב לאחר יצירת הנר, מותר לתת בה שמן.

שנינו במשנה שרבי יהודה מתיר לתת שפופרת שיש בה שמן על פי הנר. בברייתא מבואר שרבי יהודה הביא ראיה לשיטתו ממעשה שהיה: **תַּנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, פַּעַם אַחַת שַׁבָּתֵינוּ** [–שהינו בשבת] **בַּעֲלִיַּית בֵּית נַתְּזָה** [–שם איש] **בְּעִיר לוּד, וְהֵבִיאוּ לָנוּ שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה, וּמִלֵּאנוּהָ שֶׁמֶן, וְנִקַּבְנוּהָ, וְהִנַּחְנוּהָ עַל פִּי הַנֵּר, וְהָיָה שָׁם רַבִּי טַרְפוֹן וּזְקֵנִים וְלֹא אָמְרוּ לָנוּ דָּבָר,** הרי שהדבר מותר. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים, וכי **מִשָּׁם** אפשר להביא **רְאָיָה, שָׁאנִי** – שונה הדין באותם אנשים שהיו **בְּבֵית נַתְּזָה,** משום **דְּזִרְיזִין הֵן,** ולא חששו שמא יבואו להסתפק מהשמן בשבת, ולכן רבי טרפון והזקנים לא מחו בהם, אבל בסתם בני אדם חששו שמא יבואו להסתפק מהשמן.

הגמרא מביאה מעשה שהוזכר בו המעשה בעליית בית נתזה האמור לעיל: **אָבִין צִיפּוֹרָאָה** [–מהעיר ציפורי], **גָּרַר סַפְסָלָא בְּעִילִּיתָא דְּשִׁישָׁא** – גרר בשבת ספסל בעלייה שרצפתה היתה משיש [וכיון שהיא משיש, אין גרירת הספסל עושה בה חריץ], **לְעֵילָא מְרַבִּי** [–לפני רבי] **יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר. אָמַר לֵיהּ** רבי יצחק בן אלעזר לאבין ציפוראה, **אִי שְׁתוּקֵי לָךְ** – אם אשתוק ולא אמחה בך, **כְּדִשְׁתִּיקוּ לֵיהּ חֲבֵרָיָא** – כמו ששתקו החכמים [רבי טרפון וזקנים] **לְרַבִּי יְהוּדָה** כשהניח שפופרת של ביצה מלאה שמן על פי הנר, וכיון שלא אמרו לו דבר, למד מכך שמותר לעשות כן, **נָפִיק מִינַּיהּ חוּרְבָּא** – יצא מכך חורבן [–תקלה], שיבואו ללמוד מכך שמותר לגרור ספסל על רצפת שיש, ובאמת אסור לעשות כן, שכיון שאסור לגרור ספסל על הקרקע שמא הספסל יעשה בה חריץ, לכן אף על פי שברצפת שיש לא נעשה חריץ, מכל מקום אסור לגרור עליה ספסל, משום **שֶׁגְּזֵירָה עֲלִיתָא דְּשִׁישָׁא** – שגזרו שלא לגרור ספסל בעליה שרצפתה משיש, **אָטוּ עֲלִיתָא דְּעֵלְמָא** – משום שאר עליות שרצפתן מעפר, שהגרירה עלולה לעשות בהן חריץ. ואף על פי שהגורר אינו מתכוין לעשות חריץ, סובר רבי יצחק בן אלעזר שהלכה כדעת רבי יהודה ש׳דבר שאינו מתכוין׳ אסור, כלומר, אסור לעשות מעשה של היתר, שיתכן שתגרם על ידו פעולה נוספת שאסורה בשבת, אף על פי שהאיסור בא ממילא ואינו מתכוין לעשות את האיסור אלא את ההיתר.

מעשה נוסף בענין זה: **רֵישׁ כְּנִישְׁתָּא דְּבָצְרָה** – גבאי בית הכנסת של המקום ששמו בצרה, **גָּרַר סַפְסָלָא** בשבת על גבי עפר, **לְעֵילָא מֵרַבִּי** [–לפני רבי] **יִרְמְיָה רַבָּה. אָמַר לֵיהּ** רבי ירמיה רבה, **כְּמַאן** – כשיטת מי אתה נוהג היתר בזה, האם **כְּשִׁיטַת רַבִּי שִׁמְעוֹן** שסובר שמותר לגרור ספסל בשבת, ואף על פי שעלול לעשות חריץ בקרקע, כיון שאין מתכוין לכך מותר, כמבואר בברייתא להלן, והלא **אֵימַר** – מה שיכולים אנו לומר, **דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן** שמותר לעשות כן, דווקא **בְּספסלים גְּדוֹלִים** אמר כן, **דְּלֵא אֶפְשָׁר** לטלטלם אלא בגרירה, אבל **בְּספסלים קְטַנִּים** שאפשר להרימם ולטלטלם, **מִי** [–וכי] **אָמַר** שמותר לגוררם. וכיון שהספסל שאתה גורר הוא ספסל קטן, אסור לגוררו אף לרבי שמעון.

אומרת הגמרא: **וּפַלִּינָא דְעוּלָּא** – רבי ירמיה רבה שאמר שרבי שמעון לא התיר אלא בספסלים גדולים, אבל בספסלים קטנים מודה שאסור, ולדבריו מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון [המבוארת בברייתא להלן] בדין גרירת ספסל, היא דווקא בספסלים גדולים, אבל בספסלים קטנים לדברי הכל אסור לגוררם, חולק על עולא, **דְּאָמַר עוּלָּא, מַחֲלוֹקֶת** רבי יהודה ורבי שמעון בדין גרירת ספסל בשבת, היא דווקא **בְּספסלים קְטַנִּים,** שלרבי שמעון מותר לגוררם, ואף על פי שאפשר להרימם ולטלטלם בלא גרירה, כיון שאינו מתכוין לעשות חריץ, מותר לגוררם, ולרבי יהודה אסור לגוררם, כיון שאפשר להרימם ולטלטלם בלא גרירה, **אֲבָל בְּספסלים גְּדוֹלִים** שאי אפשר לטלטלם בלא גרירה, **לְדִבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר** לגוררם.

הגמרא מקשה על רבי ירמיה רבה ועל עולא: **מֵתִיב רַב יוֹסֵף** – הקשה רב יוסף לרבי ירמיה רבה ולעולא, שנינו בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, גּוֹרֵר אָדָם** בשבת **מִטָּה כִּסֵּא וְסַפְסָל, וּכְלִבְדָּ שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּין לַעֲשׂוֹת חָרִיץ.** מבאר רב יוסף, **קָתָנֵי** [–שנה] רבי שמעון שמותר לגרור כלים **גְּדוֹלִים** שאי אפשר לטלטלם בלא גרירה, שהרי שנה שמותר לגרור מטה, **וְקָתָנֵי** שמותר לגרור גם כלים **קְטַנִּים,** שהרי שנה שמותר לגרור כסא, ורבי יהודה נחלק עליו ואסר בשניהם, כפי ששנינו בביצה (כג:) ׳רבי יהודה אומר, כל הכלים אין נגררין׳, ומלשון ׳כל הכלים׳ משמע שלדעתו בין כלים גדולים ובין כלים קטנים אינם נגררים. ואם כן מבואר שמחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון היא בין בכלים קטנים ובין בכלים גדולים, **וְקַשְׁיָא לְתַרְוַיְיהוּ** – לשניהם, בין לרבי ירמיה רבה שאמר שנחלקו רק בכלים גדולים, ובין לעולא שאמר שנחלקו רק בכלים קטנים.

מתרצת הגמרא: **עוּלָּא מְתַרֵּץ** את הברייתא **לְטַעְמֵיהּ** [–לפי שיטתו], **וְרַבִּי יִרְמְיָה רַבָּה מְתַרֵּץ** את הברייתא **לְטַעְמֵיהּ. עוּלָּא** שסובר שנחלקו רק בכלים קטנים, **מְתַרֵּץ** את הברייתא **לְטַעְמֵיהּ, שִׁמְטָה** ששנינו בברייתא, היינו מטה קטנה, **דּוּמְיָא דְּכִסָּא** – בדומה לכסא ששנינו בברייתא, שהוא כלי קטן, ורק במטה כזו אסר רבי יהודה, אבל במטה גדולה לדברי הכל מותר, לפי שלא נחלקו אלא בכלים קטנים. **וְרַבִּי יִרְמְיָה רַבָּה** שסובר שנחלקו רק בכלים גדולים, **מְתַרֵּץ** את הברייתא **לְטַעְמֵיהּ, שִׁכְּבָא** ששנינו בברייתא, היינו כסא גדול, **דּוּמְיָא דְּמִטָּה** – בדומה למטה ששנינו בברייתא, שהיא כלי גדול, ורק בכסא כזה התיר רבי שמעון, אבל בכסא קטן לדברי הכל אסור.

הגמרא מקשה על רבי ירמיה רבה: **מֵתִיב רַבָּה** – הקשה רבה לרבי ירמיה רבה, שנינו במסכת כלאים (פ״ט מ״ה), **מוֹכְרֵי כְסוּת,** אפילו אם היא שעטנז, **מוֹכְרִין** אותה **כְּדַרְכָּן** – כדרך שהם מוכרים שאר בגדים, והיינו שלובשים אותה בשוק כדי להראותה לקונים, ואינם עוברים בזה על איסור שעטנז, משום שאיסור שעטנז הוא בלבישת הבגד, כמו שנאמר (דברים כב יא) ׳לא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז׳, ולא אסרה תורה אלא לבישה שהיא כדי ליהנות כדרך כל הלובשים, **וּכְלִבְדָּ שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּין**

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ח. אֲבָל אִם אָכַל פֵּרוֹת אֲפִלּוּ הַרְבֵּה וְכֵן אִם שָׁתָה שְׁאָר מַשְׁקִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵם חֲמַר מְדִינָה אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי קִדּוּשׁ בְּמָקוֹם סְעֻדָּה לְפִי שֶׁהַיַּיִן סוֹעֵד הַלֵּב כז[44] וַחֲמִשֶּׁת הַמִּינִים נִקְרָאִים מָזוֹן לְכָךְ הֵם רְאוּיִים לְהִקָּרֵא עֲלֵיהֶם שֵׁם סְעֻדָּה מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר מַשְׁקִים וּפֵרוֹת כח[:]

חלק ב סימן רעג שיהיה הקידוש במקום סעודה סעיף ח

הלכתא רבתא

כז] סועד הלב - לכתחילה יש ליקח רביעית יין, ולא מיץ-ענבים[43].

כח] משקים ופירות - מי שמוזמן לקידוש אחר התפילה, ורואה שלא נשאר לו לפחות כזית מזונות (או רביעית יין), לא יאכל וגם לא ישתה כלל ועיקר, וכאשר יבוא לבית יקדש כדין על היין ויאכל[45].

ציונים והוספות

43) בשולחן שלמה ס"ק י כתב שמיץ ענבים נחשב כקידוש במקום סעודה, אבל הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי חט"ו עמ' צא) הסתפק אם מיץ־ענבים סועד הלב.

44) עד"ז **בסדר ברכת הנהנין פ"א הי"ז**: חוץ מן התמרים והיין שנפטרים בדיעבד בברכת הזן שבברכת המזון לפי שהם סועדים הלב גם כן וכן חמשת מיני דגן שאכלן לפני הסעודה נפטרו בברכת המזון בדיעבד.
(הנה שם משמע שגם תמרים בכלל, אבל כאן לא הזכיר רבינו שיכול לצאת בהם י"ח קידוש במקום סעודה).

45) ואף שיש מקילים בקידוש במקום סעודה בקידוש היום (עיין בהרחבה שו"ת יבי"א או"ח ח"ב סימן יט, ובשו"ת מנחת־יצחק ח"א סימן עג שאפשר להקל באכילת פירות עכ"פ) מכל מקום מדברי רבינו לא משמע כלל לחלק בין קידוש היום לקידוש הלילה, ואדרבה בסעיף הבא משמע שעוסק בקידוש היום דוקא.

שולחן ערוך – הלכות שבת

א בשבת שחרית בבואו מבית הכנסת צריך שיהיה שולחנו ערוך ומפה פרוסה על הפת מטעם שנתבאר בסי' רע"א ומטה שאוכל עליה מוצעת יפה כמו בסעודת הלילה לפי שכבוד יום קודם לכבוד לילה:

ב ותקנו חכמים לקדש על היין קודם סעודת שחרית כמו קודם סעודת הלילה לפי שכבוד יום קודם לכבוד לילה ואם לא יקדש ביום על היין יהא כבוד לילה עודף על כבוד יום מכל מקום לא תקנו לברך ברכת הקידוש שבירך בלילה אלא די בברכת בורא פרי הגפן שיברך על היין כדי שיהא היכר בזה שקידוש זה אינו אלא מדברי סופרים ומכל מקום גם זה הקידוש צריך שיהיה במקום סעודה ושלא יטעום כלום קודם לו כמו בקידוש הלילה אך מותר לשתות מים קודם תפלת השחר מפני שעדיין לא חל עליו חובת קידוש.

ויש אומרים שמותר לטעום קודם קידוש שביום הואיל ועיקרו אינו אלא מדברי סופרים לא החמירו בו כל כך ויש לסמוך על דבריהם בשעת הדחק כגון שאין לו יין ולא שאר משקה חמר מדינה אפילו אם גם פת אין לו יכול לאכול שאר מאכלים קודם קידוש זה אף אם מצפה שיביאו לו אחר זמן על מה לקדש אין צריך להמתין.

ואם יש לו פת צריך לברך על הפת תחלה קודם שיאכל שאר מאכלים שהרי יש אומרים שאף לכתחלה יכול לקדש על הפת דהיינו לברך המוציא עליה כמו שנתבאר בסי' ער"ב ואם יש לו חמר מדינה אף שאין לו יין לא יטעום כלום אפילו פת קודם שיברך על הכוס כמ"ש שם:

ג אבל בלילה אם אין לו לא יין ולא חמר מדינה ולא פת לקדש עליהם ומצפה שיביאו לו אחד מהם תוך הלילה לא יטעום כלום משאר מאכלים עד שיביאו לו על מה לקדש ויש לו להמתין על כל פנים עד חצות לילה אבל אם אינו מצפה שיביאו לו בלילה מותר לו לאכול שאר המאכלים בלא קידוש ואינו מחוייב ללון בתענית בשבת בשביל קידוש על היין או על הפת הואיל וכבר יצא ידי חובת עיקר קידוש של תורה במה שהזכיר של שבת בתפלת ערבית:

חלק ב סימן רפט סדר סעודת שחרית של שבת ובו ג' סעיפים:

א צריך להרבות בפירות ומגדים ומיני ריח אם יש לו כדי להשלים מנין מאה ברכות אף ששמע הברכות של קריאת התורה וההפטרה כמו שנתבאר בסי' מ"ו:

ב אם רגיל בשינת צהרים בחול אל יבטלנה בשבת כי עונג הוא לו:

ג ואחר השינה צריך לקבוע מדרש ללמוד תורה לרבים שנאמר בפרשת שבת ויקהל משה ודרשו חכמים למה נאמר בפרשה זו ויקהל שלא נאמר כן בכל התורה כולה אמר הקב"ה למשה רד ועשה לי קהילות גדולות בשבת כדי שילמדו הדורות הבאים אחריך להקהל קהילות בכל שבת להכנס בבתי כנסיות ובבתי

מדרשות ללמוד בהם תורה לרבים על כן צריך לקבוע מדרש להודיע לעם את חקי האלהים ולדרוש בדברי אגדה להכניס יראת שמים בלבבם ולא כמו שנוהגים עכשיו:

ד ואסור לקבוע סעודה בעת המדרש אלא יקדימנה או יאחרנה שצריכים הכל לבא לשמוע הדרשה או ללמוד בעצמם כשאין שם דורש כראוי והדורש לעם חקי האלהים ולהכניס בלבבם יראת שמים ונתאחר לבא לבית המדרש לא יניח הדרשה בשביל סעודה שלישית לפי שלימוד תורה ויראת שמים לרבים קודם לכל המצות שבתורה:

חלק ב סימן רצ בשבת ישלים מאה ברכות בפירות סעיפים א־ד

לקוטי תורה

[ומעתה יבאר הטעם שכל א' משלשת עמודים - תודה עבודה וגמילות חסדים - יש בכוחו להמשיך גילוי אור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין:]

תורה הוא שמותיו של הקב"ה, קורא בתורה הוא כמו שקורא בשם וכו'.

ידוע מאמר חז"ל שהתורה היא "שמותיו של הקב"ה", ונמצא שמי שקורא (ולומד) תורה ה"ז עד"מ כמו הקורא לחבירו בשמו, שעי"ז חבירו פונה אליו בכל עצמותו, וכך ע"י לימוד התורה פונה הקב"ה בכל עצמותו כביכול אל האדם הלומד תורה.

ולכן נקרא עסק התורה "בלשון קריאה, קורא בתורה, פירוש שעל ידי עסק התורה קורא להקב"ה לבוא אליו, כביכול כאדם הקורא לחבירו שיבא אליו, וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו להיות עמו בצוותא חדא".

וגמ"ח זו צדקה להחיות רוח שפלים, על ידי אתערותא דלתתא אתערותא דלעילא להיות המשכת סובב כל עלמין בבחינת ירידה והשפלה להחיות רוח שפלים.

גמילות חסדים היא כענין הצדקה, שפעולתה היא "להחיות רוח שפלים", ולפיכך נתינת הצדקה היא "אתערותא דלתתא" שעל ידה נמשך אור אין סוף ב"ה על האדם, דאע"פ שהוא ית' מצד עצמו רם ונשא למעלה מגדר עולמות, ה"ה יורד ומשפיל א"ע כביכול "להחיות רוח שפלים".

ועבודה זו קרבנות, בחינת רשפי אש שלמטה ליכלל באש שלמעלה.

ו"עבודה" - זו קרבנות - ענינה "אשה ריח ניחוח לה'", שהיו מעלים את הקרבן ע"ג המזבח ושם הי' עולה כליל באש המערכה, ובחז"ל אמרו שהיו שני מיני אש, אש שירדה מלמעלה ואש שלמטה (דאע"פ שירדה אש מלמעלה, מצוה להביא מן ההדיוט), ונמצא שבמזבח נכללו שני מיני האש - אש שלמטה ואש שלמעלה - יחד.

וכן הוא ענין הקרבנות בעבודת האדם, שהאדם צריך לעורר בלבו רשפי אש האהבה להקב"ה בתשוקה וכלות הנפש, עד שיכלל באש שלמעלה.

ד"ה וידעת היום פרק שלישי

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(יג) **אך** הנה עכ"ז אומר המגביהי לשבת משפילי לראות דגם בשעה שמגביהי לשבת במכון שבתו בעילוי אחר עילוי לאין שיעור בעצמותו ממש מ"מ גם אז הוא ית' יורד מעוצם בחי' הרוממות שלו ומשפילי לראות בירידה ושפלות גדולה בירידה אחר ירידה עד אין שיעור למטה מטה בכל פרטי השגח' גם בדצ"ח הגשמיי' גם למצוא טרף למזונם וכמ"ש נותן לחם לכ"ב כל"ח וחס ומרחם על כל מעשיו וכמו על נינוה העיר הגדולה כאשר נתכסו בשקים האדם והבהמה חס עליהם מאד וא' ליונה הנביא איך לא אחוס על י"ב רבוא אדם ובהמה רבה הרי חסים על הבהמה וכן מצינו בקי"ס שגם שמצרים טבעו בים חס עליהם וא' מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה לפני וכה"ג ומקרא מפורש ורחמיו על כל מעשיו אין זאת כ"א מצד שכאשר הוא ית' המרומם על כל ההשתלשלות כאשר משפיל עצמו גם זה בא ונמשך עד אין תכלית למטה מטה להיות יודע ומרגיש בצער ברואיו מפני שהן כח מעשיו עכ"פ הגם שזהו רק מחיצוניות דחיצוניות כח הפועל אלקי שבמל' דמל' דעשי' בצירופי' היותר אחרונים וכו' וזהו

שארז"ל שי"ב שעות הוי היום עד שג"ש האחרונים יושב וזן כל העולם כו' וד"ל והנה לפי המשל הנ"ל בשממית וכה"ג גם בזה יש להבין שיש בזה ב' אופנים הא' כאשר המלך הוא טרוד ברוממות עצמותו בעניינים רמים לא ירגיש בדברים קטני הערך מאד מאד כמו בהילוך שממית ומעשה קורי עכביש בהיכלו וכה"ג ולא ירגיש במעשים מכוערים של פחותי הערך מעבדיו הקטנים כשפחה ועבד שאחר הרחיים וכה"ג אבל כאשר לב המלך פנוי מכל עסקיו הרוממי' ומשים לבו ודעתו להשכיל גם בענינים קטנים שבחיצוניות דחיצוניות להשגיח גם עליהם מפני שמשפיל א"ע ביותר כאיש פשוט רש ונקלה כו' הנה אז ודאי נהפוך הוא שמדקדק ביותר גם על אשר כלא חשיבא ממש כמו השממית והזבוב ומצוה לזרוק אותם חוץ וירגז על כל אשר אין כדאי לדבר בזה ויקפיד ביותר על כל מכעיסיו גם בדבר קטן שבקטני' כו' וכללו' ענין זה הוא כמו המשל באדם בשינה והקצה דבשינה ודאי כשאדם ישן שכלו ומחשבתו מסתלקי' בעצמו' נפשו וגם לבו ומדותיו וגם כל כחות חיצוניו' שבגופו ולא נשאר בגופו רק המעט חיות המתצמצם מפנימיות הכחות והוא חיצוניות החיות הנשאר בלב מרוח החיים לצורך כחות החיצוניות שהן תנועה והרגשה בלבד כידוע ואז ודאי לא ירגיש בשום דבר המנגד לרצונו ושכלו ומדותיו וגם כאשר זבוב ושממית יהלכון בגופו לא ירגיש כלל ומכ"ש כאשר נמצאו בביתו והיכלו שלא כפי רצונו כו' אך בהקיצו משינתו נהפוך הוא לגמרי מפני שכל כחות נפשו הפנימיי' כמו הרצון והשכל ומדות ירדו מן העצמות להאיר בכלי מוחו ולבו כו' הנה אז ירגיש דוקא בכל אשר נגד רצונו ושכלו ומדותיו וגם ירגיש בכל דברים קטנים כמו הזבוב והשממית להבריחם ויקפיד על כל אשר בקצה ביתו כמו במעש' העבד ושפחה שאחר הרחיים וכה"ג ונמצא מובן מכל אלה המשלים עכ"פ מכוון א' כי בעת רוממות העצמות לא ירגיש כלל גם בדבר גדול שבגדולים ובעת ירידתו ושפלותו מן העצמות ירגיש גם בדבר קטן שבקטנים וכמו במשל השינה שעולה הכל בעצמות או במשל הטרדה בעמקות רוממות עצמותו אז יהיה בהעדר ההרגשה מכל וכל רק בדבר הנוגע לעצמותו ממש אבל בעת ירידתו בשפלות מעצמותו כמו בהקיצו מן השינה שיורדי' כחות העצמיים בכלי גופו ישגיח גם בכל פחותי הענינים ולהרגיש גם בדקות ההרגשה בפעולות פרטי פרטיות ולעיין היטב בכל פרט גם בענין פחות הערך מאד וד"ל:

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

והוא נטיל מב' סטרין וכליל להון בגבי'. נטיל מב' סטרין כנ"ל וכליל להון גביה שעיקר היופי היא מצד ההתכללות דוקא, כמשל הרבה גוונין ביחד לבן וירוק אדום כשהמה בהתכללות המה בתכלית היופי כמ"כ יובן עד"מ למעלה ג"כ שתכלית היופי הוא מהתכללות דוקא. **שם** יתנו צדקות הוי' תמן אתר מהימנותא לאתדבקא ותמן ינקין צדקת כו'. הנה צדקת הוי' נק' בשם נו"ה. שם יופי המדות ומשפיעים לזולתם ומקבלים מבחי' תפארת ומתדבקים שם, כמשארז"ל שחקים טוחנות מן לצדיקים לע"ל כמשל האכילה שמפררים המאכל כמ"כ מפררים ההשפעה לפי ערך המקבל, ואף שהמדות המה חח"ן בג"ה, חכמה חסד נצח מימין, חכמה היא מוח המדות חסד היא עצם המדה נצח נק' בשם ענף המדה, זהו רק עצם ענף המדה משא"כ פנימיות המדות המה מתפארת דוקא שהיא בחי' התכללות וכתי' מגיד דבריו ליעקב לא עשה כן לכל גוי שלהם אינו נמשך פנימיות ח"ו כ"א חיצוניות דוקא משא"כ לישראל נמשך פנימיות דוקא ע"י נו"ה.

בזהר פ' בראשית מקול מחצצים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

אך עיקר הענין הוא דהנה יש הפרש בזה דכאשר הרשעי' המה בשלימותם בלתי בירור עדיין לגמרי אז לא יש ביכולת הצדיקים להכניעם ולהאבידם, אבל כשהרשעים מתבררין ויוצא מהם חלק הטוב אזי יש ביכולת הצדיקים להכניעם ולהאבידם כו'. וטעם הדברים כי כאשר המה בשלימותם הרי הם אנשי השם אשר מעולם התהו ממש

והם גבוהים מבחי' התיקון ולא יוכלו להם אותם אשר למטה מהם במדריגה, אך כשמתבררים ע"י שם מ"ה ויוצא מהם חלק הטוב ולא נשאר רק חלק הרע שהוא בא בשבירה הנשאר בהיכלות החיצונים שלמטה מטה אזי בנקל מאד שיפלו ויאבדו לגמרי וכמ"ש כהמס דונג מפני אש כן יאבדו כו', כי רק מצד הטוב שבהם גבוהים המה מבחי' התיקון, אבל לאחר שהוציאו מהם הטוב ונכלל בקדושה ולא נשאר רק חלק הרע אותו יוכלו בקל להאבידו כו', והיינו ענין הבירור שניתן לתהו להתברר ע"י שם מ"ה דתיקון דהיינו רק ע"י בירור דוקא כנ"ל ולא כמו שהם בשלימותם כו'. ודוגמא לדבר בלעם הרשע שהי' גבה עינים ורחב לבב שהי' מבחי' התהו כו' ולא יכלו לו בני ישראל, אך כאשר הוציא ממנו משה חלק הטוב והוא במה שהשים ה' דבר בפיו כו' ונעשה תורה הרבה על ידו ע"י שנשא משלו ויאמר כו' שהוא כל פרשת בלק שניתנה למשה ולישראל, והפרשיות הללו מדברי בלעם הם ונעשה תורה לישראל, ואז לא נשאר רק חלק הרע שבו ולכן אמר אחר שגמר כל דבריו הנני הולך לעמי כו' ואז יכלו לו והרגוהו כו', ועד"ז בכולם אשר שרשם מתהו כו', וע"ד דוגמא במה שאמרו דילמא נפיק מיני' ברא מעליא וכשהולידו אזי יוכלו לו כו' וכיוצא בזה. וזהו שאמר עדה נא גאון וגובה פי' כמו שהם בשלימותם כו'. אך הנה הגם שאין זה ביכולת הצדיקים אבל הוא ית' כל יכול מאחר שממנו הי' השבירה והתיקון ביכולתו לעשות מתהו תיקון כו', וזהו שאמר אם זרוע כאל לך כו'. וענין מה שנת"ל שכאשר הם בשלימותם אזי לא יש יכולת להפילם היינו קודם שנתמלא סאתם עדיין אז א"א לברר אותם וכאשר נתמלא סאתם אזי מ"ה מברר ב"ן כו'.

ואם זרוע כאל לך

בס"ד, פ' שמות, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

אצילות ועשיה - שניהם בחינת גבול

כאן חוזר הרבי נ"ע להמשך המשפט שלפני הסוגריים, שם נאמר שעם היותן אלוקות ממש שעל שום זה נקראו אצילות, **מכל מקום הרי הם גם כן בבחינת יש מאין מפני שהן בחינת גבול שאינן ערוך לגבי אור אין סוף הכלי גבול כו' והתהוותן הוא בדרך אין ערוך כו',**

ויותר משאין ערוך עולם העשיה לגבי עולם האצילות כו', הרי אין ערוך אצילות לגבי האין סוף, כיון שגם אצילות וגם עשיה הם גבוליים, ואמנם בנבראים הגשמיים רואים את כוחו של הבורא באופן של יש ונברא, ובעולם האצילות זה גילוי של הבורא ממש אלא שזה בגבול, מכל מקום כיון שזה גבול מול גבול הוא פחות 'אין ערוך' מאשר גבול (אצילות) לגבי בלי גבול ממש.

דהרי המקור של הנבראים בעולמות בריאה יצירה עשיה הם **הכלים דאצילות** שהם **נעשים נפש רוח נשמה** - שהם הכוחות הבאים בהתלבשות **לבריאה יצירה עשיה כו', וכל מה שנתהווה בבריאה יצירה עשיה הכל הוא מבחינת הכלים דאצילות דאיהו וגרמוהי חד** (האור אין סוף והכלים נעשים דבר אחד) **לברוא** בהם ועל ידם יש מאין **כו' דבחינת איהו הוא** — האור שלמעלה מגדר הנבראים **כו', ובחינת גרמוהי - הכלים הוא מה שבבחינת שייכות אל הנבראים כו'**

(וכמו שנתבאר במקום אחר דבחינת איהו שמתייחד עם גרמוהי הוא בבחינת בלי מספר - כלומר בלי גבול **ובחינת גרמוהי הוא בבחינת מספר, וגם הארת בחינת איהו שעל ידי גרמוהי** - הנה למרות שנתבאר שבחינת איהו הוא בלי גבול, כיון שהוא מתאחד עם גרמוהי, נעשה גם בו בחינת גבול ומספר, וזה **המבואר שם דיש לומר שהוא בבחינת מספר שזהו ענין שיעור קומה של יוצר בראשית כו'**). - שזה שיש לו איזה 'שיעור קומה' כביכול מראה על בחינה של גבול. מהסבר זה אנו רואים שיש שייכות בין הגבול של הכלים דאצילות, לגבול של עולמות הנבראים, בזה שהחיות של הנבראים שרשן מהכלים דאצילות.

מסקנת הענין: **הרי שיש להם** - לנבראים **איזה ערך** מול האצילות, ששניהם מוגבלים, **אבל הכלים דאצילות לגבי אור אין סוף** הבלי־גבול **הן כאין ערוך לגמרי כו'**. וזה כאמור, כאשר מסתכלים על בחינת הגבול שבכלים של האצילות מול בחינת הבלי־גבול, ולא על מהותם שזה אלוקות ממש.

קיצור.

והגם שהכלים הן גם כן אצילות, הנה זהו בבחינת התנוצצות (עיין[15] דרוש שיטת הר' מנחם רקנטי פרק ג') כמו הניצוץ שהוא אותו המהות ונבדל כו',

---

15. אור התורה להצ"צ "מארז"ל וענינים" עמ' רסא, וזה לשונו: ענין מאורו הגדול התנוצצו הכלים האלה, היינו שהתהוות הכלים אינו מעצם האור כ"א מבחי' הארה המתנוצץ מהאור, כעין מ"ש בע"ח שער כסה"כ וז"ל כסא כבוד דבריאה הם ג' אורות המתנוצצי' מכח"ב

ולכן לגבי מקורם באדם קדמון ואותיות הרשימו אחר הצמצום אינו בבחינת שינוי המהות, ולגבי אור אין סוף הבלי־גבול וגם לגבי הרשימו לפני הצמצום הרי הם באין ערוך כו'. **ויותר משאין ערוך כו'.**

יום ב' דחג השבועות תער"ב

דאצי' ומתלבשי' בג"ר כו' דבריאה עכ"ל וכסה"כ הוא לבוש להארת תנה"י שבמל' דאצי' יעו"ש ספ"א, ואם כסה"כ הוא נמשך מעצם כח"ב דאצי' איך יהי' לבוש להארת נה"י דמל' א"ו שהתנוצצות הוא רק הארה בעלמא ועמ"ש מזה בסידור בדרוש שאחר עלינו לשבח, ואי"ז כמו ענין אצי' שהוא ע"ד ויאצל מן הרוח שהיא הארה הקשורה במקורה כשלהבת הקשורה בגחלת, משא"כ ענין התנוצצות הארה. וכמדומה שבדרוש הנ"ל משל לזה מענין חיות המלובש במאכל ממוצא פי הוי' שלמעלה משרש האדם ולכן הוא מחי' את האדם ואעפ"כ הרי ירד למטה מאד כו' וכמו ניצוץ אלקי המלובש בנשמה נק' ניצוץ וכבר נעשה נפרד ויש כו' עד"ז ענין התנוצצו' האור שנעשו ממנו הכלים, משא"כ ענין אצי' זהו גילוי אור מא"ס המאיר לתוך הכלים, שהרי האור קשור במקורו ממש כשלהבת הקשורה כו'. ועד"ז פי' האריז"ל ששרש הכלים נתהוו מהרשימו כו' וממה שנפל מהכאת האורות מטי ולא מטי כו' שזהו ענין התנוצצות שאמר הרמ"ר, וי"ל עד"ז הלך רבינו ז"ל בכמה דרושים שביאר איך החכמה לגבי אא"ס אין ערוך כלל משא"כ אפי' עשיי' לגבי אצילות יש ערך כמ"ש בביאור דאתה הצבת גבולות ארץ, וקאי על כלי החכמה שנק' בריאה יש מאין לגבי אא"ס והיינו והחכ' מאין תמצא כו' ואף שהן כלים דע"ס דאצי', והן אלקות. עיין שם המשך הביאור.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

מכלכל חיים בחסד, בפרט ביום הדין דראש השנה. ב' פעמים י"ה כמו שיהיה לעתיד לבא

וְזֶהוּ "מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, מְחַיֶּה כו' אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר".

דְּהִנֵּה זֶה מַה שֶּׁהוּא מְכַלְכֵּל חַיִּים הוּא רַק בְּחֶסֶד, דְּאָס וואָס הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ גִּיט אוּנְז לעבֶּען[לו] וְהַנִּצְרָךְ אֶל הַחַיִּים הוּא רַק בְּחֶסֶד, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה הוּא לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּתִים, לְסָמֹךְ אֶת הַנּוֹפְלִים, לְרַפֵּאת אֶת הַחוֹלִים וּלְהַתִּיר אֶת הָאֲסוּרִים, וְהֵינוּ דִּכְלָלוּת הַכַּוָּנָה בָּזֶה הוּא שֶׁהָאָדָם יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה כָּל אֶחָד לְפִי עִנְיָנוֹ בְּהַד' מַדְרֵגוֹת הַנַּ"ל, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁמְּקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר, דְּהִנֵּה בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, "כִּי גֵּר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם", הַכַּוָּנָה הוּא לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים", דְּזֶה שֶׁהָעוֹלָם הוּא יֵשׁ וְגַשְׁמִי, לְפִי שֶׁכָּךְ גָּזַר רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, דְּיִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, יָאִירוּ אֶת הָעוֹלָם, וְזֶהוּ הַטַּעַם מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל הוֹלְכִים מִמְּדִינָה לִמְדִינָה בְּטִלְטוּלִים שׁוֹנִים בִּכְדֵי לְבָרֵר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר הַתּוֹרָה, וְזוֹהִי הַסִּבָּה עַל רִבּוּי הַנִּסְיוֹנוֹת וְהַשֵּׁם צַדִּיק יִבְחָן, מִי שֶׁיּוּכַל לַעֲמֹד בַּנִּסָּיוֹן. וְזֶהוּ "זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ", דְּהַיּוֹם דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֲגַם שֶׁהוּא בְּיוֹם שִׁשִּׁי לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, הוּא "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ", לְפִי שֶׁהוּא בְּיוֹם שֶׁנִּבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְהָאָדָם הוּא תַּכְלִית הַכַּוָּנָה בִּבְרִיאַת וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת, וְלָכֵן הִנֵּה בְּיוֹם זֶה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הוּא "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ", וּמִכָּל מָקוֹם הִנֵּה הוּא "זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן", דְּיוֹם רִאשׁוֹן הוּא מִדַּת הַחֶסֶד, וְהֵינוּ דְּלִהְיוֹת אֲשֶׁר בְּהַיּוֹם דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהוּא יוֹם הַדִּין וּמִשְׁפָּט, וְהַמְּקַטְרְגִים בָּאִים לְקַטְרֵג חַס וְשָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא אָב הָרַחֲמִים הוּא מַגְבִּיר מִדַּת הַחֶסֶד, דְּזֶהוּ זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי "כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל [הוּא] מִשְׁפָּט לֵאלֹקֵי יַעֲקֹב", דְּכָל הַכַּוָּנָה דִּבְרִיאַת הָאָדָם וְהָעוֹלָם הוּא לְפִי שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהָעֲבוֹדָה שֶׁל הַתַּחְתּוֹנִים, וּמֵהַאי טַעֲמָא[לז] הִנֵּה "וְעַל הַמְּדִינוֹת בּוֹ יֵאָמֵר אֵיזֶה לְחֶרֶב וְאֵיזֶה לְשָׁלוֹם" כו', דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הוֹלְכִים מִגּוֹי אֶל גּוֹי הוּא בִּכְדֵי לְהָאִיר בְּאוֹר תּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, "וּבְרִיּוֹת בּוֹ יִפָּקֵדוּ לְהַזְכִּירָם לְחַיִּים" כו', וְהוּא יִתְבָּרֵךְ מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְיַשְׁלִימוּ הַכַּוָּנָה הָאֲמִתִּית שֶׁהָיְ[תָ]ה בִּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ "מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָ־הּ עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָ־הּ", וְאוֹמֵר ב' פְּעָמִים יָ־הּ, דְּהִנֵּה יָדוּעַ דְּהַשֵּׁם דְּלֶעָתִיד יִהְיֶה ב' פְּעָמִים יָ־הּ, וְלָכֵן הִנֵּה בְּהַפָּסוּק הָרִאשׁוֹן דִּתְקִיעַת שׁוֹפָר מַזְכִּיר הַשֵּׁם יָ—הּ ב' פְּעָמִים שֶׁהוּא הַשֵּׁם דְּלֶעָתִיד, דִּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִתְקָרְבִים אֶל הַגִּלּוּי שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבוֹא, והוּא יִתְבָּרֵךְ מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד לָתֵת לְכָלָל יִשְׂרָאֵל שָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה.

יום ב' דראש השנה, תר"צ

לו. זה שהשם יתברך נותן לנו חיים. לז. ומטעם זה.

לקוטי דיבורים

בתוך הדברים אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש[8]. בכלל זה אורך תשעה או עשרה חודשים, שעל פי הדרך הרגיל זה משך הזמן הגדול ביותר, ואילו שומרי תורה ומצוות אפילו בדרך הפשוטה מסיימים את המשפט בגיהנם בארבעה או חמשה חדשים.

גם בעולמנו שהנו עולם השקר תופס ה"יחוס" מקום, ובעולם האמת תופס ה"יחוס" מקום גדול מאד. הגמרא[9] מספרת לנו אודות המשפט בגיהנם וכיצד אברהם אבינו מציל אפילו את פושעי ישראל שהם מלאים מצוות כרימון וביחוד את שומרי התורה והמצוות.

היחוס של אברהם אבינו ושאר האבות הנו יחוס כללי. ישנם כאלה שיש להם גם יחוס פרטי ואלה הם שיש להם אבות ואבי אבות צדיקים. גם חסידים מקושרים בבואם לעולם האמת, הבקשה הראשונה שלהם היא: הודיעו נא לרבי שלי.

ישנם גם כאלה המסיימים את משפט הגיהנם שלהם בחודש ימים בלבד ולאחר מכן מתחיל סדר העליות בבחינת "וקדושים בכל יום יהללוך סלה", עליות הנשמה בעילוי אחר עילוי. ואילו הענדל רק הריח את ריח הגיהנם. דמעותיו בשעת התפלה, פרקי התהלים הלבביות שלו, אהבת ישראל האמיתית שלו על דרך החסידות, מסירות נפשו ומדותיו הטובות בקירובם של האברכים לדרכי החסידות - הצילוהו מיסורי גיהנם ומעלים אותו מדרגא לדרגא בעילוי אחר עילוי.

ערב ר"ח תמוז, ה'תש"ב

8) עדיות ספ"ב.

9) עירובין יט, א.

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

בשנת תקנ"ב בא לווילנא אחד מאזרחי זאַמוט שמעון שמו[144] תלמיד תלמידו של ר' ישראל ליפשיץ[145] בתכונה והנדסה ותלמיד תלמידו של ר' זלמן הענע בדקדוק ובקי בתנ"ך על צד הפלא ונשא חן בעיני הגאונים ר' ישכר אחי הגר"א ור' אברהם בן הגר"א ויקרבוהו במאד ויסדרו אותו בתור משגיח כללי על כל המלמדים תנ"ך בת"ת בווילנא.

שמעון הסתתר באיצטלא של צורבא מרבנן ירא אלקים והגר"א כיבדו במאד וגם ביקשו לבקר את ספרו דקדוק אלי'[146] ואיש לא יכול לשער אשר שמעון זה הוא מן המשכילים הנסתרים וכל מעינו הי' לעשות נפשות להשכלה.

הוא הי' מסדר את תלמידי הת"ת לפי כשרונותיהם ולבעלי כשרונות מצוינים מאלו שכבר יצאו ללמוד גמרא בישיבה סידר לימוד תנ"ך בפירושים נוספים על פי' רש"י וכשהי' בטוח שכבר הרעיל אותם בארסו הי' מסדר להם סדר נסיעה לאחת מערי אשכנז בתואנה שנוסעים המה לאחת הישיבות במינסק, סלוצק וסמאַרגאָן ובריסק.

לצעירים מצוינים ביותר הי' עוזר גם בסכומים גדולים וכה המשיך עבודתו בסדר מסודר ובמרץ רב, ועל הרוב הי' בוחר בבני עניים אשר מכיון שנסעו נשכחו מלב ולא היו מדברים אודותם.

כארבע שנים עבד שמעון, המסית המסתתר לצודד נפשות להביאן תחת כנפי ההשכלה, בחריצות

144) שמעון ליליענטהאל (אגרות־קודש הנ"ל הערה 2 בשוה"ג). סבו של המשכיל וכופר ד"ר מנחם ליליענטהאל ראה בארוכה קונטרס הצ"צ ותנועת ההשכלה ע' 5 ואילך. שיחת חג הפסח שבהערה 2 (לקו"ד ח"ג תלא, א. תלח, א ואילך. ספר השיחות תש"ג ע' 83. ע' 91 ואילך). ספר השיחות תש"ד ע' 4.

145) אולי הוא ר' ישראל ב"ר משה הלוי סג"ל מזאמושץ (ת"ס־תקל"ב*) מח"ס נצח ישראל (פרנקפורט דאדר, תק"א). אך לא מצאנו ששם משפחתו הוא ליפשיץ.

146) נדפס לראשונה ווילנא תקצ"ג.

*) כנסת ישראל (ווארשא תרמ"ז) ע' 690. תולדות הפוסקים (ווארשא, תרפ"ב) ע' 453.

גדולה ובסדר מסודר, ובכל חצי שנה הי' בוחר מבין התלמידים בעלי הכשרונות ובתמימות מעושה של הוי גולה למקום תורה[147] הי' שולחם לבתי הספר שתחת השפעת המשכילים בגליציא ופולין, ואיש זולת יוסף פעסעלעס, שהי' משכיל בסתר ותומך את המשכילים בסכומים גדולים לא ידע וגם לא חשד בו בשמעון כי חפשי בדעות הנהו.

147) אבות פ"ד מי"ד.

אגרות קודש

[תחלת תמוז תרפ"א]

ב"ה

תלמידינו הנעלה וו"ח אי"א מו"ה שמואל שי'

שלום וברכה

מכתבו הבטוח בצירוף הפ"נ התקבל, ושלחתי באהל קדש הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ושומע תפלה ימלא משאלות לבבו לטובה ולברכה.

עבודה דורשים מאתנו, וכשמה כן היא מל' עורות מעובדים, שלוקחים עור עב, ונותנים אותה ביורה עשוי' לכך וע"י אמצעית כמה מינים מתרכך העור, ונעשה ראוי למה שראוי. וכן הוא עניני עבודה, ואצלינו הכל ישנו על מילואו, העור עב, ונתונים אנחנו ביורה, מיר ליגין אלע גוט אין פעסיל, וגם הסממנים יש בנו, הם מי התורה בנגלה ובדא"ח, ומ"מ אין העור מתרכך. ועל זה עלינו לבקש חשבונות רבים, מי האשם, העור או הרוטב, ובכל אופן הרי חסרון ישנו, וצריכים לשרש ולעקור אחר החסרון ההוא.

ולפעמים עצה טובה היא ללמוד שיעור במדרש רבה, בהבנה אדעתי' דנפשי', שיעורר את הלב, וכמאמר רבינו כ"ק אאזמו"ר הרב צמח צדק זהר איז מרומם דעם נפש און מדרש איז מעורר דיא הארץ, און תהלים מיט טרערין ואשט אוייס דיא כלי, כן שמעתי מר' חנוך הענדיל ז"ל שאמר לו על יחידות. וסוף דבר צריכים לעבוד ולהתחנן מהשי"ת כי יהי' בעזרינו, ויאר פניו אלינו בחסד וברחמי'.

והי' ברכה כאו"נ והדו"ש בן מו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

המשך ביאור למס' שבת ליום רביעי עמ' ב

הקודם להיות דינה כבגד, ועל כן היא מקבלת טומאה. **וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, קִיפּוּל מוֹעִיל, וּבַטּוּלֵי בַּטִּיל** – ובטלה מתורת בגד, ושוב אינה מקבלת טומאה. **אֶלָּא לְעִנְיַן הַדְלָקָה** לנר שבת, **כְּמַאי פְּלִיגִי** – במה נחלקו התנאים.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, וְכֵן אָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה, הָכָא** – כאן במשנתנו, **בְּחִתִּיכַת בֶּגֶד שֶׁשִּׁיעוּרָהּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** אצבעות **מְצוּמְצָמוֹת** [–מדוייקות] **עַסְקִינַן** – אנו עוסקים, **וּבְיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת עַסְקִינַן,** ששייך בו איסור מוקצה, ונידון המשנה הוא כשבא להדליק את נר השבת ביום טוב. ועוד יש להקדים, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי יְהוּדָה** – שבין רבי אליעזר ובין רבי עקיבא סוברים את דברי רבי יהודה, **דְּאָמַר מַסִּיקִין** התנור ביום טוב **בְּכֵלִים** שלמים, שהרי מותרים בטלטול לצורך תשמיש בהם, לכן מותר גם לטלטלם כדי להסיק בהם, **וְאֵין מַסִּיקִין** ביום טוב **בְּשִׁבְרֵי כֵלִים,** שנשברו ביום טוב, כיון שאתמול בהיותם שלמים היו עומדים לתשמישם הרגיל, וכעת שנשברו אינם עומדים אלא להסקה, ובכך שנשתנה ייעודם ביום טוב נחשבים ל'נולד', והרי הם באיסור מוקצה. **וּדְכוּלֵּי עָלְמָא** – ובין רבי אליעזר ובין רבי עקיבא **אִית לְהוּ** – סוברים את דבריו **דְּעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא, הַמַּדְלִיק** נר לשבת, **צָרִיךְ שֶׁיַּדְלִיק בְּרוֹב** הפתילה **הַיּוֹצֵא** מהנר, כלומר, לא יסלק ידיו מההדלקה עד שידליק רוב חלקה של הפתילה היוצא מהשמן או מהשעוה, ולא ידליק מעט ויסמוך על כך שימשיך להידלק מאליו. ומחלוקתם היא, **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר,** הקִיפּוּל שקיפלו מערב יום טוב, **אֵינוֹ מוֹעִיל** לבטלו מתורת בגד, **וְכֵיוָן דְּאַדְלִיק בֵּיהּ פּוּרְתָּא** – וכיון שהתחיל להדליקו ביום טוב, ונחסר ממנו מעט, **הַוְיָא לֵיהּ** [–הרי הוא] **שֶׁבֶר כְּלִי** שנשבר ביום טוב, שהרי עתה אין בו שלש על שלש אצבעות ובטל מתורת בגד, **וְכִי קָא מַדְלִיק** – וכשממשיך להדליק רוב היוצא ממנה [כדינו של עולא], **בְּשֶׁבֶר כְּלִי קָמַדְלִיק,** ואין מדליקים בשבר כלי ביום טוב משום 'נולד', ולכן אסור להדליק נר שבת בפתילה זו ביום טוב שחל בערב שבת. **וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר,** הקִיפּוּל שקיפלו בערב יום טוב **מוֹעִיל** לבטלו, וכבר מערב יום טוב **אֵין תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו** אלא הוא עומד להדלקה, **וְכִי קָמַדְלִיק** ביום טוב, **בְּעֵץ בְּעָלְמָא קָמַדְלִיק,** ואינו מוקצה, ולכן מותר להדליק בו נר שבת אף כשחל יום טוב בערב שבת.

אָמַר רַב יוֹסֵף אחר ששמע ביאור זה במחלוקת התנאים במשנתנו, **הַיְינוּ דְּתָנֵינָא** – זהו מה ששניתי מרבותי משנה **'שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** אצבעות **מְצוּמְצָמוֹת',** ועד עתה **לֹא יָדַעְנָא לְמַאי הִלְכְתָּא** – לענין מה שנו זאת, שהלא לענין קבלת טומאה, אדרבה, אם אין השיעור מצומצם בודאי מקבל טומאה, ועתה מובן הדבר, שהכוונה למשנתנו שמדובר בה דווקא באופן שהשיעור מצומצם.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רב אדא בר אהבה: **וּמִדְּקָא מְתָרֵץ** – ומכך שמפרש **רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה** את המחלוקת במשנתנו **אַלִּיבָּא** [–לשיטתו] **דְּרַבִּי יְהוּדָה** שאין מסיקים בשבר כלי ביום טוב כיון שנולד הוא, **שְׁמַע מִינָּהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ** – יש להוכיח מכך שרב אדא סובר שהלכה כרבי יהודה, וקשה, **וּמִי** [–וכי] **אָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה הָכִי** [–כן], שהלכה כרבי יהודה, **וְהָאָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה,**

פרשת וירא

יח א וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב
פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם: ב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה
שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם
מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה: ג וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־נָא
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ:
ד יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת
הָעֵץ: ה וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר
תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן
תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: (לוי) ו וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה
אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת
לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת: ז וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח
בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת
אֹתוֹ: ח וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה
וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ
וַיֹּאכֵלוּ: (ישראל) ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ
וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל: י וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת
חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח
הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו: יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים
בַּיָּמִים חָדַל הָיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים: יב וַתִּצְחַק
שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה
וַאדֹנִי זָקֵן: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה
צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֲמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי:
יד הֲיִפָּלֵא מֵיהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת
חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ א עמ' 105)

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' (יח, א)

מְסֻפָּר עַל הָרַבִּי הָרַשַׁ"ב, שֶׁבְּיַלְדוּתוֹ (בֶּן אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ) נִכְנַס פַּעַם לִזְקֵנוֹ, הַ"צֶּמַח צֶדֶק", וּפָרַץ בִּבְכִי: מַדּוּעַ אֵין ה' נִרְאֶה אֵלָיו, כְּשֶׁם שֶׁנִּרְאָה אֶל אַבְרָהָם? סִפּוּר זֶה מְלַמְּדֵנוּ, שֶׁכָּל יְהוּדִי, אִישׁ אִשָּׁה וָטַף, שַׁיָּךְ לִבְכּוֹת וּלְתִבְעַ שֶׁהַקָּבָּ"ה יִתְגַּלֶּה אֵלָיו. אַבְרָהָם אָבִינוּ נוֹתֵן אֶת הַכֹּחַ, וְעַל יְדֵי בְּכִיָּה וּתְבִיעָה אֲמִתִּית נִתָּן לְהַגִּיעַ לְכָךְ בְּפֹעַל.

שני טו **וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה | לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי | יָרֵאָה**
וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי צָחָקְתְּ: טו וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים
וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם:
טז וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי
עֹשֶׂה: יח וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם
וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: יט כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר
יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה
לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־
אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו: כ וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת
סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד:
כא אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ |
כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה: כב וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ
סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה: כג וַיִּגַּשׁ
אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע:
כד אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה
וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר
בְּקִרְבָּהּ: כה חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת | כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית
צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָּךְ
הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: כו וַיֹּאמֶר יְהוָה
אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר
וְנָשָׂאתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם: כז וַיַּעַן אַבְרָהָם
וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר
וָאֵפֶר: כח אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה
הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא
אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה: כט וַיֹּסֶף
עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים
וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים: ל וַיֹּאמֶר אַל־
נָא יֶחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים
וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:
לא וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוּלַי
יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר
הָעֶשְׂרִים: לב וַיֹּאמֶר אַל־נָא יֶחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה
אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא
אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה: לג וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה
לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 155)

וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (יח, יט)

יֵשׁ לְהַמְתִּיק אֶת הַקֶּשֶׁר בֵּין "לַעֲשׂוֹת צְדָקָה" לְפָרָשַׁת סְדוֹם, שֶׁכֵּן לֹא נֶחְתְּמָה גְּזַר דִּינָהּ שֶׁל סְדוֹם אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁלֹּא נָתְנוּ צְדָקָה,

כַּכָּתוּב (יחזקאל טז, מט) "זֶה הָיָה עֲוֹן סְדֹם . . וְיַד עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה". וּמַה שֶּׁכָּתוּב לְהַלָּן "הַכְּצַעֲקָתָהּ . . עָשׂוּ", "צַעֲקַת רִיבָה אַחַת" - הָעִקָּר בָּזֶה הוּא לֹא הַחֵטְא שֶׁל שְׁפִיכוּת דַּמִּים, אֶלָּא הֶעְדֵּר נְתִינַת צְדָקָה בְּאֹפֶן קִיצוֹנִי וּמַבְהִיל, הַנְהָגָה שֶׁהֵבִיאָה לִשְׁפִיכוּת דַּמִּים.

שלישי **יט** א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב
וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם
וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה: ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדֹנַי סוּרוּ
נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם
וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי
בָרְחוֹב נָלִין: ג וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ
אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ:
ד טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ עַל־
הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה: ה וַיִּקְרְאוּ
אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ
הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם: ו וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם
לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו: ז וַיֹּאמַר אַל־נָא
אַחַי תָּרֵעוּ: ח הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ
אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב
בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־
כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי: ט וַיֹּאמְרוּ | גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ
הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם
וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת:
י וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם
הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ: יא וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־
פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ
לִמְצֹא הַפָּתַח: יב וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עֹד
מִי־לְךָ פֹּה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר
הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם: יג כִּי־מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת־
הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה
וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ: יד וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר |
אֶל־חֲתָנָיו | לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִן־
הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי
כִּמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו: טו וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ
הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־
שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר:
טז וַיִּתְמַהְמָהּ | וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ
וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ
מִחוּץ לָעִיר: יז וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר
הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד
בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָّלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה: יח וַיֹּאמֶר לוֹט
אֲלֵהֶם אַל־נָא אֲדֹנָי: יט הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן
בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת
אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָّלֵט הָהָרָה פֶּן־
תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי: כ הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה
לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָּלְטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא
מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 244)

לוֹקְחֵי בְּנוֹתָיו (יט, יד)

שֶׁאוֹתָן שֶׁבַּבַּיִת אֲרוּסוֹת לָהֶם (רש"י)

אֵין כַּוָּנָתוֹ לְדִין אֲרוּסָה וְחָלוּת גֶּדֶר אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁהֲרֵי מִסְתַּבְּרָא שֶׁדִּין זֶה הִתְחַדֵּשׁ רַק בְּמַתַּן תּוֹרָה. וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (רִיש הִלְכוֹת אִישׁוּת): "קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיָה אָדָם פּוֹגֵעַ אִשָּׁה בַּשּׁוּק . . מַכְנִיסָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ . . וְתִהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה" (וּבְלַאו הָכִי תָּמוּהַּ לוֹמַר שֶׁאַנְשֵׁי סְדוֹם הִתְנַהֲגוּ עַל פִּי דִּין תּוֹרָה). אֶלָּא כַּוָּנָתוֹ לְשִׁדּוּכִין וּזְמַן שֶׁל הַכְנָסָה לַחֲתֻנָּה, וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּרִבְקָה אִמֵּנוּ, ש"נּוֹתְנִין לִבְתוּלָה י"ב חֹדֶשׁ לְפַרְנֵס אֶת עַצְמָהּ בְּתַכְשִׁיטִים".

רביעי כא וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָּנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה
לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: כב מַהֵר הִמָّלֵט
שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה
עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר: כג הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־
הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעַרָה: כד וַיהוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם
וְעַל־עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמָיִם:
כה וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת
כָּל־יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה: כו וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ
מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח: כז וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כח וַיַּשְׁקֵף
עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא
וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן: כט וַיְהִי
בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־
אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בַּהֲפֹךְ

אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט: לְ וַיַּעַל לוֹט מִצֹּעַר
וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצֹעַר
וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו: לא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה
אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ
כְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ: לב לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן
וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע: לג וַתַּשְׁקֶיָן אֶת־
אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב
אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ: לד וַיְהִי
מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי
אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִי
עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע: לה וַתַּשְׁקֶיָן גַּם בַּלַּיְלָה
הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יָיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ
וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ: לו וַתַּהֲרֶיָן שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט
מֵאֲבִיהֶן: לז וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב
הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם: לח וְהַצְּעִירָה גַּם־הִוא
יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן
עַד־הַיּוֹם: **ס כ** א וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב
וַיֵּשֶׁב בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר: ב וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח
אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה: ג וַיָּבֹא אֱלֹהִים
אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת
עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְעֻלַת בָּעַל:
ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם־
צַדִּיק תַּהֲרֹג: ה הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא
וְהִיא־גַם־הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתֹם־לְבָבִי וּבְנִקְיֹן
כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת: ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם גַּם
אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתֹם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת וָאֶחְשָׂךְ
גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ
אֵלֶיהָ: ז וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא
וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי־מוֹת
תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ: ח וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר
וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד: ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ
לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־חָטָאתִי לְךָ
כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים
אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי: י וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה:
יא וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים
בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי: יב וְגַם־אָמְנָה
אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי
לְאִשָּׁה: יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי
וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא: יד וַיִּקַּח
אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם
וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ: טו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה
אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב: טו וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה
נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם
לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת: יז וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם
אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־
אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ: יח כִּי־עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד
כָּל־רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת
אַבְרָהָם: **ס כא** א וַיהוָה פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר
אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר: ב וַתַּהַר וַתֵּלֶד
שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ
אֱלֹהִים: ג וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ
אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק: ד וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־
יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 141)

וַיִּקַּח אַבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר . . וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם (כ, יד)

כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּיֵּס וְיִתְפַּלֵּל עָלָיו (רש"י)

מַשְׁמַע, שֶׁאֲבִימֶלֶךְ בִּקֵּשׁ מִתְּחִילָה מֵאַבְרָהָם וְאַבְרָהָם מָחַל לוֹ. וְכֵן מוּבָן מִכָּךְ שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁאַבְרָהָם סֵרֵב לְקַבֵּל מַתָּנָה זוֹ. וְאַף שֶׁאֲבִימֶלֶךְ טָעַן שֶׁנָּהַג בְּתֹם לֵב, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ צֹרֶךְ בְּבַקָּשַׁת מְחִילָה, שֶׁכֵּן סוֹף סוֹף חָטָא חֵטְא חָמוּר בְּיוֹתֵר כְּלַפֵּי אַבְרָהָם, וְכַוָּנָתוֹ אֵינָהּ מִשַּׁנָּה עֲבֵדָה זוֹ.

חמישי ה וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֵד לוֹ אֵת יִצְחָק
בְּנוֹ: ו וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־
הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי: ז וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם
הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן לִזְקֻנָיו: ח וַיִּגְדַּל
הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם
הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק: ט וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר

הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק: י וַתֹּאמֶר
לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ
בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק: יא וַיֵּרַע הַדָּבָר
מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אודֹת בְּנוֹ: יב וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר
וְעַל־אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע
בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע: יג וְגַם אֶת־בֶּן־
הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ הוּא: יד וַיַּשְׁכֵּם
אַבְרָהָם | בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן
אֶל־הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ
וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע: טו וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־
הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם:
טז וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק כִּמְטַחֲוִי קֶשֶׁת כִּי
אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא
אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ: יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קול הַנַּעַר
וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים | אֶל־הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר
לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אַל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים
אֶל־קול הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם: יח קוּמִי שְׂאִי
אֶת־הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֵךְ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדול
אֲשִׂימֶנּוּ: יט וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר
מָיִם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ אֶת־
הַנַּעַר: כ וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב
בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה קַשָּׁת: כא וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן
וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 104)

צְחוֹק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים, כָּל הַשּׁוֹמֵעַ יִצְחַק לִי (כא, ו)

מִדָּתוֹ שֶׁל יִצְחָק הִיא גְּבוּרָה, יִרְאָה וּפַחַד; וְאַף עַל פִּי כֵן, שְׁמוֹ מוֹרֶה עַל צְחוֹק וְשִׂמְחָה. בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיִּרְאָה וּבִטּוּל הֵם הֲכָנָה וְהַכְשָׁרָה לְשִׂמְחָה וּפְתִיחַת הַלֵּב בַּעֲבוֹדַת ה'. וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ מְבַקְּשִׁים: "וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה (וְעַל יְדֵי זֶה) פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ".

ששי כב וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל
שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל
אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה: כג וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵּאלֹהִים
הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־
עָשִׂיתִי עִמְּךָ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גַּרְתָּה
בָּהּ: כד וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ: כה וְהוֹכַח
אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר
גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ: כו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי
מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי
וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִלְתִּי הַיּוֹם: כז וַיִּקַּח אַבְרָהָם
צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:
כח וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדָּהֶן:
כט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע
כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה: ל וַיֹּאמֶר כִּי
אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי
לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת: לא עַל־כֵּן קָרָא
לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם:
לב וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל
שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים: לג וַיִּטַּע אֵשֶׁל
בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם:
לד וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ ב עמ' 681)

וַיִּטַּע אֵשֶׁל (כא, לג)

רֶמֶז יֵשׁ כָּאן, שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ נָטַע בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִדַּת הַכְנָסַת אוֹרְחִים, לְהַעֲנִיק לָאוֹרֵחַ אֲכִילָה, שְׁתִיָּה, לִינָה (רש"י סוטה י, א). וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (לעיל יח, יט): כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו.

שביעי **כג** א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים
נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי: ב וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־
אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ
שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:
ג וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח
אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה
וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים:
ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־
הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־
לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה
וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם: ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי
הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ
וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק

אֶל־אַבְרָהָם אָבִיוּ וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי
וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה: ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי
וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ט וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים: י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־
יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ: יא וַיִּקְרָא
אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם |
אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: יב וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ
אֶל־הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי | עַתָּה יָדַעְתִּי
כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־
יְחִידְךָ מִמֶּנִּי: יג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא
וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם
וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ: יד וַיִּקְרָא
אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה | יִרְאֶה אֲשֶׁר
יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה: טו וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה
אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם: טז וַיֹּאמֶר בִּי
נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ: יז כִּי־בָרֵךְ
אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיָרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר
אֹיְבָיו: יח וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב
אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי: יט וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו
וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם
בִּבְאֵר שָׁבַע: פ כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד
לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַּם־הִוא בָּנִים
לְנָחוֹר אָחִיךָ: כא אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל
אֲבִי אֲרָם: כב וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־
יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנָה
אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם: כד וּפִילַגְשׁוֹ
וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם
וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה:

פפפ קמ"ז **פסוקים. אמנו"ן סימן.**

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ
וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן
בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן
קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך:
יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ,
וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה,
וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל
בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא,
וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם
לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַּם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר
אָחִיךָ: כא אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל
אֲבִי אֲרָם: כב וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־
יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנָה
אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם: כד וּפִילַגְשׁוֹ
וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם
וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 73)

בְּהַר ה' יֵרָאֶה (כב, יד)

לְהַשְׂרוֹת בּוֹ שְׁכִינָתוֹ וּלְהַקְרִיב כָּאן קָרְבָּנוֹת (רש"י) הַשְׂרָאַת הַשְׁכִינָה (נִפְעַל) - שֶׁיֵּכֶת לְיִצְחָק, שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בִּקְדֻשַּׁת עוֹלָה עַל יְדֵי שֶׁנֶּעֱקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ. הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת (פּוּעַל) - שֶׁיֵּכֶת לְאַבְרָהָם, שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה וְעָקַד אֶת בְּנוֹ יְחִידוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת וירא לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום במלכים ב פרק ד

ד א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל־אֱלִישָׁע לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה
יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת־שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים: ב וַיֹּאמֶר
אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה־יֶּשׁ־לָךְ בַּבַּיִת וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹל בַּבַּיִת
כִּי אִם־אָסוּךְ שָׁמֶן: ג וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי־לָךְ כֵּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת כָּל־שְׁכֵנָיִךְ כֵּלִים רֵקִים
אַל־תַּמְעִיטִי: ד וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ וּבְעַד־בָּנַיִךְ וְיָצַקְתְּ עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה
וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי: ה וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם מַגִּישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא
מוֹצֶקֶת: ו וַיְהִי | כִּמְלֹאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֶּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין
עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן: ז וַתָּבֹא וַתַּגֵּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת־הַשָּׁמֶן וְשַׁלְּמִי
אֶת־נִשְׁיֵךְ וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיִי בַּנּוֹתָר: ח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל־שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה
וַתַּחֲזֵק־בּוֹ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ יָסֹר שָׁמָּה לֶאֱכָל־לָחֶם: ט וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא
יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד: י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִיַּת־קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים
לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה: יא וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה
וַיָּסַר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה: יב וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא־לָהּ

וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו: יג וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ | אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת מֶה
לַעֲשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדַבֵּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשֶׁבֶת:
יד וַיֹּאמֶר וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן: טו וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ
וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח: טז וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חֹבֶקֶת בֵּן וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי
אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בִּשְׁפְחָתֶךָ: יז וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע: יח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו אֶל־הַקֹּצְרִים: יט וַיֹּאמֶר
אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי | רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל־הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ: כ וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ
וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ עַד־הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת: כא וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר
בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא: כב וַתִּקְרָא אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָא לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתֹנֹת
וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה: כג וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּ הֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ וְלֹא
שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כד וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל־תַּעֲצָר־לִי לִרְכֹּב
כִּי אִם־אָמַרְתִּי לָךְ: כה וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת
אִישׁ־הָאֱלֹהִים אוֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּז: כו עַתָּה רוּץ־נָא
לִקְרָאתָהּ וֱאֱמָר־לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיֶּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כז וַתָּבֹא
אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים
הַרְפֵּה־לָהּ כִּי־נַפְשָׁהּ מָרָה־לָּהּ וַיהוָה הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: כח וַתֹּאמֶר הֲשָׁאַלְתִּי בֵן
מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי: כט וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי
בְיָדֶךָ וָלֵךְ כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תְבָרֲכֶנּוּ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי
הַנָּעַר: ל וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשֶׁךָ אִם־אֶעֱזָבֶךָּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ: לא וְגֵחֲזִי
עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד־לוֹ
לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר: לב וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבַּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ: לג וַיָּבֹא
וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: לד וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־פִּיו
וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּחַם בְּשַׂר הַיֶּלֶד: לה וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת
הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּזּוֹרֶר הַנַּעַר עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת־עֵינָיו:
לו וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֵךְ:
לז וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה

הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
כל ליל שלישי, אור לי"ד מרחשון

המשך ביאור למס' שבת ליום רביעי עמ' א

1 ויש ללמוד מנגעים לטומאת אהלים, שכשם שלגבי נגעים עור בהמה
2 טמאה שוה לעור בהמה טהורה, כך גם לענין טומאת אהלים.
3 ממשיך רבא ודוחה לימוד זה: **וְאִיבָּא לְמִיפְּרַךְ** – ויש לפרוך את
4 הלימוד מנגעים, **מַה לִּנְגָעִים** שחמורים הם, **שֶׁכֵּן** חוטי **שְׁתִי וְעֵרֶב**
5 **טְמֵא בָּהֶן**, ולכן חמורים גם לענין זה שנוהגת טומאתם גם בעור
6 בהמה טמאה, מה שאין כן מת אינו מטמא חוטים שלא נארגו לבגד,
7 ושמא קל הוא גם לענין זה שאין מטמא אהל מעור בהמה טמאה.
8 ממשיך רבא ומביא לימוד אחר: **אֶלָּא גָּמַר** – נלמד טומאת אהלים
9 בעור בהמה טמאה **מִטומאת שְׂרָצִים, דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר לגבי
10 שרצים (ויקרא יא לב) 'וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמוֹתָם יִטְמָא מִכָּל כְּלִי
11 עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ עוֹר אוֹ שָׂק' וגו', מבארת הברייתא: 'עוֹר', כלומר, אילו
12 היה נאמר 'מכל כלי עץ ובגד ועור' וגו', **אֵין לִי** ללמוד שיטמא
13 משרצים **אֶלָּא עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִנַּיִן** שנטמא
14 משרצים, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹ עוֹר'**. ותיבת 'או' מיותרת לרבות גם עור
15 בהמה טמאה. ויש ללמוד משרצים לטומאת אהלים שכשם שלגבי
16 שרצים עור בהמה טמאה נטמא כעור בהמה טהורה, כך גם לענין
17 טומאת אהלים.
18 ממשיך רבא ודוחה לימוד זה: **וְאִיבָּא לְמִיפְּרַךְ** – ויש לפרוך את
19 הלימוד משרצים, **מַה לִּשְׂרָצִים** שחמורים ממת, **שֶׁכֵּן מְטַמְּאִין** אף
20 **בְּשִׁיעוּר כַּעֲדָשָׁה**, ולכך החמירה בהם התורה שיטמאו עור בהמה
21 טמאה, אך מת שאינו מטמא אלא כשיש בו שיעור כזית, שמא הקלה
22 בו גם שאינו מטמא אהל העשוי מעור בהמה טמאה.
23 רבא מסיים את הלימוד שעור בהמה טמאה נטמאת טומאת אהלים,
24 ולומד זאת מטומאת נגעים וטומאת שרצים יחד: כשנלמד משרצים
25 לטומאת אהלים שעור בהמה טמאה נטמא כעור בהמה טהורה, אין
26 לדחות מה לשרצים שחמורים ממת שכן מטמאים בכעדשה, שהרי
27 **נְגָעִים יוֹכִיחוּ** שאינם מטמאים אלא בכגריס, ומכל מקום עור בהמה
28 טמאה טמא בהן, ומוכח שטומאת עור בהמה טמאה אינה קשורה
29 לחומרא של טומאה בכעדשה, ולכך אף מת מטמא אהל העשוי
30 מעור בהמה טמאה. **וְחָזַר הַדִּין**, כלומר, אם תפרוך שוב מה לנגעים
31 החמורים ממת שכן שתי וערב טמא בהן, יש להוכיח משרצים שאין
32 מטמאים שתי וערב, ומכל מקום מטמאים עור בהמה טמאה, ומוכח
33 שטומאת עור בהמה טמאה אינה קשורה לחומרא של טומאת שתי
34 וערב. ואם נשוב ונדחה שאין ללמוד משרצים מפני שמטמאים
35 בכעדשה, נגעים יוכיחו, ואם כן **לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וְלֹא רְאִי זֶה**
36 **כִּרְאִי זֶה** – אין חומרת נגעים כחומרת שרצים, ואין חומרת שרצים
37 כחומרת נגעים, ואם כן בהכרח שלא החומרא גורמת שגם עור בהמה
38 טמאה נטמא בהם, שהרי אין חומרתם שוה, אלא הצד השוה שבהם
39 גורם זאת, **וְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁעוֹר טָמֵא בָּהֶן**, ומצאנו **שֶׁעָשָׂה** בהם
40 הכתוב **עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה כָּעוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה**, ששניהם מקבלים
41 טומאה, **אַף אֲנִי אָבִיא אֹהֶל הַמֵּת שֶׁעוֹר טָמֵא בּוֹ, וְנַעֲשָׂה בּוֹ עוֹר**
42 **בְּהֵמָה טְמֵאָה כְּעוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה**, ששניהם יקבלו טומאת אהלים.
43 הגמרא מפריכה את הצד השוה: **אָמַר לֵיהּ רָבָא מִדְּרַבְרְבִין לְרַב אַשִׁי,**
44 **אִיבָּא לְמִיפְּרַךְ** – יש לפרוך את הצד השוה, **מַה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן**
45 – שבנגעים ושרצים, **שֶׁכֵּן טְמֵאִין בִּפְחוֹת מִכַּזַּיִת**, ששרצים שיעורם
46 כעדשה, ונגעים שיעורם כגריס, ושניהם קטנים משיעור כזית, ולכן
47 חמורים גם לענין עור בהמה טמאה, **תֹּאמַר בְּמֵת שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא**
48 **בְּכַזַּיִת**.
49 לאחר שנפרך הלימוד בצד השוה מנגעים ושרצים, מביאה הגמרא
50 מקור אחר לטומאת אהלים בעור בהמה טמאה: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**
51 **מִדְּרַבְרְבִין**,

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	5:50	5:55	8:03	8:05	8:35	8:37	9:32	9:33	16:58	16:53	17:23	17:18	16:34	17:27
חיפה (ח)	5:51	5:56	8:03	8:06	8:35	8:38	9:31	9:33	16:56	16:50	17:21	17:15	16:21	17:25
ירושלים (ח)	5:47	5:52	8:02	8:04	8:33	8:35	9:29	9:31	16:58	16:53	17:22	17:17	16:13	17:25
תל אביב (ח)	5:52	5:57	8:04	8:06	8:36	8:39	9:32	9:34	16:57	16:51	17:21	17:16	16:32	17:27
אוסטריה, וינה (ק)	6:30	6:39	8:30	8:35	9:02	9:06	9:54	9:57	16:46	16:36	17:16	17:07	16:20	17:20
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:14	6:08	9:05	9:02	9:37	9:34	10:46	10:44	19:54	20:00	20:21	20:28	19:41	20:39
אוקראינה, אודסה (ק)	6:30	6:39	8:31	8:35	9:03	9:08	9:56	9:59	16:50	16:41	17:20	17:11	16:25	17:15
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:04	6:13	8:04	8:09	8:36	8:41	9:28	9:31	16:20	16:10	16:50	16:41	15:54	16:45
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:17	6:26	8:16	8:20	8:48	8:53	9:40	9:43	16:29	16:20	17:00	16:51	16:03	16:55
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:47	6:57	8:43	8:48	9:16	9:21	10:07	10:10	16:50	16:40	17:22	17:12	16:23	17:16
אוקראינה, קייב (ק)	6:39	6:49	8:36	8:41	9:08	9:13	9:59	10:02	16:43	16:33	17:15	17:05	16:17	17:09
איטליה, מילאנו (ק)	6:54	7:03	8:56	9:00	9:28	9:33	10:21	10:24	17:19	17:10	17:48	17:40	16:54	17:53
אקוואדור, קיטו (ח)	5:46	5:46	8:20	8:20	8:50	8:50	9:53	9:52	18:09	18:09	18:30	18:30	17:51	18:34
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:53	5:47	8:41	8:38	9:13	9:10	10:21	10:19	19:22	19:27	19:47	19:53	19:08	20:06
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:30	6:23	9:27	9:23	9:58	9:54	11:08	11:05	20:28	20:35	20:56	21:04	20:16	21:08
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:28	7:35	9:34	9:38	10:07	10:10	11:01	11:03	18:12	18:05	18:38	18:32	17:48	18:36
ארה"ב, ברוקלין (ק)	7:18	7:25	9:25	9:28	9:57	10:00	10:51	10:53	18:00	17:53	18:27	18:20	17:36	18:32
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	7:19	7:26	9:25	9:29	9:57	10:01	10:52	10:54	18:00	17:52	18:27	18:20	17:35	18:32
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:57	8:05	10:03	10:06	10:34	10:38	11:28	11:31	18:34	18:26	19:02	18:54	18:10	19:06
ארה"ב, היוסטן (ק)	7:29	7:34	9:43	9:45	10:15	10:17	11:12	11:13	18:40	18:36	19:04	19:00	18:18	19:09
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	7:06	7:11	9:17	9:20	9:49	9:52	10:45	10:46	18:07	18:01	18:32	18:27	17:44	18:36
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:25	7:28	9:40	9:42	10:12	10:14	11:10	11:11	18:44	18:40	19:07	19:04	18:23	19:13
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	7:17	7:24	9:21	9:25	9:54	9:57	10:48	10:50	17:53	17:46	18:21	18:14	17:29	18:27
ארה"ב, שיקאגו (ק)	7:14	7:21	9:21	9:24	9:52	9:55	10:46	10:48	17:54	17:46	18:21	18:14	17:30	18:25
בוליביה, לה-פס (ח)	5:47	5:44	8:31	8:29	9:00	8:58	10:05	10:04	18:46	18:48	19:08	19:11	18:30	19:15
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:26	7:37	9:21	9:27	9:54	9:59	10:44	10:48	17:25	17:14	17:57	17:47	16:58	18:04
בלגיה, בריסל (ק)	7:25	7:35	9:21	9:26	9:53	9:58	10:44	10:47	17:27	17:17	17:59	17:49	17:00	18:05
ברזיל, ס. פאולו (ח)	5:18	5:14	8:01	7:59	8:32	8:30	9:38	9:37	18:23	18:26	18:46	18:50	18:08	18:57
ברזיל, ריו דה ז'נרו (ח)	5:05	5:01	7:47	7:45	8:19	8:17	9:25	9:23	18:08	18:12	18:32	18:35	17:53	18:42
בריטניה, לונדון (ק)	6:43	6:54	8:40	8:45	9:12	9:17	10:02	10:06	16:44	16:33	17:16	17:06	16:17	17:21
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:57	7:09	8:51	8:57	9:23	9:28	10:13	10:16	16:47	16:35	17:21	17:10	16:19	17:27
גרמניה, ברלין (ק)	6:53	7:04	8:47	8:53	9:19	9:25	10:09	10:13	16:47	16:35	17:20	17:09	16:19	17:13
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:05	7:15	9:03	9:08	9:35	9:39	10:26	10:29	17:13	17:02	17:44	17:34	16:46	17:38
דרום-אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:14	5:10	8:01	7:58	8:31	8:29	9:38	9:36	18:29	18:33	18:53	18:57	18:15	19:01
הודו, בומביי (ח)	6:35	6:38	8:54	8:55	9:27	9:28	10:25	10:26	18:09	18:06	18:32	18:29	17:49	18:33
הודו, פונה (ח)	6:29	6:32	8:50	8:51	9:22	9:23	10:20	10:21	18:07	18:04	18:30	18:27	17:47	18:31
הונגריה, בודפשט (ק)	6:19	6:28	8:19	8:23	8:51	8:55	9:43	9:46	16:35	16:26	17:05	16:56	16:09	17:00
טורקיה, איסטנבול (ק)	6:28	6:35	8:33	8:37	9:06	9:09	10:00	10:02	17:07	17:00	17:35	17:27	16:43	17:31
יוון, אתונה (ק)	6:44	6:50	8:52	8:55	9:24	9:27	10:19	10:21	17:33	17:27	17:59	17:53	17:10	17:57
מולדובה, קישינב (ק)	6:40	6:48	8:39	8:43	9:12	9:16	10:04	10:07	16:56	16:47	17:26	17:17	16:31	17:21

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ק)	6:28	6:31	8:52	8:53	9:22	9:23	10:22	10:22	18:12	18:09	18:34	18:32	17:51	18:36
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ק)	6:14	6:06	9:09	9:05	9:42	9:38	10:52	10:49	20:13	20:21	20:42	20:51	20:05	20:55
נפאל, קטמנדו (ח)	6:06	6:10	8:24	8:26	8:55	8:57	9:52	9:53	17:29	17:24	17:52	17:48	17:07	17:52
סינגפור, סינגפור (ח)	6:44	6:44	9:11	9:11	9:44	9:44	10:45	10:45	18:53	18:53	19:14	19:14	18:35	19:18
פולין, ורשא (ק)	6:20	6:31	8:16	8:22	8:48	8:53	9:38	9:42	16:18	16:07	16:51	16:40	15:51	16:44
פרו, לימה (ח)	5:35	5:33	8:09	8:07	8:41	8:40	9:45	9:44	18:09	18:11	18:31	18:33	17:53	18:37
צרפת, ליאון (ק)	7:12	7:20	9:14	9:18	9:46	9:50	10:39	10:41	17:36	17:28	18:06	17:57	17:11	18:10
צרפת, פריז (ק)	7:28	7:37	9:27	9:32	9:59	10:03	10:51	10:54	17:40	17:30	18:11	18:02	17:14	18:16
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:33	5:33	8:05	8:05	8:35	8:35	9:36	9:36	17:47	17:46	18:08	18:08	17:28	18:12
קנדה, טורונטו (ק)	7:45	7:53	9:49	9:53	10:21	10:25	11:14	11:17	18:17	18:09	18:45	18:37	17:52	18:49
קנדה, מונטריאול (ק)	7:25	7:34	9:27	9:32	9:59	10:04	10:52	10:55	17:50	17:41	18:19	18:11	17:25	18:24
קפריסין, לרנקה (ק)	6:02	6:07	8:10	8:13	8:43	8:46	9:38	9:40	16:56	16:50	17:21	17:16	16:33	17:20
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:48	9:00	10:40	10:46	11:12	11:17	12:01	12:05	18:30	18:18	19:05	18:54	18:02	18:58
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:22	8:35	10:15	10:21	10:46	10:52	11:35	11:39	18:03	17:50	18:39	18:27	17:34	18:43
רוסיה, רוסטוב נא-דון (ח)	7:56	8:05	9:56	10:00	10:28	10:33	11:20	11:23	18:13	18:04	18:43	18:34	17:47	18:38
שווייץ, ציריך (ק)	6:59	7:08	9:01	9:05	9:32	9:36	10:24	10:27	17:19	17:10	17:49	17:41	16:54	17:53
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:09	6:10	8:31	8:31	9:03	9:04	10:03	10:03	17:54	17:52	18:16	18:14	17:35	18:18

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00345
28/10/2012

2304-3377

P.P.
שולם
1949
תל אביב